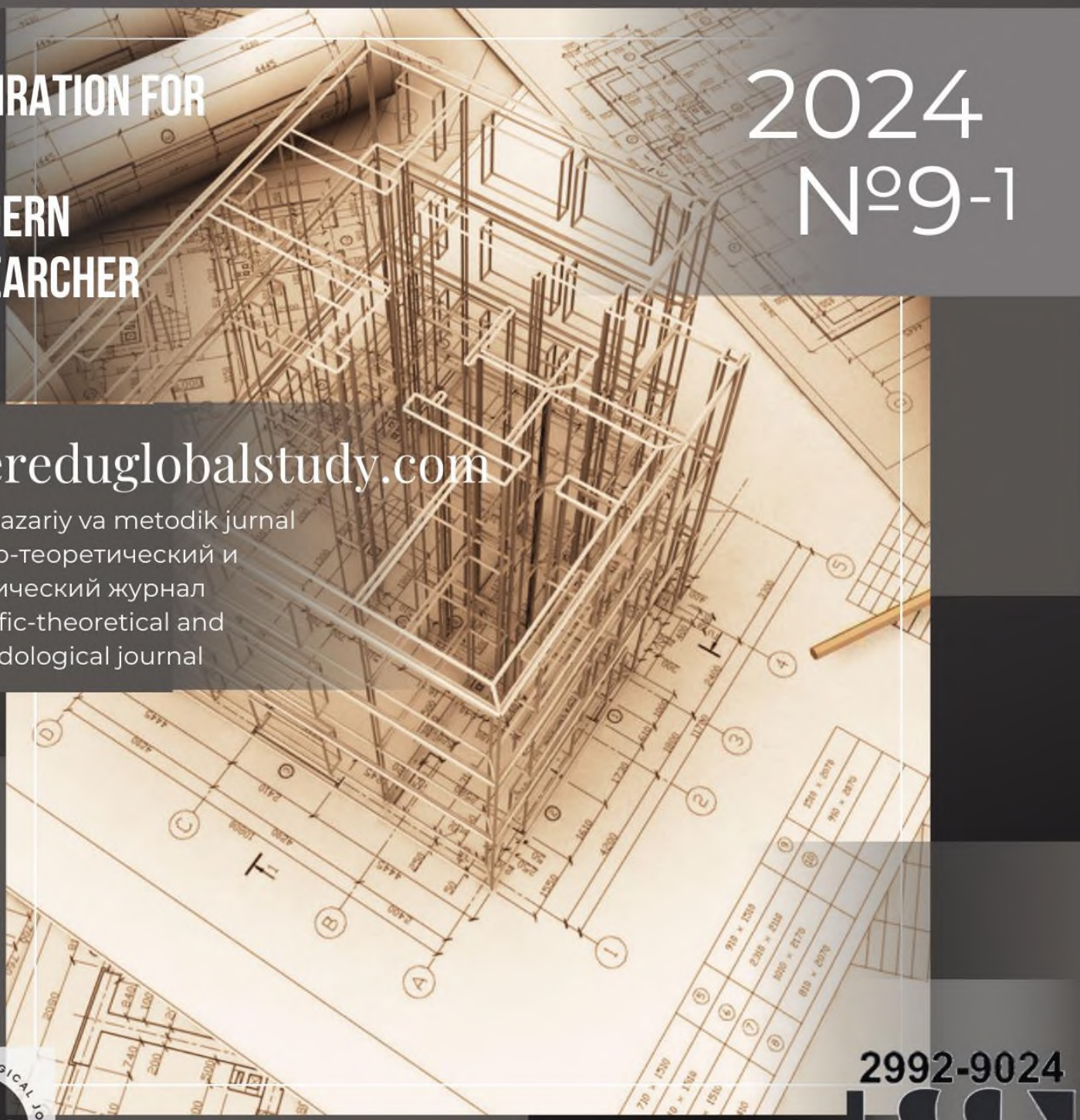
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

INSPIRATION FOR THE MODERN RESEARCHER

2024
№9-1

intereduglobalstudy.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific-theoretical and methodological journal

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL JOURNAL
IE&GS

2992-9024
ISSN

2024 № 9-1 ISSUE 9-1 ISSN 2992-9024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
2024-yil, 9(1)-son

BUXORO – 2024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

UZB

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan

Bosh muharrir: Yadgarov Nodir Djalolovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Jamoatchilik kengashi raisi: Ma’murov Bahodir Baxshulloyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat pedagogika instituti rektori

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31- yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, psixologiya, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati” ga kiritilgan

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan, o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi

«INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» ilmiy-metodik jurnalidan ko‘chirib bosish tahririyatning roziligi bilan amalga oshiriladi

Tahririyat manzili:
200100, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Namozgoh ko‘chasi 24-uy,
E-mail:
pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel:+998(97) 300-34-00
Jurnal sayti:
intereduglobalstudy.com

Maqolada keltirilgan faktlarning to‘g‘riligi uchun muallif mas’uldir

TAHRIR HAY’ATI:

Dr. Ihsan Taktash, professor, Yildirim Boyazit nomidagi Anqara universiteti, Turkiya.

Tanirberganov Medeubek Jumataevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Qozog‘iston Pedagogika fanlari Akademiyasining akademigi, M. Auyezov Janubiy Qozog‘iston Universiteti, Qozog‘iston

Baydabekov Auez Kenesbekovich, t.f.d., professor, L.N. Gumilyov nomidagi Yevroosiyo milliy universiteti, Qozog‘iston

Chernikova Svetlana Mixaylovna, pedagogika fanlari doktori, professor, I.S. Turgenev nomidagi Oryol davlat universiteti, Rossiya

Tajixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Jo’rayev Husniddin Oltinboyevich, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Sharif Ramazanovich Baratov, psixologiya fanlari doktori, professor, Buxoro xorojiy tillar va psixologiya instituti, O‘zbekiston

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat universiyeti, O‘zbekiston

Jabborov Xazrat Xusenovich, psixologiya fanlari doktori (Dsc), dotsent, Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti, O‘zbekiston

Boymudorova Gulzoda Toshtemirovna, pedagogika fanlari doktori, professor, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Saidova Mohinur Jonpo‘latovna, pedagogika fanlari doktori (Dsc), professor, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Qo‘ldoshev Rustambek Avezmurodovich, pedagogika fanlari doktori (Dsc), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Kamolov Iftixor Baxtiyorovich pedagogika fanlari doktori (Dsc), professor, Qarsi davlat universiteti, O‘zbekiston

Ochilov Farxod Egamberdiyevich, texnika fanlari nomzodi, professor, Qarshi davlat universiyeti, O‘zbekiston

Shovdirov Sunnat Aslanovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Navoiy davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Mas’ul kotib: **Mamurova Dilfuza Islomovna**, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

Texnik muxarrir: **Davronov Ismoil Ergashevich**, dotsent, Buxoro davlat pedagogika instituti, O‘zbekiston

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

RU Научно-теоретический и методический журнал

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Главный редактор: Ядгаров Нодир Джалолович, доктор педагогических наук, профессор
Председатель Общественного совета: Мамуров Баходир Бахшуллоевич, доктор педагогических наук, профессор, ректор Бухарского государственного педагогического института
Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, психологии и искусствоведение

Журнал был основан в 2023 году и выпускается на узбекском, русском и английском языках
Использование научно-методического журнала «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» с согласия редакции
Адрес редакции:
ул. Намозгох 24, г. Бухара, Республика Узбекистан, 200100, E-mail: pedagogicalperspective2023@gmail. com
Tel: +998(97) 300-34-00
Сайт журнала: intereduglobalstudy.com
За достоверность информаций, представленных в статье ответственность, несет автор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Dr.Ихсан Токташ, профессор, Анкаринский университет имени Йылдырыма Беязыта, Турция
Танирбергенов Медеубек Жуматаевич, доктор педагогических наук, профессор, академик Академии педагогических наук Казахстана, Южно-Казахстанский университет им.М. Ауэзова, Казахстан
Байдабеков Ауезу Кенесбекович, д.т.н., пофессор, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Казахстан
Черникова Светлана Михайловна, доктор педагогических наук, профессор, Орловский государственный университет им. И.С.Тургенева, Россия.
Таджиходжаев Зокирходжа Абдусатторович, доктор технических наук, профессор, Узбекистан
Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Жураев Хусниддин Олтинбаевич, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Шариф Рамазанович Баратов, доктор психологических наук, профессор, Бухарский институт иностранных языков и психологии, Узбекистан
Назаров Акмал Мардонович, доктор психологических наук, профессор, Бухарский государственный университет, Узбекистан
Жаббаров Хазрат Хусенович, доктор психологических наук, доцент, Ташкентский государственный университет востоковедения, Узбекистан
Боймудорова Гулзода Тоштемировна, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Саидова Мохинур Жонпулатовна, доктор педагогических наук, профессор, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Кулдошев Рустамбек Авезмуродович, доктор педагогических наук, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Камолов Ифтихор Бахтиёрович, доктор педагогических наук, профессор. Каршинский государственный университет, Узбекистан
Очилов Фарход Эгамбердиевич, кандидат технических наук, профессор, Каршинский государственный университет, Узбекистан
Шовдиров Суннат Асланович, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Навоийский государственный педагогический институт, Узбекистан
Ответственный редактор: Мамурова Дилфуза Исломовна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан
Технический редактор: Давронов Исмоил Эргашевич, доцент, Бухарский государственный педагогический институт, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Scientific theoretical and methodical journal

ENG

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute
The journal was registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate
No. 111889 dated August 08, 2023

Editor-in-Chief: Yadgarov Nodir Djalolovich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor
Chairman of the Public Council: Mamurov Bakhodir Bakhshulloevich, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Rector of the Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, psychology and art science

The journal was founded in 2023 and is published in Uzbek, Russian and English.

Use of the scientific and methodological journal «INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY» with the consent of the editorial board
Editorial address**:** st. Namozgokh 24, Bukhara, Republic of Uzbekistan, 200100, Email**:** pedagogicalperspective2023@gmail.com
Tel:+998(97) 300-34-00

Website of the journal: intereduglobalstudy.com
The information presented in the article. are the responsibility of the author for reliability

EDITORIAL TEAM:

Dr. Ihsan Toktash, professor, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Turkey
Medeubek J. Tanirbergenov, doctor of pedagogical sciences, professor, Academician of the Academy of Pedagogical Sciences of Kazakhstan, M. Auezov South Kazakhstan University, Kazakhstan
Auyez Baidabekov, Dr.tech.s., professor, L.N. Gumilev Eurasian National University, Kazakhstan.
Svetlana M. Chernikova, doctor of pedagogical sciences, professor I.S. Turgenev, Oryol State University, Russia
Zokirxo'ja A. Tadjixodjayev, doctor of technical sciences, professor, Uzbekistan.
Shirinboy Sh. Olimov, doctor of pedagogical sciences, professor, Bukhara State University, Uzbekistan
Khusniddin O. Juraev, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University, Uzbekistan.
Sharif R. Baratov, doctor of psychological sciences, professor, Bukhara Institute of Foreign Languages and Psychology, Uzbekistan
Nazarov M. Akmal, doctor of psychological sciences, professor, Bukhara State University, Uzbekistan
Jabbartov Kh. Khazrat, doctor of psychological sciences (Dsc), associate professor, Tashkent State University of Oriental Studies, Uzbekistan
Gulzoda T. Boymudorova, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Mokhinur J. Saidova, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Rustamdek A. Kuldoshev, doctor of pedagogical sciences (Dsc), associate professor, Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan
Iftixor B. Kamolov, doctor of pedagogical sciences (Dsc), professor, Qarshi State University, Uzbekistan.
Farxod E. Ochilov, doctor of philosophy of technical sciences (PhD), professor, Qarshi State University, Uzbekistan
Sunnat A. Shovdirov, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), Navoi State Pedagogical Instituti, Uzbekistan
Managing editor: Dilfuza I. Mamurova, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), associate professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan.
Technical editor: Ismoil E. Davronov, doctor of philosophy of pedagogical sciences (PhD), associate professor. Bukhara state pedagogical institute, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

UZB

	13.00.00 – Pedagogika fanlari	
M. A. Shojonov	“Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari” ta’lim yo‘nalishi talabalarida kreativ fikrlashni rivojlantirish metodikasini.	14–21
X. X. Eshchanova	Turizmining didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta’siri mazmuni.	22–30
I. X. Ruzimova	Bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi.	31-40
D. Kabulova G. Salomova	B2 darajasida fonetika va fonologiyani o'qitish usullari.	41-49
N. A. Salamova	Talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetentligi.	50-55
Sh. N. Xazratkulova	Tarbiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish metodikasi.	56-63
I. Y. Bobojonova	Ingliz tilini blum taksonomiyasi asosida o‘qitishning amaliyotdagi holati va ilg‘or xorijiy tajribalar.	64–76
L. A. Muxtarova S. X. Mengnorova	Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar bilan korreksion ishlarni tashkillashtirish.	77-84
O‘. S. Qulmo‘minov	Kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonini modellashtirish va uning o‘ziga xosligi.	85-91
R. R. Omonova	Chizmachilik darslari orqali talabalarning bilimini baholashda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari.	92-101
A. K. Ibragimov	Yengil atletika sport turiga talabalarning munosabati.	102-107
A. I. Hikmatov	Yosh avlodning axloqiy tarbiyasini shakllantirishning dolzarb muammolari.	108–115
A. U. Sottaro	Talabalarga nanotexnologiya asoslarini o‘rgatishda interfaol texnologiyalar.	116-122
G. F. Erkinjonova	Gedonizm - ma'naviy kuch.	123–133
O. R. Igamberdiyev	Ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida sportchilarni saralab olishning ilmiy-nazariy tahlili.	134-141
T. Sh. Ergasheva	Ona tili va o’qish darslarida o’quv lug’atlaridan foydalanish texnologiyasi.	142-147
U. R. Xaydarov	Oliy ta’lim muassasalarida talabalar uchun yengil atletika mashg‘ulotlarining tashkiliy-uslubiy asoslari.	148-154
A. Sh. Azimova A. R. Nurullayev	Kreativ yondashuv asosida didaktik o‘yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalar tafakkurini rivojlantirish metodikasi.	155-162
A. R. Nurullayev	Jismoniy tarbiya dars mashg‘ulotlarida bolalarni harakatga o‘rgatish metodikasi.	163-170
D. D. Jabborova	Rus adabiyotida oila tushunchasi.	171-179
N. I. Davronov	Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida salomatlik madaniyati ko‘nikmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari.	180–188
D. Q. Mamatov	Talabalarning kognitif kompetensiyasini takomillashtirishda auto cad grafik dasturi vositasida detal chizmasini bajarish metodikasi.	189–196
A. Darmonova	Oliy matematika kursini amaliyotga bog‘lab o‘qitish metodikasini ishlab chiqish va joriy etish.	197-203
F. S. Abdullayeva	Pedagogik dizayn va zamonaviy ta'lim modellari turizm yo‘nalishidagi talabalarda chet tilida kasbiy kommunikativ	204-209

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

	kompetentsiyani shakllantirishda.	
N. A. Abduxolikova	Falsafa ta'limida mediasavodxonlikni o'rgatish metodologiyalari: nazariya va amaliyot.	210-215
D. D. Ergashev	Talabalarda lingvistik konpitensiyalarni rivojlantirish orqali til satxlarini o'zlashtirish metodikasi.	216-221
D. I. Xurramova N. A. Askarova	Zulfiyaxonim – o'zbek ayollarining yorqin timsoli.	222–228
I.To`ychiyeva	Bo'lajak pedagoglarni hayotiy ko'nikmalarini shakllantirishga tayyorlashning pedagogik tizimini takomillashtirish.	229-234
A. Sh. Dadayev	O'zbekistonda musiqa san'atining rivojlanish jarayonlari va tendensiyalari.	235-242
X. H. Ibragimov	Rangtasvir fanidan talabalarning ijodkorlik faoliyatini rivojlantirish usullari.	243-249
Z. K. Kodirova	Boshlang'ich sinf o'qituvchilari og'zaki nutq madaniyatiga qo'yiladigan talablar: ravonlik, artikulyatsiya, aniqlik va to'g'rilik.	250-255
L. V.Mamajonov	Talabalarda ijtimoiy faol, milliy g'urur, vatanparvarlik kompetensiyasini metodik rivojlantirish media texnologiyasi.	256-263
M. M. Mo`minova	Raqamli mediani qo'llashga oid kompetensiyani shakllantirishning mazmun mohiyati.	264-270
M. S. Axmadjanova	Bo'lajak pedagoglarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda oila bilan ishlash borasidagi sharq mutafakkirlarining qarashlari	271-278
M. Umarova	Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida ijtimoiy pedagogik ishlarni tashkil etish.	279-286
A. N. Meliboyev	Pedagoglarning kognitiv kompetentligini rivojlantirish yosh avlodni o'z qobilyatlarini erkin namoyon qilishning asosiy zaruriyati.	287-292
N. X. Raximova	Intellektida nuqsoni bo'lgan boshlang'ich sinf o'quvchilarida fanlararo aloqadorlik asosida geometrik tasavvurlarni shakllantirish.	293-300
N.Z. Abidova	Bo'lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirishning kontekstga asoslangan ta'lim texnologiyalari .	301-308
M.N. No'monxonova	Pedagogik kompetensiyani rivojlantirishda sun'iy intellektning nazariy asoslari.	309-314
M. U. Olamova	Talabalarning axborot va konstruktiv kompetentsiyasining loyixalash imkoniyatlari.	315-323
D. P. Oromidinova	Talabalarning rus tili kompetentsiyasini rivojlantirish uchun tbl (vazifaga asoslangan ta'lim) usulining ahamiyati.	324-329
S. Y. Shamsiyeva	Bo'lajak logopedlarni shaxs xususiyatlari va pedagogik mahoratini rivojlantirish.	330-336
Sh. N. To`rayeva	Paxta separator-tozalagichni o'qitishda nazariy tahlili.	337-346
Sh. U. Sherbutayeva	Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining korporativ madaniyatini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari.	347-354
X. X. Shaxobitdinov	Yuqori sinf o'quvchilarida tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirishning innovatsion metodologiyasini ishlab chiqish.	355-360
I. M. Siddikov	Zamonaviy raqamli texnologiyalar – pedagogikaning muhim komponenti.	361-367
S. U. Sulaymonova	Yangi O'zbekiston sharoitida o'quvchilar ekologik madaniyatini rivojlantirish zaruriyati.	368-372
X. O. Qodirov	Bo'lajak axborot kommunikatsiya sohasi mutaxassislarda	373-381

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

	raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish usullari.	
D. Baltabayeva	Rinolaliyali bolalarda tovush qo`yish xususiyatlari.	382-391
G. M. Jamolova	Oliy ta'lim muassasalarida elektromagnetizm bo'limini O'qitishni takomillashtirish.	392-399
M.X. Mamatqulov	Jismoniy tarbiya fanini milliy tarbiya tamoyillari orqali o'qitishda innovatsion uslublar.	400-405
N. Inomova N. S.Temirov	O'quvchilarda bilim olishga bo'lgan ijobiy munosabatlarni shakllantirish.	406-414
M.N. Xojayeva	Filologiya ta'lim yo'nalishi talabalarini matn bilan ishlash bo'yicha malakasini oshirish: muammolar va yechimlar.	415-420
Z. S. Mahmudova	Maqsadga erishish uchun guruh yondashuvlarini solishtirish va taqqoslash.	421-434
	17.00.00 – San'atshunoslik fanlari	
T. M. Tajimuradov	Ekran san'atida ovoz va noverbal muloqot.	435-442
G'. A. Kalibayeva	Glyuttonik diskursda milliy-madaniy tushunchalarni ko'rib chiqish.	443-447
R. M. Abdullaev	An'anaviy xonandalik ta'limi tarixi.	448-452
S. Alimov	Nasriy folklor janrlarida transformasiya.	453-459
N.X. Xayrullaev	O'zbek musiqa madaniyatida rubob cholg'usining o'rni	460-467
	19.00.00 – Psixologiya fanlari	
N. A. Asqarova H. G'afuri	Talabalarda o'ziga ishonchni rivojlantirishning psixologik xususiyatlarini o'rganish.	468-474
X. Raximova	Oilada moddiy yetishmovchilik hissini namoyon bo'lishining ijtimoiy – psixologik xususiyatlari.	475-481
L. T. Kazimova	Hissiy aql: biz nimani bilamiz va nima yangilik?	482-492
U. Y. Elmurodov	O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi psixologik munosabatlar: boshqaruvning o'zgaruvchan tabiati.	493-499
H. T. To'xtayev	Zamonaviy maktab o`quvchilarni ma`naviy-axloqiy tarbiyalashda kognitiv-psixologik to'siqlarning tasiri.	500-505
D.R. Otajonova Z. B. Bilolova	Sog'lom bola rivojlanishida raqamli autizm muammosining ijtimoiy-psixologik masalalari?	506-513
O. E. Eshmuradov	Oiladagi rollar va ijtimoiy ustanovkalar - oila mustahkamliginining muhim omili sifatida.	514-522

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

RU Научно-теоретический и методический журнал

13.00.00-Педагогические науки		
М. А. Шожанов	Методика развития творческого мышления у студентов фактора “информатические науки и технологии программирования”.	14-21
Х. Х. Ешчанова	Дидактические принципы туризма и влияние на образование молодежи.	22-30
И. Х. Рузимова	Методология развития исследовательской компетентности будущих учителей.	31-40
Д. Кабулова, Г. Саломова	Методики обучения фонетике и фонологии на уровне B2.	41-49
Н. А. Саламова	Компетентность учащихся в межкультурном общении.	50-55
Ш. Н. Хазраткулова	Методология использования инновационных технологий в процессе преподавания науки образования.	56-63
А. Ю. Бобожонов	Статус преподавания английского языка на основе таксономии блюма на практике и передовой зарубежный опыт.	64–76
Л. А. Мухтарова, С. Х. Менгнорова	Организация коррекционной работы со слабовидящими студентами.	77-84
У. С. Кулмуминов	Моделирование процесса развития творческих навыков и его специфика.	85-91
Р. Р. Омонова	Методы использования современных технологий при оценке знаний студентов через уроки рисования.	92-101
А. К. Ибрагимов	Отношение учащихся к легкоатлетическим видам спорта.	102-107
А. И. Хикматов	Актуальные проблемы формирования нравственного воспитания подрастающего поколения.	108–115
А. У. Соттаров	Интерактивные технологии в обучении студентов основам нанотехнологий.	116-122
Г. Ф. Эркинджонова	Гедонизм — это духовная сила.	123–133
О. Р. Игамбердиев	Научно-теоретический анализ квалификации спортсменов на этапах многолетней подготовки.	134-141
А. Ш. Дадаев	Процессы развития и тенденции музыкального искусства в Узбекистане.	142-149
Т. Ш. Эргаева	Технология использования учебных словаров на родном языке и уроках чтения.	142-147
У. Р. Хайдаров	Организационно-методические основы легкоатлетической подготовки студентов учебных заведений.	148-154
А. Ш. Азимова, А. Р. Нуруллаев	Методика развития мышления дошкольников через дидактические игры на основе творческого подхода.	155-162
А. Р. Нуруллаев	Методика обучения детей движениям на уроках физической культуры.	163-170
Д. Д. Жабборова	Концепт семьи в русской литературе.	171-179
Н. И. Давронов	Теоретические и методологические основы формирования навыков культуры здоровья у будущих учителей физической воспитания.	180–188
Д. К. Маматов	Методика выполнения чертежа детали с использованием графической программы AutoCad для совершенствования когнитивной компетенции студентов.	189–196
А. Дарманова	Разработка и внедрение методики преподавания курса высшей математики на основе практики.	197-203

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Ф. С. Абдуллаева	Педагогический дизайн и современные учебные модели в формировании профессиональной коммуникативной компетенции на иностранном языке у студентов туристического направления.	204-209
Н. А. Абдухоликова	Методология преподавания медиаграмотности в философском образовании: теория и практика.	210-215
Д. Д. Ергашев	Методы освоения языковых уровней посредством развития лингвистических транспортных средств у студентов.	216-221
Д. И. Хуррамова, Н. А. Аскарова	Зулфияханим – яркое воплощение узбекской женщины.	222–228
И. Туйчиева	Совершенствование педагогической системы подготовки будущих педагогов для формирования их жизненных навыков.	229-234
А. Ш. Дадаев	Процессы развития и тенденции музыкального искусства в Узбекистане.	235-242
Х. Х. Ибрагимов	Методы развития творческой активности студентов по курсу "Рисование".	243-249
З. К. Кодирова	Требования к учителям начальных классов культура устной речи: беглость, артикуляция, точность и правильность.	250-255
Л.В. Мамажонов	Медиатехнологии для методического развития социально активной, национальной гордости, патриотической компетентности у студентов.	256-263
М. М. Муминова	Содержание формирования компетенции в использовании цифровых медиа.	264-270
М. С. Ахмаджанова	Взгляды восточных мыслителей на работу с семьей при подготовке будущих педагоги к социальной жизни.	271-278
М. Умарова	Организация социально-педагогической работы в дошкольных образовательных организациях.	279-286
А. Н. Мелибоев	Развитие когнитивной компетентности педагогов как основная необходимость для свободного проявления способностей молодого поколения.	287-292
Н. Х. Рахимова	Формирование геометрического воображения на основе межпредметных связей у учащихся начальных классов с дефектами интеллектуальных дефектов.	293-300
Н. З. Абидова	Контекстные образовательные технологии развития инклюзивной компетентности будущих логопедов.	301-308
М. Н. Номонхонова	Теоретические основы искусственного интеллекта в формировании педагогической компетентности.	309-314
М. У. Оламова	Возможности проектирования информационной и конструктивной компетенции студентов.	315-323
Д. П. Оромидинова	Важность метода TBL (Task-Based learning) для развития компетенции учащихся в области русского языка.	324-329
В. Ю. Шамсиева	Развитие личностных характеристик и педагогических навыков будущих логикотерапевтов.	330-336
Ш. Н. Тураева	Теоретический анализ обученного хлопкосепаратора-очистителя.	337-346
Ш. У. Щербутаева	Научно-теоретические основы совершенствования корпоративной культуры педагогов негосударственной дошкольной образовательной организации.	347-354
Х. Х. Шахобитдинов	Разработка инновационной методики развития исторического и художественного мышления у старшконников.	355-360
И. М. Сиддиков	Современные цифровые технологии – важная составляющая педагогики.	361-367

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

С. У. Сулейманова	Необходимость развития экологической культуры учащихся в условиях нового Узбекистана.	368-372
Х. О. Кодиров	Методы формирования профессиональных компетенций в условиях цифровой трансформации у будущих специалистов информационных коммуникаций.	373-381
Д. Балтабаева	Характеристика звучания у детей с ринолией.	382-391
Г. М. Жамолова	Совершенствование преподавания на электромагнитном факультете в высших учебных заведениях.	392-399
М. Х. Маматкулов	Инновационные методы обучения физической воспитания на основе принципов национального образования.	400-405
Н. Иномова, Н. С. Темиров	Формирование позитивного отношения к образованию у студентов.	406-414
М. Н. Ходжаева	Совершенствование навыков текстовой работы студентов филологи: проблемы и решения.	415-420
З. С. Махмудова	Сравнивать и противопоставлять групповые подходы к достижению цели.	421-434
	17.00.00-Искусствоведение	
Т. М. Тажимурадов	Голос и невербальная коммуникация в экранном искусстве.	435-442
Г. А. Калибаева	Рассмотрение национально-культурных понятий в глютоническом дискурсе.	443-447
Р. М. Абдуллаев	История традиционного певческого образования.	448-452
С. Алимов	Трансформация фольклорных жанров в прозе.	453-459
Н.Х. Хайруллаев	Роль рубоба в узбекской музыкальной культуре.	460-467
	19.00.00 – Психологические науки	
Н. А. Аскарова Х. Гафури	Изучение психологических особенностей развития уверенности в себе у студентов.	468-474
Х. Рахимова	Социально - психологическая характеристика чувства финансовой недостаточности в семье.	475-481
Л. Т. Казимова	Эмоциональный интеллект: что мы знаем и что нового?	482-492
У. Й. Элмуродов	Психологические отношения между преподавателями и студентами: изменчивая природа управления.	493-499
Х. Т. Тухтаев	Влияние познавательно-психологических препятствий в духовно-нравственном воспитании современных школьников.	500-505
Д. Р. Отаджонова, З. Б. Билолова	Социально-психологические проблемы проблемы цифрового аутизма в развитии здорового ребенка?	506-513
О. Э. Эшмурадов	Роли и социальные институты в семье - как важный фактор прочности семьи.	514-522

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

Scientific theoretical and methodical journal

ENG

13.00.00-Pedagogical sciences		
Shojonov A. Muzaffar	The methodology of creative thinking development in students of “computer sciences and programming technologies”.	14-21
Kholida Kh. Eshchanova	Didactic principles of tourism and impact on youth education.	22-30
Intizor Kh. Ruzimova	Methodology for developing research competence in future teachers.	31-40
Kabulova Dilrabo, Gavhar Salomova.	Methodologies to teach phonetics and phonology to l2 learners.	41-49
Nargiza A. Salamova	Students' competence in intercultural communication.	50-55
Khazratkulova N. Shoira	Methodology of using innovative technologies in the process of teaching educational science.	56-63
Iroda Y. Bobojonova	The status of teaching english based on blum's taxonomy in practice and advanced foreign experience.	64–76
Mukhtarova A. Lobar, Menzhnorova Kh. Saodat	Organizing corrective work with visually impaired students.	77-84
O‘ralboy S. Qulmo‘minov	Modeling the process of developing creative skills and its specifics	85-91
Rayhon R. Omonova	Methods of using modern technologies in assessing students' knowledge through drawing lessons.	92-101
Alisher K. Ibragimov	Students' attitude to athletics.	102-107
Anvar I. Khikmatov	Actual problems of formation of moral education of the younger generation.	108–115
Abduvali U. Sottarov	Interactive technologies in teaching students the basics of nanotechnology.	116-122
Guljaxon.F. Erkinjonova	Hedonism is spiritual power.	123–133
Obidjon R. Igamberdiyev	Scientific and theoretical analysis of athletes' qualifications at the stages of long-term training.	134-141
Shakhnoza T. Ibragimova	The effectiveness of forming professional culture in future teachers based on the institutional approach.	142-147
Ulugbek R. Khaydarov	Organizational and methodological foundations of athletics training for students of higher educational institutions.	148-154
Anzirat Sh. Azimova, Abduhamid R. Nurullayev	Methods of developing preschool children's thinking through didactic games based on a creative approach.	155-162
Abduhamid R. Nurullayev	Methods of teaching children movements in physical education lessons.	163-170
Dilbar D. Jabborova	The concept of family in russian literature.	171-179
Nurzod I. Davronov	The effectiveness of forming professional culture in future teachers based on the institutional approach.	180–188
Dilshod K. Mamatov	The methodology for creating a part drawing using the autocad graphic software to enhance students' cognitive competence.	189–196
Adolat Darmonova	Development and implementation of the teaching methodology of the higher mathematics course based on practice.	197-203
Feruza S. Abdullayeva	Pedagogical design and modern educational models in the formation of professional communicative competence in foreign languages among students of the tourism field.	204-209
Nasiba A. Abduholiqova	Methodologies for teaching media literacy in philosophy education: theory and practice.	210-215

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Doniyor D. Ergashev	Methods of mastering language levels through the development of linguistic conveyations in students.	216-221
Durdona I. Xurramova, Nargiza A. Askarova	Zulfiyakhanim – a bright exemplary of uzbekistan women.	222–228
Inobot To`ychiyeva	Improving the pedagogical system for preparing future teachers to develop life skills.	229-234
Ahmadjon Sh. Dadayev	Development processes and trends in musical art in Uzbekistan.	235-242.
Khurshid Kh. Ibragimov	Methods of developing students' creative activity in the subject of "Drawing".	243-249
Zulfiya K. Kodirova	Requirements for primary class teachers' culture of oral speech: fluency, articulation, accuracy and correctness.	250-255
Laziz V. Mamajonov	Media technology for methodical development of social activeness, national pride, and patriotism competence in students.	256-263
Madina M. Mo`minova	The content of forming competence in the use of digital media	264-270
Moxiyat S. Axmadjanova	Views of eastern thinkers on working with the family in preparing future teachers for social life.	271-278
Muqaddasxon Umarova	Organization of social pedagogical work in preschool educational organizations.	279-286
Anvar N. Meliboyev	Developing teachers' cognitive competence as a key necessity for enabling the younger generation to freely express their abilities.	287-292
Nozima X. Raximova	Formation of geometric imagine in elementary students with intellectual disabilities based on interdisciplinary relationships.	293-300
Nilufar Z. Abidova	Context-based educational technologies for developing inclusive competence of future speech therapists.	301-308
Muattarkhan N. Nomonkhonova	Theoretical basis of artificial intelligence in developing pedagogical competence.	309-314
Ma'mura U. Olamova	Opportunities for designing students' information and constructive competencies.	315-323
Dildora P. Oromidinova	The importance of tbl (task-based learning) method to develop students' russian language competence.	324-329
Sevara Y. Shamsiyeva	Developing the personal qualities and pedagogical skills of future speech therapists.	330-336
Shaxlo N. To'rayeva	Theoretical analysis of the trained cotton separator-cleaner.	337-346
Shoxsanam U. Sherbutayeva	Scientific and theoretical foundations for improving the corporate culture of teachers of a non-governmental preschool educational organization.	347-354
Xayotbek Kh. Shaxobitdinov	Development of innovative methodology of development of historical and artistic thinking in high school students.	355-360
Ilkhomjon M. Siddikov	Modern digital technologies – an important component of pedagogy.	361-367
Saodat U. Sulaymonova	The need to develop the ecological culture of students in the conditions of new Uzbekistan.	368-372
Xasanboy O. Qodirov	Methods of developing professional competences in future information and communication specialists in the conditions of digital transformation.	373-381
Durdona Baltabayeva	Characteristics of sounding in children with rhinolia.	382-391
Gulbanbegim M. Jamolova	Enhancing the instruction of the electromagnetic department inpostsecondary educational establishments.	392-399
Mirzaolim X. Mamatqulov	Innovative methods in teaching physical education through the principles of national education.	400-405

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Nafosat Inomova, Nabijon S. Temirov	Formation of positive attitudes to education in students.	406-414
Malika N. Xodjaeva	Improving text-working skills of philological students: problems and solutions.	415-420
Saidaposhaxon Mahmudova	Compare and contrast group approaches to goal attainment.	421-434
17.00.00-Art history		
Tazhimuradov Y. Mahmud	Voice and non-verbal communication in screen art.	435-442
Gulnoza A. Kalibayeva	Dealing the national-cultural concepts in glutonic discourse.	443-447
Rustam M. Abdullayev	The history of traditional singing education.	448-452
Saidqul Alimov	Transformation of folklore genres in prose.	453-459
Nodirbek Kh. Khayrullaev	Role of rubob in uzbek music culture	460-467
19.00.00 – Psychological sciences		
Nargiza A. Askarova, Hayriddin G‘afuri	Studying psychological features of developing self-confidence in students.	468-474
Xusnora Raximova	Social-psychological characteristics of the manifestation of a feeling of financial insufficiency in the family.	475-481
Leyla T. Kazimova	Emotional intelligence: what do we know and what is new?	482-492
Ulugbek Y. Elmurodov	Psychological relationships between teachers and students: the changing nature of management.	493-499
Hasan T. Toxtayev	The effect of cognitive-psychological obstacles in the spiritual-moral education of modern school students.	500-505
Dilrabo R. Otajonova, Zamira B. Bilolova	Socio-psychological problems of digital autism in the development of a healthy child?	506-513
Olmosbek E. Eshmuradov	Roles and social institutions in the family - as an important factor in the strength of the family.	514-522

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

“KOMPYUTER ILMLARI VA DASTURLASH TEXNOLOGIYALARI” TA’LIM YO‘NALISHI TALABALARIDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI

© M.A. Shojonov[1]✉

[1] Urganch davlat universiteti, Urganch, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqola "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" ta’lim yo‘nalishi talabalarida kreativ fikrlashni rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish va amalda qo‘llash masalalariga bag‘ishlangan. Maqolada kreativ fikrlash tushunchasi, uning ta’lim jarayonidagi o‘rni, ahamiyati va uni shakllantirishning pedagogik-psixologik asoslari tahlil qilingan. Shuningdek, dasturlash texnologiyalarini o‘rgatishda innovatsion yondashuvlar, kreativ muammolarni yechish usullari, talabalarni dasturlash sohasida ijodiy yondashuvga yo‘naltiruvchi o‘qitish metodlari keltirilgan. Tadqiqotda ta’lim jarayoniga kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan zamonaviy texnologiyalarni joriy etish tajribalari o‘rganilgan va samaradorlikni oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" yo‘nalishi talabalarida kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan samarali metodikani ishlab chiqish va uning ta’lim jarayonidagi samaradorligini o‘rganishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: kreativ fikrlashni rivojlantirish metodikasi quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: nazariy asoslash, dasturlash texnologiyalariga oid ijodiy vazifalarni shakllantirish, innovatsion texnologiyalarni qo‘llash, va o‘quv jarayonida talabalarni motivatsiya qilish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: talabalarda kreativ fikrlashni rivojlantirish, ayniqsa, "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" yo‘nalishida, zamonaviy ta’limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar ko‘rsatadiki, kreativlikni shakllantirishga qaratilgan metodik yondashuvlar nafaqat talabalar bilimlarini chuqurlashtiradi, balki ularda muammolarni hal qilishda yangi yondashuvlarni topishga bo‘lgan qobiliyatni rivojlantiradi.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kreativ fikrlashni rivojlantirish nafaqat ta’lim jarayonining mazmunini boyitadi, balki talabalarni zamonaviy mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishiga zamin yaratadi. Shu bois, ta’lim jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish va o‘qituvchilarning malakasini doimiy oshirish dolzarb vazifa sifatida e’tirof etiladi.

Kalit so‘zlar: kreativ fikrlash, kompyuter ilmlari, dasturlash texnologiyalari, innovatsion yondashuv, ijodiy fikrlash, pedagogik metodika, ta’lim texnologiyalari.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Iqtibos uchun: Shojono M.A. “Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari” ta’lim yo‘nalishi talabalarida kreativ fikrlashni rivojlantirish metodikasini. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.14–21.

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У СТУДЕНТОВ ФАКТОРА “ИНФОРМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ И ТЕХНОЛОГИИ ПРОГРАММИРОВАНИЯ”

© М.А. Шожанов[1]✉
[1]Ургенчский государственный университет, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: данная статья посвящена разработке и практическому применению методики развития творческого мышления у студентов направления «Информатика и технологии программирования». В статье анализируется понятие творческого мышления, его роль и значение в образовательном процессе, педагогические и психологические основы его формирования. Также представлены инновационные подходы к обучению технологиям программирования, методы творческого решения задач, методы обучения, ориентирующие студентов на творческий подход в области программирования. В ходе исследования был изучен опыт внедрения современных технологий, направленных на развитие творческого мышления в учебный процесс, и разработаны практические рекомендации по повышению эффективности.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является разработка эффективной методики, направленной на развитие творческого мышления у студентов направления «Информатика и технологии программирования» и изучение ее эффективности в образовательном процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: методика развития творческого мышления включает следующие этапы: теоретическое обоснование, формирование творческих задач, связанных с технологиями программирования, применением инновационных технологий и мотивацией обучающихся в образовательном процессе.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: развитие творческого мышления у студентов, особенно по направлению «Информатика и технологии программирования», является одной из важных задач современного образования. Результаты, выявленные в ходе исследования, показывают, что методические подходы, направленные на формирование творческих способностей, не только углубляют знания учащихся, но и развивают их способность находить новые подходы к решению задач.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования показали, что развитие творческого мышления не только обогащает содержание образовательного процесса, но и создает основу для формирования студентов как конкурентоспособных специалистов на современном рынке труда. Поэтому широкое внедрение новых

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

педагогических технологий в учебный процесс и постоянное повышение квалификации учителей признаются актуальной задачей.

Ключевые слова: креативное мышление, информатика, технологии программирования, инновационный подход, креативное мышление, педагогическая методика, образовательные технологии.

Для цитирования: Шожанов М.А. Методика развития творческого мышления у студентов фактора “информатические науки и технологии программирования. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 14–21.

THE METHODOLOGY OF CREATIVE THINKING DEVELOPMENT IN STUDENTS OF “COMPUTER SCIENCES AND PROGRAMMING TECHNOLOGIES”

© Shojonov A. Muzaffar[1]✉
[1]Urgench State University, Urgench, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article is devoted to the development and practical application of the methodology for the development of creative thinking in students of the "Computer Science and Programming Technologies" field of study. The article analyzes the concept of creative thinking, its role and importance in the educational process, and the pedagogical and psychological foundations of its formation. Also, innovative approaches to teaching programming technologies, methods of creative problem solving, teaching methods guiding students to a creative approach in the field of programming are presented. In the study, the experiences of introducing modern technologies aimed at the development of creative thinking into the educational process were studied, and practical recommendations for increasing efficiency were developed.

AIM: the purpose of this study is to develop an effective methodology aimed at developing creative thinking among students of "Computer Science and Programming Technologies" and to study its effectiveness in the educational process.

MATERIALS AND METHODS: the methodology of developing creative thinking includes the following steps: theoretical justification, formation of creative tasks related to programming technologies, application of innovative technologies, and motivation of students in the educational process.

DISCUSSION AND RESULTS: development of creative thinking in students, especially in the direction of "Computer science and programming technologies", is one of the important tasks of modern education. The results revealed during the research show that methodical approaches aimed at forming creativity not only deepen students' knowledge, but also develop their ability to find new approaches to solving problems.

CONCLUSION: the results of the study showed that the development of creative thinking not only enriches the content of the educational process, but also creates the basis for the formation of students as competitive specialists in the modern labor market.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Therefore, the widespread introduction of new pedagogical technologies into the educational process and continuous improvement of teachers' qualifications are recognized as an urgent task.

Key words: creative thinking, computer science, programming technologies, innovative approach, creative thinking, pedagogical methodology, educational technologies.

For citation: Shojonov A. Muzaffar. (2024) 'The methodology of creative thinking development in students of "computer sciences and programming technologies" , Inter education & global study, (9(1)), pp. 14–21. (In Uzbek).

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi bugungi kun talabalarining nafaqat nazariy bilimlarini chuqurlashtirishni, balki ijodiy fikrlash va muammolarni kreativ yondashuv bilan hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirishni ham dolzarb masalaga aylantirmoqda. Xususan, "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" ta'lim yo'nalishida o'qiyotgan talabalar uchun kreativ fikrlash qobiliyati murakkab algoritmlar yaratish, dasturiy ta'minotni ishlab chiqish va texnikaviy muammolarni samarali yechishda muhim rol o'ynaydi.

Kreativ fikrlash – bu yangicha yondashuvlarni izlash, mavjud nazariy va amaliy bilimlar asosida innovatsion g'oyalarni ilgari surish qobiliyatidir. Dasturlash sohasida ushbu qobiliyatni rivojlantirish o'qitish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishni, amaliy topshiriqlarni ijodiy hal qilishga yo'naltirilgan o'quv materiallarini joriy etishni talab qiladi. Maqolada kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan pedagogik va psixologik yondashuvlar, o'quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni joriy qilishning samaradorligi, shuningdek, dasturlash texnologiyalari bo'yicha o'quv jarayonining o'ziga xos xususiyatlari o'rganiladi. Shu asosda ushbu yo'nalish talabalari uchun mo'ljallangan maxsus metodik yondashuvlar ishlab chiqiladi va amaliy tavsiyalar taklif etiladi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" yo'nalishi talabalarida kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan samarali metodikani ishlab chiqish va uning ta'lim jarayonidagi samaradorligini o'rganishdan iborat. Tadqiqotda talabalarni ijodiy yondashuvga yo'naltiruvchi innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash orqali ularning kasbiy kompetensiyalarini oshirishga ko'maklashish ko'zda tutilgan.

Maqsad quyidagi vazifalarni hal etishni o'z ichiga oladi:

1. Kreativ fikrlashni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslarini o'rganish.
2. Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari yo'nalishi talabalariga mos keluvchi ijodiy topshiriqlarni ishlab chiqish.
3. Innovatsion ta'lim texnologiyalarini talabalarning kreativ fikrlashini shakllantirish jarayoniga tatbiq etish.
4. Metodik yondashuvlarning samaradorligini baholash va ularni takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Mazkur maqsad va vazifalar ijrosi orqali zamonaviy ta'lim jarayonida kreativlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi yangi yondashuvlar ishlab chiqiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Kreativ fikrlashni rivojlantirish metodikasi quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi: nazariy asoslash, dasturlash texnologiyalariga oid ijodiy vazifalarni shakllantirish, innovatsion texnologiyalarni qo‘llash, va o‘quv jarayonida talabalarni motivatsiya qilish.

1. Nazariy asoslash:

Talabalarga kreativ fikrlashning mohiyatini, uning ahamiyatini va amaliy qo‘llanilish sohalarini tushuntirish maqsadida maxsus ma’ruzalar tashkil etiladi. Dasturlash texnologiyalariga oid muammolarni ijodiy yechish jarayonida talabalar uchun kreativlikni rivojlantirishga qaratilgan kontseptual asoslarni yoritish ta’lim jarayonining dastlabki bosqichida amalga oshiriladi.

2. Ijodiy vazifalarni shakllantirish:

Talabalarga berilgan topshiriqlarni o‘zgacha yondashuvda hal qilishni talab qiladigan ijodiy vazifalar tayyorlanadi. Bunda dasturlash algoritmlarini takomillashtirish, kutilmagan yechimlarni izlash, va kod samaradorligini oshirish kabi topshiriqlar ustuvor ahamiyat kasb etadi. Misol uchun, talabalar real hayot muammolariga mos keluvchi kichik loyihalarni ishlab chiqishi mumkin.

3. Innovatsion texnologiyalarni qo‘llash:

Dars jarayonida interaktiv vositalar, masalan, vizual dasturlash muhitlari (Scratch, Blockly), algoritmik fikrlashni rivojlantiruvchi o‘yinlar, shuningdek, virtual laboratoriyalardan foydalaniladi. Bunda talabalarni muammolarni boshqacha usullar bilan yechishga rag‘batlantiradigan texnologiyalar asosiy rol o‘ynaydi.

4. Talabalarning motivatsiyasini oshirish:

Talabalarni kreativ fikrlashga undash uchun ular erishgan natijalarni baholash va rag‘batlantirish tizimi joriy qilinadi. Bu jarayonda musobaqalar, ijodiy loyiha himoyalari va guruhiy muhokamalar tashkil etiladi. Shuningdek, talabalar birgalikda ishlash orqali kreativ g‘oyalarni rivojlantiradi va hamkorlikda yangi yechimlarni yaratadi.

5. Refleksiya va baholash:

Talabalarning kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish jarayonining samaradorligini o‘lchash uchun maxsus indikatorlar ishlab chiqiladi. Jumladan, talabalarning yechimlaridagi yangilik darajasi, muammolarni ko‘rish qobiliyati va o‘z g‘oyalarini mantiqiy asoslash imkoniyati baholanadi.

Mazkur metodika "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" ta’lim yo‘nalishi talabalarining nafaqat kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, balki ularni amaliy dasturlash faoliyatida samarali yechimlar topishga tayyorlashga xizmat qiladi.

Kreativ fikrlashni rivojlantirish masalalari zamonaviy pedagogika va psixologiya fanlarida keng ko‘lamda tadqiq qilinmoqda. Xususan, xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan kreativlikning mohiyati, uni shakllantirish yo‘llari va ta’lim jarayonidagi o‘rni yuzasidan ilmiy izlanishlar olib borilgan.

Xorijiy adabiyotlar orasida J. Guilfordning[2; 36] ijodiy fikrlashning psixologik asoslarini yoritishga bag‘ishlangan ishlari muhim ahamiyatga ega. Guilford kreativlikni muammolarni yechishning yangi va samarali yo‘llarini topishga qaratilgan faoliyat sifatida

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

tavsiflaydi. Uning nazariyasi dasturlash texnologiyalariga oid topshiriqlarni ijodiy yondashuv bilan bajarish imkoniyatlarini o‘rganishda asosiy manba hisoblanadi.

Mahalliy tadqiqotchilar orasida O‘zbekistonning pedagogika sohasi olimlari, xususan, A. Vahobov va B. Yo‘ldoshevlarning[5; 84] innovatsion yondashuvlar va o‘quv jarayonida kreativlikni shakllantirish bo‘yicha ishlari alohida e’tiborga loyiqdir. Ushbu tadqiqotlar kreativlikning ta’lim texnologiyalari bilan uyg‘unlashuvi va uni milliy o‘quv jarayonlariga moslashtirish usullari bilan bog‘liq muhim metodik tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Shuningdek, dasturlash texnologiyalarida kreativ fikrlashni rivojlantirish masalalari bo‘yicha P. Brown[1; 79] va T. Kelley[3; 196] kabi mualliflarning ishlari ham diqqatga sazovor. Ushbu tadqiqotlar kreativ yondashuv orqali dasturlashda samaradorlikni oshirishning muhim omillarini yoritib beradi. Bunda, algoritmlarni yaratishda ijodiy fikrlash, vizual dasturlash muhitlaridan foydalanish va amaliy loyihalar orqali talabalar qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilgan.

Tahlil qilingan adabiyotlar shuni ko‘rsatadiki, kreativ fikrlashni rivojlantirish nafaqat o‘quv materiallarini taqdim etishda, balki o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishda va ularni amaliy muammolarni mustaqil hal qilishga yo‘naltirishda ham katta ahamiyatga ega. Mazkur ilmiy manbalar ushbu maqolada "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" yo‘nalishi talabalarida kreativlikni shakllantirishga doir metodik yondashuvlarni ishlab chiqishda ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Talabalarda kreativ fikrlashni rivojlantirish, ayniqsa, "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" yo‘nalishida, zamonaviy ta’limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot davomida aniqlangan natijalar ko‘rsatadiki, kreativlikni shakllantirishga qaratilgan metodik yondashuvlar nafaqat talabalar bilimlarini chuqurlashtiradi, balki ularda muammolarni hal qilishda yangi yondashuvlarni topishga bo‘lgan qobiliyatni rivojlantiradi.

Tadqiqot jarayonida dasturlashda ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun innovatsion ta’lim texnologiyalarining qo‘llanilishi samaradorligi kuzatildi. Xususan, interaktiv dasturlash muhitlari, masalan, Scratch yoki Python dasturlash loyihalari orqali talabalar qiziqishi va ishtiroki sezilarli darajada oshganligi kuzatildi. Bu vositalar talabalarni jarayon davomida mustaqil qaror qabul qilish va o‘z fikrlarini ijodiy tarzda ifodalashga undadi.

Biroq, muhokama davomida ba’zi muammolar ham aniqlandi. Jumladan:

1. Motivatsiya yetishmovchiligi: Talabalarni ijodiy vazifalarga jalb etishda motivatsiyani oshirish usullarini takomillashtirish talab etiladi.

2. Dars jarayonining cheklangan vaqti: Kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan topshiriqlar uchun dars vaqtini to‘g‘ri taqsimlash ehtiyoji mavjud.

3. O‘qituvchilarning malakasi: Innovatsion metodlarni qo‘llashda ayrim o‘qituvchilarning tajribasi yetarli darajada emasligi qayd etildi.

Shu bilan birga, talabalarning ijodiy qobiliyatlarini baholashga oid mezonlarning ishlab chiqilganligi va joriy etilishi ijobiy natijalarni keltirib chiqardi. Baholash natijalariga ko‘ra, talabalarning kreativ fikrlash darajasi, vazifalarga yondashishdagi farqlari va o‘z fikrlarini mantiqiy asoslash qobiliyati yuqori baholandi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Muhokama natijalari shuni ko‘rsatadiki, dasturlash texnologiyalariga oid ijodiy yondashuvlar orqali talabalarning o‘quv jarayonidagi faolligini oshirish va bilimlarni o‘zlashtirish darajasini yaxshilash mumkin. Shu bilan birga, kreativlikni rivojlantirish jarayonida pedagoglarning doimiy malaka oshirishi va innovatsion vositalardan keng foydalanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuvlar orqali talabalarning zamonaviy dasturlash bozorida raqobatbardosh kadr sifatida shakllanishiga zamin yaratiladi.

Tadqiqot davomida "Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari" yo‘nalishi talabalarida kreativ fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodika ishlab chiqildi va uning samaradorligi tahlil qilindi. Quyidagi natijalar erishildi: kreativ fikrlashni rivojlantirish dasturlash texnologiyalarini o‘rgatish jarayonida talabalar bilim darajasi va ijodiy yondashuv qobiliyatini oshirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Innovatsion ta’lim texnologiyalarini qo‘llash orqali talabalar mustaqil fikrlash, murakkab muammolarni o‘ziga xos yondashuv bilan hal qilish va yangi algoritmlarni ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo‘ldi. Talabalar motivatsiyasini oshirish uchun ijodiy loyiha va amaliy topshiriqlarni joriy qilish samaradorligi tasdiqlandi. Ushbu yondashuv ularning ta’lim jarayonida faol ishtirokini ta’minladi. O‘qituvchilarning kreativlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik yondashuvlarni o‘zlashtirishi talabalarning ijodiy salohiyatini shakllantirishda muhim omil bo‘ldi. Dasturlash sohasiga xos ijodiy vazifalarni yechish jarayonida talabalar bilimlarini amaliyotga samarali tadbiq etish qobiliyati oshdi. Ushbu natijalar asosida ta’lim jarayoniga kreativ fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan metodlarni keng joriy qilish tavsiya etiladi. Bu nafaqat talabalarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga, balki ularni zamonaviy mehnat bozorida muvaffaqiyatli kadr sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

"*Kompyuter ilmlari va dasturlash texnologiyalari*" yo‘nalishi talabalarida kreativ fikrlashni rivojlantirish, ta’lim jarayonini zamonaviy talablarga moslashtirishning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu tadqiqot davomida talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik yondashuvlar ishlab chiqildi va ularning samaradorligi amaliy tajribalar orqali tasdiqlandi. Shakllantirilgan metodika talabalarning nazariy bilimlarini amaliyotga samarali qo‘llashini, ijodiy yondashuv asosida yangi algoritmlar ishlab chiqish qobiliyatini va muammolarni mustaqil hal qilish ko‘nikmasini rivojlantiradi. Bunda innovatsion pedagogik texnologiyalar va interaktiv ta’lim vositalaridan foydalanish jarayonning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, kreativ fikrlashni rivojlantirish nafaqat ta’lim jarayonining mazmunini boyitadi, balki talabalarni zamonaviy mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis sifatida shakllanishiga zamin yaratadi. Shu bois, ta’lim jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish va o‘qituvchilarning malakasini doimiy oshirish dolzarb vazifa sifatida e’tirof etiladi.

Ushbu yondashuvlarni amalga oshirish orqali ta’lim tizimi sifatini oshirish va kelajakda innovatsion fikrlash qobiliyatiga ega yetuk dasturchilarni tayyorlash mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Brown, T. (2009). Change by Design: How Design Thinking Creates New Alternatives for Business and Society. Harper Business.
2. Guilford, J. P. (1967). The Nature of Human Intelligence. McGraw-Hill, New York.
3. Kelley, T., & Kelley, D. (2013). Creative Confidence: Unleashing the Creative Potential Within Us All. Crown Business.
4. Torrance, E. P. (1974). Creativity: What Research Says to the Teacher. National Education Association.
5. Vahobov, A., & Yo‘ldoshev, B. (2018). Innovatsion pedagogika va ta’lim texnologiyalari. Toshkent: Fan.
6. Худойназаров, Э. М., Эсонов, Н. А., & Кучкаров, М. У. Преимущества альтернативных методов обучения.
7. Madraximovich, K. E. (2020). Improving the methodological training of primary school teachers on the basis of innovative approaches. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(7).
8. Xudoynazarov, E. M. (2019). Didaktic possibilities of oral exercises in forning initial classes pupils' mathematical thinking activity. Eastern European Scientific Journal, Ausgabe. Germany, (1-2019), 249.
9. Khudoynazarov, E. (2023). Boshlang ‘ich ta’limda mantiqiy fikrlashini rivojlantirishning ahamiyati. Молодые ученые, 1(13), 32-37.
10. Эгамберган, Х. М. (2023). Ўқувчиларда танқидий фикрлашни ривожлантиришнинг педагогик ва методик асослари. Zamonaviy fan, ta’lim va ishlab chiqarish muammolarining innovatsion yechimlari, 4, 56-59.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shojonov Muzaffar Axmadovich**, Urganch davlat universiteti Raqamli ta’lim texnologiyalari markazi texnik qo‘llab-quvvatlash bo‘limi boshlig‘i, [**Шожанов Музаффар Ахмадович**, Начальник отдела технической поддержки Центра цифровых образовательных технологий Ургенчского государственного университета], [**Muzaffar A. Shojonov**, Head of the technical support department of the Digital Education Technologies Center of Urgench State University]; manzil: O‘zbekiston, Urganch sh., Hamid Olimjon ko'chasi, 14-uy [адрес: Узбекистан, Ургенч, ул. Ҳамид Олимжон, 14], [address: Uzbekistan, 14, Khamid Alimkan st., Urgench city].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

TURIZMINING DIDAKTIK TAMOYILLARI VA YOSHLAR TARBIYASIGA TA'SIRI MAZMUNI

© X.X. Eshchanova[1]✉

[1]Urganch davlat universiteti, Urganch, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur ilmiy maqolada turizmning didaktik tamoyillari va uning yoshlar tarbiyasiga ta'siri o'rganiladi. Turizm faolligi va didaktik pedagogika uslublari o'rtasidagi bog'liqliklar, yoshlarni tarbiyalashda turizm faoliyatining roli, uning ma'naviy-axloqiy, ijtimoiy va madaniy tarbiya sohalaridagi ta'siri haqida so'z yuritiladi. Maqolada turizmning didaktik tamoyillari, yoshlarni faol hayot tarziga, jismoniy va ma'naviy rivojlanishiga yordam beruvchi metodik yondashuvlar va o'quv jarayonida turizmning ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, turizm faoliyatining yoshlarga global fuqarolik va madaniyatlararo aloqalar o'rnatishda qanday ta'sir ko'rsatishi ko'rsatilgan. Bu maqola pedagogik va turizm sohasidagi ilmiy tadqiqotlar uchun yangi istiqbollarni ochib beradi.

MAQSAD: Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — turizmning didaktik tamoyillarini o'rganish va ularning yoshlar tarbiyasiga ta'sirini tahlil qilishdir. Maqola yoshlarni tarbiyalashda turizm faoliyatining ahamiyatini, didaktik tamoyillarning pedagogik jarayondagi roli va ularning o'quvchilarning jismoniy, ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: mazkur maqolada turizmning didaktik tamoyillari va uning yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'rganishda quyidagi metodik yondashuvlardan foydalanilgan: Nazariy tahlil metodi, empirik tadqiqot metodi, ijtimoiy tajriba va amaliyot tahlili, boshqaruv va monitoring metodi, komparativ tahlil metodi. Bu metodik yondashuvlar orqali turizmning didaktik tamoyillari yoshlar tarbiyasiga qanday ta'sir qilishi, o'quv jarayonida uning samaradorligini oshirish imkoniyatlari haqida keng qamrovli ma'lumotlar to'plandi va tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: turizmning didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'rganish natijalari, zamonaviy ta'lim tizimida turizm faoliyatining o'rnini yanada chuqurroq anglash zarurligini ko'rsatadi. Adabiyotlar tahlili, empirik tadqiqotlar va amaliy tajribalar orqali aniqlandi ki, turizm nafaqat dam olish yoki sayohat qilish vositasi, balki yoshlarni tarbiyalashda samarali pedagogik vosita sifatida ham xizmat qiladi. Bu faoliyat, yoshlarning shaxsiy rivojlanishini, madaniyatlararo aloqalarini mustahkamlashni, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishni va jismoniy salomatlikni yaxshilashni ta'minlaydi.

XULOSA: turizm yoshlar tarbiyasida faqat ko'ngilochar faoliyat emas, balki shaxsiy va ijtimoiy rivojlanish uchun ham zarur vosita sifatida xizmat qilishi mumkin. Agar turizm

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

faoliyati o'qitish va tarbiyalashning didaktik tamoyillari asosida tashkil etilsa, yoshlar nafaqat dam olish, balki o'zlarining rivojlanishlari uchun ham foydali tajriba orttiradilar.

Kalit so‘zlar: turizm, didaktik tamoyillar, yoshlar tarbiyasi, pedagogik yondashuvlar, madaniy tarbiya, ijtimoiy rivojlanish, jismoniy rivojlanish, metodik yondashuvlar, global fuqarolik, madaniyatlararo aloqalar.

Iqtibos uchun: Eshchanova X.X. Turizmining didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta’siri mazmuni. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.22–30.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ТУРИЗМА И ВЛИЯНИЕ НА ОБРАЗОВАНИЕ МОЛОДЕЖИ

© Х.Х. Ешчанова[1]✉
[1] Ургенчский государственный университет, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной научной статье рассматриваются дидактические принципы туризма и его влияние на образование молодежи. Обсуждаются взаимосвязь туристской деятельности и дидактических педагогических методов, роль туристической деятельности в воспитании молодежи, ее влияние в сферах духовно-нравственного, социального и культурного воспитания. В статье анализируются дидактические принципы туризма, методические подходы, помогающие молодежи вести активный образ жизни, физическое и духовное развитие, а также значение туризма в образовательном процессе. Он также показывает влияние туристической деятельности на молодых людей на формирование глобального гражданства и межкультурных отношений. Данная статья открывает новые перспективы для научных исследований в области педагогики и туризма.

ЦЕЛЬ: основной целью данной статьи является изучение дидактических принципов туризма и анализ их влияния на образование молодежи. В статье рассматривается значение туристической деятельности в воспитании молодежи, роль дидактических принципов в педагогическом процессе и то, как они влияют на физическое, духовно-нравственное и социальное развитие учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данной статье для изучения дидактических принципов туризма и его влияния на образование молодежи были использованы следующие методические подходы: метод теоретического анализа, метод эмпирического исследования, анализ социального опыта и практики, метод управления и мониторинга, метод сравнительного анализа. Благодаря этим методическим подходам была собрана и проанализирована обширная информация о том, как дидактические принципы туризма влияют на образование молодежи, и о возможностях повышения его эффективности в образовательном процессе.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования дидактических принципов туризма и их влияния на образование молодежи показывают

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

необходимость более глубокого понимания места туристической деятельности в современной системе образования. Путем анализа литературы, эмпирических исследований и практического опыта установлено, что туризм является не только средством отдыха или путешествий, но и служит эффективным педагогическим инструментом в воспитании молодежи. Эта деятельность обеспечивает личностное развитие молодых людей, укрепление межкультурных связей, развитие социальных навыков и улучшение физического здоровья.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: туризм может служить не только развлекательной деятельностью в сфере образования молодежи, но и необходимым инструментом личностного и социального развития. Если туристическая деятельность будет организована на основе дидактических принципов воспитания и обучения, молодые люди получат полезный опыт не только для отдыха, но и для собственного развития.

Ключевые слова: туризм, дидактические принципы, образование молодежи, педагогические подходы, культурное образование, социальное развитие, физическое развитие, методические подходы, глобальная гражданственность, межкультурные отношения.

Для цитирования: Ешчанова Х.Х. Дидактические принципы туризма и влияние на образование молодежи. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 22–30.

DIDACTIC PRINCIPLES OF TOURISM AND IMPACT ON YOUTH EDUCATION

© Kholida Kh. Eshchanova[1]✉
[1]Urgench State University, Urgench, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this scientific article examines didactic principles of tourism and its influence on youth education. The relationship between tourism activity and didactic pedagogic methods, the role of tourism activity in the education of young people, and its influence in the spheres of spiritual and moral, social and cultural education are discussed. The article analyzes didactic principles of tourism, methodological approaches that help young people to lead an active lifestyle, physical and spiritual development, and the importance of tourism in the educational process. It also shows the impact of tourism activities on young people in establishing global citizenship and intercultural relations. This article opens new perspectives for scientific research in the field of pedagogy and tourism.

AIM: the main purpose of this article is to study didactic principles of tourism and analyze their impact on youth education. The article examines the importance of tourism activities in the education of young people, the role of didactic principles in the pedagogical process and how they affect the physical, spiritual, moral and social development of students.

MATERIALS AND METHODS: in this article, the following methodological approaches were used to study didactic principles of tourism and its impact on youth

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

education: theoretical analysis method, empirical research method, social experience and practice analysis, management and monitoring method, comparative analysis method. Through these methodological approaches, extensive information was collected and analyzed about how the didactic principles of tourism affect the education of young people, and the possibilities of increasing its effectiveness in the educational process.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study of the didactic principles of tourism and the impact on youth education show the need for a deeper understanding of the place of tourism activities in the modern education system. Through the analysis of literature, empirical studies and practical experiences, it was found that tourism is not only a means of recreation or travel, but also serves as an effective pedagogical tool in educating young people. This activity ensures personal development of young people, strengthening of intercultural relations, development of social skills and improvement of physical health.

CONCLUSION: tourism can serve not only as an entertainment activity in youth education, but also as a necessary tool for personal and social development. If tourism activities are organized on the basis of didactic principles of education and training, young people will gain useful experience not only for recreation, but also for their own development.

Key words: tourism, didactic principles, youth education, pedagogical approaches, cultural education, social development, physical development, methodical approaches, global citizenship, intercultural relations.

For citation: Kholida Kh. Eshchanova. (2024) 'Didactic principles of tourism and impact on youth education', Inter education & global study, (9(1)), pp. 22–30. (In Uzbek).

Zamonaviy jamiyatda yoshlarning tarbiyasi va ularning ijtimoiy hayotga faol qatnashishi masalasi katta ahamiyat kasb etmoqda. Ta'lim jarayonida turizmning o'rni tobora muhimlashib bormoqda, chunki turizm nafaqat madaniy va ijtimoiy aloqalarni rivojlantirishga, balki yoshlarning jismoniy va ma'naviy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Turizmning didaktik tamoyillari o'quv jarayonida yoshlarning intellektual, emotsional va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu jarayonning asosida turizmning yoshlarni tarbiyalashdagi pedagogik imkoniyatlarini to'g'ri tushunish va unga mos ravishda metodik yondashuvlarni ishlab chiqish yotadi.

Turizmning didaktik tamoyillari yoshlarni ilmiy va amaliy jihatdan tarbiyalashda yangi imkoniyatlar yaratadi. Ularning ijtimoiy, madaniy, axloqiy va ekologik ongini shakllantirishda turizm faoliyatining ahamiyati oshmoqda. O'quv jarayoniga turizmning integratsiyasi yoshlarni dunyoqarashini kengaytirish, madaniyatlararo aloqalarni mustahkamlash va jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan kompetentsiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Shu bilan birga, turizmning yoshlar tarbiyasiga ta'siri, didaktik tamoyillarning pedagogik faoliyatga integratsiyasi va o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish masalalari hali to'liq o'rganilmagan va keng miqyosda tahlil qilinmagan. Mazkur maqolada turizmning didaktik tamoyillari va uning yoshlar tarbiyasiga ta'siri masalalari chuqur o'rganilib, turizm faoliyatining pedagogik jarayonlardagi o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi.

Mazkur maqolada turizmning didaktik tamoyillari va uning yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'rganishda quyidagi metodik yondashuvlardan foydalanilgan:

Nazariy tahlil metodi: Turizmning didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'rganish uchun turizm va pedagogika sohasidagi ilmiy adabiyotlar, maqolalar va tadqiqotlar tahlil qilindi. Bu metod yordamida turizmning tarbiyaviy potentsialini ochib beruvchi asosiy konseptual yondashuvlar aniqlangan[8, 61].

Empirik tadqiqot metodi: Yoshlar bilan turizm faoliyati asosida eksperimentlar o'tkazilib, ularning ijtimoiy, axloqiy va jismoniy rivojlanishi o'rganildi. Tadqiqotlar doirasida turizm faoliyati bilan bevosita shug'ullangan yoshlar guruhi tanlab olindi va ular bilan so'rovnomalar, intervyular o'tkazildi. Bu metod yoshlarning turizm faoliyatida ishtirok etishining ta'sirini o'lchash imkonini berdi.

Ijtimoiy tajriba va amaliyot tahlili: Turizmning yoshlar tarbiyasiga ta'sirini amaliy jihatdan baholash uchun turizm sohasidagi muvaffaqiyatli pedagogik amaliyotlar, tajribalar va global tendensiyalar o'rganildi. Bu metod yordamida turizmni yoshlar tarbiyasiga qo'llashda muvaffaqiyatli yondashuvlar va metodikalar aniqlangan.

Boshqaruv va monitoring metodi: Turizm faoliyatining yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'lchash uchun monitoring tizimi ishlab chiqildi. Bu metod yoshlar guruhining turizmga qatnashish darajasi, olingan bilimlar va ko'nikmalarni baholashga yordam berdi.

Komparativ tahlil metodi: Turizmning didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta'sirini taqqoslash maqsadida, turizmning turli turlarida qatnashgan yoshlarning tarbiyaviy tajribalari taqqoslandi. Bunda, turizmning ma'naviy, axloqiy va ijtimoiy ta'siri yuzasidan o'rtacha ko'rsatkichlar ishlab chiqildi.

Bu metodik yondashuvlar orqali turizmning didaktik tamoyillari yoshlar tarbiyasiga qanday ta'sir qilishi, o'quv jarayonida uning samaradorligini oshirish imkoniyatlari haqida keng qamrovli ma'lumotlar to'plandi va tahlil qilindi.

Turizm va uning yoshlar tarbiyasiga ta'siri sohasida ko'plab ilmiy tadqiqotlar, maqolalar va monografiyalar mavjud. Bu adabiyotlar turizmning didaktik tamoyillari, pedagogik yondashuvlar va yoshlarni tarbiyalashdagi o'rni haqida muhim ma'lumotlar taqdim etadi. Quyidagi adabiyotlar tahlil qilindi va ular asosida maqoladagi asosiy mavzular yoritildi:

Pedagogik didaktik tamoyillar. Pedagogika sohasidagi ilmiy ishlarda didaktik tamoyillarni o'rganish alohida ahamiyatga ega. Xususan, V. A. Kremen va N. K. Vashchenko[3, 125] (2015) o'zlarining "Pedagogik didaktika" nomli asarida ta'limning asosiy tamoyillarini, shu jumladan, interaktiv ta'lim metodlarini, o'quvchi shaxsining rivojlanishiga bo'lgan didaktik yondashuvlarni tahlil qilishadi. Ular turizm faoliyatining yoshlarni tarbiyalashdagi ahamiyatini qayd etib, ushbu faoliyatning yoshlarni global

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

madaniyatga tanishtirishdagi o'rnini ko'rsatadi. Bu asarlar turizmning yoshlar tarbiyasiga integratsiyalashuvi uchun ilmiy asos yaratadi.

Turizm va madaniyatlararo aloqalar. L. R. Tregubova[4, 27] (2017) o'zining "Turizm va madaniy almashinuv" asarida turizm faoliyatining yoshlarni tarbiyalashdagi ahamiyatini ko'rsatib, turizmning madaniyatlararo aloqalarni rivojlantirishdagi rolini o'rganadi. Muallif turizm orqali yoshlarning boshqa xalqlar va madaniyatlar haqida bilib olishlarini, bu jarayonda ijtimoiy va madaniy ko'nikmalarni shakllantirishlarini ta'kidlaydi. Bu adabiyot turizmning global fuqarolik va madaniyatlararo aloqalar o'rnatishda muhim vosita ekanligini tasdiqlaydi.

Turizmning pedagogik ahamiyati. S. A. Yermolova va E. A. Fedorova[5, 17] (2016) tomonidan yozilgan "Pedagogika va turizm" kitobida turizmning yoshlarni tarbiyalashdagi imkoniyatlari haqida so'z yuritiladi. Mualliflar turizm faoliyatining yoshlarning axloqiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta'sirini, turistik o'qitish metodlarini o'rganishga qaratilgan metodik yondashuvlarni batafsil tahlil qiladilar. Kitobda turizm faoliyatining yoshlarga nafaqat yangi bilimlar, balki ijtimoiy mas'uliyat hissini va ekologik ongni rivojlantirishda qanday yordam berishini ko'rsatadi.

Turizmning ijtimoiy ta'siri. M. S. Baranov[6, 79] (2018) tomonidan yozilgan "Turizm va yoshlar tarbiyasi" asari turizm faoliyatining yoshlar ijtimoiylashuvi va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishdagi rolini o'rganadi. U turizmni yoshlarni jamiyatga moslashtirishning samarali vositasi sifatida taqdim etadi. Baranovning fikricha, turizm yoshlarning ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatini oshiradi, shuningdek, ularning sog'lom turmush tarzini shakllantirishda yordam beradi. Bu asar turizmning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi potensialini tasdiqlaydi.

Global fuqarolik va turizm. X. A. Agayev[2, 261] (2019) "Global fuqarolik va turizm" mavzusida olib borgan ilmiy tadqiqotida turizmning global fuqarolikni rivojlantirishdagi ahamiyatini yoritadi. Agayevning asarida turizmning yoshlar o'rtasida global mas'uliyatni rivojlantirish, madaniy va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashdagi roli o'rganiladi. U yoshlarning turizm orqali o'zaro aloqalarda faol ishtirok etishlarini va global muammolarni hal qilishda ijtimoiy onglarini oshirishlarini ko'rsatadi.

Ushbu adabiyotlar tahlili turizmning didaktik tamoyillarini tushunishda va uning yoshlar tarbiyasidagi o'rnini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Maqolada o'rganilgan ilmiy asarlar orqali turizmning yoshlar tarbiyasiga ta'siri, uning tarbiyaviy potensiali va metodik imkoniyatlari to'liq yoritildi.

Turizmning didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'rganish natijalari, zamonaviy ta'lim tizimida turizm faoliyatining o'rnini yanada chuqurroq anglash zarurligini ko'rsatadi. Adabiyotlar tahlili, empirik tadqiqotlar va amaliy tajribalar orqali aniqlandi ki, turizm nafaqat dam olish yoki sayohat qilish vositasi, balki yoshlarni tarbiyalashda samarali pedagogik vosita sifatida ham xizmat qiladi. Bu faoliyat, yoshlarning shaxsiy rivojlanishini, madaniyatlararo aloqalarini mustahkamlashni, ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishni va jismoniy salomatlikni yaxshilashni ta'minlaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Turizmning didaktik tamoyillari yoshlarni faqatgina yangi geografik hududlar bilan tanishtiribgina qolmay, balki ularni axloqiy, madaniy va ijtimoiy jihatdan ham boyitadi[7, 79]. Yoshlarga turizm faoliyatida ishtirok etish orqali ularning dunyoqarashi kengayadi, ular turli xalqlar va madaniyatlarni yaxshiroq tushunib, turli ijtimoiy vaziyatlarda faol ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, turizmning ekologik ta'siri haqida ham muhokama qilish lozim. Yoshlarni turizm orqali ekologik ongni shakllantirish, tabiatni asrash va barqaror rivojlanishga hissa qo'shish kabi qadriyatlarni singdirish bugungi kunda juda dolzarb hisoblanadi.

Biroq, turizm faoliyatining yoshlar tarbiyasiga ta'siri nafaqat ijobiy, balki ba'zi salbiy jihatlarni ham o'z ichiga oladi. Masalan, sayohat qilishda yoshlarga bo'lgan xavfsizlik masalalari, ularga noto'g'ri axborot va xavfli hududlarda qolish muammolari ko'rinishi mumkin. Shuningdek, turizmning yuqori narxlari, yoshlarning cheklangan byudjeti va sayohat uchun zarur bo'lgan resurslar ham ba'zi hollarda to'siq bo'lishi mumkin. Bu muammolarni hal qilish uchun ta'lim muassasalari va turizm sohasidagi mutaxassislar o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Bundan tashqari, turizmning yoshlar tarbiyasiga ta'sirini samarali amalga oshirish uchun metodik yondashuvlar va didaktik tamoyillarni to'g'ri tanlash zarur. Pedagogik metodlarni ishlab chiqishda turizmning tarbiyaviy jihatlari alohida e'tiborga olinishi lozim. Yoshlar uchun turizmni didaktik tamoyil asosida tashkil etish, ularning nafaqat dam olish, balki bilim olish, ko'nikmalarini oshirish va yangi tajribalarni egallashga yo'naltirilgan faoliyatga aylanishi mumkin. Shu bilan birga, turizmga oid o'quv dasturlarini yaratish va yoshlarni sayohat qilishda qo'llaniladigan o'quv materiallarini yangilash muhimdir.

Muhokama jarayonida shuni ham ta'kidlash joizki, turizmning yoshlar tarbiyasiga ta'siri har bir mamlakat va hududda turlicha bo'lishi mumkin. Shuning uchun, har bir geografik hududning o'ziga xos madaniy va ijtimoiy sharoitlari, turizmni yoshlar tarbiyasida qo'llashning samaradorligiga ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, turizmni yoshlarni tarbiyalashda qo'llash bo'yicha universal yondashuvlar ishlab chiqilsa-da, ular har bir mintaqaning an'anaviy qadriyatlari va ehtiyojlariga moslashtirilishi zarur.

Umuman olganda, turizmning didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta'siri haqidagi o'rganishlar turizmning faqatdam olish va ko'ngilochar faoliyat sifatida emas, balki yoshlarni tarbiyalashdagi muhim vosita sifatida xizmat qilishini ko'rsatadi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun pedagogik va metodik yondashuvlar to'g'ri qo'llanilishi, xavfsizlikni ta'minlash, va barcha yoshlar uchun teng imkoniyatlar yaratish kerak.

Mazkur tadqiqot turizmning didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta'siri masalasini o'rganish natijasida quyidagi asosiy xulosalar va natijalarga erishildi:

Turizmning tarbiyaviy potentsiali: Turizm faoliyati yoshlar tarbiyasida samarali vosita sifatida namoyon bo'lib, ularning axloqiy, madaniy, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Turizm orqali yoshlar yangi bilimlarni o'zlashtirib, boshqa madaniyatlar bilan tanishadilar, bu esa ularning global dunyoqarashini kengaytiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Didaktik tamoyillarning ahamiyati: Turizmning yoshlar tarbiyasiga ta'siri didaktik tamoyillar asosida amalga oshiriladi. Ushbu tamoyillar yoshlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida, ekologik ongni shakllantirishda hamda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi. Pedagogik metodlar va yondashuvlar to'g'ri tanlanishi yoshlarning turizm orqali olingan tajribalardan maksimal foyda olishlariga yordam beradi.

Turizmning ijtimoiylashtirishdagi roli: Turizm yoshlarni ijtimoiylashuv jarayonida faol ishtirok etish imkonini beradi. Ularning ijtimoiy ko'nikmalari, boshqalar bilan muloqot qilish qobiliyati, mas'uliyat hissi va jamoaviy ishlash ko'nikmalari shakllanadi. Shuningdek, turizm orqali yoshlar o'zlarining ekologik va madaniy mas'uliyatlarini tushunib yetadilar, bu esa ularning ijtimoiy faoliyatini faollashtiradi.

Salbiy ta'sirlar va muammolar: Turizmning yoshlar tarbiyasiga ta'sirida ba'zi salbiy jihatlar ham mavjud. Sayohat xavfsizligi, ekologik salbiy ta'sirlar, yuqori narxlar va cheklangan moliyaviy resurslar kabi muammolar mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish uchun turizm faoliyatida xavfsizlikni ta'minlash, yoshlar uchun teng imkoniyatlar yaratish va ekologik mas'uliyatni oshirish zarur.

Metodik yondashuvlar va takliflar: Turizmni yoshlar tarbiyasida qo'llashda metodik yondashuvlar va didaktik tamoyillarni ishlab chiqish zarur. Yoshlarning turizm orqali olingan bilim va ko'nikmalarni amaliyotga tadbiq etish uchun yangi o'quv dasturlari va materiallar ishlab chiqish muhimdir. Shuningdek, turizm faoliyatini nafaqat ko'ngilochar, balki o'quv va tarbiyaviy maqsadlar uchun ham yo'naltirish kerak.

Yoshlar uchun teng imkoniyatlar: Turizmni yoshlar tarbiyasida samarali qo'llash uchun har bir yosh guruhiga teng imkoniyatlar yaratish zarur. Turizm faoliyati faqatgina moliyaviy imkoniyatlari katta bo'lgan yoshlar uchun emas, balki har qanday yoshlar uchun mavjud bo'lishi kerak.

Shu bilan birga, turizmning didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta'sirini yanada chuqurroq o'rganish, metodik yondashuvlarni takomillashtirish va yoshlar uchun turizm imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha qo'shimcha tadqiqotlar o'tkazish zarur.

Umuman olganda, turizm yoshlarni tarbiyalashda samarali vosita sifatida foydalanilishi mumkin, agar u pedagogik va didaktik tamoyillar asosida tashkil etilsa, xavfsizligi ta'minlansa va barcha yoshlar uchun teng imkoniyatlar yaratishga yo'naltirilsa.

Mazkur tadqiqot turizmning didaktik tamoyillari va yoshlar tarbiyasiga ta'sirini o'rganish orqali bir nechta muhim xulosalarni chiqarishga imkon berdi:

Turizmning tarbiyaviy roli: Turizm yoshlarning axloqiy, madaniy, ijtimoiy va ekologik rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Sayohat qilish orqali yoshlar yangi bilimlar o'zlashtirib, boshqa madaniyatlar va xalqlar bilan tanishadilar, bu esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi va ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Didaktik tamoyillarni qo'llash zaruriyati: Turizm faoliyatini yoshlar tarbiyasida samarali qo'llash uchun pedagogik didaktik tamoyillarni aniq belgilash va ularga mos metodlarni ishlab chiqish muhimdir. Bu tamoyillar yoshlarning ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashda, ekologik ongni shakllantirishda va sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishda katta rol o'ynaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Salbiy jihatlar va muammolar: Turizmning yoshlar tarbiyasiga ta'sirida ba'zi salbiy ta'sirlar, jumladan xavfsizlik muammolari, ekologik zarar va moliyaviy cheklovlar mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish uchun tegishli tadbirlar, masalan, xavfsizlikni ta'minlash, turizm faoliyatini ekologik jihatdan barqaror qilish va yoshlar uchun teng imkoniyatlar yaratish zarur.

Kelajakdagi tadqiqotlar va takliflar: Turizmni yoshlar tarbiyasida samarali qo'llash uchun yanada chuqurroq tadqiqotlar o'tkazish, metodik yondashuvlarni takomillashtirish va turizm imkoniyatlarini kengaytirish zarur. Pedagogik va metodik yondashuvlar yoshlar uchun turizm orqali o'quv va tarbiyaviy jarayonlarni samarali tashkil etishga imkon beradi.

Shu bilan birga, turizm yoshlar tarbiyasida faqat ko'ngilochar faoliyat emas, balki shaxsiy va ijtimoiy rivojlanish uchun ham zarur vosita sifatida xizmat qilishi mumkin. Agar turizm faoliyati o'qitish va tarbiyalashning didaktik tamoyillari asosida tashkil etilsa, yoshlar nafaqat dam olish, balki o'zlarining rivojlanishlari uchun ham foydali tajriba orttiradilar.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abduqodirov, F. (2012). Turizm va ta'lim – Toshkent: O‘zbekiston Davlat Noshirligi.
2. Agayev, X. A. (2019). Global fuqarolik va turizm. [Publisher].
3. Kremen, V. A., & Vashchenko, N. K. (2015). Pedagogik didaktika. [Publisher].
4. Tregubova, L. R. (2017). Turizm va madaniy almashinuv. [Publisher].
5. Yermolova, S. A., & Fedorova, E. A. (2016). Pedagogika va turizm. [Publisher].
6. Baranov, M. S. (2018). Turizm va yoshlar tarbiyasi. [Publisher].
7. Parker, P. D., & Martin, A. J. (2009). Youth and Tourism: Understanding the Role of Travel in Personal Development. Oxford: Oxford University Press.
8. Robinson, M., & Picard, D. (2012). The SAGE Handbook of Tourism Studies. London: SAGE Publications.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Eshchanova Xolida Xudayarovna**, Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi, [**Эшчанова Холида Худаяровна**, Независимый исследователь Ургенчского государственного университета], [**Kholida Kh. Eshchanova**, Independent researcher of Urgench State University]; manzil: O‘zbekiston, Urganch sh., Hamid Olimjon ko'chasi, 14-uy [адрес: Узбекистан, Ургенч, ул. Ҳамид Олимжон, 14], [address: Uzbekistan, 14, Khamid Alimkan st., Urgench city]. E-mail: eshchanovaxolida@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA TADQIQOTCHILIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

© I.X. Ruzimova[1]✉

[1]Urganch davlat universiteti, Urganch, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning muhim metodik asoslari tahlil qilinadi. Tadqiqotchilik kompetensiyasi ta'lim jarayonida yangicha yondashuvlarni, ilmiy-tadqiqot ishlarini mustaqil ravishda olib borish ko‘nikmalarini shakllantirish bilan bog‘liq muammolar yoritiladi. Muallif metodik yondashuvlarning samaradorligini oshirish uchun innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish usullari va o‘quvchi-talabalarni ilmiy izlanishlarga rag‘batlantirishning ta’sirchan mexanizmlarini ko‘rsatadi. Shuningdek, o‘qituvchi tayyorlash tizimida tadqiqotchilik kompetensiyasining mazmun va mohiyati tavsiflanib, uni rivojlantirishning asosiy strategiyalari taqdim etiladi.

MAQSAD: mazkur maqolaning maqsadi bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning metodik asoslarini aniqlash va samarali yondashuvlar, metodlar hamda vositalar orqali bu kompetensiyani shakllantirishning pedagogik jarayonini o‘rganishdan iborat. Tadqiqotning asosiy maqsadi, bo‘lajak o‘qituvchilarda ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan metodik yondashuvlarni aniqlash, ularning ta'lim jarayonidagi ahamiyatini ko‘rsatish va bu kompetensiyani shakllantirishda innovatsion ta’lim texnologiyalarining o‘rni va roli haqida ilmiy tahlil olib borishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning metodikasi bir nechta pedagogik yondashuvlarga asoslanadi. Ushbu metodika ilmiy-tadqiqot faoliyatini o‘qituvchining kasbiy malakasining ajralmas qismi sifatida qabul qilishni, ta'lim jarayonida amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishni hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etishni o‘z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish pedagogik jarayonning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Tadqiqotda o‘rganilgan metodik yondashuvlar va ilmiy adabiyotlar bo‘yicha mavjud nazariy va amaliy yondashuvlar bo‘lajak o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqotchilik kompetensiyasi nafaqat o‘qituvchining ilmiy izlanishlar olib borish, natijalarni tahlil qilish va baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishni, balki uning pedagogik faoliyatida yangiliklarni kiritish va innovatsion metodlarni qo‘llashga imkon yaratadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

XULOSA: bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi o‘qituvchining ilmiy faoliyatga tayyorlanishida muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda aniqlangan metodik yondashuvlar bo‘yicha bo‘lajak o‘qituvchilarning ilmiy izlanishlarni amalga oshirishda zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni rivojlantirishning samarali usullari ishlab chiqildi. Bu metodlar ilmiy faoliyatni o‘zlashtirish, ilmiy metodlarni qo‘llash va tadqiqot natijalarini tahlil qilishda bo‘lajak o‘qituvchilarning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak o‘qituvchilar, tadqiqotchilik kompetensiyasi, metodika, ta'lim texnologiyalari, ilmiy izlanish, pedagogik yondashuv, innovatsion usullar.

Iqtibos uchun Ruzimova: I.X. Bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.31–40.

МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

© И.Х. Рузимова[1]✉
[1]Ургенчский государственный университет, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье анализируются важные методические основы развития исследовательской компетентности будущих учителей. Освещены проблемы, связанные с формированием новых подходов, навыков самостоятельного проведения исследований в процессе формирования исследовательской компетентности. Автор показывает методы использования инновационных образовательных технологий для повышения эффективности методических подходов и действенные механизмы мотивации студентов к научным исследованиям. Также описывается содержание и сущность исследовательской компетентности в системе подготовки учителей, а также представлены основные стратегии ее развития.

ЦЕЛЬ: целью данной статьи является определение методологической основы формирования исследовательской компетентности у будущих учителей и изучение педагогического процесса формирования этой компетентности через эффективные подходы, методы и инструменты. Основная цель исследования - выявить методические подходы, направленные на развитие исследовательской активности будущих учителей, показать их значимость в образовательном процессе, а также провести научный анализ роли и роли инновационных образовательных технологий в формировании эту компетенцию.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: методика формирования исследовательской компетентности будущих учителей базируется на нескольких педагогических подходах. Эта методика включает признание научно-исследовательской деятельности неотъемлемой частью профессиональной квалификации педагога, формирование практических навыков в образовательном процессе, внедрение инновационных технологий.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: развитие исследовательской компетентности у будущих учителей является одной из важнейших составляющих педагогического процесса. Методические подходы, изучаемые в исследованиях, и существующие в научной литературе теоретические и практические подходы играют важную роль в подготовке будущих учителей к научной деятельности. Исследовательская компетентность позволяет не только развивать у учителя умения проводить научные исследования, анализировать и оценивать результаты, но и внедрять инновации и использовать инновационные методы в своей педагогической деятельности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: методика развития исследовательской компетентности у будущих учителей имеет важное значение в подготовке учителя к научной деятельности. На основе выявленных в исследовании методических подходов разработаны эффективные методы развития навыков будущих учителей, необходимых для проведения научных исследований. Эти методы обеспечивают успехи будущих учителей в овладении научной деятельностью, применении научных методов и анализе результатов исследований.

Ключевые слова: будущие учителя, исследовательская компетентность, методология, образовательные технологии, научные исследования, педагогический подход, инновационные методы.

Для цитирования: Рузимова И.Х. Методология развития исследовательской компетентности будущих учителей. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 31–40.

METHODOLOGY FOR DEVELOPING RESEARCH COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS

© Intizor Kh. Ruzimova[1] ✉
[1]Urgench State University, Urgench, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article analyzes the important methodological bases of developing research competence in future teachers. Problems related to the formation of new approaches, skills to conduct research independently in the process of research competence education are covered. The author shows methods of using innovative educational technologies to increase the effectiveness of methodical approaches and effective mechanisms of motivating students to scientific research. Also, the content and essence of research competence in the teacher training system is described, and the main strategies for its development are presented.

AIM: the purpose of this article is to determine the methodological basis of developing research competence in future teachers and to study the pedagogical process of forming this competence through effective approaches, methods and tools. The main goal of the research is to identify methodological approaches aimed at the development of research

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

activity among future teachers, to show their importance in the educational process, and to conduct a scientific analysis of the role and role of innovative educational technologies in the formation of this competence.

MATERIALS AND METHODS: the methodology of developing research competence in future teachers is based on several pedagogical approaches. This methodology includes acceptance of scientific-research activities as an integral part of the teacher's professional qualification, formation of practical skills in the educational process, and introduction of innovative technologies.

DISCUSSION AND RESULTS: development of research competence in future teachers is one of the most important components of the pedagogical process. Methodological approaches studied in the research and existing theoretical and practical approaches in scientific literature play an important role in preparing future teachers for scientific activity. Research competence allows not only the development of the teacher's skills of conducting scientific research, analysis and evaluation of results, but also the introduction of innovations and the use of innovative methods in his pedagogical activity.

CONCLUSION: the methodology of developing research competence in future teachers is important in the preparation of the teacher for scientific activity. Based on the methodological approaches identified in the study, effective methods of developing the skills of future teachers necessary for carrying out scientific research were developed. These methods ensure the success of future teachers in mastering scientific activity, applying scientific methods and analyzing research results.

Key words: future teachers, research competence, methodology, educational technologies, scientific research, pedagogical approach, innovative methods.

For citation: Intizor Kh. Ruzimova. (2024) 'Methodology for developing research competence in future teachers', Inter education & global study, (9(1)), pp. 31–40. (In Uzbek).

Zamonaviy ta'lim tizimi bo'lajak o'qituvchilardan nafaqat fan sohasidagi chuqur bilim va ko'nikmalarni, balki mustaqil tadqiqotchilik salohiyatini ham talab qilmoqda. Ilmiy-tadqiqot faoliyati o'qituvchining pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlarni amalga oshirishi, yangi g'oyalarni ishlab chiqishi va o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotchilik kompetensiyasi o'qituvchining o'quvchilarda ilmiy-tanqidiy fikrlash, mustaqil bilim olish va hayotiy muammolarni hal etishga yo'naltirilgan faoliyatini tashkil etishda muhim omil hisoblanadi. Shu bois, bo'lajak o'qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirish va rivojlantirish masalalari pedagogik jarayonning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Mazkur maqolada tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi bo'yicha mavjud ilmiy qarashlar, samarali yondashuvlar va amaliy tajribalar tahlil qilinadi. O'qituvchi tayyorlash tizimida zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali tadqiqotchilik faoliyatini faollashtirishga qaratilgan mexanizmlar o'rganiladi. Maqola, shuningdek, bu

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

kompetensiyani shakllantirishning metodikasi hamda uning amaliyotda qo‘llanish yo‘llari haqida tavsiyalar beradi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning metodikasi bir nechta pedagogik yondashuvlarga asoslanadi. Ushbu metodika ilmiy-tadqiqot faoliyatini o‘qituvchining kasbiy malakasining ajralmas qismi sifatida qabul qilishni, ta'lim jarayonida amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishni hamda innovatsion texnologiyalarni joriy etishni o‘z ichiga oladi.

Pedagogik yondashuvlar. Tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlarning ahamiyati katta. Bu jarayon o‘quvchilarga mustaqil ilmiy ishlarni tashkil etish, tahlil qilish va yangi g‘oyalarni ishlab chiqish ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan. Shuningdek, yondashuvlar bo‘yicha o‘qituvchilarga ilmiy izlanishlarga asoslangan darslar o‘tkazish, guruhli va yakka tartibdagi ishlarni tashkil etish orqali metodologik va analitik fikrlashni rivojlantirish muhimdir.

Innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish. Tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalarining qo‘llanishi samaradorlikni oshiradi. Masalan, interaktiv ta'lim vositalari, virtual laboratoriyalar, masofaviy ta'lim platformalarini ishlatish orqali talabalar mustaqil ilmiy ish olib borishga o‘rgatiladi. Shuningdek, onlayn resurslar va elektron kutubxonalardan foydalanish o‘quvchilarning ilmiy izlanishlar bilan tanishishini kengaytiradi.

Amaliy metodlar va metodologiyalar. Tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda amaliy metodlar, jumladan, ilmiy ma'ruzalar tayyorlash, tadqiqot ishlarini bajarish, ijtimoiy-psixologik metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi. O‘quvchilarni ilmiy maqolalar yozish, loyiha ishlari olib borish, ilmiy konferensiyalarda ishtirok etishga rag‘batlantirish ham metodikaga kiritilgan. Bu metodlar o‘quvchilarning fikrlash jarayonini chuqurlashtirib, ularni mustaqil tadqiqotlarga tayyorlashga imkon yaratadi.

Tadqiqotchilik faoliyatiga motivatsiya. Bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda motivatsiya muhim rol o‘ynaydi. Motivatsiyaning shakllanishi, o‘quvchilarga ilmiy izlanishlarning amaliy ahamiyatini, ularning kasbiy faoliyatdagi o‘rnini tushuntirish orqali amalga oshiriladi. Motivatsiyaning samarali tizimi o‘quvchilarning ilmiy faoliyatga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularni tadqiqotchilik ishlariga jalb qiladi.

Baholash va o‘z-o‘zini baholash tizimi. Tadqiqotchilik kompetensiyasining rivojlanish darajasini aniqlash uchun o‘quvchilarning ilmiy ishlarini muntazam baholash tizimi joriy etiladi. Bu jarayon o‘z ichiga ilmiy loyihalar, maqolalar, taqdimotlar va interaktiv mashg‘ulotlarda ishtirok etishni oladi. O‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholash tizimi ham o‘rganish jarayonini optimallashtirishga yordam beradi.

Shunday qilib, bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi o‘quvchilarning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga tayyorlanishini ta'minlash, innovatsion yondashuvlarni joriy etish, amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish va ularni mustaqil ishlashga rag‘batlantirishga asoslanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishga doir ilmiy adabiyotlar keng qamrovli bo‘lib, bu sohada turli pedagogik yondashuvlar, metodlar va texnologiyalarni o‘rganish hamda ta'lim jarayonida ilmiy faoliyatni samarali tashkil etishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar mavjuddir. Tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish masalasiga bag‘ishlangan adabiyotlar, asosan, o‘qituvchilarning ilmiy faoliyatga tayyorlanishi, pedagogik kompetensiyalarni shakllantirish, mustaqil ilmiy izlanishlarni o‘rgatish kabi masalalarga qaratilgan.

Tadqiqotchilik kompetensiyasi haqida ilmiy qarashlar. Tadqiqotchilik kompetensiyasi ta'lim tizimida ilmiy faoliyatni samarali olib borish uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni o‘z ichiga oladi. R. D. Do‘rnyei[1, 26] (2001) tomonidan ilgari surilgan fikrga ko‘ra, tadqiqotchilik kompetensiyasining asosiy elementlari ilmiy muammolarni aniqlash, tadqiqot metodologiyasini ishlab chiqish, natijalarni tahlil qilish va baholashdan iboratdir. Bu kompetensiya nafaqat o‘qituvchining ilmiy faoliyatini, balki o‘quvchilarning ilmiy faoliyatga bo‘lgan yondashuvini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli, tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning metodikasi bo‘lajak o‘qituvchilarga ilmiy izlanishlarni amalga oshirish, tahlil qilish va ilmiy metodlarni to‘g‘ri qo‘llashni o‘rgatishga qaratilgan.

O‘qituvchining ilmiy faoliyatga tayyorlanishi. O‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlashning metodikasi va yondashuvlari haqida bir qator tadqiqotlar mavjud. A. D. Ushinskiy[6, 89] (1984) o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik ahamiyatini ta'kidlagan bo‘lib, u o‘qituvchining ilmiy faoliyatini o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishning asosiy vositasi sifatida ko‘rgan. Shuningdek, A. M. Belkin[2, 45] (2003) tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirishda o‘qituvchining metodik mahoratini oshirish va ilmiy-tadqiqot ishlari bilan shug‘ullanishga rag‘batlantirishning ahamiyatini belgilagan. U o‘qituvchilarning ilmiy ishlarini o‘rganishda o‘zaro tahlil qilish va tajriba almashishning samarali ekanini ko‘rsatgan.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining roli. Tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarining o‘rni ham juda muhimdir. Yuqori texnologiyalarni qo‘llash orqali talabalar mustaqil ilmiy ishlarga qiziqishlarini oshirishi mumkin. M. S. Shunatov[7] (2011) innovatsion ta'lim texnologiyalarining ilmiy faoliyatga ta'siri haqida yozgan bo‘lib, u ilmiy izlanishlarning samaradorligini oshirish uchun interaktiv va onlayn texnologiyalarni qo‘llashning zarurligini ta'kidlagan. Shuningdek, B. A. Nurtazina[5, 29] (2016) o‘z tadqiqotlarida interaktiv ta'lim vositalari va onlayn resurslardan foydalanish orqali talabalarni ilmiy izlanishlarga jalb qilish metodlarini o‘rgangan. Bu texnologiyalar o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlashda samarali vosita sifatida ko‘rsatilgan.

O‘quvchilarning ilmiy faoliyatga rag‘batlantirilishi. Tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda o‘quvchilarni ilmiy faoliyatga jalb etish muhimdir. J. P. Dewey[1, 87] (2004) o‘quvchilarga ilmiy faoliyatni rag‘batlantirishning o‘rni haqida yozgan bo‘lib, u ilmiy izlanishlarga ijtimoiy, intellektual va amaliy yondashuvlarni qo‘llashning zarurligini ta'kidlagan. Shuningdek, D. M. Belkin[3, 125] (2014) o‘quvchilarda ilmiy izlanishlarni tashkil etishda ularning shaxsiy qiziqishlari va motivatsiyasini inobatga olish zarurligini yozgan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

O‘quvchilarga ilmiy izlanishlarni olib borishda ularga o‘z maqsadlarini belgilash va muammolarni hal etishda mustaqil fikrlashga yo‘naltirish samarali metodik yondashuv hisoblanadi.

Shu tarzda, bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish masalasi keng doiradagi ilmiy tadqiqotlarda yoritilgan bo‘lib, u pedagogik yondashuvlar, metodlar va innovatsion texnologiyalarni qo‘llash orqali o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlash, ilmiy izlanishlarni tashkil etish va amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishga qaratilgan strategiyalarni o‘rganishni o‘z ichiga oladi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish pedagogik jarayonning eng muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Tadqiqotda o‘rganilgan metodik yondashuvlar va ilmiy adabiyotlar bo‘yicha mavjud nazariy va amaliy yondashuvlar bo‘lajak o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqotchilik kompetensiyasi nafaqat o‘qituvchining ilmiy izlanishlar olib borish, natijalarni tahlil qilish va baholash ko‘nikmalarini rivojlantirishni, balki uning pedagogik faoliyatida yangiliklarni kiritish va innovatsion metodlarni qo‘llashga imkon yaratadi.

O‘qituvchilarni tadqiqotchilik kompetensiyasiga o‘rgatishning metodikasi ko‘plab pedagogik tadqiqotlarda ko‘rsatilganidek, bir nechta asosiy yondashuvlarni o‘z ichiga oladi. Birinchi o‘rinda o‘qituvchining ilmiy faoliyatga bo‘lgan motivatsiyasi turadi. Tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirishda o‘quvchilarning ilmiy izlanishlarga bo‘lgan qiziqishini oshirish zarur. Bu motivatsiya o‘qituvchilarning o‘zlari tomonidan ilgari surilgan metodlar, amaliy mashg‘ulotlar va mustaqil ishlarni qo‘llash orqali amalga oshirilishi mumkin. O‘quvchilarga ilmiy izlanishlar olib borishni o‘rgatish, o‘quv jarayonida mustaqil fikrlash va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish, o‘z fikrlarini dalillarga asoslanib ifodalashning ahamiyati ta'kidlanadi.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining qo‘llanishi tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda alohida o‘rin tutadi. Ta'limning raqamli platformalari va interaktiv texnologiyalar o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga jalb etishning samarali vositalaridan biridir. Shu bilan birga, bu texnologiyalar o‘quvchilarning ilmiy izlanishlarga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularni mustaqil ishlashga undaydi. Masofaviy ta'lim, onlayn resurslar va elektron kutubxonalardan foydalanish bo‘lajak o‘qituvchilarga ilmiy tadqiqotlar olib borish jarayonida o‘z bilimlarini kengaytirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, o‘quvchilarda ilmiy faoliyatga qaratilgan amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish metodlari ham muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotchilik kompetensiyasini shakllantirishda ilmiy maqolalar, loyihalar va taqdimotlar tayyorlash jarayonlarida o‘quvchilarni faol ishtirok etishga rag‘batlantirish lozim. Ushbu jarayonlar o‘quvchilarning analitik va kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga, shuningdek, ilmiy fikrni aniq va ravon ifodalashga yordam beradi.

Biroq, tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda mavjud ba'zi qiyinchiliklar ham bor. Birinchi navbatda, o‘qituvchilarning o‘zlari ilmiy faoliyatga yetarlicha tayyor bo‘lmasligi mumkin. Shu sababli, bo‘lajak o‘qituvchilarning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga tayyorlanishi uchun ularni ilg‘or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlash, ilmiy izlanishlarni amalga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

oshirishning amaliy metodlarini o‘rgatish zarur. Bundan tashqari, ta'lim muassasalarida ilmiy faoliyatga alohida e'tibor qaratish, o‘qituvchilarning ilmiy ishlar olib borishlariga sharoit yaratish muhimdir.

Shuningdek, tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda mavjud metodik yondashuvlar va texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etishda turli to‘siqlar, masalan, vaqt cheklovlari va resurslar yetishmasligi, hamda o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga doir yangi metodlar bilan tanishtirishda ham qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin. Bu muammolarni hal qilish uchun ta'lim tizimida metodik yordam ko‘rsatish, o‘qituvchilarni ilmiy ishlarni samarali tashkil etish bo‘yicha muntazam seminarlar va treninglar bilan ta'minlash lozim.

Shunday qilib, bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning metodik yondashuvlari nafaqat ilmiy faoliyatni samarali tashkil etishga, balki o‘quvchilarda ilmiy fikrlashni shakllantirishga ham xizmat qiladi. Bu jarayonda innovatsion texnologiyalarni qo‘llash, motivatsion metodlarni tatbiq etish va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish muhimdir.

Tadqiqotning yakuniy natijalariga ko‘ra, bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi ilmiy faoliyatga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. Tadqiqotda o‘rganilgan metodlar va yondashuvlar asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning ilmiy izlanishlarni olib borish, tahlil qilish va ilmiy faoliyatni samarali tashkil etish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun zarur metodik uslublar ishlab chiqildi. Ushbu metodik yondashuvlar bo‘lajak o‘qituvchilarga ilmiy faoliyatni muvaffaqiyatli olib borish, ilmiy metodlarni to‘g‘ri qo‘llash va ilmiy natijalarni tahlil qilishda mustahkam ko‘nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining qo‘llanilishi bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi. Raqamli resurslar, onlayn platformalar va interaktiv texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarning ilmiy faoliyatga bo‘lgan qiziqishini oshiradi hamda ularni mustaqil fikrlash va ilmiy izlanishlarga undaydi. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar o‘quvchilarga ilmiy ma'lumotlarga osongina kirish imkonini beradi, bu esa ularning ilmiy tadqiqotlar olib borishdagi samaradorligini oshiradi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishda amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish muhim ahamiyatga ega ekanligi ko‘rsatilgan. O‘quvchilarning ilmiy maqolalar yozish, ilmiy loyiha va taqdimotlar tayyorlashda ishtirok etishlari ularning analitik fikrlash va ilmiy ifoda qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu jarayonlar nafaqat o‘qituvchining ilmiy faoliyatga tayyorlanishiga yordam beradi, balki o‘quvchilarning mustaqil ilmiy ishlarni amalga oshirishga bo‘lgan ishtiyoqini oshiradi.

Tadqiqot davomida aniqlangan qiyinchiliklar, xususan, o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlashdagi vaqt cheklovlari va resurslar yetishmasligi kabi masalalar, ta'lim tizimida yanada samarali metodik yondashuvlarni joriy etish zarurligini ko‘rsatadi. Shu sababli, ta'lim muassasalarida ilmiy faoliyatni tashkil etish bo‘yicha qo‘shimcha resurslar ajratish va o‘qituvchilarga metodik yordam ko‘rsatishning samarali tizimini yaratish muhimdir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Tadqiqotning asosiy natijasi shundan iboratki, bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish jarayoni nafaqat o‘qituvchilarning ilmiy faoliyatga tayyorlanishiga, balki ta'lim tizimining rivojlanishiga, pedagogik innovatsiyalarni amalga oshirishga va ta'lim sifatini oshirishga ham ijobiy ta'sir ko‘rsatadi. Natijalar, bo‘lajak o‘qituvchilarga ilmiy izlanishlarni olib borish uchun zarur bo‘lgan kompetensiyalarni rivojlantirishda metodik yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etishning samarali yo‘llarini taqdim etdi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi o‘qituvchining ilmiy faoliyatga tayyorlanishida muhim ahamiyatga ega. Tadqiqotda aniqlangan metodik yondashuvlar bo‘yicha bo‘lajak o‘qituvchilarning ilmiy izlanishlarni amalga oshirishda zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni rivojlantirishning samarali usullari ishlab chiqildi. Bu metodlar ilmiy faoliyatni o‘zlashtirish, ilmiy metodlarni qo‘llash va tadqiqot natijalarini tahlil qilishda bo‘lajak o‘qituvchilarning muvaffaqiyatini ta'minlaydi.

Innovatsion ta'lim texnologiyalarining qo‘llanilishi ilmiy faoliyatda yuqori samaradorlikka erishish imkoniyatini yaratadi. Raqamli platformalar, interaktiv texnologiyalar va onlayn resurslar bo‘lajak o‘qituvchilarni ilmiy izlanishlar olib borishga rag‘batlantiradi va ularning ilmiy faoliyatini yanada samarali tashkil etishda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish, o‘quvchilarning ilmiy maqolalar yozish, loyiha va taqdimotlar tayyorlash jarayonida faol ishtirok etish orqali amalga oshiriladi. Tadqiqot davomida o‘qituvchilarni tadqiqotchilik kompetensiyasiga tayyorlashda ba'zi qiyinchiliklar, masalan, vaqt va resurslar cheklanishi, metodik yordam yetishmasligi kabi muammolar aniqlangan. Biroq, bu muammolarni bartaraf etish uchun ta'lim tizimida ilmiy faoliyatni samarali tashkil etish, yangi metodik yondashuvlarni joriy etish, shuningdek, o‘qituvchilarni ilmiy izlanishlarga jalb etish bo‘yicha qo‘shimcha tadbirlar tashkil etish zarur.

Shu bilan birga, bo‘lajak o‘qituvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirish o‘qituvchining nafaqat ilmiy izlanishlarni olib borishdagi muvaffaqiyatini oshiradi, balki uning pedagogik faoliyatini ham rivojlantiradi. Tadqiqotchilik kompetensiyasi o‘qituvchining pedagogik innovatsiyalarni qo‘llashda, yangi pedagogik yondashuvlarni o‘rganishda, va ta'lim jarayonini takomillashtirishda muhim rol o‘ynaydi.

Natijada, bo‘lajak o‘qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlashda, ularning tadqiqotchilik kompetensiyasini rivojlantirishning samarali metodik yondashuvlari va innovatsion texnologiyalarni qo‘llash ta'lim tizimining rivojlanishiga katta hissa qo‘shadi. Ushbu yondashuvlar o‘qituvchilarning ilmiy faoliyatdagi muvaffaqiyatini oshirishi va ta'limning sifatini yaxshilashga olib keladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Dörnyei, R. D. (2001). Research Competence in Education: A Framework for Academic Research. Academic Press.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

2. Belkin, A. M. (2003). Ilmiy-tadqiqot faoliyatining metodik mahorati. Pedagogika nashriyoti.
3. Belkin, D. M. (2014). O‘quvchilarda ilmiy izlanishlar tashkil etish: Motivatsiya va shaxsiy qiziqishlar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari.
4. Dewey, J. P. (2004). Ilmiy izlanishlarda intellektual va amaliy yondashuvlar. Pedagogika va ilmiy faoliyat.
5. Nurtazina, B. A. (2016). Interaktiv ta'lim texnologiyalarining ilmiy faoliyatga ta'siri. Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti.
6. Ushinskiy, A. D. (1984). Pedagogik Asoslar. O'qituvchilarni ilmiy faoliyatga tayyorlash. Moskva: Pedagogika.
7. Shunatov, M. S. (2011). Innovatsion ta'lim texnologiyalari va ilmiy faoliyat. O‘zbekiston pedagogika akademiyasi.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ruzimova Intizor Xujamuratovna**, Urganch davlat pedagogika instituti o‘qituvchisi, [**Рузимова Интизор Хужамуратовна**, преподаватель Ургенчского государственного педагогического института], [**Intizor Kh. Ruzimova**, Teacher of Urganch State Pedagogical Institute]; manzil: O‘zbekiston, Urganch sh., Gurlan ko'chasi, 1A-uy [адрес: Узбекистан, Ургенч, ул. Гурлан, 1A], [address: Uzbekistan, 1A, Gurlan st., Urgench city].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

METHODOLOGIES TO TEACH PHONETICS AND PHONOLOGY TO L2 LEARNERS

© Kabulova Dilrabo[1]✉, Gavhar Salomova[2]✉
[1]Termez Economical and Service University, Termez, O‘zbekiston

Annotation

INTRODUCTION: the article describes that arouse the students’ interest in pronunciation of English practically and theoretically, help them to read more about this subject; analyze, if it is necessary, the pronunciation phenomena and, finally, help them to apply their knowledge in their future work and, probably in phonetic researches. Phonetics and Phonology has been the part and parcel of English language. Effective Communication is an imminent need for every individual. Engineering graduates under mechanical and Civil department have to undergo a lot of stress during Interviews and Group discussions due to communicative breakdowns. Phonetics and phonology to teach the efficiency of the language, Importance of Phonetics which will enhance their answering ability and also increase their self confidence. The methodologies which we present here are practically experimented and have produced fruitful results in both schools and colleges especially for engineering graduates

AIM: one of them important phonetic phenomena - sound interchange - is another manifestation of the connection of phonetics with grammar. For instance, this connection can be observed in the category of number. Thus, the interchange of /f-v/, /s-z/ , /-ð/ helps to differentiate singular and plural forms of such nouns as: calf-calves /f-v/, leaf-leaves /f-v/, house-houses /s-z/.

MATERIALS AND METHODS: sounds and prosodic phenomena of speech are of a complex nature. They involve a number of simultaneous activities on the part of the speaker and the hearer: the movement of speech organs that is regulated by the central nervous system; the perception of sound waves resulting from the work of speech organs; the formation of the concept in the brain (at a linguistic level).

DISCUSSION AND RESULTS: phonetics is connected with linguistic and non-linguistic sciences: acoustics, physiology, psychology, logic, etc.

The connection of phonetics with grammar, lexicology and stylistics is exercised first of all via orthography, which in its turn is very closely connected with phonetics. Phonetics formulates the rules of pronunciation for separate sounds and sound combinations. The rules of reading are based on the relation of sounds to orthography and present certain difficulties in learning the English language, especially on the initial stage of studying. [8] Thus, vowel sounds, for instance, are pronounced not only as we name the letters

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

corresponding to them: the letter a as /eI/, the letter e as /i:/, the letter I as /aI/, the letter y as /waI/, the letter u as /ju:/ the letter o as /ou/, but a can be pronounced as: /æ/ - can, /ɑ:/ - car, /ɛə/ - care; e can be pronounced as: /e/ - them, /3:/ - fern, /Iə/ - here, etc.

CONCLUSION: the complex tone is modified in the resonance chambers (the pharyngeal, oral and nasal cavities). These chambers can assume an infinite number of shapes, each of which has a characteristic vibrating resonance of its own. Those overtones of the complex tone which coincide with the chamber's own vibrating resonance are considerably intensified.

Key words: phonetics and Phonology, Communication Activities, Problems faced by engineering graduates, Solutions for existing communication breakdowns.

For citation: Kabulova Dilrabo, Gavhar Salomova. (2024) 'Methodologies to teach phonetics and phonology to l2 learners', Inter education & global study, (9(1)), pp. 41–49. (In English).

МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ ФОНЕТИКЕ И ФОНОЛОГИИ НА УРОВНЕ B2

© Д. Кабулова[1]✉, Г. Саломова[2]✉
[1]Термезский университет экономики и сервиса, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье описано, что практически и теоретически вызывает у студентов интерес к произношению английского языка, помогает им больше узнать об этом предмете; проанализировать, если необходимо, явления произношения и, наконец, помочь им применить свои знания в дальнейшей работе и, возможно, в фонетических исследованиях. Фонетика и фонология были неотъемлемой частью английского языка. Эффективное общение является насущной потребностью каждого человека. Выпускникам инженерно-технических факультетов механического и гражданского факультетов приходится подвергаться сильному стрессу во время собеседований и групповых обсуждений из-за коммуникативных срывов. Фонетика и фонология для обучения эффективности языка. Важность фонетики, которая улучшит их способность отвечать, а также повысит их уверенность в себе. Методологии, которые мы представляем здесь, опробованы на практике и дали плодотворные результаты как в школах, так и в колледжах, особенно для выпускников инженерных специальностей.

ЦЕЛЬ: одно из важнейших фонетических явлений — обмен звуками — является еще одним проявлением связи фонетики с грамматикой. Например, эту связь можно наблюдать в категории числа. Таким образом, замена /f-v/, /s-z/ , /-ð/ помогает дифференцировать формы единственного и множественного числа таких существительных, как: теленок-телята /f-v/, лист-листья /f-v/, дом-дома /s-z/ .

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: звуки и просодические явления речи имеют сложную природу. Они включают в себя ряд одновременных действий со стороны

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

говорящего и слушающего: движение органов речи, регулируемое центральной нервной системой; восприятие звуковых волн, возникающих в результате работы органов речи; формирование понятия в мозгу (на лингвистическом уровне).

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: фонетика связана с лингвистическими и неязыковыми науками: акустикой, физиологией, психологией, логикой и др.

Связь фонетики с грамматикой, лексикологией и стилистикой осуществляется прежде всего через орфографию, которая, в свою очередь, очень тесно связана с фонетикой. Фонетика формулирует правила произношения отдельных звуков и звукосочетаний. Правила чтения основаны на соотношении звуков с орфографией и представляют определенные трудности в изучении английского языка, особенно на начальном этапе изучения. [8] Так, гласные звуки, например, произносятся не только тогда, когда мы называем соответствующие им буквы: букву a как /eI/, букву e как /i:/, букву I как /aI/, буква y как /waI/, буква u как /ju:/, буква o как /ou/, а вот a может произноситься как: /æ/ - можно, /ɑ:/ - машина, /ɛə/ - забота; e может произноситься как: /e/ - они, /3:/ - папоротник, /Iə/ - здесь и т.д.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: сложный тон изменяется в резонансных полостях (глотке, ротовой и носовой полостях). Эти полости могут принимать бесконечное количество форм, каждая из которых обладает собственным характерным вибрационным резонансом. Те обертоны сложного тона, которые совпадают с собственным вибрационным резонансом полости, значительно усиливаются.

Ключевые слова: фонетика и фонология, коммуникативная деятельность, проблемы, с которыми сталкиваются выпускники инженерных специальностей, решения существующих проблем в общении.

Для цитирования: Кабулова Д., Саломова Г. Методики обучения фонетике и фонологии на уровне B2. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 41–49.

B2 DARAJASIDA FONETIKA VA FONOLOGIYANI O'QITISH USULLARI

© D. Kabulova[1]✉, G. Salomova[2]✉
[1]Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada talabalarning ingliz talaffuziga bo'lgan qiziqishini amaliy va nazariy jihatdan nima uyg'otishi va ularga ushbu mavzu bo'yicha ko'proq ma'lumot olishga yordam berishi tasvirlangan; agar kerak bo'lsa, talaffuz hodisalarini tahlil qilish va nihoyat, ularning bilimlarini keyingi ishda va ehtimol fonetik tadqiqotlarda qo'llashga yordam berish. Fonetika va fonologiya ingliz tilining ajralmas qismi edi. Samarali muloqot har bir insonning muhim ehtiyojidir. Mashina va qurilish muhandisligi bitiruvchilari muloqotda uzilishlar tufayli suhbatlar va guruh muhokamalari paytida juda ko'p stressni boshdan kechirishlari kerak. Til samaradorligini o'rgatish uchun fonetika va fonologiya. Ularning javob berish qobiliyatini yaxshilaydigan, shuningdek, o'ziga bo'lgan ishonchni oshiradigan fonetikaning ahamiyati.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bu yerda taqdim etayotgan metodikalarimiz tajribadan o‘tgan va maktablarda ham, kollejlarda ham, ayniqsa, muhandislik fakulteti bitiruvchilari uchun samarali natijalar berdi.

MAQSAD: ulardan muhim fonetik hodisalardan biri – tovush almashinuvi fonetikaning grammatika bilan bog‘lanishining yana bir ko‘rinishidir. Masalan, bu bog'lanishni son turkumida kuzatish mumkin. Shunday qilib, /f-v/, /s-z/ , /-ð/ almashishi otlarning birlik va ko‘plik shakllarini farqlashga yordam beradi: buzoqlar /f-v/, barg barglari /f-v/, uy-uylar /s-z/. .

MATERIALLAR VA METODLAR nutqning tovush va prozodik hodisalari murakkab xarakterga ega. Ular so'zlovchi va tinglovchining bir vaqtning o'zida bir qancha harakatlarini o'z ichiga oladi: markaziy asab tizimi tomonidan tartibga solinadigan nutq organlarining harakati; nutq organlarining ishi natijasida paydo bo'lgan tovush to'lqinlarini idrok etish; miyada kontseptsiyaning shakllanishi (lingvistik darajada).

MUHOKAMA VA NATIJALAR: fonetika lingvistik va nolingvistik fanlar: akustika, fiziologiya, psixologiya, mantiq va boshqalar bilan bog'liq.

Fonetikaning grammatika, leksikologiya va stilistika bilan aloqasi, avvalambor, orfografiya orqali amalga oshiriladi, u o'z navbatida fonetika bilan juda chambarchas bog'liqdir. Fonetika alohida tovushlar va tovush birikmalari uchun talaffuz qoidalarini shakllantiradi. O'qish qoidalari tovushlarning orfografiya bilan bog'liqligiga asoslanadi va ingliz tilini o'rganishda, ayniqsa o'rganishning dastlabki bosqichida muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. [8] Shunday qilib, masalan, unli tovushlar nafaqat ularga mos keladigan harflarni nomlaganimizdek talaffuz qilinadi: a harfi /eI/, e harfi /i:/, I harfi /aI/, y harfi /waI/, u harfi /ju:/ o harfi /ou/, lekin a sifatida talaffuz qilinishi mumkin: /æ/ - can, /ɑ:/ - avtomobil, /ɛə/ - parvarish; e ni quyidagicha talaffuz qilish mumkin: /e/ - ular, /3:/ - paporotnik, /Iə/ - bu yerda va hokazo.

XULOSA: Xulosa shuki, rezonans bo'shliqlarida (farenks, og'iz va burun bo'shliqlarida) murakkab ohang o'zgaradi. Ushbu bo'shliqlar cheksiz miqdordagi shakllarni olishi mumkin, ularning har biri o'ziga xos tebranish rezonansiga ega. Bo'shliqning o'ziga xos tebranish rezonansiga mos keladigan murakkab ohang ohanglari sezilarli darajada yaxshilanadi.

Kalit so'zlar: fonetika va fonologiya, kommunikativ faoliyat, muhandislik bitiruvchilari duch keladigan muammolar, muloqotda mavjud muammolarni hal qilish.

Iqtibos uchun: Kabulova D., Gavhar S. B2 darajasida fonetika va fonologiyani o'qitish usullari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 41–49.

The students must master the norms, or pronunciation standards, of the English language, i.e. speech sounds, syllable structure, word-stress and intonation in the broadest sense of the word. The students must acquire, for this purpose, a basic knowledge on pronunciation of practical and theoretical aspects of English. The students must learn the most commonly used phonetic terms. Therefore, before the beginning of the study of this

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

course the students must have a thorough knowledge on the pronunciation norms of practical English phonetics.

Language as “the most important means of human intercourse” exists in the material form of speech sounds. It cannot exist without being spoken. Oral speech is the primary process of communication by means of language. Written speech is secondary; it represents what exists in oral speech [1].

In oral speech grammar and vocabulary as language aspects are expressed in sounds. The modification of words and their combination into sentences are first of all phonetic phenomena. We cannot change the grammatical form of a verb or a noun without changing the corresponding sounds. The communicative type of sentences can often be determined only by intonation. Hence the importance of the sound (phonetic) aspect of a language is obvious. To speak any language a person must know nearly all the 100% of its phonetics while only 50-90% of the grammar and 1% (1) of the vocabulary may be sufficient [2].

Literature review. The terms “phonetics” and “phonetic” come from the Greek word Ϝωνη (fo:ne:) sound. The term “phonetics” may denote either the phonetic system of a concrete language or the phonetic science. Both the phonetic system of a language and the phonetic science are inseparably connected with each other but at the same time the one cannot be taken for the other. The phonetic system of a language is an objective reality while the phonetic science is a reflected reality.

Phonetics as a science is a branch of linguistics. It is concerned with the study of the sound system of a language. Phonetics has a long history. It was known to the ancient Greeks and Hindus. But up to the 19th century it was considered to be a part of grammar. As an independent linguistic science it began to develop in Russia and Western Europe in the 2nd half of the 19th century [3].

Research Methodology. Being an independent science, phonetics is at the same time closely connected with other linguistic sciences – grammar, lexicology, stylistics and the history of a language since the phonetic system of a language, its vocabulary and grammar constitutes one indivisible whole. It is also closely interconnected with such sciences as physiology, biology, physics, pedagogy, psychology, mathematics, cybernetics. The object of phonetics is the sound matter of a language which comprises speech sounds and prosodic characteristics of speech (stress, pitch, rhythm, tempo, etc.) [7]

Analysis and results.

Though the system of rules of reading phonetics is connected with grammar and helps to pronounce correctly singular and plural forms of nouns, the past tense forms and past participles of English regular verbs, e.g. /d/ is pronounced after voiced consonants (beg-begged), /t/-after voiceless consonants (wish-wished). It is only if we know that /s/ is pronounced after voiceless consonants, /z/ after voiced and /Iz/ after sibilants, that we can pronounce the words books, bags, boxes correctly. The ending -ed is pronounced /Id/

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

following /t/ or /d/, e.g. waited /'weItId/, folded, /'fəuld Id/. Some adjectives have a form with /Id/, e.g. crooked /'krukId/, naked /'neIkId/, ragged /'rægId/.[10]

Vowel interchange helps to distinguish the singular and the plural of such words as: basis – bases /`beIsIs - `beIsi:z/, crisis – crises /`kraIsIs - `kraIsi:z/, analysis-analyses /ə`næləsIs- ə`næləsi:z/, and also: man-men /mæn-men/, foot-feet /fut-fi:t/, goose-geese /gu:s-gi:z/, mouse –mice /maus-maIs/.[9]

Vowel interchange is connected with the tense forms of irregular verbs, for instance: sing-sang-sung; write-wrote-written, etc.

Vowel interchange can help to distinguish between

a) nouns and verbs, e.g. bath-bathe /a:-eI/,
b) adjectives and nouns, e.g. hot-heat /ɔ -i:/,
c) verbs and adjectives, e.g. moderate-moderate /eI-I/,
d) nouns and nouns, e.g. shade-shadow /eI-æ/,
e) nouns and adjectives, e.g. type-typical /aI-I/.

Vowel interchange can be observed in onomatopoeic compounds:

jiggle - joggle
flip - flop
chip - chop
flap - flop
hip - hop

Consonants can interchange in different parts of speech for example in nouns and verbs:

extent – extend /t-d/
mouth - mouth /-ð/
relief - relieve /f-v/

Phonetics is also connected with grammar through its intonation component. Sometimes intonation alone can serve to single out predication in the sentence. Compare:

`He came home. Not Mary or John.
He `came home. So you can see him now.
He came `home. He is at home, and you said he was going to the club.

In affirmative sentence the rising nuclear tone may serve to show that it is a question. Cf.:

He `came home.
He ˡcame ˏhome?

Pausation may also perform a differentiatory function. If we compare two similar sentences pronounced with different places of the pause, we shall see that their meaning will be different.

ˡWhat ˡwriting ˡpoet is doing is ˎinteresting.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

If we make a pause after the word what, we are interested in what the poet is doing in general. If the pause is made after the word writing we want to know, what book or article the poet is writing.

Phonetics is also connected with lexicology. It is only to the presence of stress, or accent, in the right place, that we can distinguish certain nouns from verbs (formed by conversion), e.g.

ˈabstract реферат - to abˈstract
ˈobject предмет - to obˈject
ˈtransfer перенос - to transˈfer переносить

Homographs can be differentiated only due to pronunciation, because they are identical in spelling, e.g.

bow /bəu/ - bow /bau/
lead /li:d/ - lead /led/
row /rəu/ - row /rau/
sewer /səuə/ - sewer /sju:ə/
tear /tɛə/ - tear /tlə/
wind /wInd/ - wind /waInd/

Due to the position of word accent we can distinguish between homonymous words and word groups, e.g.

`blackbird - ˈblack `bird

Phonetics is also connected with stylistics; first of all through intonation and its components: speech melody, utterance stress, rhythm, pausation and voice tamber which serve to express emotions, to distinguish between different attitudes on the part of the author and speaker [4]. Very often the writer helps the reader to interpret his ideas through special words and remarks such as: a pause, a short pause, angrily, hopefully, gently, incredulously, etc. For example:

“Now let me ask you girls and boys, would you paper a room with representations of horses?”

After a pause, one half of the children cried in chorus, “Yes, sir!” Upon which the other half, seeing in the gentleman’s face that “Yes” was wrong, cried out in chorus, “No, sir!”- As the custom is in these examinations.

“Of course, no. Why wouldn’t you?”

A pause. (Ch. Dickens. Hard Times)

If the author wants to make a word or a sentence specially prominent or logically accented, he uses graphical expressive means, e.g.:

“You must paper it,” said the gentleman, rather warmly.

“You must paper it,” said Thomas Gradgrind, “whether you like it or not. Don’t tell us you wouldn’t paper it’. (ibid)

Phonetics is also connected with stylistics through repetition of words, phrases and sounds. Repetition of this kind serves the basis of rhythm, rhyme and alliteration.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Aspects of Speech Sounds

Consequently, sound phenomena have different aspects, which are closely interconnected: articulatory, acoustic, auditory and linguistic.

The articulatory (sound-production) aspect. Speech sounds are products of human organism. They result from the activities of the diaphragm, the lungs, the bronchi, the trachea, the larynx with the vocal cords in it, the pharynx, the mouth cavity with the speech organs situated in it and the nasal cavity.

Sound production is impossible without respiration, which consists of two alternating phases-inspiration and expiration. Speech sounds are based chiefly on expiration, though in some African languages there are sounds produced by inspiration.

Expiration, during which speech sounds are produced, is called phonic expiration. Phonic expiration differs from ordinary biological non-phonic expiration. In phonic expiration the air comes from the lungs not freely but in spurts, because the speech organs often block the air-passage.

The lungs are the source of energy. They supply the air-pressure (the spectral component of sounds) and at the same time they regulate the force of the air-pressure, thus producing variations in the intensity of speech sounds.

Sound production actually takes place in the larynx, the pharynx and the oral and the nasal cavities. The air-stream coming from the lungs undergoes important modifications in them.

One part of sound production is phonation, or voice-production. When the vocal cords, situated in the larynx, are tensed and brought loosely together, the air-pressure below the vocal cords becomes very high and the air comes from the lungs in regular puffs making the vocal cords vibrate. Their vibrations are complex and, mainly, regular or periodic. The regular vibrations of the vocal cords are transmitted to the air-stream and the acoustic effect perceived by the human ear is that of a vocal tone.

The other part of sound-production is articulation, i.e. all the movement and positions of the speech organs necessary to pronounce a speech sound. The movements of speech organs modify the shape, size and volume of the supralaryngeal cavities (the pharynx, the mouth and the nasal cavity) and the voice coming from the lungs receives characteristic resonance depending on the shape, size and volume of the cavities (resonance chambers). As a result, a vowel sound of a certain quality is produced.

Frequency is the number of vibrations per second generated by the vocal cords. Frequency produced by the vibration of the vocal cords over their whole length is the fundamental frequency. It determines the musical pitch of the tone and forms an acoustic basis of speech melody.

Frequency is measured in hers or cycles per second (ops).

Intensity of speech sounds depends on the amplitude of vibrations. Changes in intensity are associated with stress in those languages which have force stress, or dynamic stress.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abduazizov. English Phonetics. A Theoretical Course, T., 2007.
2. Sokolova M.A. and others. Theoretical Phonetics of English.
3. Peter Roach. English Phonetics and Phonology. Cambridge University Press, 2006
4. Martin Hewings. Pronunciation Practice Activities. Cambridge University Press, 2004
5. David Crystel. The Encyclopedia of the English Language. London
6. A.C. Gimson. An Introduction to the pronunciation of English.
7. Дворжецька М.П., Макухина Т.В., Великова Л.М., Снегирьова Э.О. Фонетика английськои мови: фоностилистика и риторика мовлиеннсвои комуникации (Phonetics of English: Phonostylistics and Rhetoric in Speech Communication). Vinnytsya, 2005.
8. Kabulova Dilrabo, Gavhar Salomova. B2 darajasida fonetika va fonologiyani o'qitish usullari. // Inter education & global study. 2024. №9. B.122–128.
9. Kabulova D., Salomova G. (2024) ‘METHODOLOGIES TO TEACH PHONETICS AND PHONOLOGY TO L2 LEARNERS’, Inter education & global study, (9), pp. 122–128. (In English).
10. Кабулова Д., Саломова Г. МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ ФОНЕТИКЕ И ФОНОЛОГИИ НА УРОВНЕ B2. // Inter education & global study. 2024. №9. С. 122–128.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kabulova Dilrabo** 2-bosqich magistri, [**Кабулова Дилрабо,** магистр 2-го курса направления изобразительное искусство и инженерная графика], [**Kabulova Dilrabo,** 2nd course of Master’s degree]; manzil: O‘zbekiston, Namangan sh., Uychi ko'chasi, 316-uy [адрес: Узбекистан, ул. Уйчи, 316, г. Наманган], [address: Uzbekistan, 316, Uychi st., Namangan city]

✉**Gavhar Salomova,** PhD, [**Гавхар Саломова,** PhD], [**Gavhar Salomova,** Doctor of philosophy in philological sciences, PhD]; O‘zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko‘chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

TALABALARNING MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENTLIGI

© N.A. Salamova[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada talabalar orasida madaniyatlararo muloqot kompetentligini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Talabalarning turli madaniyatlar vakillari bilan samarali va hurmatli muloqot qilish ko‘nikmalarini shakllantirish, global dunyoda muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur omillardan biridir. Maqolada chet tillarni o‘rganish, madaniy almashinuv dasturlari va madaniy tadbirlarda ishtirok etish orqali talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetentligini oshirish usullari tahlil qilingan. Shuningdek, bu kompetentlikning shaxsiy rivojlanish va kasbiy muvaffaqiyatga ta’siri ham muhokama qilingan. Ushbu maqola keng auditoriya uchun mo‘ljallangan.

MAQSAD: talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetentligini rivojlantirish usullarini tahlil qilish va ularning ta’lim va kasbiy faoliyatdagi o‘rnini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: talabalar madaniyatlararo muloqot kompetentligiga oid ilmiy manbalar o‘rganildi va ularning zamonaviy ta’lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilindi. Asosiy manbalar sifatida xalqaro kommunikatsiya, psixologiya va ta’im sohalaridagi tadqiqotlar tanlab olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: bu ma’noda madaniyat o‘z ichiga san`at, fan va ma`naviy tizimlarni oladi. Kishilar hayoti va faoliyatining turli ko‘rinishlarida, shuningdek, ular yaratadigan moddiy va ma`naviy boyliklarda ifodalanadi. Inson bu madaniyat tushunchasini anglash, tushunish va sintez qilish orqali ularda ko‘nikma paydo bo‘ladi.

XULOSA: talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetentligini rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimida muhim ahamiyatga ega. Chet tillarni o‘rganish, madaniy almashinuv dasturlarida qatnashish va madaniy sezgirlikni oshirish talabalarni xalqaro miqyosda raqobatbardosh va ijtimoiy jihatdan faol shaxs sifatida shakllantirishda katta rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, madaniyatlararo muloqot kompetentligi talabalar uchun shaxsiy rivojlanish, kasbiy muvaffaqiyat va jamiyatga moslashishda zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni shakllantiradi.

Kalit so'zlar: madaniyatlararo muloqot, talaba kompetentligi, madaniy almashinuv, chet tillarni o‘rganish, madaniyatlararo sezgirlik, global dunyo, muloqot ko‘nikmalari, xalqaro ta’lim.

Iqtibos uchun: N.A. Salamova. Talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetentligi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.50-55.

КОМПЕТЕНТНОСТЬ УЧАЩИХСЯ В МЕЖКУЛЬТУРНОМ ОБЩЕНИИ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

© Н.А. Саламова[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье освещаются вопросы развития компетентности межкультурного общения среди студентов. Формирование у учащихся навыков эффективного и уважительного общения с представителями разных культур является одним из необходимых факторов успешного функционирования в глобальном мире. В статье проанализированы способы повышения компетентности учащихся в межкультурном общении посредством изучения иностранных языков, программ культурного обмена и участия в культурных мероприятиях. Также обсуждалось влияние этой компетенции на личное развитие и профессиональный успех. Эта статья предназначена для широкой аудитории.

ЦЕЛЬ: проанализировать пути развития межкультурной коммуникативной компетентности учащихся и определить их место в учебно-профессиональной деятельности. Материалы и методы: изучены научные ресурсы, касающиеся компетентности учащихся в межкультурной коммуникации, проанализировано их значение в современном образовательном процессе. В качестве основных источников были выбраны исследования в области международной коммуникации, психологии и образования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в этом смысле культура включает в себя искусство, науку и духовные системы. Они выражаются в различных проявлениях жизни и деятельности людей, а также в материальных и духовных богатствах, которые они создают. Человек приобретает в них навыки, постигая, понимая и синтезируя понятие этой культуры.

ЗВКЛЮЧЕНИЕ: развитие межкультурной коммуникативной компетентности учащихся имеет важное значение в современной системе образования. Изучение иностранных языков, участие в программах культурного обмена и повышение культурной чувствительности играют важную роль в формировании у студентов конкурентоспособных и социально активных людей на международном уровне. Согласно исследованию, компетентность в межкультурном общении формирует у студентов навыки, необходимые для личностного развития, профессионального успеха и адаптации к обществу.

Ключевые слова: межкультурный диалог, компетентность учащихся, культурный обмен, изучение иностранных языков, межкультурная чувствительность, глобальный мир, коммуникативные навыки, международное образование.

Для цитирования: Саламова Н.А. Компетентность учащихся в межкультурном общении. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 50-55.

STUDENTS' COMPETENCE IN INTERCULTURAL COMMUNICATION

© Nargiza A. Salamova[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotation

INTRODUCTION: this article highlights the issues of developing the competence of intercultural communication among students. The formation of students' skills of effective and respectful communication with representatives of different cultures is one of the necessary factors for successful functioning in the global world. The article analyzes ways to increase the competence of students in intercultural communication through learning foreign languages, cultural exchange programs and participation in cultural events. The impact of this competence on personal development and professional success was also discussed. This article is intended for a wide audience.

AIM: to analyze the ways of developing intercultural communicative competence of students and determine their place in educational and professional activities.

MATERIALS AND METHODS: the scientific resources concerning the competence of students in intercultural communication have been studied, their importance in the modern educational process has been analyzed. Research in the field of international communication, psychology and education were chosen as the main sources.

DISCUSSION AND RESULTS: In this sense, culture includes art, science and spiritual systems. They are expressed in various manifestations of people's lives and activities, as well as in the material and spiritual riches that they create. A person acquires skills in them by comprehending, understanding and synthesizing the concept of this culture.

CONCLUSION: the development of intercultural communicative competence of students is important in the modern education system. Learning foreign languages, participating in cultural exchange programs and increasing cultural sensitivity play an important role in the formation of competitive and socially active people among students at the international level. According to the study, competence in intercultural communication forms students' skills necessary for personal development, professional success and adaptation to society. Keywords: intercultural dialogue, student competence, cultural exchange, learning foreign languages, intercultural sensitivity, global world, communication skills, international education.

For citation: Nargiza A. Salamova (2024) ‘Students' competence in intercultural communication’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 50-55. (In Uzbek).

Globalizatsiya jarayoni natijasida turli madaniyat vakillari bilan o‘zaro muloqot qilish zarurati ortib bormoqda. Talabalar uchun madaniyatlararo muloqot kompetentligi zamonaviy dunyoda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Bu kompetentlik madaniy farqlarni anglash, o‘zaro hurmat qilish, kommunikativ ko‘nikmalar va moslashuvchanlik kabi elementlarni o‘z ichiga oladi. Shuningdek, madaniyatlararo muloqot xalqaro ta’lim va kasbiy faoliyatda o‘ta muhim hisoblanadi. Asosiy maqsad esa

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

talabalarning madaniyatlararo muloqot kompetentligini rivojlantirish usullarini tahlil qilish va ularning ta'lim va kasbiy faoliyatdagi o'rnini aniqlashdir.

Barchamizga ma`lumki, oliy ta'limda shaxs rivojlanishining eng muhim omillarining biri bu – talabalarning muloqot madaniyatidir. Avvalambor bu ikki tushunchaga ta'rif berib o'tsak. "Madaniyat" - tushunchasi hammada har xil shakllanganini hisobga oladigan bo'lsak, unga bitta qilib ta`rif berganda, madaniyat - bu inson faoliyati va shu faoliyatining ahamyatini belgilovchi ramziy qurilmalar va asarlar majmuidir. Madaniyat – musiqa, adabiyot, badiiy tasvir, me`morchilik, teatr, kinomatagrafiya, turmush tarzi kabi faoliyatlarda namoyon bo'lishi mumkin.

Har bir shaxsning jamiyatda bajaradigan faoliyatlari ozaro munosabat va o'zaro ta`sir shakllarini qamrab oladi. Chunki har qanday ish odamlarning bir-birlari bilan til topishishni, bir-birlariga turli xil ma`lumotlarni uzatishni, fikrlar almashinuvi kabi murakkab hamkorlikni talab qiladi. Shuning uchun ham har bir shaxsning jamiyatda tutgan orni, ishlarining muvaffaqiyati, obrosi uning muloqotga kirisha olish qobiliyati bilan bevosita bogliqdir. Bir qarashda osongina tuyulgan shaxslararo muloqot aslida juda murakkab jarayon bolib, unga odam hayoti mobaynida o'rganib boradi. Shaxslararo muloqot funksiyalarini amalga oshirish – muloqot subyektining ma`naviyaxloqiy ko'rsatmalari, shuningdek, insonparvarlik, emotsional-ijobiy, shaxsiy yondashuv, individuallik va o'ziga xoslik kabi yo'nalishlar bilan belgilanadi.

Muloqot funksiyasi faqat muloqot subyektlarining ma`naviy-axloqiy yo'nalishigina emas, balki ko'p jihatdan, uning insonparvar-axloqiy mazmuniga bog'liq bo'ladi. Muloqotning shakli - lahzali, tasodifiy, tematik, rejalashtirilgan – bayon etish, axborot, xabar, suhbat, suhbatlashish, gaplashish, munozara kabilardan iborat. E'tibor berish, qiziqish, ma`qullash, hamdardlik, istiqbolni ko'ra bilish yordamida ta`sir ko'rsatish, tushunilgan va anglab yetilgan motivatsiya asosidagi faoliyat kabilar muloqot turiga kirib, masalani hal etishga yo'naltirish, emotsional muhit yaratish, rag'batlantirish, yo'naltirish bilan hamkorlikdagi harakatlar yakunini yasashga yo'naltirish, shuningdek, muloqotning samaraliligi, uning mavzusiga ijobiy motivatsiyasi, e`tibori, qiziqishiga bog'liq bo'ladi.

Motivatsiya muloqot jarayonining boshqaruvchisi sifatida ma`no, onglilik, ishonch va qat`iylikni talab qiladi. Muloqotning ma`noli jihatlariga uning maqsad hamda umumiylikka erishishda o'z individualligini ko'rsatishi, shuningdek, muloqotning turli funksiyalaridan foydalanish – qo'zg'atuvchi, ekspressiv, tashkiliy, informativ, emotsiyali, dalilga asoslanganligi va boshqalarni kiritish mumkin. Shaxslararo yuzma-yuz muloqotlarda insonning potensial-shaxsiy, kasbiy ehtiyojli hamda amaliy-idrok etish jarayoni sodir bo'ladi.

Yuqorida aytib o'tilganidek shaxslararo muloqotda aniqlik bilan birga til bilish ko'nikmasi ham kerak bo'ladi. Siz tillarni o'rganish jarayonida tabiiyki o'sha til vakillarining madaniyati va ularning a`nanalarini ham birgalikda o'rganasiz va bu orqali siz boshqa til vakillari bilan ham aloqa o'rnatasiz.

Barchamizga ma`lumki, hozirgi davrda chet tillarini o'rganish nafaqat shaxsiy ehtiyoj, balki umumbashariy ahamiyatga ega bo'lgan hodisa deya e`tirof etilmoqda. Tilni bilish bu

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

o‘sha tilda so‘zlashuvchi xalq vakillari bilan to‘liq muloqotga kirisha oladi, degani emas. Chunki, yuqorida ta`kidlaganimizdek, til va madaniyat, xalqning an`analari, kundalik turmush tarzi tilni o‘rganish, tilda gapirish va tilni tushunishga katta ta`sir ko‘rsatadi. Bu jarayonda esa madaniyatlararo muloqotni shakllantirish hozirgi kundagi tillarni o‘rganishda e`tibor qaratilishi muhim bo‘lgan omil hisoblanadi. Talabalar madaniyatlararo muloqot kompetentligiga oid ilmiy manbalar o‘rganildi va ularning zamonaviy ta’lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilindi. Asosiy manbalar sifatida xalqaro kommunikatsiya, psixologiya va ta’im sohalaridagi tadqiqotlar tanlab olindi.

Antropologiya “madaniyat” atamasi ostida mahsulotlar va ularni ishlab chiqarish, estetik ma`no berish hamda shu jarayonlarga bog‘langan ijtimoiy munosabatlar tushuniladi. Misol uchun L.N.Kulikova, A.V.Molojavenko, V.N.Myasichevlar o‘z ishlarida muloqotning talaba shaxsini rivojlantirishdagi ahamiyatiga katta baho berganlar.

Nima uchun muloqotga kirishish kerak, degan savolga javob berishdan avval biz muloqotga jalb qiladigan odatlar, ehtiyojlar, ko‘nikmalar mavjudligini unutmasligimiz lozim. Turli umumiylikka uyg‘unlashar ekan inson bu jarayonda u muloqotning ob’ekti va subyekti sifatida namoyon bo‘ladi. Muloqot jarayonida shaxs o‘zida atrofdagilarning muayyan ta’sirini his etadi. O‘z navbatida uning o‘zi ham muloqot jarayonida ularga muayyan ta’sir ko‘rsatadi. Muloqot insonning ijtimoiy, ongli mavjudot sifatidagi ehtiyoji hisoblanadi. Muloqotni ikki yoki undan ortiq odamlar o‘rtasidagi axborot almashinuvi deb ta`riflash mumkin. U odamlar amalga oshiradigan faoliyatlar ichida yetakchi o‘rin egallab, insondagi eng muhim ehtiyojni qondiradi. Shuning uchun ham uning har bir inson uchun ahamiyati kattadir.

“Muloqot”- inson muloqot jarayonida ijtimoiy tajriba orttiradi, ta’lim va tarbiya, turli munosabatlar ta`sirida barkamol shaxs sifatida shakllanadi va rivojlanadi. Inson jamiyatdan va shaxslararo bo‘ladigan o‘zaro muloqotidan ajratib qo‘yish uni shaxs sifatida shakllanishga to‘siq bo‘ladi. Shuningdek atrof muhitdan uzilish kabi har xil muamolar yuzaga kelishi mumkin.

Oliy ta’limda intellektual soha mutahassisi va ta’limga ijodiy yondasha oladigan shaxsni rivojlantirishda muloqot madaniyati eng muhim resuslardan biridir. Muloqot madaniyatni rivojlantirish oliy ta’lim talabasini unversal xususiyatlarni egallashda, jamiyatning ijtimoiy talablarini qondirishga va yuqori professional bilimlarini egallashga yordam beradi. Aslida ham hozirgi zamonaviy ta’limning maqsadi – sifatli kadrlar tayorlash, talabani shaxs sifatida rivojlantirish va uning (MEN)ligini yuqori darajaga olib chiqishdir. Professional kadrda muloqot madaniyati nuqsonsiz bo‘lishi va ko‘nikma bo‘lishi lozim va talab etiladi. Oliy ta’limda har bitta o‘tilyotgan darslariga talabani ko‘proq jalb qilish va berilyotgan ma`ruzalarning sifati talabaning yetuk holatga chiqartilishga katta e`tibir qaratilishi kerak. Taraqqiy e`tyotgan zamonaviy ta’lim metodining keng qamrovli jihatlari ta’lim tizimida qo‘lanilib kelmoqda. Til bilish va kommunikativ ko‘nikmalar **-** Chet tillarni bilish va samarali kommunikativ ko‘nikmalar madaniyatlararo muloqotni osonlashtiradi. Til bilimiga ega bo‘lish boshqa madaniyat vakillari bilan to‘g‘ri va samarali muloqot qilish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

imkonini yaratadi. Til orqali faqatgina muloqot qilinmaydi, balki turli madaniyatlarning tushunilishi ham yuksaladi.

Madaniy sezgirlik va kommunikativ ko‘nikmalar **-** Tadqiqot natijalariga ko‘ra, talabalarning madaniy sezgirligi va kommunikativ ko‘nikmalari turli tadbir va seminarlarda ishtirok etish orqali rivojlanadi. Munozaralar jarayonida talabalar madaniy xilma-xillikni hurmat qilishni o‘rganishlari va turli madaniyat vakillari bilan samarali muloqot qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari haqida fikr yuritdilar. Shaxsiy rivojlanish va dunyoqarash kengayishi **-** Taqdimot va munozaralar davomida talabalar madaniyatlararo muloqot kompetentligi shaxsiy rivojlanish va dunyoqarashni kengaytirishda muhim rol o‘ynaganini ta`kidladilar. Ular turli millat vakillari bilan ishlash orqali o‘zlarining ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirganliklarini aytdilar.

“Madaniyatlararo jamoaviy loyiha” mashg‘uloti. Maqsad: Turli millat vakillari bilan birgalikda ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish. Misol: Talabalar milliy jihatdan aralash guruhlarga bo‘linadi va ularga birgalikda loyiha yaratish topshirig‘i beriladi. Masalan, guruhlar madaniyatlararo munosabatlar mavzusida taqdimot yoki videofilm tayyorlashadi. Har bir talaba o‘z madaniyati va yondashuvlarini qo‘shadi, bu esa jamoaviy ijodkorlik va turli fikrlarga ochiqlikni rag‘batlantiradi.

“Qarama-qarshi qadriyatlar” mashg‘uloti. Maqsad: Talabalarda madaniyatlararo kelishmovchiliklarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

Misol: Guruh ikki qismga bo‘linadi va ularga qarama-qarshi bo‘lgan madaniy qadriyatlar haqida vazifa beriladi. Masalan, bir guruh individualizmni, ikkinchi guruh esa kollektivizmni himoya qiladi. Har bir guruh o‘z qadriyatini tushuntiradi va himoya qiladi. Bu jarayonda talabalar turli xil madaniy qadriyatlar haqida fikr almashadi va ular orasidagi farqlarni muhokama qilishadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Jumanova M.– Til o‘rganish va madaniyatlararo muloqot. 2022-yil, 1-soni
2. Nabiyeva M.– Muloqot va madaniyat tushunchasi, 2022-yil 2-soni
3. Nikonova V.O.- Formirovaniye kulturi obsheniya. ped.nauk – Bryansk– 001-yil 18-son.
4. Bennett, M. J. (1993). Towards Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. In Education for the Intercultural Experience.
5. Gudykunst, W. B. (2004). Bridging Differences: Effective Intergroup Communication. Sage Publications.
6. Hofstede, G. (2011). Cultures and Organizations: Software of the Mind. McGraw-Hill.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Nargiza Salamova Abdixamedovna**, o‘qituvchisi, [**Наргиза Саламова Абдихамедовна,** преподаватель], [**Nargiza A. Salamova**, teacher]; manzil: O‘zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko‘chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

TARBIYA FANINI O‘QITISH JARAYONIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH METODIKASI

© Sh.N. Xazratkulova[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: boshlang’ich ta’limda tarbiya fanlarini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish ta’lim sifatini oshirish va ta’lim samaradorligini oshirish imkonini beradi. Ta’limdagi innovatsiyalar va innovatsion faoliyat haqida barqaror, hammaga ma’qul bo’lgan ilmiy tasavvurlar va innovatsion pedagogik tasavvurlar tasniflar shu paytgacha mukammal tarkib topgan emasligini ham e’tirof etish lozim.

MAQSAD: tarbiya fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish metodikasining maqsadi:

1. Tarbiyaviy jarayon samaradorligini oshirish: Innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali talabalarning o‘quv jarayoniga qiziqishini orttirish va ularda mavzuni chuqurroq tushunish imkoniyatini yaratish.

2. Shaxsiy yondashuvni ta'minlash: Har bir talabaga individual yondashuvni amalga oshirish, ular uchun qulay o‘quv muhitini yaratish va turli o‘qitish uslublaridan foydalanish.

3. Davr talablari bilan hamnafas bo‘lish: O‘qitish jarayonini zamonaviy standartlarga moslashtirish va o‘quvchilarning hayotda qo‘llanishi mumkin bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni egallashiga yordam berish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tarbiya fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish bo‘yicha materiallar va metodlar quyidagilar.

Materiallar: innovatsion texnologiyalarni joriy qilishda foydalaniladigan asosiy materiallar quyidagilar bo‘lishi mumkin; texnologik vositalar: kompyuter, interaktiv doska, proyektor va boshqa elektron qurilmalar; planshetlar va smartfonlar (mobil ilovalar uchun); virtual va kengaytirilgan haqiqat (VR/AR) jihozlari.

Metodlar: interaktiv o‘qitish usullari; gamifikatsiya: Tarbiyaviy mavzularni o‘yin shaklida o‘qitish (masalan, sinf bo‘ylab musobaqalar, belgi yig‘ish tizimi); “Aqliy hujum” usuli: Talabalarni turli mavzularda muammolarni muhokama qilishga va yechimlar topishga jalb qilish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: innovatsion texnologiyalarni tarbiya faniga integratsiya qilish jarayonida quyidagi masalalar muhokama qilinadi: texnologiyalarning mosligi: tarbiya fanining mazmuniga mos keladigan AKT vositalarining tanlanishi; innovatsion usullar talabalarning qiziqishini oshiradimi yoki ular uchun murakkabliklar tug‘diradimi, degan savolning yechimi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Talabalar faolligini oshirish: Interaktiv va o‘yin shaklidagi usullarning talabalarning idarsga jalb qilinishida qanchalik samarador ekani tahlil qilin.

XULOSA: fanini o‘qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish talabalar ongida tarbiyaviy g‘oyalarni shakllantirishni samaraliroq qiladi. Bu usullar o‘quv jarayonini yanada qiziqarli, jonli va interaktiv qiladi.

O‘qitish samaradorligi: Innovatsion texnologiyalar yordamida o‘quvchilar faolligi, darslarni tushunish darajasi va o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari sezilarli darajada oshadi. O‘yin shaklidagi yondashuvlar, vizual materiallar va masofaviy platformalar tarbiya jarayonini boyitadi.

Kalit so'zlar: texnologiya, innovatsion, konsepsiya, tarbiya, manbalar, tashkiliy, metodik, psixologik, pedagogik jamoalar, innovasiyon o’qitish.

Iqtibos uchun: Xazratkulova Sh.N. Tarbiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalardan foydalanish metodikasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 56-63.

МЕТОДОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ НАУКИ ОБРАЗОВАНИЯ

© Ш.Н. Хазраткулова[1]✉
[1]Термизский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: использование инновационных технологий при преподавании учебных предметов в начальной школе позволяет улучшить качество образования и повысить эффективность образования. Следует также признать, что классификации устойчивых, общепризнанных научных идей и инновационных педагогических представлений об инновациях и инновационной деятельности в образовании до сих пор до конца не сформированы.

ЦЕЛЬ: цель методики использования инновационных технологий в образовании:

1. Повышение эффективности образовательного процесса: за счет внедрения инновационных технологий, повышения интереса обучающихся к образовательному процессу и создания для них возможности более глубокого понимания предмета.

2. Обеспечение индивидуального подхода: реализация индивидуального подхода к каждому студенту, создание для него комфортной среды обучения и использование различных методов обучения.

3. Идти в ногу с требованиями времени: адаптировать учебный процесс к современным стандартам и помочь учащимся приобрести знания и навыки, которые можно использовать в жизни.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: материалами и методами использования инновационных технологий в образовании являются следующие.

1. Материалы

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Основными материалами, используемыми при внедрении инновационных технологий, могут быть:

- технологические инструменты:
- компьютер, интерактивная доска, проектор и другие электронные устройства;
- планшеты и смартфоны (для мобильных приложений;
- оборудование виртуальной и дополненной реальности (VR/AR).

Методы.Интерактивные методы обучения: геймификация: преподавание учебных тем в форме игры (например, соревнования в классе, система сбора оценок); метод «мозгового штурма»: вовлекайте учащихся в обсуждение проблем и поиск решений по различным темам.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в процессе интеграции инновационных технологий в науку об образовании обсуждаются следующие вопросы:

1. Совместимость технологий: выбор средств ИКТ, соответствующих содержанию педагогической науки; решение вопроса о том, повышают ли инновационные методы интерес учащихся или создают для них трудности;
2. Повышение активности учащихся: проанализировать, насколько эффективны интерактивные и игровые методы в вовлечении учащихся в урок.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: использование современных технологий в преподавании естественных наук делает формирование образовательных идей в сознании студентов более эффективным. Эти методы делают процесс обучения более интересным, живым и интерактивным. Эффективность обучения: С помощью инновационных технологий значительно повышается активность учащихся, уровень понимания уроков, показатели усвоения. Подходы в виде игр, наглядных материалов и дистанционных платформ обогащают образовательный процесс.

Ключевые слова: технология, инновационная концепция, образование, ресурсы, организационные, методические, психологические, педагогические коллективы, инновационное обучение.

Для цитирования: Хазраткулова Ш.Н. Методология использования инновационных технологий в процессе преподавания науки образования. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 56-63.

METHODOLOGY OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TEACHING EDUCATIONAL SCIENCE

© Khazratkulova N. Shoira[1]✉
[1]Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the use of innovative technologies in teaching subjects in primary school allows to improve the quality of education and increase the effectiveness of education. It should also be recognized that the classifications of stable, generally

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

accepted scientific ideas and innovative pedagogical concepts of innovation and innovative activity in education have not yet been fully formed.

AIM: the goal of the methodology for using innovative technologies in education: 1. Increasing the effectiveness of the educational process: through the introduction of innovative technologies, increasing the interest of students in the educational process and creating for them the opportunity for a deeper understanding of the subject.2. Ensuring an individual approach: implementing an individual approach to each student, creating a comfortable learning environment for him and using various teaching methods. 3. Keeping up with the demands of the time: Adapting the educational process to modern standards and helping students acquire knowledge and skills that can be used in life.

MATERIALS AND METHODS: the materials and methods for using innovative technologies in education are the following. 1. Materials.The main materials used in the implementation of innovative technologies can be: technological tools; computer, interactive whiteboard, projector and other electronic devices; tablets and smartphones (for mobile applications); virtual and augmented reality (VR/AR) equipment. Methods.Interactive teaching methods; gramification: teaching educational topics in the form of a game (e.g. competitions in the classroom, assessment system); brainstorming method: involve students in discussing problems and finding solutions on various topics.

DISCUSSION AND RESULTS: The following issues are discussed in the process of integrating innovative technologies into educational science: 1. Compatibility of technologies: selecting ICT tools that correspond to the content of pedagogical science; deciding whether innovative methods increase students' interest or create difficulties for them. 2. Increasing student activity: analyze how effective interactive and game methods are in involving students in the lesson.

CONCLUSION: the use of modern technologies in teaching natural sciences makes the formation of educational ideas in the minds of students more effective. These methods make the learning process more interesting, lively and interactive. Learning efficiency: With the help of innovative technologies, the activity of students, the level of understanding of lessons, and the assimilation rates are significantly increased. Approaches in the form of games, visual materials and distance platforms enrich the educational process.

Key words: technology, innovative concept, education, resources, organizational, methodological, psychological, pedagogical teams, innovative learning.

For citation: Khazratkulova N. Shoira. (2024) ‘Methodology of using innovative technologies in the process of teaching educational science’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 56-63. (In Uzbek).

Milliy tarbiya O‘zbekistonning davlat mustaqilligini mustahkamlash va amalga oshirishga tayyor farzandlarni tarbiyalab, voyaga yetkazishga xizmat qiladi. Respublikamiz maktablarida o‘quvchilarni tarbiyalash mezonlari mustaqillik tufayli yanada dolzarb

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ahamiyat kasb etgan shaxsning milliyligiga bevosita aloqador bo‘lgan fazilatlarni singdirish tamoyilidan kelib chiqib belgilanadi.

Hozrgi yangilanayotgan jamiyatning rivojlanish jarayonida inson ijodkor shaxs sifatida baholanmoqda. Bu o‘z navbatida, insonni jamiyatning mavhum bir zarrasi sifatida emas, balki unga dunyoni o‘zgartiruvchi qudratli kuch, erkin ijodkor shaxs sifatida munosabatda bo‘lishni talab etmoqda. Shuning uchun ham O‘zbekiston Respublikasining kadrlar tayyorlash sohasidagi davlat siyosati insonni intellektual va ma’naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalash bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan uzluksiz ta’lim tizimi orqali har tomonlama barkamol shaxs fuqaroni shakllantirishni nazarda tutadi: vatan tuyg‘usini shakllantirish; ona tiliga muhabbat; milliy qadriyatlarga hurmat; ayolni – onani ulug‘lash; oilaning tarbiya borasidagi o‘rni na ahamiyatiii ko‘rsatish; umuminsoniy qadriyatlar, millatlararo totuvlik, bag‘rikenglik, dunyoviy ilmlarga intilish va ilgor madaniyatni shakllantirish; dinning dunyoviylikka zid emasligini anglatish; huquqiy madaniyat – sog‘lom dunyoqarashning muhim omili ekanligi; to‘g‘risidagi ma’lumotlarni ko‘paytirish.

Bizga yaxshi ma’lumki tarbiya jarayoni uzoq muddatli, murakkab, uzluksiz bo‘lib, u o‘ziga xos xususiyatlarga ega. Garchi zamonaviy ta’lim texnologiyasi o‘quvchining ta’lim jarayonidagi yetakchilik rolini yoqlayotgan bo‘lsada, tarbiya jarayonida tarbiyalanuvchi asosiy mavqeyini egallay olmaydi. Chunki, unda xarakter, dunyoqarash yetarlicha shakllanmagan bo‘lib, u bu bolada tarbiyachining yordamida ehtiyoj sezadi. Shu bois tarbiya texnologiyasi mantiqiy hamda tarkibiy jihatdan ta’lim texnologiyasidan farq qiladi. Tarbiya texnologiyasi asosida tarbiyaviy jarayon yotadi. O‘quvchilar faoliyatni tashkil etuvchilar bo‘lib, ular tomonidan erishiladigan natijalarni rejalashtirish va unga erishish usullari, bu usullarni modellashtirish, ishlab chiqarish reja va modellarni ro‘yobga chiqarish, bu rejalarni amalga oshiruvchi shaxsning faoliyati va axloqni boshqarish kabilar hisoblanadi.

Boshlang‘ich ta’limda innovatsion texnologiyalarni qo’llash o‘quvchilarda ilmiy izlanishga qiziqishni uyg‘otadi, ijodkorlik va bunyodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada egallangan bilim, ko’nikma va malakalar amaliy faoliyatda tatbiq etiladi, o’zlashtirish sifati oshadi. Buning uchun o’qituvchi mahoratli bo’lishi va mavzularning mazmuniga qarab darsni to’g‘ri rejalashtirishi, mashg‘ulot davomida barcha o‘quvchilarni faol va ongli ishlashlariga erishmog‘i lozim. O‘qituvchi ta’lim islohotining bosh ijrochisidir. Bunda har bir o‘qituvchini qisqa vaqt ichida juda katta miqdordagi axborot to’plamini o’zlashtirish, qayta ishlash va amalda qo’llay olishga o‘rgatish muhim ahamiyatga ega. Uni hal qilishda o‘qituvchiga o‘qitishning an’anaviy usullari bilan birga zamonaviy axborot texnologiyalari, jumladan kompyuterlardan foydalanish yordam beradi.

Innovatsiya - innovatsiya natijasi sifatida tushuniladi va innovatsion jarayon uchta asosiy bosqichning rivojlanishi sifatida qaraladi: g‘oyani yaratish (ma’lum bir holatda, ilmiy kashfiyot), amaliy jihatlarda g‘oyalarni rivojlantirish va yangiliklarni amaliyotga tatbiq etish.

Ta’lim innovatsiyalar samaradorligining o‘lchovi sifatida optimallik o’qituvchi va o’quvchilarning kafolatlangan natijaga erishishi uchun kuch-quvvat sarflashlarini taqozo

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

etadi. Turli o'qituvchilar va o'quvchilar o'zlarining shaxsiy pedagogik hamda o'quv faoliyatlari jarayonida turlicha darajadagi samaradorlikka erishadilar.

Boshlang'ich sinflarda tarbiya darslarida ta'limiy innovatsion usullarning eng muhim belgisi sifatida natijalanganlik o'qituvchi faoliyatida ijobiy yutuqlarga erishilgandagina namoyon bo'ladi. O'lchovlardagi texnologiklik, kuzatuvchanlik, natijalarning qayd etilganligi o'qitishning yangi usullari, metodlarini baholash orqali namoyon bo'ladi. Mazkur o'lchovning ahamiyatli jihati shaxs, uning idroki va tushunchalarini shakllantirishning bir butunligida namoyon bo'ladi. Shu munosabat bilan innovatsion jarayonni ilmiy g'oyani amaliy foydalanish bosqichiga olib chiqish va shu bilan bog'liq ijtimoiy pedagogik muhitdagi o'zgarishlarni amalga oshirish jarayoni deb hisoblash mumkin.

Talim innovatsiyalarning mazmuni, uni qo'llash metodlarini bo'lajak o'qituvchilar tajribasiga singdirish muhim ahamiyatga ega. Ta'lim muassasasi hayotiga pedagogik innovatsiyalarni keng ko'lamda olib kirish uchun unda yangilik muhitini yaratish, muayyan axloqiy psixologik holatni shakllantirish, tashkiliy, metodik, psixologik xarakterdagi chora-tadbirlarni qo'llash talab etiladi. Shu maqsadda bo'lajak o'qituvchilarning kreativ funksiyalarini rivojlantirish, ularni pedagogik innovatsiyalar bilan izchil qurollantirib borish, innovatsion usullarni tahlil va tatbiq qilishga o'rgatish vazifasini qo'yish lozim.

Ta'limiy innovatsion jarayonlarning hayotiy davrlarini o'rgangan pedagogik innovatsiyalar sohasi mutaxassislarining ta'kidlashicha yangilikni rivojlantirish natijasida ijobiy natijalarga erishgan holda, o'qituvchilar uni asossiz ravishda uni universallashtirishga, uni pedagogik amaliyotning barcha sohalariga tatbiq etishga intilayotganliklarini ta'kidlaydilar. Ko'pincha muvaffaqiyatsizlik bilan tugaydi va umidsizlikka olib keladi, yangilikka soviydi. Boshqa bir tuzilmani (hozir aytilganiga juda yaqin) aniqlash mumkin. Bu moddiy ishlab chiqarish sohasidagi innovatsiyalar nazariyasidan olingan innovatsiya genezisining tuzilishi. Ammo o'quvchi yetarlicha rivojlangan tasavvurga ega bo'lsa, maktabdagi innovatsion jarayonlarga o'tish juda qulay: g'oyaning paydo bo'lishi; rivojlanishi; dizayn (qog'ozda nima bor); ishlab chiqarish (ya'ni amaliy ishda o'zlashtirish);- boshqa odamlar tomonidan foydalanish.

Yuqoridagilardan tashqari har qanday innovatsion jarayonda yangiliklarni yaratish va yangiliklardan foydalanish (o'zlashtirish) kabi tuzilmalarni ko'rish oson; bir-biri bilan bog'liq bo'lgan mikroinnovatsion jarayonlardan iborat bo'lgan butun maktabning rivojlanishi asosida yotadigan murakkab innovatsion jarayon. Ta'lim-tarbiya mazmunining ta'sirchanligi uning mohiyatini ochib berishga qaratilgan intellektual merosni tanlashda amal qiladigan tamoyillarga rioya etishni talab etadi. Boshlang'ich sinflar uchun tarbiya dasturiga material tanlashda quyidagi tamoyillarga asoslangan: dastur mavzularining mohiyatini yoritishga xizmat qilgan materiallarning ilmiyligi, ixchamligi, qiziqarliligi, asosliligi, qo'llashga mosligi, ketma-ketligi, tarixiyligi; o'quvchilarning ma'naviy ehtiyoji, talabi, qiziqishlarini qondira olishi; o'quvchilarning yoshi, sinfning umumiy saviyasiga mosligi; ilmiy va milliy xarakterni ifodalashi; o'quvchi faoliyati qamrovi; o'quvchi bilim saviyasi, mantiqiy fikr doirasining o'sishi, tarbiyasiga ta'siri; o'quvchini ruhiy va jismoniy zo'riqtirmaslik.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Eng muhim mezon ta’lim mazmuni o‘zining g‘oyaviy yuksakligi va o‘quvchilarda intellektual merosning yuksalishiga xizmat qilish darajasi bilan izohlanadi. Ushbu tamoyillar darslik va uslubiy qo‘llanmalar, ajododlarimiz milliy-ma’naviy merosi hamda ularning tarbiyaviy ahamiyatini o‘quvchi ongiga yetkaza oladigan ma’rifiy manbaalarni tanlashda ham amal qiladi. Bu o‘z navbatida boshlang‘ich sinf o‘quvilarini faolligini oshirishda dasturilamaldir.

Aynan shu tamoyillarga tayangan holda o‘qish darslarining mazmuniga mos ajdodlarimiz milliy-ma’naviy merosi tanlanadi. Dars jarayonini tashkil etishning ikkinchi tomoni o‘qituvchi madaniyati va intellektual salohiyati bilan bog‘liq bo‘lib, u dasturda va darslikda berilgan ilmiy bilim tizimini nafaqat o‘quvchiga yetkazish bilan chegaralanadi, balki u shu bilimlar tizimiga bo‘lgan o‘zining ishonchli dalillarini ham hayotiy tajriba asosida bayon etadi. Bu yerda ta’lim va tarbiyaning birligini ta’minlovchi, ma’naviy ishonchni shakllantirish sharti bilim va munosabat qonuniyati namoyon bo‘ladi. Ushbu qonuniyat asosida o‘quvchida intellektual merosni o‘rganishda o‘qituvchi dars jarayonida qator muhim vazifalarni, bajaradi: intellektual o‘zbek xalqininhg milliy-ma’naviy merosi haqidagi ma’lumotlarni aniq, ishonarli tarzda o‘quvchi ongiga yetkazish, o‘z tajribasi asosida o‘quvchining shaxsiy tasavvuri, fikri, munosabati orqali milliy-ma’naviy merosga nisbatan g‘urur, e’tiqodni shakllantirishga ta’sir etish; o‘quv materialini idrok etishni samarali tashkil qilish orqali o‘quvchilarda voqea va hodisalarga yangicha munosabatni tarbiyalash zamirida ijodiy fikrlashni, ajdodlarimiz milliy-ma’naviy merosiga nisbatan mehr-muhabbatni o‘stirish; dars jarayonida samimiy, sog‘lom ma’naviy muhit yaratish; “o‘qituvchi – o‘quvchi”, “o‘quvchi – o‘quvchi”, “o‘quvchi – ma’naviy manbaa” “o‘quvchi – milliy-ma’naviy meros” o‘rtasidagi o‘zaro ijodiy, faol muloqotni vujudga keltirish. Ushbu tizim orqali darslarni tashkil qilish bilan bir qatorda darsdan tashqari tadbirlarda ham ushbu strategiyani saqlab qolish o‘quvchilar faolligining asosi bo‘lib xizmat qiladi. Boshlang’ich sinflarni o‘qitish jarayonida innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish umuman ta’limni rivojlantirishning muhim yo‘nalishi hisoblanadi. U ta’lim olish uchun yanada samarali va qiziqarli sharoit yaratish imkonini beradi, bu esa o‘z navbatida ta’lim sifatini oshirish va o‘quvchi shaxsini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Boshlang’ich ta’limni o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish ta’lim sifatini oshirish va ta’lim samaradorligini oshirish imkonini beradi. Masalan, interfaol doska, kompyuter dasturlari va o‘yin texnologiyalaridan foydalanish o‘quv jarayonini yanada qiziqarli va samaraliroq qilish imkonini beradi.

Boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarida kreaktiv ijodkorlikni shakllantirishning muhim pedagogik sharti uni mustaqil bilim olish va ijodiy fikirlashga yo‘naltirishdan iborat.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. 1.O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7-fevraldagi “O’zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo’yicha Harakatlar strategiyasi to’g’risida”gi PF-4947 sonli Farmoni. O’zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to’plami, 2017 yil.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 6-iyuldagi “Umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida «Tarbiya» fanini bosqishma-bosqish amaliyotga joriy etish shora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 422-son qarori. -8 b.
3. Ibragimova G.N. Interfaol o’qitish metodlari va texnologiyalari talabalarning kreativlik qobiliyatlapini rivojlantirish. I Monografiya. - T.: «Fan va texnologiyalar», 2016. -77-b.
4. Mochalova N.M. Maktabning metodik ishini tashkil etishning innovatsion yondashuvlari: O'quv qo'llanma. - Ufa, 2002. - 86 bet Slastenin V.A., Podimova L.S. Pedagogika: innovatsion faoliyat. - M., 1997
5. Хазраткулова Ш.Н. «Совершенствование методов воспитания на занятиях в начальных классах». Международной научно-практической конференции. АЭТЕРНА. УФА. 1 августа 2022 г.
6. Uralovich T. F. THE MECHANISM OF FORMING AESTHETIC SKILLS OF STUDENTS THROUGH TEACHING THE SCIENCE OF DRAWING //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – Т. 11. – №. 08. – С. 36-38.
7. Khazratkulova Shoira Noralievna. Use of modern teaching methods in education of Students in primary schools. EPRA International Journal of Multidisciplinary Research (IJMR) - Peer Reviewed Journal. Indiya. 2022 yil fevral. (123-126-b.)
8. Xazratqulova Sh.N. “Boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisining kasb madaniyati va mutaxassis modeli” NamDU ilmiy axborotnomasi – 2022-yil 10-son. www.journal.namdu.uz
9. Sh.N.Khazratkulova “Education directed to students in teaching the science of education in primary grades distinctive aspects”. Web of Scientist: International Scientific Research Journal (WoS) April 2023.
10. Tarbiya: 1-sinf o’quvchilari uchun darslik. –T.: G’afur G’ulom. 2020.
11. Tarbiya: 2-sinf o’quvchilari uchun darslik. –T.: G’afur G’ulom. 2020.
12. Tarbiya: 3-sinf o’quvchilari uchun darslik. –T.: Sano Standart. 2020.
13. 13.Tarbiya: 4-sinf o’quvchilari uchun darslik. –T.: O’zbekiston NMIU. 2020.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xazratqulova Shoira Noralievna**, Termiz davlat pedagogika instituti boshlang‘ich ta’lim kafedrasi o‘qituvchisi, [**Хазраткулова Шаира Норалиевна** Преподаватель кафедры начального образования Термизского государственного педагогического института], [**Khazratkulova N. Shoira** Teacher of the Department of Primary Education of Termiz State Pedagogical Institute]; manzil: O‘zbekiston, Termiz sh., [адрес: Узбекистан, г. Термез,], [address: Uzbekistan, Termiz city]; hazratkulovashoira@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

INGLIZ TILINI BLUM TAKSONOMIYASI ASOSIDA O‘QITISHNING AMALIYOTDAGI HOLATI VA ILG‘OR XORIJIY TAJRIBALAR

© I.Y. Bobojonova[1]✉

[1]A. Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada Blum taksonomiyasi asosida ingliz tilini o‘qitishning amaliyotdagi holati tahlil qilingan va ilg‘or xorijiy tajribalar o‘rganilgan. O‘zbekistonda ingliz tilini o‘qitishning zamonaviy metodlar orqali rivojlantirilishi va xorijiy tajribalarni joriy etish muhimligi ko‘rsatib berilgan.

MAQSAD: Blum taksonomiyasi asosidagi yondashuv, O‘zbekiston ta’lim tizimida hali to‘liq joriy etilmagan bo‘lsa-da, so‘nggi yillarda o‘quv jarayonida izchil qo‘llanishi lozim bo‘lgan samarali metodika sifatida qabul qilinmoqda. Ta’lim islohotlari davomida bu taksonomiyaning turli bosqichlari maktab darslarida sinab ko‘rilmoqda va o‘qituvchilar tomonidan joriy etilayotgan yangi dars rejalariga integratsiya qilinmoqda. Biroq, bu yondashuvning keng joriy etilishi va to‘laqonli qo‘llanilishi uchun hali yetarli tayyorgarlik va metodik qo‘llanmalar yetishmayotgani kuzatilmoqda.

MATERIALLAR VA METODLAR: Blum taksonomiyasidan foydalanish orqali bilimlarni nafaqat eslab qolish va tushunish, balki ularni amaliyotda qo‘llash, tahlil qilish, baholash va ijodiy faoliyat bilan mustahkamlash imkoniyatini beradi. Shuning uchun O‘zbekistonda zamonaviy metodikalarni keng qo‘llash va dars jarayonlarini o‘quvchilarning kognitiv rivojlanishiga moslashtirish ehtiyoji paydo bo‘lgan. Prezident qarorlari va boshqa ta’lim islohotlari ham xorijiy tillarni o‘qitishning zamonaviy metodlarini joriy etishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Blum taksonomiyasining asosiy afzalliklaridan biri — bilim olish jarayonini bosqichma-bosqich tashkil qilishdir. O‘quvchilar dastlab bilimlarni eslab qolish va tushunish bosqichlarida o‘zlashtiradilar. Bu bosqichlarda o‘quvchilarga so‘z boyligi va grammatik qoidalar singari bilimlarning asosiy komponentlari o‘rgatiladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, taksonomiyaning bu bosqichlarida o‘quvchilar bilimlarni tez va samarali o‘zlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Chunki har bir bosqich o‘ziga xos tarzda bilimlarni mustahkamlashga qaratilgan va o‘quvchilarning bilish qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi (Krathwohl, 2002).

XULOSA: Blum taksonomiyasining ta’lim jarayonidagi samaradorligi O‘zbekistonda ham sezilarli darajada ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ingliz tilini o‘rganishda o‘quvchilar bilim olish jarayonining turli bosqichlarida faol ishtirok etadilar va ularning bilish jarayoni izchil

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

rivojlanadi. Bu esa tilni nafaqat o‘qitish, balki uni amaliyotda qo‘llash va ijodiy foydalanishga imkon beradi.

Kalit so'zlar: ingliz tili, Blum taksonomiyasi, ta'lim amaliyoti, xorijiy tajribalar, zamonaviy metodlar, O‘zbekiston ta'limi, innovatsion o‘qitish usullari, o‘qituvchilar tayyorgarligi.

Iqtibos uchun: Bobojonova I.Y. Ingliz tilini Blum taksonomiyasi asosida o‘qitishning amaliyotdagi holati va ilg‘or xorijiy tajribalar. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.64–76.

СТАТУС ПРЕПОДАВАНИЯ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА ОСНОВЕ ТАКСОНОМИИ БЛЮМА НА ПРАКТИКЕ И ПЕРЕДОВОЙ ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

© А.Ю. Бобожонов[1]✉
[1]Национальный институт педагогического мастерства имени А. Авлони, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируется состояние преподавания английского языка на основе таксономии Блума и изучаются передовые зарубежные практики. Рассмотрены реформы, направленные на улучшение преподавания в Узбекистане с использованием современных методов.

ЦЕЛЬ: подход, основанный на таксономии Блюма, хотя еще не полностью внедрен в систему образования Узбекистана, в последние годы воспринимается как эффективная методика, которая должна последовательно применяться в образовательном процессе. В ходе образовательных реформ различные этапы этой таксономии тестируются на школьных уроках и интегрируются в новые планы уроков, вводимые учителями. Однако замечено, что для широкого внедрения и полноценного применения этого подхода все еще не хватает достаточной подготовки и методических пособий.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: использование таксономии Блюма позволяет не только запоминать и понимать знания, но и применять их на практике, анализировать, оценивать и закреплять творческой деятельностью. Поэтому в Узбекистане возникла необходимость широкого применения современных методик и адаптации процессов урока к познавательному развитию учащихся. Президентские указы и другие образовательные реформы также направлены на внедрение современных методов обучения иностранным языкам.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: одним из основных преимуществ таксономии Блюма является постепенная организация процесса приобретения знаний. Учащиеся сначала усваивают знания на этапах запоминания и понимания. На этих этапах студентов обучают основным компонентам знаний, таким как словарный запас и грамматические правила. Исследования показывают, что на этих этапах систематики учащиеся смогут быстро и эффективно усваивать знания. Потому что

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

каждый этап по-своему направлен на закрепление знаний и служит для улучшения когнитивных способностей учащихся (krathwohl, 2002).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: эффективность таксономии Блюма в образовательном процессе может оказать значительное влияние и в Узбекистане. При изучении английского языка учащиеся активно участвуют в различных этапах процесса приобретения знаний, и процесс их познания развивается последовательно. Это позволяет не только обучать языку, но и применять его на практике и использовать творчески.

Ключевые слова: английский язык, таксономия Блума, образовательная практика, зарубежные практики, современные методы, образование Узбекистана, инновационные методы обучения, подготовка учителей.

Для цитирования: Бобожонов А.Ю. Статус преподавания английского языка на основе таксономии блюма на практике и передовой зарубежный опыт. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 64–76.

THE STATUS OF TEACHING ENGLISH BASED ON BLUM'S TAXONOMY IN PRACTICE AND ADVANCED FOREIGN EXPERIENCE

© Iroda Y. Bobojonova[1]✉
[1]A. Avloni National Institute of Pedagogical Excellence, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the state of English language teaching based on Bloom's taxonomy and examines advanced foreign practices. The reforms aimed at improving teaching in Uzbekistan using modern methods are considered.

AIM: the approach based on Blum's taxonomy, although not yet fully implemented in the education system of Uzbekistan, has been perceived in recent years as an effective methodology that should be consistently applied in the educational process. In the course of educational reforms, various stages of this taxonomy are tested in school lessons and integrated into new lesson plans introduced by teachers. However, it has been noted that sufficient training and methodological manuals are still lacking for the widespread implementation and full-fledged application of this approach.

MATERIALS AND METHODS: the use of Blum's taxonomy allows not only to memorize and understand knowledge, but also to apply it in practice, analyze, evaluate and consolidate it with creative activity. Therefore, in Uzbekistan, there is a need for widespread use of modern techniques and adaptation of lesson processes to the cognitive development of students. Presidential decrees and other educational reforms are also aimed at introducing modern methods of teaching foreign languages.

DISCUSSION AND RESULTS: one of the main advantages of Blum's taxonomy is the gradual organization of the knowledge acquisition process. Students first acquire knowledge at the stages of memorization and understanding. During these stages,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

students are taught the basic components of knowledge, such as vocabulary and grammatical rules. Research shows that at these stages of systematics, students will be able to quickly and effectively assimilate knowledge. Because each stage is aimed at consolidating knowledge in its own way and serves to improve the cognitive abilities of students (krathwohl, 2002).

CONCLUSION: the effectiveness of Blum's taxonomy in the educational process can have a significant impact in Uzbekistan. When learning English, students actively participate in various stages of the knowledge acquisition process, and the process of learning them develops consistently. This allows you not only to teach the language, but also to put it into practice and use it creatively.

Key words: english language, Bloom's taxonomy, educational practice, foreign experiences, modern methods, Uzbekistan education, innovative teaching methods, teacher training.

For citation: Iroda Y. Bobojonova. (2024) 'The status of teaching english based on blum's taxonomy in practice and advanced foreign experience', Inter education & global study, (9(1)), pp. 64–76. (In Uzbek).

O'zbekistonda ingliz tilini o'qitish so'nggi yillarda katta e'tibor qaratilgan yo'nalishlardan biri bo'lib, bu sohada qator islohotlar amalga oshirilmoqda. Ta'lim sifati va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish maqsadida xorijiy tillarni, xususan, ingliz tilini o'qitishga zamonaviy yondashuvlar kiritilmoqda. Ammo bu jarayonda an'anaviy va zamonaviy metodlar o'rtasidagi o'zgarishlarni, shuningdek, ularning samaradorligini tahlil qilish muhimdir.

An'anaviy o'qitish metodlari hali ham keng qo'llanilmoqda. O'qitish jarayonida ko'proq yodlash va tushunish bosqichlari ustuvorlik qilmoqda. Maktablardagi darslar davomida o'quvchilarga bilimlarni yodlatish va ularni eslab qolishga asoslangan topshiriqlar ko'proq beriladi. Bu esa o'quvchilarning amaliyotda bilimlarini mustaqil qo'llash qobiliyatlarini rivojlantirishga yetarlicha hissa qo'shmaydi.

Hozirgi holatni tahlil qiladigan bo'lsak, maktablardagi mavjud amaliyot hali ham yodlashga qaratilgan bo'lib qolmoqda. Ingliz tilini o'qitishda nafaqat nazariy bilimlarni yodlatish, balki ularni chuqur tahlil qilish, turli vaziyatlarda qo'llash va yangi bilimlar yaratish imkoniyatlari yetarli darajada amalga oshirilmayotganligi kuzatiladi. Bu esa o'quvchilarning ingliz tilida erkin muloqot qila olish qobiliyatlariga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shuningdek, o'qituvchilar malakasi va tayyorgarligi ham muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy metodikalarni joriy qilish uchun o'qituvchilarni doimiy ravishda qayta tayyorlash va ularni innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan tanishtirish zarur. Blum taksonomiyasini amaliyotda to'g'ri qo'llash uchun o'qituvchilarning bilimlari va amaliy tajribasi yetarli bo'lishi lozim. Shu sababli, O'zbekistonda bu yo'nalishda yana ko'plab tayyorgarlik ishlari amalga oshirilishi talab etiladi.

O'zbekistonda ingliz tilini o'qitishning hozirgi holati hali an'anaviy metodlarga asoslanib qolgan bo'lsa-da, zamonaviy yondashuvlarni, jumladan, Blum taksonomiyasini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ta’lim jarayoniga keng tatbiq etish ehtiyoji kuchaymoqda. Bu jarayon maktablarda hali to‘liq amalga oshirilmagan bo‘lsa-da, hozirgi ta’lim islohotlari va o‘qituvchilarning malakasini oshirish orqali Blum taksonomiyasi kabi metodikalarni joriy qilish, o‘quvchilar bilimlarini yanada chuqurroq o‘zlashtirishga imkon yaratadi. Ta’lim tizimida bu yondashuvni keng qo‘llash uchun qo‘shimcha metodik qo‘llanmalar, o‘qituvchilarning malakasini oshirish va amaliy yondashuvlarni kiritish talab etiladi.

Blum taksonomiyasining amaliyotda qo‘llanilishi. Blum taksonomiyasi zamonaviy pedagogik yondashuvlar orasida o‘quvchilar bilimini izchil rivojlantirish va ularning kognitiv jarayonlarini boshqarishga yo‘naltirilgan eng samarali vositalardan biri hisoblanadi. Maktablarda ingliz tilini o‘qitishda bu taksonomiya o‘quvchilarning bilim olish jarayonini tizimlashtirishga xizmat qilmoqda. Taksonomiya asosida o‘qituvchilar darslarni izchil va aniq rejalashtirib, har bir bosqichda o‘quvchilarning bilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan vazifalarni tuzadilar.

Blum taksonomiyasining amaliy qo‘llanilishi o‘quvchilarning bilim olish jarayonini olti asosiy bosqichda tizimlashtirishga qaratilgan. Ushbu bosqichlar: eslab qolish, tushunish, qo‘llash, tahlil qilish, baholash va yaratishdan iborat. Bu bosqichlar orqali o‘quvchilar bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirib, mustaqil fikrlash va amaliyotda qo‘llash qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Eslab qolish va tushunish bosqichlari o‘quvchilarga yangi bilimlarni qabul qilish va ularni o‘zlashtirish jarayonida yordam beradi. Bu bosqichlarda o‘quvchilarga asosan yangi so‘zlarni yodlash, grammatika qoidalarini tushunish va dars davomida olingan bilimlarni mustahkamlash uchun mashqlar topshiriladi. Masalan, o‘quvchilarga yangi so‘zlarni yodlash uchun lug‘at kartochkalari yoki qisqa savol-javoblar orqali bilimlarni sinovdan o‘tkazish usullari qo‘llaniladi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bu bosqichlar o‘quvchilar bilimlarining poydevorini yaratadi va ularga keyingi bosqichlarga o‘tish imkonini beradi (Krathwohl, 2002).

Qo‘llash va tahlil qilish bosqichlari esa o‘quvchilarning olingan bilimlarni turli sharoitlarda qanday qo‘llashini va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltiriladi. Ingliz tili darslarida bu bosqichda o‘quvchilar nafaqat grammatik qoidalarni tushunadilar, balki ularni yozma va og‘zaki nutqda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Masalan, o‘qituvchi turli vaziyatlarda dialoglar tashkil qilib, o‘quvchilardan o‘rganilgan bilimlarni muloqotda qo‘llashni talab qiladi. Bu bosqichda tahlil qilish ham muhim o‘rin tutadi, chunki o‘quvchilar grammatik va sintaktik jihatdan murakkab gaplarni tahlil qilib, ularning mantiqiy bog‘liqligini tushunadilar.

Baholash va yaratish bosqichlari o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvlarini rivojlantirishda asosiy rol o‘ynaydi. Baholash bosqichida o‘quvchilar olingan bilimlarni tahlil qilib, turli qarashlarni tanqidiy baholaydilar. Masalan, o‘quvchilar ingliz tilida o‘qilgan matnlarning mantiqiy asoslarini tahlil qilib, ularning to‘g‘ri yoki noto‘g‘riligini baholaydilar. Yaratish bosqichi esa o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lib, ular yangi bilimlarni yaratishga va turli vaziyatlarga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

mustaqil ravishda ijodiy yechimlar topishga harakat qiladilar. Masalan, o‘quvchilarga ijodiy insho yozish yoki yangi gaplar tuzish topshirig‘i beriladi.

Dars uslublari va topshiriqlar orqali tizimlashtirish

Blum taksonomiyasi asosida qo‘llanilayotgan metodikalar dars jarayonida turli xil uslublar va topshiriqlar bilan amalga oshiriladi. O‘qituvchilar har bir bosqichga mos keladigan vazifalarni ishlab chiqadilar va darslarni shunga ko‘ra rejalashtiradilar. Masalan, eslab qolish bosqichida o‘quvchilarga yodlatish uchun kartochkalar, testlar yoki qisqa javobli savollar berilishi mumkin. Tahlil qilish bosqichida esa murakkab matnlarni tahlil qilish, turli ma’noli gaplarni tushunish va ularni grammatik jihatdan to‘g‘ri tuzishga e’tibor qaratiladi.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilar uchun bilimlarni tizimlashtirishda har bir bosqichda turli metodikalarni qo‘llash ularning bilim olish jarayonini samarali boshqarishga yordam beradi. Masalan, Anderson va Krathwohlning (2001) tadqiqotlariga ko‘ra, darslarda turli topshiriqlardan foydalanish o‘quvchilarning bilimlarni nafaqat o‘zlashtirish, balki ularni amaliyotda qo‘llash qobiliyatlarini ham rivojlantiradi.

O‘quvchilarning bilim darajalarini izchil rivojlantirish. Blum taksonomiyasi orqali darslarni tashkil etish o‘quvchilarning bilimlarini izchil rivojlantirishga yordam beradi. Har bir bosqichda o‘quvchilarning bilim olish jarayoni tizimli ravishda o‘sib boradi va ular qiyinchiliklarga duch kelgan bosqichlarda qo‘shimcha yordam olish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Masalan, agar o‘quvchilar tushunish bosqichida qiyinchilikka duch kelsalar, o‘qituvchi ularga qo‘shimcha tushuntirish berib, bilimlarini mustahkamlashga ko‘maklashadi.

Blum taksonomiyasi o‘quvchilarning bilimlarini izchil rivojlantirish vositasi sifatida ishlatilishi bilan pedagogik amaliyotda yuqori samaradorlikka erishmoqda. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarning bilim olish jarayonini bosqichma-bosqich rivojlantirish ularda intellektual darajani oshirishga va bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi (Krathwohl, 2002).

Blum taksonomiyasining amaliyotda qo‘llanilishi o‘quvchilarning bilim olish qobiliyatlarini tizimli ravishda rivojlantirishga yordam beradi. Bu yondashuv dars jarayonini izchil rejalashtirish va har bir bosqichda o‘quvchilarning bilish qobiliyatlarini rivojlantirish imkonini yaratadi. O‘qituvchilar darslarda turli metodlar va topshiriqlardan foydalanib, o‘quvchilarning bilim olish jarayonini samarali boshqaradilar va ularni yuqori kognitiv darajalarga olib chiqadilar. Blum taksonomiyasi o‘quvchilar bilimini nafaqat o‘zlashtirish, balki uni amaliyotda qo‘llash va ijodiy yondashish imkonini beruvchi muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Ilg‘or xorijiy tajribalarga to‘xtalamiz.

Blum taksonomiyasi ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘rgatishda samarali yondashuvlardan biri hisoblanadi. Bu yondashuv turli mamlakatlarda o‘quvchilarning bilim olish jarayonini tizimli va izchil rivojlantirish uchun qo‘llanilib, til o‘rgatish jarayonida sezilarli yutuqlarga erishilmoqda. Quyida Finlyandiya, Germaniya, Singapur, Xitoy va Janubiy Koreyaning ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘rgatish bo‘yicha tajribalari kengroq tahlil qilinadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

1. Finlyandiya

Finlyandiya ta’lim tizimi butun dunyoda yuqori samaradorlik va sifat bilan tanilgan bo‘lib, ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘rgatishda eng ilg‘or tizimlardan biridir. Blum taksonomiyasi Finlyandiyada o‘quvchilarning til bilimlarini izchil va tizimli ravishda rivojlantirish uchun keng qo‘llaniladi. Mamlakatda ta’lim jarayoni o‘quvchilarning kognitiv rivojlanishiga katta e’tibor qaratib, ularni bilim olishning turli bosqichlaridan o‘tkazishga asoslangan.

Eslab qolish va tushunish bosqichlarida Finlyandiya o‘quvchilari lug‘at boyligi va grammatik qoidalarni o‘zlashtirishga katta e’tibor beradilar. Bu jarayonda o‘quvchilarga interaktiv mashqlar, o‘yinlar, vizual materiallar va so‘z kartochkalari kabi usullar yordamida bilimlar mustahkamlanadi. Ingliz tilini o‘rgatishda o‘quvchilarga yangi lug‘at va grammatikani tushunish jarayoni bosqichma-bosqich olib boriladi, bunda o‘quvchilarning so‘zlashuv va yozuv ko‘nikmalarini mustahkamlashga alohida e’tibor qaratiladi.

Amaliyotda qo‘llash bosqichida Finlyandiya o‘quvchilari o‘z bilimlarini amaliyotda sinab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu jarayonda o‘quvchilarga ingliz tilida turli suhbatlar, muloqot mashg‘ulotlari va dialoglar orqali tilni qo‘llash imkoniyatlari yaratiladi. Masalan, dars jarayonida o‘qituvchilar o‘quvchilarni kichik guruhlarga bo‘lib, ular o‘zaro ingliz tilida muloqot qilishlari uchun turli mavzularda rolli o‘yinlar tashkil qiladilar. Ushbu mashqlar o‘quvchilarning bilimlarini amaliyotda mustahkamlash va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun juda samarali.

Tahlil qilish bosqichida, Finlyandiyada o‘quvchilarga murakkab matnlarni tahlil qilish, ularning grammatik tuzilmalarini chuqur o‘rganish va turli vaziyatlarda qo‘llash vazifalari beriladi. Masalan, o‘quvchilarga ingliz tilidagi murakkab matnlar, hikoyalar yoki maqolalar berilib, ularni tahlil qilish va grammatik jihatdan tuzilgan gaplar bilan ishlash topshirig‘i beriladi. Bu jarayon orqali o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlari rivojlantiriladi va ularning grammatik qoidalarni amaliyotda qo‘llash qobiliyati oshadi.

Yaratish bosqichi Finlyandiya ta’lim tizimida alohida o‘rin tutadi. Bu bosqichda o‘quvchilar ingliz tilida ijodiy loyiha, insho yoki prezentatsiya tayyorlab, o‘z bilimlarini ijodiy faoliyat bilan mustahkamlaydilar. Finlyandiya maktablarida o‘quvchilarga turli mavzularda ijodiy topshiriqlar berilib, ular ijodiy fikrlashga undanadi va o‘z bilimlarini yangi kontekstlarda qo‘llashga o‘rgatiladi. Bu jarayon o‘quvchilarning tilni chuqurroq o‘zlashtirishiga va ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi.

Finlyandiya ta’lim tizimida Blum taksonomiyasi orqali o‘quvchilar har bir bosqichda izchil o‘sib boradilar va til o‘rganish jarayonida ular nafaqat lug‘at va grammatikani o‘zlashtiradilar, balki o‘rganilgan bilimlarni amaliyotda qo‘llash va mustaqil ravishda yangi bilimlar yaratishga o‘rganadilar. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, Finlyandiya o‘quvchilari Blum taksonomiyasi asosida o‘quv jarayoniga chuqur kirib borib, ularning intellektual darajasi va ijodiy qobiliyatlari sezilarli darajada oshiriladi (Sahlberg, 2015).

2. Germaniya

Germaniyada ingliz tili o‘quvchilarning xorijiy til sifatida eng ko‘p o‘rganadigan tilidir. Bu mamlakatda ingliz tilini o‘qitish jarayonida Blum taksonomiyasi o‘quvchilarning kognitiv

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

qobiliyatlarini rivojlantirish va ularni izchil boshqarishga qaratilgan. Maktablarda o‘quvchilarga ingliz tilini o‘rganishda, ayniqsa, grammatika va lug‘atni chuqur o‘zlashtirish va amaliyotda qo‘llashga alohida e’tibor beriladi.

Eslab qolish va tushunish bosqichlarida o‘quvchilarga tilning asosiy komponentlari — lug‘at va grammatik qoidalar o‘rgatiladi. Bu jarayonda o‘quvchilar asosan grammatikani to‘g‘ri tushunish va uni turli mashqlar orqali mustahkamlashga qaratilgan vazifalar bajaradilar. Germaniya maktablarida ingliz tilini o‘rgatishda interaktiv darslar va turli vizual materiallar keng qo‘llaniladi. Masalan, o‘quvchilar vaziyatli mashqlar orqali til bilimlarini tushunishga harakat qiladilar, bu jarayonda ular yangi lug‘atlarni tezroq o‘zlashtiradilar va grammatik qoidalarni amaliyotda qo‘llashga o‘rganadilar.

Amaliyotda qo‘llash bosqichida o‘quvchilarga turli muloqot vaziyatlari, suhbatlar va munozaralar orqali bilimlarini qo‘llash imkoniyati beriladi. Germaniyada ingliz tilini o‘rganishda o‘quvchilarga kichik guruhlarda ishlash va turli mavzularda suhbatlashish topshiriqlari beriladi. Bu jarayon orqali o‘quvchilar o‘z bilimlarini amaliyotda mustahkamlab, turli vaziyatlarda qanday so‘z va grammatik tuzilmalarni ishlatishni o‘rganadilar.

Tahlil qilish bosqichida o‘quvchilarga murakkab ingliz tilidagi matnlarni tahlil qilish va ularning grammatik tuzilmalarini chuqur o‘rganish topshiriqlari beriladi. Masalan, o‘quvchilarga ingliz tilidagi maqolalar va hikoyalar berilib, ularni grammatik jihatdan chuqur tahlil qilish va ularning mazmunini tushunish topshirig‘i beriladi. Bu jarayon o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va grammatikani chuqur tushunish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Yaratish bosqichi Germaniya ta’lim tizimida o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. O‘quvchilar turli mavzularda ijodiy insho, taqdimotlar yoki loyiha ishlari tayyorlash orqali o‘z bilimlarini yangi kontekstlarda qo‘llashni o‘rganadilar. Germaniyada ijodiy topshiriqlar orqali o‘quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlari oshadi va ularning bilim olish jarayoni chuqurroq mustahkamlanadi.

Germaniyada ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘rgatishda Blum taksonomiyasi yordamida o‘quvchilarning bilim olish jarayoni izchil boshqariladi. Har bir bosqichda o‘quvchilar yangi bilimlarni o‘zlashtiradilar va ularni amaliyotda qo‘llash orqali o‘z qobiliyatlarini mustahkamlaydilar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, Germaniya o‘quvchilari ingliz tilini o‘rganish jarayonida ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirib, yuqori natijalarga erishmoqdalar (Richards, 2017).

3. Singapur

Singapurda ingliz tili rasmiy til sifatida qo‘llanilsa ham, ko‘pchilik uchun bu til xorijiy til sifatida o‘rganiladi. Mamlakatda ingliz tilini o‘rgatishda Blum taksonomiyasi keng qo‘llanilib, o‘quvchilarning bilimlarini izchil rivojlantirish maqsadida qo‘llaniladi. Singapur ta’lim tizimi dunyoning eng samarali tizimlaridan biri hisoblanadi, chunki bu mamlakatda o‘quvchilarning bilim olish jarayoniga katta e’tibor qaratiladi.

Eslab qolish va tushunish bosqichlarida Singapur maktablarida o‘quvchilarga yangi lug‘at, grammatik qoidalar va talaffuz usullari o‘rgatiladi. Bu jarayon davomida o‘quvchilarga ko‘proq interaktiv mashqlar va vizual materiallar yordamida bilimlar mustahkamlanadi. Masalan, o‘quvchilar tilning asosiy qoidalarini tushunib olish uchun turli

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

vizual o‘yinlar va so‘z kartochkalari bilan ishlaydilar. Bu usullar o‘quvchilarning tilni tushunish qobiliyatini oshirishda katta ahamiyat kasb etadi.

Amaliyotda qo‘llash bosqichida o‘quvchilarga turli vaziyatlarda ingliz tilini ishlatish va turli mavzularda suhbatlar tashkil qilish imkoniyatlari beriladi. Singapurda o‘quvchilar kichik guruhlarda ishlash, turli mavzular bo‘yicha munozaralar va suhbatlar o‘tkazish orqali o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llaydilar. Bu jarayon ularning muloqot ko‘nikmalarini rivojlantiradi va bilimlarini yangi kontekstlarda qo‘llashga yordam beradi.

Tahlil qilish va baholash bosqichlarida o‘quvchilarga murakkab matnlar, turli hikoyalar va maqolalar berilib, ularni grammatik jihatdan tahlil qilish va mazmunini chuqur tushunish vazifalari beriladi. Bu jarayon davomida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlari rivojlantiriladi va ular grammatik qoidalarni amaliyotda qo‘llashga o‘rganadilar. Singapur maktablarida o‘qituvchilar o‘quvchilarga ko‘proq muloqot va yozuv mashqlarini qo‘llab, ularning bilimlarini chuqurroq mustahkamlashga harakat qiladilar.

Yaratish bosqichi Singapur ta’lim tizimida ijodiy fikrlashni rivojlantirishda alohida o‘rin tutadi. O‘quvchilar ingliz tilida ijodiy insho yoki taqdimotlar tayyorlab, o‘z bilimlarini yangi kontekstlarda qo‘llash va ijodiy faoliyatda foydalanishga o‘rganadilar. Singapurda ijodiy topshiriqlar orqali o‘quvchilar mustaqil fikrlash va bilimlarini chuqurroq tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

4. Xitoy

Xitoyda ingliz tilini o‘rgatish davlatning ta’lim siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ingliz tili Xitoyda xorijiy til sifatida keng o‘rgatiladi va bu jarayonda Blum taksonomiyasi asosida o‘quvchilarning bilish qobiliyatlari tizimli ravishda rivojlantiriladi. Xitoy maktablarida ingliz tili erta bosqichlardan boshlab o‘rgatiladi va o‘quvchilarga til bilimlarini o‘zlashtirish uchun turli xil interaktiv usullar qo‘llaniladi.

Eslab qolish va tushunish bosqichlarida o‘quvchilarga yangi lug‘at va grammatik qoidalarni o‘rgatish jarayonida o‘quvchilarning qiziqishini oshirish uchun vizual o‘yinlar, so‘z kartochkalari va multimedialar keng qo‘llaniladi. Ingliz tilini o‘rgatish jarayonida o‘qituvchilar o‘quvchilarning bilimlarni to‘g‘ri tushunib olishlarini ta’minlash uchun ularni turli mashqlar va mashg‘ulotlar bilan mustahkamlab boradilar.

Amaliyotda qo‘llash bosqichida o‘quvchilarga ingliz tilidagi bilimlarini turli kontekstlarda qo‘llash va yangi vaziyatlarda sinash imkoniyatlari beriladi. Xitoyda o‘quvchilarga turli mavzular bo‘yicha suhbatlar, dialoglar va munozaralar tashkil qilish orqali bilimlarini amaliyotda sinash imkoniyati beriladi. O‘quvchilar turli mavzularda muloqot qilish orqali til bilimlarini mustahkamlaydilar va ularning muloqot ko‘nikmalari rivojlantiriladi.

Tahlil qilish bosqichida o‘quvchilar murakkab ingliz tilidagi matnlarni tahlil qilish va ularni grammatik jihatdan tushunishga yo‘naltirilgan topshiriqlarni bajaradilar. Bu jarayon davomida o‘quvchilar matnlarni grammatik jihatdan tahlil qiladilar va ularning mantiqiy tuzilishini tushunishga harakat qiladilar. Xitoyda ingliz tilini o‘qitish jarayonida o‘quvchilar turli mavzularda ijodiy insho yoki taqdimotlar tayyorlab, o‘z bilimlarini yangi kontekstlarda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Yaratish bosqichi Xitoy ta’lim tizimida ijodiy tafakkur va mustaqil fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan. O‘quvchilar ingliz tilida ijodiy loyiha yoki turli mavzularda taqdimotlar tayyorlash orqali bilimlarini mustahkamlaydilar va yangi bilimlarni yaratishga yo‘naltiriladilar. Bu jarayon ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi va til bilimlarini amaliyotda qo‘llash imkoniyatini kengaytiradi.

5. Janubiy Koreya

Janubiy Koreya ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘rgatishda yuqori natijalarga erishgan davlatlardan biridir. Blum taksonomiyasi yordamida o‘quvchilarning bilish qobiliyatlari tizimli ravishda rivojlantiriladi va ularning bilim olish jarayoni izchil boshqariladi. Janubiy Koreya ta’lim tizimida o‘quvchilar tilni o‘rganishda amaliyotga asoslangan yondashuvlarga katta e’tibor beriladi.

Eslab qolish va tushunish bosqichlarida o‘quvchilar lug‘at va grammatik qoidalarni o‘rganib, ularni amaliyotda sinab ko‘rishga o‘rganadilar. Bu jarayon davomida o‘quvchilar so‘z boyligini oshirish va grammatik qoidalarni tushunish uchun turli vizual mashqlar va o‘yinlar orqali bilimlarini mustahkamlaydilar. O‘quvchilarga har bir bosqichda bilimlarni chuqur o‘zlashtirish imkoniyatlari beriladi.

Amaliyotda qo‘llash bosqichida o‘quvchilar turli vaziyatlarda ingliz tilini qo‘llash va turli suhbatlarda qatnashish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Janubiy Koreya maktablarida o‘quvchilar kichik guruhlarda ishlash orqali turli mavzularda suhbat va munozaralar tashkil qiladilar. Bu jarayon o‘quvchilarning bilimlarini amaliyotda sinab ko‘rish va muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Tahlil qilish va baholash bosqichlarida o‘quvchilar murakkab ingliz tilidagi matnlarni tahlil qilish va ularni grammatik jihatdan tushunishga yo‘naltirilgan mashqlarni bajaradilar. O‘qituvchilar o‘quvchilarga turli matnlar va mavzular ustida ishlash imkoniyatlarini berib, ularning bilimlarini chuqurroq mustahkamlashga harakat qiladilar. Bu jarayon davomida o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlari rivojlantiriladi va ularning grammatik bilimlari amaliyotda qo‘llaniladi.

Yaratish bosqichi Janubiy Koreya ta’lim tizimida o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. O‘quvchilar ingliz tilida ijodiy insho yoki loyiha tayyorlab, o‘z bilimlarini yangi kontekstlarda qo‘llash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Bu jarayon o‘quvchilarning ijodiy tafakkur qobiliyatlarini rivojlantirishga va ularning bilim olish jarayonini yanada chuqurlashtirishga yordam beradi.

Xulosa shuki, Finlyandiya, Germaniya, Singapur, Xitoy va Janubiy Koreyada ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘rgatish bo‘yicha Blum taksonomiyasiga asoslangan ta’lim tizimlari o‘z samarasini ko‘rsatmoqda. Ushbu mamlakatlar tajribasi o‘quvchilarning bilish qobiliyatlarini izchil rivojlantirish, ularning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini kengaytirish va ijodiy yondashuvni rivojlantirishda katta imkoniyatlar yaratadi.

Ilg‘or xorijiy tajribalarni O‘zbekiston ta’lim tizimiga moslashtirish juda muhim masalalardan biri hisoblanadi. Finlyandiya, Germaniya, Singapur, Xitoy va Janubiy Koreya kabi davlatlar ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘rgatishda sezilarli yutuqlarga erishgan, ammo

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

bu yondashuvlar O‘zbekiston sharoitiga moslashtirilishi uchun ayrim o‘ziga xos o‘zgartirishlarni kiritish lozim.

Avvalo, O‘zbekiston ta’lim tizimida Blum taksonomiyasi asosidagi o‘qitish yondashuvlarini milliy o‘ziga xosliklar bilan uyg‘unlashtirish muhimdir. Masalan, O‘zbekistondagi o‘quvchilarning til o‘rganish jarayonidagi ehtiyojlari va qiyinchiliklari xorijiy davlatlardagi o‘quvchilarnikidan farq qilishi mumkin. Shu sababli, ilg‘or xorijiy tajribalarni bevosita tatbiq etishdan oldin, ularni o‘zimizning ta’lim tizimimizga moslashtirish jarayoni muhim ahamiyat kasb etadi.

Finlyandiya tajribasidan O‘zbekistonga moslashtirilishi mumkin bo‘lgan jihat – bu o‘quvchilarga individual e’tibor qaratish va o‘quvchilarning individual qobiliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan yondashuvdir. O‘zbekiston maktablarida ingliz tilini o‘qitishda turli darajadagi o‘quvchilarning qobiliyatlarini inobatga olgan holda darslarni tashkil etish orqali ta’lim samaradorligini oshirish mumkin. Finlyandiyaning individual yondashuvi orqali har bir o‘quvchining til o‘rganish ehtiyojlariga moslashtirilgan topshiriqlarni ishlab chiqish va amaliy mashqlar bilan ishlash zarur.

Germaniya tajribasida o‘quvchilarning turli vaziyatlarda ingliz tilini amaliyotda qo‘llash imkoniyatlari kengaytiriladi. O‘zbekiston sharoitida ham ingliz tilidagi suhbatlar va rolli o‘yinlar yordamida o‘quvchilarning amaliy bilimlarini rivojlantirish samarali bo‘ladi. Bu orqali o‘quvchilar nafaqat nazariy bilimlarni o‘zlashtiradilar, balki ularni real vaziyatlarda qo‘llashga o‘rganadilar. Bundan tashqari, Germaniyadagi singari o‘quvchilarning matnlarni tahlil qilish va ularni grammatika jihatidan chuqur o‘rganish usullari O‘zbekistonga moslashtirilsa, o‘quvchilarning til bilimlari yanada chuqurlashadi.

Singapur tajribasidan moslashtirilishi mumkin bo‘lgan yana bir jihat – bu ingliz tilidagi muloqot va yozuv mashqlariga ko‘proq e’tibor qaratishdir. Singapurda o‘quvchilar muloqot orqali o‘z bilimlarini mustahkamlashga e’tibor beriladi. O‘zbekistonda ham ingliz tilini o‘rgatishda o‘quvchilarning real hayotda ingliz tilida muloqot qilishga o‘rganishlari uchun ko‘proq suhbatlar, munozaralar va yozma topshiriqlar tashkil etilishi mumkin.

Xitoy tajribasi O‘zbekiston uchun ham dolzarbdir, chunki Xitoy ham O‘zbekistonga o‘xshab tilni o‘zining an’anaviy va madaniy sharoitlariga moslashtirgan. Xitoyda ingliz tilini o‘qitishda qo‘llaniladigan vizual o‘quv vositalari, interaktiv o‘yinlar va zamonaviy texnologiyalar yordamida o‘quvchilarning qiziqishini oshirish va bilimlarini mustahkamlash O‘zbekistonda ham tatbiq etilishi mumkin. O‘zbekiston maktablarida ham multimedia texnologiyalaridan kengroq foydalanish, ingliz tili o‘rgatish jarayonini interaktiv va qiziqarli qilish orqali o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirishga erishish mumkin.

Janubiy Koreya tajribasida esa o‘quvchilarni turli baholash va tahlil qilish bosqichlarida faol jalb etish va ularni ijodiy yondashuv orqali rag‘batlantirish amalga oshiriladi. O‘zbekiston sharoitida bu tajribani moslashtirish orqali o‘quvchilarga ijodiy loyihalar, turli mavzularda taqdimotlar tayyorlash imkoniyati berilishi mumkin. Bu nafaqat ularning til bilimlarini mustahkamlaydi, balki ularni ijodiy tafakkurga undaydi.

O‘zbekiston ta’lim tizimiga ilg‘or xorijiy tajribalarni moslashtirishda milliy o‘ziga xoslik va o‘quvchilarning ehtiyojlarini hisobga olgan holda integratsiya qilinishi muhim. Blum

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

taksonomiyasining o‘quvchilarni bilish jarayonida tizimli rivojlantirishi va amaliy bilimlarni mustahkamlashda qo‘llaniladigan bosqichlari O‘zbekiston sharoitida ta’lim sifatini sezilarli darajada oshirishga imkoniyat beradi. Shu bilan birga, bu yondashuv milliy ta’lim tizimida zamonaviy texnologiyalar va interaktiv o‘quv vositalari orqali tatbiq etilishi orqali ham rivojlantirilishi mumkin.

Blum taksonomiyasi o‘quvchilarning bilish jarayonini tizimli ravishda rivojlantirishda juda samarali yondashuv hisoblanadi. Ingliz tilini xorijiy til sifatida o‘qitishda taksonomiya yordamida o‘quvchilar bilimlarni chuqur o‘zlashtiradilar va ulardan amaliyotda foydalanishga o‘rganadilar. Bu bo‘limda taksonomiyaning samaradorligini tahlil qilish va o‘quvchilarning bilim olish jarayoniga qanday ta’sir ko‘rsatishi haqida batafsil fikr yuritiladi.

Keyingi amaliyotda qo‘llash bosqichi o‘quvchilarning o‘z bilimlarini turli vaziyatlarda ishlatishga o‘rgatadi. Bu bosqichda o‘quvchilar yangi lug‘at va grammatik tuzilmalarni turli suhbatlar, muloqotlar, rolli o‘yinlar orqali amaliyotda qo‘llaydilar. O‘zbekiston ta’lim tizimida bu bosqich juda muhim hisoblanadi, chunki o‘quvchilarning amaliy bilim olish qobiliyatlarini rivojlantirish ta’lim samaradorligini oshiradi. Bu bosqichda o‘quvchilar turli mashqlar va vaziyatlar orqali til bilimlarini real hayotda ishlatishga o‘rganadilar.

Blum taksonomiyasining tahlil qilish va baholash bosqichlari esa o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. O‘quvchilarga murakkab matnlar, insho va maqolalarni tahlil qilish orqali bilimlarini chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beriladi. Bu jarayon davomida o‘quvchilar bilimlarni grammatik va mantiqiy tuzilmasini chuqur tahlil qilib, ulardan to‘g‘ri foydalanishga o‘rganadilar. Bu bosqich o‘quvchilarning bilimlarini mustahkamlash va ularning grammatik bilimlarini chuqur o‘zlashtirishga katta hissa qo‘shadi.

Yaratish bosqichi o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu bosqichda o‘quvchilar o‘z bilimlari asosida yangi loyihalar yaratadilar, turli mavzularda insho yoki taqdimot tayyorlaydilar. Bu jarayon ularning bilimlarini amaliyotda qo‘llash, ijodiy tafakkur qilish va bilimlarni yangi kontekstlarga moslash qobiliyatlarini oshiradi. O‘zbekiston ta’lim tizimida bu bosqichda o‘quvchilar turli ijodiy loyihalar va taqdimotlar orqali bilimlarini yanada mustahkamlashlari mumkin.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, Blum taksonomiyasi asosida o‘quvchilarning bilim olish jarayoni yaxshilanadi va ularning kognitiv qobiliyatlari sezilarli darajada rivojlanadi. Masalan, AQShda Krathwohl va Anderson (2001) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda Blum taksonomiyasining kognitiv rivojlanishga bo‘lgan ijobiy ta’siri aniqlandi. Bu tadqiqot natijalariga ko‘ra, o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlari oshgan va bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirish jarayoni tezlashgan. O‘zbekiston sharoitida ham bu yondashuvni keng qo‘llash orqali o‘quvchilarning bilimlarini izchil rivojlantirishga erishish mumkin.

Xorijiy tajribalar shuni ko‘rsatadiki, Blum taksonomiyasining samaradorligi ayniqsa ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda yuqori. O‘quvchilar bilimlarni nafaqat o‘zlashtirishadi, balki ularni yangi kontekstlarda qo‘llash va yangi g‘oyalar yaratishga yo‘naltiriladilar. Bu jarayon o‘quvchilarning bilim olish darajasini chuqurlashtirib, ularni tanqidiy va ijodiy fikrlashga undaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Bloom, B. S. (1956). Taxonomy of Educational Objectives. McKay.
2. Littlewood, W. (1981). Communicative Language Teaching: An Introduction. Cambridge University Press.
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge University Press.
4. Krathwohl, D. R. (2002). A Revision of Bloom's Taxonomy: An Overview. Theory into Practice, 41(4), 212-218.
5. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching (4th ed.). Pearson Longman.
6. Scopus Database. (2020). Educational Research in Foreign Language Teaching. Elsevier.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Bobojonova Iroda Yusupjon qizi**, tayanch doktorant, [**Бобожонова Ирода Юсупжон кизи,** докторант], [Iroda Y. Bobojonova, doctoral student]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent shahar, Olmazor tumani, Ziyo ko‘chasi 6-uy [адрес: Город Ташкент, Алмазарский район, ул. Зиё 6], [address: 6 Ziyo Street, Olmazor District, Tashkent City]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

KO‘RISHIDA NUQSONI BO‘LGAN O‘QUVCHILAR BILAN KORREKSION ISHLARNI TASHKILLASHTIRISH

© L.A. Muxtarova[1]✉ © S.X. Mengnorova[2]✉

[1,2]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning predmet tasavvurini shakllantirsh usullari, sensor tarbiyaning ahamiyati, ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan ўқувчилар bilan korreksion ishlarni tashkil qilishga nazariy jihatdan yondashish asoslab berilgan. Xususan, ко‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning tasavvurini rivojlantirish**,** ijtimoiy va shaxsiy faolligi kompetentsiyalarni shakllantirish va rivojlantirish, korreksion yondashuvni tizimli tarzda tashkil etish, alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan o‘quvchilar tasavvurini rivojlantirish, shuningdek, korreksion ishlar vositasida tashkil etishning didaktik ta’minotini takomillashtirish bilan bog‘liq masalalarga oid fikr-mulohazalar keltirilgan.

MAQSAD: mamlakatimizda “Inson qadri uchun” tamoyili asosida nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish, xususan ko‘zi ojiz va ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan o’quvchilarning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlash yuzasidan zarur chora-tadbirlar amalga oshirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: bugungi talab ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning, atrofdagi voqelikka ongli munosabatda bo‘lish, daxldorlik va ijtimoiy faollik kabi sifatlarini, tafakkurini rivojlantirish, yuksak ma’naviyatli barkamol shaxsni kamol toptirishning muhim omili sifatida boshlang‘ich ta’lim tizimidan boshlab ilg‘or pedagogik va innovatsion texnologiyalarini keng miqyosda qo‘llash zaruratini yuzaga keltirdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: bola dunyoga kelgan kunlardan boshlaboq ko‘radi, eshitadi, biror narsa tekkanini, og‘riq, issiq, hid va tamni his etadi. Tevarak atrofdagi borliqni bilish-sezish va idrok qilishdan, ya’ni voqe’likdagi narsa va hodisalarning o’quvchi ongida aks etishidan boshlanadi.

XULOSA: zamonaviy tiflopedagogika ko‘rishida kamchilklari bo‘lgan bolalar uchun xarakterli bo‘lgan nutq verbalizmi va so‘z ifodalar formalizmi korreksiya ishi asosida sezilarli miqdorda tuzatilishi mumkin degan xulosaga kelgan. Bunga hissiy va amaliy tajribani kengaytirish, shakllangan tasavvur va ularga mos so‘z ifodalarini tobora keng kommunikativ aloqa va munosabatlar tizimiga kiritish bilan erishish mumkin. So‘z ma’nolarini tushunishini aniqlashtirish va chuqurlashtirish ham muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: ko‘zi ojiz o‘quvchi, sensor tarbiya, maxsus pedagogika, тифло texnika, tafakkur, korreksion yondashuv, idrok, tasavvur.

Iqtibos uchun: Muxtarova L.A., Mengnorova S.X.. Ko‘rishida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar bilan korreksion ishlarni tashkillashtirish. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.77-84.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ОРГАНИЗАЦИЯ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ СО СЛАБОВИДЯЩИМИ СТУДЕНТАМИ

© Л.А. Мухтарова[1]✉ © С. Х. Менгнорова[2]✉
[1,2]Термизский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье обоснованы пути формирования воображения слабовидящих детей, значение сенсорного воспитания, а также теоретический подход к организации коррекционной работы со слабовидящими учащимися. В частности, развитие воображения учащихся с проблемами зрения, формирование и развитие социальных и личностно-активных компетенций, системная организация коррекционной работы, развитие воображения учащихся с особыми образовательными потребностями, а также через коррекционную деятельность. в работе представлены комментарии по вопросам, связанным с совершенствованием дидактического обеспечения организации.

ЦЕЛЬ: дальнейшее совершенствование системы поддержки лиц с ограниченными возможностями в нашей стране на основе принципа «За человеческое достоинство», в частности, реализация необходимых мер по укреплению положения слепых и слабовидящих студентов в обществе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: начальное образование как важный фактор развития качеств и мышления учащихся, имеющих проблемы с сегодняшним зрением, таких как сознательное отношение к окружающей действительности, вовлеченность и социальная активность, а также развитие высокоморального и всесторонне развитого мировоззрения. человека, это создало необходимость масштабного использования передовых педагогических и инновационных технологий, начиная с системы образования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: ребенок видит, слышит, что-то трогает, чувствует боль, тепло, запах и вкус со дня своего рождения. Теварака начинается с познания и восприятия окружающего существования, то есть с отражения в сознании ученика вещей и событий действительности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: современная педагогика пришла к выводу, что речевой вербализм и формализм выражений, свойственные детям с нарушениями зрения, можно существенно скорректировать на основе коррекционной работы. Этого можно достичь путем расширения эмоционально-практического опыта, включения сформированного воображения и соответствующих выражений в более широкую систему коммуникативного общения и отношений. Также важно уточнить и углубить понимание значений слов.

Ключевые слова: слепой школьник, сенсорное воспитание, специальная педагогика, методика тифло, мышление, коррекционный подход, восприятие, воображение.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Для цитирования: Мухтарова Л.А., Менгнорова С. Х. Организация коррекционной работы со слабовидящими студентами. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 77-84.

ORGANIZING CORRECTIVE WORK WITH VISUALLY IMPAIRED STUDENTS

© Mukhtarova A. Lobar[1]✉ Menzhnorova Kh. Saodat[2]✉
[1,2]Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article substantiates the ways of forming the imagination of visually impaired children, the importance of sensory education, as well as a theoretical approach to organizing correctional work with visually impaired students. In particular, the development of the imagination of students with vision problems, the formation and development of social and personal-active competencies, the systematic organization of correctional work, the development of the imagination of students with special educational needs, as well as through correctional activities. The work presents comments on issues related to the improvement of the didactic support of the organization.

AIM: further improvement of the support system for people with disabilities in our country based on the principle of "For human dignity", in particular, the implementation of the necessary measures to strengthen the position of blind and visually impaired students in society.

MATERIALS AND METHODS: primary education as an important factor in the development of the qualities and thinking of students with problems with today's vision, such as a conscious attitude to the surrounding reality, involvement and social activity, as well as the development of a highly moral and comprehensively developed worldview. human, this created the need for large-scale use of advanced pedagogical and innovative technologies, starting with the education system.

DISCUSSION AND RESULTS: a child sees, hears, touches something, feels pain, warmth, smell and taste from the day of his birth. Tevaraka begins with the knowledge and perception of the surrounding existence, that is, with the reflection in the student's consciousness of things and events of reality.

CONCLUSION: modern pedagogy has come to the conclusion that speech verbalism and formalism of expressions, characteristic of children with visual impairments, can be significantly corrected on the basis of correctional work. This can be achieved by expanding emotional and practical experience, including formed imagination and corresponding expressions in a wider system of communicative communication and relationships. It is also important to clarify and deepen the understanding of the meanings of words.

Key words: blind schoolchild, sensory education, special pedagogy, tiflo method, thinking, correctional approach, perception, imagination.

For citation: Mukhtarova A. Lobar, Menzhnorova Kh. Saodat. (2024) Organizing corrective work with visually impaired students, Inter education & global study, (9(1)), pp. 77-84. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Dunyo miqyosida davlat va jamiyat taraqqiyotining harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaralayotgan ta’lim mazmunida ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning tasavvurini rivojlantirishning innovatsion texnologiyalari orqali ta’lim samaradorligini ta’minlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu, o‘z navbatida, ko‘rshida muammosi bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining tasavvurini rivojlantirish metodikasini ishlab chiqish zaruriyatining yuzaga kelishiga asos bo‘lmoqda.

Mamlakatimizda “Inson qadri uchun” tamoyili asosida nogironligi bo‘lgan shaxslarni qo‘llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish, xususan ko‘zi ojiz va ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan o’quvchilarning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlash yuzasidan zarur chora-tadbirlar amalga oshirildi. Xususan, ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning tasavvurini rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlarda o‘quv-tarbiya jarayoni natijaviyligiga alohida e’tibor qaratilib, takomillashtirilgan metodik tizimni ishlab chiqish zarurligiga urg‘u berilmoqda. Ushbu tadqiqotlarda sensor (sezgi) va nuqsonlari alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan o‘quvchilar tasavvurini rivojlantirish, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalari asosida takomillashgan metodik tizimni yaratishga oid ilmiy jihatdan asoslangan takliflar, unga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash, ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning tasavvurini rivojlantirish, muloqot va o‘z-o‘zini rivojlantirish kompetentsiyalarini shakllantirishga ustuvor ahamiyat qaratilgan.

Ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning tasavvurini rivojlantirish**,** ijtimoiy va shaxsiy faolligi kompetentsiyalarni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalarini, korreksion yondashuvni tizimli tarzda tashkil etishning metodologik asoslari yuzasidan olib borilayotgan ilmiy izlanishlar sensor (sezgi) va nuqsonlari alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan o‘quvchilar tasavvurini rivojlantirish samaradorligini oshirishning, shuningdek, korreksion ishlar vositasida tashkil etishning didaktik ta’minotini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bugungi talab ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning, atrofdagi voqelikka ongli munosabatda bo‘lish, daxldorlik va ijtimoiy faollik kabi sifatlarini, tafakkurini rivojlantirish, yuksak ma’naviyatli barkamol shaxsni kamol toptirishning muhim omili sifatida boshlang‘ich ta’lim tizimidan boshlab ilg‘or pedagogik va innovatsion texnologiyalarini keng miqyosda qo‘llash zaruratini yuzaga keltirdi. “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi”da – “Jismonan sog‘lom, ruhan va aqlan rivojlangan, mustaqil fikrlaydigan, Vatanga sodiq, qat’iy hayotiy nuqtai nazarga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish” masalasiga ustuvorlik berilgan. Mazkur farmon ta’lim tizimida o‘qitish sifatini takomillashtirishni taqozo etadi va natijada boshlang‘ich ta’limda ko‘rshida muammosi bo‘lgan o‘quvchilarning tasavvurini rivojlantirish strategiyalarini takomillashtirishning metodik imkoniyatlari yanada kengayadi.

Bola dunyoga kelgan kunlardan boshlaboq ko‘radi, eshitadi, biror narsa tekkanini, og‘riq, issiq, hid va tamni his etadi. Tevarak atrofdagi borliqni bilish-sezish va idrok qilishdan, ya’ni voqe’likdagi narsa va hodisalarning o’quvchi ongida aks etishidan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

boshlanadi. Bolaning idroki hayotining dastlabki yillaridayoq ancha takomillashadi va ikki yoshida u buyumlarning rangi, shakli, katta-kichikligiga qarab bir-biridan farq qila boshlaydi, tanish ohangni ajratadi va h.k. Unda xilma-xil sensor qibiliyatlar: ko‘rish va ko‘zdan kechirish, tinglash va eshitish, buyumlarni tashqi belgilariga qarab ajratish, o‘zi ko‘rayotgan va eshitayotgan narsaga taqlid qilish qobiliyati rivojlanib boradi.

Bola turli taassurotlar olib turishi, buyumlarni ko‘rishi, ushlab bilishi, kattalarning ishlarini kuzatishi, xilma-xil tovushlarni eshitishi kerak. Bu bolalarning sensor rivojlanishlari uchun zarur shartdir. Sensor qobiliyatlarning o‘z vaqtida rivojlanishi esa bolalarning aqliy tarbiyasi uchun zamin yaratadi.

Diqqat, xotira, intilish, qiziqish va boshqa shu singari ruhiy jarayonlar bolaning aqliy rivojlanishi uchun katta ahamiyatga ega. Bola nutqining o‘z vaqtida va to‘g‘ri rivojlanishi aqliy rivojlanishining asosidir. Nutq ruhiy prosseslar, idrok, xotira va boshqalarning rivojlanishiga, bolalarning faoliyatiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Bola nutqining rivojlanishiga boshlashi bilan kattalar so‘zlarining tarbiyaviy vosita sifatidagi roli ortib boradi. Bola shaxsining tarkib topishi hayotining birinchi kunlaridanoq boshlanadi. Bola har kuni ko‘rgan eshitganlari asosida borliqqa va tevarak atrofdagi kishilarga o‘z munosabatini bildiradi, kattalarning hatti-harakatlari, ishlariga sodir bo‘layotgan voqealarga bolaning beradigan bahosi kishilarga bo‘lgan munosabati-bularning hammasi bola ma’naviy qiyofasining shakllanishiga ta’sir etadi.

Ko‘rish analizatori yordamida dunyoni idrok etish o’quvchining ruhiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Tevarak atrof haqidagi eng kuchli taassurotlar ko‘z bilan idrok etiladi. O’quvchi ko‘rish qobiliyati orqali narsalarning rangi, shakli, hajmi, harakati, uzoq-yaqinligi, fazodagi o‘rni haqida tasavvurga ega bo‘ladi. Ma’lum ko‘rish analizatori nurlarni qabul qiluvchi qism-ko‘z olmasi va uning yordamchi apparatlaridan ko‘zga tushgan tasvirni avval po‘stloq osti markazlariga keyin esa oily ko‘ruv markazlari joylashgan katta miya po‘stlog‘iga yetkazib beradigan o‘tkazuvchi yo‘llardan tashkil topgan. Ana shu analizatorning har qanday qisimlardagi o‘zgarishlar o’quvchining ko‘rish qobiliaytiga albatta ta’sir ko‘rsatadi.

Ko‘rish qobiliyatining zo‘rayib boradigan zaifligi ko‘k suv, ya’ni glauxoma kasalligi ko‘ruv nervi atrofida to‘r parda distrofiyasiga bog‘liq bo‘lib, o’quvchining har qanday rivojlanish davrida kelishi mumkin. Gigiyenik talablarga rioya qilmaslik refrakmiya anomaliyalar bilan bog‘liq bo‘lgan ko‘z kamchiliklari zo‘rayib borishiga ham olib boradi.

Ko‘rish qobilyatining og‘ir shakldagi buzilishlari o’quvchining xarakteriga psixikasiga ikkilamchi asoratlar paydo bo‘lishiga olib keladi. Ko‘r bo‘lib qolgan o’quvchilar bilan barcha ishlar ularninh ko‘rish tasavurlarini tiklash asosida olib boriladi va bunday malum natijalarga erishish mumkin bo‘ladi. Har holda o’quvchi rang shakl va boshqalarni bir qadar eslab qoladuki bu tegishli tushunchalar hosil qilishni osonlashtiradi. Ko‘z ojizligi qancha kech paydo bo‘lgan bo‘lsa o’quvchining tevarak – atrof haqidagi tasavurlari shuncha boy va ularni mustahkamlash, takomillashtirish, kengaytirish shunchalik oson bo‘ladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Ko‘z ojiz o’quvchilarni o’qitish jarayoni ma'lum bir materialni tushuntirish va ko‘rsatish orqali boshlanadi. Ushbu material ko‘rish qobiliyati buzilgan o‘quvchilar uni eng yaxshi tarzda idrok etishlari uchun tashkil etilishi kerak, shu bilan birga o‘qituvchi ularga ushbu materialni o‘zlashtirishda yordam beradi. Ko‘rish qobiliyati zaif o‘quvchilar uchun ishlatiladigan ko‘rgazmali qurollar ranglarning to‘yinganligi oshishi kerak – to‘q sariq, qizil, yashil. Namoyish materiallari rangga qarama-qarshi fonda ko‘rsatilishi kerak va tasviriy material aniq shaklga ega bo‘lishi kerak. Yaltiroq yuzasi bo‘lgan imtiyozlardan foydalanish tavsiya etilmaydi. Sinf devorida ilingan jadvallar yoki rasmlar oynadan mahrum bo‘lishi va o‘quvchilarning ko‘z darajasida osib qo‘yilishi kerak. Jadvallar yoki ko‘rgazmali qurollar ularni ko‘rib chiqish va tushunishni qiyinlashtiradigan tafsilotlar bilan ortiqcha to‘planmasligi kerak.

Ko‘rish qobiliyati zaif o‘quvchilar o‘qiydigan sinf uchun eng yaxshi yoritish standarti 700-1000 lyuks yorug‘likdir. Yorug‘lik xona bo‘ylab tarqalishi kerak, lekin sinfda yorqin, ko‘r-ko‘rona porlash bo‘lmasligi kerak. To‘g‘ri o‘rnatish va balandlikka mos mebel katta ahamiyatga ega. Doskaning yashil rangga ega bo‘lishi maqsadga muvofiqdir. Doskani oq bo‘r bilan yopishtirish tavsiya etilmaydi, chunki bunday chiziqlarni idrok etish, ayniqsa, astigmatizm bilan og‘rigan bolalarda ko‘zni zo‘riqtiradi. Vizual o‘quv materialini old tomondan namoyish qilishda ko‘rish qobiliyati zaif o‘quvchilarni doskaga taklif qilish yaxshiroqdir, bu rasmni to‘liq va to‘g‘ri idrok etishni ta'minlaydi. Oddiy, minimal tafsilotlarga ega va shuning uchun past ko‘rish tomonidan yaxshi qabul qilinadigan siluet chizmalaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Kompyuter ko‘rishda nuqsoni bo‘lgan odamlarni o‘qitish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ushbu toifadagi o‘quvchilar uchun kompyuter texnologiyalari bo‘yicha o‘qitish ekranda ob'ektlarning joylashishi va axborot dasturlariga vizual bo‘lmagan kirishning maxsus funksionalligi haqida etarli tushunchani shakllantirishga asoslangan maxsus usullar va o‘quv materiallaridan foydalangan holda amalga oshirilishi kerak. Kompyuterdan foydalangan holda o‘quv jarayonini tayyorlashda birinchi bosqich diagnostika bo‘lishi kerak, bu sizga ko‘rish keskinligi va ko‘rish maydonining buzilish darajasini aniqlash imkonini beradi. Ushbu ma'lumotlar o‘quvchining shaxsiy jismoniy imkoniyatlariga mos ravishda kompyuterni sozlash imkonini beradi. Tasvirni yakuniy sozlash o‘quvchining shaxsiy his-tuyg‘ulariga ko‘ra ish joyida allaqachon ishtirokida amalga oshiriladi.

O’quv jarayonida to’g’ri tashkil etilgan korrektsion pedagogik faoliyat o’quvchilarning ruhiy rivojlanishida uchraydigan ko’rish qobiliyatining zaif nuqsonlari (sezish, idrok etish, g‘oyalar, tafakkur, xotira, nutq, tasavvur va boshqalar) ni, shuningdek, bolaning jismoniy rivojidagi (fazoviy orientatsiya, nutq motorikasi, harakatlarni muvofiqlashtirish va boshqalar) ni bartaraf etishga yordam beradi.

Buning natijasida, kompensatsiya effekti paydo bo‘ladi, miya yarim sharlari po’stlog’ida kompensatsion qayta qurish sodir bo‘ladi va uning qobig’ida yangi vaqtinchalik aloqalar paydo bo‘ladi hamda shakllanadi, ma'lumotlar analizatorlar (eshitish, teginish, hid, bo‘g‘im-mushak sezuvchanligi) o’rnini egallaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

SHu o'rinda ta'kidlash joizki, o'quv jarayonida to'g'ri tashkil etilgan korrektsion pedagogik faoliyat yana bir muhim talabni qo'yadi, o'quv xonasining jihozlari, ish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar va multimedia taqdimotlarini aks ettiruvchi katta ekran xonaning har tomonidan ko'rinib turishi kerak. Xona oynalaridan yorug'lik kirishi, shinam bo'lishi, xonada pardalar bo'lishi lozim. O'quv jarayonida multimediali taqdimotlardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Taqdimotdan foydalanish ko'zi ojizlar uchun ma'lumotni doskada "jonli" ko'rsatishdan ko'ra bir qator afzalliklarga ega: ekrandagi tasvir sifati aniqroq, yorqinroq va rang-barangroq bo'ladi.

Ko'rish qobiliyati buzilganda bolalar rivojlanishida qator ikkilamchi buzilishlar yuzaga keladi. Bilish jarayonlari (idrok, tasavvur, ko'rgazmali obrazli tafakkur) sustlashadi, jismoniy rivojlanish va xarakat funksiyalari rivojida o'zgarishlar ro'y beradi (tezlik, aniqlik, kordinatsiya, xarakat surati, xarakat aktlari o'lchamligi buziladi), ijtimoiy tajriba egallash cheklanadi.

Ko'zi ojizlar shaxslar orasida anomal rivojlanishning murakkab shaklllari mavjud bo'lgan turli bolalar guruhlari uchraydi: nutqida nuqsonli bolalar, xarakat soxasi, eshitish, idrok etish pasaygan bolalar. Bular ta'lim va tarbiya jarayonida korreksiyaning individualvositalariqo'llanishinitalabqiladi.

Korreksion-pedagogik ish qoidalarini asoslashda, zamonaviy tiflopedagogika mutaxassislari maxsus yo'naltirilgan o'quv tarbiya ish ta'sirida o'zgarish, korreksiya, kompensator qayta qurilishlarga uchraydigan bolalardagi birlamchi va ikkilamchi buzilishlar, ko'rishda nuqsoni bo'lganbolalar ta'lim, tarbiyasi va rivojlanishi qonuniyatli nisbati xaqidagi konsepsiyasidan kelib chiqib yondoshadilar. Bunda ko'rishda chuqur nuqsoni bo'lgan bolalar rivojlanishidagi umumiy qonuniyat va spesifik xususiyatlarni xisobga olgan differensatsiyalangan yondoshuv muhim ahamiyat kasb etadi.

Ko'zi ojiz bolalarda kompensator jarayonlar va rivojlanishdagi ikkilamchi buzilishlar korreksiyasi xaqida gap borar ekan, ta'kidlash joizki, dastavval buzilgan funksiyalar korreksiyasi va kompensatsiyasi tiklovchi davolashning yangi soxasi sifatida, ijtimoiy tibbiyotning mustaqil soxasi sifatida tushunilgan. Ko'rishida nuqsoni bo'gan ta'lim va tarbiyasi nazariyasi va amaliyot kengayishi tadqiqotlarini buzilgan funksiyalarini kompensatsiyalash, korreksiyalash va tiklash xaqidagi klassik tasavvurlarni qayta ko'rib chiqishga undadi. Kompensatsiya xaqidagi klassik tasavvurlarda nuqson yuzaga kelganda organizm qayta ko'rinishining avtomatik xarakteri ta'kidlanar edi. Isbot tariqasida xayvonlarda o'tkazilgan tajribalar keltirilar edi. Kompensatsiya tabiatiga yangi psixologik-pedagogik nuqtai nazar yuzaga kelishi kompensator tuzilmalar avtomatligi va insonnning ruxiy faoliyatiga biologizatorlik yondoshuvlarini mexanik ko'chirish tamoyillaridan voz kechishga olib keldi.

Ko'rishida nuqsoni bo'lgan bolalar predmetlar va belgilarini ifodalovchi logik kategoriyalarini yetarlicha anglamaydilar va ularni konkret mazmun bilan qiyoslashga qiynaladilar. Ular predmet shakli, material kattalikni ifodalovchi sifatlarni tasniflashda sog'lom bolalardan ko'proq xato qiladilar. Tushunchalar mazmunini to'la anglolmaslik bilimlar formalligina olib keladi. Bola so'zni to'g'ri qo'llaganida xam bu hali u haqida to'la

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

tasavvurga ega degani emas. Ilmiy ma'lumotlar nutqning bolalar bilish faoliyatiga o'zgartiruvchi ta'siri haqida dalolat beradi. To'g'ri shakllangan nutq bolalarning hissiy tajribasini tashkil etadi. Bilimning birinchi manbai idrok, lekin uni tiklash uchun rag'batchi rolini so'z bajaradi. Zamonaviy tiflopedagogika ko'rishida kamchilklari bo'lgan bolalar uchun xarakterli bo'lgan nutq verbalizmi va so'z ifodalar formalizmi korreksiya ishi asosida sezilarli miqdorda tuzatilishi mumkin degan xulosaga kelgan. Bunga hissiy va amaliy tajribani kengaytirish, shakllangan tasavvur va ularga mos so'z ifodalarini tobora keng kommunikativ aloqa va munosabatlar tizimiga kiritish bilan erishish mumkin. So'z ma'nolarini tushunishini aniqlashtirish va chuqurlashtirish ham muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ko'zi ojiz va zaif ko'ruvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda ta'lim berish sifatini oshirish hamda ular faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 18.04.2022 yildagi PQ-209-son]
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni. –O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjati, 2017 yil, 6-son, 70-modda.
3. Mengnorova S.X. Ko'rishda nuqsoni bo'gan o'quvchilarni psixologik-pedagogik tashxis o'tkazishning o'ziga xosligi. boshlang'ich ta'lim: samarali ta'lim amaliyoti, muammolari, istiqbollari. -17-18-may Termiz. 2024-yil II QISM, 2024-yil.
4. Mengnorova S.X. The methodology of developing the creativity of the beginning 1st class teacher with the help of ethnopedagogy. World Bulletin of Social Sciences (WBSS)Available. -ISSN: 2749-361X, 2023-yil. https://www.scholarexpress.netVol. 27, October2023

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Muxtarova Lobar Abdimannabovna**, Termiz davlat pedagogika instituti dotsent, [**Мухтарова Лобар Абдиманнабовна,** доцент, Термезский государственный педагогический институт], [**Lobar A. Mukhtarova,** Associate Professor, Termez State Pedagogical Institute]; manzil: O'zbekiston, Termiz sh., [адрес: Узбекистан, г Термез., [address: Uzbekistan, Termez city].

✉**Mengnorova Saodat Xo'shboqovna,** Termiz davlat pedagogika instituti magistranti [**Менгнорова Саодат Хошбаковна,** аспирант Термезского государственного педагогического института], [**Saodat Kh. Mengnorova** is a graduate student of Termiz State Pedagogical Institute]; manzil: O'zbekiston, Termiz sh., [адрес: Узбекистан, г. Термез, [address: Uzbekistan, Termez city].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

KREATIV KO‘NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH JARAYONINI MODELLASHTIRISH VA UNING O‘ZIGA XOSLIGI

© O‘.S. Qulmo‘minov[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada dunyo ilm-fani rivojida modellashtirish tushunchasiga e’tibor qaratilib kelinayotganligi, o‘quvchilarning kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlar samarasi, barcha sohalarda modellashtirilayotgan hodisalar haqida ma’lumot olishda, farazlar va nazariyalarni ishlab chiqishda modeldan keng foydalanilayotganligi, model foydali va yagona tadqiqot vositasi ekanligi xususida fikr mulohazalar bayon etilgan.

MAQSAD: dunyo miqyosida davlat va jamiyat taraqqiyotining harakatlantiruvchi kuchi sifatida qaralayotgan ta’lim mazmunida o‘quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning innovatsion texnologiyalari orqali ta’lim samaradorligini ta’minlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Bu, o‘z navbatida, boshlang’ich sinf o‘quvchilari kreativ fikrlashini barvaqt rivojlantirish; boshlang’ich ta’limning shaxs kamolotini ta’minlovchilik imkoniyatlari bilan o‘quvchilarda kreativ fikrlashini og’zaki mashqlar vositasida rivojlantirishga xizmat qiladigan metodikani ishlab chiqish; darslarda maqsadga yo‘naltirilgan og’zaki savol va mashqlardan o‘quvchi shaxsini rivojlantirishda foydalanish yo‘llari, metodlarini takomillashtirish hamda joriy etish metodikasini ishlab chiqish zaruriyatining yuzaga kelishiga asos bo‘lmoqda.

MATERIALLAR VA METODLAR: bugungi kunda ilm-fan rivojida modellashtirish tushunchasiga e’tibor qaratilib kelinmoqda. Xususan, ta’lim jarayonida modellashtirish tizimi keng qo‘llanilmoqda. Shu jihatdan mazkur tushunchani kengroq ma’noda izohlashni lozim topdik. Modellashtirish — zamonaviy talqinda ilmiy faoliyatnining keng tarqalgan shakllaridan biri bo‘lib, barcha fanlarda modellashtirilayotgan hodisalar haqida ma’lumot olishda, farazlar va nazariyalarni ishlab chiqishda modeldan foydalaniladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: kreativlik - shaxsni rivojlantiruvchi kategoriya sifatida inson ma`naviyatining ajralmas qismi bo‘lib, shaxsni o‘z-o‘zini rivojlantirish omili, shaxsiy jonbozlikning asosi, shaxs ega bo‘lgan bilimlarning ko‘p qirrali ekanligida emas, balki yangi g‘oyalarga intilishda va o‘rnatilgan stereotiplarni yangilik yaratish jarayonini isloh qilish va o‘zgartirishda, hayotiy muammolarni yechish jarayonida kutilmagan va noodatiy qarorlar chiqarishda namoyon bo‘ladi. kreativlik bevosita innovatsiyalar bilan bog‘liq jarayondir.

XULOSA: bizningcha, ona tili o‘qitishda kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonini modellashtirish mantiqiy shakllantirish yordamida amalga oshiriladi, ya’ni fikran mazmun-

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

vazifaviy reja shakllantiriladi. U manbalardagi ma’lumotlarning reprezentativligini tekshirishda, dalillarning ishochliligini, farazlar va nazariyalarning haqiqiyligini tekshirish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: modellashtirish, model, farazlar va nazariyalarning haqiqiyligi, tadqiqot vositasi, kreativ ko‘nikma.

Iqtibos uchun: O‘.S. Qulmo‘minov. Kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonini modellashtirish va uning o‘ziga xosligi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.85-91.

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ НАВЫКОВ И ЕГО СПЕЦИФИКА

© У.С. Кулмуминов[1]✉
[1]Термезский государственный педагогический институт, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье уделяется внимание понятию моделирования в развитии мировой науки, результатам научных исследований по развитию творческих способностей школьников, также модель широко используется при разработке гипотез и теорий в получении информации о моделируемых явлениях во всех областях, комментирует тот факт, что модель является полезным и уникальным инструментом исследования.

ЦЕЛЬ: в содержании образования, которое рассматривается в мировом масштабе как движущая сила развития государства и общества, особое внимание уделяется обеспечению эффективности обучения посредством инновационных технологий развития творческих способностей учащихся. Это, в свою очередь, раннее развитие творческого мышления младших школьников; разработка методики, которая служит для развития творческого мышления у учащихся посредством словесных упражнений с возможностями обеспечения личностного созревания начального образования; на уроках обосновывается необходимость разработки методики совершенствования и внедрения способов, методов использования целенаправленных словесных вопросов и упражнений в развитие личности учащегося.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в частности, в образовательном процессе широко используется система моделирования. В связи с этим мы сочли необходимым трактовать данное понятие в более широком смысле. Моделирование-одна из распространенных форм научной деятельности в современной интерпретации, во всех науках модель используется для получения информации о моделируемых явлениях, разработки гипотез и теорий.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: креативность-неотъемлемая часть человеческой духовности как развивающая категория личности, фактор саморазвития личности, основа личностного одушевления, проявляющаяся не в

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

многогранности знаний, которыми обладает личность, а в стремлении к новым идеям и в реформировании и изменении устоявшихся стереотипов в процессе новообразования, принятия неожиданных и необычных решений в процессе решения жизненных задач. Креативность-это процесс, непосредственно связанный с инновациями.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: на наш взгляд, моделирование процесса развития творческих навыков в обучении родному языку осуществляется с помощью логического формирования, т. е. мысленно формулируется содержательно-задачный план. Она позволяет при проверке репрезентативности информации в источниках проверять достоверность доказательств, обоснованность гипотез и теорий.

Ключевые слова: моделирование, модель, обоснованность гипотез и теорий, инструмент исследования, творческий навык.

Для цитирования: Кулмуминов У.С. Моделирование процесса развития творческих навыков и его специфика. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 85-91.

MODELING THE PROCESS OF DEVELOPING CREATIVE SKILLS AND ITS SPECIFICS

© O‘ralboy S. Qulmo‘minov[1]✉
[1]Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article pays attention to the concept of modeling in the development of world science, the results of scientific research on the development of creative abilities of schoolchildren, the model is also widely used in the development of hypotheses and theories in obtaining information about modeled phenomena in all areas, comments on the fact that the model is useful and unique research tool.

AIM: in the content of education, which is considered on a global scale as a driving force for the development of the state and society, special attention is paid to ensuring the effectiveness of education through innovative technologies for the development of students' creative abilities. This, in turn, is the early development of creative thinking in younger schoolchildren; the development of a methodology that serves to develop creative thinking in students through verbal exercises with the possibilities of ensuring personal maturation of primary education; The lessons substantiate the need to develop a methodology for improving and introducing methods, methods of using targeted verbal questions and exercises in the development of a student's personality.

MATERIALS AND METHODS: today, in the development of science, special attention is paid to the concept of modeling. In particular, the modeling system is widely used in the educational process. In this regard, we found it necessary to interpret this concept in a broader sense. Modeling is one of the most common forms of scientific activity

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

in modern interpretation. In all sciences, the model is used to obtain information about simulated phenomena, develop hypotheses and theories.

DISCUSSION AND RESULTS: creativity is an integral part of human spirituality as a developing category of personality, a factor of personal self-development, the basis of personal animation, manifested not in the versatility of knowledge that a person possesses, but in the pursuit of new ideas and in reforming and changing established stereotypes in the process of new formation, making unexpected and unusual decisions in the process of solving life tasks. Creativity is a process directly related to innovation.

CONCLUSION: in our opinion, modeling the process of developing creative skills in teaching a native language is carried out using logical formation, i.e. a meaningful task plan is mentally formulated. It allows checking the representativeness of information in sources to verify the reliability of evidence, the validity of hypotheses and theories.

Key words: modeling, model, validity of hypotheses and theories, research tool, creative skill.

For citation: O‘ralboy S. Qulmo‘minov. (2024) ‘Modeling the process of developing creative skills and its specifics’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 85-91. (In Uzbek).

Mamlakatimiz ta’lim tizimida o‘quv jarayonini modellashtirish ya’ni, o‘quvchilarning kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish, shaxsga yo‘naltirilgan, kompetentlikka asoslangan yondashuvlar va tadqiqot metodlari, interaktiv texnologiyalar kabi didaktik nazariyalarning yuqori darajada rivojlanishiva mexanizmlarini zamonaviy tamoyillar asosida takomillashtirish, tabiat va jamiyat taraqqiyoti qonuniyatlari haqidagi yangi nazariy va amaliy bilimlarni ta’lim mazmuniga singdirish, ijtimoiy hayot tajribalari va ilm - fanning turli sohalari uchun muhim bo‘lgan bilimlarni o‘quvchilar egallashlari uchun ijodkor mutaxassislarni tayyorlash ustuvor hisoblanadi.

Xususan, o‘quvchilarning kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ilmiy izlanishlarda o‘quv-tarbiya jarayoni natijaviyligiga alohida e’tibor qaratilib, takomillashtirilgan metodik tizimni ishlab chiqish zarurligiga urg’u berilmoqda. Ushbu tadqiqotlarda boshlang’ich sinf o‘quvchilari kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalari asosida takomillashgan metodik tizimni yaratishga oid ilmiy jihatdan asoslangan takliflar, unga ta’sir etuvchi omillarni aniqlash, o‘quvchilarda kreativ fikrlash ko‘nikmalarini hosil qilish, muloqot va o‘z-o‘zini rivojlantirish kompetentsiyalarini shakllantirishga ustuvor ahamiyat qaratilgan.

Zero, kreativ fikrlaydigan, iqtidorli yoshlarni ijodkorlik faoliyatiga jalb etish, ijtimoiy va shaxsiy faolligi kompetentsiyalarni shakllantirish va rivojlantirish texnologiyalarini, innovatsion yondashuvni tizimli tarzda tashkil etishning metodologik asoslari yuzasidan olib borilayotgan ilmiy izlanishlar o‘quvchilarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish samaradorligini oshirishning, shuningdek, interfaol ta’limni mediatexnologiyalar vositasida tashkil etishning didaktik ta’minotini takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Torrens fikriga ko‘ra [1], o‘quvchilarning ijodkorlikka oid testlar bo‘yicha qayd etgan ko‘rsatkichlari umumlashtirilishi mumkin va bir bilim sohasiga tegishli ko‘rsatgich boshqasiga o‘tkazilishi mumkin. Shunga qaramasdan, sohada olib borilgan ko‘pgina tadiqotlar mazkur farazga zid ko‘rinadi. Ularda aytilishicha, ijodkorlik ko‘nikmasining o‘zlashtirilishi uchun kerakli ko‘nikmalar va o‘ziga xosliklar bilim sohasiga tegishli, shuning uchun ular bilim sohasidan farqlanadi yoki ikkala yondashuv jihatlarini birlashtirib kreativlik modellarini taqdim etadi.

Modellashtirish, ayniqsa mavhum obyektlarni, olis-olislarda joylashgan obyektlarni, juda kichik hajmli obyektlarni o‘rganishda ahamiyati kattadir. Modellashtirish inson faoliyatining turli-tuman sohalariga tobora kengroq va chuqurroq kirib bormoqda, tadqiqotning samarali vositalaridan foydalanishga imkon bermoqda.

Xususan, o‘qitish jarayonini modellashtirish asosida tashkil etish yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Shu bois biz ham ona tili darslarida kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonini modellashtirish uslubidan keng foydalandik. Mazkur uslub ilmiy-tadqiqot jarayonini osonlashtiradi, ba’zi hollarda esa murakkab obyektlarini o‘rganishning yagona vositasiga aylanadi. Modellashtirish uslubidan zamonaviy fanlardan fizika, astronomiya, biologiya, iqtisod kabilarda keng qo‘llanilgan. Izlanishlarimiz modellashtirish vositasida kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonlarini tadqiq etishga undadi.

Begetto va Plucker o‘z asarida “O‘quvchining tasavvuri va qiziquvchanligi o‘rganish jarayonini tezlashtirishi mumkin, bunda kreativ fikrlash esa tushunishga va o‘zlarining oldiga o‘rganishdan qo‘yilgan maqsad uchun vosita bo‘lib xizmat qiladi” – deb hisoblaydi. O‘quvchining maktabdagi o‘rganishga bo‘lgan qiziqishi va rag‘batini oshirish uchun barcha o‘quvchilarning ijodkorlikka oid imkoniyatlarini hamda qirralarini ochib bera oladigan yangi uslubdagi o‘rganish shakllari rivojlantirilishi lozim. Bunday rivojlanish uslublari maktabda ta’lim olishga qiziqishlari sust bo‘lgan o‘quvchilarga yordam berib, ularga o‘z fikrlarini ifodalash va oldiga qo‘ygan maqsadlariga erishishga imkon beradi [2].

Lukas va Spenserlar boshqa qobiliyatlar kabi kreativ fikrlash qobiliyati amaliy va maqsadli yondashuvlar orqali rivojlantirilishi mumkinligini ta’kidlaydilar [3]. Ayrim o‘qituvchilar uchun o‘quvchilarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish ularni o‘quv dasturida ko‘rsatilgan fanlardan tashqari boshqa faoliyat turiga yo‘naltirish bo‘lib ko‘rinishi mumkin. Aslida, o‘quvchilar barcha fanlar kesimida kreativ fikrlay olishlari kerak.

Modellashtirish usulining asosiy mazmunini kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonini dastlabki o‘rganish asosida modelni tajriba yo‘li bilan yoki nazariy tahlil qilish, natijalari haqidagi ma’lumotlar bilan solishtirish, taqqoslash, umumlashtirish, mavjud modellarni o‘rganish, tuzatish (takomillashtirish) ga qaratdik. Biz taklif etmoqchi bo‘lgan model ona tili darslarida kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonini ifodalovchi va o‘ziga xos xususiyatlarni qulay shaklda tasvirlovchi ilmiy-metodik tizim vazifasini bajaradi.

Zamonaviy ta’limda modellashtirishning uch tarkibiy qismi farqlanadi: sub’ekt (tadqiqotchi, izlanuvchi); tadqiqot ob’ekti; idrok etuvchi sub'ekt va idrok qilinadigan ob'ekt o‘rtasidagi munosabatda vositachilik qiluvchi model.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Shu jihatdan qaralganda tadqiqotimiz ob'ekti sifatida idrok qilinayotgan ona tili darslarida kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayoni to‘g'ridan-to‘g'ri haqiqiy ob'ektni o‘rganish uchun almashtiradi. Tadqiqot modeli o‘rganilayotgan asl ob'ekt haqida yangi bilimlarni beradi. Boshqacha qilib aytganda, ob'ektning xususiyatlari va xatti-harakati yordamchi tizim - o‘rganilayotgan ob'ekt bilan ma'lum mos keladigan model yordamida o‘rganiladi. Har qanday model ob'ektning o‘rnini bosa olmasada, biroq, biz tadqiq qilayotgan ob'ektning ma'lum xususiyatlari bilan qiziqqanimizda, model foydali va yagona tadqiqot vositasi ekanligi ma’lum bo‘ldi.

O‘qituvchining kreativlik faoliyat yuritishi uchun, u albatta o‘zining sohasidagi eng so‘nggi yangiliklardan, shu bilan bir qatorda butun jamiyatdagi voqea va hodisalardan boxabar bo‘lishi, innovatsion yangiliklarni o‘z faoliyatida o‘rinli foydalana olishi lozim.

Demak, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi har qanday vaziyat, har qanday jarayon va har qanday paytda eng samarali yo‘lni izlab topishi va uni amaliyotga joriy qilish orqali dars jarayonini samarali tashkil etishi, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ongiga tez, tushunarli, qulay, oson va samarali tarzda yetkazib berishi ham kreativlikning bir ko‘rinishi deyish mumkin.

Ta’limning asosiy roli o‘quvchilarni jamiyatda muvaffaqiyatga erishishlari uchun zarur bo‘lgan kompetensiyalar bilan ta’minlashdan iborat. Lukas va Spenserning fikricha: “Kreativ fikrlash bugungi yoshlarning rivojlanishlari uchun kerakli kompetensiya hisoblanadi [3]. Bu ularga globallashuv sharoitida jadallik bilan o‘zgarib borayotgan, savodxonlik va raqamlash ilgari surilgan hamda “21-asr” ko‘nikmalariga ega moslashuvchan ishchilarni talab qiladigan dunyoga moslashishga yordam beradi. Kreativ fikrlashni o‘rgatish bugungi kun o‘quvchilari va yoshlariga dolzarb muammolarni yechish uchun yangi texnologiyalardan foydalangan holda hali yaratib ulgurilmagan sektorlarda yoki vazifalarda ishlash, shu bilan birga mashinalar bajara olmaydigan ishlarni osonlikcha amalga oshira olish hamda murakkab mahalliy va global muammolarning yechimini topish qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon beradi [4].

Kreativ ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonini o‘rganish uchun uni modellashtiradigan bo‘lsak, bunda pedagogika, psixologiya, metodika hamda kreativ ko‘nikmalarning o‘ziga xosligi, omillari, rivojlantirish jarayonini ham e’tiborga olish talab etiladi. Bu esa o‘z navbatida fanlararo yondashuv uslubining qo‘llanilayotganligini ham anglatadi. Bu jarayonda bir holatni hisobga olish kerakki, boshqa bir fanning modelini to‘g‘ridan-to‘g‘ri jalb etish maqsadga muvofiq emas, uni fanining tuzilishi mohiyati nuqtai-nazaridan shakllantirish lozim bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Torrance, E. (1988), “The nature of creativity as manifest in its testing”, in Sternberg, R. (ed.), The Nature of Creativity: Contemporary Psychological Perspectives, Cambridge University Press, New York, NY, (accessed on 29 March 2018).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

2. Begetto, R. and J. Kaufman (2007), “Toward a broader conception of creativity: a case for "mini-c" creativity”, Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts, Vol. 1/2, pp. 73-79, http://dx.doi.org/10.1037/1931-3896.1.2.73.
3. Lucas, B. and E. Spencer (2017), Teaching Creative Thinking: Developing Learners Who Generate Ideas and Can Think Critically., Crown House Publishing, https://bookshop. canterbury.ac.uk/Teaching-Creative-Thinking- Sternberg, R. (2006), “The nature of creativity”, Creativity Research Journal, Vol. 18/1, pp. 87-98
4. Muxtarova, L.A. (2018). Развитие и формирование критического мышления у школьников начальных классах. Гуманитарный трактат. (24), 13-14.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qulmo‘minov O‘ralboy Safar o‘g’li**, tadqiqotchi, [**Кулмўминов Уралбой Сафар угли,** исследователь], [**O‘ralboy S. Qulmo‘minov**, researcher]; manzil: O‘zbekiston, Termiz sh., Umit ko'chasi, 2/3-uy [адрес: Узбекистан, город Термез, улица Умит, дом 2/3], [address: Uzbekistan, Termez city, Umit street, building 2/3].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

CHIZMACHILIK DARSLARI ORQALI TALABALARNING BILIMINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI

© R.R. Omonova[1]✉

[1]Termiz davlat universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: badiiy ta'lim zamonaviy texnologiyalarning integratsiyasi bilan rivojlanib, o'qituvchilarga talabalarning bilim va ko'nikmalarini baholashning innovatsion usullarini taklif qilmoqda. Chizmachilik darslarida texnologiya nafaqat ijodiy rivojlanishga yordam beradi, balki yanada kengroq va ob'ektiv baholash vositalarini ham beradi. Chizmachilikda an'anaviy baholashlar ko'pincha sub'ektiv baholashga tayanadi, ammo raqamli chizmachilik dasturlari, onlayn portfellar va sun'iy intellektga asoslangan baholash vositalari kabi zamonaviy texnologiyalar o'quvchilar faoliyatini yanada aniqlik va izchillik bilan baholashning muqobil usullarini taklif etadi. Ushbu tadqiqot chizmachilik darslarida baholash usullarini takomillashtirish, o'qitish natijalarini va talabalarning fikr-mulohazalarini yaxshilash uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni o'rganadi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi chizmachilik darslarida talabalar bilimini baholashda qo'llanilishi mumkin bo'lgan samarali texnologiyalarni aniqlash va baholashdan iborat. Raqamli vositalar har tomonlama baholashni qanday qo'llab-quvvatlashi mumkinligini o'rganib, ushbu tadqiqot o'quvchilarda ko'nikma va ijodiy o'sishga yordam beradigan baholash amaliyotlari haqida tushuncha berishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: amaldagi materiallar va usullar quyidagilardan iborat:

Adobe Illustrator, Procreate va Krita kabi platformalar texnikani batafsil va aniq baholashni osonlashtiradigan vositalarni taklif qilib, raqamli san'at asarlarini yaratishga imkon beradi. Google Classroom, Artsonia va Padlet talabalar uchun ish topshirish va portfellar yaratish uchun platforma bo'lib xizmat qiladi, bu esa o'qituvchilarga vaqt o'tishi bilan taraqqiyotni baholash imkonini beradi. AI ilovalari chiziq sifati, tarkibi va ranglardan foydalanishni tahlil qiladi, texnik ko'nikmalar bo'yicha ob'ektiv fikr bildiradi. Flipgrid va Miro kabi tizimlar interaktiv fikr-mulohazalar va tengdoshlarni baholash imkonini beradi va hamkorlikda baholash muhitini rivojlantiradi.An'anaviy baholashni texnologiya yordamida baholash bilan taqqoslash, aniqlik, fikr-mulohazalar sifati va talabalar qoniqishiga e'tibor qaratadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy texnologiyalar rasm chizish ko'nikmalarini baholashni bir necha jihatdan yaxshilaydi:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Raqamli chizma asboblari chiziqni nazorat qilish, istiqbol, soya va ranglar uyg'unligi kabi aniq ko'nikmalarni baholashda aniqlikka imkon beradi. AI algoritmlari texnika bo'yicha fikr-mulohazalarni taqdim etishi, sub'ektiv tarafkashlikni kamaytirishi va o'quvchilarga yaxshilanishi kerak bo'lgan sohalarni aniqlashga yordam berishi mumkin. Raqamli portfellar o'qituvchilarga vaqt o'tishi bilan talabalarning o'sishini kuzatish, ko'nikmalarni egallash, ijodkorlik va uslubdagi yutuqlarni baholash imkonini beradi. Talabalar doimiy ravishda fikr-mulohazalarni olishdan foyda ko'radilar, bu ularning badiiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Tengdoshlarni ko'rib chiqish uchun raqamli platformalar hamkorlik va faollikni rivojlantiradi, chunki talabalar tengdoshlari nuqtai nazaridan tushunchaga ega bo'lishadi. Ushbu hamkorlikdagi baholash yondashuvi o'quvchilarning bilimini oshiradi va konstruktiv tanqidni kuchaytiradi.

Zamonaviy texnologiyalar o'zgaruvchanlikni kamaytiradigan va samaradorlikni oshiradigan standartlashtirilgan baholashga imkon beradi, bu esa o'qituvchilarga ko'rsatmalarga e'tibor qaratish uchun ko'proq vaqt beradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, talabalar raqamli vositalar tomonidan taqdim etilgan tezkor fikr-mulohazalar va shaxsiy takomillashtirish bo'yicha maslahatlarni qadrlashadi. Umuman olganda, baholashda texnologiyadan foydalanish an'anaviy baholash usullariga hamroh bo'lishi mumkin bo'lgan noto'g'ri qarashlarni kamaytirish bilan birga, aniqlik, xolislik va talabalarning faolligini oshirishi ko'rsatilgan.

XULOSA: chizmachilik darslarini baholashda zamonaviy texnologiyalarni integratsiyalashgan holda ob'ektivlikni oshirish, batafsil fikr-mulohazalarni olish va yanada qiziqarli baholash jarayonini o'z ichiga olgan muhim afzalliklarga ega. Raqamli vositalar o'qituvchilarga chizmachilik mahoratining nuanslariga e'tibor qaratishga imkon beradi, shu bilan birga talabalarga maqsadli, konstruktiv tanqidlar beradi. An'anaviy va zamonaviy yondashuvlarni uyg'unlashtirgan holda, san'at o'qituvchilari nafaqat talabalar bilimini o'lchaydigan, balki ularning badiiy o'sishi va ijodiy ifodasini qo'llab-quvvatlaydigan keng qamrovli baholash tajribasini taklif qilishlari mumkin.

Kalit so'zlar: chizishni baholash, raqamli chizmachilik vositalari, san'at ta'limi texnologiyasi, ob'ektiv baholash, onlayn portfoliolar, sun'iy intellektga asoslangan baholash, san'atda o'zaro baholash, san'at ta'limidagi texnologiya, o'quvchilarning fikr-mulohazalari, zamonaviy baholash usullari.

Iqtibos uchun: Omonova R.R. Chizmachilik darslari orqali talabalarning bilimini baholashda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish usullari // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.92-101.

МЕТОДЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОЦЕНКЕ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ УРОКИ РИСОВАНИЯ

© Р.Р. Омонова[1]✉
[1]Термезский государственный университет, Термез, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ВВЕДЕНИЕ: художественное образование развивается с интеграцией современных технологий, предлагая преподавателям инновационные способы оценки знаний и навыков учащихся. На занятиях рисованием технологии не только способствуют творческому развитию, но и предоставляют более полные и объективные инструменты оценки. Традиционные оценки рисования часто основаны на субъективной оценке, но современные технологии, такие как программное обеспечение для цифрового рисования, онлайн-портфолио и инструменты оценки на основе искусственного интеллекта, предлагают альтернативные способы оценки успеваемости учащихся с большей точностью и последовательностью. В этом исследовании рассматривается использование современных технологий для улучшения методов оценивания, результатов обучения и обратной связи учащихся на уроках рисования.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является выявление и оценка эффективных технологий, которые можно использовать для оценки обучения учащихся на уроках рисования. Изучая, как цифровые инструменты могут способствовать комплексному оцениванию, данное исследование направлено на то, чтобы дать представление о практиках оценивания, которые способствуют развитию навыков и творческого роста учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: использованные материалы и методы: такие платформы, как Adobe Illustrator, Procreate и Krita, позволяют создавать цифровые изображения, предлагая инструменты, которые облегчают детальную и точную оценку техники. Google Classroom, Artsonia и Padlet предоставляют учащимся платформы для отправки работ и создания портфолио, которые позволяют учителям оценивать прогресс с течением времени. Приложения искусственного интеллекта анализируют качество линий, композицию и использование цвета, предоставляя объективную информацию о технических навыках. Такие системы, как Flipgrid и Miro, обеспечивают интерактивную обратную связь и оценку коллегами, а также способствуют созданию среды совместного оценивания. Сравнение традиционного оценивания с оцениванием с использованием технологий фокусируется на точности, качестве обратной связи и удовлетворенности учащихся.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показывают, что современные технологии улучшают оценку навыков рисования несколькими способами: инструменты цифрового рисования позволяют точно оценить конкретные навыки, такие как управление линиями, перспектива, затенение и цветовая гармония. Алгоритмы искусственного интеллекта могут обеспечить обратную связь по технике, уменьшить субъективную предвзятость и помочь учащимся определить области, требующие улучшения. Цифровые портфолио позволяют учителям отслеживать рост учащихся с течением времени, стильно оценивая приобретение навыков, креативность и достижения. Студенты получают

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

выгоду от постоянной обратной связи, которая поддерживает их художественное развитие.

Цифровые платформы для экспертной оценки способствуют сотрудничеству и взаимодействию, поскольку учащиеся получают представление о точках зрения своих сверстников. Такой подход к совместной оценке улучшает обучение учащихся и способствует конструктивной критике. Современные технологии позволяют проводить стандартизированные оценки, которые уменьшают вариативность и повышают эффективность, давая учителям больше времени, чтобы сосредоточиться на обучении. Результаты показывают, что студенты ценят мгновенную обратную связь и советы по личному совершенствованию, предоставляемые цифровыми инструментами.

В целом было показано, что использование технологий в оценивании повышает точность, объективность и вовлеченность учащихся, одновременно уменьшая предвзятости, которые могут сопровождать традиционные методы оценивания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: интеграция современных технологий в оценку уроков рисования имеет значительные преимущества, включая повышенную объективность, подробную обратную связь и более увлекательный процесс оценки. Цифровые инструменты позволяют учителям сосредоточиться на нюансах навыков рисования, одновременно предоставляя ученикам целенаправленную конструктивную критику. Объединив традиционные и современные подходы, преподаватели искусств могут предложить комплексный опыт оценки, который не только оценивает обучение учащихся, но и поддерживает их художественный рост и творческое самовыражение.

Ключевые слова: оценка рисунка, цифровые инструменты рисования, технология художественного образования, объективная оценка, онлайн-портфолио, оценка на основе искусственного интеллекта, коллегиальная оценка в искусстве, технология в художественном образовании, обратная связь от учащихся, современные методы оценки.

Для цитирования: Омонова Р.Р. Методы использования современных технологий при оценке знаний студентов через уроки рисования// Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 92-101.

METHODS OF USING MODERN TECHNOLOGIES IN ASSESSING STUDENTS' KNOWLEDGE THROUGH DRAWING LESSONS

© Rayhon R. Omonova[1]✉
[1]Termiz State University, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: art education is evolving with the integration of modern technology, offering educators innovative ways to assess students' knowledge and skills. In drawing classes, technology not only promotes creative development, but also

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

provides more comprehensive and objective assessment tools. Traditional assessments in drawing often rely on subjective assessment, but modern technologies such as digital drawing software, online portfolios, and artificial intelligence-based assessment tools offer alternative ways to assess student performance with greater accuracy and consistency. This research examines the use of modern technology to improve assessment methods, learning outcomes and student feedback in drawing classes.

AIM: the purpose of this study is to identify and evaluate effective technologies that can be used to assess student learning in drawing classes. By exploring how digital tools can support comprehensive assessment, this study aims to provide insight into assessment practices that promote skill and creative growth in students.

MATERIALS AND METHODS: the materials and methods used are: Platforms such as Adobe Illustrator, Procreate, and Krita allow the creation of digital artwork, offering tools that facilitate detailed and accurate assessment of technique. Google Classroom, Artsonia, and Padlet provide platforms for students to submit work and create portfolios that allow teachers to assess progress over time. AI applications analyze line quality, composition and color usage, providing objective feedback on technical skills. Systems such as Flipgrid and Miro enable interactive feedback and peer assessment and foster a collaborative assessment environment. Comparing traditional assessment to technology-assisted assessment focuses on accuracy, quality of feedback and student satisfaction.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study show that modern technology improves the assessment of drawing skills in several ways:

Digital drawing tools allow precision in the assessment of specific skills such as line control, perspective, shading and color harmony. AI algorithms can provide feedback on technique, reduce subjective bias, and help students identify areas for improvement. Digital portfolios allow teachers to track student growth over time, assessing skill acquisition, creativity, and achievement in style. Students benefit from constant feedback, which supports their artistic development.

Digital platforms for peer review foster collaboration and engagement as students gain insight from their peers' perspectives. This collaborative assessment approach enhances student learning and fosters constructive criticism. Modern technology allows for standardized assessments that reduce variability and increase efficiency, giving teachers more time to focus on instruction. The results show that students value the instant feedback and advice for personal improvement provided by digital tools. Overall, the use of technology in assessment has been shown to increase accuracy, objectivity, and student engagement while reducing the biases that can accompany traditional assessment methods.

CONCLUSIONS: integrating modern technology into the evaluation of drawing lessons has significant advantages, including increased objectivity, detailed feedback, and a more engaging evaluation process. Digital tools allow teachers to focus on the nuances of drawing skills while providing students with targeted, constructive criticism.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

By combining traditional and contemporary approaches, art educators can offer comprehensive assessment experiences that not only measure student learning, but also support their artistic growth and creative expression.

Keywords: drawing assessment, digital drawing tools, art education technology, objective assessment, online portfolios, artificial intelligence-based assessment, peer assessment in art, technology in art education, feedback from students, modern assessment methods.

For citation: Rayhon R. Omonova (2024) Methods of using modern technologies in assessing students' knowledge through drawing lessons// Inter education & global study, (9(1)), pp. 92-101. (In Uzbek).

Chizmachilik — bu tasviriy san'at va texnikani birlashtirgan, vizual fikrlash va ifoda etish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradigan muhim soha. Talabalarga chizmachilik fanidan bilim berish jarayoni nafaqat texnik ko‘nikmalarni o‘rgatish, balki ijodkorlik va estetik tafakkurni rivojlantirishni ham o‘z ichiga oladi.

Chizmachilik nafaqat san’atda, balki muhandislik, arxitektura va boshqa ko‘plab sohalarda ham muhim ahamiyatga ega. Chizmachilik orqali talaba o‘z fikrlarini tasviriy ifodalash, muammoni yechish strategiyalarini ishlab chiqish va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Chizmachilikning asosiy tamoyillari va texnikalarini o‘rgatish uchun klassik usullar, masalan, qo‘lda chizish va rasm chizish, qo‘llaniladi. Bu, talabalarga chizmachilik jarayonini boshidan oxirigacha tushunishga yordam beradi. Talabalarni haqiqiy loyiha ustida ishlashga undash. Bu, talabalarga o‘z ko‘nikmalarini amaliyotda qo‘llash va kreativ echimlar ishlab chiqishga imkon beradi. Talabalarni faol ishtirok etishga undovchi darslarni tashkil etish. Muntazam ravishda guruhiy ishlar, munozaralar va peer-to-peer (do‘stdan-do‘stga) ta’limni qo‘llash, o‘rganish jarayonini qiziqarli qiladi. Zamonaviy raqamli asboblar va dasturlar, masalan, grafik dizayn dasturlari orqali talabalarga chizmachilik ko‘nikmalarini rivojlantirish imkoniyatini berish. Bu, ularning ijodiy fikrini kengaytirishga yordam beradi.

Chizmachilik fanida ta’lim berish jarayonida talabalar bilan o‘zaro fikr almashish muhimdir. O‘qituvchi va talabalar o‘rtasidagi munosabatlar ochiq va samarali bo‘lishi lozim. O‘quvchilarning ishlariga konstruktiv fikrlar bildirish va ularni doimiy ravishda rag‘batlantirish, ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi.

Chizmachilik fanidan talabalarga bilim berish jarayoni, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, texnik ko‘nikmalarni o‘rgatish va vizual kommunikatsiya qobiliyatini oshirishga qaratilgan. O‘qituvchilar zamonaviy usullarni qo‘llab, talabalarga o‘z ko‘nikmalarini amalda sinab ko‘rish imkonini yaratishi zarur. Shunday qilib, chizmachilik fani nafaqat bilim, balki ijodiy yondoshuvni ham rivojlantirishga yordam beradi.

Bugungi raqamli davrda ta’limga, xususan, san’at va chizmachilik darslariga zamonaviy texnologiyalarning integratsiyalashuvi o‘quvchilar bilimi va ijodini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

baholashning innovatsion usullarini taklif etadi. Portfelni ko'rib chiqish va jonli tanqidlar kabi an'anaviy baholash usullari o'qituvchilarga o'quvchilar taraqqiyotini yanada aniqroq va moslashuvchan baholash imkonini beruvchi raqamli vositalar bilan to'ldirilmoqda.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi texnologiya talabalarning rasm chizish ko'nikmalarini baholashning yanada kengroq va aniq vositalarini qanday ta'minlashi mumkinligini o'rganishdir. Raqamli vositalardan foydalangan holda, o'qituvchilar individual rivojlanishni kuzatishi, shaxsiy fikr-mulohazalarini taqdim etishi va yanada qiziqarli o'quv muhitini yaratishi mumkin. Tadqiqot shuningdek, ushbu texnologiyalardan foydalanishning amaliy afzalliklari va an'anaviy baholash usullarini yaxshilash usullarini ko'rsatishga qaratilgan.

Google Classroom, Canvas va ClassDojo kabi raqamli baholash platformalari o‘qituvchilarga topshiriqlar yaratish, muddatlarni belgilash va tezkor fikr-mulohazalarni taqdim etish imkonini beradi. Chizmachilik darslarida ushbu platformalar talabalarga o'z ishlarining yuqori sifatli tasvirlarini taqdim etish imkonini beradi, bu masofadan baholashni osonlashtiradi va jismoniy san'at asarlarini saqlashga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. Ushbu platformalardagi vositalar, shuningdek, o'qituvchilarga vaqt o'tishi bilan talabalar faoliyatini tartibga solish va kuzatishga yordam beradi.

Adobe Illustrator, Procreate va Sketchbook kabi dasturlardan nafaqat ijodiy ishlab chiqarish, balki baholash vositalari sifatida ham foydalanish mumkin. Ushbu dasturlardan foydalanib, talabalar topshiriqlarni bajarishlari, jarayonni namoyish qilish uchun qatlamlar qo'shishlari va hatto chizilgan evolyutsiyasini ko'rsatadigan videolarni yozib olishlari mumkin. O'qituvchilar ushbu video va qatlamlarni ko'rib chiqishlari mumkin, talabalar shakl, istiqbol va soya kabi tushunchalarni qanchalik yaxshi tushunganliklarini baholashlari mumkin.

AR va VR vositalari o‘quvchilar 3D san’at shakllarini o‘rganishlari va virtual modellar bilan o‘zaro aloqada bo‘lishlari mumkin bo‘lgan immersiv muhitlarni yaratish orqali rasm chizish darslariga yangi o‘lcham olib keladi. Baholash maqsadida Tilt Brush yoki Gravity Sketch kabi VR ilovalari talabalarga raqamli muhitda fazoviy xabardorlik va ijodkorlikni namoyish qilish imkonini beradi. O'qituvchilar an'anaviy 2D topshiriqlarida o'lchash qiyin bo'lgan ushbu 3D bo'shliqlar ichidagi chuqurlik, mutanosiblik va fazoviy joylashuvni o'quvchilarning tushunishlarini baholashlari mumkin.

AI vositalari talabalar ijodiyotidagi kompozitsiyadan rang balansigacha bo'lgan bir qator jihatlarni tahlil qilishi mumkin. AI algoritmlari talabalarning individual rivojlanishini kuzatishi va yaxshilashga muhtoj bo'lgan sohalarni ajratib ko'rsatishi mumkin. Misol uchun, sun'iy intellekt imkoniyatlariga ega dasturiy ta'minot talabalar chizmalarini skanerlashi, simmetriya yoki ranglar uyg'unligi kabi tamoyillarga rioya qilishni baholashi va o'rganishni qo'llab-quvvatlaydigan real vaqt rejimida fikr-mulohazalarni taqdim etishni taklif qilishi mumkin.

Elektron portfoliolar talabalar ishining raqamli to'plamlari bo'lib, ular vaqt o'tishi bilan rivojlanishni ko'rsatish uchun xronologik tartibda tashkil etilishi mumkin. Artsonia yoki Seesaw kabi platformalar o'quvchilarga elektron portfel yaratish, o'z ishlarining raqamli

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

tasvirlarini yuklash va o'zlarining yaxshilanishlarini kuzatish imkonini beradi. O'qituvchilar uchun elektron portfoliolar uzluksiz baholash uchun qimmatli vosita bo'lib, o'qituvchilarga talabalarning o'sishini har tomonlama ko'rishga imkon berish orqali an'anaviy baholash usullarini almashtirishi yoki to'ldirishi mumkin.

Chizmachilikni baholashda zamonaviy texnologiyalarning integratsiyasi aniq afzalliklarni, jumladan, takomillashtirilgan qayta aloqa mexanizmlarini, talabalar taraqqiyotini yanada ishonchli kuzatishni va ko'proq mavhum ko'nikmalarni baholash qobiliyatini taqdim etadi. Quyidagi topilmalar ushbu vositalar baholash jarayoniga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi:

Raqamli vositalar o'qituvchilarga aniq va o'z vaqtida fikr bildirish imkonini beradi. Misol uchun, izohlash xususiyatlariga ega chizma dasturi o'qituvchilarga raqamli asarga to'g'ridan-to'g'ri sharh berish, yaxshilash kerak bo'lgan joylarni ajratib ko'rsatish yoki muayyan texnikani maqtash imkonini beradi. Darhol, aniq fikr-mulohazalar talabalarga real vaqt rejimida muammolarni hal qilishga yordam beradi va ularning o'quv jarayonini tezlashtiradi. An'anaviy san'atni baholash ba'zan shaxsiy talqinga tayanib, sub'ektiv bo'lishi mumkin. Biroq, sun'iy intellektga asoslangan vositalar texnik ko'nikmalarni baholash uchun ko'proq ob'ektiv mezonlarni taklif qiladi. Masalan, sun'iy intellekt vositalari mutanosiblik, simmetriya va ranglardan foydalanishni matematik aniqlik bilan o'lchashi mumkin, bu esa noto'g'rilik ehtimolini kamaytiradi va o'qituvchilarga sifatli fikr-mulohazalarni taqdim etishga e'tibor qaratish imkonini beradi.

Elektron portfellar va vaqt oralig'idagi videolar o'qituvchilarga talabaning butun ijodiy jarayonini ko'rish imkonini beradi. Bu yanada chuqurroq baholash imkonini beradi, chunki o'qituvchilar nafaqat yakuniy mahsulotni, balki unga erishish uchun qilingan qadamlarni ham ko'rishlari mumkin. Ushbu bosqichga asoslangan baholash usuli rasm chizishda ayniqsa qimmatlidir, bunda jarayon ko'pincha yakuniy ish kabi talabaning tushunishini ochib beradi.

Talabalarning faolligini oshirish: Zamonaviy texnologiyalar ko'pincha o'quvchilarning raqamli qurilmalar bilan tanishishi bilan mos keladi, bu ularni yanada qulay va o'quv jarayoniga jalb qiladi. AR va VR kabi vositalarni o‘zida jamlagan holda, o‘qituvchilar o‘quvchilarni o‘ziga tortadigan, tajriba o‘tkazishni va ijodkorlikni rag‘batlantiradigan interfaol topshiriqlarni taqdim etishlari mumkin.

Elektron portfellar va raqamli baholashlar qimmat va saqlashni talab qiladigan jismoniy materiallarga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi. O'qituvchilar, shuningdek, raqamli taqdimotlarga masofadan kirishlari mumkin, bu esa baholash jarayonini yanada moslashuvchan va qulayroq qiladi, ayniqsa gibrid yoki to'liq onlayn o'quv muhitida.

Ushbu texnologiyalar ko'plab afzalliklarni taqdim etsa-da, ular ham qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Kerakli raqamli qurilmalar va dasturiy ta'minotga kirish qimmatga tushishi mumkin va barcha talabalar teng foydalanish imkoniyatiga ega emas, bu esa potentsial nomutanosibliklarga olib keladi. Bundan tashqari, raqamli vositalardan foydalanishni o'rganish talabalar va o'qituvchilar uchun treningni talab qiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Texnologiyaga haddan tashqari ishonish, chizish va san'atda muhim bo'lgan an'anaviy qo'l mahoratini buzishi mumkin.

Chizmachilik darslari orqali o‘quvchilar bilimini baholashda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish an’anaviy baholash jarayonini kuchaytiruvchi ko‘p qirrali yondashuvni ta’minlaydi. AI, VR va raqamli portfellar kabi vositalar aniqroq, jozibador va foydalanish mumkin bo'lgan baholashlarni qo'llab-quvvatlaydi, shu bilan birga vaqt o'tishi bilan talabalar taraqqiyotini ushlaydigan doimiy kuzatuv tizimini ta'minlaydi. Biroq, muvaffaqiyatli integratsiya muvozanatli foydalanishga bog'liq bo'lib, texnologik yutuqlar asosiy rasm chizish ko'nikmalarini almashtirishni emas, balki to'ldirishni ta'minlaydi. Kelajakdagi tadqiqotlar texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini yaxshilash va raqamli va an'anaviy baholash usullarini aralashtirish bo'yicha eng yaxshi amaliyotlarni aniqlash yo'llariga e'tibor qaratishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sattarov S.Y., Xaitov Z.A., Yusubova M.A. GRAPHIC RECOMMENDATIONS FOR THE ANALYSIS OF SIMPLE AND COMPLEX GIRIX PATTERN COMPOSITIONS IN THE ART OF EMBROIDERY BY GEOMETRIC PATTERNS // Universum: технические науки: электрон. научн. журн. 2021. 11(92). URL: https://7universum.com/ru/tech/archive/item/12606
2. Sattarov Shavkat Yuldashevich. (2024). THE IMPORTANCE OF COMPLETING TASKS USING AUTOCAD GRAPHICS PROGRAM IN DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY. Web of Scientist: International Scientific Research Journal, 5(2), 306–313. Retrieved from https://wos.academiascience.org/index.php/wos/article/view/4718
3. Raxmonqulov X. B., Botirov M. A., Xurramova N. Y. The Role And The Practical Importance Of Composution During Colour Description Studies (As An Example Of Descrining Human Feature) //Экономика и социум. – 2021. – №. 1-1 (80). – С. 241-244.
4. Jumanazarovich, M. I. "THE ROLE OF FINE ART IN THE DEVELOPMENT OF AESTHETIC EDUCATION IN STUDENTS." Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL) 3.09 (2022): 28-30.
5. Jumanazarovich M. I. Rangtasvir Mashg'ulotlarida Qalamtasvirning Ahamiyati //Gospodarka i Innowacje. – 2022. – Т. 20. – С. 58-61.
6. Tursunbayevich E. A. The Role And Interdisciplinary Relationship Of Fine Arts In Student Education //European Journal Of Research Development And Sustainability. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 95-97.
7. Khasanovich K. K. Drawing A Human Skull In A Pen Drawing (Nose, Ears, Eyes, Lips) //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 9. – №. 11. – С. 121-125.
8. Xolboy X. Stages Of The Emergence And Development Of The Type Of “Painting” Of Fine Art //Universum: технические науки. – 2021. – №. 11-5 (92). – С. 102-104.
9. Расулова А. К., Хасанов Х. Х. КАРАНДАШ, ЕГО НАЗНАЧЕНИЕ, РОЛЬ И ПРАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ В ПРЕПОДАВАНИИ НАУКИ ЧЕРТЕЖА //Экономика и социум. – 2021. – №. 2-2 (81). – С. 160-166.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

10. Kholbozorovich K. J., Suvonovich T. O. STUDYING THE IMPORTANCE OF DRAWING AS A PRIMARY TOOL //Journal Of Integrated Education And Research. – 2023. – T. 2. – №. 4. – C. 14-17.
11. Shodizoda M. A. et al. Interpretation Of Works By Uzbek Artists In Landscape Genres //Think India Journal. – 2019. – T. 22. – №. 14. – C. 10799-10803.
12. XASANOV X. STAGES OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE TYPE OF “PAINTING” OF FINE ART //UNIVERSUM. – C. 102-104.
13. Bobokulovich R. K. Using Waterplace to Work in Color Images Properties Of Colors //Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching. – 2022. – T. 6. – C. 58-62.
14. Bobokulovich R. K. Fine Art And Its Place In Human Society //Academia Repository. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 288-293.
15. Raxmonqulov X. B., Bekkeldiyeva M. F. Q. Tasviriy San’At Va Uning Mohiyati, Tur Va Janrlari //Oriental Art And Culture. – 2022. – T. 3. – №. 2. – C. 540-546.
16. Boboqulovich R. K. AN UNCOMPLICATED STILL LIFE MADE UP OF HOUSEHOLD ITEMS OF VARIOUS SHAPES AND TEXTURES //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 99-102.
17. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
18. Tursunbaevna S. S. Methodology Of Working Gypsum Cutting Head Sample //International Multidisciplinary Journal For Research & Development. – 2024. – T. 11. – №. 01.
19. Bobokulovich R. K. PRACTICAL IMPORTANCE OF LANDSCAPE PERFORMANCE IN FINE ARTS CLASSES //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – T. 5. – №. 2. – C. 1460-1463.
20. Abdikodirovich B. M. METHODOLOGY OF GETTING A HUMAN BODY IN SCULPTURE //Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research. – 2024. – T. 11. – №. 01. – C. 88-93.
21. Botirov M. A., Botirova M. M. K. Theoretical fundamentals of study pen and general principles of drawing //Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 5. – C. 567-574.
22. Abdukodirovich B. M. THE FORMATION OF SCULPTURE OF UZBEKISTAN IN THE YEARS OF INDEPENDENCE //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 11. – C. 110-114.
23. I.J. Mengnorov TASVIRIY SAN’AT DARSLARINI TASHKIL ETISHDA, O‘QUVCHILARNING KOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI // Inter education & global study. 2024. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/tasviriy-san-at-darslarini-tashkil-etishda-o-quvchilarning-kognitiv-kompetensiyalarini-rivojlantirish-metodikasi.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Omonova Rayhon Rahmatillayevna**, o’qituvchi, [**Омонова Райхон Рахматиллаевна,** педагог], [**Rayhon R. Omonova**, teacher]; manzil: O‘zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz, ko‘chasi Barkamol avlod, 43-uy [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термез, ул. Баркамол авлод, 43], [address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termiz, street Barkamol avlod, 43]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

YENGIL ATLETIKA SPORT TURIGA TALABALARNING MUNOSABATI

© A.K. Ibragimov[1]✉

[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqola yengil atletikaning ahamiyatini o'rganadi talabalar va uning talabalar hayoti va ta'limiga ta'siri. Tadqiqot, shuningdek, jismoniy faollikni o'z ichiga olgan o'rganishga muvozanatli yondashuv muhimligini ta'kidlaydi. Talabalarning ijtimoiy-psixologik moslashuvi, ularning fiziologik holati va sog'lig'i asosan ularning turmush tarzi va ular joylashgan muhit bilan belgilanadi. 18-25 yoshli talaba uchun bu ta'lim tizimining muhiti, chunki talabalar vaqtning 70% dan ortig'ini nafaqat o'qiydigan, balki bo'sh vaqtlarini o'tkazadigan ta'lim muassasalarida o'tkazadilar.

MAQSAD. talabalarning qiziqish va ishtirok etish darajasini aniqlash yengil atletika. Oldingi tajribaga oid savollar bilan anketani ishlab chiqing va baholang yengil atletika, motivatsiya va mashg'ulotlarga qiziqish.

MATERIALLAR VA METODLAR: maqolalar yozish uchun sport mavzulariga, xususan yengil atletikaga bag'ishlangan turli manbalardan olingan materiallar ishlatilgan.Anketadan foydalanish (Google formasi), a so'rovnoma sinflar va munosabatlarni o'rganish uchun a sport talabalar. Natijalar va ularni muhokama qilish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: talabalarning jismoniy faolligi darajasi oshadi, ularning jismoniy tayyorgarligi darajasini oshirish, musobaqalarda yuqori natijalarni ko'rsatish uchun jismoniy qobiliyatlari mustahkamlanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, jismoniy tayyorgarlik o'quvchilarga nafaqat ko'nikmalarni egallashga, balki sinfda nazariy bilim va analitik usullarni rivojlantirishga yordam beradi.

XULOSA. tadqiqot shuni ko'rsatadiki, turli yoshdagi odamlar yengil atletika bilan shug'ullanishadi va ko'pchilik uning turli yo'nalishlariga qiziqishadi. Yengil atletika odamga yurish, yugurish, sakrash va hokazolarda to'g'ri harakat qilishni o'rganishga imkon beradi. Ishtirokchilar yengil atletikaga ijobiy munosabatda bo'lishadi, musobaqalarni tomosha qilishni yaxshi ko'radilar.

Kalit so‘zlar: sport, yengil atletika, talabalar, salomatlik, jismoniy rivojlantirish.

Iqtibos uchun: Ibragimov A.K. Yengil atletika sport turiga talabalarning munosabatI. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.102-107.

ОТНОШЕНИЕ УЧАЩИХСЯ К ЛЕГКОАТЛЕТИЧЕСКИМ ВИДАМ СПОРТА

© A.K. Ибрагимов[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВЕДЕНИЕ: в этой статье исследуется важность легкой атлетики для студентов и его влияние на студенческую жизнь и образование. Исследование также подчеркивает важность сбалансированного подхода к обучению, включая физическую активность. Социально-психологическая адаптация учащихся, их физиологическое состояние и здоровье во многом определяются их образом жизни и окружающей средой, в которой они находятся. Для школьника 18-25 лет — это среда образовательной системы, так как более 70% времени студенты проводят в учебных заведениях, где они не только учатся, но и проводят свое свободное время.

ЦЕЛЬ: Определение уровня интереса и вовлеченности студентов в легкая атлетика. Разработайте и оцените анкету с вопросами о предыдущем опыте легкая атлетика, мотивация и интерес к тренировкам.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: Материалы из различных источников, посвященных спортивной тематике, в частности легкой атлетике, использовались для написания статей. Используя анкету (форма Google), а опрос для изучения классов и отношений это спорт студенты.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: повышается уровень физической активности учащихся, укрепляются их физические способности к повышению уровня физической подготовленности, показу высоких результатов в соревнованиях. Исследование показало, что физическая подготовка помогает учащимся не только приобретать навыки, но и развивать теоретические знания и аналитические методы в классе.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Исследование показывает, что легкой атлетикой занимаются люди разного возраста и многих интересуют разные ее направления. Легкая атлетика позволяет человеку научиться правильно двигаться при ходьбе, беге, прыжках и т. д. Сезонные факторы не влияют на этот вид спорта. Участники положительно относятся к легкой атлетике, любят смотреть соревнования.

Ключевые слова: спорт, легкая атлетика, студенты, здоровье, физическое развитие.

Для цитирования: Ибрагимов А.К. Отношение учащихся к легкоатлетическим видам спорта. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 102-107.

STUDENTS' ATTITUDE TO ATHLETICS

© Alisher K. Ibragimov[1]✉
[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article explores the importance of athletics for students and its impact on student life and education. The study also highlights the importance of a

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

balanced approach to learning, including physical activity. The socio-psychological adaptation of students, their physiological state and health are largely determined by their lifestyle and the environment in which they are located. For a student aged 18-25, this is the environment of the educational system, since students spend more than 70% of their time in educational institutions, where they not only study, but also spend their free time.

AIM: of the study is to determine the level of interest and involvement of students in athletics. Develop and evaluate a questionnaire with questions about previous athletics experience, motivation and interest in training.

MATERIALS AND METHODS OF RESEARCH: materials from various sources devoted to sports topics, in particular athletics, were used to write articles. Using a questionnaire (Google form), and a survey to study classes and relationships, these are sports students.

DISCUSSION AND RESULTS: the level of physical activity of students increases, their physical abilities to increase the level of physical fitness and show high results in competitions are strengthened. The study showed that physical training helps students not only acquire skills, but also develop theoretical knowledge and analytical methods in the classroom.

CONCLUSION: the study shows that athletics is practiced by people of different ages and many are interested in its different directions. Athletics allows a person to learn how to move correctly when walking, running, jumping, etc. Seasonal factors do not affect this sport. The participants have a positive attitude towards athletics, they like to watch competitions.

Keywords: sports, athletics, students, health, physical development.

For citation: Alisher K. Ibragimov. (2024) 'Students' attitude to athletics', Inter education & global study, (9(1)), pp. 102-107. (In Uzbek).

Talabalar sporti sportning ajralmas qismidir ommaviy sport va yuqori yutuqlar sportini birlashtirgan oliy o‘quv yurtlarida yetishtiriladi. Jismoniy tarbiya tizimi va Talabalarning sport mashg‘ulotlari quyidagilar uchun juda muhimdir jismoniy madaniyat qadriyatlarining cheksiz imkoniyatlarini maksimal darajada oshirish salomatlikni ta’minlash uchun odamlar yuqori professionallikka yerishadilar, shaxsning ma’naviy rivojlanishi va sog‘lom turmush tarzini rivojlantirish. Yengil atletika aqliy chidamlilikni shakllantirishga hissa qo‘shadi, maqsadlarni belgilash va amalga oshirishda qat’iyatlilik, mustaqillik, qaror qabul qilish va irodani tarbiyalash.

Zamonaviy davrda talabalik hayoti talabalarni kompyuterda ko‘proq vaqt o‘tkazishga majbur qiladi. Bunday harakatsiz turmush tarzi (harakatsizlik) sabablari: atrofiya mushak tizimi, gormonlar muvozanati, nafas olish bilan bog‘liq muammolar va ovqat hazm qilish tizimlari, asab tizimining buzilishi, kasalliklar yurak-qon tomir tizimi, semizlik, skolioz, uyqusizlik, ko‘rish muammolari. Jismoniy muammolar bilan bir qatorda aqliy muammolar ham paydo bo‘ladi - depressiya, nevroz, o‘z-o‘zini hurmat qilishning pasayishi va hokazo.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Alohida ahamiyatga yega talabalarni jismoniy bo‘lmagan sportga jalb qilish ta’lim universitetlari.

Davlatning jismonan kuchli yoshlarga bo‘lgan ijtimoiy yehtiyoji mutaxassislar har doim ham sog‘lig‘ining haqiqiy darajasiga mos kelmaydi, talabalarni shaxsiy madaniyatni shakllantirishga undash sport. Ilmiy va uslubiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, sharoitda zamonaviy jadal rivojlanayotgan jamiyatning ijtimoiy-madaniy va ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlari, birgalikda ta’lim paradigmalarini modernizatsiya qilish Ular oliy ta’limdagi innovatsion jarayonlarni va ularning yaxshi holatga aylanishi [1]. Jismoniy mashqlar jismoniy Arsenaldagi asosiy vositadir madaniyat va shuning uchun yeng samarali usullardan biri salomatlik darajasini shakllantirish va saqlash. Turg‘unlikni bartaraf yetish tanada, shuningdek mushaklardan nerv impulslarini faollashtirish miya yarim korteksi, darajani sezilarli darajada oshirishga imkon beradi sog‘liqni saqlash, hatto yengil amalga qachon, ommaviy mavjud jismoniy mashqlar. Yengil atletika-bu o‘z ichiga olgan sport turlari guruhi yurish, yugurish, sakrash va uloqtirishning har xil turlari siklik va asiklik rejimlar. Turli xillik va mavjudlik kombinatsiyasi yengil atletikaning mashg‘ulotlar tizimidagi Markaziy o‘rnini tushuntiradi ta’limning barcha darajalarida "jismoniy madaniyat" intizomi, umumiydan oliy uchun o‘rta [2]. Bu ko‘proq ishonchli sport tanlash mumkin yemas talabalarning ijtimoiylashuvi va o‘zini o‘zi anglashi uchun yengil atletika moliyaviy imkoniyatlar va salomatlik darajasi va tanlashning o‘ziga xos xususiyatlari jihatidan ijtimoiylashuv modeli va turli komponentlarga bo‘lgan talab nuqtayi nazaridan hayotda talab qilinadigan hissiyotlar, fazilatlarni rivojlantirishda yengil atletika [3].

Yengil atletika ko‘pincha "sport malikasi" deb ataladi, chunki bu sport raqobat yeng ko‘p o‘z ichiga oladi fanlar (yerkaklar uchun 24 va ayollar uchun 23). Bu biri asosiy va yeng mashhur sport turlari. Yengil atletika bilan shug‘ullanish uchun hatto yuqori darajadagi sportchilarga ham qimmatbaho uskunalar kerak yemas. Yengil atletikaning mustahkamlash va saqlash uchun ahamiyati salomatlik o‘zgarmasdir. Yurak-qon tomir, nafas olish tizimlarini tayyorlash, va mushak-skelet tizimi aniq yurish, yugurishda samarali va yengil atletikaning boshqa turlari [4-5]. Yengil atletika turli xil osonlikcha dozalanganlarni o‘z ichiga oladi yilning istalgan vaqtida va deyarli mashq qilish mumkin bo‘lgan mashqlar joyda. Yengil atletika yurish, yugurish kabi fanlarni birlashtiradi, sakrash (uzun, baland, uch, ustunli sakrash), uloqtirish (disk, nayza, bosqon va yadro) va yengil atletika ko‘pkurash. Sprint dvigatel apparatini takomillashtirishga hissa qo‘shadi, bu quyidagilar bilan ifodalanadi uning Markaziy va periferik qo‘zg‘aluvchanligi va labilligining oshishi sxemalar, shuningdek mushaklarning nisbatan anayerob sharoitda ishlashga moslashishi. Sprinting yuqori tezlikda kuch va yuqori tezlikni rivojlantirishga yordam beradi sabr, ustidan yuqori tezlik saqlanishini ta’minlash masofaga yugurish. Tez yugurish ichki muhitning tez o‘zgarishiga olib keladi: sut kislotasi tez to‘planadi, tananing buferining sig‘imi tizimlari ortadi. Yerkaklar yenergiya iste’moli 3700-4200 kkal va ayollar 3200-3600 kkal. O‘rta masofaga yugurishda muhim rol o‘ynaydi fiziologik tizimlarga tayinlangan mushaklarda kuchayadigan ayerob jarayonlari uchun kislorod ta’minotini ta’minlaydigan. Uzoq masofalarga yugurish masofaviy mashg‘ulotlar ayerob chidamliligini rivojlantirishga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

yordam beradi yurak-qon tomir, nafas olish va funksional zaxiralarini kuchaytirish boshqa tana tizimlari [6]. Trening samaradorligining dalillariuniversitet talabalari rivojlanish darajasini hisobga olgan holda yengil atletika darslarida tezlik va kuch fazilatlari - bu yugurish natijalarining o‘sish tezligi 3000 metr [7].

Sinflar sog‘liqqa ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, talabaning ijtimoiy mavqeini yaxshilashga hissa qo‘shing. Darslar davomida, yaxshi sog‘liq, yaxshi jismoniy rivojlanish, vosita jismoniy madaniyat sohasidagi qobiliyatlar, zarur bilim va ko‘nikmalar shakllanadi. Talaba nafaqat to‘g‘ri vosita mahoratini, balki yepchillik, tezlik, kuch va chidamlilikni rivojlantiradi va hokazo. Yengil atletika mashqlari tabiiy va hayotiy asoslarga asoslangan inson harakatlari: yurish, yugurish, sakrash, otish. Ushbu sport turi bilan shug‘ullanish tayanch-harakat tizimi kasalliklarining oldini olishda foydalidir (tekis oyoqlar, oyoqlarning yegriligi, holatning buzilishi, skolyoz), nafas olish va yurak-qon tomir tizimlari, shuningdek ijobiy ta’sir ko‘rsatadi metabolik jarayonlar va tanani himoya qilish [3]. Mushak faoliyati sport paytida amalga oshirilgan ishlar ko‘pchilikning ishini o‘zgartiradi inson tanasining funksional tizimlari. Amaliyot turli sport turlari tananing o‘ziga xos fiziologik holatini belgilaydi, tufayli avtomobil faoliyati [6] o‘ziga xos. Biz baholash uchun Google formasi yordamida so‘rovnoma ishlab chiqdik Kemsmu talabalari orasida yengil atletikaga qiziqish. So‘rovda 39 yoshdan 16 yoshgacha bo‘lgan 28 talaba ishtirok yetdi, ular orasida 26 qiz va 13 o‘g‘il. Bu respondentlarning deb 37 (94,9%) topildi sportga ijobiy munosabatda bo‘lgan, 2 (5%) neytral munosabatda bo‘lgan. 26 (65%) kishi sport bilan shug‘ullanadi. Universitetda faqat 26 (65%) talaba jismoniy tarbiya darslarida qatnashadi. Faqat 10 (25%) talaba yengil atletikani afzal ko‘radi. Men bu sport kabi 18 (45%) Respondentlar orasida 22 (55%) kishi boshqalarni afzal ko‘radi jismoniy faoliyat faoliyati. Yengil atletikani afzal ko‘rganlardan 16 (47,1%) ular yugurishni yoqtirishadi, 9 (26,5%) Atletik yurish, otish va sakrash, 3 (8,8%) talabalar qayd yetildi. Yengil atletika mashg‘ulotlari quyidagilar uchun kerak Sog‘lom turmush tarzini saqlash uchun 20 (50%) talaba, 12 (30%) sport turmush tarzini saqlab qolish uchun va sport karyerasi uchun 7 (17,5%).

Qatnashchilarning atigi 30 nafari (78,9%) sportdan zavqlanishadi. Yengil atletika musobaqalarini 2 (5,1%) talaba tomosha qiladi, 27 (69,2%) kuzatmaydi tomosha qilish. Quyidagi statistika faqat odamlar uchun o‘tkazildi sport bilan shug‘ullanadiganlar. Yengil atletika yeng tanlangan talabalar o‘rtasida sport, chunki " siz qanday sport turisiz qilish?"5 (28%) uni tanladi, undan keyin basketbol, voleybol, kurash 1 tomonidan (5,6%) odamga. Respondentlarning 2 (8,3%) har kuni mashq qiladi, Haftasiga 6 (25%) 1-2-marta, haftasiga 14 (58,3%) 3-4-marta, haftasiga 2 (8,3%) 5-6-marta.

Talabalar o‘zlarini saqlab qolish uchun sport bilan shug‘ullanishga qaror qilishdi jismoniy shakli, ularning umumiy salomatligini yaxshilash, targ‘ib intizom va to‘plangan stressni yengish usuli, shuningdek ularning vazni nazorat sifatida.

Ma’lumotlarni tahlil qilish natijasida biz yengil atletika degan xulosaga keldik talabalarning jismoniy qiziqishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi faoliyat, jismoniy tayyorgarlik darajasi va hatto ularning akademik ishlash.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Karomatovich I. A., Amurllaevich K. A. Functional Training of the Human Body Interrelationship with the Situation //Miasto Przyszłości. – 2023. – Т. 35. – С. 380-382.
2. Karomatovich I. A., Ugli S. M. K. Planning Training Loads of Highly Skilled Height Athletes //Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 394-397.
3. Ibragimov A. K., Khasanov J. M. Scientific and Practical Methodological Basis of the Development of Physical Qualities in Primary Class Children //Best Journal of Innovation in Science, Research and Development. – 2023. – Т. 2. – №. 11. – С. 62-65.
4. Karomatovich I. A. et al. Analysis of the Developmental Process of Approximate (Initial) Activity of Handball Players //Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 481-486.
5. Karomatovich I. A. et al. Methodology of Use of Classified Volleyball Equipment in the Health of Girls Students in Higher Education Institutions //Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 303-307.
6. Khaidarov U. R. Technique of Movement of Sprinters' Legs Affecting the Increase in Sprint Speed //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 49-54.
7. Хайдаров У. Р. 7. УР Хайдаров Обоснование влияния правильной постановки стопы на увеличение скорости бега: УР Хайдаров, АУ Эргашев, РХ Кадиров //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 1. – С. 65-74.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ibragimov Alisher Karamatovich**, dotsent, [**Ибрагимов Алишер Караматович**, доцент], [**Alisher K. Ibragimov**, docent]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro shahar Piridastgir ko`chasi 2-uy [адрес: Узбекистан, г.Бухара ул. Пиридастгир, д. 2], [address: Uzbekistan, Bukhara Pyridastgir str., 2]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

ACTUAL PROBLEMS OF FORMATION OF MORAL EDUCATION OF THE YOUNGER GENERATION

© Anvar I. Khikmatov[1]✉

[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article is based on theoretical and practical data on the organization of educational work in higher educational institutions, focusing on the moral upbringing and professional maturity of young people, which are the foundation of our society's development. The results of scientific research are illuminated in the context of modern educational processes.

AIM: to analyze the peculiarities of the educational processes organized in higher educational institutions and, based on this, to properly organize and manage these processes. As a result, the worldview of students is transformed, and they develop feelings of pride, honor, dignity, love, and respect, which correspond to our national mentality.

MATERIALS AND METHODS: in the course of the study, methods such as interviews, socio-psychological surveys, and observation were used, and the statistical reliability of the results obtained was confirmed through factor analysis.

DISCUSSION AND RESULTS: currently, the use of new pedagogical technologies in the educational process has become a requirement for training highly qualified personnel in the higher education system. As a result of collaboration with independently thinking students, they are shaped into mature specialists.

CONCLUSION: in order for educational work in higher educational institutions and student groups to be effective, it is important to identify the desires, interests, and preferences of the students (the object of education) through oral conversations or surveys before planning. Considering these factors, planning educational work will yield positive results.

Key words: law "On Education," "National Program for Personnel Training," cooperation, educational technology, democratic state, education and upbringing, scientific and technological progress, education of the younger generation, elimination of shortcomings in knowledge and education.

For citation: Anvar I. Khikmatov. (2024) 'Actual problems of formation of moral education of the younger generation', Inter education & global study, (9(1)), pp. 108–115. (In English).

ПРАВИЛЬНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ НАШЕЙ МОЛОДЕЖИ ЯВЛЯЕТСЯ ОСНОВОЙ ПРОГРЕССА НАШЕГО ОБЩЕСТВА В

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ НРАВСТВЕННОГО ВОСПИТАНИЯ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ

© А.И. Хикматов[1]✉
[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье представлены результаты научных исследований, основанных на теоретических и практических данных об организации воспитательной работы в высших учебных заведениях, что является основой нравственного воспитания молодежи и их профессиональной зрелости, как фундамента развития нашего общества. Эти исследования освещены в контексте современных образовательных процессов.

ЦЕЛЬ: анализ особенностей воспитательных процессов, организуемых в высших учебных заведениях, и на основе этого правильная организация и управление этими процессами. В результате изменяется мировоззрение учащихся, формируются такие чувства, как гордость, честь, достоинство, любовь и уважение, которые соответствуют нашей национальной ментальности.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования были использованы такие методы, как беседа, социально-психологический опрос, наблюдение, а также статистическая достоверность полученных результатов была подтверждена факторным анализом.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: на данный момент, использование новых педагогических технологий в образовательном процессе стало требованием времени для подготовки высококвалифицированных специалистов в системе высшего образования. В результате сотрудничества с личностями студентов, которые свободно мыслят, происходит их формирование как зрелых специалистов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: для того чтобы воспитательная работа в высшем учебном заведении и в студенческих группах была эффективной, перед планированием важно выяснить желания, интересы и предпочтения воспитуемых (объекта воспитания) посредством устных бесед или опросов. Учитывая эти факторы, планирование воспитательной работы принесет положительные результаты.

Ключевые слова: Закон «Об образовании», «Национальная программа подготовки кадров», сотрудничество, образовательные технологии, демократическое государство, образование и воспитание, научно-технический прогресс, воспитание молодого поколения, устранение недостатков в знаниях и воспитательном процессе.

Для цитирования: Хикматов А.И. Актуальные проблемы формирования нравственного воспитания подрастающего поколения. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 108–115.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

YOSH AVLODNING AXLOQIY TARBIYASINI SHAKLLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI

© A.I. Hikmatov[1]✉
[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada oliy o'quv yurtlarida tarbiyaviy ishlarni tashkil etish tartibi – yoshlarimizning axloqiy tarbiyalanganligi, kasbiy yetukligi jamiyatimiz rivojining poydevori haqida nazariy-amaliy ma’lumotlarga asoslanib ilmiy izlanishlari natijasida zamonaviy ta’lim jarayonlari bilan yoritilgan.

MAQSAD: oliy ta’lim muassasalarida tashkil etiladigan tarbiyaviy munosabatlar jarayonlarining o‘ziga xos xususiyatlarini tahlil etish asosida ushbu ta’lim muassasalarida tarbiyaviy munosabatlar jarayonlarini to‘g‘ri tashkil etish va boshqarish – o‘quvchilarning dunyoqarashini o‘zgartirishga, ularda g‘urur, or-nomus, mehr va muhabbat kabi qator tuyg‘ularni, ya’ni milliy mentalitetimizga mos va xos tuyg‘u va xususiyatlarni shakllantirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida suhbat, ijtimoiy-psixologik so'rovnoma, kuzatish kabi metodlaridan foydalanildi va olingan natijalarning statistik ishonchlilik darajasi faktorli tahlil orqali tasdiqlandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: hozirda oliy ta’lim tizimida yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda yangi pedagogik texnologiyalarni dars jarayonida qo‘llash davr talabi ekanligi va erkin fikrlaydigan talaba shaxsi bilan ham yaqindan hamkorlik qilish natijasida ularni yetuk mutaxassis kadr sifatida shakllantirish haqida ilmiy-amaliy ishlar bilan tajriba almashilgan.

XULOSA: oliy o’quv yurtida va talabalar guruhlarida tarbiyaviy ishlar ta’sirchan bo’lishi uchun ularni rejalashtirishdan oldin kimlarga yo’naltirilgan bo’lsa (tarbiya ob’ekti), ularni xohishi istagi, qiziqishini og’zaki suhbat yoki so’rovlar orqali aniqlash, shularni hisobga olib, tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish ijobiy natija beradi.

Kalit so'zlar: “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, “Kadrlar tayyorlashning milliy dasturi”, hamkorlik, ta’lim texnologiyasi, demokratik davlat, ta’lim-tarbiya, ilmiy-texnik taraqqiyot, yosh avlod ta’lim-tarbiyasi, bilimlardagi va ta’lim-tarbiyadagi kamchiliklarni bartaraf etish.

Iqtibos uchun: Hikmatov A.I. Yosh avlodning axliqiy tarbiyasini shakllantirishning dolzarb muammolari.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.108–115.

The education reform being implemented in our country is also associated with preparing young people for future life and marriage. Developed under the leadership of the first President I. Karimov and successfully implemented, the “National Personnel Training Program” was aimed at helping young people find their place in life; it was envisaged that the educational reform would accelerate the economic, political, scientific, technical and intellectual development of society. This, in turn, can create new relationships between the citizens of our country and change the social environment. I. Karimov put the educational

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

model at the center of the "National Personnel Training Program" and predicted that the following radical changes will occur in our society when it is fully implemented.

"Firstly, this will have a positive impact on the socio-political climate, and as a result, the existing environment in our country will completely change...

Secondly, when the new education model is launched, the process of finding your place in life will accelerate...

Thirdly, the new model of education leads to the formation of a free, independent-minded person in society. We will have the opportunity to develop people who are self-aware, strong-willed, full of faith, and have a clear purpose in life.

Fourthly, the new model of education is very important for realizing the potential strengths of our society.

Fifthly, we set ourselves the goal of building a civil society. The first important steps have been taken in this area. I am confident that over time, the functions and features of a strong state, necessary for today's transition period, will gradually be transferred to a strong society"[1].

Young people, especially their level of upbringing, play a decisive role in the gradual solution of these issues. It is especially important to use the educational opportunities of education and organize extracurricular educational activities on a scientific basis in the education of future highly moral specialists studying in higher educational institutions.

The education reform being implemented in our country has found its scientific, theoretical, socio-economic, political and legal expression in the Law "On Education" and the "National Personnel Training Program". The goal of the "National Personnel Training Program" is a radical reform of the education sector, freeing it from ideological views and prejudices of the past, training highly qualified personnel who meet the high moral and ethical requirements at the level of developed democratic countries. country is to create a national system"[2].

The implementation of this task requires a radical change in the educational process, its content, form and methods, and the educational process in educational institutions. When organizing the educational process in educational institutions, it is extremely important to pay attention to educational work, train highly qualified specialists, and educate them as people with high moral qualities. The work carried out in this direction has received international recognition and has begun to bring first results. As a result, the economic and social development of our republic has accelerated. However, taking into account the factors of its future development, it is necessary to adapt the training of specialists to world standards, turn them into personal beliefs about their specialty and socio-political knowledge. In new historical conditions, it is impossible to solve complex economic, political, spiritual and ethical problems facing society without self-improvement. Because when solving them, it is important that human consciousness, reason, and social

[1] The dream of an ideal generation. -T.: -1999. Pages 42-43.
[2] National personnel training program./In the collection "The Perfect Generation is the basis for the development of Uzbekistan." - Tashkent:1998, p.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

activity feel their responsibility to the people and the nation. The construction of an independent state with a change in a person's worldview and his consciousness is a dialectically interdependent process.

Analyzing the process of people's assimilation of science, teaching, ideas, we are witnesses to the fact that any idea, decision, law is absorbed into the consciousness, actions, behavior, knowledge, spiritual world of people and is applied in practical activities. Let's accept ideas, decisions, laws and turn them into our spiritual property, they become tools for changing society and people. Therefore, for our independent country, raising a new, free, independent-minded person has become a matter of life and death. This social necessity requires reforming the entire system of education and training on a new, ideological basis. At the same time, economic development based on market relations, along with high professional training, requires initiative and entrepreneurship, unity of speech and practical work, independent thinking, striving for a long-term goal, dedication for the development of the Motherland, people, and nation. The formation of these qualities in future specialists cannot be realized without the participation of the education system. This, in turn, requires that the education system serve to prepare spiritually mature people with deep knowledge of their profession.

The experience of many developed countries of the world has shown that the economic, political and spiritual development of the state is inextricably linked with the system of education and training. Because the main object of the education and training system is the knowledge of a person's personality, his spiritual and moral character, and professional development. Therefore, it is impossible to implement a single issue in the country without the participation of people, the level and qualifications of personnel. In conditions of independence, it has become socially important that education, first of all, serves to educate an independently thinking individual. Indeed, at its center, not only the interests of the state were placed in the foreground, but also, first and foremost, serving the needs of the individual. In the new historical conditions, education and personnel training are becoming the driving force behind the country's development. "Education reform is the most pressing issue of today, which will decide our fate tomorrow" - this has become vitally important [3].

We see that a person's level of education is important not only for the current development of society, but also for the future. Thus, in conditions of national independence, the formation of high moral qualities in future specialists has become an important and integral task of the educational process. Because in conditions of administrative-command treatment of a person mainly through external administrative influence, depriving him of his will, desire and independent decision-making, turning him into a slave of administrative oppression, automatically turning him into a robot carrying out instructions and orders. In conditions of market relations, a specialist is free from administrative pressure, creative, independent thinking, high professional training, high spirituality, pure morality, and social activity have become a requirement of life. Making the right decision based on the situation in the production process is an integral feature of his

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

personal qualities, human and professional culture. It is these qualities that encourage a specialist to be creative and, in turn, through their profession make a huge contribution to the economic, social and cultural development of society. These qualities require specialists to be ready, through their conscious development and self-awareness, to contribute to the interests of the people, the Motherland as an individual and as a professional. This need includes the formation of regulatory mechanisms based on an objective assessment and control of the future specialist over his work; his human dignity and personal pride should play a role. The reason for this approach to the formation of a specialist is that the inner spiritual world of a person turns norms of behavior into an internal motive, and the motive acts as a guide. In this case, the student's activity in the educational process increases, he is formed as a person, realizes his profession as a whole, under the influence of an internally recognized motive.

No matter how well the educational activity at the university is organized, if it is not supported by educational work carried out in the afternoon, or if the educational work is poorly organized, the value of the result achieved in the educational process will decrease. The knowledge acquired by students is transformed into norms of behavior through a system of positive human relations. The educational process consists of a system of human interaction, communication and communication.

The educational process requires, first of all, to understand and manage the nature of these relationships. Managing the educational process is a necessary condition for self-organization. Since the spiritual image of the student enters into certain relationships with the external environment, it ultimately determines the direction of the process of self-education. The effectiveness of educational work in a higher educational institution is determined by preparing the ground for self-education of students. It is important to have an ideologically targeted, practical and stratified approach to organizing, planning and managing the educational process of students, creating favorable conditions for the development of the personality and profession of each student.

When conducting educational work with students, it is necessary to pay more attention to nationality, our national heritage. Thanks to independence, wide opportunities have opened up for this. The ability of our national heritage, its closeness to our people and its influence on nurturing our country's future professionals as polite and honorable people. Because before independence, we unknowingly followed Russian and European culture and education, forgetting our identity and language. Therefore, we were lucky enough to restore our national culture and educate our youth through it. Using this, we must give them the spirit of the times, give them a new meaning, give an oriental spirit to the cause of enlightenment. In education, nationality requires, first of all, to feel the internal experiences associated with the student's psychology, external characteristics, to relate to his pride in education, and to widely use Eastern methods. On this basis, we will rebuild our national system based on the noble heritage of our ancestors, who have received their rightful place among the treasures of the world in education. In national heritage, the main attention is paid not to external appearance, but to the broader moral and spiritual world.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

The development and future of our country depends on the material and spiritual maturity of the people living in this society.

In carrying out and carrying out educational activities with future specialists-students, topics, events, socio-political, historical, scientific dates in the life of the people, the country, the life of scientists, fuzols, generals who have made a worthy contribution to the Culture of our people and world science, the world, are covered. friendship, work, professionals, family, homeland, love and nature conservation, it is important to pay attention to activities related to cleanliness. Educational activities can be effective only if they are carried out in close connection with the heritage of our ancestors, customs, traditions, and human morals. Education that is not connected to everyday socio-political events can lead to students feeling indifferent to them and contributing to the acquisition of general knowledge and profession.

In order for educational activities to be effective in universities and student groups, before planning it, it is necessary, through an oral conversation or survey, to determine who (the object of education) it is aimed at, his wishes and interests, as well as planning educational activities. Measures taking this into account will yield positive results.

Based on this, in modern conditions, when training specialists in higher educational institutions, an important place is occupied not only by professional, but also by the formation of personal qualities in mutual proportionality. Indeed, in the unity of education and upbringing, education guides the understanding of the essence of man, the professional activity of being kind, of doing good to people. Therefore, the first President of Uzbekistan I. Karimov said: “The future begins today. If we do not pay attention to the issue of education now, the future will be lost. We do not regret anything from education. Spiritual and moral purification, faith, honesty, religiosity, honor, kindness and similar real human qualities do not come by themselves. Education is the basis of everything”[4] – no wonder he said that.

At the same time, as a preliminary attempt, we presented pedagogical and psychological information about the formation of groups, interpersonal relationships, level of knowledge, age, gender, number and stages of their composition in order to create a comprehensive picture of educational work in higher educational institutions. It is very important that heads of higher educational institutions, professors and teachers of faculties, departments, and most importantly group leaders know this. Because it is unwise to think about the educational work of students without knowing these things. We also approached a model of mutual coordination of the actions of those involved in teaching students in higher educational institutions, based on our experience and the science of pedagogy. It should be recognized that this issue has not yet been resolved scientifically and practically. This is due to its complexity as a multicomponent system. But this does not mean that multicomponent processes cannot be brought into a single control state. To raise this process from a chaotic state to a controlled level, participants can create a

[4] Ibid., page 53.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

system that works smoothly, like a clockwork mechanism, based on the tireless work and research of educational institution leaders who analyze the results of the educational process. students for a long time, consolidating their achievements, identifying and eliminating the causes of shortcomings.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ta’lim to‘g‘risidagi Qonun //Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori nomli to‘plamda. –T.:-1998y. 20-29-betlar.
2. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi //Barkamol avlod – O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori nomli to‘plamda. –T.:-1998y. 31-62-betlar.
3. Barkamol avlod orzusi. To`plam. Tuzuvchilar: Sh.Qurbonov, R.Axmeddinov, H.Saidov. - Toshkent: Sharq. - 1999, 39-bet.
4. Zaripova G.K. Madaniyatshunoslik yondashuvi asosida o‘qituvchilar umumiy o‘rta ta’lim maktabi o‘quvchilarini ma’naviy-ma’rifiy tarbiyalash tizimida o‘z-o‘zini tarbiyalashni shakllantirishining ahamiyati: Vol. 42 No. 1 (2024): ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ | Выпуск журнала № 42 | Часть-1. 50-57.
5. Зарипова Г.К. Духовно-педагогическая роль самообразования в формировании учащихся общих средних школ как совершенных человеков: Vol. 42 No. 1 (2024): ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ | Выпуск журнала № 42 | Часть-1. 58-75.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Hikmatov Anvar Izatullayevich**, harbiy ta'lim fakultetining maxsus tayyorgarlik sikli o'qituvchisi, [**Хикматов Анвар Изатуллаевич**, преподаватель цикла специальной подготовки факультета военного образования], [**Anvar I. Hikmatov**, teacher of the special training cycle of the military education faculty]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro shahar Piridastgir ko`chasi 2-uy [адрес: Узбекистан, г.Бухара ул. Пиридастгир, д. 2], [address: Uzbekistan, Bukhara Pyridastgir str., 2] ; anvar.hikmatov@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

TALABALARGA NANOTEXNOLOGIYA ASOSLARINI O‘RGATISHDA INTERFAOL TEXNOLOGIYALAR

© A.U. Sottarov[1]✉

[1]Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: mazkur maqolada nonotexlogiyalarning fan va texnika soxasidagi aloqadorligi va fizika faniga tadbiqi haqida fikr va mulohazalar yurutilgan, nonotexnologiyaga asoslangan innovatsiyalarning mohiyatli, maqsadli joriy etilishi haqida fikr yuritilgan.

MAQSAD: talabalarning o‘qish jarayonida faol ishtirokini rag‘batlantirish, ularning o‘z fikrlari va ta’sirlari bilan ko‘rsatgan qiziqishlarini oshiradi. Interfaol texnologiyalar orqali bilimni samarali taqsimlash va talabalar orasida hamkorlikni rag‘batlantiradi. Nanotexnologiya sohasida zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash va talaba-o‘qituvchi o‘rtasida samarali aloqa o‘rnatadi. Talabalarga real muammolarni hal qilish uchun nanotexnologiyalardan foydalanish qobiliyatini rivojlantiradi. Talabalarning ilmiy va analitik fikrlash qobiliyatlarini oshirish, o‘z tadqiqotlarini olib borish va ilmiy xulosalarni shakllantiradi.

MATERIALLAR VA METODLAR: interfaol texnologiyalar nanotexnologiyani o'qitish muammolariga innovatsion echimlarni taklif etadi. Bu usullar yanada dinamik va jozibador o'quv muhitini ta'minlabgina qolmay, talabalarni tushunishni kuchaytiribgina qolmay, balki ularni tez o'sib borayotgan ushbu sohada kelajakdagi martaba uchun ham tayyorlaydi. Nanotexnologiyalar rivojlanishda davom etar ekan, o'qituvchilar uchun rivojlanayotgan texnologiyalardan xabardor bo'lish va ularni o'qitish amaliyotiga integratsiya qilish juda muhimdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: nanotexnologiyani o‘qitishda interfaol texnologiyalarning kiritilishi o‘quvchilarning faolligini va tushunishini sezilarli darajada oshirishi ko‘rsatilgan. Simulyatsiyaga asoslangan ta'limda ishtirok etgan talabalar murakkab tushunchalarni yaxshiroq tushunishlarini, hamkorlikdagi loyihalarda ishtirok etganlar esa yaxshilangan jamoaviy ish va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini namoyish qilishdi. Bundan tashqari, o'yin va amaliy tajribalardan foydalanish motivatsiya va mavzuga qiziqishni oshirishga yordam berdi.

XULOSA: nanotexnologiya asoslarini samarali o'rgatish an'anaviy usullardan ko'proq interfaol yondashuvlarga o'tishni talab qiladi, bu esa faollik va chuqurroq tushunishga yordam beradi. Turli interfaol texnologiyalardan foydalangan holda, o'qituvchilar talabalarni ilhomlantiradigan va ularni nanotexnologiyalar sohasida

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar bilan qurollantiradigan boy o'quv muhitini yaratishi mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu o'qitish usullarining talabalar natijalariga va fan va texnologiya sohasidagi martaba tayyorgarligiga uzoq muddatli ta'sirini baholashga qaratilishi kerak.

Kalit so'zlar: nonotexnologiya, innovatsiya, texnika, fan va texnika sohasi, rivojlanish.

Iqtibos uchun: Sattarov A.U. Talabalarga nanotexnologiya asoslarini o'rgatishda interfaol texnologiyalar // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.116-122.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ ОСНОВАМ НАНОТЕХНОЛОГИЙ

© А.У. Соттаров [1]✉
[1]Термезский университет экономики и сервиса, Термез, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: данная статья содержит мысли и мнения об актуальности ненотехнологий в области науки и техники и их применении в физике, а также предметном, целенаправленном внедрении инноватsiй на основе нонотехнологий.

ЦЕЛЬ: поощрять активное участие учащихся в процессе обучения, повышать их интерес к своим мыслям и чувствам. Он способствует эффективному обмену знаниями и сотрудничеству между студентами с помощью интерактивных технологий. Использует современные технологии в области нанотехнологий и устанавливает эффективную связь между учеником и преподавателем. Развивает способность учащихся использовать нанотехнологии для решения реальных проблем. Совершенствовать навыки научно-аналитического мышления студентов, проводить собственные исследования и формировать научные выводы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: интерактивные технологии предлагают инноватsionные решения проблем преподавания нанотехнологий. Эти методы не только обеспечивают более динамичную и увлекательную среду обучения, которая не только улучшает понимание студентами, но и готовит их к будущей карьере в этой быстро развивающейся области. Поскольку нанотехнологии продолжают развиваться, преподавателям крайне важно быть в курсе новых технологий и интегрировать их в свою педагогическую практику.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: было показано, что включение интерактивных технологий в преподавание нанотехнологий значительно повышает вовлеченность и понимание учащихся. Студенты, участвовавшие в обучении на основе моделирования, продемонстрировали лучшее понимание сложных концепций, а те, кто участвовал в совместных проектах, продемонстрировали улучшение навыков командной работы и решения проблем. Кроме того,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

использование игр и практического опыта способствовало повышению мотиватsii и интереса к предмету.

ВЫВОДЫ: эффективное преподавание основ нанотехнологий требует перехода от традиционных методов к более интерактивным подходам, которые способствуют вовлечению и более глубокому пониманию. Используя различные интерактивные технологии, преподаватели могут создать богатую среду обучения, которая вдохновляет студентов и снабжает их знаниями и навыками, необходимыми для достижения успеха в нанотехнологиях. Будущие исследования должны быть сосредоточены на оценке долгосрочного воздействия этих методов обучения на успеваемость учащихся и готовность к карьере в области науки и техники.

Ключевые слова: нетехнологии, инноватsii, технологии, наука и техника, развитие.

Для цитирования: Сатторов А.У. Интерактивные технологии в обучении студентов основам нанотехнологий // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 116-122.

INTERACTIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING STUDENTS THE BASICS OF NANOTECHNOLOGY

© Abduvali U. Sottarov[1]✉
[1]Termez University of Economics and Service, Termiz, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article contains thoughts and opinions on the relevance of nanotechnology in the field of science and technology and its application in physics, as well as the subject, targeted implementation of innovations based on nanotechnology.

AIM: to encourage students' active participation in the learning process, increase their interest in their thoughts and feelings. It promotes effective knowledge sharing and collaboration among students through interactive technologies. Uses modern technologies in the field of nanotechnology and establishes an effective connection between the student and the teacher. Develops students' ability to use nanotechnology to solve real-world problems. Improve students' scientific and analytical thinking skills, conduct their own research and form scientific conclusions.

MATERIALS AND METHODS: interactive technologies offer innovative solutions to the problems of teaching nanotechnology. These methods not only provide a more dynamic and engaging learning environment that not only improves students' understanding but also prepares them for future careers in this rapidly developing field. As nanotechnology continues to evolve, it is critical for educators to stay current with new technologies and integrate them into their teaching practices.

DISCUSSION AND RESULTS: incorporating interactive technologies into nanotechnology instruction has been shown to significantly increase student engagement

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

and understanding. Students who participated in simulation-based learning demonstrated a greater understanding of complex concepts, while those who participated in collaborative projects demonstrated improved teamwork and problem-solving skills. Additionally, the use of games and hands-on experiences contributed to increased motivation and interest in the subject matter.

CONCLUSIONS: effective teaching of nanotechnology fundamentals requires a shift from traditional methods to more interactive approaches that promote engagement and deeper understanding. By using a variety of interactive technologies, educators can create a rich learning environment that inspires students and equips them with the knowledge and skills needed to succeed in nanotechnology. Future research should focus on assessing the long-term impact of these teaching methods on student achievement and readiness for careers in science and engineering.

Keywords: non-technology, innovation, technology, science and engineering, development.

For citation: Abduvali U. Sottorov (2024) Interactive technologies in teaching students the basics of nanotechnology// Inter education & global study, (9(1)), pp. 116-122. (In Uzbek).

Talabalarga nanotexnologiya asoslarini o‘rgatishda interfaol texnologiyalardan foydalanish yo‘llari qanday amalga oshiriladi?

Umumta’lim maktablari uchun tayyor raqamli ta’lim resurslari, interfaol o‘quv-uslubiy ta’lim dasturlari to‘plami mavjud.

Mazkur interfaol ta’lim resurslaridan talabalar - bo‘lajak fizika o‘qituvchilariga nanotexnologiya asoslarini o‘rgatishda faqat qisman foydalanish mumkin, chunki bu qo‘llanmalarda nano sohasidagi jarayonlar haqida tushunchalar keltirilmagan.

Interfaol doska zamonaviy ta’lim texnologiyalarining asosiy vositasi sifatida OTMda darslarni o‘tkazishda o‘qituvchilar uchun ajralmas yordamchi bo‘lib hisoblanadi.

Doska fizika fanini o‘qitishning yangi interfaol vositalari – elektron multimedia darsliklari va dasturiy-uslubiy majmualardan foydalanish imkonini beradi.

Interfaol doska bilan ishlashda o‘qituvchi quyidagilarni qo‘llashi mumkin:

1. Faol taqdimotlar (material taqdim etilishida taqdimotga kerakli eslatmalarni kiritish mumkin).

2. Faol modellar (real vaqt rejimida model yoki hodisani boshqarish).

3. Faol videofayllar (videofragmentlarni doska rejimida ochish, fragmentlarni istalgan joyda to‘xtatish va keyin fragmentni ko‘rishni davom etish).

4. Interfaol doska bilan ta’minlangan dasturiy paketlarda bajarilgan o‘z multimedia mahsulotlari.

O‘qitishning faol usullari materialni eslab qolishni yaxshilashga yordam beradi. Interfaol doskadan foydalanib, o‘qituvchi butun dars davomida ham, keyinroq ham, masalan, uy vazifasini tekshirishda talabalar bilan onlayn muloqot qilishi mumkin.

Interfaol o‘qitish usullarining afzalliklari quyidagilardan iborat:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

1. Ta’lim tahsil oluvchining xarakteri, shaxsiyati va imkoniyatlarining xususiyatlarini hisobga olgan holda yanada individual bo‘ladi.

2. Axborotni qisqa va ixcham tarzda taqdim etish mumkin.

3. Vizual idrok sezilarli darajada yaxshilanadi va yangi materialni o‘rganish jarayoni yanada qulayroq bo‘ladi.

4. Tahsil oluvchilarning bilish sohasidagi faoliyati sifat jihatdan yangi bosqichda faollashadi, ular nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘ladilar.

OTM da nanotexnologiyani o‘rganishda interfaol taqdimotlarni tuzish va ulardan foydalanish misollarini ko‘rib chiqamiz.

Nanotexnologiya bo‘yicha kirish ma’ruzasi uchun taqdimotni ishlab chiqishda, interfaol vositalarni tanlash murakkabdir. Bu darsning o‘ziga xosligi bilan bog‘liq (nazariy material taqdim etiladi).

Nanotexnologik jarayonlarni vizuallashtirish va modellashtirish uchun turli xil dasturlash vositalarining imkoniyatlaridan foydalanish mumkin.

OTM talabalari tomonidan o‘rganilayotgan dasturlash va modellashtirish vositalaridan nanotexnologiya sohasidagi jarayon va hodisalarning grafik va video modellarini yaratishda foydalanish mumkin.

umumiy fizika kursining turli bo‘limlarida nanotexnologik jarayonlar va hodisalarni modellashtirish imkoniyatlari keltirilgan.

Umumiy fizika kursining turli sohalarida nanoob’yektlar va nanojarayonlarni modellashtirish imkoniyatlari

Fizika bo‘limi	**Nanotexnologiya tushunchasi**	**Modellar turi**
Molekulyar fizika	Molekulyar nanotexnologiyalar, mexanosintez, assembler, supramolekulyar tizimlar, klasterlar, fullerenlar, nanoquvurlar, grafen, nanokristall materiallar, nanokompozitlar.	Fullerenlar, nanoquvurlar, nanokompozitlar, nanog‘ovakli materiallar
Elektrodinamika	Nanoelektromexanik elementlar, magnit nanozarrachalar, superparamagnetizm, gigant magnit qarshilik effekti, nanodomen muhandisligi, nanolitografiya, bir elektronli qurilmalar, molekulyar mantiqiy qurilmalar, elektron mikroskopiya	Uglerod nanoquvur nanoo‘tkazgich va yarim o‘tkazgich sifatida, gigant magnit qarshilik effekti
Optika	Optik nanomateriallar, yorug‘lik nanolokalizasiyasi, optik mikroskopiya, nanofotonika, elektroxromika, fotoxrom optika, oson tozalanadigan va ravshanlantirilgan optika, manfiy yorug‘lik sinish koeffisiyentli nanomateriallar	Foton kristall, optik datchik va sensor, manfiy yorug‘lik sinish koeffisiyentli materiallarda yorug‘liq tarqalishi
Kvant fizika	Skanerlovchi tunnel mikroskopiya, atom-kuch mikroskopiyasi, kvant nuqtasi, kvant chuquri, kvant kompyuter, grafen.	Kvant tranzistor, zarrachalarni tunellashtirish jarayonlari

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Termiz xususiy universitetida umumiy fizika kursi doirasida talabalar-bo‘lajak fizika o‘qituvchilariga nanotexnologiya sohasiga oid g‘oyalar shakllanadi. Bunda ularning nanoob’yektlar va nanojarayonlarning vizual tasviri talabalar uchun qulay bo‘lgan Delfi dasturlash muhitida kompyuter dasturlarini yaratish orqali amalga oshiriladi.

Nanotexnologik jarayonlarning har xil turlari ma’lum bir kompyuter dasturini yaratishda o‘ziga xos xususiyatlarni qo‘yadi. Biroq, bunday video va grafik modellarni yaratishda foydalanish mumkin bo‘lgan asosiy umumiy fikrlarni ajratib ko‘rsatishimiz mumkin.

Bu modellarni loyihalashda Object Pascal tilida Delfi 7 dasturlash muhitidan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bu muhit ob’yektga yo‘naltirilgan va shuning uchun dastur oynasini loyihalash sezilarli darajada soddalashtirilgan. Ilovalarni ishlab chiqish uchun eng ko‘p ishlatiladigan komponentlar Timer, Image, BitBtn, Button va shunga mos ravishda komponentlar joylashtirilgan shaklning o‘zi qo‘llaniladi.

Dasturning ishlash jarayonini boshqarish menyulari har bir dasturga biriktirilgani holda qisqacha tavsiflangan, ular bilan tanishish shart emas, chunki interfeys sodda.

Hozirgi vaqtda inson hayotining turli sohalarida qo‘llaniladigan murakkab texnik mexanizmlarni ishlab chiqarishda “yuqori texnologiyalar” ni jadal rivojlantirish va qo‘llash tendensiyasi mavjud. Ma’lumki, ko‘plab murakkab texnik mexanizmlarni yaratishni nanotexnologiyalarsiz amalga oshirib bo‘lmaydi, bu esa, o‘z navbatida, ushbu darajadagi texnologiya bilan ishlashga qodir bo‘lgan tayyor kadrlarni talab qiladi.

O‘qitishda kompyuter va fizik modellari asosiy o‘rinni egallaydi, chunki mikrodunyodagi va qisman makrodunyodagi jarayonlarni aks ettirish talabalar uchun juda qiyin vazifadir, shuning uchun o‘quv jarayonida modellardan foydalanish, talabalar uchun ularning imitasiyasini kuzatish orqali davom etayotgan jarayonlarni tushunishga erishish mumkin.

Nanotexnologiya mavzulari bo‘yicha kompyuter modellariga misol sifatida nanotexnologiya sohasidagi quyidagi qurilmalar va jarayonlarning kompyuter modellaridan foydalanish mumkin: nanoquvur modeli; spin ventil; nano-fotoelement; nanokompozit; fulleren; nanoquvur yaratish modeli; foton kristall; kvant nanonuqtalari va boshqa modellar.

Modellar talabalar tomonidan ular uchun mavjud bo‘lgan dasturlash muhitidan foydalangan holda yaratilishi mumkin. Modellar ustida ishlashda talabalar loyiha yondashuvi doirasida model haqida dastlabki ma’lumotlarni to‘playdilar, mavjud modellarni tahlil qiladilar va modelning vizuallashtirilishi kerak bo‘lgan xususiyatlarini aniqlaydilar. Yaratilayotgan model bilan ishlashda ijodiy va loyiha faoliyatining xususiyatlari yaqqol ko‘rinadi. Yaratilgan modellar keyinchalik kichik kurs talabalarini o‘qitish jarayonida namuna sifatida qo‘llaniladi.

Talabalarning nanotexnologiyalar sohasidagi loyiha va tadqiqot faoliyatini qanday tashkil etish mumkin?

Talabalarni o‘qitish jarayonida umumta’lim maktabida olgan bilimlari bilan bog‘lanishlarni ko‘rsatib borishning ahamiyati yuqoridir. Bugungi kunda maktablarda

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

asosiy ta’lim dasturi va tanlov kurslarining bir qismi sifatida nano sohasidagi ko‘plab misollar va jarayonlarni kuzatish mumkin. Nanotexnologiya mavzulari bo‘yicha ixtisoslashtirilgan sinflar uchun tanlov kurslari yaratilgan. Shu bois, bo‘lajak o‘qituvchilarning OTM o‘qish davrida nanotexnologiyalar bo‘yicha bilim olishlari, shubhasiz, muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda zamonaviy o‘qituvchi oldingi o‘qitish tajribasini qayta ko‘rib chiqish va ta’lim tizimida qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan yangi manbalarni topishi kerak. Bunday o‘zgarishlarning bir tomoni bo‘lib o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi hamkorlikni nostandart shakl va uslublar asosida rivojlantirish hisoblanadi. Bolaning iste’dodi, ta’limga bo‘lgan qiziqishining namoyon bo‘lishi uning tadqiqot faoliyatiga jalb etilishi orqali amalga oshirilishi mumkin. Bu zamonaviy jamiyatda juda dolzarbdir, chunki aksariyat tahsil oluvchilar o‘zlarini ko‘plab fanlar bo‘yicha yuqori darajadagi ta’lim va tayyorgarlik bilan ta’minlashga, shuningdek, o‘zlariga maxsus ta’lim olish imkoniyatini berishga intilishadi.

Maktab o‘quvchilari va talabalarni ilmiy-tadqiqot ishlariga jalb etish ularning qiziqish va ehtiyojlariga yo‘naltirilgan ta’lim muhitida qatnashish, o‘z fikr-mulohazalarini bildirish imkoniyatini beradi, ularning bilim saviyasini oshiradi, o‘zlashtirilgan bilimlardagi ehtimolli kamchiliklarni aniqlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Образцов, П.И. Проектирование и конструирование профессионально - ориентированной технологии обучения - / П.И. Образцов, А.И. Ахулкова, О.Ф. Черниченко - / Учебно-методическое пособие - Орел: ОГУ, 2008. - 97 с.
2. Подготовка специалистов для наноиндустрии: проект. [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://www.rusnanonet.ru/products/20269/.
3. Полена. Ю.В._Физико-химические основы нанотехнологий. Конспект лекций / Ю.В. Поленов, М.В. Лукин. - Иваново: изд. ИГХТУ. - 2008. - 164 с.
4. Проектирование компетентностно-ориентированных рабочих программ учебных дисциплин (модулей), практик в составе основных образовательных программ реализующих ФГОС ВПО».-М. Методические рекомендатsiи. - 2009. – 162 с.
5. Проблемы современной нанотехнологии: учебно-методическое пособие сост. Н. В. Губина, И. Б. Морзунова, Е. Н. Тихонова. – М. Дрофа, 2010. - 270 с.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАТСИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Sottarov Abduvali Umirqulovich**, o’qituvchi, [**Соттаров Абдували Умиркулович,** преподаватель], [**Abduvali U. Sottarov**, teacher]; manzil: Termiz shahri, “Yulduz” mahallasi, “Ibn Sino” ko'chasi 38-B uy 190111 [адрес: г. Термез, квартал «Юлдуз», улица «Ибн Сино», дом 38-Б 190111], [address: Termez city, “Yulduz” neighborhood, “Ibn Sino” street, house 38-B 190111]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

GEDONIZM - MA'NAVIY KUCH

© G.F. Erkinjonova[1]✉
[1]Qo‘qon davlat universiteti, Qo`qon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: gedonizm inson hayotidagi quvonch va lazzatni asosiy qadriyat sifatida qabul qiladigan falsafiy yo‘nalishlardan biridir. Ushbu nazariya, qadimgi yunon faylasuflari tomonidan shakllantirilgan bo‘lib, hayotning asosiy maqsadi sifatida lazzat va huzurni ko‘rishni ilgari suradi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi - gedonizm nazariyasining insonning ma'naviy kuchini rivojlantirishdagi ahamiyatini aniqlash va hayotda lazzat izlash orqali erishiladigan ichki tinchlik va ruhiy kuchni anglashni tadqiq qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda gedonizm falsafasiga oid tarixiy manbalar, qadimgi yunon faylasuflari asarlari (masalan, Epikur, Aristippos va boshqalar) hamda zamonaviy psixologik va falsafiy adabiyotlar o‘rganildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalariga ko‘ra, gedonizm inson ma'naviyatini mustahkamlovchi va uning kuchini oshiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi. Gedonizmga e'tibor qaratgan shaxslar hayotda zavq olish va huzurga erishishni maqsad qilib qo‘yganlarida, o‘zlarida ichki barqarorlik va ruhiy kuchni his qiladilar.

XULOSA: gedonizm insonning ma'naviy kuchini shakllantiruvchi va uning ichki tinchligini mustahkamlovchi falsafiy tamoyil sifatida katta ahamiyatga ega. Lazzat va quvonch orqali hayotga ijobiy yondashuv insonning ruhiy qudratini oshiradi va uni hayotning murakkabliklariga bardoshli qiladi.

Kalit so'zlar: gedonizm, ma'naviy kuch, lazzat, quvonch, ruhiy barqarorlik, Epikur, Aristippos, falsafa, ichki tinchlik

Iqtibos uchun: Erkinjonova.G.F. Gedonizm-ma`naviy kuch. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.123–133.

ГЕДОНИЗМ — ЭТО ДУХОВНАЯ СИЛА

© Г.Ф. Эркинджонова[1]✉
[1]Кокандский государственный университет, Коканд, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: Гедонизм – одно из философских направлений, принимающих радость и удовольствие в жизни человека как главную ценность. Эта теория,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

сформулированная древнегреческими философами, способствует видеть удовольствие и счастье главной целью жизни.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования – определить важность теории гедонизма в развитии духовной силы человека и изучить реализацию внутреннего мира и духовной силы, достигаемых посредством стремления к удовольствиям в жизни.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании были изучены исторические источники по философии гедонизма, труды древнегреческих философов (например, Эпикура, Аристиппа и др.) и современная психолого-философская литература.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: согласно результатам исследования, гедонизм выступает как фактор, укрепляющий духовность человека и увеличивающий его силу. Гедонисты чувствуют внутреннюю стабильность и духовную силу, когда стремятся достичь удовольствия и удовлетворения в жизни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: гедонизм имеет большое значение как философский принцип, формирующий духовную силу человека и укрепляющий его внутренний мир. Позитивный подход к жизни через удовольствие и радость увеличивает душевные силы человека и делает его более устойчивым к сложностям жизни.

Ключевые слова: гедонизм, духовная сила, удовольствие, радость, психическая устойчивость, Эпикур, Аристипп, философия, внутренний мир.

Для цитирования:Эркинджонова.Г.Ф. Гедонизм – духовная сила.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 123–133.

HEDONISM IS SPIRITUAL POWER

© Guljaxon.F. Erkinjonova[1]✉
[1]Kokand State University, Kokand, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: hedonism is one of the philosophical trends that accept joy and pleasure in human life as the main value. This theory, formulated by ancient Greek philosophers, promotes seeing pleasure and happiness as the main purpose of life.

AIM: the main purpose of the study is to determine the importance of the theory of hedonism in the development of human spiritual power and to explore the realization of inner peace and spiritual power achieved through the pursuit of pleasure in life.

materials and methods: historical sources on the philosophy of hedonism, works of ancient Greek philosophers (for example, Epicurus, Aristippus, etc.) and modern psychological and philosophical literature were studied in the research.

DISCUSSION AND RESULTS: according to the research results, hedonism appears as a factor that strengthens human spirituality and increases its strength. Hedonistic individuals feel inner stability and spiritual strength when they aim to achieve pleasure and fulfillment in life.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

CONCLUSION: hedonism is of great importance as a philosophical principle that shapes the spiritual strength of a person and strengthens his inner peace. A positive approach to life through pleasure and joy increases a person's mental strength and makes him more resilient to the complexities of life.

Keywords: hedonism, spiritual power, pleasure, joy, mental stability, Epicurus, Aristippus, philosophy, inner peace.

For citation: Guljaxon F. Erkinjonova (2024) 'Hedonism is a spiritual power, Inter education & global study, (9(1)), pp. 123–133. (In English).

Feeling and receiving art is one of the most ancient features of humanity. Because fiction is an expression of a person's inner and outer world, fate, life and struggle. Considering these, literature is not only a product of human thinking, but also an artistic reflection of socio-aesthetic relations in society. After all, literature is formed with the help of socio-aesthetic consciousness, therefore, people's impressions from fiction are directly reflected in their socio-aesthetic views. These aesthetic views not only show the interrelationship of literature with society, but also show the power of having a unique effect on people. As a result of this influence, the socio-aesthetic tasks of literature appear.

In the middle of the centuries, writers and scientists expressed opposite opinions about the tasks of literature. Some people express the views that society and literature are related phenomena, that works of art are created to benefit society, to help improve people's lives by raising their consciousness, while the representatives of the second category completely deny the relationship of fiction with social life and its educational value. they put forward the view that "art should serve not for society, but art for art's sake" as the embodiment of imagination and feelings. It seems that for many ears, different views have been expressed about the fact that literature is a powerful force that arouses emotions in a person and its influence on human activity.

Plato in the age of "Laws" has a negative attitude towards such influence and evaluates it as a destructive quality, while Aristotle calls it a taste created by the perception of art; tying things to the result of familiarity, paying particular attention to its influence on the human psyche, correctly assessing its power to help understand reality, its power to create noble moral qualities, in the work "Akhlaqi Kabir" "... seeing, listening, thinking, observing is the best pleasure". - emphasizes.[1] Cicero approaches literature from the point of view of goodness, Julius Caesar Scaliger believes that the function of literature is to provide peace and education. Like Scaliger in defining the function of literature, English literary critic Philip Sidney believes that the function of literature is to educate while giving pleasure to the reader. Jean Chaplin, a French literary critic, puts forward the idea that literature should benefit people in addition to giving pleasure. Pierre-Daniel Yue defines the function of literature as "teaching the reader by showing the reward of goodness and the punishment of evil".[10] In Western literary studies, there

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

have been different views about the socio-aesthetic function of literature since ancient times. When we examine these views, it becomes clear that the function of literature in all of them is to educate people directly by giving them pleasure.

Even in the East, which has a very ancient culture, there were different views on the socio-aesthetic functions of literature.

For example, observing existence on the basis of beauty, the word awakens a person's memory and helps to determine the way of life, the word essentially leads a person to the world of emotions and feelings, not to the material world, and leads a person to worldly and divine perfection.

Admitting that art is essentially social consciousness - a reflection of spiritual life, he considers social-aesthetic qualities in a person to be a perfecting force.

Abu Ali ibn Sina expresses the opinion that "... poetry is a speech that affects the imagination" [3], we see that these ideas are further developed and perfected in the views of Alisher Navoi, in his epic works, Alisher Navai separates separate chapters on the word and its power, making it a human being. states that it is the key to the spiritual world. Studying the literary and aesthetic views of Alloma, we see that the poet considered fiction as an important sphere of spiritual life and paid great attention to its influence on the spiritual needs of a person, the mind, feelings and taste of the reader. Alloma emphasizes that the created artistic work should cause the heart of the reader to beat as if it were taken out of its casing, the artistic image tools used in the work should be used in their place, and it should be able to prove the existence of the beauty of life even in the harsh winter due to the artist's skill, and should also give strength to the hearts and to live.And this power has a hedonistic character, because a person also gets the power to live to a certain extent from what he enjoys.

Until the beginning of the 20th century, in Central Asia, including Uzbekistan, ideas about the socio-aesthetic tasks of literature were not expressed on the basis of scientific views, but were formed and developed in the framework of non-scientific views and struggles, in the framework of artistic works.

Pure scientific-theoretical views about the socio-aesthetic function of literature are published in 1925 in "Practical and Theoretical Literature Lessons" by A. Sa'di, "Rules of Literature" by Fitrat. Cholpon's "Is literature bad?" found expression in his pamphlets.

A. Fitrat's literary studies, his definition of art are especially significant for its deep and all-round perfection. Fitrat considers that the main function of art is to influence people's spirituality from the point of view that the power of the work of art depends on how much it moves the reader. When he talks about literature, he approaches art from the perspective of Eastern spirituality, not from a one-sided ideological point of view, but from its outward and inner essence, taking into account its wide scope. He sees literature not as a tool that "carries social ideas", but as a force influencing the spirituality of society.

Poet and writer, dramatist Cho'lpon also published in 1914 "Adabiyot nadur?" tried to reveal the social essence of literature in his article. In particular, in his article, Cholpon

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

sheds light on one of the socio-aesthetic functions of literature - hedonistic function, and its aspects related to the destiny of the people and the human psyche.

However, as a result of blindly approaching and believing in the idealistic views that ruled in all aspects of our society for many ears, A. The purely socio-aesthetic views expressed by Fitrat and Cholpon were put aside.

In particular, the fact that literature is a set of aesthetic feelings that provides personal perfection and has been positively influencing the formation of human sophistication for thousands of ears, these aesthetic feelings as a complex social phenomenon, together with concepts such as contemplation, sophistication, harmony, harmony, joy, surprise, we cannot say that the concept of surprise, pleasure, passion, disgust is fully explored.

The aesthetic effect of literature has its own characteristics, and it acts as a guiding force in human activity as it constitutes a part of the inner world of a person, a piece of subjective reality. This guiding force is the force of aesthetic influence, which manifests itself in various forms. In particular, its effect through feelings and experiences, then the goal, is a means of influencing the human soul, worldview, morals and behavior, and the end of aesthetic experiences is expressed in aesthetic pleasure, and it is taken into account that pleasure is a general, permanent, unbiased positive feeling state of a person. was left out. As a result, literature began to serve not as a source of aesthetic pleasure for people, but as a moral and political-ideological weapon. In many works devoted to literary studies, the function of literature is raised to the level of a tool for promoting some idea, and even the main task of literature is determined based on which idea it promotes, and the study of artistic works is approached only from a political point of view, and its main pure and impartial socio-aesthetic function is left aside. D. Kuronov writes about this: "Truly, during the Shura era, literature was considered a tool for inculcating certain ideas in the masses, a servant of ideology. Naturally, the attitude to writers and poets, the organization of the work of creative associations, the scientific study, teaching, promotion of literature, in a word, the literary policy was based on the same vision. As a result of this policy implemented through creative associations, scientific and educational institutions, press and mass media, so to speak, "official literature" appeared. [11]

We know very well that literature is a reflection of life. One more thing should be noted that in works of art "life appears more vital than real reality". [5] Therefore, in our opinion, leaving aside the pleasure that arises in the heart of the reader and the exciting memories awakened by the work is the result of a one-sided approach to the socio-aesthetic function of literature.

As much as a person is affected by the beauty of nature and other types of art, he is also affected by the reality in the artistic work. Undoubtedly, this effect is created by combining real-life events and creating a whole.

In the words of V. G. Belinsky, literature "... is a bright celebration of life, a joy of life that rarely appears to us. This is fun, excitement, to be infatuated. This is the pleasure of

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

passion, the wave and storm of feelings, the flood of love, the joy of pleasure, the intoxication of grief, the presence of suffering, the thirst for tears.This is a passionate longing that always attracts some kind of soul and drags it to some places that can never be reached..." [5] It is clear from this that literature is not just a propagandist or servant of a political idea, but an aesthetic influence on the human heart by researching it. showing and encouraging nobility. Thus, it becomes clear that one of the socio-aesthetic tasks of literature is a hedonistic task.

But for many ears, the concept of "hedonism" has been treated negatively in the literature. This is a one-sided approach to the concept of hedonism, and its positive influence on the growth of cultural life, including the development of fiction, has been ignored due to the fact that it has an important place not only in the physical activity of a person, but also in the spirituality of a person. Only at the end of the 20th century and the beginning of the 21st century, the fact that hedonism has a very complex character began to be studied historically, philosophically and psychologically. [9]

In recent ears, we can see that among Uzbek literary scholars, the approach to the study of artistic works as an example of art has become much stronger. In the process of getting acquainted with literary and critical articles, cases of analysis of the impact of a work of art on the individual's psyche and subconscious blocks are highlighted, leaving aside the fact that the work of art serves to educate a person or consider the work as a problem of a nation, a socio-political reality. In particular, I. Haqqul, N. Jumakho'jaev, Q. Yoldashov, N. Rahimov, D. Kuronov, B. When we look at the studies of A. Karimov and Erkinov, we can observe in them a more comprehensive approach to the study of artistic works in a new way. Q. Yoldashov's article "Root - Essence and Symbols" dedicated to research and innovations in modern Uzbek literature, while researching modern literature, not only thoroughly researches the views of Aristotle, Freud, Nietzsche, but also expresses his own views on this issue. While researching the new direction of artistic creations in our modern literature, Q. Yoldashov said, "Until that time, fiction was viewed as a phenomenon that should serve great intentions, such as changing society, improving the times, and setting people's lives on the right track. In particular, we had the prevailing view that literature is derived from "adab" and it must teach the reader manners (this view has not lost its position even now). Modernists rely on the view that the writer is, in many ways, a slave who has been fed raw milk and that he can create his writings just to satisfy his inner need to write, not with the above universal goals in mind.

In modernism, artistic creation is not for raising and solving social problems of various levels, but, first of all, the artist's ability to enjoy the writing itself and get rid of inner anxiety, and secondly, the artist's ability to fulfill the hedonistic function that gives pleasure to the recipient (reader, consumer) of the work that came into the world. is considered a task", he says. [8]

In the same place, the scientist's thoughts are in harmony with the views of Hesiod (a thousand ears ago. 7th-6th centuries). "He who loves muses is blessed", "the song that flies from the lips of such a person is very sweet". If a person's tongue is "suddenly

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

covered with sadness, and his heart is gnawed by sadness, it is enough to listen to the song of the servant of the Muses: he will forget all sorrows and longings".[11] Examining this situation hedonically, the harmony of sounds is able to evoke joy, pleasure and aesthetic pleasure in a person.

In today's information age, when a person is surrounded by various problems, it is certain that he wants peace of mind. Undoubtedly, many seek peace of mind from art. Because fiction is a comforting source of infinite aesthetic pleasure for the human heart. This source of pleasure is not just pleasure, but a reflection of hopes and intentions of delicate and powerful emotions wrapped in elegant content. That is why the human tongue finds what it seeks and rests for a while. Here Yu.V.Borev's opinion that "the hedonistic function of art is based on a unique valuable idea of personality, it originates from this idea and realizes it, gives a person the unique joy of aesthetic pleasure", [6] seems to have been proven.

"It is known that a real work of art comes from the feeling of longing for beauty and creating beauty. And it has a strong influence on the human heart and spreads the soul. In general, a work that cannot affect the heart and is not suitable to capture the heart of the reader has nothing to do with literature. The language of literature is the language of the heart. There is even a difference between speaking from the heart and speaking directly in the language of the heart. Every artist who does not consider artistic creativity as a means of promotion and promotion understands this deeply", says the well-known literary critic I. Hakkulov.[7]

Philosopher and scientist V. Alimasov expresses such thoughts about this in his article "Between Life and Fantasy" dedicated to the work of the great Argentine writer Jorge Luis Borges. "For X. L. Borges, the taste of creativity is stronger than the taste of living. I cannot deny that living for someone is a pleasure, but it is a pleasure only for that person. From the point of view of the artist, the product of creation is outside of "me" both at the beginning and at the end, even though poetry is an expression of the inner spiritual world, as soon as it is put on paper or becomes words, it goes to live separately from "me". Now, together with their new owner, "...they can destroy the poet's thought by gathering all their resources to oppose him".[4] Because there will be many fans of the works created by putting the pleasure of creation above the pleasure of living, and the "creators" of such works. Feelings from the heart have turned into words, it now belongs to others, and the author feels the pleasure of creating the work in the process of reading, through artistic perception. It is clear from the above that it would be a mistake to think that the enjoyment of a work of art is simply the result of the harmony of words and tones. People feel real artistic pleasure when they read the masterpieces of the ages. Because such works are the result of tireless searches of the soul. The soul that seeks to understand the secrets of this world tries to find itself in it while perceiving the events in the work of art. Living in pursuit of endless dreams in the midst of events teaches the reader to love life and enjoy it. As a result, he finds what he was looking for in the world of art, that is, the play of imagination, [4] various feelings and thoughts. He is

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

looking for answers to his many questions. Lives with heroes, seeks to find what they are looking for in their life paths. The events of the work are sometimes sad and sometimes joyful, and they constantly strive for their ideal. The world of art is full of strange secrets, and living in this world of secrets, understanding the thoughts and feelings of the heroes of the work from the mind and heart gives pleasure to the reader. "In fiction, a person sees what he has not seen in his life, he finds what he lacks in it, and on this basis he creates spiritual satisfaction".[12]

Research conducted in the field determines the data needed to solve the above issues, develops the method of data collection, manages and implements the data collection process, analyzes the results, reports on the research process to explain the results. . The purpose of the research on the hedonistic function of literature is that the pleasure derived from a work of art is not just a simple pleasure of the heart, but to feel the magical charm of the work of art in the process of reading it, and to find and understand one's identity in the process of achieving the miracle of understanding and realizing the reality in the work in the midst of these emotions. striving to discover feelings, determining that it is a means of discovering its life possibilities in breaking the wave of aspirations to get both aesthetic and intellectual energy from the essence of multi-layered meanings in the work, giving them an aesthetic assessment, the interests and needs of readers, catharsis is to test the prediction hypothesis. If we take into account that our research is directly to determine whether artistic hedonism is spiritual power, first of all, the scientific works of foreign, CIS and Uzbek scientists who conducted scientific research within the topic were studied, and in the process of research, observation, analysis, comparison and methods such as comparative analysis were used.

In the course of our studies, we witnessed that the reader's enjoyment of a work of art is first of all his ability to perceive the work artistically, that is, in his creative assimilation of the events of the work. The next step is the emergence of empathy and a sense of solidarity that occurs in the reader under the influence of the events of the work. In the same place, harmony is created between the work of art and the reader. It should be emphasized that the psyche in the work of art also affects the moral qualities of the reader, which is the result of emotional, intuitive states that arise as a result of artistic perception. It is no secret that a work of art, as an example of art, is created based on its own laws of beauty. For this purpose, it is assumed that the creator observes life intelligently, knows social and moral facts well and integrates them into the core of the artistic work. The description of the events of the work, or the skillful use of artistic images, that is, the brilliance of colors, the charm of tones, must be clearly visible. The perception of this beauty can vary depending on the reader's mentality, and consequently the pleasure caused by a work of art will also vary.

In the spirit of the creator, dissatisfaction with existence always reigns, and as a result, he looks for ideas from old ideas, words from old words, and passes it through the prism of intelligence and presents it to the reader as a perfect work.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

The world is such an incomprehensible mystery,
Sometimes it's wide, sometimes it's a holeless castle,
But a person is always a prisoner of one feeling,
Why didn't I know before, my first love,
I didn't care before, my first love.

If you lose your way, lean on love
If you are angry, lean on love
When a person is helpless, he turns to love
Who do I lean on, my first love,
I only remember my first love.

Cry out, it's okay, I listened to the ghost,
Mysterious dreams made me forget the whole world,
I finished this poem for you in the morning,
The flow in my heart, my first love,
Only God is my first love. [9]

A. Oripov. 2016 ear

The poet infuses social and moral themes into the depiction of life events. As a result, every word, every image of the creator awakens the sleepy thoughts of the reader and clears his soul of dust. This happens only when intellect and emotion combine to create a true work of art. The excerpts from the famous poet A. Oripov's poem "My first love" that we have quoted above have such a character that they capture the reader's heart, have a strong influence on him, and make his soul happy due to the fact that the poet's heart has leaked out.

In the process of reading the poem, the reader realizes that the greatest gift given to man in this world is love and life. As the reader understands the essence of the work, he begins to understand the great secret of living. Feelings of love for life, satisfaction with life, and pleasure are beating in his heart. Obviously, this is a product of the joy of the reader's connection with the work of art. That is, the great power of creativity is connected to the reader's imagination, in whose heart the hedonistic task of literature is shown at these moments. This function of literature creates in the reader the qualification "Enjoying the word is feeling the pleasure of the word" [8]. The reader works mentally to achieve this pleasure, as a result, he is freed from fleeting, petty feelings and attains presence with a purified heart and mind. For this, he must find the pleasure of reading, and when the reader finds this pleasure, he will not buy it for anything else.

The originality, integrity in the artistic expression of the changing realities in the events of the work serves as a source of pleasure. The development of society and science and technology also affects fiction, because literature, as a reflection of society,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

"constantly changes and develops." Its development vectors have always been very diverse. However, history and society have created and continue to create high-quality works of art based primarily on high moral duties [15, p. 27-50]. Although the intellectual status and skill of the art object are of great importance, they are of secondary importance. Historically, not only the market, but the high, full-fledged art that has passed the test of time has morally elevated the society, developed the sophistication of feelings, the depth of people's thinking. Therefore, art has a very high reputation, and therefore there are many people who want to have at least some contact with it [16, p. 3-31]. It can be seen that the moral condition of society is significantly deteriorating, so it is necessary to fight against the costs of the hedonistic function of art and to develop the civil and aesthetic responsibility of the artist. This is especially important in preparing creative young people for the profession.

Based on the opinions of the above-mentioned scientists and our own research, we can conclude that the hedonistic function of literature is not just entertainment, but the richness of the content, the artistic expression of the truth of life is an artistic power that attracts our intellect, affects our emotions, and captivates our attention and consciousness. . This power is so powerful that we feel the need to share our enjoyment of the work with someone. Then we seem to understand something, the task of literature is not only to educate a person, to improve his cognitive competence, to perfect the culture of communication, but also to give pleasure to those people. In this case, it is necessary for the reader to accept and perceive the events and facts in the work not just as a product of the mind, but as a product of the unity of feeling and mind. Only then, the reality presented by the creator will reveal feelings of self-awareness in him. The hedonistic function of literature is not realized only through a collection of melodious words, it gives the reader pleasure to be with the hero in the flow of problematic situations in the work and to take part in solving them directly by going deep into the essence of the problems. This pleasure shows that hedonism has a positive character with its spiritual power.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Plato "Laws" Tashkent. 2008
2. Aristotle. "Poetics. Morality is great" Tashkent. 2004
3. Abu Ali ibn Sina. The art of poetry. http://www.e. literature. en./
4. Alimasov V."Philosophy or the thirst for thinking" Tashkent 2007
5. Belinsky V. G. "Literary dreams" Tashkent 1977
6. Borev Yu.V. "Esthetics" Moscow 2002.
7. Ibrahim Haqqul "Mushohad Yagdusi" Tashkent 2009.
8. Yoldoshov Q. "Root, essence and signs" "Youth" magazine, issue 9, 2014.
9. Oripov A "My first love" https://www.bbc.com › Uzbek 20018
10. Tatarekvich V. "O schaste i sovershenstve cheloveka".

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

11. Moscow. 1981 Kuzmina Yu.Yu. 2006
12. Kuronov D., Rahmonov B. "Essays on Western Literary Critical Thought" http://www. kuronov. narod. ru/c
13. Kuronov D. "Literary Theory" Tashkent 2020.
14. Erkinjonova, G. MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARGA ETNOMADANIY TA'LIM VA TARBIYA BERISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi, (11), 490-497.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Erkinjonova Guljaxon Farxodjon qizi,** o'qituvchi**,** [**Еркинжонова Гулжахон Фарходжон кизи,** преподаватель], [**Guljaxon F. Erkinjonova,** teacher]; manzil: O'zbekiston, 150700, Farg'ona viloyati, Qo'qon, Turkiston ko'chasi, 28A [адрес: Узбекистан, ул., 150700,Ферганская область, Коканд, улица Туркестан, 28 А [address: Uzbekistan, 150700, Fergana region, Kokan, Turkistan street, 28A.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

KO‘P YILLIK TAYYORGARLIK BOSQICHLARIDA SPORTCHILARNI SARALAB OLISHNING ILMIY-NAZARIY TAHLILI

© O.R. Igamberdiyev[1]✉

[1]O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada futbolda saralab olish masalalari, bu bo‘yicha o‘tkazilgan tadqiqotlar va ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida muntazam shug‘ullanayotgan sportchilarni saralab olish ishlari atroflicha o‘rganilgan va tahlil qilingan. Ko‘p yillik tayyorgarlik tizimida sportchilarni saralash, tanlab olish va tayyorlash bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar tahlil qilingan va saralab olishning eng afzal deya e’tirof etilgan asosiy omillari sifatida ilmiy-nazariy asoslangan.

MAQSAD: ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida sportchilarni saralab olish masalalarini ilmiy-nazariy tahlil qilishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: sportchilarni saralab olish bo‘yicha bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlarini o‘rganish va tahli qilish; futbolchilarni tayyorlash va saralab olishda muhim kriteriyalarni aniqlash va ilmiy o‘rganish; sportchilarni ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida tayyorlash va saralab olishning samaradorligiga ta’sir etuvchi omillarni tahlil qilishdan iborat.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: hozirgi zamonda yirik halqaro musobaqalarning o‘tkazilishi sport zaxirasini zamonaviy talablar darajasida rejali tayyorlash to‘g‘risida g‘amxo‘rlik qilish majburiyatini yuzaga keltiradi. Zamonaviy sport o‘yinlari atletik faoliyat hisoblanadi. O‘yindagi harakatlarning yuqori sur’ati, vaziyatlarning tez o‘zgarishi, o‘yin vaziyatlarida raqib bilan bevosita to‘qnashuv yuzaga kelishi mavjudligini inobatga olish kerak.

XULOSA: ko‘pgina murabbiylar eng qobiliyatli bolalarni saralash uchun turli mezonlardan foydalanadilar, ammo aksariyat hollarda bu mezonlar bir tomonlama yoki subektivdir. Ko‘pincha saralash tartibsiz ravishda amalga oshiriladi yoki, eng yaxshi holatda, murabbiylar nazorat o‘yinlarida bolalar tomonidan amalga oshirilgan texnik va taktik malaka va ko‘nikmalarning allaqachon shakllangan darajasiga asoslanadilar. Ko‘p hollarda bolalarning potensial imkoniyatlari hisobga olinmaydi.

Kalit so'zlar: sportchilarni saralash, asosiy omillar, saralab olish bosqichlari, yoshga oid xususiyatlar, nazorat testlari, muhim ko‘rsatkichlar, ilmiy-nazariy tahlil.

Iqtibos uchun: Igamberdiyev O.R. Ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida sportchilarni saralab olishning ilmiy-nazariy tahlili. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.134-141.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ КВАЛИФИКАЦИИ СПОРТСМЕНОВ НА ЭТАПАХ МНОГОЛЕТНЕЙ ПОДГОТОВКИ

© О.Р. Игамбердиев[1]✉
[1]Узбекский государственный университет физической культуры и спорта

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье подробно изучены и проанализированы вопросы отбора в футболе, проводимые по этому поводу исследования, отбор спортсменов, регулярно занимающихся многолетними подготовительными этапами. Проанализированы и научно обоснованы научные исследования, проведенные по подбору, подбору и подготовке спортсменов в многолетней системе подготовки, как основные факторы отбора как наиболее предпочтительных.

ЦЕЛЬ: состоит в научно-теоретическом анализе вопросов отбора спортсменов на этапах многолетней подготовки.

Материалы и методы: изучение и анализ научно-исследовательских работ по отбору спортсменов; выявление и научное изучение важных критериев подготовки и отбора игроков; анализ факторов, влияющих на эффективность подготовки и отбора спортсменов на этапах многолетней подготовки.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в настоящее время проведение крупных международных соревнований ставит перед собой задачу заботиться о плановой подготовке спортивного резерва на уровне современных требований. Современные спортивные игры-это спортивная деятельность. Необходимо учитывать высокий темп действий в игре, быструю смену обстоятельств, наличие прямого столкновения с противником в игровых ситуациях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: многие тренеры используют разные критерии для отбора наиболее способных детей, но в большинстве случаев эти критерии являются односторонними или субъективными. Часто квалификация проводится нерегулярно или, в лучшем случае, тренерами на основе уже сложившегося уровня технико-тактических умений и навыков, реализуемых детьми в контрольных играх. Во многих случаях потенциальные возможности детей не принимаются во внимание**.**

Ключевые слова: отбор спортсменов, основные факторы, этапы отбора, возрастные особенности, контрольные испытания, важные показатели, научно-теоретический анализ.

Для цитирования: Игамбердиев О.Р. Научно-теоретический анализ квалификации спортсменов на этапах многолетней подготовки. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 134-141.

SCIENTIFIC AND THEORETICAL ANALYSIS OF ATHLETES' QUALIFICATIONS AT THE STAGES OF LONG-TERM TRAINING

© Obidjon R. Igamberdiyev[1]✉
[1]Uzbek State University of Physical Culture and Sports, Tashkent, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Annotation

INTRODUCTION: the article examines and analyzes in detail the issues of selection in football, the research conducted on this subject, the selection of athletes who regularly engage in long-term preparatory stages. Scientific research conducted on the selection, selection and preparation of athletes in a long-term training system, as the main factors of selection as the most preferable, is analyzed and scientifically substantiated.

AIM: it consists in a scientific and theoretical analysis of the selection of athletes at the stages of long-term training.

Materials and methods: study and analysis of scientific research on the selection of athletes; identification and scientific study of important criteria for the preparation and selection of players; analysis of factors affecting the effectiveness of training and selection of athletes at the stages of long-term training.

DISCUSSION AND RESULTS: currently, the holding of major international competitions sets itself the task of taking care of the planned training of the sports reserve at the level of modern requirements. Modern sports games are a sporting activity. It is necessary to take into account the high pace of action in the game, the rapid change of circumstances, the presence of a direct collision with the enemy in game situations.

CONCLUSION: Many coaches use different criteria to select the most capable children, but in most cases these criteria are one-sided or subjective. Qualification is often carried out irregularly or, at best, by coaches based on the already established level of technical and tactical skills implemented by children in control games. In many cases, the potential of children is not taken into account.

Key words: selection of athletes, main factors, selection stages, age characteristics, control tests, important indicators, scientific and theoretical analysis.

For citation: Obidjon R. Igamberdiyev. (2024) 'Scientific and theoretical analysis of athletes' qualifications at the stages of long-term training', Inter education & global study, (9(1)), pp. 134-141. (In Uzbek).

Dunyoda iqtidorli sportchilarni saralash, sportga yo'naltirish muammosi mustaqil yo'nalish sifatida doimiy o'rganish, takomillashtirish va kelgusi ishlanmalar olib borilayotgan yo'nalishlardan biri bo'lib hisoblanadi. Xalqaro sport maydonlarida raqobatning kuchayishi ko'p yillik tayyorgarlikning turli bosqichlarida iqtidorli sportchilarni saralash tizimini yanada takomillashtirishni taqazo etadi va bu muammo jismoniy tarbiya va sportning muhim nazariy hamda amaliy pedagogik, tibbiy-biologik muammolaridan biri hisoblanadi. Yuqori qobiliyatli sportchilarni saralashning asoslangan uslublari, ularning kelajakda sportdagi yutuqlari hamda istiqbolilarni bashoratlash ko'p yillik tayyorgarlik tizimining ajralmas qismiga aylangan. Ko'p yillik tayyorgarlik tizimining har bir bosqichida sportchilarning iqtidorini o'z vaqtida va sifatli aniqlash uchun zamonaviy saralash texnologiyasi va tizimlarini yaratish, mavjudlarini takomillashtirish zaruriyati yuzaga kelmoqda. Jahonning ko'plab mamlakatlarida sportchilarni saralash va sportga yo'naltirish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

bo‘yicha samarali ishlar olib borilmoqda. Aksariyat tadqiqotchilar tomonidan sportda genetik qobiliyatlar, jismoniy ish qobiliyati hamda o‘yin pozitsiyasi, sara o‘yinchining mavjud holati o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlikni aniqlash bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borilgan. Shug‘ullanuvchilarni sportga saralash mazmunining yetarli darajada ishlab chiqilishiga qaramay, sportchilarni ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlariga qabul qilish, ularni sportga yo‘naltirish masalalari yuzasidan ko‘plab hal etilmagan muammolar mavjud. Sportchilarning individual xususiyatlarini obyektiv baholash, ularni saralash, pedagogik, tibbiy–biologik, psixologik va sotsiologik uslublardan foydalangan holda, saralash bo‘yicha tavsiyalar mavjudligiga qaramasdan, ularni ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida saralash zarurati dolzarbligicha qolmoqda [6,8,10,11].

Respublikamizda so‘nggi yillarda jismoniy tarbiya va sportni ommaviylashtirish, o‘sib kelayotgan yosh avlodni sportga jalb qilish va yoshlar orasidan yirik xalqaro musobaqalarda davlatimiz sharafini munosib himoya qila oladigan iqtidorli sportchilarni saralab olish bo‘yicha bir qator chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda. O‘zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportni 2025-yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasida belgilanishicha, jismoniy tarbiya va sport tizimini isloh qilishning asosiy yo‘nalishlaridan biri “joylarda yoshlar orasidan iqtidorli sportchilarni tanlab olish (seleksiya) ning samarali va shaffof to‘rt bosqichli: tashkilot-tuman (shahar)-hudud-respublika tizimini ishlab chiqish va joriy etish” hamda “iqtidorli sportchilarni aniqlash va yoshlar terma jamoalariga zaxira yaratish” zaruriyati belgilab berilgan. Ushbu vazifalarni amalga oshirish uchun sportchilarni saralash va katta sportga iqtidorli sportchilarni tanlab olish (seleksiya), sport zaxirasini shakllantirish tizimini yo‘lga qo‘yish, sport turlarining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olib sportchilarni saralash metodologiyasini yaratish kabi chora-tadbirlar belgilangan. Sportga saralash muammosi, ayniqsa ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida eng muhim muammolardan biri hisoblanadi. Shuningdek, ko‘p yillik tayyorgarlik bosqichlarida iqtidorli futbolchilarni saralash orqali milliy terma jamoa a’zolari tarkibiga jalb qilish muammolari hal etilishi lozim [1,2,3,4,5].

Mamlakatimizda futbolning ommaviyligini yanada oshirish, istiqbolli va iqtidorli futbolchilarni tanlash hamda professional darajada tayyorlashning yangi tizimini yo‘lga qo‘yish dolzarb masalalardan hisoblanadi. 2023 yilning 7 aprelida qabul qilingan “Ommaviy va professional futbolni har tomonlama rivojlantirishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-115 va 2023 yilning 7 noyabrdagi “Futbol-ta’lim muassasalari tarmog‘ini kengaytirish hamda xalqaro standartlarga mos keladigan futbol infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PQ-355 sonli Qarorlarida yoshlarni futbolga qiziqishini oshirish, ularning futbol bilan shug‘ullanishi uchun yetarli shart-sharoitlarni yaratish, uzoq yillarga mo‘ljallangan istiqbolli reja va dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish, terma jamoalar va professional futbol klublari uchun sifatli sport zaxirasini yaratish, iqtidorli futbolchilarni aniqlash, tanlash va saralash (seleksiya) ning raqamlashtirilgan tizimini joriy qilish, futbolchilarni tayyorlash bo‘yicha o‘quv-uslubiy qo‘llanmalar ishlab chiqish, yuqori iqtidorga ega bo‘lgan yosh futbolchilarni saralab olish (seleksiya) tizimini yo‘lga qo‘yish, bolalar va o‘smirlarda futbol bilan shug‘ullanish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

qobiliyatini erta aniqlash va o‘quv-tarbiya tizimini tashkil etishning eng yangi usullarini qo‘llagan holda sport zaxirasi va yuqori mahoratli futbolchilar tayyorlash yuzasidan o‘quv-mashq jarayonini yo‘lga qo‘yish bo‘yicha keng qamrovli ishlarni amalga oshirish lozimligi belgilab berilgan [1,2,3,4,5].

Ko‘pgina mutaxassislarning ilmiy tadqiqotlarida o‘yin vaqtining chegaralanganligi, tezkorligi va raqib qarshiligining mavjudligi sportchining funsional va ruhiy tayyorgarligiga katta talab qo‘yadi. Mutaxassis olimlar tomonidan olib borilgan mavzuga doir maxsus tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, terma jamoalarni iqtidorli, istiqbolli yoshlar bilan boyitish sport maktablari, futbol akademiyalari va OPSTTMlarga saralash uslublari bilan uzviy bog‘liq. Zero ularning vazifasi o‘yinning ham texnik, ham taktik usullarini mukammal darajada egallab olgan hamda ularni amalga oshirish uchun zarur jismoniy sifatlar va psixik xususiyatlarga ega bo‘lgan malakali sportchilarni tarbiyalab voyaga yetkazishni ta’minlashdan iboratdir. Yuqori malakali sportchilarni tarbiyalash – bu murakkab jarayon bo‘lib, uning sifati bir qator omillar bilan aniqlanadi [6,9,18,20,22,23].

Olimlar tomonidan iqtidorli bolalarni boshlang‘ich saralash hamda sportga yo‘naltirish sport nazariyasi va uslubiyatining murakkab muammolaridan biri ekanligi e’tirof etiladi. A.I.Talipdjanov, R.A.Akramov va J.A.Akramov kabi mutaxassislarning fikricha, mamlakatimiz terma jamoalari uchun olimpiya zaxirasini tayyorlash samaradorligini oshirish zarurati gandbolchilarning tayyorgarligini kompleks baholash masalasining dolzarbligini oshiradi. Bu o‘z navbatida, ko‘p yillik tayyorgarlik jaryonida ham boshlang‘ich, ham keyingi saralash tizimini takomillashtirishni nazarda tutadi. Shu sababli bolalarning jismoniy qobiliyatlarini tadqiq qilish bilan bir qatorda ularning individual layoqati va imkoniyatlari, salohiyatini ruyobga oshirishning optimal tashkiliy shart-sharoitlarini izlab topish zarurati yuzaga keladi [7,8,11,12,13,17,22].

B.M.Agrebi, V.M.Volkov, V.P.Filin, V.P.Guba, V.Y.Ignatevalarning tadqiqot ishlarini tahlili shuni ko‘rsatadiki, iqtidorli bolalarni saralash va sportga yo‘naltirish muammosi, mustaqil yo‘nalish sifatida doimiy yo‘nalishlar, takomillashtirish va yanada kengroq ishlab chiqishni taqozo etadi. Soha mutaxassislarining muhim vazifalardan biri sportga saralashning nazariy asoslarini ishlab chiqish, kasbga xos sifatlarning dinamik xususiyatlarini, ularni takomilashtirish hamda qo‘llash imkoniyatlarini aniqlash borasidagi masalalarga e’tibor qaratishdir. Bir kasbni egallash yoki sport faoliyatiga qodir bo‘lgan iqtidorli bolalarni izlab topish, saralash tizimini yanada takomillashtirish hamda ilmiy asoslashni taqozo etmoqda. Sportdagi natijalarni o‘sishi sport turlari ommaviyligining oshishiga, shuningdek, sportda turli saralash mezonlarining keng qo‘llanilishiga va mashg‘ulot taktikasi hamda uslubiyati bilan birga sportga yo‘naltirish vazifalariga bog‘liq [8,9,11,16,18].

Bugungi kunda sportda saralash muammosining ommaviyligi sport natijalarining o‘sishi bilan chambarchas bog‘liq. Mutaxassislarning ta’kidlashicha, sportda ommaviylikning pasayishi ko‘proq sport ixtisosligining noto‘g‘ri tanlanishi bilan bog‘liq. 9-18 yoshdagi maktab o‘quvchilari orasida o‘tkazilgan so‘rovnoma shuni aniqlab berganki, sport ixtisosligining tanlanishi ko‘p hollarda tasodifiy tarzda sodir bo‘ladi. Aksariyat yosh

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

sportchilar mashg‘ulotlarning birinchi yilida ayrim sabablariga ko‘ra sport maktablaridan chiqib ketadilar. Iste’dodli sportchilarning sportdan erta ketishning eng ko‘p uchraydigan sabalardan biri – bolalardagi mavjud ko‘rsatkichlarning sport turi xususiyatlariga mos kelmasligidir [7,9,13,23].

Sportga saralashda sportni tashlab ketish yuqori malakali sporchilarni tayyorlashning barcha bosqichlarida real mavjud bo‘lgan hodisadir, lekin u bolalar – o‘smirlar sportida shunisi bilan farq qiladiki, terma jamoaga qabul qilinmagan yoki qandaydir chempionatdan o‘ta olmagan sportchi sportni tashlab ketmaydi, balki o‘z ustida ishlab, takomillashishni davom ettiradi. Qolaversa, ularda ushbu sport turini tashlab ketish holatlari ham uchraydi. Natijada bu holat bola psixikasiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi, oqibatda, mashg‘ulotlarga bo‘lgan qiziqish pasayadi, ba’zan esa sport bilan umuman shug‘ullanish kerakmi, degan savol paydo bo‘ladi. Masalan, suzish sporti bilan shug‘ullanish uchun kamida 8 ming bola ko‘rikdan o‘tadi, keyin esa faqat 8-10 nafar saralab olinadi. Tanlab olinganlardan faqat bittasigina sport ustasi malakasiga erishadi [6,7,8,19,21,22].

Yuqori sport natijalariga erishish ko‘p jihatdan inson jismoniy va psixik qobiliyatlarining qanday darajada rivojlanganligiga bog‘liq bo‘lib, bu sportning tanlangan turi uchun muhim bo‘lgan sifatlarning rivojlanganlik darajasi yuqori bo‘lgan shaxslarni saralash imkoniyatini nazarda tutadi. Zamonaviy sport sportchilarning har tomonlama tayyorgarligiga qo‘yiladigan talablarning doimiy ortib borishi bilan ajralib turadi. Bunday sharoitda sportchilarning individual xususiyatlarini chuqur o‘rganish va muayyan sport turi bilan shug‘ullanish uchun samarali saralash metodikasini ishlab chiqish birlamchi ahamiyat kasb etmoqda. 8-9 yoshli bolalarda sport faoliyatiga bo‘lgan qobiliyatlarni to‘g‘ri aniqlash ayniqsa muhimdir, chunki ko‘pchilik sport turlariga bolalar aynan shu yoshda jalb qilinadi. Zamonaviy sportda tanlangan sport turi bilan shug‘ullanuvchilarning istiqbollarini aniqlashda universal yondashuv bo‘lishi mumkin emas. Ammo, hech shubha yo‘qki, vositalar, usullar va mashg‘ulot yuklamalarini to‘g‘ri tanlash orqali tanlangan sport turi talablariga muvofiq morfologik, fiziologik va psixologik imkoniyatlarni shakllantirish mumkin. Eng yuqori sport natijalariga erishish, shuningdek, iqtidor va ma’lum bir sport bilan shug‘ullanishga bo‘lgan potensial qobiliyatlarga ham bog‘liq. Qobiliyatlar nazariyasi va sportga yo‘naltirish hamda saralash metodikasining asosiy qoidalari, agar ular bir vaqtning o‘zida saralashni amalga oshirish va o‘rganish nazariyasidan kelib chiqib o‘rganilsa, bolalarning qobiliyatlarini yanada chuqurroq va samaraliroq o‘rganish mumkin deb hisoblashga imkon beradi, shu bilan birga, sportga yo‘naltirish va saralash bo‘yicha chora-tadbirlarni uzoq yillik sport mashg‘ulotlarining tashkiliy va uslubiy asoslaridan oyro holda tasavvur qilib bo‘lmaydi, ularni ishlab chiqish uchun esa mashg‘ulotning samarali shakllari va usullarini qo‘llagan holda amalga oshirilishi kerak. To‘g‘ri, tabiiy saralanish sportchilarni tayyorlash muammolarini hal qilmaydi, chunki qobiliyatsiz bolalar bilan birga, ba’zida noto‘g‘ri uslubiy yondashuv qo‘llanilgan sharoitlarda qobiliyatli (maxsus sifatlar bo‘yicha yetarlicha tayyorlanmagan, ammo yuqori salohiyatga ega) bolalar ham saralashdan o‘ta olmaydi [6,9,17,20].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2023 йил 7 апрелдаги “Оммавий ва профессионал футболни ҳар томонлама ривожлантиришнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-115-сонли қарори. http://Lex.uz.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2023 йилнинг 3 ноябридаги “Футбол-таълим муассасалари тармоғини кенгайтириш ҳамда халқаро стандартларга мос келадиган футбол инфратузилмасини ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-355 сонли қарори. http://Lex.uz.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning O‘zbekistonda 2017-2021 yillar uchun jismoniy tarbiya va ommaviy sportni rivojlantirish dasturi. – Toshkent, 2017. http://Lex.uz.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-martda “O‘zbekiston sportchilarini 2020-yilda Tokio shahrida (Yaponiya) o‘tkaziladigan XXXII Olimpiya o‘yinlari va XVI Paralimpiya o‘yinlariga tayyorlash to‘g‘risida”gi PF-2821-sonli Farmoni. http://Lex.uz.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2017-2021 yillarda O‘zbekistonni rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni //O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami. -T., 2017. - 39-b. http://Lex.uz.
6. Абидов Ш.У. Ёш футболчилар мусобақа фаолияти кўрсаткичларининг техник тайёргарлик самарадорлиги билан ўзаро боғлиқлиги: автореф. дис. … пед.фан.номзоди. –Т., 2011.-24 с.
7. Алешин И.Н., Рибаков В.В. Моделирование годичной подготовки в командних игрових видах спорта //Теория и практика физической култури. - М., 2007. - №10. - С. 43-45.
8. Брил М.С. Отбор в спортивних играх. - М.: Физкултура и спорт, 1980. – 127 с.
9. Брил М.С., Филин В.П. Перспективи совершенствования системи отбора юних спортсменов //Теория и практика физ. култури. –М.: 1982. № 8. - С. 30-32.
10. Губа В.П. Теория и практика спортивного отбора и ранней ориентации в виды спорта: монография - М.: Советский спорт, 2008. - 304 с.
11. Гужаловский А.А. Этапност развития физических (двигателных) качеств и проблема оптимизасии физической подготовленности детей школного возраста: Автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. - М., 1979. –26 с.
12. Игамбердиев О.Р. Кўп йиллик тайёргарликнинг дастлабки босқичларида футболчиларни саралаб олишнинг илмий – назарий асослари. // Fan – sportga • № 8/2022. 31-34-б.
13. Игамбердиев О.Р. Кўп йиллик тайёргарликнинг юқори босқичларида футболчиларни саралаб олиш тизимлари. Sportda ilmiy tadqiqotlar. – 2023/2. 12-16-b.
14. Игамбердиев О.Р. Кўп йиллик тайёргарлик тизимида футболчиларни саралаб

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

олиш моделининг илмий-назарий асослари. Sportda ilmiy tadqiqotlar. – 2023/3. 72-76-b.
15. Igamberdiyev O. The effectiveness of using tests for assessing their motor skills in the selection of young football players //International Bulletin of Applied Science and Technology. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 451-456.
16. Керимов Ф.А. Спортда илмий тадқиқотлар. //Дарслик. // Тошкент-2021. 380 б.
17. Nurimov R.I. Futbol nazariyasi va uslubiyati. Darslik. R.I. Nurimovning umumiy tahriri ostida T.: «Ilmiy texnika axboroti – press nashriyoti". 2015. - 364 b.
18. Raximbekova Z. M. Materialdar mexanikasi terminderinің ag'ilshinsha-orissha-qazaqsha tүsindirme sөzdigi. ISBN 9965-769-67-2. Britannica T. Editors of Encyclopaedia (2024, March 13). *Encyclopedia Britannica*. https://www.britannica.com/technology.
19. Рост Р. Отбор талантов и содействие их развитию в бившей ГДР. // Зарубежние научние исследования. Отбор и юношеский спорт. - М.: СООНТИ - Физкултура и спорт, 1992. - Вип. 5. - С. 16-18.
20. Хока Е.В. Современные информационные технологии в управлении деятельностью спортивной школы:дис. канд.пед.наук: 13.00.04: Сургут, 2006.-183 с.
21. Эрматов Ш.С. Informative physical training tests for the selection of children for football // Eurasian Journal of Sport Science. © Eurasian Journal of Sport Science 2022; 2(1): https://uzjournals.edu.uz/eajss/. Germany. 2022. P. 96-99.
22. Эрматов Ш.С. Ёш футболчиларни танлаб олишнинг назарий асослари // "Ўзбекистонда илмий – амалий тадқиқотлар" мавзусидаги Республика 19-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари 11-қисм. – Тошкент. 31 август 2020 йил. Б. 18-20.
23. Шварц В.В. Медико-биологические аспекты спортивной ориентации и отбора / В.В.Шварц, С.В.Хрущев. - М.: Физкультура и спорт, 1984. - 152 с.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Igamberdiyev Obidjon Rubdulla o'g'li**, dotsent, p.f.b.f.d (PhD), [**Игамбердиев Обиджон Рубдулла огли**, доцент,(PhD)], [**Obidjon R. Igamberdiyev**, Associate Professor, ,(PhD)]; manzil: O'zbekiston, Toshkent viloyati, Chirchiq shahri, Sportchilar ko'chasi, 19-uy [адрес: Узбекистан, Ташкентская область, г Чирчик, ул Спортивная, 19], [address: Uzbekistan, Tashkent region, Chirchik, Sportchilar street, 19]; mobidjoni117@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

ONA TILI VA O'QISH DARSLARIDA O'QUV LUG'ATLARIDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYASI

© T.Sh. Ergasheva[1]✉

[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O`zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada umumiy o`rta ta'lim maktablarida ona tili va o'qish darslarida o'quv lug'atlaridan foydalanishning umumiy qonuniyatlari, kamchiliklari va ularni bartaraf etish yo`llari yoritilgan bo'lib kelgusidagi faoliyatlarida nechog`lik zarurligi adabiyaotlardagi manbaalar asosida tahlil qilingan hamda muallifning shaxsiy fikr – mulohzalari bilan boyitilgan.

MAQSAD: ona tili va o'qish darslarida o'quv lug'atlaridan foydalanish texnologiyasining dolzarbligini asoslab berish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida adabiyotlar bilan ishlash, suhbat, kuzatish hamda qiyosiy tahlil metdlaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: ona tili va o'qish darslarida o'quv lug'atlari o'quvchilarning til bilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu lug'atlar nafaqat yangi so'zlar va ularning ma'nolarini o'rganishga, balki o'quvchilarning fikrlash va mantiqiy tafakkurini ham mustahkamlashga yordam beradi. Ona tili va o'qish darslari o'quvchilarning til bilish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonda o'quv lug'atlari muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. O'quv lug'atlari nafaqat yangi so'zlar va iboralarni o'rganishga yordam beradi, balki o'quvchilarning fikrlash qobiliyatini ham mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi. O'quv lug'atlari o'quvchilarga yangi so'zlar, ularning ma'nolari va qo'llanishlarini o'rganishga yordam beradi. Bu jarayon o'quvchilarning matnlarni tushunishiga, o'qish qobiliyatining rivojlanishiga va tilni boyitishiga xizmat qiladi. Lug'atlar orqali o'quvchilar matnlarni yanada chuqurroq tushunish imkoniyatiga ega bo'ladi. O'quv lug'atlaridan samarali foydalanish natijasida o'quvchilarda o'qish ko'nikmalarida, ijtimoiy faollikda va bilimga qiziqish darajasida sezilarli yaxshilanishlar kuzatilishi mumkin. O'quvchilar yangi so'zlar va iboralarni o'rganish jarayonida bir-birlari bilan muloqot qilish orqali o'zaro fikr almashishadi va bu jarayonda ijtimoiy ko'nikmalari ham rivojlanadi. Ona tili va o'qish darslarida o'quv lug'atlaridan samarali foydalanish o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishga, o'qish motivasiyasini oshirishga va ijtimoiy faoliyatni kuchaytirishga yordam beradi. O'qituvchilar va ta'lim muassasalari bu jarayonni yanada takomillashtirish uchun yangi texnologiyalarni qo'llashlari zarur. O'quv lug'atlari bilan ishlashni zamonaviy metodlar orqali tashkil etish, o'quvchilarning muvaffaqiyatli ta'lim olishlariga katta hissa qo'shadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

XULOSA: ona tili va o'qish darslarida o'quv lug'atlaridan foydalanish, o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda va o'qish qobiliyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O'quv lug'atlari orqali o'quvchilar yangi so'zlar va iboralarni o'rganish, matnlarni chuqurroq tushunish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan interaktiv lug'atlar va mobil ilovalar, o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilishga yordam beradi. Dars davomida va mustaqil ishlar orqali o'quvchilar o'z bilimlarini amalda qo'llash imkoniyatiga ega bo'lishadi, bu esa ularning o'z-o'zidan o'rganish qobiliyatini oshiradi. Natijada, o'quv lug'atlaridan samarali foydalanish o'quvchilarda o'qish motivasiyasini oshiradi, ijtimoiy faollikni kuchaytiradi va umumiy bilim darajasini yuksaltiradi. O'qituvchilar va ta'lim muassasalari bu jarayonni takomillashtirish uchun zamonaviy metodlarni qo'llashlari va o'quvchilarning qiziqishini oshirishga intilishlari zarur.

Kalit so`zlar: ona tili, o'qish darslari, o'quv lug'atlari, texnologiya, o'quv jarayoni, ta'lim sifati

Iqtibos uchun: Ergasheva T.Sh. Ona tili va o'qish darslarda o'quv lug'atlaridan foydalanish texnologiyasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.142-147.

ТЕХНОЛОГИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ УЧЕБНЫХ СЛОВАРОВ НА РОДНОМ ЯЗЫКЕ И УРОКАХ ЧТЕНИЯ

© Т.Ш. Эргаева[1]✉
[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье выделены общие закономерности, недостатки и пути устранения использования словарей на родном языке и уроков чтения в общеобразовательных школах, а также проанализирована необходимость дальнейших мероприятий на основе источников в литературе и дополнена ими. личное мнение автора.

ЦЕЛЬ: обосновать актуальность технологии использования учебных словарей на родном языке и на занятиях по чтению.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в процессе исследования использовались методы работы с литературой, интервью, наблюдения и сравнительного анализа.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: словарный запас играет важную роль в развитии языковых навыков учащихся на родном языке и на занятиях по чтению. Эти словари не только помогают выучить новые слова и их значения, но и укрепляют рассуждения и логическое мышление учащихся. Уроки родного языка и чтения важны для развития языковых навыков учащихся. Словари являются важным инструментом в этом процессе. Словарный запас не только помогает выучить новые слова и фразы, но и играет важную роль в укреплении навыков мышления учащихся. Словари помогают учащимся изучать новые слова, их значения и способы использования. Этот процесс помогает учащимся понимать тексты, развивать навыки чтения и обогащать речь. Словари позволяют учащимся глубже понять

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

тексты. В результате эффективного использования учебных словарей можно наблюдать значительные улучшения в навыках чтения учащихся, социальной активности и интересе к обучению. Студенты изучают новые слова и фразы, взаимодействуя друг с другом, и в процессе развивают социальные навыки. Эффективное использование лексики на занятиях родного языка и чтения помогает развивать языковые навыки учащихся, повышать их мотивацию к учебе, активизировать их социальную активность. Учителям и образовательным учреждениям необходимо использовать новые технологии для дальнейшего совершенствования этого процесса. Организация работы с учебными словарями современными методами во многом способствует успешному обучению студентов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: использование словарного запаса на родном языке и на уроках чтения важно для развития языковых навыков учащихся и улучшения их способностей к чтению. Благодаря учебным словарям у учащихся появится возможность изучать новые слова и фразы, глубже понимать тексты. Современные технологии, в том числе интерактивные словари и мобильные приложения, помогают сделать процесс обучения более интересным и эффективным. В ходе урока и посредством самостоятельной работы студенты имеют возможность применять полученные знания на практике, что повышает их способность к самостоятельному обучению. В результате эффективное использование учебных словарей повышает мотивацию учащихся к учебе, повышает социальную активность и повышает общий уровень знаний. Преподавателям и образовательным учреждениям необходимо использовать современные методы для совершенствования этого процесса и стремиться повысить интерес учащихся.

Ключевые слова: родной язык, уроки чтения, учебные словари, технологии, учебный процесс, качество образования

Для цитирования: Эргаева Т.Ш. Технология использования учебной лексики на уроках родного языка и чтения. // Inter education & global study. 2024. №7. С. 142-147.

THE EFFECTIVENESS OF FORMING PROFESSIONAL CULTURE IN FUTURE TEACHERS BASED ON THE INSTITUTIONAL APPROACH

© Shakhnoza T. Ibragimova[1]✉
[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

AIM: to justify the relevance of the technology of using educational dictionaries in the mother tongue and reading classes.

MATERIALS AND METHODS: working with literature, interview, observation and comparative analysis methods were used in the research process.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

DISCUSSION AND RESULTS: vocabularies play an important role in the development of students' language skills in mother tongue and reading classes. These dictionaries not only help to learn new words and their meanings, but also to strengthen students' reasoning and logical thinking. Mother tongue and reading lessons are important in developing students' language skills. Vocabularies are an important tool in this process. Vocabularies not only help to learn new words and phrases, but also play an important role in strengthening students' thinking skills. Vocabularies help students learn new words, their meanings, and their uses. This process helps students understand texts, develop reading skills, and enrich language. Dictionaries allow students to gain a deeper understanding of texts. As a result of the effective use of educational dictionaries, significant improvements can be observed in students' reading skills, social engagement and interest in learning. Students learn new words and phrases by interacting with each other and develop social skills in the process. The effective use of vocabulary in mother tongue and reading classes helps to develop students' language skills, increase their motivation to study, and enhance their social activities. Teachers and educational institutions need to use new technologies to further improve this process. Organization of work with educational dictionaries through modern methods greatly contributes to the successful education of students.

CONCLUSION: the use of vocabulary in mother tongue and reading classes is important in developing students' language skills and improving their reading ability. Through educational dictionaries, students will have the opportunity to learn new words and phrases, to understand texts more deeply. Modern technologies, including interactive dictionaries and mobile applications, help make the learning process more interesting and effective. During the lesson and through independent work, students have the opportunity to apply their knowledge in practice, which increases their ability to learn independently. As a result, the effective use of educational dictionaries increases students' motivation to study, increases social activity and raises the general level of knowledge. Teachers and educational institutions need to use modern methods to improve this process and strive to increase the interest of students.

Key words: mother tongue, reading lessons, educational dictionaries, technology, educational process, quality of education.

For citation: Shakhnoza T. Ibragimova. (2024) 'The technology of using educational vocabulary in native language and reading lessons', Inter education & global study, (9(1)), pp. 142-147. (In Uzbek).

Lug‘at – bu ma‘lum bir til so‘zlarining muayyan bir maqsad, mavzu ostida jamlangan yig‘indisi bo‘lib, so‘zlarni to‘g‘ri yozishda, ma‘nosini, etimologiyasini aniqlashda, tarkibini tahlil qilishda, jumla tuzishda, biror tushuncha haqida qo‘shimcha ma‘lumot olishda lug‘atlar yordamga keladi. Lug‘atlar o‘quvchining fikrlash qobiliyatini kengaytiradi, fanning turli sohalari, texnika, san‘at, adabiyot, nutq madaniyatini egallashda, milliy madaniyatni o‘zlashtirishda muhim rol o‘ynaydi. O'quv lug'ati — bu o'quvchilar uchun mo'ljallangan,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ma'lum bir mavzu yoki fan bo'yicha so'zlar, iboralar va ularning ma'nolarini o'z ichiga olgan to'plamdir. O'quv lug'atlari o'quv jarayonida yangi so'zlarni o'rganishga, til ko'nikmalarini rivojlantirishga va muloqot qilishda yordam berishga xizmat qiladi.Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quv lug'atlari muhim rol o'ynaydi, chunki ular talabalarga tilni chuqurroq tushunishga yordam beradi. O'qitish jarayonida o'quv lug'atlari yordamida yangi so'zlar, iboralar va ularning ma'nolari o'rgatiladi. O'qish darslarida esa, lug'atlar yordamida o'quvchilar matnni yaxshiroq anglab olishadi va talab etilayotgan ma'lumotlarni to'g'ri tahlil qilishni o'rganadilar. Texnologiya esa o'quv jarayonini yanada samarali qilish imkonini beradi. Internet orqali onlayn lug'atlardan, audio va video materiallardan foydalanish, o'quvchilarni yanada faol ishtirok etishga undaydi. Shu tariqa, ona tili va o'qish darslarida o'quv lug'atlaridan foydalanish, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. O'quv lug'atlari quyidagi xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin: mavzuga mos: O'quv dasturiga yoki dars mavzusiga mos keladigan so'zlar va iboralar; tushuntirish: har bir so'zning ma'nosi, yozilishi va talaffuzi keltirilishi; misollar: so'zlarning jumlalarda qanday ishlatilishini ko'rsatadigan misollar; vizual materiallar: rasmlar yoki diagrammalar orqali tushuntirish.

O'quv lug'atlari o'quvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirishda, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirishda, shuningdek, tilni tushunishda muhim ahamiyatga Ona tili va o‘qish darslarida o‘quv lug‘atlaridan foydalanish texnologiyasi o‘quv jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishga yordam beradi. Bu texnologiyalar o‘quvchilarga yangi so‘zlarni o‘rganishda, matnlarni tushunishda va tilni amaliyotda qo‘llashda ko‘maklashadi. Quyida bu jarayonni yaxshilash uchun ba'zi usullar va texnologiyalar keltirilgan: interaktiv lug‘atlar: O‘quvchilar uchun interaktiv lug‘at dasturlari yoki ilovalari, masalan, mobil telefonlar yoki planshetlar orqali foydalanish imkoniyatini beradi. Bu dasturlar so‘zlarni tezda topish, talaffuzini eshitish va ularning ma'nolarini ko‘rish imkoniyatini taqdim etadi; vizuallashtirish: Lug‘atlarning vizuallashtirilgan shakllari, masalan, infografikalar yoki diagrammalar yordamida o‘quvchilarga so‘zlarning ma'nolarini va ularning kontekstda ishlatilishini yaxshiroq tushunishga yordam beradi; o‘yinlar va vazifalar: O‘quv jarayonida lug‘atlarni o‘rganish uchun o‘yinlar va interaktiv vazifalar tashkil etish. Bu o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va o‘rganishni yanada qiziqarli qiladi; onlayn resurslar: Internetdagi turli onlayn lug‘atlar va til o‘rganish platformalari orqali o‘quvchilar kerakli so‘zlarni tezda topishlari va ularni kontekstda ko‘rishlari mumkin; guruhli ishlash: O‘quvchilarni kichik guruhlarga bo‘lib, ularga lug‘atlarni o‘rganish va ularni bir-biriga tushuntirish imkoniyatini berish. Bu usul ham ijtimoiy ko‘nikmalarni rivojlantiradi, ham bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi; lug'atni kontekstda o‘rganish: O‘quvchilarga yangi so‘zlarni matnlarda yoki hikoyalarda kontekstda o‘rganishga imkon berish. Bu usul so‘zlarning qanday ishlatilishini va ularning ma'nolarini yaxshiroq anglashga yordam beradi; texnologik vositalardan foydalanish: Smartfonlar, planshetlar va kompyuterlar kabi texnologik vositalarni darsda qo‘llash orqali o‘quvchilarga lug‘atlarni izlash, ularni o‘rganish va amaliyotda qo‘llash imkoniyatlarini taqdim etish.

Ushbu metodlar va texnologiyalar ona tili va o'qish darslarida o'quv lug'atlaridan samarali foydalanishga yordam beradi, bu esa o'quvchilarning til ko'nikmalarini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Boshlang'ich ta'lim tizimida o'quv lug'atining o'rni nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantirish, balki ijtimoiy va kreativ ko'nikmalarni ham shakllantirishda muhimdir. O'qituvchilarning yondashuvi va metodikasi, shuningdek, o'quvchilarning faol ishtiroki bu jarayonni yanada samarali qiladi. O'quv lug'atini rivojlantirish orqali bolalar kelajakda muvaffaqiyatli muloqot qiladigan va ijodkor shaxslar bo'lishlari mumkin. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quv lug'atlaridan foydalanish yaxshi yordam beradi, chunki ular tilni tushunishni yanada osonlashtiradi. Texnologik imkoniyatlarni qo'llash esa o'quv jarayonini yanada samarali qiladi. Internet orqali onlayn lug'atlardan, audio va video materiallardan foydalanish o'quvchilarni yanada faol ishtirok etishga undaydi. Bunda o'quvchilar talab etilayotgan ma'lumotlarni to'g'ri tahlil qilishni yangi so'z va iboralarni tushunishni o'rganadilar. Shu bilan birga, ona tili va o'qish darslarida o'quv lug'atlaridan foydalanish, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 30-may Fanlar akademiyasi tashkil topganining 80 yilligiga bag`ishlangan nutqi. -T.: Oyna gazeytasi 34-son. 30.05.2023.
2. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O`zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to`g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.
3. A.Abduaxadov. Pedagogik mahorat asoslari. Ma’ruzalar matni. Toshkent, 2009 yil
4. B.Ziyomuhammadov. Pedagogika. O`quv qo`llanma. Toshkent, 2006 yil.
5. Ishmuhamedov R.J., Yuldashev M.A. Ta’lim va tarbiyada innovatson pedagogik texnoogiyalar (ta’lim tizimi xodimlari, metodistlar, o`qituvchilar, tarbiyachi va murabbiylar uchun o`quv qo`llanma) - T. 2017, Z68 b .
6. Зеер Э.Ф. Психолого-дидактические конструкты качества профессионалного образования. // М.: "Образование и наука" журнали. 2002. №2. С. -14.
7. Muslimov N.A. va boshkalar. Kasb ta’limi o`qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. / Monografiya. - T.: "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2013. 76-81 b.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ergasheva Tuyg’unoy Shavkatjon qizi**, Buxoro davlat pedagogika institi birinchi bosqich tayanch doktoranti, [**Эргашева Туйгуной Шавкатжонвна,** Бухарский государственный педагогический институт, базовый докторант первой ступени], [**Ergasheva Tuygunoy Shavkatjon qizi,** Bukhara State Pedagogical Institute, first stage basic doctoral student]; manzil: O`zbekiston, Buxoro sh., A.Temur ko`chasi, 23-uy, 32-xonadon [адрес: Узбекистан, Бухарская область, улица А. Темура, 23, дом 32], [address: Uzbekistan, Bukhara district, A. Temur street, 23, house 32]. email:moneygood750@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA TALABALAR UCHUN YENGIL ATLETIKA MASHG‘ULOTLARINING TASHKILIY-USLUBIY ASOSLARI

© U.R. Xaydarov[1]✉

[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: hozirgi kunda aholining umumiy madaniyati va turmush tarzi, shu jumladan jismoniy tarbiya va sportning holati zamonaviy dunyo miqyosida davlat va umuman jamiyatning progressiv rivojlanishining zarur ehtiyojlari va maqsadlariga javob bermaydi. Jismoniy va ma’naviy salomatlikni shakllantirish va mustahkamlash, mamlakat aholisini ijtimoiylashtirish uchun ommaviy sportning ulkan ijodiy salohiyatidan yetarlicha foydalanilmaydi. Bundan tashqari, muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida " sport bilan muntazam ravishda shug‘ullanayotgan O‘zbekiston Respublikasi fuqarolari jismoniy faolligini oshirishdir. "2025 yilga kelib O‘zbekiston ushbu ulushni mamlakat umumiy aholisining 30 foizigacha oshirishni rejalashtirmoqda [2].

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi shundaki, inson aloqasi turli xil qo'shma harakatlar, shu jumladan sog'liqni saqlashni targ'ib qiluvchi ommaviy mashqlar va sport tadbirlari orqali muvaffaqiyatli shakllanadi; sotsializatsiya; vosita ehtiyojlarini qondirish; va hayotiylik, aqliy va jismoniy ko'rsatkichlarni oshirish [1].

MATERIALLAR VA METODLAR: eksperimental tashkiliy-uslubiy asoslarning asosiy tarkibiy qismi Institut talabalari uchun seksiyali yengil atletikani dasturiy-uslubiy ta'minlashdir. Dasturiy va uslubiy ta'minot quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi: nazariy, uslubiy, amaliy va diagnostika (nazorat).

MUHOKAMA VA NATIJALAR: yengil atletikachilarning jismoniy faolligi darajasi oshadi, ularning jismoniy tayyorgarligi darajasini oshirish, musobaqalarda yuqori natijalarni ko'rsatish uchun jismoniy qobiliyatlari mustahkamlanadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, jismoniy tayyorgarlik o'quvchilarga nafaqat ko'nikmalarni egallashga, balki sinfda nazariy bilim va tahliliy usullarni rivojlantirishga yordam beradi.

XULOSA: o‘tkazilgan pedagogik eksperimentning ijobiy natijalari institutda talabalarni yengil atletika tayyorlashning tashkiliy va uslubiy asoslarining yuqori samaradorligidan dalolat beradi, bu tadqiqotda qo'llanilgan gipoteza, vositalar va usullarning to'g'riligi va etarliligini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: jismoniy tarbiya, institut talabalari, umumiy jismoniy tarbiya (UJT), maxsus jismoniy tarbiya (MJT), mashqlar, motorli faollik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Iqtibos uchun: Xaydarov U.R. Oliy ta'lim muassasalarida talabalar uchun yengil atletika mashg'ulotlarining tashkiliy-uslubiy asoslari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 148-154.

ОРГАНИЗАЦИОННО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ЛЕГКОАТЛЕТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

© У.Р. Хайдаров[1]✉
[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в настоящее время состояние общей культуры и образа жизни населения, включая физкультуру и спорт, не отвечает необходимым потребностям и целям прогрессивного развития государства и общества в целом в современном мировом масштабе. Огромный творческий потенциал массового спорта используется недостаточно для формирования и укрепления физического и духовного здоровья, социализации населения страны. Кроме того, одним из важных направлений является " повышение физической активности граждан Республики Узбекистан, регулярно занимающихся спортом. "К 2025 году Узбекистан планирует увеличить эту долю до 30% от общей численности населения страны [2].

ЦЕЛЬ: основная цель этого исследования заключается в том, что человеческая связь успешно формируется посредством различных совместных действий, включая массовые упражнения и спортивные мероприятия, способствующие укреплению здоровья; социализация; удовлетворение двигательных потребностей; и повышение жизнеспособности, умственной и физической работоспособности [1].

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: основным компонентом экспериментальных организационно-методических основ является программно-методическое обеспечение секционной легкой атлетики для студентов Института. Программно-методическое обеспечение включает следующие разделы: теоретический, методический, практический и диагностический (контрольный).

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: повышается уровень физической активности легкоатлетов, укрепляются их физические способности к повышению уровня физической подготовленности, показу высоких результатов на соревнованиях. Исследование показало, что физическая подготовка помогает учащимся не только овладеть навыками, но и развить теоретические знания и аналитические методы на занятиях.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: положительные результаты проведенного педагогического эксперимента свидетельствуют о высокой эффективности организационно-методических основ легкоатлетической подготовки студентов в институте, что подтверждает правильность и достаточность выдвинутой гипотезы, средств и методов, используемых в исследовании.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Ключевые слова: физическая культура, студенты института, общая физическая культура (ОФП), специальная физическая культура (СФП), упражнения, двигательная активность

Для цитирования: Хайдаров У.Р**.** Организационно-методические основы легкоатлетической подготовки студентов учебных заведений. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 148-154.

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF ATHLETICS TRAINING FOR STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

© Ulugbek R. Khaydarov[1]✉
[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: at present, the state of the general culture and lifestyle of the population, including physical education and sports, does not meet the necessary needs and goals of the progressive development of the state and society as a whole on a modern global scale. The huge creative potential of mass sports is not used enough to form and strengthen physical and spiritual health, socialization of the country's population. In addition, one of the important directions is " increasing the physical activity of citizens of the Republic of Uzbekistan who regularly engage in sports. "By 2025, Uzbekistan plans to increase this share to 30% of the total population of the country [2].

AIM: The main purpose of this study is that human connection is successfully formed through various joint activities, including mass exercises and sports activities that promote health; socialization; satisfaction of motor needs; and increased vitality, mental and physical performance [1].

MATERIALS AND METHODS: The main component of the experimental organizational and methodological foundations is the software and methodological support of sectional athletics for students of the Institute. The software and methodological support includes the following sections: theoretical, methodological, practical and diagnostic (control).

DISCUSSION AND RESULTS: **:** the level of physical activity of athletes increases, their physical abilities to increase the level of physical fitness and show high results in competitions are strengthened. The study showed that physical training helps students not only to master skills, but also to develop theoretical knowledge and analytical methods in the classroom.

CONCLUSION: The positive results of the conducted pedagogical experiment indicate the high efficiency of the organizational and methodological foundations of athletics training of students at the Institute, which confirms the correctness and sufficiency of the hypothesis put forward, the means and methods used in the study.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Key words: physical education, students of the Institute, general physical education (GPE), special physical education (SPE), exercises, motor activity

For citation: Ulugbek R. Khaydarov. (2024) Organizational and methodological foundations of athletics training for students of higher educational institutions, Inter education & global study, (9(1)), pp. 148-154. (In Uzbek).

Talabalarni jismoniy tarbiya bo‘lmagan universitetlarda sportga jal qilish alohida ahamiyatga yega. Davlatning jismoniy jihatdan ijtimoiy ehtiyoji kuchli yosh mutaxassislar har doim ham izchil emas ularning sog‘lig‘ining haqiqiy darajasi bilan talabalarni shaxsiy sport madaniyatini shakllantirishga undash. Ilmiy-uslubiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, zamonaviy ijtimoiy-madaniy va ijtimoiy-iqtisodiy o‘zgarishlar sharoitida jadal rivojlanayotgan jamiyat, oliy ta’limdagi innovatsion jarayonlarni va ularni yaxshiroq davlatga aylantirishni oldindan belgilab beradigan ta’lim paradigmalarini modernizatsiya qilish alohida ahamiyat kasb yetadi.

Zamonaviy jismoniy tarbiya tizimida institut talabalari ta’lim, rivojlanish va takomillashtirishga turli xil konseptual va uslubiy yondashuvlarni joriy yetdilar, ular o‘quv jarayonini insonparvarlashtirish va demokratlashtirish tamoyillarini ye’lon qildilar, so‘nggi yillarda turli xil ta’lim texnologiyalari samaradorligini pasaytirish jarayonlari, shu jumladan "jismoniy Madaniyat" fanida ham aniq aniqlangan. Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy hayot sharoitlari va haqiqiy davlat tomonidan qo‘yilgan universitetlarda talabalarning jismoniy tarbiyasiga o‘yiladigan talablar o‘rtasidagi aniqlangan tafovut uning mazmuni va tashkil yetilishidagi inqirozdan dalolat beradi [1, 3-6]. Hozirgi vaqtda jismoniy o‘sishning yeng zamonaviy va samarali yo‘nalishi fitnes va motorli faollik, yoshlar salomatligini mustahkamlash-bu sport texnologiyalarini universitet talabalarining jismoniy tarbiyasi o‘quv jarayoniga aylantirish va shu asosda sport mashg‘ulotlarini tashkil yetish va o‘tkazish. Bir xil vaqt, o‘quv va amaliy mashg‘ulotlarni o‘tkazish uchun jismoniy tarbiya jarayonida sportda tashkiliy va pedagogik yondashuvlar, sharoitlar, dasturiy va uslubiy ta’minot, diagnostika apparati va boshqalar. universitet ta’lim tizimiga yetarlicha rivojlanmagan va moslashtirilgan. Yuqoridagi nazariy asoslarga muvofiq pedagogik tadqiqotlar qurildi. Mantiqqa ko‘ra va tadqiqotning vazifalari, tashkiliy va uslubiy tarkibi va mazmuni universitetda talabalar uchun yengil atletika darslarining asoslari ishlab chiqilgan.

Tajribali tashkiliy va uslubiy asoslarning asosiy tarkibiy qismi institut talabalari uchun seksiyali yengil atletikani dasturiy va uslubiy ta’minlashdir. Dasturiy-uslubiy ta’minotga quyidagi bo‘limlar kiritilgan (1-jadval): nazariy, uslubiy, amaliy va diagnostika (nazorat).

- nazariy bo‘limga quyidagilar kiradi: material mamlakatimizda va xorijda yengil atletikaning rivojlanishi va shakllanishi tarixi, biomexanik va yengil atletika mashqlari va harakatlarining fiziologik asoslari, jarohatlarning oldini olish yengil atletika bilan shug‘ullanayotganda, yengil atletika mashg‘ulotlari jarayonida jihozlar va jihozlar va boshqalar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

- uslubiy bo‘limga quyidagilar kiradi: yengil atletika mashqlarining asosiy turlarini o‘qitish metodikasi, umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarlikni individual o‘qitish va o‘zini o‘zi boshqarish usullari va hokazo;

- amaliy bo‘limda yengil atletika mashqlari texnikasi bo‘yicha mashg‘ulotlar mavjud;

(1-jadval)

Yengil atletika bo‘yicha 1-3 kurs talabalari uchun seksiya mashg‘ulotlarining dasturi va uslubiy mazmuni (Haftasiga 4 soat)

№	Materialning mazmuni	Kurslar			Umumiy soat
		1	2	3	
1	Nazariy bo’lim	14	14	16	44
	1.1 Yengil atletika tarixi	4	4	4	12
	1.2 Yengil atletika mashqlarining biomexanik va fiziologik asoslari	6	6	8	20
	1.3 Yengil atletika mashg‘ulotlari jarayonini gigiyenik va moddiy-texnik ta’minlash	4	4	4	12
2	Uslubiy bo‘lim	24	24	28	76
	2.1 Yurishni turlarini o‘rgatish metodikasi	4	4	4	12
	2.2 Yugurish turlarini o‘rgatish metodikasi	8	8	8	24
	2.3 Sakrashni turlarini o‘rgatish metodikasi	4	4	4	12
	2.4 Uloqtirish turlarini o‘rgatish metodikasi	2	2	4	8
	2.5 Individual mashg’ulotlar metodikasi	6	6	8	20
3	Amaliy bo’lim	86	86	64	236
	3.1 Sportcha yurishni o’rgatish	24	24	4	52
	3.2 Tekis yugurishni o’rgatish	30	30	32	92
	3.3 To’sirlar va g’ovlar osha yugurshni orgatish	16	16	12	44
	3.4 Yengil atletika snaryadlarini uloqtirish	8	8	8	24
	3.5 Yengil atletikani sakrash turlarini o’rgatish	8	8	8	24
4	Tayorgarlik turlari diagnostikasi	12	12	28	52
	4.1 Jismoniy tayorgarlik	4	4	4	12
	4.2 Maxsus -jismoniy tayorgarlik	2	2	8	12
	4.3 Texnik tayorgarlik	2	2	4	8
	Nazorat startlar	4	4	12	20
Umumiy		136	136	136	408 soat

Izoh: ikki soat, 4-kursda Jismoniy madaniyat fakultetida o‘tkazilgan respublika dasturga mos keladi, 3-dastur qo‘shildi.

- diagnostika bo‘limi operatsion, joriy, bosqichma-bosqich va yillik nazorat turlarini o‘z ichiga oladi yengil atletika talabalari: umumiy jismoniy tayyorgarlik, maxsus texnik tayyorgarlik. Umumiy jismoniy tarbiya (UJT), maxsus jismoniy tarbiya (MJT) va nisbati talabalarning yillik sikldagi o‘qish yillari bo‘yicha texnik tayyorgarligi (TT) ham ishlab chiqilgan.

Jismoniy tayyorgarlikni nazorat qilish talabalar orasida an’anaviy testlardan foydalanilgan: yugurish 100 m (o‘g‘il bolalar); uzunlikka sakrash (o‘g‘il bolalar); yugurish 3000 m (o‘g‘il bolalar); baland shpal ustida tortish (o‘g‘il bolalar). Maxsus jismoniy tayyorgarlik quyidagi nazorat mashqlari bilan baholandi: qatlamdan 30 metr pastga yugurish; harakatda 30 metr yugurish; past startdan 60 metr yugurish; 300 metrga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

yugurish; joydan uzunlikka sakrash; uch va o‘n bir joydan otlar. Talabalar uchun yengil atletika mashg‘ulotlarining o‘quv va o‘quv jarayonining tuzilishi moslashtirilgan quyidagi tarkibiy qismlardan iborat edi institut uchun: o‘quv vazifalari, o‘quv mashg‘ulotlarining qismlari, mikrosikllar, mezotsikllar, makrosikllar va tayyorlash bosqichlari. Jismoniy tayorgaligining olingan statistik natijalari ular otxonani bildiradi yeksperimentalda jismoniy tayyorgarlik ko‘rsatkichlarining oshishi guruhlar. Buning sabablaridan biri mashg‘ulotlar davomida jismoniy fazilatlarning maksimal namoyon bo‘lishini rag‘batlantirishdir, shuningdek tizimli sport mashg‘ulotlari va musobaqalari sifatida ular jismoniy shakllanish jarayonlarini faollashtiradi eksperimental talabalar orasida fitness guruhlar. Nazorat qilinadigan guruhlarning talabalari cheklangan faqat darslarga qatnashish uchun, bu umumiy darajadagi barqaror o‘sish uchun yetarli yemas jismoniy tayyorgarlik.

Eksperimental talabalarning maxsus jismoniy tayyorgarligi darajasi guruhlar ham baholandi, bu yerda: birinchi yilda o‘sish 2,5% ni tashkil yetdi ($p<0,05$); ikkinchi yilda-3,5% ($p<0,05$); uchinchi yilda-3,8% ($p < 0,05$), (2-jadval). Maxsus jismoniy tarbiya natijalarining ko‘payishi yengil atletika talabalari o‘rtasida tezlik qobiliyatini tarbiyalash, maxsus chidamlilikni rivojlantirishdan dalolat beradi. Shunday qilib, mutlaq tezlik (boshidan 30 m, insultdan 30 m) IV kurs tomonidan 3,9% ga oshdi ($p < 0,05$); yuqori tezlikda chidamlilik (Boshidan 60 m) tomonidan 3,8% ($p < 0,05$); maxsus sabr (300m) tomonidan 3,1% ($p<0,05$); tezlik-kuch va oyoq mushaklarining portlovchi qobiliyatlari (uzunlikka sakrash bir joydan, bir joydan uch sakrash, o‘n sakrash) - 3,2% ga ($p < 0,05$).

(2-jadval)

Tajriba va nazorat guruhlari talabalarining ommaviy sport tadbirlaridagi ishtiroki universitetda edi 62% ($p<0.05$) va 24% ($p>0.05$).

Nazorat mashqlari	1-Kurs		Oshrgan %	P	2-Kurs		Oshrgan %	P	3-Kurs		Oshrgan %	P
	Kuzgi	Bahorgi			Kuzgi	Bahorgi			Kuzgi	Bahorgi		
30 m startdan, s	4,4±0,09	4,3±0,12	2,3	P<0,05	4,3±0,07	4,1±0,07	4,7	P<0,05	4,1±0,05	3,9±0,05	4,9	P<0,05
30 m yugurgandan, s	3,7±0,11	3,6±0,16	2,7	P<0,05	3,6±0,09	3,5±0,11	2,7	P<0,05	3,5±0,12	3,4±0,07	2,9	P<0,05
60 m startdan, s	8,1±0,29	7,9±0,17	2,5	P<0,05	7,9±0,17	7,6±0,15	3,8	P<0,05	7,6±0,10	7,3±0,15	4,9	P<0,05
300 m, s	48,0±0,6	46,7±0,7	2,7	P<0,05	46,5±0,7	45,7±0,7	1,9	P>0,05	45,4±0,7	43,8±0,9	3,5	P<0,05
Joydan turib uzunlikka sakrash, m	2,5±0,09	2,55±0,1	2,1	P>0,05	2,53±0,09	2,62±0,1	3,6	P<0,05	2,60±0,09	2,75±0,1	5,8	P<0,05
Joydan turib uch hatlab sakrash, m	6,98±0,14	7,20±0,09	3,2	P<0,05	7,28±0,09	7,50±0,12	3	P<0,05	7,55±0,1	7,74±0,16	2,5	P<0,05
O’n hatlab sakrsh, m	26,0±0,09	26,53±0,1	2,1	P>0,05	26,44±0,1	27,62±0,1	4,5	P<0,05	27,91±0,09	28,50±0,09	2,1	P>0,05
Kurs bo’yicha o’rtacha o’sish			2,5				3,5				3,8	

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Eksperimental talabalarning faol ishtiroki musobaqalardagi guruh ularning raqobatbardosh faoliyat uchun yuqori motivatsiyasini ko‘rsatadi. Jismoniy faollikning yuqori darajasi eksperimental guruhda ko‘payganligini ko‘rsatadi o‘ynash uchun motivatsiya sports.It buni ta’kidlash mumkin motivatsiya, motivatsiyaning kombinatsiyasi ehtiyojlar va qiziqishlarga asoslangan yutuqlar yengil atletika talabalariga kuchli turtki beradi jismoniy tarbiya va sport tadbirlarini faollashtirish.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Тер-Ованесян, И.А. Подготовка легкоатлета. М.: Терра- спорт, 2000. 128 с.
2. Соколов, В.А. Методика тренировки в легкой атлетике. Мн.: Полымя,1994. 504 с.
3. Karomatovich I. A. et al. Analysis of the Developmental Process of Approximate (Initial) Activity of Handball Players //Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 4. – С. 481-486.
4. Khaidarov U. R. Technique of Movement of Sprinters' Legs Affecting the Increase in Sprint Speed //Nexus: Journal of Advances Studies of Engineering Science. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 49-54.
5. Хайдаров У. Р. 7. УР Хайдаров Обоснование влияния правильной постановки стопы на увеличение скорости бега: УР Хайдаров, АУ Эргашев, РХ Кадиров //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. – 2021. – №. 1. – С. 65-74.
6. Кадиров Р. Х., Хайдаров У. Р. ОСОБЕННОСТИ ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА НАПРАВЛЕННАЯ НА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СКОРОСТНЫХ КАЧЕСТВ СПРИНТЕРОВ: 10.53885/edinres. 2022.43. 80.022 РХ Кадиров Доцент кафедры Теории и методики физической культуры, к. п. н. УР Хайдаров Магистрант БГУ //Научно-практическая конференция. – 2022. – С. 493-496.
7. Khaydarov U. R. Features of the Training Process Aimed to Perfection Speed Qualities //Web of Scholars: Multidimensional Research Journal. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 207-211.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xaydarov Ulug‘bek Rustamovich**, o‘qituvchi, [**Хайдаров Улугбек Рустамович**, учитель], [**Ulugbek R. Khaydarov**, teacher]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro shahar, Alpomish ko‘chasi, 9-uy [адрес: Узбекистан, ул. улица Алпомиш, 9, город Бухара], [address: Uzbekistan, Alpomish street, 9, Bukhara city]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

KREATIV YONDASHUV ASOSIDA DIDAKTIK O‘YINLAR ORQALI MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

© A.Sh.Azimova[1]✉, A.R. Nurullayev[2]✉

[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston
[2]Xalqaro Nordik Universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada kreativ yondashuv asosida didaktik o‘yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalar tafakkurini rivojlantirish metodikasi maktabgacha ta’lim tashkilotlarida amalga oshiriladigan har qanday mashg‘ulotni didaktik o‘yinlar orqali tashkil etish usullar haqida fikr yuritilgan.

MAQSAD: kreativ yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni didaktik o‘yinlar orqali ta’lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari tafakkurini rivojlantirishda innovatsion axborot texnologiyalardan foydalanish va amaliyotga keng tatbiq etish, tarbiyachilarning pedagogik va kasbiy mahorat darajasini oshirish belgilab olindi.

MATERIALLAR VA METODLAR: kreativ yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni didaktik o‘yinlar orqali ta’lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari tafakkurini rivojlantirishmavzusidagi ilmiy maqolar, o‘quv adabiyotlar o’rganiladi va tadqiqot jarayonida tahliliy metod, taqqoslash, etnografik metod, eksperimental metodlardan foydalanildi**.** Ushbu metodlar asosida maqola kreativ yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni didaktik o‘yinlar orqali ta’lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari tafakkurini rivojlantirishning ahamiyati nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o‘rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodkorlikni rivojlantirish jarayonida qo'yilgan vazifalarni hal qilishda biz turli usullardan foydalandik va turli dasturlarni sinab ko'rdik. Bizning maktabgacha ta'lim tashkilotimizda o'quv jarayonida hissiy jihatdan boy muhit yaratiladi, o'qituvchilar darslar va boshqa ta'lim shakllari mazmunini ertak va o'yin syujetlari va qahramonlari bilan to'ldiradi, o'zlarining improvizatsiyalari, frontal shakllari kichik guruh va individual bilan birlashtiriladi. Bolalar bilan ishlash shakllari. Bu bizga bolalar ijodiyotini rivojlantirish muammolarini hal qilish imkonini beradi.

XULOSA: kreativlikni faollashtirish usullaridan foydalangan holda tashkillashtirilgan ijodiy o'yin vazifalari, hayotiy vaziyatlar kreativ o'yin va mashg'ulotlardan foydalanish maktabgacha yosh davridagi bolalarda kreativ yondashuv asosida estetik tarbiyani shakllantirishda katta ahamiyat kasb etadi. Kreativ tafakkurga ega bo'lgan bola mashg'ulotlarni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

tez o'zlashtirish, berilgan har bir ta'limiy va tarbiyaviy ta'limotlarni tezda ilg'ab oladilar va hayotga tatbiq etish xusuusiyatiga ega bo'ladilar. Maktabgacha yoshdanoq kreativ fikrlay oladigan estetik tafakkurga ega bo'lgan bolalar kelajakda buyuk inson bo'lib, yetishadilar va o'z navbatida kelajakda vatani ravnaqiga o'z hissalarini qo'shadilar. Shunday qilib, maxsus ta'lim jarayonida barcha bolalar kreativ va ijodiy konstruktiv muammolarni hal qilishning umumiy tamoyillarini shakllantiradilar.

Kalit so'zlar: kreativ, bola, taafakkur, maktabgacha ta'lim tashkiloti, ijodiy, estetika, mashg'ulot.

Iqtibos uchun: Azimova A.Sh., Nurullayev A.R. Kreativ yondashuv asosida didaktik o‘yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalar tafakkurini rivojlantirish metodikasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 155-162.

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ МЫШЛЕНИЯ ДОШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ НА ОСНОВЕ ТВОРЧЕСКОГО ПОДХОДА

© А.Ш. Азимова[1]✉, А.Р. Нуруллаев[1]✉
[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан
[2]Международный Университет Nordik, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье методика развития мышления детей дошкольного возраста через дидактические игры на основе творческого подхода рассмотрены методы организации любой деятельности, осуществляемой в дошкольных образовательных организациях через дидактические игры.

ЦЕЛЬ: на основе креативного подхода определено использование и широкое внедрение инновационных информационных технологий в развитие мышления воспитанников образовательных организаций дошкольного возраста посредством дидактических игр, повышение уровня педагогической и профессиональной компетентности воспитателей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: на основе творческого подхода изучаются научные статьи, учебная литература по теме Развитие мышления воспитанников образовательных организаций дошкольного возраста посредством дидактических игр, в процессе исследования использованы аналитический метод, сравнительный, этнографический метод, экспериментальные методы. На основе этих методик статья направлена на углубленное изучение теоретических и практических аспектов значимости развития мышления воспитанников образовательных организаций дошкольного возраста посредством дидактических игр на основе творческого подхода.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: при решении поставленных задач в процессе развития творчества у дошкольников мы использовали разные методы и пробовали разные программы. В нашей дошкольной организации в процессе обучения создается эмоционально насыщенная атмосфера, педагоги дополняют содержание

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

уроков и других форм обучения сказочными и игровыми сюжетами и героями, сочетают собственные импровизации, фронтальные формы с подгрупповыми и индивидуальными. Формы работы с детьми. Это позволяет решать задачи развития детского творчества.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: организованные творческие игровые задачи, жизненные ситуации с использованием методов активизации творческих способностей использование творческой игры и занятий имеет большое значение в формировании эстетического воспитания детей дошкольного возраста на основе творческого подхода. Ребенок с креативным мышлением может

быстрое усвоение, каждое из приведенных учебно-воспитательных учений быстро приобретает прогрессивный и жизнеспособный характер. Дети с эстетическим складом ума, способные творчески мыслить с дошкольного возраста, вырастут и в будущем станут великими людьми и, в свою очередь, внесут свой вклад в будущее процветание своей Родины. Таким образом, в процессе специального образования у всех детей формируются общие принципы решения творческих и творческих конструктивных задач.

Ключевые слова: креатив, ребенок, мышление, дошкольная организация, творчество, эстетика, обучение.

Для цитирования: Азимова А.Ш., Нуруллаев А.Р. Методика развития мышления дошкольников через дидактические игры на основе творческого подхода. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 155-162.

METHODS OF DEVELOPING PRESCHOOL CHILDREN'S THINKING THROUGH DIDACTIC GAMES BASED ON A CREATIVE APPROACH

© Anzirat Sh. Azimova[1]✉, Abduhamid R. Nurullayev[1]✉
[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan
[2] Nordic International University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in the article, the methodology of developing the thinking of preschool children through didactic games based on a creative approach, the methods of organizing any activity carried out in preschool educational organizations through didactic games are considered.

AIM: based on a creative approach, the use and widespread introduction of innovative information technologies in the development of thinking of pupils of preschool educational institutions through didactic games, increasing the level of pedagogical and professional competence of educators are determined.

MATERIALS AND METHODS: on the basis of a creative approach, scientific articles and educational literature on the topic of Developing the thinking of pupils of preschool educational organizations through didactic games are studied, analytical

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

method, comparative, ethnographic method, experimental methods are used in the research process. Based on these techniques, the article is aimed at an in-depth study of the theoretical and practical aspects of the importance of developing the thinking of pupils of preschool educational institutions through didactic games based on a creative approach.

DISCUSSION AND RESULTS: when solving the tasks set in the process of developing creativity in preschoolers, we used different methods and tried different programs. In our preschool organization, an emotionally saturated atmosphere is created in the learning process, teachers complement the content of lessons and other forms of learning with fairy-tale and game plots and characters, combine their own improvisations, frontal forms with subgroup and individual ones. Forms of work with children. This allows us to solve the problems of developing children's creativity.

CONCLUSION: organized creative game tasks, life situations using methods of activating creative abilities the use of creative games and activities is of great importance in the formation of aesthetic education of preschool children based on a creative approach. A child with creative thinking can

rapid assimilation, each of the above educational teachings quickly acquires a progressive and viable character. Children with an aesthetic mindset, who are able to think creatively from preschool age, will grow up and become great people in the future and, in turn, will contribute to the future prosperity of their Homeland. Thus, in the process of special education, all children form common principles for solving creative and creative constructive tasks.

Key words: creativity, child, thinking, preschool organization, creativity, aesthetics, learning.

For citation: Anzirat Sh. Azimova, Abduhamid R. Nurullayev. (2024) 'Methods of developing preschool children's thinking through didactic games based on a creative approach', Inter education & global study, (9(1)), pp. 155-162. (In Uzbek).

Kreativ yondashuv asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni didaktik o'yinlar orqali ta'lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilari tafakkurini rivojlantirishda innovatsion axborot texnologiyalardan foydalanish va amaliyotga keng tatbiq etish, tarbiyachilarning pedagogik va kasbiy mahorat darajasini oshirish muhim omil sanaladi. Bunda muammoli o'qitish, o'yinli texnologiyalar (rolli - ishchan o'yinlar, tadbirkorlik o'yinlari), trening, video-treninglar, muammoli seminarlar, mahorat darslari, tyutorlik, fasilitatorlik, pedagogik muammoli vaziyatlarni yechish va tahlil qilish, "Keys-stadi", kichik guruhlarda o'qitish, mikro-darslar, ijodiy tadqiqotchilik metodlari, o'quv loyhalari, autotreninglarni tashkil etish va o'tkazish metodikasining ishlab chiqilishiga bolalar tafakkurini ta'lim metodlari orqali maqsadga erishamiz.

Ta'lim metodlari – o'quv jarayonining murakkab tarkibiy komponenti bo'lib, pedagog va talaba, o'qituvchi va o'quvchi, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi faoliyatlarining barcha yo'nalishlarini yoritishga xizmat qiladi, ular o'rtasida ko'p sonli aloqa hamda bog'lanishlarni yuzaga keltiradi. "Ta'lim metodi – belgilangan maqsadga erishishni ta'minlovchi,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

algoritmlashtirilgan, muayyan mazmunga ega harakatlar tizimidir", deydi П.И.Подлаций. Olim bu boradagi qarashlarini davom ettirib yozadi: "Ta'lim metodlari tasnifi ularning ma'lum belgilari bo'yicha tartibini ifodalovchi tizimdir. Hozirgi vaqtda o'nlab ta'lim metodlari ma'lum. Biroq bugun yetakchi sanaluvchi didaktik g'oya, yagona va o'zgarmas metodlar majmuini yaratishga intilish samarasiz ekanligini ta'kidlab turibdi. O'qitish – favqulodda harakatchan dialektik jarayon. Ta'lim metodlari tizimi ham bu harakatlanishni aks ettiradigan darajada jo'shqin bo'lishi, metodlarni qo'llash amaliyotidagi doimiy o'zgarishlarni hisobga olishi kerak". Ko'rinadiki, ta'lim metodlari turg'un hodisa emas va ulardan o'qitishning har bosqichida o'ziga xos va mos tarzda foydalanish mumkin.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amalga oshiriladigan har qanday mashg'ulotni didaktik o'yinlar orqali tashkil etish, tarbiyachi tomonidan qo'llanilayotgan ta'lim metodlari kichik guruhdan o'rta guruhga, undan katta va maktabga tayyorlov guruhlariga o'tish asnosida ham o'zgarib, murakkab xususiyat kasb eta boradi. Bu jarayonda didaktik o'yinlarni, ta'lim metodlaridan foydalangan holda qo'llash tarbiyachining kreativ kompetentligi va mahorati darajasiga bog'liq holda takomillashib boradi.

Pedagogik-psixologik adabiyotlar tahliliga asoslanib aytishimiz mumkinki, inson miyasining 30 foizini vizual, 3 foizini audial ta'minlovchi neyronlar tashkil etadi. Katta va maktabga tayyorlov guruhi bolalari tafakkurini rivojlantirish jarayonida qo'llaniladigan didaktik o'yinlar orqali bilimlarning 85 foizini ko'rish retseptorlari yordamida o'zlashtirish imkoni mavjud. Shu ma'noda, didaktik o'yinlar o'rganilayotgan ob'ektni har tomonlama oson tushunishga yordam beradi, bolalarda kechadigan tafakkur protsessining analiz va sintez qilish jarayonini ya'ni predmetning tashqi ko'rinishi, ichki tuzilishi haqida to'laqonli ma'lumot olish qulayligini nazarda tutgan holda maktabgacha ta'lim tashkilotlari o'qitish tizimida keng foydalaniladi.

Tadqiqot ishimiz doirasida maktabgacha yoshdagi bolalarni mashg'ulotlari asosida tafakkurini rivojlantirish bir necha ta'limiy metodlar asnosida bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Masalan: predmetlar, hodisa yoki jarayonlarni tabiiy holatda namoyish qilish bolalar tafakkurini rivojlantirishda didaktik samara beradi. Biroq, bunday namoyishni amalga oshirish har doim ham mumkin bo'lavermaydi. Shu sababli, tarbiyachilar tabiiy predmetlarni namoyish qilishda sun'iy muhitga murojaat qilishadi (masalan, hayvonlar bilan "Hayvonot bog'ida", turli o'simliklar bilan "Issiqxonada", sabzavotlar bilan "Dalada", mevalar bilan "Bog'da" nomli rangli suratlar orqali tanishish) yoki sun'iy ravishda yaratilgan ob'ektlar (maket, model, mulyaj, skelet va boshqalar)dan foydaniladi.

Ilmiy-pedagogik tahlillar va empirik o'rganishlarimiz kreativ yondashuv asosida katta va maktabga tayyorlov guruhi bolalari tafakkurini rivojlantirish ishlari "nutq o'stirish va badiiy adabiyot bilan tanishtirish mashg'ulotlari"da, shuningdek bolalarning kundalik faoliyatini to'g'ri tashkil etishda birinchi poydevor vazifasini bajaradi.

Mazkur modul asosiy didaktik elementlar tizimi: o'qitish maqsadi, bola (MTT tarbiyalanuvchilari jamoasi), tarbiyachi (tarbiyachining ta'lim jarayoniga kreativ yondashuvi, mashg'ulotning qurilishi), didaktik qonuniyatlari, didaktik tamoyillar, didaktik shart sharoitlar, o'zlashtirish natijalari, mashg'ulotning o'quv metodik tuzilishidan iborat.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Kreativ yondashuv asosida bolalarni tafakkurini rivojlantirishda uchburchak shakliga ega o‘xshash rasmni topib mashg‘ulot boyitiladi.

Didaktik talablarga rioya qilgan hola mashg‘ulotlarni tashkil etish quyidagi komponentli bloklardan iborat bo‘lib: I blok “Ta’lim tuzilishi va mazmunini” o‘z ichiga oladi; II blok “Ta’lim shakllari”; III blok “Ta’lim usullari, vositalari va qabul darajasi”; IV blok “Baholash va o‘zlashtirish darajasi”; V blok “Kechki soatlarlarda takrorlash”; VI blok “Tarbiyachining monitoring nazorati”.

Mazkur model maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilari uchun qulay va didaktik o‘yinlar orqali ham ta’lim jarayonini tizimli tartibga solish imkoniyatiga ega bo‘lgan asosiy komponenti sifatida, ilgaridan loyihalashtirilgan ta’lim-tarbiya jarayonining pedagogik texnologiyasi o‘zida metodlar tizimini, dasturlardan foydalanish imkoniyatlarini, ta’limning metodik usullari, tarbiyachi va bolalarning birgalikda faoliyat ko‘rsatish imkoniyatlari, ularning tafakkurini rivojlantirish maqsadi va yakuniy natijalarga erishish pedagogik ish qurollarini mujassamlashtiradi.

Mazkur model asosida maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim jarayonlarini har bir blokda ko‘rsatilgan mexanizmlarga amal qilgan holda tashkil etish ta’lim sifat va samaradorlikka erishishiga xizmat qiladi. Nutq o‘stirish va badiiy adabiyot bilan tanishtirish mashg‘ulotlarida bolalar tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan mazkur model quyidagi tamoyillarga amal qilish taqozo etadi: ta’lim jarayonini tashkil etishda uzviylik va uzluksizlikni ta’minlash; izchillik, sistemalilik, bosqichma-bosqichlik; demokratlashtirish, insonparvarlashtirish; ta’limda ob’ekt-sub’ekt emas, sub’ekt-sub’ektlilikni ta’minlash; nazariyaning amaliyotga mosligi va aksi; bola shaxsiga qo‘yiladigan ta’limiy tarbiyaviy talabning bir xilligi; ta’limiy faoliyat mazmuni shakl, metod va vositalarining bola shaxsi qiziqishi, mayli, intilishi, yosh va psixologik xususiyatiga mosliligi; ta’lim mazmunida umuminsoniy va milliy qadriyatlar mushtarakligini ta’minlash; ta’limiy mashg‘ulotlarni maqsad sari yo‘naltirish, rejali dastur asosida tashkil etish; ta’limiy ishlarni tashkil etishni boshqarishda adolatlilik, demokratik yondoshuv; bola shaxsiga differensial munosabat; ta’lim-tarbiyada kommunikativlik; ta’lim-tarbiyaviy ish natijalarini doimiy kuzatish, nazorat qilish, monitoring olib borish va boshqalar.

Ushbu tamoyillar asosida amalga oshiriladigan o‘quv-biluv faoliyatining samaradorligi bola shaxsini pedagogik va psixologik jihatdan o‘rganish natijasi asosida tashkil etish bilan bog‘liq.

Shundan kelib chiqib maqolada didaktik o‘yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalar tafakkurini rivojlantirishning metodik imkoniyatlari pedagoglarning o‘z-o‘zini rivojlantirishiga sharoitlar yaratilishi bilan belgilanadi. Shuningdek didaktik ta’limiy o‘yinlar orqali mashg‘ulotlarni tashkil etishda qo‘yidagi qoidalarga amal qilishni taqozo etadi: didaktik ta’limiy o‘yinlar maxsus dastur asosida tashkil etilishi va unda bola shaxsining tarbiyasi va taqdiri omillari; insonlar bilan muloqot tajribasi; atrof-muhit, bo‘layotgan voqea-hodisalarga, mehnatga munosabati; ichki va tashqi dunyosi, hatti-harakati, ongi va tafakkuri darajasi, axloq-odobi aks etishi lozim.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Alohida e'tirof etish lozimki, didaktik o'yinlar tarbiyaviy ta'sir o'tkazish bola shaxsining madaniyatida, ehtiyojlarida, qiziqishlarida, xarakteri va temperamentida, odatlarida, fikrlash xususiyatlarida, muloqotida, munosabatida namoyon bo'ladi. Yuqorida keltirilgan mazmun asosida maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyalanuvchilari tafakkurini rivojlantirish tuzilishini quyidagi komponentlarini ajratib ko'rsatish mumkin bo'ladi: pedagogik-psixologik, akmeologik, innovatsion, texnologik.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining tafakkurini kreativ kompetentliligini rivojlantirish tuzilmasidan qo'yidagi maqsadlarga erishildi. Bunda didaktik ta'limiy o'yinlar tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar o'rtasida iliq psixologik muhit yaratishini tajribalarimiz davomida guvohi bo'ldik. Shunga ko'ra birgalikdagi ijodiy didaktik faoliyat - maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalar tafakkurini rivojlantirishda muhim pedagogik omil bo'lib xizmat qiladi. Mazkur jarayonning metodik imkoniyatlari asosi sifatida ta'limning: verbal ta'lim; individual ta'lim; topshiriqli ta'lim; muammoli ta'lim; differensial ta'lim turlarini talqin etdik. Ularning elementlarini o'zaro qo'shib, ta'limning binar, trinar ko'rinishlarini bolalarning yosh xususiyatlarini inobatga olib shakllantirish mumkin. Bularning barchasida katta va maktabga tayyorlov guruhi bolalarida ijodkorlikni tarbiyalash, tafakkur jarayonini rivojlantirish imkoniyatlari mavjud. Shunday bo'lgach, o'qish faoliyatining sub'yektlik sifati ta'lim tiplarining barchasi bilan ham daxldor. Didaktik o'yin faoliyatini sifat va samaradorligiga erishishda ta'lim sub'ektlari nutqi, tafakkuri, taraqqiyotining turli darajada rivojlanganligiga alohida e'tibor qaratish talab etiladi. Ma'lumotlarni qabul qilish darajasi, ko'rsatma qurollardan o'rinli foydalanish yo'li bilan o'zaro tushunmaslik ma'lum darajada chegaralanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Nurullayev A. O'QUVCHILARDA chidamlilik jismoniy sifatni rivojlantirishning o 'ziga xos jihatlari //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2022. – Т. 19. – №. 19.
2. Nurullayev A. Жисмоний тарбия дасрларида ўқувчиларнинг чидамлилик сифатларини ривожлантиришнинг назарий асослари //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 2. – №. 2.
3. Nurullayev A. Umumiy va maxsus chidamlilik turlarini baholash usullari //Центр Научных Публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.
4. Nurullayev A. Jismoniy tarbiya darslarida o'quvchilarning chidamlilik sifatlarini rivojlantirishning nazariy asoslari //центр научных ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.
5. Nurullayev A. Специфический аспект развития физических качеств выносливость у учащихся //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
6. Nurullayev A. Methodological methods of teaching children for movement activities in the process of physical education classes //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

7. Nurullayev A. Use of national activity games in physical training of students //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2021. – т. 3. – №. 3.
8. Nurullayev A. Мактабгача ёшдаги болаларни жисмоний ҳаракатларга ўргатишда ҳаракатли ўйинлардан фойдаланиш самарадорлиги //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
9. Nurullayev A. Jismoniy madaniyat va sport mashgulotlarida oz-ozini nazorat qilish //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
10. Nurullaev A. R. Methods of developing endurance in students through the use of folk games in physical education classes An International Multidisciplinary Research Journal. Year: 2020, Volume: 10, Issue: 11 //Online ISSN. – С. 2249-7137.
11. Нуруллаев А. Р., Гафурова М. Ю., Мансуров Ш. Ш. Деление спортивных занятий на периоды //Педагогическое образование и наука. – 2019. – №. 6. – С. 153-155.
12. Нуруллаев А. Р. РЕАБИЛИТАЦИЯ СПОРТСМЕНА //Рекомендовано к изданию Советом по качеству УралГУФК Протокол № 8 от 14 мая 2018 г. – 2018. – С. 213.
13. Nurullaev A. R. Methods of developing endurance in students through the use of folk games in physical education classes //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 11. – С. 520-524.
14. Nurullayev A. Oliy ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya, sport va sog 'lomlashtirish tadbirlarining tarbiyaviy ahamiyati //центр научных публикаций (buxdu. uz). – 2023. – Т. 35. – №. 35.
15. Nurullayev A. jismoniy tarbiya darslarida o 'quvchilarda chidamlilikni rivojlantirishga asoslangan o 'quv jarayonini LOYIHALASH BOSQICHLARI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 35. – №. 35.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Nurullayev Abduhamid Ro'zimboyevish**, jismoniy tarbiya va sport kafedrasi professori, [**Нуруллаев Абдухамид Рузимбаев,** профессор кафедры физической культуры и спорта], [**Abdukhamid R. Nurullaev,** Professor of the Department of Physical Culture and Sports]; manzil: O'zbekiston, Buxoro shahar, Alpomish ko'chasi, 9-uy [адрес: Узбекистан, ул. улица Алпомиш, 9, город Бухара], [address: Uzbekistan, Alpomish street, 9, Bukhara city]

✉**Azimova Anzirat Shoyiqulovna**, 2-kurs Magistranti, [**Азимова Анзират Шойикуловна,** магистрант 2 курса], [Anzirat Sh. Azimova**,** Professor of the Department of Physical Culture and Sports]; manzil: Toshkent shahar, Chilonzor tumani, Bunyodkor ko'chasi, 8/2, [адрес: Г. Ташкент, Чиланзарский район, ул. Бунедкор, 8/2], [address: Tashkent, Chilanzar district, Bunyodkor str., 8/2].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

JISMONIY TARBIYA DARS MASHG‘ULOTLARIDA BOLALARNI HARAKATGA O‘RGATISH METODIKASI

© A.R. Nurullayev[1]✉

[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida bolalarni harakat faoliyatiga o‘rgatishning metodik usullari va bolalarni harakat faoliyatiga o‘rgatishda qo‘llaniladigan metodik usullar haqida fikr yuritilgan.

MAQSAD: bolalarni harakat faoliyatiga o‘rgatish jarayonida metodik usullar har bir alohida holatda harakat materialining vazifalari va mazmuni, uni o‘quvchilar tomonidan o‘zlashtirish darajasi, ularning umumiy rivojlanishi, jismoniy holati, har bir bolaning yosh va tipologik xususiyatlariga ko‘ra tanlanadi.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu maqolada Jismoniy tarbiya dars mashg‘ulotlarida bolalarni harakatga o‘rgatish mavzusidagi ilmiy maqolar, o‘quv adabiyotlar o’rganiladi va tadqiqot jarayonida tahliliy metod, taqqoslash, etnografik metod, eksperimental metodlardan foydalanildi**.** Ushbu metodlar asosida maqola jismoniy tarbiya dars mashg‘ulotlarida bolalarni harakatga o‘rgatishning ahamiyati nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o‘rganishga qaratilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tajriba shuni ko‘rsatadiki, o‘quvchilarga bunday mashqlar (elementlar va bajarilishi oson mashqlar), shuningdek ularni egallangan bilim va harakat ko‘nikmalari (harakatlar texnikasi va ularni bajarish usullari, fazoda mo‘ljal olish, mashg‘ulotlarda harakatlarning almashinib turishi va hokazo) asosida qiziqarli hal qilish taklif etilganda ular aktivlik va ishtiyoq namoyon qilishlarini ko‘rsatmoqda. Ko‘rsatib o‘tilgan topshiriqlar aqliy va ijodiy aktivlikning rivojlanishiga, tashkilotchilik ko‘nikmalarini ko‘zlab, maqsadli harakat qilishga, topqirlik va atrof-muhitda mo‘ljal ola bilishni tarbiyalashga xizmat qiladi.

XULOSA: o‘quvchilarda harakat ko‘nikmalarini shakllantirishning bayon etilgan jarayoni o‘quvchining psixik va jismoniy tayyorgarligiga mos keladi. O‘quvchilarda harakat ko‘nikmalarini shakllantirishning boshlang‘ich bosqichida o‘qituvchi tomonidan beriladigan og‘zaki topshiriqlarning juda aniq, lo‘nda bo‘lishi hal qiluvchi rolь o‘ynaydi. Harakat haqidagi tasavvurni shakllantirish jarayonida bu tasavvurlarning to‘g‘riligini kuzatib borish zarur. Bu haqida harakat faoliyatini og‘zaki bayon etish va konkret harakatlarga qarab fikr юritish mumkin. Tasavvurning mashq qildiriruvchi ta’siri boladagi o‘z harakatlarini mustaqil boshqarish qobiliyatida va ularni bajarish sifatining yaxshilanishida ko‘rinadi.

Kalit so'zlar: jismoniy tarbiya, ta’lim,tarbiya, metod, bola, mashg‘ulot, harakat, usul, o‘quvchi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Iqtibos uchun: Nurullayev A.R. Jismoniy tarbiya dars mashg‘ulotlarida bolalarni harakatga o‘rgatish metodikasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.163-170.

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ ДВИЖЕНИЯМ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

© А.Р. Нуруллаев[1]✉
[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассмотрены методические приемы обучения детей двигательной деятельности на уроках физической культуры и методические приемы, применяемые при обучении детей двигательной деятельности.

ЦЕЛЬ: методические приемы в процессе обучения детей двигательной деятельности подбираются в каждом отдельном случае в соответствии с задачами и содержанием двигательного материала, уровнем его усвоения учащимися, их общим развитием, физическим состоянием, возрастными и типологическими особенностями каждого ребенка.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в данной статье исследуются научные статьи, учебная литература по теме Обучение детей движениям на уроках физической культуры, а в процессе исследования использованы аналитический метод, сравнение, этнографический метод, экспериментальные методы. Основываясь на этих методиках, статья направлена на углубленное изучение теоретических и практических аспектов важности обучения детей движению на уроках физической культуры.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: опыт показывает, что учащиеся проявляют активность и энтузиазм, когда им предлагают интересные решения на основе таких упражнений (элементов и простых в выполнении упражнений), а также приобретенных ими знаний и двигательных навыков (приемы движений и способы их выполнения, нацеливание в пространстве, чередование движений на занятиях и т.д.). Указанные задания служат развитию умственной и творческой активности, целеустремленности, ориентированности на организаторские умения, воспитанию находчивости и умения ориентироваться в окружающей среде.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: изложенный процесс формирования двигательных навыков у обучающихся соответствует психической и физической подготовленности обучающегося. На начальном этапе формирования двигательных навыков у учащихся решающую роль играет предельно конкретное, лаконичное содержание словесных заданий, которые дает учитель. В процессе формирования представления о движении необходимо следить за правильностью этих представлений. Об этом можно судить как по словесному выражению двигательной активности, так и по конкретным действиям. Тренирующий эффект воображения

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

проявляется в способности ребенка самостоятельно управлять своими действиями и улучшении качества их выполнения.

Ключевые слова: физкультура, образование, воспитание, метод, ребенок, тренировка, действие, метод, ученик.

Для цитирования: А.Р. Нуруллаев Методика обучения детей движениям на уроках физической культуры. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 163-170.

METHODS OF TEACHING CHILDREN MOVEMENTS IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

© Abduhamid R. Nurullayev[1]✉
[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article discusses methodological techniques for teaching children motor activity in physical education lessons and methodological techniques used in teaching children motor activity.

AIM: methodological techniques in the process of teaching children motor activity are selected in each individual case in accordance with the tasks and content of motor material, the level of its assimilation by students, their general development, physical condition, age and typological characteristics of each child.

MATERIALS AND METHODS: this article examines scientific articles, educational literature on the topic of Teaching children movements in physical education lessons, and in the process of research, an analytical method, comparison, ethnographic method, experimental methods are used. Based on these techniques, the article is aimed at an in-depth study of the theoretical and practical aspects of the importance of teaching children movement in physical education lessons.

DISCUSSION AND RESULTS: experience shows that students are active and enthusiastic when they are offered interesting solutions based on such exercises (elements and easy-to-perform exercises), as well as the knowledge and motor skills they have acquired (movement techniques and methods of performing them, aiming in space, alternating movements in the classroom, etc.). These tasks serve to develop mental and creative activity, determination, focus on organizational skills, education of resourcefulness and the ability to navigate the environment.

CONCLUSION: the described process of formation of motor skills in students corresponds to the mental and physical fitness of the student. At the initial stage of the formation of motor skills in students, the extremely specific, concise content of verbal tasks given by the teacher plays a decisive role. In the process of forming an idea of movement, it is necessary to monitor the correctness of these ideas. This can be judged both by the verbal expression of motor activity and by specific actions. The training effect of imagination is manifested in the child's ability to independently control his actions and improve the quality of their performance.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Key words: physical education, education, upbringing, method, child, training, action, method, student.

For citation: Abduhamid R. Nurullayev. (2024) 'Methods of teaching children movements in physical education lessons', Inter education & global study, (9(1)), pp. 163-170. (In Uzbek).

Jahon miqyosida jamiyat rivojining turli sohalarida jismoniy tarbiya dars mashg'ulotlarida bolalarni harakatga o'rgatish metodikasidan samarali foydalanish, ta'limni axborotlashtirish sharoitida o'quvchi yoshlarni jismoniy harakatlarga o'rgatish metodikasiga alohida e'tibor qaratib kelinmoqda.

Har bir alohida metod vazifasi va uni hal etishga bir xil yondashish jihatdan birlashadigan xilma-xil usullarning butun bir kompleksi.

Usul-metodning bir qismi, uni to'ldiruvchi va konkretlashtiruvchi detalь. O'qituvchining xilma-xil usullarni qo'yilgan vazifalarga muvofiq kompleks, ijodiy qo'llanishining ta'lim jarayonini boyitadi, uni individuallashtiradi, bir xillikka barham beradi. Shu ma'noda ta'lim usullari bir tomondan o'quvchilar vazifalarni idrok qilayotganda barcha analizatorlarga har tomonlama ta'sir etishni, ikkinchi tomondan o'quvchining harakat vazifalarini ongli va mustaqil bajarishini ta'minlovchi turli birikmalarda kombinatsiyalanadi. O'quvchilarni harakatlarga o'rgatishda usullarning birikuvi ularning o'zaro harakati bilan belgilanadi. O'qituvchi tomonidan ko'proq ko'rgazmali metodga oid usullarning qo'llanilishi, masalan harakat namunasini ta'limning barcha bosqichlarida va turli yosh gruppalarida (bu ba'zi praktikada uchrab turadi) ko'rsatish mashqlarni o'quvchilar tomonidan mexanik tarzda, tushunmasdan taqlidan bajarishga olib kelishi mumkin.

Bunday holda ko'proq o'quvchining idrok organlariga ta'sir etish uning idrokini boyitadi, ayni paytda zarur aqliy jarayonni susaytiradi, muayyan mashqning barcha elementlarini mantiqiy izchillikda ongli tarzda eslab qolishga yordam bermaydi, ba'zan o'quvchini keyinchalik mashqni ixtiyoriy bajarish imkoniyatidan mahrum etadi.

Biroq o'quvchining yosh imkoniyatlarini hisobga olmagan holda ko'proq faqat og'zaki usuldan foydalanish ham uni harakatlarni obrazli idrok etishdan, sezgilarning ishonchliligidan, konkret obrazli tafakkur protsessisidan mahrum etadi. Shuning uchun o'qituvchi o'quvchilarni to'g'ri harakatlarga o'rgatishda ta'limning юqori darajasiga erishishga intilib ta'limning turli usullari: ko'rgazmali, og'zaki va amaliy usullaridan o'zaro aloqadorlikda foydalanadi. SHunday qilib, u bolalarning har tomonlama rivojlanishiga, mashqlarning ular tomonidan ongli o'zlashtirilishiga, muayyan sharoitlarda ularni mustaqil va ijodiy qo'llashga yordam beradi. O'quvchilarni harakatlarga o'rgatishda ko'rgazmalilikning turli usullaridan foydalaniladi. Yaqqol ko'rish usullari harakat yoki ayrim harakat elementlarining tarbiyachi tomonidan to'g'ri va aniq namoyish etilishidan; tevarak-atrofdagi hayot ko'rinishlariga taqlid qilishdan; masofani bosib o'tishda mo'ljal olishdan foydalanish; ko'rgazmali qo'llanmalar-kinofilьmlar, kinogrammalar, teleeshittirishlar, suratlar va hokazolardan foydalanishdan iboratdir. Taktil- muskul ko'rgazmaliligi o'quvchilarning harakat faoliyatiga jismoniy tarbiya qo'llanmalarini kiritish bilan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ta’minlanadi. Masalan, tizzani baland ko‘tarib yugurish ko‘nikmasini hosil qilish maqsadida ketma-ket qo‘yilgan yoy shaklidagi darvaozachalar qo‘llaniladi. Yugurish paytida oyoqni bu to‘siqlar osha ko‘tarib o‘tish o‘quvchining tizzani baland ko‘tarish ko‘nikmasini egallashiga yordam beradi. Bundan tashqari predmetlar o‘quvchiga yo‘l qo‘yilgan xatosini his qilish va tushunish imkonini beradi. O‘quvchi ongida o‘qituvchining “darvozachaga tegib ketmaslik” haqidagi topshirig‘ining saqlanib qolishi xato qilayotgan paytida teri muskul sezgisi bilan bog‘lanadi va bola o‘z harakatining noto‘g‘riligini o‘zi aniqlay oladi.

Taktil-muskul ko‘rgazmaliligi o‘quvchi gavdasining alohida qismlarini boshqaruvchi o‘qituvchining bevosita yordamida ham ifodalanadi (masalan, qad-qomatni to‘g‘ri muskul tonusi sezgisini uyg‘otadigan qo‘l tekkazish orqali rostlash). Biroq, o‘qituvchining bunday yordami qisqa muddatli bo‘lishi lozim. Aks holda muayyan dinamik sterotipni hosil qilishga xizmat qiluvchi doimiy qo‘zg‘atuvchilar sistemasidagi signal ahamiyatiga ega bo‘lib qolishi mumkin. Keyinchalik ko‘nikma og‘zaki ko‘rsatmalar yordamida mustahkamlanadi.

Yaqqol eshitish usullari harakatlarni ovoz orqali boshqarishga asoslanadi. Cholg‘u musiqasi va ashula eng yaxshi eshitish ko‘rgazmasi hisoblanadi. Ular o‘quvchilarda estetik his va emotsional ko‘tarinkilik uyg‘otadi, harakat xarakterini belgilaydi, uning sur’ati va ritmini boshqaradi.

Shunday qilib, ko‘rgazmalilik usullari o‘quvchining harakatlarni to‘g‘ri idrok qilishi va tasavvur etishi, hissiy ongining kengayishiga, harakatlarni bajarishda o‘z-o‘zini nazorat qilishning vujudga kelishiga, harakatlar sur’ati va ritmini eshitish orqali boshqarishga, sensor qobiliyatining rivojlanishiga xizmat qiladi. Harakatlarga o‘rgatishdagi og‘zaki usullar quyidagilarda ifodalanadi: o‘quvchilarga ulardagi mavjud hayotiy tajriba va tasavvurga tayangan holda yangi harakatlarni aniq, qisqa bir vaqtda bayon etish va tushuntirishda; harakatlarni konkret ko‘rsatish yoki uning ayrim elementlarini aniqlash asnosidagi sharhda; o‘qituvchi tomonidan ko‘rsatilgan harakatlarni qayta bajarishda yoki mashqlarni o‘quvchilar mustaqil bajarishlarida zarur bo‘ladigan ko‘rsatmalarda; yangi jismoniy mashqlar va harakatli o‘yinlarni joriy qilish yoki harakatlarni o‘rgatishda ularni tushuntirish, harakatli o‘yin sюjeti va hokazolarni aniqlashtirish talab etilganda oldindan o‘tkaziladigan suhbatda; o‘qituvchi jismoniy mashqlarning bajarilishidan oldin harakatlarni bajarish izchilligini anglash darajasini aniqlash yoki sюjetli harakatli o‘yinlar obrazlari haqidagi tasavvurning bor-yo‘qligini tekshirish, qoidalarni, o‘yin harakatlari va hokazolarni aniqlashtirish maqsadida o‘quvchilarga beradigan savollarida. Bundan tashqari ko‘rsatib o‘tilgan usullar turli komandalar, farmoyish va signallarni aniq, emotsional va ta’sirchan tarzda berishda ham ifodalanadi. Qofiyali tekstlarning musiqiyligi va ritmliligi o‘quvchilarda emotsional ruh uyg‘otadi, natijada bu qofiyalar ular tomonidan oson o‘zlashtiriladi va keyinchalik mustaqil o‘yinlarda foydalaniladi. Psixolog va pedagoglarning tadqiqotlari 4,5 va ayniqsa 6 yoshli bolalar o‘zlariga mos turli harakat faoliyatining vazifa va shartlarini tushunib olishda etarli tayyorgarlikka ega ekanliklarini ko‘rsatmoqda. Bu harakat ko‘nikmalarini shakllantirishda og‘zaki ta’sir etish usullaridan keng foydalanish imkonini beradi. Ular faqat ko‘nikmalarni egallash sur’atini emas, balki sifatini ham oshiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

“Bola rivojlanishining keyingi bosqichlarida og‘zaki ta’sir etish tizimi yordamida avvalgi taassurotlar izlarining yangi birikma va kombinatsiyalarda jonlanishi юz beradi. Bundan asosan birinchi bor sof og‘zaki ko‘rsatma va tushuntirishlar yordamida yangi muvaffaqiyat aloqa o‘rnatish, yangi bilim va ko‘nikmalar hosil qilish imkoni tug‘iladi”.

Maktab yoshida harakat ko‘nikmalarini shakllantirish ko‘p jihatdan bolaning mashq mazmuni va strukturasi, ya’ni uning barcha elementlarini qaysi izchillikda va qanday bajarish kerakligini anglash darajasiga bog‘liq bo‘ladi.

Shunday ekan, o‘qituvchi tomonidan berilgan namunaga quruq taqlid qilishga yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi. Bunda harakat ko‘nikmalarining o‘quvchilar tomonidan o‘zlashtirilishi jarayoni ko‘pincha mexanik tarzda kechadi. Ana shunday hollarda o‘quvchilar юzaki qaraganda mashqlarni durust bajaradilar. Biroq mashq tugagandan so‘ng o‘quvchidan qanday harakat qilish kerakligi so‘ralganda ko‘pchilik hollarda u bu savolga aniq javob bera olmaydi. To‘g‘rirog‘i, o‘quvchi javob berish o‘rniga harakatni qayta bajara boshlaydi.

P.F.Lesgaft fikriga ko‘ra: “Agar o‘quvchi biror bir mexanik metodni uning ayrim usullarining ma’nosini mutlaqo tushunmay o‘zlashtirar ekan, u mexanik tarzda harakat qiladi-u mazkur metodni muayyan bir vaziyatga tatbiq eta olmaydi”, deb yozgan edi. P.F.Lesgaft ta’rificha, “harakat haqidagi tasavvur” gavdaning harakatlanuvchi qismilari, harakat amplitudasi, yo‘nalishi, tezligi, tarangligi va boshqa harakat komponentlari haqidagi tasavvurdan kelib chiqadi. Shunday ekan, bunday hollarda o‘quvchida gavdaning harakatlanuvchi qismlarining o‘zi his etadigan barcha tarkibiy qismlari bilan mujassamlashgan obrazi vujudga keladi.

O‘quvchilar mashqlarni og‘zaki topshiriqqa asosan bajarib bo‘lishgach, o‘qituvchi uning alohida elementlarining to‘g‘ri bajarilgani mazkur holat uchun zarur bo‘lgan ko‘rsatma, ko‘rgazmali namoyish, tushuntirish kabi usullarning istalgan bittasi orqali aniqlaydi. Bu bolalar tomonidan anglab olingan topshiriqni amaliy tekshirish orqali aniqlashga xizmat qiladi. Harakat faoliyatiga o‘rgatishning юqorida keltirilgan metodikasi professor A.I.Puni tadqiqotlariga tayanadi. Unda tasavvurning harakat ko‘nikmalarini shakllantirish va harakatning mashq qildiruvchi ta’sirining roli ochib berilgan. Bu pisxologiyada “ideomotor reaktsiyasi” deb ataladigan o‘ziga xos jarayonda ifodalanadi.

O‘qituvchi bularning barchasini hisobga olib, o‘quvchilarda harakat faoliyatining turli usullari ko‘nikmalarini shakllantirish jarayonida foydalanadi. Chunonchi, o‘quvchilarni harakatlarga o‘rgatish jarayonida ko‘nikmalarning shakllanishi stabil darajaga etganda va bolalar turli harakatlarni mustaqil bajarishlari kerak bo‘lganda o‘qituvchi ulardan biriga bu harakatni ayni paytda bajarmagan holda uning izchilligini eslab so‘zlab berishni taklif qiladi.

O‘quvchi harakatlar izchilligini eslar ekan, masalan, shunday deydi: “Avval tayoqchani юqoriga ko‘tarib, unga qaraladi, so‘ng uni ko‘tarilgan o‘ng tizzaga tushiriladi, keyin esa yana юqoriga ko‘tariladi va pastgu tushiriladi”. Dastlab bolalar odatda o‘z hikoyalarini muayyan harakatlari bilan birga olib boradilar. Bunday hollarda so‘z va bir vaqtdagi harakat xotiraning ko‘rish-harakat tasavvuri ifodasi hisoblanadi va o‘quvchining bu tasavvurga nisbatan javob reaktsiyasini osonlashtiradi. Ba’zan o‘qituvchi barcha o‘quvchilarga harakatlarni eslashni, ya’ni nima qilishlarini o‘zlaricha tasavvur etishni taklif

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

qiladi. Ta'limning bunday usullari harakatlar haqidagi tasavvurning vujudga kelishiga yordam beradi. Bu tasavvur harakatlarning o'quvchilar tomonidan to'g'ri bajarilishi, ularning ishtiyoqi, emotsional holati, diqqatining jamlanganligi va barqarorligi bilan mustahkamlanadi.

Mazkur usullardan muntazam foydalanilganda bolalar o'qituvchining harakatlarni albatta bajarib ko'rsatib berishini kutmaydilar: ular diqqatlarini topshiriqni tushuntirishga qaratadilar, so'ng mashqni to'g'ri, ishonch bilan mustaqil bajaradilar. O'qituvchi keyinchalik og'zaki usullardan yangi mashqlarni o'rganishda foydalanishi mumkin. Har qanday yangi harakatda bolalarga avvaldan tanish elementlar mavjud bo'ladi, shuning uchun u mohiyatan faqatgina tanish elementlarning yangi kombinatsiyasi hisoblanadi. Uzluksiz shug'ullanish natijasida barcha o'quvchilar o'qituvchining talablarini muvaffaqiyatli o'zlashtiradilar, bu talabalarga amaliy harakatlar bilan to'g'ri, ongli tarzda javob qaytaradilar. Bolalar og'zaki topshiriqlarni yaxshi tushunadilar va ularni harakatga aniq tatbiq etadilar. Keyinchalik bolalar biror-bir harakatning murakkab bo'lmagan variantini taklif etishlari va o'zlariga tanish harakat elementlaridan yangi kombanatsiya tuzishlari mumkin. O'quvchilarning javob reaktsiyasi doimo turli individual xususiyatlarga molik bo'lib, u o'quvchining umumiy rivojlanishi, uning nerv tizimi xususiyatlari, diqqatini jamlash darajasiga bog'liq bo'ladi.

O'quvchilar tomonidan harakat (butun harakat faoliyati) mazmunining anglanishi uning harakat ko'nikmalarini to'g'ri va birmuncha tez shakllantirishga, ijodiy aktivlikning rivojlanishiga, harakatlarni yangi vaziyatlarda muvaffaqiyatli qo'llashga yordam beradi. O'quvchilarni o'rgatishda ko'rgazmali va og'zaki usullarning maqsadga muvofiq qo'shib olib borilishi, ularning o'zaro bog'liqligi bir tomondan harakatlarni idrok etish va qayta bajarishning konkretligi va obrazliligini, ikkinchi tomondan bolalar bajaradigan harakatli topshiriqlar-ular mazmuni va har bir harakat faoliyatining barcha elementlari izchilligini ongli tushunilishini ta'minlaydi. "Faqat tushunarli narsani qayta bajarish mumkin. Bunda eshitilgan narsa bosh rol o'ynaydi", - deb ta'kidlagan edi I.M.Sechenov.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Nurullaev A. R. Methods of developing endurance in students through the use of folk games in physical education classes An International Multidisciplinary Research Journal. Year: 2020, Volume: 10, Issue: 11 //Online ISSN. – С. 2249-7137.
2. Нуруллаев А. Р., Гафурова М. Ю., Мансуров Ш. Ш. Деление спортивных занятий на периоды //Педагогическое образование и наука. – 2019. – №. 6. – С. 153-155.
3. Нуруллаев А. Р. РЕАБИЛИТАЦИЯ СПОРТСМЕНА //Рекомендовано к изданию Советом по качеству УралГУФК Протокол № 8 от 14 мая 2018 г. – 2018. – С. 213.
4. Nurullaev A. R. Methods of developing endurance in students through the use of folk games in physical education classes //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2020. – Т. 10. – №. 11. – С. 520-524.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

5. Nurullayev A. OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA JISMONIY TARBIYA, SPORT VA SOG 'LOMLASHTIRISH TADBIRLARINING TARBIYAVIY AHAMIYATI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 35. – №. 35.
6. Nurullayev A. JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA O 'QUVCHILARDA CHIDAMLILIKNI RIVOJLANTIRISHGA ASOSLANGAN O 'QUV JARAYONINI LOYIHALASH BOSQICHLARI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2023. – Т. 35. – №. 35.
7. Nurullayev A. O 'QUVChILARDA ChIDAMLILIK JISMONIY SIFATNI RIVOJLANTIRIShNING O 'ZIGA XOS JIHATLARI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 19. – №. 19.
8. Nurullayev A. Жисмоний тарбия дасрларида ўқувчиларнинг чидамлилик сифатларини ривожлантиришнинг назарий асослари //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 2. – №. 2.
9. Nurullayev A. Umumiy va maxsus chidamlilik turlarini baholash usullari //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.
10. Nurullayev A. JISMONIY TARBIYA DARSLARIDA O'QUVCHILARNING CHIDAMLILIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.
11. Nurullayev A. СПЕЦИФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКИХ КАЧЕСТВ ВЫНОСЛИВОСТЬ У УЧАЩИХСЯ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 8. – №. 8.
12. Nurullayev A. METHODOLOGICAL METHODS OF TEACHING CHILDREN FOR MOVEMENT ACTIVITIES IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION CLASSES //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №
13. Nurullayev A. Use of national activity games in physical training of students //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2021. – Т. 3. – №. 3.
14. Nurullayev A. МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРНИ ЖИСМОНИЙ ҲАРАКАТЛАРГА ЎРГАТИШДА ҲАРАКАТЛИ ЎЙИНЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
15. Nurullayev A. JISMONIY MADANIYAT VA SPORT MASHGULOTLARIDA OZ-OZINI NAZORAT QILISH //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Nurullayev Abduhamid Ro'zimboyevish**, jismoniy tarbiya va sport kafedrasi professori, [**Нуруллаев Абдухамид Рузимбаев,** профессор кафедры физической культуры и спорта], [**Abdukhamid R. Nurullaev,** Professor of the Department of Physical Culture and Sports]; manzil: O'zbekiston, Buxoro shahar, Alpomish ko'chasi, 9-uy [адрес: Узбекистан, ул. улица Алпомиш, 9, город Бухара], [address: Uzbekistan, Alpomish street, 9, Bukhara city]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

RUS ADABIYOTIDA OILA TUSHUNCHASI

© D.D. Jabborova[1]✉

[1]Guliston davlat pedagogika instituti, Guliston, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: oila — har bir insonning hayotida muhim ahamiyatga ega bo‘lgan ijtimoiy tuzilma. Rus adabiyotida oila tushunchasi ko‘plab asarlarda o‘z aksini topgan bo‘lib, bu tushuncha nafaqat shaxsiy munosabatlar, balki jamiyatning ijtimoiy va madaniy qadriyatlari bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Oila, avvalo, insonning tug‘ilishi, tarbiyasi va shaxs sifatida shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Rus adabiyotidagi oila obrazlari ko‘pincha murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, unda sevgi, fidoyilik, ziddiyatlar va ijtimoiy masalalar kabi mavzular o‘z ifodasini topadi.

Adabiyotlarda oila tushunchasi orqali mualliflar inson tabiatini, uning ichki dunyosini va ijtimoiy munosabatlarini chuqur tahlil qilish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Oila — bu nafaqat biologik bog‘lanishlar, balki emosional va ruhiy aloqalarni ham o‘z ichiga oladi. Shu bois, rus adabiyotidagi oila obrazlari ko‘pincha murakkab hissiyotlar va ziddiyatlar bilan to‘la bo‘ladi. Ushbu maqolada rus adabiyotida oila tushunchasining xilma-xilligi va uning inson hayotidagi roli tahlil qilinadi.

MAQSAD: ushbu maqolaning maqsadi rus adabiyotida oila tushunchasining xilma-xilligini va uning inson hayotidagi ahamiyatini tahlil qilishdir. Maqolada oila obrazlarining qanday qilib adabiy asarlarda aks etishi, shuningdek, bu obrazlar orqali mualliflar tomonidan inson tabiatining, ijtimoiy munosabatlarning va madaniy qadriyatlarning qanday ifodalanishi ko‘rib chiqiladi. Oila tushunchasi nafaqat shaxsiy munosabatlar, balki jamiyatdagi ijtimoiy masalalar bilan bog‘liq bo‘lgani uchun, maqolada oila va jamiyat o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni ham yoritish rejalashtirilgan. Shu orqali rus adabiyotida oila tushunchasining murakkabligi va ahamiyati haqida chuqurroq tushuncha hosil qilishga intilish maqsad qilingan.

MATERIALLAR VA METODLAR: rus adabiyotida oila tushunchasi ko‘plab asarlarda muhim rol o‘ynaydi. Oila, shaxsiy hayotning markazi sifatida, insonning ijtimoiy va ruhiy holatini belgilovchi asosiy muhitdir. Adabiyotda oila obrazlari orqali mualliflar inson tabiatining murakkabligini, sevgi va nafrat, umid va despair kabi his-tuyg‘ularni ifodalaydilar.

Oila, shuningdek, ijtimoiy tuzilmaning bir qismi sifatida ko‘riladi. Rus adabiyotida oilaning jamiyatdagi o‘rni, uning axloqiy qadriyatlari va an’analari aks ettirilgan. Misol uchun, Lev Tolstoyning "Anna Karenina" asarida oilaviy munosabatlar va ularning ijtimoiy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ta'siri chuqur tahlil qilingan. Bu asarda oila tushunchasi nafaqat shaxsiy hissiyotlar, balki jamiyatning moral va axloqiy me'yorlari bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqiladi.

Bundan tashqari, F. Dostoyevskiy asarlarida ham oila tushunchasi muhim ahamiyatga ega. Uning "Jinoyat va jazo" asarida oila va uning a'zolari o‘rtasidagi munosabatlar insonning ichki kurashi va axloqiy tanlovlari bilan bog‘liq tarzda tasvirlanadi. Oila, bu asarda, shaxsning ruhiy holatini shakllantiruvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: rus adabiyotida oila tushunchasi keng va xilma-xil ko‘rinishlarda aks etadi. Oila nafaqat shaxsiy hayotning asosiy elementi, balki ijtimoiy munosabatlarning murakkabligi va insoniyatning axloqiy qadriyatlari bilan bog‘liq muhim tushuncha sifatida ko‘riladi. Oila obrazlari orqali mualliflar inson ruhiyatini, uning ichki kurashlarini va ijtimoiy masalalarni chuqur tahlil qiladilar.

Oila tushunchasining rus adabiyotidagi o‘rni, shuningdek, zamonaviy hayotda ham ahamiyatli bo‘lib qolmoqda. Oila qadriyatlari va an’analari bugungi kunda ham dolzarb masala bo‘lib, jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu bois, rus adabiyotidagi oila tushunchasi nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki zamonaviy hayotda ham dolzarb va muhim mavzu hisoblanadi.

XULOSA: rus adabiyotida oila tushunchasi inson hayotining markaziy elementi sifatida muhim ahamiyatga ega. Oila, shaxsiy va ijtimoiy munosabatlar, axloqiy qadriyatlar va hissiyotlar o‘rtasidagi murakkab bog‘lanishlarni aks ettiradi. Adabiyotda oilaning roli ko‘plab mualliflar tomonidan chuqur tahlil qilingan, masalan, Lev Tolstoy va Fedor Dostoevskiy asarlarida oila obrazlari orqali inson ruhiyatining murakkabligi, sevgi, nafrat, umid va despair kabi his-tuyg‘ular ifodalanadi.

Oila, shuningdek, jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi va axloqiy me'yorlari bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqiladi. Bu tushuncha zamonaviy hayotda ham dolzarb bo‘lib qolmoqda, chunki oila qadriyatlari va an’analari ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli, rus adabiyotida oila tushunchasi nafaqat tarixiy ahamiyatga, balki zamonaviy kontekstda ham dolzarb va muhim mavzu hisoblanadi.

Kalit so'zlar: oila, inson hayoti, axloqiy qadriyatlar, ijtimoiy munosabatlar, sevgi, nafrat, umid, oila obrazlari, jamiyat, tarixiy kontekst, zamonaviy hayot, an’analar, adabiy tahlil, murakkablik, oila va jamiyat, inson ruhiyati, oila tuzilishi, qadriyatlar, adabiyot va psixologiya.

Iqtibos uchun: Jabborova D.D. Rus adabiyotida oila tushunchasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.171-179.

КОНЦЕПТ СЕМЬИ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

© Д.Д. Жабборова[1]✉
[1]Гулистанский государственный педагогический институт, Гулистан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: семья-это социальная структура, которая играет важную роль в жизни каждого человека. В русской литературе понятие семьи отражено во многих

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

произведениях, это понятие тесно связано не только с личными отношениями, но и с социальными и культурными ценностями общества. Семья играет, прежде всего, важную роль в рождении, воспитании и становлении человека как личности. Образы семьи в русской литературе часто бывают сложными и многогранными, в них находят свое выражение такие темы, как любовь, самопожертвование, конфликты и социальные проблемы.

Через концепцию семьи в литературе авторы получают возможность глубоко проанализировать природу человека, его внутренний мир и социальные отношения. Семья-это не только биологические связи, но и эмоциональные и духовные связи. Поэтому образы семьи в русской литературе часто полны сложных эмоций и конфликтов. В данной статье будет проанализировано многообразие понятия семья в русской литературе и ее роль в жизни человека.

ЦЕЛЬ: целью данной статьи является анализ многообразия понятия семья в русской литературе и его значения в жизни человека. В статье рассматривается, как образы семьи отражаются в литературных произведениях, а также как через эти образы авторы выражают человеческую природу, социальные отношения и культурные ценности. Поскольку понятие семьи связано не только с личными отношениями, но и с социальными проблемами в обществе, в статье также планируется осветить взаимодействие семьи и общества. Таким образом, цель состоит в том, чтобы попытаться сформировать более глубокое понимание сложности и значения понятия семьи в русской литературе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в русской литературе понятие семьи играет важную роль во многих произведениях. Семья, как центр личной жизни, является основной средой, определяющей социальное и психическое состояние человека. Через образы семьи в литературе авторы выражают сложность человеческой природы, такие чувства, как любовь и ненависть, надежда и отчаяние.

Семья также рассматривается как часть социальной структуры. В русской литературе отражена роль семьи в обществе, ее нравственные ценности и традиции. Например, "Анна Каренина" Льва Толстого глубоко анализирует семейные отношения и их социальное влияние. В данной работе рассматривается понятие семьи в связи не только с личными эмоциями, но и с моральными и нравственными нормами общества.

Кроме того, Ф. Понятие семьи имеет значение и в произведениях Достоевского. Его работа" Преступление и наказание " описывает отношения между семьей и ее членами в связи с внутренней борьбой и моральным выбором человека. Семья в данном произведении выступает как фактор, формирующий психическое состояние личности.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в русской литературе понятие семьи отражается в широком и многообразном виде. Семья рассматривается не только как основной элемент личной жизни, но и как важное понятие, связанное со сложностью общественных отношений и нравственными ценностями человечества. Через

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

образы семьи авторы глубоко анализируют психику человека, его внутреннюю борьбу и социальные проблемы.

Роль понятия семья в русской литературе остается значимой и в современной жизни. Семейные ценности и традиции по-прежнему являются актуальным вопросом и играют важную роль в обеспечении социальной стабильности в обществе. Поэтому понятие семья в русской литературе имеет не только историческое значение, но и является актуальной и важной темой в современной жизни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в русской литературе понятие семьи как центрального элемента жизнедеятельности человека имеет важное значение. Семья отражает сложные связи между личными и социальными отношениями, моральными ценностями и эмоциями. В литературе роль семьи глубоко анализируется многими авторами, например, в произведениях Льва Толстого и Федора Достоевского через образы семьи выражаются такие чувства, как сложность человеческой психики, любовь, ненависть, надежда и уныние.

Семья также рассматривается в связи с социальной структурой и моральными нормами общества. Это понятие остается актуальным и в современной жизни, поскольку семейные ценности и традиции играют важную роль в обеспечении социальной стабильности. Поэтому в русской литературе понятие семьи имеет не только историческое значение, но и является актуальной и важной темой в современном контексте.

Ключевые слова: семья, человеческая жизнь, моральные ценности, социальные отношения, любовь, ненависть, Надежда, семейные образы, общество, исторический контекст, современная жизнь, традиции, литературный анализ, сложность, семья и общество, человеческая психика, структура семьи, ценности, литература и психология.

Для цитирования: Жабборова Д.Д. Концепт семьи в русской литературе. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 171-179.

THE CONCEPT OF FAMILY IN RUSSIAN LITERATURE

© Dilbar D. Jabborova[1]✉
[1]Gulistan State Pedagogical Institute, Gulistan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: family is a social structure that is important in the life of every person. In Russian literature, the concept of family is embodied in many works, this concept is closely related not only to personal relationships, but also to the social and cultural values of society. The family, first of all, plays an important role in the birth, upbringing and formation of a person as a person. Family images in Russian literature are often complex

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

and multifaceted, in which topics such as love, dedication, conflicts and social issues are expressed.

Through the concept of family in the literature, authors will have the opportunity to deeply analyze human nature, its inner world and social relationships. A family is one that includes not only biological connections, but also emotional and mental connections. Therefore, family images in Russian literature are often fraught with complex emotions and conflicts. This article analyzes the variety of the concept of the family in Russian literature and its role in human life.

AIM: the purpose of this article is to analyze the diversity of the concept of family in Russian literature and its importance in human life. The article examines how the images of the family are reflected in literary works, as well as how, through these images, human nature, social relationships and cultural values are expressed by the authors. Since the concept of family is associated not only with personal relationships, but also with social issues in society, the article also plans to highlight the interaction between family and society. Through this, it is aimed at creating a deeper understanding of the complexity and importance of the concept of the family in Russian literature.

MATERIALS AND METHODS: in Russian literature, the concept of family plays an important role in many works. The family, as the center of personal life, is the main environment that determines the social and mental state of a person. In literature, through the images of the family, the authors express the complexity of human nature, feelings such as love and hate, hope and despair.

The family is also seen as part of the social structure. Russian literature reflects the role of the family in society, its moral values and traditions. For example, Leo Tolstoy's "Anna Karenina" provides an in-depth analysis of family relationships and their social impact. In this work, the concept of family is considered not only in relation to personal feelings, but also in relation to the moral and moral standards of society.

In addition, F. The concept of family is also important in Dostoevsky's works. In his work" Crime and punishment", the relationship between the family and its members is described in a way related to the inner struggle and moral choices of man. The family, in this work, manifests itself as a factor that forms the mental state of the individual.

DISCUSSION AND RESULTS: in Russian literature, the concept of family is reflected in a wide and diverse range of views. Family is seen not only as a fundamental element of privacy, but also as an important concept in relation to the complexity of social relationships and the moral values of humanity. Through the images of the family, the authors deeply analyze the human psyche, its internal struggles and social issues.

The role of the concept of family in Russian literature also remains relevant in modern life. Family values and traditions are still a pressing issue today and play an important role in ensuring social stability in society. Therefore, the concept of a family in Russian literature is not only historically significant, but also a relevant and important topic in modern life.

CONCLUSION: in Russian literature, the concept of family is important as a central element of human life. Reflects complex connections between family, personal and social

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

relationships, moral values, and emotions. The role of the family in literature has been deeply analyzed by many authors, for example, in the works of Leo Tolstoy and Fedor Dostoevsky, through the images of the family, emotions such as the complexity of the human psyche, love, hate, hope and despair are expressed.

The family is also considered in relation to the social structure and moral standards of society. This concept remains relevant even in modern life, since family values and traditions play an important role in ensuring social stability. Therefore, in Russian literature, the concept of a family is a relevant and important topic not only of historical significance, but also in the modern context.

Key words: family, human life, moral values, social relationships, love, hate, hope, family images, society, historical context, modern life, traditions, literary analysis, complexity, family and society, human psyche, family structure, values, literature and psychology.

For citation: Dilbar D. Jabborova. (2024) 'The concept of family in russian literature', Inter education & global study, (9(1)), pp. 171-179. (In English).

In literary studies, more and more attention is paid to such phenomena as the concept. The concept is understood as "a potential value that facilitates the understanding of a particular phenomenon and is closely related to the national, social, cultural, etc. human experience." The concept of the family, often used in the literary literature, not only allows you to penetrate into the individual author's picture of the world, but also reveals the peculiarities of the discourse of the conceptual field of the family.

The family is the most important unit of society, a stable association based on blood kinship, community of life, mutual assistance and moral responsibility. Family and family relations are an indicator of the state of society, which is probably why the concept of family has long attracted the interest of scientists and artists of the word.

The problems of the family, its presence or absence, the "quality" of family life, love, everyday, psychological, ethical and other aspects of family relations reflect the national and universal and become significant and leading in Russian literature.

Even in ancient Russian literature, Prince Peter of Murom and his wife, a wise woman from a simple Narol Fevronia, go through all the trials of life with sincere love and loyalty, and at the end of their lives the heroes who accepted monasticism and live in different monasteries even pass away in one day, and their bodies, as the legend says, end up in the same coffin-is this not proof of the devotion of husband and wife to each other! "The Tale of Peter and Fevronia of Murom" is a hymn to the ideal holy feeling, pure, high, as it is given by God.

It is in the family that the best human qualities are formed: love, care. Here, the human personality in general and the state of the family, family values, family relations are formed — an indicator of the moral health of society, its value orientations.

In the comedy "Nedorosl" by D.I. Fonvizin (XVIII century.), another example of family relations is given. The main character Mitrofanushka is brought up in an atmosphere of

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

complete lack of spirituality, morality, and decency. It is advantageous to marry a son, to contribute to his enrichment — this is how Prostakova understands her maternal duty. Everyday philosophy and moral attitudes make her son an egoist, a money-grubber, a future serf. Mitrofan is very stupid, greedy, lazy. Prostakova does not consider the dignity of those who live next to her, has long razed her husband to the ground, depriving him of his will and his opinion, humiliates Sophia, considering her a freeloader. Mitrofan went further than his mother, it is enough to pay attention to how he feels sorry for his mother, who is tired of beating her father. He understands perfectly well who the real boss of the house is, and clumsily flatters his mother. At the most critical moment of her life, when Prostakova found herself at a broken trough, she rushes to her son, her only support, with the exclamation: "You are the only one left with me, my dear friend Mitrofanushka!" — but comes across a callous, rude response from her son: "Yes, get off, mother, you imposed yourself!"" the son is a direct consequence of bad upbringing, the vices of his parents, the vices of an entire era of prosperity of greed and hoarding.

Mitrofan is an ignoramus, because he is ignorant, who knows neither mathematics nor geography. But he is also morally immature, an inferior, insufficiently self-sufficient person who does not know how to respect the dignity of other people. He is also a minor in the civil sense, because he has not grown up to understand his duties to the state.

Family is the main thing, the most important thing in life, where a person is born and formed both physically and morally.

A slightly different family is represented in the novel "Eugene Onegin". A. S. Pushkin shows the Larin family. There is much that is kind, patriarchal and touching in their village home. The Larins' life is devoid of envy, malice, and cruelty. Tatiana Larina's cast members followed the habits of the "dear old days": they kept it in a peaceful life; the habits of the dear old days; they have a fat carnival; there were russian pancakes; they scored twice a goal; they loved round swings; there are songs and a round dance...

A kind smile is caused by the patriarchal family structure of the Larins, although, on the other hand, it is bitter and a little sad that the life of peaceful village inhabitants, essentially pure and honest, is devoid of spiritual interests, any kind of search, development. But this family is the best among the families of the local nobility!

The spiritual stagnation, stagnation and traditionalism of society are reflected in the description of the family and its moral foundations.

The twentieth century - a terrible and tragic one — has made its own adjustments to the development of this topic. Revolutions, wars, and perestroika gradually destroyed the usual system of moral correlations, destroyed moral values, including destroying the family. Therefore, it is quite natural that by the end of the twentieth century, the family in life and literature acquires ugly forms. The immoral ideology of modern society, which preaches selfishness, permissiveness, self-affirmation at any cost, undermines family foundations. Modern writers, observing this, reflect what is happening in their works. Ugly family relationships, ruined souls and destinies are things that should not be, that contradict the reasonable structure of the world, that need to change lives in general, and in the family

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

in particular. This is the position, for example, of T. Tolstoy in the story "Clean Slate". It is unknown what personality qualities the main character brought up in his son. One can only assume, because there is no happiness in this family. Love and respect for each other have disappeared. Only the habit remains. "The silent breakfast ceremony took place on the corner of the oilcloth - an old rite, but the meaning is forgotten, the purpose is lost, only mechanical movements remain..."

And if before the operation Ignatiev still dreamed of changing something (to cure his son, take him to the sea), then after removing the soul, he says of his son: "So and so, I can't keep this bastard at home anymore. Unsanitary conditions, you know. Kindly provide a boarding school." What kind of moral principles can this person cultivate if he himself is without morality, without a soul?

It is on moral self-awareness: conscience, moral qualities, human dignity, love, shame, empathy - that a decent humane society is built, this is the substance of a healthy family, which is possible only in a healthy society. The main reason for moral decline is explained primarily by the loss of a person's spiritual connection with their roots.

The approach to the topic of the family itself differs from different writers at different times, but everyone is united in the main thing: the family is the foundation of all things, the family is the affirmation of morality, awareness and acceptance of universal values passed down from generation to generation.

Since ancient times, people have tried to keep their family together, stay together to achieve their goals and solve common tasks, in particular, in order to survive.

A family is a collective with its own traditions, foundations, and orders based on trust, mutual understanding, love and care for each other. The family is good because here a person always remains himself, under no circumstances will they stop loving him, they will always understand and support him. The family is the most important support for any person, at the same time, the family is a unit of society, conditioned in a moral, material, moral sense by the fundamental socio-political, economic, socio—cultural factors prevailing in society. Our cursory digression is evidence of such conditioning.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Leo Tolstoy, *Anna Karenina*. Translated by Richard Pevear and Larissa Volokhonsky. New York: Knopf, 2000.
2. Fyodor Dostoevsky, *The Brothers Karamazov*. Translated by Richard Pevear and Larissa Volokhonsky. New York: Knopf, 2002.
3. Nikolai Gogol, *Dead Souls*. Translated by Richard Pevear and Larissa Volokhonsky. New York: Penguin Classics, 2000.
4. Ivan Turgenev, *Fathers and Sons*. Translated by Richard Hare. New York: Penguin Classics, 2004.
5. Anton Chekhov, *The Complete Short Novels*. Translated by Richard Pevear and Larissa Volokhonsky. New York: Knopf, 2000.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

6. Baker, C. "Family Dynamics in Russian Literature." *Slavic Review*, vol. 60, no. 3, 2001, pp. 487-503.
7. Kahn, A. "The Representation of Family in Russian Literature: A Historical Perspective." *Russian Literature*, vol. 45, no. 2, 1999, pp. 123-138.
8. Miller, J. "The Role of Women in the Russian Family: A Literary Analysis." *Journal of Russian Studies*, vol. 12, no. 1, 2005, pp. 45-60.
9. Lindholm, C. "The Changing Face of Family in Russian Literature." *Russian Literature Online*, 2018. [Link]
10. Smith, R. "Family and Identity in Contemporary Russian Fiction." *Modern Language Studies*, vol. 34, no. 4, 2020. [Link]
11. Meyer, M., ed. *The Cambridge Companion to Russian Literature*. Cambridge University Press, 1998.
12. Rosenberg, D., ed. *The Family in Russian Literature: From the 19th Century to the Present*. Routledge, 2010.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Jabborova Dilbar Darmonovna**, Guliston davlat pedagogika instituti dotsenti, Phd, [**Джабборова Дилбар Дармоновна,** доцент Гулистанского государственного педагогического института, PhD], [**Dilbar D. Jabborova,** associate professor of Gulistan State Pedagogical Institute, Phd]; manzil: Sirdaryo viloyati, Guliston shahri, 4-4-25 [адрес: Сырдарьинская область, г. Гулистан, 4-4-25], [address: Syrdarya region, Gulistan city, 4-4-25]; E-mail: djabborova1970@gmail.com

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

BO‘LAJAK JISMONIY TARBIYA O‘QITUVCHILARIDA SALOMATLIK MADANIYATI KO‘NIKMASINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

© N.I. Davronov[1]✉

[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O`zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini shakllantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ularning kasbiy faoliyati nafaqat jismoniy tarbiya va sportga oid bilimlarni, balki sog'lom turmush tarzini shakllantirish, o'z salomatligini saqlash va mustahkamlash bo'yicha chuqur bilim va amaliy ko'nikmalarni ham talab qiladi. Jismoniy tarbiya o'qituvchisi o'zining sog'lom turmush tarzi bilan o'quvchilariga namuna bo'lib, ularning salomatlik madaniyatini shakllantirishga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlash jarayonida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Ushbu kirish qismida biz bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslarini tahlil qilib, ushbu sohada mavjud bo'lgan yondashuvlar, uslublar va texnologiyalarni ko'rib chiqamiz. Tadqiqotimizning maqsadi bo'lajak o'qituvchilarning professional tayyorgarlik jarayonida sog'lomlik madaniyatini shakllantirishning samarali yo'llarini aniqlash va taklif qilishdan iborat.

MAQSAD: bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirishning samarali nazariy-metodologik asoslarini aniqlash va taklif qilishdan iborat. Bu orqali kelajakda ular o'zlarining shaxsiy salomatligini saqlash bilan bir qatorda, o'quvchilarida sog'lom turmush tarzini shakllantirishga hissa qo'sha oladigan malakali mutaxassislar sifatida yetishishlarini ta'minlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot jarayonida adabiyotlar bilan ishlash, suhbat, kuzatish hamda qiyosiy tahlil metdlaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirishning samarali bo'lishi uchun nazariy va amaliy jihatlarning uyg'unlashuvi muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, faqat nazariy bilimlarni berish yetarli emas, balki amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga, o'z-o'zini tarbiyalashga va sog'lom turmush tarzini shaxsan o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratish lozim.

• Nazariy bilimlar: Bo'lajak o'qituvchilar sog'lom turmush tarzining fiziologik, psixologik va ijtimoiy asoslari, to'g'ri ovqatlanish, jismoniy faoliyatning ahamiyati, zararli odatlardan saqlanish, stressga qarshi kurashish usullari, sog'lomlashtirishning zamonaviy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

texnologiyalari haqida keng qamrovli bilimlarga ega bo'lishlari kerak. Bu bilimlar ma'ruzalar, seminarlar, amaliy mashg'ulotlar va mustaqil o'rganish orqali berilishi mumkin.

• Amaliy ko'nikmalar: Nazariy bilimlarni amalda qo'llash uchun bo'lajak o'qituvchilarga turli xil jismoniy mashqlarni bajarish, shaxsiy mashg'ulot rejasini tuzish, o'z salomatligini monitoring qilish, sog'lom ovqatlanish prinsiplariga amal qilish, stressni boshqarish texnikalarini o'zlashtirish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni egallash zarur. Bu ko'nikmalarni shakllantirish uchun amaliy mashg'ulotlar, treninglar, sport musobaqalari, sog'lom ovqatlanish bo'yicha master-klasslar va boshqa amaliy tadbirlar o'tkazish mumkin.

• O'z-o'zini tarbiyalash: Bo'lajak o'qituvchilar o'zlarining salomatligi uchun javobgarlikni his qilishlari, o'z-o'zlarini baholash va o'z-o'zini tarbiyalash ko'nikmalarini rivojlantirishlari kerak. Buning uchun o'z-o'zini tekshirish, o'z-o'zini baholash, o'z-o'zini rivojlantirish dasturlarini qo'llash va motivatsiyani oshirish usullarini o'rganish kerak.

• Pedagogik kompetensiya: Bo'lajak o'qituvchilar o'quvchilarga sog'lom turmush tarzini o'rgatish bo'yicha pedagogik kompetensiyaga ega bo'lishlari, turli yoshdagi bolalar bilan ishlash usullarini bilishlari, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini tashkil etishni o'rganishlari lozim.

Natijalar: yuqorida keltirilgan nazariy va amaliy usullarni qo'llash orqali bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini muvaffaqiyatli rivojlantirish mumkin. Bu esa ularning professional faoliyatida yuqori samaradorlikka erishishga va o'quvchilarining salomatligini saqlashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, o'qituvchilarning o'zlari sog'lom turmush tarzini olib borishlari, o'quvchilarga namuna bo'lishlari va ularning sog'lom turmush tarzini shakllantirishda muhim rol o'ynashlari kerak.

Muhokama qilingan natijalar bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlash dasturlarini takomillashtirish va ularning sog'lomlik madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil etish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirish ularning kelajakdagi professional faoliyati va shaxsiy salomatligi uchun juda muhimdir. Samarali rivojlantirish uchun nazariy bilimlarni berish bilan bir qatorda, amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga, o'z-o'zini tarbiyalashga va sog'lom turmush tarzini shaxsan o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Integratsion yondashuv, kompetensiya asosidagi ta'lim, interaktiv o'qitish usullari va doimiy monitoring kabi metodologik asoslar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Olingan bilimlar va ko'nikmalar bo'lajak o'qituvchilarga o'z salomatligini saqlash, o'quvchilar bilan samarali ishlash va ularning sog'lom turmush tarzini shakllantirishga yordam beradi. Kelajakda ushbu sohada tadqiqotlarni davom ettirish va ta'lim jarayonini yanada takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Shu bilan birga, o'qituvchilarning o'zlari sog'lom turmush tarzini namuna qilib ko'rsatishlari, o'quvchilarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va ularning sog'lom hayot kechirishga bo'lgan intilishlarini kuchaytiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Kalit so`zlar: salomatlik madaniyati, Jismoniy tarbiya o'qituvchilari, kompetensiya yondashuvi, integratsion yondashuv, sog'lom turmush tarzi, salomatlikni saqlash

Iqtibos uchun: Davronov N.I. Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida salomatlik madaniyati ko‘nikmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.180–188.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ КУЛЬТУРЫ ЗДОРОВЬЯ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ВОСПИТАНИЯ

© Н.И. Давронов[1]✉
[1] Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье формирование навыков культуры здоровья у будущих учителей физического воспитания является одной из актуальных проблем современной педагогики. Их профессиональная деятельность требует не только знаний в области физического воспитания и спорта, но и глубоких знаний и практических навыков формирования здорового образа жизни, сохранения и укрепления своего здоровья. Учитель физкультуры является примером для своих учеников своим здоровым образом жизни и оказывает непосредственное влияние на формирование их культуры здоровья. Поэтому в процессе подготовки будущих специалистов необходимо уделять особое внимание развитию навыков культуры здоровья. В вводной части мы анализируем теоретические и методические основы формирования навыков культуры здоровья у будущих учителей физического воспитания, а также рассматриваем имеющиеся в этой области подходы, методы и технологии. Цель нашего исследования – выявить и предложить эффективные пути формирования культуры здоровья в процессе профессиональной подготовки будущих учителей.

ЦЕЛЬ: он заключается в выявлении и предложении эффективных теоретико-методических основ развития навыков культуры здоровья у будущих учителей физического воспитания. Это необходимо для того, чтобы в будущем они выросли как квалифицированные специалисты, способные способствовать формированию здорового образа жизни у своих студентов, наряду с сохранением их личного здоровья.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в процессе исследования использовались методы работы с литературой, интервью, наблюдения и сравнительного анализа.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: для эффективного развития навыков культуры здоровья у будущих учителей физического воспитания важно сочетание теоретического и практического аспектов. Результаты исследования показали, что недостаточно дать только теоретические знания, а особое внимание следует

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

уделить формированию практических навыков, самообразованию и личностному освоению здорового образа жизни.

• теоретические знания: Будущие учителя должны иметь комплексное представление о физиологических, психологических и социальных основах здорового образа жизни, важности правильного питания, физической активности, отказа от вредных привычек, методов борьбы со стрессом и современных технологий оздоровления. иметь знания. Эти знания можно передать посредством лекций, семинаров, практических занятий и самостоятельного обучения.

Практические навыки: для применения теоретических знаний на практике будущих учителей учат выполнять различные физические упражнения, составлять личный план тренировок, следить за своим здоровьем, следовать принципам здорового питания, методам управления стрессом. приобрести практические навыки для освоения. Для формирования этих навыков могут проводиться практические занятия, тренировки, спортивные соревнования, мастер-классы по здоровому питанию и другие практические мероприятия.

• самообразование: Будущим учителям необходимо чувствовать ответственность за собственное здоровье, развивать навыки самооценки и самообразования. Для этого необходимо изучать самоанализ, самооценку, использование программ саморазвития и методов повышения мотивации.

• педагогическая компетентность: будущие учителя должны обладать педагогической компетенцией по обучению учащихся здоровому образу жизни, уметь работать с детьми разного возраста, заниматься физической культурой с учетом индивидуальных особенностей учащихся, им следует научиться организовывать свои занятия.

Результаты: используя изложенные теоретические и практические методы, можно успешно формировать навыки культуры здоровья у будущих учителей физического воспитания. Это положительно влияет на достижение высокой эффективности в профессиональной деятельности и сохранении здоровья студентов. Кроме того, сами преподаватели должны вести здоровый образ жизни, быть примером для подражания для учащихся и играть важную роль в формировании их здорового образа жизни.

Обсуждаемые результаты могут послужить основой для совершенствования программ подготовки будущих учителей физического воспитания и более эффективной организации образовательного процесса, направленного на развитие культуры их здоровья.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования показали, что развитие навыков культуры здоровья у будущих учителей физической культуры имеет большое значение для их будущей профессиональной деятельности и личного здоровья. Помимо предоставления теоретических знаний для эффективного развития, особое внимание следует уделять формированию практических навыков, самообразованию и усвоению человеком здорового образа жизни. В этом процессе важную роль

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

играют такие методологические основы, как интегративный подход, компетентностное образование, интерактивные методы обучения и постоянный мониторинг. Приобретенные знания и навыки помогут будущим учителям заботиться о своем здоровье, эффективно работать со студентами и формировать у них здоровый образ жизни. В дальнейшем желательно продолжать исследования в этой области и совершенствовать образовательный процесс. При этом тот факт, что сами преподаватели моделируют здоровый образ жизни, положительно влияет на студентов и усиливает их стремление вести здоровый образ жизни.

Ключевые слова: культура здоровья, учителя физкультуры, компетентностный подход, интегративный подход, здоровый образ жизни, здравоохранение.

Для цитирования: Давронов Н.И. Теоретические и методологические основы формирования навыков культуры здоровья у будущих учителей физической воспитания. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 180–188.

THE EFFECTIVENESS OF FORMING PROFESSIONAL CULTURE IN FUTURE TEACHERS BASED ON THE INSTITUTIONAL APPROACH

© Nurzod I. Davronov[1]✉
[1] Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, the formation of health culture skills in future physical education teachers is one of the urgent problems of modern pedagogy. Their professional activities require not only knowledge of physical education and sports, but also deep knowledge and practical skills in forming a healthy lifestyle, maintaining and strengthening one's health. A physical education teacher is an example to his students with his healthy lifestyle and has a direct impact on the formation of their health culture. Therefore, it is necessary to pay special attention to the development of health culture skills in the process of training future specialists. In this introductory part, we analyze the theoretical and methodological foundations of the development of health culture skills in future physical education teachers, and consider the approaches, methods and technologies available in this field. The purpose of our research is to identify and suggest effective ways of forming a culture of health in the process of professional training of future teachers.

AIM: it consists in identifying and proposing effective theoretical and methodological bases for the development of health culture skills in future physical education teachers. This is to ensure that in the future they grow as qualified professionals who can contribute to the formation of a healthy lifestyle in their students, along with maintaining their personal health.

MATERIALS AND METHODS: working with literature, interview, observation and comparative analysis methods were used in the research process.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

DISCUSSION AND RESULTS: for the effective development of health culture skills in future physical education teachers, the combination of theoretical and practical aspects is important. The results of the study showed that it is not enough to provide only theoretical knowledge, but special attention should be paid to the formation of practical skills, self-education and personal assimilation of a healthy lifestyle.

• theoretical knowledge: Future teachers have a comprehensive understanding of the physiological, psychological and social foundations of a healthy lifestyle, the importance of proper nutrition, physical activity, avoidance of harmful habits, methods of combating stress, and modern technologies of wellness. they must have knowledge. This knowledge can be imparted through lectures, seminars, practical training and independent study.

Practical skills: In order to apply theoretical knowledge in practice, future teachers are taught how to perform various physical exercises, create a personal training plan, monitor their health, follow the principles of healthy eating, and stress management techniques. it is necessary to acquire practical skills for mastering. Practical training, training, sports competitions, master classes on healthy eating and other practical activities can be held to form these skills.

• self-education: Future teachers need to feel responsible for their own health, develop self-assessment and self-education skills. For this, it is necessary to study self-examination, self-evaluation, use of self-development programs and methods of increasing motivation.

• pedagogical competence: future teachers should have pedagogical competence to teach students a healthy lifestyle, know how to work with children of different ages, physical education training taking into account the individual characteristics of students they should learn to organize their classes.

Results: by using the above theoretical and practical methods, it is possible to successfully develop health culture skills in future physical education teachers. This has a positive effect on achieving high efficiency in their professional activities and maintaining the health of their students. In addition, teachers themselves should lead a healthy lifestyle, be role models for students and play an important role in shaping their healthy lifestyle.

The discussed results can serve as a basis for improving the training programs of future physical education teachers and more effectively organizing the educational process aimed at developing their health culture.

CONCLUSION: the results of the study showed that the development of health culture skills in future physical education teachers is very important for their future professional activities and personal health. In addition to providing theoretical knowledge for effective development, special attention should be paid to the formation of practical skills, self-education and personal assimilation of a healthy lifestyle. Methodological foundations such as an integrative approach, competency-based education, interactive teaching methods and continuous monitoring play an important role in this process. The acquired knowledge and skills will help future teachers to take care of their health, work effectively with students and form their healthy lifestyle. In the future, it is desirable to

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

continue research in this area and further improve the educational process. At the same time, the fact that teachers themselves model a healthy lifestyle has a positive effect on students and strengthens their desire to live a healthy life.

Key words: health culture, physical education teachers, competency approach, integrative approach, healthy lifestyle, health care

For citation: Nurzod I. Davronov. (2024) 'The effectiveness of forming professional culture in future teachers based on the institutional approach', Inter education & global study, (9(1)), pp. 180–188. (In Uzbek).

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirishning asosiy maqsadi ularni o'z salomatligini saqlash va mustahkamlash, shuningdek, o'quvchilarida sog'lom turmush tarzini shakllantirishga tayyorlashdan iborat. Bu maqsadga erishish orqali kelajakda jismoniy tarbiya sohasida malakali va sog'lom mutaxassislar yetishtiriladi, ular o'zlarining shaxsiy namunalari va bilim-ko'nikmalari orqali yosh avlodning jismoniy va ruhiy salomatligini mustahkamlashga hissa qo'shadilar.

Zamonaviy jamiyatda sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish va shakllantirishning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Bu jarayonda jismoniy tarbiya o'qituvchilarining roli beqiyosdir. Ular nafaqat jismoniy mashqlarni o'rgatadilar, balki o'quvchilarning sog'lom turmush tarzini shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladilar. Shuning uchun bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarini tayyorlashda sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish zarur. Mazkur maqolada bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilinadi.

Bo'lajak o'qituvchilarning sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini shakllantirish quyidagi nazariy asoslarga tayanishi kerak:

• Sog'lom turmush tarzining falsafiy-pedagogik asoslari: Sog'lomlikning biologik, psixologik, ijtimoiy va pedagogik jihatlarini tushunish. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishning pedagogik tamoyillari (onglilik, izchillik, individual yondashuv, tizimli yondashuv va boshqalar)ni o'rganish.

• Jismoniy faoliyatning fiziologik va psixologik ta'siri: Jismoniy mashqlarning organizmga ta'siri, turli yoshdagi odamlar uchun optimal jismoniy yuklamalar, jismoniy faoliyatning stressga qarshi ta'siri, ruhiy salomatlikka ta'siri haqidagi chuqur bilimlar.

• Sog'lom ovqatlanishning asoslari: To'g'ri ovqatlanishning fiziologik asoslari, oziq-ovqat mahsulotlarining tarkibi va ularning organizmga ta'siri, sog'lom ovqatlanish prinsiplari, ratsionni tuzish va ovqatlanish rejimini tanlash haqidagi bilimlar.

• Salomatlikni saqlashning zamonaviy usullari: Zamonaviy salomatlikni saqlash va mustahkamlash usullari (yoga, meditatsiya, qattiqlashtirish va boshqalar) va ularning samaradorligi.

• Zararli odatlardan himoyalanish: Chekish, alkogol va giyohvand moddalarni iste'mol qilishning salbiy oqibatlari, zararli odatlarning oldini olish va ularni tark etish usullari.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bo'lajak o'qituvchilarda sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini shakllantirish quyidagi metodologik asoslarga asoslanishi kerak:

• Integratsion yondashuv: Sog'lomlik madaniyatini shakllantirishda turli fanlar (fiziologiya, psixologiya, pedagogika, ijtimoiy fanlar va boshqalar) bilimlarini birlashtirish.

• Kompetensiya yondashuvi: Bo'lajak o'qituvchilarning sog'lom turmush tarzini tashkil etish, o'qitish va targ'ib qilish kompetensiyasini rivojlantirish.

• Amaliy mashg'ulotlar: Turli jismoniy mashqlarni bajarish, sog'lom ovqatlanish asoslarini amalda qo'llash, salomatlikni saqlashning amaliy usullarini o'rganish bo'yicha mashg'ulotlar.

• Interaktiv o'qitish usullari: Munozaralar, o'yinlar, loyihalar, taqdimotlar va boshqa interaktiv usullar orqali talabalarning faol ishtiroki.

• O'z-o'zini baholash va o'z-o'zini rivojlantirish: O'z salomatligi holatini baholash, kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish ko'nikmalarini shakllantirish.

• Namuna ko'rsatish: O'qituvchilarning o'zlari sog'lom turmush tarzini namuna qilib ko'rsatishlari.

• Davomiy monitoring va baholash: Talabalarning sog'lomlik madaniyati ko'nikmalarining rivojlanishini muntazam kuzatib borish va baholash.

Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirish ularning professional tayyorgarligining muhim tarkibiy qismidir. Bu nafaqat ularning shaxsiy salomatligini saqlash, balki kelajakdagi o'quvchilarining sog'lom turmush tarzini shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Samarali rivojlantirish uchun nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan uyg'unlashtirish, o'z-o'zini tarbiyalashga va sog'lom turmush tarzini namuna qilishga alohida e'tibor qaratish lozim. Olingan bilimlar va ko'nikmalar bo'lajak o'qituvchilarga o'z salomatligini saqlash, o'quvchilar bilan samarali ishlash va ularning sog'lom turmush tarzini shakllantirishga yordam beradi. Shunday qilib, sog'lomlik madaniyati ko'nikmasini rivojlantirish bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining professional kompetensiyasini oshirishga va sog'lom jamiyat qurishga hissa qo'shadi.

Nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalarni uyg'unlashtirish, interaktiv o'qitish usullarini qo'llash va doimiy monitoring orqali bu ko'nikmani samarali shakllantirish mumkin. Bu esa kelajakda sog'lom avlodni tarbiyalashga va jamiyat salomatligini yaxshilashga hissa qo'shadi. Bundan tashqari, o'qituvchilarning shaxsiy namunasi o'quvchilarga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun o'qituvchilarning o'zlari sog'lom turmush tarziga rioya qilishlari juda muhimdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 30-may Fanlar akademiyasi tashkil topganining 80 yilligiga bag`ishlangan nutqi. -T.: Oyna gazeytasi 34-son. 30.05.2023.
2. O`zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O`zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to`g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

3. Davronov N. I. DEVELOPMENT OF PHYSICAL QUALITIES OF CHILDREN IN THE HERITAGE OF OUR ANCESTORS //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. - 2020. - Т. 8. - №. 3.
4. Davronov N. I. THE CONCEPT OF PHYSICAL EDUCATION AND PHYSICAL CULTURE //УЧЕНЫЙ XXI ВЕКА. - С. 91.
5. Давронов Н. И. «Авеста» как ценность и источник по физическому воспитанию молодежи //Педагогическое образование и наука. - 2020. - №. 1. - С. 87-91.
6. Давронов Н. И. ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ВРЕДНЫХ ПРИВЫЧЕК У ПОДРОСТКОВ НА ОСНОВЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА //EUROPEAN RESEARCH. - 2018. - С. 132-134.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Davronov Nurzod Ismoilovich**, Buxoro davlat pedagogika instituti Jismoniy madaniyat nazariyasi va metodikasi kafedrasi dotsenti, [**Давронов Нурзод Исмоилович,** Бухарский государственный педагогический институт, доцент кафедры теории и методики физической культуры], [**Davronov Nurzod Ismoilovich**, Bukhara State Pedagogical Institute, associate professor of the Department of Theory and Methodology of Physical Culture]; manzil: O`zbekiston, Buxoro sh., A.Temur ko`chasi, 23-uy, 32-xonadon [адрес: Узбекистан, Бухарская область, улица А. Темура, 23, дом 32], [address: Uzbekistan, Bukhara district, A. Temur street, 23, house 32]. email:moneygood750@gmail.com.

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

TALABALARNING KOGNITIF KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA AUTO CAD GRAFIK DASTURI VOSITASIDA DETAL CHIZMASINI BAJARISH METODIKASI

© D.Q. Mamatov[1]✉

[1]Buxoro davlat pedagogika instituti, Buxoro, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: o‘z oldimizdagi bugungi kunda pedagog kadrlardan nafaqat o‘z soxasi bo‘yicha balki zamonaviy axborot texnologiyalaridan ham ma’lum bilimlarni chuqur egallashni va ularni yoshlarga, ayniqsa o‘quvchi hamda talabalarga o‘rgatishni talab qiladi. Shu bois umumta’lim maktab, KHK va OO‘Yularida faoliyat ko‘rsatayotgan har bir professor-o‘qituvchilar zimmasiga zamonaviy grafik dasturlardan foydalanib, o‘quvchi va talabalarni kompyuterda bajarishga o‘rgatishni yuklaydi. Hozirgi kunning talabidan kelib chiqadigan bo‘lsak, muxandislik grafikasi o‘qituvchilari kamida beshta zamonaviy grafik dasturlardan dastlabki ma’lumotlarga ega bo‘lishlari va ulardan foydalanib chizma promitiv-elementlarini kompyuterda loyixalashni bilishlari lozim, ya’ni, Foto Shop, Corel Draw, 3D MAX, AutoCAD va Archi CAD kabilarni. Chunki, har qanday zamonaviy o‘quv elektron qo‘llanmalarni ishlab chiqishni bu dasturlarsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi.

Chizmachilik ta`limi rivojlanib borayotgan mustaqil davlatimizning barcha tarmoqlarida yangi texnologiyaning yaratilishi va joriy qilinishida inson amaliy faoliyatida tutgan o’rni bilan belgilanadi. Jahonda informatika va axborot texnologiyalari jadal sur`atlar bilan rivojlanib, takomillashib borayotgan soxadir.

MAQSAD: ushbu maqoladan ko‘zlangan asosiy maqsad kognitiv kompetensiyani rivojlantirish**,** Talabalarning mantiqiy fikrlash, muammolarni hal qilish va texnik chizmalarni tahlil qilish qobiliyatlarini oshirish uchun AutoCAD grafik dasturidan foydalanishning ahamiyatini o‘rganish, amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish, talabalarni muhandislik grafikasi sohasida raqamli texnologiyalar bilan tanishtirish orqali ularda amaliy ish ko‘nikmalarini rivojlantirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: zamon talabiga mos fanlarga doir yangidasturlar keng qo`llanilmoqda. Bu borada kompyuter grafikasifanidan Auto CAD 2007 3D modelashtirishda ishlash ketma- ketligini o`rganishda quyidagilarga amal qilinadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: mazkur tadqiqotdan ko’zlangan natijar jarayonida talabalarning amaliy ko‘nikmalari rivojlanadi, AutoCAD grafik dasturi orqali talabalarning texnik chizmalarni mustaqil bajarish, uch o‘lchamli modellashtirish va texnik masalalarni hal qilish qobiliyatlari oshadi. Raqamli texnologiyalarga moslashuv kuchayadi. Talabalar zamonaviy grafik dasturlar bilan ishlashni o‘rganib, muhandislik grafikasi sohasida global tendensiyalarni tushunish va ularga moslashish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

AutoCAD kabi grafik dasturlardan foydalanish natijasida darslar qiziqarli, interaktiv va samarali bo‘ladi. Bu talabalar uchun grafik vositalarni o‘rganish jarayonini tezlashtiradi. Talabalar amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lish orqali nafaqat o‘quv jarayonida, balki kelajakda loyihalash va dizayn sohalarida yangi innovatsion yondashuvlarni qo‘llashga qodir bo‘ladilar. Texnik mutaxassislarni tayyorlash sifati oshadi.Talabalarning uch o‘lchamli grafik dasturlar bilan ishlash ko‘nikmalari ularni texnik mutaxassis sifatida bozor talablariga mos tayyorlashga yordam beradi. Mustaqil fikrlash va ijodkorlik rivojlanadi.Grafik dasturlardan foydalanish talabalar ijodiy yondashuvlarini rivojlantirishga va murakkab texnik muammolarni hal qilishda mustaqil qarorlar qabul qilishlariga yordam beradi.

XULOSA: xulosa qilib aytish joyizki, biz faqat yozma tasnifiga asosan jismlarning parametri bo`yicha bajardik. Parallelepipedsimon jismga boshqa jismlarni kesishuvi natijasida hosil bo`lgan oddiy detalning yaqqol tasvirini qirqimda bajajarish yollarini 3d modellashtirishda ko`rib chiqildik. Dasturni o`rganishdaavvalambor chizmachilik fanidagi mavzularni o`zlashtirib, Auto CAD 2D bo`yicha to`la ma`lumotga ega bo`lish zarur.

Kalit so'zlar: kognitiv kompetensiya, AutoCAD, Grafik dasturlar, Muhandislik,rafikasi, Texnik chizmalar, 3D modellashtirish, Texnik tasavvur, Amaliy ko‘nikmalar, Chizmachilik ta’limi, Raqamli texnologiyalar, Ijodiy fikrlash, Parallelepiped modellash, 3D fazoviy tasvir, Axborot texnologiyalari, Pedagogik metodika

Iqtibosuchun: Mamatov D.Q. Talabalarning kognitif kompetensiyasini takomillashtirishda auto cad grafik dasturi vositasida detal chizmasini bajarish metodikasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.189–196.

МЕТОДИКА ВЫПОЛНЕНИЯ ЧЕРТЕЖА ДЕТАЛИ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ГРАФИЧЕСКОЙ ПРОГРАММЫ AUTOCAD ДЛЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОГНИТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ

© Д.К. Маматов[1]✉
[1]Бухарский государственный педагогический институт, Бухара, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: современные педагогические кадры должны обладать глубокими знаниями не только в своей области, но и в современных информационных технологиях, чтобы обучать молодежь, особенно школьников и студентов. В связи с этим на каждого профессора-преподавателя, работающего в общеобразовательных школах, профессиональных колледжах и высших учебных заведениях, возлагается обязанность обучать учащихся и студентов работе на компьютере с использованием современных графических программ. Исходя из требований сегодняшнего дня, преподаватели инженерной графики должны иметь базовые знания как минимум о пяти современных графических программах и уметь с их помощью проектировать примитивные элементы чертежей на компьютере. Это такие программы, как Photoshop, Corel Draw, 3D MAX, AutoCAD и ArchiCAD. Без этих программ невозможно

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

представить разработку современных электронных учебных пособий. Развитие образования в области черчения в нашей независимой стране определяется значением практической деятельности человека в создании и внедрении новых технологий во всех отраслях. В мире информатика и информационные технологии стремительно развиваются и совершенствуются.

ЦЕЛЬ: основная цель данной статьи заключается в изучении важности использования графического программного обеспечения AutoCAD для развития когнитивной компетенции, повышения способности студентов к логическому мышлению, решению проблем и анализу технических чертежей, формировании практических навыков, а также в ознакомлении студентов с цифровыми технологиями в области инженерной графики для развития их практических навыков.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в соответствии с требованиями времени, новые программы по соответствующим дисциплинам широко применяются. В этом контексте при изучении последовательности работы с 3D-моделированием в AutoCAD 2007 из области компьютерной графики следует придерживаться следующих рекомендаций.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: в результате данного исследования у студентов будут развиваться практические навыки. Используя графическую программу AutoCAD, у них улучшатся способности к самостоятельному выполнению технических чертежей, трехмерному моделированию и решению технических задач. Укрепится адаптация к цифровым технологиям. Студенты научатся работать с современными графическими программами и получат возможность понимать и адаптироваться к глобальным тенденциям в области инженерной графики. Использование графических программ, таких как AutoCAD, сделает уроки интересными, интерактивными и эффективными. Это ускорит процесс освоения графических инструментов. Благодаря приобретению практических навыков студенты смогут применять новые инновационные подходы в проектировании и дизайне как в учебной, так и в профессиональной деятельности.Качество подготовки технических специалистов улучшится. Навыки работы с трехмерными графическими программами позволят студентам быть востребованными на рынке труда. Использование графических программ способствует развитию креативного подхода и самостоятельного мышления студентов, помогая им принимать решения при решении сложных технических задач.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: в заключение можно сказать, что мы выполнили задания только на основе параметров, заданных в письменной классификации объектов. В процессе моделирования был рассмотрен метод построения четкого изображения простой детали в разрезе, полученной в результате пересечения параллелепипеда с другими телами, с использованием 3D-моделирования.

Ключевые слова: когнитивная компетенция, AutoCAD, Графические программы, Инженерная графика, Технические чертежи, 3D моделирование,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Техническое воображение, Практические навыки, Обучение черчению, Цифровые технологии, Творческое мышление, Моделирование параллелепипеда, 3D пространственное изображение, Информационные технологии, Педагогическая методика.

Для цитирования: Д.К. Маматов. Методика выполнения чертежа детали с использованием графической программы autocad для совершенствования когнитивной компетенции студентов. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 189–196.

THE METHODOLOGY FOR CREATING A PART DRAWING USING THE AUTOCAD GRAPHIC SOFTWARE TO ENHANCE STUDENTS' COGNITIVE COMPETENCE

© Dilshod K. Mamatov[1]✉
[1]Bukhara State Pedagogical Institute, Bukhara, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: modern teaching staff are required to have deep knowledge not only in their field but also in modern information technologies to teach the younger generation, especially schoolchildren and students. Therefore, every professor-teacher working in general education schools, vocational colleges, and higher educational institutions is tasked with teaching students to work on computers using modern graphic software. Based on current demands, teachers of engineering graphics must have basic knowledge of at least five modern graphic software programs and be able to use them to design drawing primitive elements on a computer. These include Photoshop, Corel Draw, 3D MAX, AutoCAD, and ArchiCAD. Developing modern electronic teaching aids is unimaginable without these programs. The development of education in drawing in our independent country is determined by the significance of human practical activity in creating and implementing new technologies in all sectors. Worldwide, informatics and information technologies are rapidly developing and advancing.

AIM: the main goal of this article is to explore the importance of using the AutoCAD graphics software for developing cognitive competence, enhancing students' abilities in logical thinking, problem-solving, and analyzing technical drawings, forming practical skills, and introducing students to digital technologies in the field of engineering graphics to foster their practical work skills.

MATERIALS AND METHODS: in line with the demands of the time, new software for relevant subjects is being widely used. In this regard, when studying the sequence of working with 3D modeling in AutoCAD 2007 from the field of computer graphics, the following steps should be followed.

DISCUSSION AND RESULTS: during this study, students' practical skills will develop. Using the AutoCAD graphic software, they will enhance their ability to independently create technical drawings, perform 3D modeling, and solve technical problems. Adaptation to digital technologies will strengthen. Students will learn to work

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

with modern graphic programs, enabling them to understand and adapt to global trends in the field of engineering graphics. The use of graphic programs such as AutoCAD will make lessons more engaging, interactive, and effective. This will accelerate the process of mastering graphic tools. Acquired practical skills will enable students to apply innovative approaches in design and project work, both during their studies and in their future careers. The quality of training for technical specialists will improve. Skills in working with 3D graphic programs will help students meet the demands of the labor market. Using graphic programs will foster creativity and independent thinking among students, helping them make decisions when solving complex technical problems.

CONCLUSION: As a result of this study, students' practical skills will develop. Through the use of the AutoCAD software, they will enhance their ability to independently complete technical drawings, perform 3D modeling, and solve technical problems. Their adaptation to digital technologies will strengthen. Students will learn to work with modern graphic programs and gain the opportunity to understand and adapt to global trends in the field of engineering graphics. The use of graphic programs such as AutoCAD will make lessons engaging, interactive, and effective. This will accelerate the process of mastering graphic tools. By acquiring practical skills, students will be able to apply innovative approaches in design and project work both in their academic and professional activities. The quality of technical specialist training will improve. Skills in working with 3D graphic software will prepare students to meet market demands. Using graphic programs fosters creativity and independent thinking in students, helping them make decisions when solving complex technical problems.

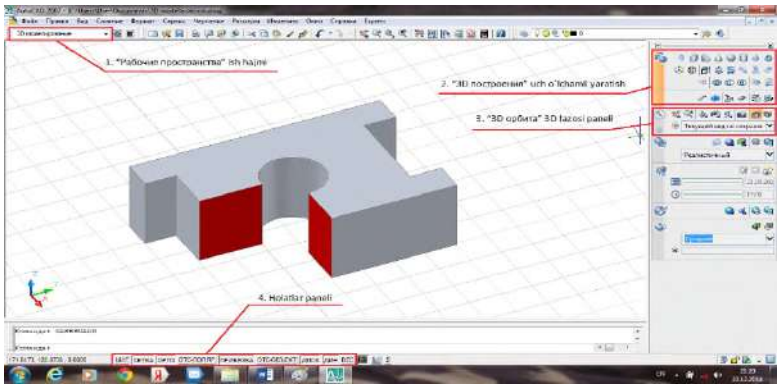
Key words: Cognitive competence, AutoCAD, Graphic software, Engineering graphics, Technical drawings, 3D modeling, Technical imagination, Practical skills, Technical drawing education, Digital technologies, Creative thinking, Parallelepiped modeling, 3D spatial visualization, Information technologies, Pedagogical methodology.

For citation: Dilshod K. Mamatov. (2024) ‘The methodology for creating a part drawing using the autocad graphic software to enhance students' cognitive competence”, Inter education & global study, (9(1)), pp. 189–196. (In Uzbek).

Auto CAD 2007 grafik dasturi, ish stolidan tanlanadi, dastur ishga tushganda (3D моделирование) 3D modelashtirish hamda (классический Auto CAD) 2D Auto CAD tugmasi chiqadi. (3D моделирование) 3D modelashtirish tugmasi bosilib, Auto CAD ishga tushadi. Bu bosqichni Auto CAD 2007 grafik dasturi ish stolida “Рабочиепространства” ish hajmidan tanlab olish mumkin, (1-shakl, -1-).

Auto CAD dasturi ish stolida sizga uch o`lchamli fazo korinishda bo`lib, jismning gorizontal (H) ko`rinishi to`rsimon holatda bo`ladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

1-shakl

Auto CAD 2007 dasturida ish stoli o`ng tomonidagi 2-da “3D построения” uch o`lchamli yaratish panelida (полителo)polijism, (яшик)quti, (клин)pona, konus, shar, silindr, piramida, tor sirt jismlarijoylashgan. Keyingi qatorda (3D перенос) 3D ko`chirish, (3D поворот) 3D burish, (выдавить) siqib chiqarmoq, (вытягивание) cho`zmoq, (вращать) aylantirish, (сдвиг) siljish, (посечениям) kesimlar bo`ylab, (плоскаяповерхность)tekis sirt,keyingi qatorda, (клеймит) (объединение)birlashuv (вычитание)ayiruv (пересечение)kesishuv (секущаяплоскость)kesuvchi tekislik (плоскийснимок)kabilar joylashgan. (3Dпостроения) uch o`lchamli yaratish panelida qo`shimcha tugma bosilsa, qo`shimcha qurilmalar (спирал) o`rama (проверкаизаимодействий), (разрез) qirqim, (придат толщинупроверхности) sirt qalinligini berish joylashgan bo`ladi. 3-da “3Dорбита” 3D fazosi panelida (пан) qo`l, (зумирование) kattalashtirish, (зависимая орбита) fazo orbitasi, (шарнир) aylantirgich, (обход) aylanib o’tish, (создат камеру) kamerani yaratish, (параллльная проекsия) parallel proyeksiya, (перспективная проекsия) перспектив проекsия. Keyingqatorda, (управление видами) ko’rinishni boshqarish, “3D орбита” 3D fazosi panelida qo`shimcha tugma bosilsa, qo`shimcha qurilmalardan (фокусное расстояние) focus masofa, (несколько видовых экранов) ekranning bir necha ko’rinishi, (один видовой экран) bir ko’rinishli ekran, (показат камеры) kamerani korsatish, (параметры анимасии) animatsiyani sozlash qurilmalari joylashganligini ko’ramiz.

Ayrim qurilmalardan foydalanib, detalning yozma tasnifiga ko`ra uning aksonometriyasini bajaramiz. Masala sharti: parallelepipedning eni 50 mm, uzunligi 80 mm, balandligi 25 mm o`lchamli, uning ustki asosining markazidan diametri 20 mm bo`lgan ochiq silindrlik teshik o`yilgan parallelepipedning o`ng va chap tomonlari o`rtasidan eni 30

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

mm, balandligi 25 mm va uzunligi 10 mm o`lchamlik ikkita simmetrik to`g`ri burchakli paralilepiped kesib olingan bo`lsa, uning yaqqol tasviri qirqim bilan bajarilsin.

Masalaning shartini uch o`lchamli modellashrishda ko`rib o`tamiz. Auto CAD dasturidagi ish stolida holatlar panelida СЕТКА (сетка) to`r, ОРТО (орто) ortogonal, ПРИВЯЗКА (привязка) bog`lovchi va ДИН (динамикхолат) tugmasini bosib tasdiqlab qo`yish zarur. (3Dпостроения) ucho`lchamlipanelidan (яшик) qutinitanlabolinadi ish stolidagi ixtiyoriy joyda belgilab parallelepipedning gabarit o`lchami eni 50 mm (,) belgisi qo`yib, uzunligi 80 mm (,) belgisi balandligi 25 mm yozib probel bilan tasdiqlansa bizda parallelepipedning parametrlari yaqqolda ko`rinadi.

Parallelepipedni belgilansa atrofida kichkina uchburchak, to`rtburchak shakllari ko`rinadi. Parallelepipeddagi kichkina uchburchak shakli jismni gabarit o`lchamlarni o`zgartirish mumkin.

Yani parallelepipedda berilgan o`lchamga kerakli sonni qo`shish mumkin. Parallelepipeddagi kichik to`rtburchakka belgilansa, bizda gabarit o`lchamlar chiqadi. Barcha jismlar xuddi shunday tarzda ko`riladi. Ikkinchi jism, silindrni belgilab olamiz. Silindrni parallelepipedning burchagidan qo`yamiz, silindrning aylana radiusi 10 mm o'lchamni kiritib, probel bilan tasdiqlaymiz. Silindrning balandligi 25 mmda yozib, probel bilan tasdiqlanadi. Silindrni kichkina to`rtburchakdan belgilab, parallelepipedning eni 50 mm bo`lganligi sababli enigao`tkazilib 25 mm yoziladi va probel bilan tasdiqlanadi. Silindr markazi parallelepipedning chap tomonidagi qirrasining o`rtasida joylashadi. Silindrning markazidan parallelepipedning uzunligi 80 mm bo`lganligi sababli, uzunligiga qarab 40 mm yozib, probel bilan tasdiqlanadi. Parallelepipedning ustki asosining markazidagi diametri 20 mm bo`lgan silindr joylashib oladi.

Natijada parallelepipedning o`ng va chap tomonlari o`rtasidan eni 30 mm, uzunligi 10 mm va balandligi 25 mm o`lchamli ikkita simmetrik to`g`ri burchakli paralilepiped bajarish uchun, yuqorida silindrni bajarganimizdek hosil bo`ladi. (3D построения) uch o`lchamli panelidan (яшик)qutini tanlab olinadi. Parallelepipedning gabarit o`lchami qo`yib ixtiyoriy joyda yasaladi. Parallelepipedni tanlab sichqoncha menyudan (переместить)ko'chirish tugmasi bosib parallelepipedning burchagini tanlab ikkinchi katta parallelepipedningburchagiga joylashtiriladi. Kichik parallelepipedni sichqonchadagi menyu tugmasini bosib (копировать) nusxalasholish tugmasini bosib olib parallelepipedning o`rtasidan o`ng tomonidagi burchakka simmetrik tarzdajoylashtiradi. Parallelepipedlarning ikkalasini belgilab (переместить)ko'chirish tugmasini bosib kichik parallelepipedning burchagi tanlanib va katta parallelepipedga simmetrik tarzda eniga 10 mm li o'lcham qo`yamiz.

Masalan yoki misol tarzida, parallelepipedni o‘ng va chap tomonidagi kichik parallelepiped va markazidagi silindrni o`yib olamiz. Bunda (3D построения) uch o`lchamli panelidan (вычитание)ayiruv tugmasi tanlanadi. Parallelepiped uchta jism

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

kesishi uchun birinchi parallelepipedni tanlab probel bilan tasdiqlanadi. Keyin uchta jism ikkita kichik parallelepiped va silindir tanlab probel tugmasi bosiladi. Parallelepipedda silindirsimon va parallelepipedsimon jismlar o`yilgan bo`ladi.(3D построения) uch o`lchamli yaratish panelidan (яшик)qutitugmasini bosib detalning markazi tanlanadi. Parallelepipedning gabarit o`lchamlari 50 mm (,) -50 mm (,) -30 mm yozib probel tugmasi bilan tasdiqlanadi. Jismni sichqoncha yordamida ikki marta bosilsa, ish stolining chap tomonida rang sozlash chiqadi. Jismning rangini qizil qilib qo`yiladi.Rang sozlashdan barcha jismlarni rang berish mumkin.

(3D построения) uch o`lchamli yaratish panelidan(вычитание)ayirish tugmasi tanlanib fazoda qoladigan detal probel bilan tasdiqlanadi. Keyingi jarayonda yasalgan jism tanlanib probel tugmasi bosib tasdiqlansa, detalning yaqqolida qirqim hosil bo`ladi, (1-shakl),(3D орбита) 3D fazosi panelidan (параллельнаяпроекция) parallel proyeksiyasi tugmasi bosiladi. Ekranda fazo parallel proyeksiyaga o`tadi, (1-shakl).

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. T.Rixsiboyev. «Kompyuter grafikasi»O’zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg’armasi nashriyoti, T. 2006.-64-69.
2. D.Mamatov «Kompyuter grafikasi» Durdona nashriyoti, B. 2020.-172.
3. Маматов Д. К. Рол компьютерной графики в развитии космического воображения студентов //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 21-2 (99).
4. Mamatov D. Projects of making clay and plastic toys in pre-school education //Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 9. – С. 281-285.
5. Yodgorov Nodir Jalolovich and Aminov Akmal Shavkatovich 2020. Options for performing the detail spread applied in drawing using autocad graphics software. International Engineering Journal For Research & Development. 5, congress (Oct. 2020), 3. DOI:https://doi.org/10.17605/Osf.Io/Wbszg.
6. Odilova, M. O. "Improving the pedagogical potential of biology teachers using computer programs." *International Engineering Journal For Research & Development* 5.9 (2020): 4-4.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHOR’S INFO]

✉**Mamatov Dilshod Qodirovich**, musiqa va tasviriy san‘at kafedrasi professori, (PhD); [**Маматов Дилшод Кадырович,** профессор кафедры музыки и изобразительного искусства, (PhD)], [**Dilshod K. Mamatov**, Professor of the Department of Music and Fine Arts, (PhD)]; manzil: O‘zbekiston, Buxoro shahar Piridastgir ko`chasi 2-uy [адрес: Узбекистан, г.Бухара ул. Пиридастгир, д. 2], [address: Uzbekistan, Bukhara Pyridastgir str., 2]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

OLIY MATEMATIKA KURSINI AMALIYOTGA BOG‘LAB O‘QITISH METODIKASINI ISHLAB CHIQISH VA JORIY ETISH

© A. Darmonova[1]✉

[1]Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O’zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada oliy matematika kursini talabalarning amaliy hayoti va kasbiy faoliyatiga bog‘lab o‘qitish metodikasi ishlab chiqilib, uning samaradorligini oshirishga qaratilgan yondashuvlar taklif qilinadi. Amaliyotga asoslangan o‘qitish uslublarining nazariyasi va uni ta’lim jarayoniga tatbiq etish usullari ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot oliy matematika fanini real muammolarni hal qilishda qo‘llash imkoniyatlarini kengaytirish hamda talabalar bilimini mustahkamlashga qaratilgan.

MAQSAD: oliy matematika kursini amaliyotga bog‘lab o‘qitish metodikasini ishlab chiqish va uni ta’lim jarayoniga joriy etish orqali talabalarning kasbiy bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida oliy matematika darslari uchun amaliy misollarga asoslangan mavzular ishlab chiqildi.Talabalarning kasbiy yo‘nalishiga mos laboratoriya ishlari va loyihalar yaratildi.Pedagogik tajribalar o‘tkazilib, talabalar bilimining sifatini baholash uchun testlar va so‘rovnomalar qo‘llanildi.Eksperimental guruhlar o‘rtasida nazariy va amaliy yondashuvning samaradorligi solishtirildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar ko‘rsatdiki, amaliyotga yo‘naltirilgan o‘qitish usullari talabalarning mavzu bo‘yicha qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlash va ijodkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi. Eksperimental guruh talabalari amaliy muammolarni hal qilishda yuqori natijalarga erishganligi kuzatildi.

XULOSA: oliy matematika kursini amaliyotga bog‘lab o‘qitish orqali nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki talabalarni kasbiy muammolarni hal qilishga tayyorlash mumkinligi aniqlandi. Mazkur yondashuvni keng joriy etish orqali ta’lim jarayonini yanada samarali tashkil etish mumkin.

Kalit so'zlar: Oliy matematika, amaliyotga bog‘liq o‘qitish, metodika, talaba ko‘nikmalari, pedagogik tajriba, kasbiy yondashuv.

Iqtibos uchun: Darmanova A. Oliy matematika kursini amaliyotga bog‘lab o‘qitish metodikasini ishlab chiqish va joriy etish.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.197-203.

РАЗРАБОТКА И ВНЕДРЕНИЕ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ КУРСА ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКИ НА ОСНОВЕ ПРАКТИКИ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

© А. Дарманова[1]✉
[1]Чирчикский государственный педагогический университет, Ташкент, Узбекистан

Аннотатсия

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье разработана методика преподавания курса высшей математики в связи с практической жизнью и профессиональной деятельностью студентов и предложены подходы, направленные на повышение ее эффективности. Рассмотрена теория практикоориентированных методов обучения и способы ее применения в образовательном процессе. Исследование направлено на расширение возможностей применения высшей математики при решении реальных задач и закреплении знаний студентов.

ЦЕЛЬ: развивать профессиональные знания и умения студентов путем разработки методики преподавания курса высшей математики и применения ее в учебном процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования на основе практических примеров были разработаны темы для занятий по высшей математике, созданы лабораторные работы и проекты, подходящие для профессиональной направленности студентов, проведены педагогические эксперименты, использованы тесты и анкеты для оценки качества. Экспериментально сравнивалась эффективность теоретического и практического подхода между группами.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что практико-ориентированные методы обучения эффективны в повышении интереса учащихся к предмету, развитии навыков самостоятельного мышления и творческого подхода. Было замечено, что студенты экспериментальной группы добились высоких результатов в решении практических задач.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: установлено, что преподавание курса высшей математики через практику позволяет не только закрепить теоретические знания, но и подготовить студентов к решению профессиональных задач. Более эффективно организовать учебный процесс можно за счет широкого внедрения данного подхода.

Ключевые слова: Высшая математика, практико-ориентированное обучение, методика, умения студентов, педагогический опыт, профессиональный подход.

Для цитирования: Дарманова А. Разработка и внедрение методики преподавания курса высшей математики на основе практики. // Inter education & global study.2024. №9(1). С. 197-203.

DEVELOPMENT AND IMPLEMENTATION OF THE TEACHING METHODOLOGY OF THE HIGHER MATHEMATICS COURSE BASED ON PRACTICE

© Adolat Darmonova[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

[1]Chirchik state pedagogical university,Chirchik, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article develops a methodology for teaching higher mathematics courses in relation to students' practical life and professional activities, and proposes approaches to increase its effectiveness. The theory of practice-based teaching methods and methods of its implementation in the educational process are considered. The study is aimed at expanding the possibilities of using higher mathematics in solving real problems and strengthening students' knowledge.

AIM: to develop a methodology for teaching higher mathematics courses in relation to practice and to develop students' professional knowledge and skills by introducing it into the educational process.

MATERIALS AND METHODS: during the study, topics based on practical examples were developed for higher mathematics lessons. Laboratory work and projects were created that were appropriate for the students' professional interests. Pedagogical experiments were conducted, and tests and questionnaires were used to assess the quality of students' knowledge. The effectiveness of the theoretical and practical approaches was compared between experimental groups.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that practice-oriented teaching methods are effective in increasing students' interest in the subject, developing independent thinking and creativity skills. It was observed that students in the experimental group achieved high results in solving practical problems.

CONCLUSION: by linking the higher mathematics course to practice, it was found that not only theoretical knowledge can be strengthened, but also students can be prepared to solve professional problems. By widely implementing this approach, the educational process can be organized more effectively.

Keywords: higher mathematics, practice-oriented teaching, methodology, student skills, pedagogical experience, professional approach.

For citation: Adolat Darmonova. (2024) Development and implementation of the teaching methodology of the higher mathematics course based on practice, Inter education & global study, (9(1)), pp. 197-203. (In Uzbek).

Oliy matematika ko'plab ilmiy va muhandislik fanlarining asosidir, ammo an'anaviy o'qitish yondashuvlari ko'pincha nazariyani amaliy qo'llash hisobiga ta'kidlaydi. Ushbu uzilish o'quvchilarning real dunyo kontekstlarida matematik tushunchalarning dolzarbligini ko'rish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ushbu maqola nazariyani hayotdagi muammolarni hal qilish bilan birlashtirish va talabalarning faolligi va malakasini oshirishga qaratilgan oliy matematikani o'qitishning amaliy metodologiyasini ishlab chiqish va amalga oshirishni belgilaydi. Ushbu metodologiyaning asosiy maqsadi oliy matematika tushunchalarini amaliy qo'llanmalar bilan samarali bog'laydigan ta'lim tizimini yaratishdir. Ushbu yondashuv tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, muammolarni hal qilish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ko'nikmalarini yaxshilash va talabalarni kasbiy qiyinchiliklarga tayyorlash uchun mo'ljallangan.

Oliy matematika kursi bo'yicha o'quv dasturlarini tahlil qilish quydiagi jarayonlarni o'z ichiga oladi:

1. Hisob, chiziqli algebra va differentsial tenglamalar kabi amaliy integratsiyadan foyda keltirishi mumkin bo'lgan asosiy mavzularni aniqlash uchun mavjud oliy matematika o'quv dasturlarini o'rganib chiqadi.

2.Muhandislik, ma'lumotlarni tahlil qilish va texnologiyani ishlab chiqish kabi sohalarda ushbu mavzularning haqiqiy qo'llanilishini tushunish uchun sanoat mutaxassislari bilan hamkorlik qildi.

Oliy matematika kursi bo'yicha amaliy o'quv modullarini ishlab chiqish quyidagicha: resurs taqsimotini optimallashtirish, tabiiy hodisalarni modellashtirish va ma'lumotlar namunalarini tahlil qilish kabi real ssenariylarga asoslangan mo'ljallangan muammolar to'plami va loyihalarini ishlab chiqish; talabalarga murakkab matematik muammolarni interaktiv tarzda tasavvur qilish va hal qilish imkonini beradigan simulyatsiya vositalari va dasturiy ta'minot (masalan, matlab, python) joriy etildi; an'anaviy ma'ruzalarni amaliy seminarlar va hamkorlikdagi faoliyatlar bilan birlashtirgan aralash ta'lim yondashuvini qabul qildi; kursni nazariy darslar va amaliy qo'llanmalar o'rtasida almashinish uchun tuzilgan, bu ikkala jihatni muvozanatli tushunishni ta'minlaydi.

Oliy matematika kursi bo'yicha talabalarni ikki guruhga bo'lish orqali pedagogik tajriba o'tkazdi: biri an'anaviy usullardan foydalangan holda, ikkinchisi yangi ishlab chiqilgan metodika bilan o'qitiladi. Natijalarni o'lchash uchun kursdan oldingi va keyingi baholashlar, loyihalarni baholash va talabalarning fikr-mulohazalari so'rovlaridan foydalanilgan.

Oliy matematika kursi bo'yicha o'tkazilgan tajribalar asosida natijalar va muhokamalar tahlil qilindi:

1.Muammolarni yechish qobiliyatlari yaxshilandi: Yangi metodologiya bo'yicha o'qitilgan talabalar nazariy bilimlarni ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish yoki iqtisodiy tendentsiyalarni bashorat qilish kabi amaliy masalalarda qo'llash qobiliyatini oshirdi.

2. Haqiqiy ilovalar talabalarning qiziqishi va motivatsiyasini oshirdi, chunki ular matematikaning kelajakdagi kareralari uchun ahamiyatini ko'rishlari mumkin edi.

3. Hisoblash vositalari va dasturiy ta'minotdan foydalanish talabalarga matematik bilimlar bilan bir qatorda qimmatli texnik ko'nikmalarga ega bo'lishga yordam berdi.

Miqdoriy tahlil shuni ko'rsatdiki, eksperimental guruh talabalari amaliy baholashda an'anaviy o'qitilganlarga nisbatan 25% yuqori ball olgan. Sifatli fikr-mulohazalar tushunish va saqlashni kuchaytirishda real muammolar integratsiyasi samaradorligini ta'kidladi.

Oliy matematika bo'yicha amaliy o'qitish metodikasini ishlab chiqish va joriy etish uning an'anaviy ta'limni o'zgartirish imkoniyatlarini ko'rsatdi. Nazariya va qo'llash

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish orqali bu yondashuv talabalarni ham akademik, ham kasbiy ko'nikmalar bilan qurollantiradi.

Oliy matematika muhandislik, fizika, informatika va iqtisodni o'z ichiga olgan ko'plab akademik va kasbiy fanlarning asosi bo'lib xizmat qiladi. Uni o'rganish mantiqiy fikrlash, muammolarni hal qilish va murakkab tizimlarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantiradi. Ushbu insho oliy matematika kursining maqsadi, vazifalari, ahamiyati, mazmuni va mohiyatini o‘rganib, uning bo‘lajak mutaxassislarni shakllantirishdagi rolini ta’kidlaydi.

Oliy matematika kursining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

1. Talabalarni muammolarga mantiqiy va tizimli yondashish qobiliyati bilan jihozlash;
2. Ixtisoslashgan sohalarda ilg'or o'rganish uchun zarur bo'lgan matematik vositalarni taqdim etish;
3. Talabalarga matematik tushunchalarni turli sohalardagi real muammolarga qo'llash imkonini berish;
4. Professional sharoitlarda doimiy ravishda moslashish va yuzaga keladigan muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni singdirish.
5. Hisoblash, chiziqli algebra, differentsial tenglamalar va ehtimollar nazariyasi kabi ilg'or matematik tushunchalarni o'zlashtirish.
6. Haqiqiy dunyo hodisalarini tahlil qilish va izohlash uchun matematik modellashtirish bo'yicha malaka;
7. Murakkab masalalarni yechish uchun hisoblash vositalari bilan tanishish.

Oliy matematika intellektual va kasbiy rivojlanishning ajralmas qismidir: Matematik usullar algoritmlarni loyihalashdan tortib, atrof-muhit muammolarini hal qilishgacha bo'lgan fanlar uchun juda muhimdir. Tanqidiy fikrlash- matematikaning mantiqiy asosi qaror qabul qilish uchun zarur bo'lgan analitik va fikrlash qobiliyatlarini kuchaytiradi. Matematika sun'iy intellekt, ma'lumotlar fani va muhandislik kabi sohalarda innovatsiyalarni keltirib chiqaradi. Kuchli matematik asos odamlarni raqobatbardosh, texnologiyaga asoslangan dunyoda ustunlikka tayyorlaydi.

Oliy matematika kursining mazmuni-standart oliy matematika o'quv dasturi odatda quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: Limitlar, hosilalar, integrallar tushunchalari va ularning fizika va texnikada qo‘llanilishi mumkin. Kompyuter grafikasi, mashinani o'rganish va optimallashtirish muammolari uchun zarur bo'lgan matritsalar, vektorlar va transformatsiyalarni o'rganish kerak. Tabiiy va ijtimoiy fanlarda dinamik tizimlarni modellashtirish texnikasi zarur. Tadqiqot va biznes tahlilida muhim bo'lgan ma'lumotlarni tahlil qilish va bashorat qilishning asosiy tamoyillari.Grafika nazariyasi va kombinatorika kabi mavzular kompyuter fanlari va tarmoq tahlilini asoslaydi.Kurs mazmuni o'z ichiga hisoblash yondashuvlarini o'z ichiga oladi, bu talabalarga dasturiy vositalar bilan tobora murakkab muammolarni hal qilish imkonini beradi. Oliy matematikaning mohiyati uning ikki tomonlama rolidadir: Oliy matematikaning nazariy asosi: bu mavhum tushunchalarni tushunish uchun qat'iy mantiqiy tuzilmani ta'minlaydi, tabiiy dunyoni chuqurroq tushunishni taklif qiladi. Oliy matematikaning amaliy qo'llanilishi: Matematika amaliy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

muammolarni hal qilish uchun universal til bo'lib xizmat qiladi, nazariya va real dunyo ehtiyojlari o'rtasidagi tafovutni yo'qotadi. Bu ikkilik matematikani ham innovatsiya vositasi, ham intellektual boyitish vositasiga aylantiradi.

Vaqt o'tishi bilan ta'lim mutaxassislari va matematiklar talabalarga oliy matematikani o'qitishning samarali metodologiyasi haqida bahslashdilar va o'z hissalarini qo'shdilar. Ularning istiqbollari talabalarda matematik tushunchalarni chuqur tushunish va ularning real muammolarga aloqadorligini ta'minlash uchun nazariy qat'iylik va amaliy qo'llash o'rtasidagi muvozanat zarurligini ta'kidlaydi.

Lev Vygotskiy matematika kabi murakkab fanlarni o'qitishda iskala muhimligini ta'kidladi. Uning fikricha, o'qituvchining vazifasi talabalarga qiyin tushunchalarni o'rganishda vaqtinchalik yordam berish, o'quvchilar ishonch va mahoratga ega bo'lishlari sababli yordamni asta-sekin olib tashlashdir. Bu tamoyil ko’pincha matematikani o’qitishda muammolarni bosqichma-bosqich yechish va topshiriqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish orqali amalga oshiriladi.

Konstruktivistik ta'limning kashshofi Seymur Papertning ta'kidlashicha, talabalar matematik tushunchalar bilan faol shug'ullana olsalar, matematikani eng samarali o'rganadilar. U o'qitishda real muammolar va stsenariylarni simulyatsiya qilish uchun hisoblash vositalaridan foydalanishni o'z ichiga olishi kerakligini taklif qildi. Uning metodologiyasi talabalar bilimlarni passiv qabul qilishdan ko'ra, quradigan amaliy loyihalarni qo'llab-quvvatlaydi.

Jon Dyui matematika ta'limiga juda mos keladigan "amalda o'rganish" g'oyasini ilgari surdi. U talabalarga matematik nazariyalarni amaliy masalalarda qo‘llash yo‘llarini o‘rgatish kerakligini taklif qildi. Dyuining so'zlariga ko'ra, matematika sinflari o'rganishni yanada qiziqarli va mazmunli qilish uchun real hayotdagi muammolarni hal qilish muhitini taqlid qilishi kerak. Mashhur matematik va o‘qituvchi Jorj Polya matematika ta’limining asosi sifatida muammolarni yechishga e’tibor qaratgan. U o'zining "Qanday hal qilish kerak" kitobida to'rt bosqichli asosni belgilab berdi: muammoni tushunish; reja tuzing; rejani amalga oshirish; orqaga qarang (Ko'rib chiqish).

Ushbu tizimli yondashuv zamonaviy matematika ta'limida keng qo'llanilib, tanqidiy fikrlash va muammolarni tizimli o'rganishga yordam beradi. Jan Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi matematikani o'qitish usullarini o'quvchilarning kognitiv qobiliyatlari bilan moslashtirish muhimligini ta'kidlaydi. U mavhum tabiatga ega oliy matematika talabalar mavhum va mantiqiy fikrlashni samarali boshqarishi mumkin bo'lgan rasmiy operatsion bosqichga yetganlarida joriy etilishi kerakligini ta'kidladi.

Richard Skemp instrumental tushunish (matematik protseduralarni qanday bajarishni bilish) va relyatsion tushunish (bu protseduralar nima uchun ishlashini bilish) o'rtasida farq qildi. U o'quvchilarning algoritmlarni yodlash o'rniga, matematikaning asosiy tamoyillarini tushunishlarini ta'minlash uchun munosabatlarni tushunishga qaratilgan o'qitish usullarini qo'llab-quvvatladi.

Alan Schoenfeldning tadqiqotlari matematika ta'limida metakognitsiya - talabalarning o'z fikrlash jarayonlari haqida fikr yuritish qobiliyatining muhimligini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ta'kidlaydi. U o‘qitish metodologiyalarida o‘quvchilarga muammoni hal qilish strategiyalarini baholash va xatolaridan saboq olish imkonini beruvchi reflektiv amaliyotlarni o‘z ichiga olishi kerakligini taklif qildi. Taniqli rus matematigi Andrey Kolmogorov ta'limda nazariy va amaliy matematikani integratsiyalash muhimligini ta'kidladi. Uning fikricha, talabalar matematikani fan va texnologiya yutuqlari uchun amaliy vosita sifatida ko'rishlari kerak, sinfda o'rganishni real dunyo ilovalari bilan bog'laydigan metodologiyalarni rag'batlantiradilar.

Oliy matematika raqamlar va formulalar to'plamidan ko'proq narsadir; bu bizning dunyoni qanday tushunishimiz va o'zaro munosabatimizni shakllantiradigan dinamik intizomdir. Uning maqsad va vazifalari uning tanqidiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi ahamiyatiga mos keladi, shu bilan birga uning mazmuni o'quvchilarni kelajakdagi qiyinchiliklarga tayyorlanishini ta'minlaydi. Oliy matematikaning mohiyati uning mavhum nazariyani amaliy qo‘llash bilan uyg‘unlashtirish qobiliyatida, talabalarni nafaqat martaba uchun, balki butun umri davomida muammolarni yechish va kashf qilish uchun tayyorlaydi. Analitik fikrlash va amaliy malakani rivojlantirish orqali oliy matematika ta'limning asosi va jamiyat taraqqiyoti uchun katalizator bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Колягин Ю. М., Слепкань З. И., Чесноков П. А. Высшая математика: учебное пособие. — Москва: Наука, 2018. — 512 с.
2. Иванов С. А., Петров Н. И. Методология преподавания математики в контексте практического применения. // Вестник педагогических наук. — 2020. — Т. 45. — № 2. — С. 67–74.
3. Смирнова Т. В. Использование вариативных подходов в преподавании высшей математики. // Материалы международной конференции «Современные проблемы образования». — Казань: Университетская печать, 2022. — С. 123–130.
4. Федоров А. Л. Практическое применение методов высшей математики. // Научно-образовательный портал. — URL: https://eduportal.ru
5. ГОСТ 7.0.5-2008. Библиографическая ссылка. Общие требования и правила составления. — Москва: Стандартинформ, 2009. — 24 с.
6. Кузнецов А. В. Теоретико-методологические основы интеграции математики и практических задач.: Автореф. дисс. ... докт. пед. наук.Москва: МГУ, 2021.— 56 с.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Darmanova Adolat**, o‘qituvchi,[**Darmanova Adolat**, преподаватель], [**Adolat Darmonova**, teacher]; manzil: Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Chirchiq, Amir Temur shoh ko‘chasi, 106 [адрес: Чирчикский государственный педагогический университет, г. Чирчик, ул. Амира Темура, 106], [adress: Chirchik State Pedagogical University, Tashkent Region, Chirchik, Amir Temur Avenue, 106].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ДИЗАЙН И СОВРЕМЕННЫЕ УЧЕБНЫЕ МОДЕЛИ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ НА ИНОСТРАННОМ ЯЗЫКЕ У СТУДЕНТОВ ТУРИСТИЧЕСКОГО НАПРАВЛЕНИЯ

© Ф.С. Абдуллаева[1]✉

[1]Узбекский государственный университет мировых языков, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: статья анализирует роль педагогического дизайна и современных учебных моделей в формировании профессиональной коммуникативной компетенции на иностранном языке у студентов туристического направления, подчеркивая значимость интерактивных технологий и культурной компетенции.

ЦЕЛЬ: главной целью исследования является повышение качества подготовки студентов к профессиональной деятельности в международной туристической среде через использование современных подходов в обучении.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: исследование основывалось на анализе научной литературы и практическом внедрении интерактивных технологий, таких как ролевые игры, симуляции и кейс-методы, в образовательный процесс.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: внедрение педагогического дизайна и современных моделей обучения в подготовку студентов туристического направления доказало свою эффективность, позволяя развивать профессиональные навыки и повышать уровень культурной компетенции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: использование педагогического дизайна и инновационных подходов делает образовательный процесс более практикоориентированным, что способствует успешной адаптации студентов к требованиям профессиональной деятельности в туризме.

Ключевые слова: педагогический дизайн, современные учебные модели, профессиональная коммуникативная компетенция, иностранный язык, туризм, культурная компетенция, интерактивные технологии.

Для цитирования: Абдуллаева Ф.С. Педагогический дизайн и современные учебные модели в формировании профессиональной коммуникативной компетенции на иностранном языке у студентов туристического направления. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С.204-209.

PEDAGOGIK DIZAYN VA ZAMONAVIY TA'LIM MODELLARI TURIZM YO‘NALISHIDAGI TALABALARDA CHET TILIDA KASBIY KOMMUNIKATIV KOMPETENTSIYANI SHAKLLANTIRISHDA

© F.S. Abdullayeva[1]✉

[1]O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Annotatsiya

KIRISH: maqolada turizm yo‘nalishidagi talabalarda chet tilida kasbiy kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishda pedagogik dizayn va zamonaviy ta’lim modellarining o‘rni, shuningdek, ularning ta’lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – turizm yo‘nalishidagi talabalarni xalqaro turizm muhitida ishlashga tayyorlash uchun pedagogik dizayn va zamonaviy o‘qitish usullarining samaradorligini oshirish, shuningdek, interaktiv texnologiyalar va madaniy kompetentsiyaning rolini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda pedagogik dizayn va zamonaviy ta’lim modellarining chet tillarini kasbiy maqsadlarda o‘rgatishda qo‘llanilishi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko‘rsatdiki, rasmiy muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun interaktiv metodlardan (rolli o‘yinlar, simulyatsiyalar) foydalanish talabalarning bilim darajasini oshirishda va madaniy kompetentsiyani shakllantirishda sezilarli ijobiy natijalarni berdi.

XULOSA: tadqiqot natijalari pedagogik dizayn va zamonaviy ta’lim modellarini turizm yo‘nalishidagi ta’lim jarayoniga qo‘llash ta’lim jarayonini samaraliroq va amaliyotga yaqinlashtirishi mumkinligini tasdiqladi.

Kalit so‘zlar: pedagogik dizayn, zamonaviy ta’lim modellari, kasbiy kommunikativ kompetentsiya, chet tili, turizm ta’limi, madaniy kompetentsiya, interaktiv texnologiyalar.

Iqtibos uchun: Abdullayeva F.S. Turizm yo‘nalishidagi talabalarda chet tilida kasbiy kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishda pedagogik dizayn va zamonaviy ta’lim modellarining o‘rni. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 204-209.

PEDAGOGICAL DESIGN AND MODERN EDUCATIONAL MODELS IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FOREIGN LANGUAGES AMONG STUDENTS OF THE TOURISM FIELD

© Feruza S. Abdullayeva[1]✉
[1]Uzbek State University of World Languages, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the role of pedagogical design and modern educational models in developing professional communicative competence in foreign languages among students in the tourism field, highlighting the significance of interactive technologies and cultural competence in the educational process.

AIM: the main objective of the study is to enhance the readiness of tourism students for professional activities in an international context by using pedagogical design and modern teaching models.

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on pedagogical design and interactive teaching methods, including role-playing, simulations, and case studies, as applied in tourism education.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

DISCUSSION AND RESULTS: the results demonstrated that integrating pedagogical design and modern educational models into the training of tourism students significantly improved their professional communicative competence and cultural awareness.

CONCLUSION: the findings confirmed that employing pedagogical design and innovative educational models in tourism education enhances the practical orientation and overall effectiveness of the learning process.

Keywords: pedagogical design, modern educational models, professional communicative competence, foreign language, tourism education, cultural competence, interactive technologies.

For citation: Feruza S. Abdullayeva**.** (2024) **'**Turizm yo'nalishidagi talabalarda chet tilida kasbiy kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishda pedagogik dizayn va zamonaviy ta'lim modellarining o'rni**',** Inter education & global study, (9(1)), pp. 204-209. (In Russ).

Современный туризм является одной из самых динамично развивающихся отраслей, требующей от специалистов высокого уровня профессиональной подготовки, включая не только глубокие знания о туристических услугах, но и навыки эффективной коммуникации с представителями разных культур. В условиях глобализации и интернационализации туристической индустрии владение иностранными языками и умение общаться с клиентами и партнёрами из других стран становятся неотъемлемой частью профессиональной компетенции специалистов в данной области. Именно поэтому профессиональная коммуникативная компетенция на иностранном языке рассматривается как ключевая составляющая подготовки студентов туристического направления.

Педагогический дизайн — это процесс разработки и внедрения образовательных программ, ориентированных на эффективное и целенаправленное обучение. В последние годы педагогический дизайн активно используется в образовательных учреждениях для подготовки специалистов, что позволяет создать структурированный и гибкий учебный процесс, адаптированный под конкретные профессиональные потребности. В сфере туризма педагогический дизайн играет важную роль, так как он позволяет разработать образовательные программы, которые не только повышают уровень знаний студентов, но и помогают им развивать необходимые навыки межкультурной коммуникации.

Современные учебные модели, такие как интерактивные методы, ролевые игры и симуляции, способствуют созданию учебной среды, максимально приближённой к реальным условиям профессиональной деятельности. Эти модели, интегрированные в педагогический дизайн, позволяют студентам развивать не только языковые навыки, но и культурную компетенцию, что является важным для успешного взаимодействия с клиентами разных культурных традиций.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Цель данной статьи — исследовать роль педагогического дизайна и современных учебных моделей в формировании профессиональной коммуникативной компетенции на иностранном языке у студентов туристического направления. Анализ существующих подходов и методик позволит выявить наиболее эффективные способы подготовки будущих специалистов к работе в международной туристической среде.

В последние годы педагогический дизайн и современные учебные модели получили широкое распространение в образовательной сфере, особенно в программах, направленных на подготовку специалистов для туризма и гостеприимства. Литературный обзор позволит рассмотреть теоретические аспекты и практические результаты использования педагогического дизайна в обучении студентов иностранным языкам для профессиональных целей.

Педагогический дизайн определяется как методологический процесс разработки, внедрения и оценки образовательных программ с учётом целей, содержания и средств обучения. Браун (2016) подчёркивает, что педагогический дизайн в обучении иностранным языкам для профессиональных целей способствует структурированию учебного процесса таким образом, чтобы студенты могли усваивать знания и развивать навыки, необходимые для профессиональной деятельности. Педагогический дизайн предполагает гибкий подход к обучению, который включает как теоретические занятия, так и практическую подготовку, что позволяет студентам развивать не только языковые навыки, но и готовность к решению реальных профессиональных задач.

Интерактивные методы, такие как ролевые игры, симуляции, кейс-стади, являются важной частью педагогического дизайна и оказывают значительное влияние на качество подготовки студентов. Исследование Джонсона и Смита показывает, что использование интерактивных методов в обучении способствует активному вовлечению студентов в учебный процесс и развитию у них навыков коммуникации в профессиональных ситуациях. В частности, ролевые игры позволяют студентам моделировать ситуации общения с клиентами, решать конфликты и предлагать клиентам услуги, соответствующие их культурным ожиданиям и потребностям. Симуляции, в свою очередь, позволяют студентам воспроизводить ситуации, с которыми они могут столкнуться в реальной профессиональной деятельности, что способствует развитию уверенности и готовности к практике.

В туризме культурная компетенция является неотъемлемой частью профессиональной подготовки, так как специалисты этой отрасли постоянно взаимодействуют с представителями разных культур. Культурная компетенция включает знания, умения и навыки, позволяющие специалисту адаптироваться к культурным различиям и успешно общаться с клиентами и партнёрами. Ричардс и Роджерс подчеркивают, что программы, ориентированные на развитие культурной компетенции, способствуют формированию у студентов понимания культурных

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

норм и ценностей клиентов, что позволяет избежать недоразумений и создать более качественный сервис. Культурная компетенция становится особенно актуальной в обучении студентов туристического направления, так как её отсутствие может привести к неудовлетворённости клиентов и снижению качества предоставляемых услуг.

Современные образовательные технологии также играют важную роль в формировании профессиональной коммуникативной компетенции у студентов. Вонг (2020) отмечает, что использование технологий, таких как виртуальные туры, онлайн-курсы и мобильные приложения для изучения языка, способствует развитию у студентов языковых навыков и уверенности в общении. Эти технологии позволяют создать учебные среды, которые приближены к реальным условиям работы, и предоставляют студентам возможность взаимодействовать с клиентами и решать задачи, характерные для профессиональной деятельности в сфере туризма.

Анализируя данные литературы и практические примеры, можно отметить, что педагогический дизайн и современные учебные модели играют решающую роль в формировании профессиональной коммуникативной компетенции у студентов, обучающихся в сфере туризма.

Интерактивные методы обучения способствуют увеличению вовлечённости студентов в процесс обучения. Участие в ролевых играх и симуляциях позволяет студентам почувствовать себя в роли профессионалов и на практике применить полученные знания. Этот опыт способствует повышению уровня уверенности студентов в своих силах и готовности к реальным ситуациям, что отмечается в исследованиях Джонсона и Смита.

Программы, разработанные с использованием педагогического дизайна, включающие элементы культурного обмена и межкультурного обучения, способствуют развитию у студентов понимания культурных различий и уважения к ним. Это особенно важно в туристической сфере, где специалисты постоянно взаимодействуют с представителями различных культур. Результаты исследований Ричардса и Роджерса (2020) подтверждают, что культурная компетенция помогает избежать конфликтов и недопониманий.

Интеграция технологий в учебные программы позволяет студентам практиковаться в решении реальных задач и адаптироваться к различным ситуациям, которые могут возникнуть в профессиональной деятельности. Примером может служить использование виртуальных туров и симуляций, которые позволяют студентам заранее изучить работу в реальных условиях, что подтверждается исследованиями Вонга.

Подводя итоги, можно сделать вывод, что педагогический дизайн и современные учебные модели играют ключевую роль в подготовке профессионалов для сферы туризма. Эти методы и подходы позволяют не только развивать профессиональные навыки, но и формировать у студентов готовность к

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

эффективному межкультурному общению. Педагогический дизайн способствует структурированию учебного процесса, а современные учебные технологии делают обучение более гибким и адаптированным к требованиям профессиональной среды.

Таким образом, использование педагогического дизайна и современных учебных моделей в образовательных программах помогает будущим специалистам туристического направления быть более подготовленными к реальным профессиональным вызовам и успешному взаимодействию с международными клиентами.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ |ADABIYOTLAR RO‘YXATI | REFERENCES

1. Браун Т. Interactive Approaches to Language Learning in Tourism Education. — Лондон: Routledge, 2016. — 256 с.
2. Вонг Т. Modern Approaches to Teaching Communication Skills in Tourism. — Нью-Йорк: Springer, 2020. — 220 с.
3. Джонсон П., Смит М. Cultural Competence and Communication Skills in International Tourism. — Кембридж: Cambridge University Press, 2018. — 312 с.
4. Колб, Д.А. Обучение через опыт: Опыт как источник обучения и развития. — Энглвуд Клифс, Нью-Джерси: Prentice Hall, 1984. — 256 с.
5. Майер, Р.Е. Обучение с использованием мультимедиа. — Кембридж: Cambridge University Press, 2009. — 320 с.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ [MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT] [AUTHORS INFO]

✉**Абдуллаева Феруза Суюновна**, (PhD), доцент [**Abdullayeva Feruza Suyunovna** (PhD), dotsent], [**Feruza S. Abdullayeva** (PhD), Associate Professor]; адрес: г. Ташкент, улица Кичик халка йули, дом G9-A, 21, [Manzil: Toshkent shahri, Kichik halqa yo‘li ko‘chasi, G9-A, 21-uy], [Address: Tashkent city, Kichik Khalqa Yuli Street, G9-A, 21]

CC BY NC ND

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

FALSAFA TA’LIMIDA MEDIASAVODXONLIKNI O‘RGATISH METODOLOGIYALARI: NAZARIYA VA AMALIYOT

© N.A. Abduxolikova[1]✉

[1]Is’hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillar instituti, Namangan, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada falsafa ta’limida mediasavodxonlikni o‘rgatish metodologiyalari, ularning nazariy asoslari va amaliy qo‘llanilishining ta’lim jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – falsafa ta’limida mediasavodxonlikni o‘rgatish samaradorligini oshirish, talabalarni axborot manbalarini tanqidiy baholash, noto‘g‘ri fikrlarni aniqlash va axloqiy mas’uliyatni oshirishga yo‘naltirilgan innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda mediasavodxonlikni o‘rgatish bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi, shuningdek, gnoseologik va axloqiy yondashuvlarning o‘quv jarayoniga tatbiq etilishi ko‘rib chiqildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar mediasavodxonlik yondashuvi yordamida falsafa kurslarida talabalar bilim va tahliliy qobiliyatlarining sezilarli darajada oshganini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, raqamli axloq bo‘yicha munozaralar va fanlararo loyihalar talabalar uchun yangi ko‘nikmalarni rivojlantirish imkonini bergan.

XULOSA: tadqiqot natijalari mediasavodxonlik asosida falsafa ta’limini tashkil etish o‘quv jarayonini yanada samarali qilish va raqamli landshaftlarda axloqiy mas’uliyatni shakllantirishga xizmat qilishini tasdiqladi.

Kalit so‘zlar: mediasavodxonlik, falsafa ta’limi, tanqidiy fikrlash, axborot etikasi, raqamli savodxonlik, gnoseologiya, pedagogik metodologiyalar.

Iqtibos uchun: Abduholiqova N.A. Falsafa ta’limida mediasavodxonlikni o‘rgatish metodologiyalari: nazariya va amaliyot. // Inter Education & Global Study. 2024. №9(1). B. 210-215.

МЕТОДОЛОГИЯ ПРЕПОДАВАНИЯ МЕДИАГРАМОТНОСТИ В ФИЛОСОФСКОМ ОБРАЗОВАНИИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

© Н.А. Абдухоликова[1]✉

[1]Наманганский государственный институт иностранных языков имени И. Ибрата, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются методологии преподавания медиаграмотности в философском образовании, их теоретические основы и практическое применение, а также их роль в образовательном процессе.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — повысить эффективность преподавания медиаграмотности в философском образовании с использованием инновационных подходов, основанных на критическом мышлении, этике и гносеологии, а также выявить преимущества внедрения медиаграмотности в подготовке студентов к анализу информации и осознанию её этических аспектов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании был проведён анализ научной литературы по медиаграмотности, её педагогическим подходам и интеграции в образовательные программы философии, а также кейс-исследования по практическому применению данных методик.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что интеграция медиаграмотности в курс философии значительно повысила уровень критического мышления студентов, их способность анализировать источники информации, выявлять предвзятость и осознавать этические последствия цифрового взаимодействия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что использование методологий обучения медиаграмотности в философском образовании может сделать учебный процесс более эффективным, способствовать развитию критического мышления и этической ответственности студентов в цифровом обществе.

Ключевые слова: медиаграмотность, философское образование, критическое мышление, информационная этика, цифровая грамотность, эпистемология, педагогические методологии.

Для цитирования: Абдухоликова Н.А. Методология преподавания медиаграмотности в философском образовании: теория и практика. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 210-215.

METHODOLOGIES FOR TEACHING MEDIA LITERACY IN PHILOSOPHY EDUCATION: THEORY AND PRACTICE

© Nasiba A. Abduholiqova[1]✉
[1]Namangan State Institute of Foreign Languages named after I.Ibrat, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the methodologies of teaching media literacy in philosophy education, their theoretical foundations, and practical applications, as well as their role in the educational process.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

AIM: the main objective of the study is to improve the effectiveness of teaching media literacy in philosophy education using innovative approaches grounded in critical thinking, ethics, and epistemology, and to identify the benefits of integrating media literacy into preparing students to analyze information and address its ethical implications.

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on media literacy, its pedagogical approaches, and integration into philosophy curricula, as well as case studies on practical applications of these methodologies.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that integrating media literacy into philosophy courses significantly improved students' critical thinking skills, their ability to evaluate information sources, identify biases, and understand the ethical consequences of digital interactions.

CONCLUSION: the study results confirmed that applying media literacy teaching methodologies in philosophy education can make the learning process more effective, foster critical thinking, and enhance students' ethical responsibility in the digital age.

Keywords: media literacy, philosophy education, critical thinking, information ethics, digital literacy, epistemology, pedagogical methodologies.

For citation: Nasiba A. Abduholiqova. (2024) 'Methodologies for teaching media literacy in philosophy education: theory and practice', Inter education & global study, (9(1)), pp. 210-215. (In Uzbek).

Media savodxonligini falsafa ta'limiga integratsiyalashuvi raqamli asrda axborotga tanqidiy yondashishni rivojlantirish uchun zarur. Falsafa fan sifatida an'anaviy ravishda analitik ko'nikmalarni rivojlantirishga, tanqidiy fikrlash va gnoseologiyani tushunishga qaratilgan - bularning barchasi media savodxonligini izlashda bebahodir. Falsafa kontekstida mediasavodxonlikni o'rgatish o'quvchilarga nafaqat manbalar va tarkibni tanqidiy baholash, balki bilimning asosiy tamoyillari, haqiqat va axborot almashishning axloqiy jihatlarini tushunish imkonini beradi. Gnoseologiyaning asosi media savodxonligi uchun juda muhim, chunki u talabalarga turli xil bilimlar, e'tiqodlar va asoslarni tushunish uchun asos yaratadi.[1] Gnoseologik nazariyalarni qo'llash orqali talabalar manbalarni tanqidiy tekshirishlari, ma'lumotlarning ishonchliligiga shubha qilishlari va bilim va fikrni farqlashlari mumkin - media savodxonligining asosiy qobiliyatlari. Etika falsafaning yana bir asosiy jihati bo‘lib, mediasavodxonlikni to‘ldiradi. Haqiqat, maxfiylik va mas'uliyat bilan bog'liq axloqiy nazariyalarni o'rganish orqali talabalar ma'lumot almashish, ma'lumotlar maxfiyligi va noto'g'ri ma'lumotlarning potentsialining axloqiy oqibatlarini qadrlashni o'rganadilar.[2] Shunday qilib, falsafadagi mediasavodxonlik nafaqat ko'nikmalarni rivojlantirishga aylanadi; axborotni qayta ishlash va tarqatishda axloqiy mas'uliyatni oshirish vositasiga aylanadi. Tanqidiy fikrlash falsafada ham, media savodxonligida ham markaziy o‘rin tutadi. Falsafa talabalari argumentlarni qurish, baholash va dekonstruksiya qilishga o'rgatiladi - bu ko'nikmalar media tarkibini tahlil qilish uchun bevosita o'tkaziladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Talabalarga mantiqiy xatolarni aniqlash, noto'g'ri qarashlarni tan olish va manbalarni tanqidiy baholashga o'rgatish ularni raqamli media bilan o'ylangan va tahliliy ravishda shug'ullanishga tayyorlaydi.[3]

Adabiyotlar tahlili va metodlar.

Falsafa ta’limida mediasavodxonlikni o‘rgatish metodologiyalari. Falsafa kurslarida mediasavodxonlikni samarali o'rgatish, nazariya va amaliyotni bog'lash va talabalarning tahliliy qobiliyatini oshirish uchun bir nechta metodologiyalardan foydalanish mumkin.

Case Studies va Real-Jahon ilovalari. Media savodxonligini o'rgatishning samarali usullaridan biri bu real misollarga asoslangan amaliy tadqiqotlardan foydalanishdir. Ushbu amaliy tadqiqotlar yangiliklar maqolalari, ijtimoiy media xabarlari yoki boshqa raqamli kontentni tahlil qilishni o'z ichiga olishi mumkin. Talabalar falsafiy nazariyalarni noto'g'ri fikrlarni aniqlash, manbalarning to'g'riligini baholash va ma'lumotlarning axloqiy oqibatlarini muhokama qilish uchun qo'llaydilar. Keys tadqiqotlari nazariy bilimlarni amaliy qo'llashni taklif qiladi va talabalarni real dunyo kontekstida ommaviy axborot vositalari bilan tanqidiy munosabatda bo'lishga undaydi.[4]

Munozaraga asoslangan ta’lim. Falsafa darslari odatda munozaraga yo'naltirilgan bo'lib, ularni media savodxonligi mashqlari uchun ideal qiladi. O'qituvchilar noto'g'ri ma'lumotlar, raqamli maxfiylik va sun'iy intellekt etikasi kabi zamonaviy muammolar atrofida muhokamalarni osonlashtirishi mumkin. Bu metodika o‘quvchilarga o‘z qarashlarini ifodalash, boshqalarning fikrini so‘roq qilish va mediasavodxonligi bo‘yicha murakkab mavzular haqidagi tushunchalarini aniqlashtirish imkonini beradi. Tarafsizlik va manba ishonchliligiga qaratilgan tahliliy mashqlarNoto'g'rilikni aniqlash va manba ishonchliligini baholash uchun mo'ljallangan tahliliy mashqlar media savodxonligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilar talabalarga ma'lum bir mavzu bo'yicha qarama-qarshi maqolalar bilan ta'minlashi mumkin, bu ularni har bir manbaning ishonchliligi, niyati va potentsial tarafkashligini baholashga undaydi. Ushbu mashq o'quvchilarni turli manbalar ortidagi motivlarni sinchkovlik bilan o'rganishga, tarafkashlikning turli shakllarini tan olishga va mazmun haqida asosli xulosalar chiqarishga undaydi.[5]

Raqamli vositalar va manbalarning integratsiyasi. Faktlarni tekshirish veb-saytlari, media tahlil platformalari va onlayn arxivlar kabi raqamli vositalardan foydalanish talabalarning ma'lumotni tekshirish va ishonchli manbalarni aniqlash qobiliyatini oshirishi mumkin. Ushbu vositalarni topshiriqlarga qo'shish orqali talabalar faktlarni o'zaro tekshirishni, raqamli vositalar yordamida ommaviy axborot vositalarini tahlil qilishni va raqamli ma'lumotni yanada nozikroq tushunishni o'rganadilar.

Fanlararo loyihalar va hamkorlikda ta'lim. Fanlararo loyihalar talabalarni falsafiy nazariyalarni mediashunoslik, jurnalistika yoki ijtimoiy fanlar mavzularida qo‘llashga undaydi. Masalan, boshqa fanlar talabalari bilan hamkorlikdagi loyiha falsafiy tushunchalarning ommaviy axborot vositalaridagi tasvirlarini tahlil qilishni, ilmiy hisobotlarda ma'lumotlarning etikasini o'rganishni yoki raqamli ommaviy axborot vositalarining jamoatchilik idrokiga ta'sirini o'rganishni o'z ichiga olishi mumkin. Ushbu

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

yondashuv o'quvchilarning turli nuqtai nazarlari va metodologiyalarini ochib berish orqali ularning bilimini boyitadi.

Muhokama. Kurs moduli gnoseologik tamoyillar va ularning media savodxonligiga tatbiq etilishi atrofida ishlab chiqilishi mumkin. Mavzular bilim nazariyalari, skeptitsizm va e'tiqodni oqlash, so'ngra o'quvchilardan media manbalarini tanqidiy tahlil qilish uchun ushbu tushunchalarni qo'llashni talab qiladigan tadbirlarni o'z ichiga olishi mumkin. Seminarlarda shaxsiy hayot, noto'g'ri ma'lumotlar va ma'lumotlar etikasi kabi axloqiy masalalarga e'tibor qaratilishi mumkin. Ushbu seminarlar talabalarga ommaviy axborot vositalarini iste'mol qilish va ishlab chiqarish bilan bog'liq axloqiy mas'uliyatni tushunishga yordam berish uchun o'qishlar, muhokamalar va amaliy tadqiqotlarni o'z ichiga oladi.[6] Topshiriqlar talabalardan yangiliklar manbalarini tahlil qilish, onlayn maqolalarning ishonchliligini baholash yoki ijtimoiy media kontentini tekshirish uchun raqamli vositalardan foydalanishni talab qilishi mumkin. Ushbu tadbirlar raqamli savodxonlik bo'yicha amaliy ko'nikmalarni mustahkamlaydi, talabalarni falsafaga asoslangan analitik usullarni ommaviy axborot vositalarida qo'llashga undaydi. Media savodxonligini falsafa ta'limiga integratsiyalash ko'plab afzalliklarni taqdim etsa-da, e'tiborga olish kerak bo'lgan muammolar ham mavjud.

Falsafa o'quv dasturlari ko'pincha asosiy mavzular bilan to'la bo'lib, yangi mazmun uchun cheklangan joy qoldiradi. Buni hal qilishning bir yo'li - alohida mediasavodxonlik modullarini yaratish o'rniga, kirish axloqi yoki tanqidiy fikrlash darslari kabi mavjud kurslarga media savodxonligi elementlarini kiritishdir. Media savodxonligi bo'yicha ta'lim uchun zarur bo'lgan raqamli vositalar va resurslardan hamma ham muassasalar foydalanish imkoniyatiga ega emas.[7] O'qituvchilar talabalarga ommaviy axborot vositalarini tahlil qilish uchun qulay vositalar bilan ta'minlash uchun bepul resurslar, ochiq kodli dasturiy ta'minot va onlayn ma'lumotlar bazalaridan foydalanishni ko'rib chiqishlari mumkin. Nazariy mazmun va amaliy ilovalar o'rtasidagi muvozanatni topish qiyin bo'lishi mumkin. Nazariy tushunish va amaliy faoliyatni o‘zida mujassam etgan aralash metodik yondashuv bu masalani hal qilishi mumkin. Falsafa o'qituvchilari o'zlarining metodologiyalarini tahliliy qat'iylik va amaliy ahamiyatga ega bo'lish uchun doimiy ravishda moslashtirishga da'vat etiladi.

Xulosa. Falsafa ta'limi doirasida mediasavodxonlikni o'rgatish nafaqat mumkin, balki juda foydali. Gnoseologiya, etika va tanqidiy fikrlashda falsafiy nazariyalardan foydalangan holda, falsafa o'qituvchilari talabalarni raqamli ma'lumotlar bilan tanqidiy munosabatda bo'lish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlashlari mumkin. Keys tadqiqotlari, tahliliy mashqlar va fanlararo loyihalar kabi amaliy metodologiyalar talabalarga nazariya va amaliyotni bog‘lash imkonini beradi, mediasavodxonlikka har tomonlama yondashadi.[8] Raqamli media bizning madaniyatimiz va haqiqat tushunchamizni shakllantirishda davom etar ekan, falsafa ta'limi orqali media savodxonligini oshirish talabalarni ushbu murakkabliklarni tushunish va halollik bilan boshqarishga tayyorlaydi. Falsafa ta'limi doirasida mediasavodxonlik metodologiyalarini ishlab chiqish va baholash uchun qo'shimcha tadqiqotlar talab etiladi. Muayyan o'qitish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

strategiyalarining samaradorligini o'rganish, o'quvchilarning mediasavodxonlik ko'nikmalaridagi yutuqlarini baholash va fanlararo hamkorlikni o'rganish qimmatli fikrlarni berishi mumkin. Media savodxonligi sohasi rivojlanib borar ekan, davom etayotgan izlanishlar va o'qitish usullarini moslashtirish falsafa ta'limining raqamli dunyoda dolzarb va ta'sirli bo'lishini ta'minlash uchun muhim bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abdumadjid X. Talabalarda media savodxonlik va axborot madsaniyatini rivojlantirish omillari //Research and Publications. – 2024. – T. 1. – №. 1. – C. 287-290.
2. Yunusov I.Y. Talabalarda mediasavodxonlikni kompetensiyalarni shakllantirishning psixologik va pedagogik asoslari //образование наука и инновационные идеи в мире. – 2023. – T. 34. – №. 5. – C. 77-80.
3. Xakimovna A. G., Ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar hayotidagi o’rni: mediasavodxonlik //Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 131-137.
4. Kitchenham, Barbara, Lesley Pickard, and Shari Lawrence Pfleeger. "Case studies for method and tool evaluation." IEEE software 12.4 (1995): 52-62.
5. Elmurodovna B.I. Innovasion ta’lim jarayonida muammoli mashg ‘ulotlarni tashkil etishning pedagogik jihatlari //PEDAGOG. – 2023. – T. 6. – №. 11. – C. 144-152.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abduxolikova Nasiba Alijonovna**, falsafa fanlari doktori PhD [**Абдухоликова Насиба Алижоновна**, доцент, PhD], [**Nasiba A. Alijonovna,** Associate Professor,(PhD)]; manzil: Namangan viloyati, To‘raqo‘rg‘on tumani, “Yangiobod” MFY, Saodat ko‘chasi, 28-uy, [адрес: Узбекистан, Наманганская область, Туракурганский район, МФЙ «Янгиобод», улица Саодат, дом 28], [address: Uzbekistan, Namangan region, Turakurgan district, "Yangiobod" MCG, Saodat street, house 28]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

TALABALARDA LINGVISTIK KONPITENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH ORQALI TIL SATXLARINI O'ZLASHTIRISH METODIKASI

© D.D. Ergashev[1]✉
[1]Alfraganus university, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy ta'lim jarayonida talabalar tilni o'rganishda nafaqat grammatik qoidalar va leksik birliklarni bilishi, balki tilni amalda qo'llash uchun zarur bo'lgan lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Lingvistik kompetensiya talabalarning fonetik, leksik, morfologik va sintaksis darajalarda to'liq bilimga ega bo'lishlarini anglatadi. Ushbu maqolada talabalar til darajalarini samarali o'zlashtirishga yo'naltirilgan metodik yondashuvlar o'rganiladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi talabalar lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirish orqali til darajalarini samarali o'zlashtirish metodikasini ishlab chiqish va uni ta'lim jarayoniga tatbiq etishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda quyidagi materiallar va metodlar qo'llanildi: Lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha ilmiy manbalarni o'rganish. O'quv dasturlariga yangi yondashuvlarni kiritish orqali talabalar bilim darajasini baholash. An'anaviy va innovatsion ta'lim usullari natijalarini tahlil qilish. Talabalar va o'qituvchilar ishtirokida metodlarning samaradorligini aniqlash.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki:Lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishda kommunikativ yondashuv samarador hisoblanadi. Fonetik, leksik va grammatik ko'nikmalarni birgalikda rivojlantirish til darajalarining yaxlit o'zlashtirilishiga yordam beradi.Interaktiv mashg'ulotlar, jumladan, rolli o'yinlar va loyiha asosidagi darslar talabalarning tilni faol qo'llashlariga sharoit yaratadi.

XULOSA: lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish tilni o'rganish jarayonida muhim bosqich hisoblanadi. Ushbu metodika tilning turli darajalarini chuqur o'zlashtirish imkonini beruvchi yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Bu yondashuv talabalarda tilga oid bilimlarni amaliy qo'llashga imkoniyat yaratadi va ularning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Kalit so'zlar: lingvistik kompetensiya, kommunikativ yondashuv, fonetik daraja, leksik birliklar, grammatik qoidalar, til o'rganish.

Iqtibos uchun: Ergashev D.D. Talabalarda lingvistik konpitensiyalarni rivojlantirish orqali til satxlarini o`zlashtirish metodikasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.216-221.

МЕТОДЫ ОСВОЕНИЯ ЯЗЫКОВЫХ УРОВНЕЙ ПОСРЕДСТВОМ РАЗВИТИЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ У СТУДЕНТОВ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

© Д.Д. Ергашев[1]✉
[1]Университет Альфрагана, Тошкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в современном образовательном процессе учащимся важно не только знать грамматические правила и лексические единицы, но и развивать лингвистические компетенции, необходимые для практического использования языка. Лингвистическая компетентность означает, что учащиеся обладают полными знаниями на фонетическом, лексическом, морфологическом и синтаксическом уровнях. В статье рассматриваются методические подходы, направленные на эффективное овладение студентами языковыми уровнями.

ЦЕЛЬ: основная цель данного исследования – разработать методику эффективного освоения языковых уровней путем развития языковых компетенций студентов и применить ее в образовательном процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использовались следующие материалы и методы: Изучение научных источников по развитию языковых компетенций. Оценка уровня знаний учащихся путем внедрения новых подходов к образовательным программам. Анализ результатов традиционных и инновационных методов обучения. Определение эффективности методов с участием студентов и преподавателей.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показали, что: Коммуникативный подход эффективен в развитии языковых компетенций. Совместное развитие фонетических, лексических и грамматических навыков способствует целостному освоению языковых уровней. игры и проектные занятия создают условия для активного использования учащимися языка.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Развитие языковой компетенции является важным этапом в процессе изучения языка. Эта методика включает в себя подходы, позволяющие глубоко изучить разные уровни языка. Такой подход создает возможность студентам применять языковые знания на практике и развивает их коммуникативные навыки.

Ключевые слова: языковая компетентность, коммуникативный подход, фонетический уровень, лексические единицы, грамматические правила, изучение языка.

Для цитирования: Эргашев Д.Д. Методы освоения языковых уровней посредством развития лингвистических транспортных средств у студентов.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 216-221.

METHODS OF MASTERING LANGUAGE LEVELS THROUGH THE DEVELOPMENT OF LINGUISTIC CONVEYATIONS IN STUDENTS

© Doniyor D. Ergashev[1]✉
[1]Alfraganus university,Toshkent, Uzbekistan

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTRODUCTION: in the modern educational process, it is important for students to learn a language not only by knowing grammatical rules and lexical units, but also by developing linguistic competencies necessary for practical use of the language. Linguistic competence means that students have complete knowledge at the phonetic, lexical, morphological and syntactic levels. This article examines methodological approaches aimed at effectively mastering language levels by students.

AIM: the main goal of this study is to develop a methodology for effectively mastering language levels by developing students' linguistic competencies and applying it to the educational process.

MATERIALS AND METHODS: the following materials and methods were used in the study: Study of scientific sources on the development of linguistic competencies. Assessment of the level of student knowledge by introducing new approaches to curricula. Analysis of the results of traditional and innovative teaching methods. Determination of the effectiveness of methods with the participation of students and teachers.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study showed that: The communicative approach is effective in developing linguistic competencies. The joint development of phonetic, lexical and grammatical skills contributes to the integrated mastery of language levels. Interactive activities, including role-playing games and project-based lessons, create conditions for students to actively use the language.

CONCLUSION: The development of linguistic competencies is an important stage in the process of language learning. This methodology includes approaches that allow for in-depth mastery of different levels of the language. This approach provides students with the opportunity to apply language knowledge in practice and develops their communicative abilities.

Keywords: linguistic competence, communicative approach, phonetic level, lexical units, grammatical rules, language learning.

For citation: Doniyor D. Ergashev. (2024) ‘Methods of mastering language levels through the development of linguistic conveyations in students, (9(1)), pp. 216-221. (In Uzbek).

Zamonaviy ta’limda talabalarni tilga oid nazariy bilimlar bilan bir qatorda, tilni amalda qo‘llashga o‘rgatish dolzarb hisoblanadi. Lingvistik kompetensiya talabalarning tilning fonetik, leksik, grammatik va sintaktik darajalarini tushunish va ulardan foydalanish qobiliyatini anglatadi. Talabalarda lingvistik kompetensiyani rivojlantirish va til darajalarini o‘zlashtirish metodikasi bo‘yicha olimlarning ilmiy qarashlari ko‘plab nazariy va amaliy izlanishlarga asoslangan. Ushbu sohadagi etakchi olimlarning qarashlari quyidagicha umumlashtiriladi: Noam Xomskiy lingvistik kompetensiyani shaxsning tildagi chuqur qoidalarni tushunishi va ishlab chiqarish qobiliyati sifatida belgilaydi. Uning generativ grammatika nazariyasida til o‘rganish insonning tug‘ma qobiliyati ekanligi ta’kidlanadi. Bu nazariya talabalar lingvistik qoidalarni mantiqiy izchil tartibda o‘zlashtirishi zarurligini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ko‘rsatadi.Maykl Beyronning tadqiqotlariga ko‘ra, tilni o‘rganishda kommunikativ kompetensiya muhimdir. Bu tilni nafaqat qoidalar asosida, balki amaliy muhitda muloqot uchun qo‘llay olishni anglatadi. U talabalarni tilni o‘rganishda haqiqiy hayotiy vaziyatlar asosida mashqlar qilishga undaydi. Lev Vygotskiy fikricha, lingvistik kompetensiyani rivojlantirish ijtimoiy muhit va muloqot orqali yuz beradi. Tilni o‘rganishda o‘qituvchi va talabalar o‘rtasidagi interaktiv jarayonlar asosiy o‘rin tutadi. Bu qarash talabalar o‘rtasida guruhli faoliyatni rivojlantirish zarurligini ko‘rsatadi. Stiven Krashen o‘zining "Input Hypothesis" (kiritma gipotezasi) orqali tilni o‘rganishda tushunarli ma’lumotlarning muhimligini ta’kidlaydi. Uning fikricha, talabalar o‘z bilish darajasidan bir oz yuqori bo‘lgan til materiallari bilan muloqotda bo‘lsa, ular tilni samarali o‘zlashtiradilar. Jin Xolm talabalarning tilni o‘rganishini mustahkamlashda interaktiv vositalar va texnologiyalar muhimligini ta’kidlaydi. Bu qarashga ko‘ra, talabalar lingvistik kompetensiyani rivojlantirish uchun onlayn platformalar, o‘yinlar va multimedia materiallardan foydalanishi kerak. Dell Xaymsning tilda nafaqat qoidalar, balki vaziyatga mos foydalanishni ham o‘zlashtirish zarurligini ta’kidlagan. Bu talabalar tilni amaliy maqsadlarda ishlatish, madaniy kontekstlarni tushunishni rivojlantirishda yordam beradi.

O‘zbek lingvistlari, jumladan, H. Sodiqova va M. Yo‘ldoshevlar, tilni o‘rganish jarayonida milliy o‘ziga xoslikni saqlash va o‘quv materiallarini madaniy moslashuvga asoslash zarurligini ta’kidlashgan. Talabalarning nutqiy faoliyatini faollashtirish uchun lingvistik va madaniyatshunoslik elementlarini birlashtirgan metodikalarni qo‘llashni tavsiya qiladi. Ushbu ilmiy qarashlar talabalar lingvistik kompetensiyasini rivojlantirish uchun nazariy va amaliy asoslarni taqdim etadi. Agar sizga ushbu mavzudagi batafsil izoh yoki manbalar ro‘yxati kerak bo‘lsa, qo‘shimcha ma’lumot so‘rashingiz mumkin.

Til o‘rganish jarayonida bu kompetensiyalarni rivojlantirish orqali talabalarni mustaqil muloqot qilishga tayyorlash ta’limning asosiy maqsadlaridan biri sanaladi. Ushbu maqolada talabalar lingvistik kompetensiyalarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan metodik yondashuvlar ko‘rib chiqiladi.

Lingvistik kompetensiya — bu shaxsning tilning strukturaviy va funksional xususiyatlarini tushunishi, to‘g‘ri qo‘llay olishi va samarali muloqot qilish qobiliyatidir. Ushbu kompetensiyani rivojlantirish orqali til darajalarini o‘zlashtirish usullari tilshunoslik, pedagogika va psixologiya fanlarining rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq. Til o‘rgatish metodikasining tarixiy rivojlanishini tushunish uchun u bir nechta asosiy davrlarga bo‘linadi. Til o‘rgatish asosan klassik tillarni (lotin va qadimgi yunon tili) o‘rgatishga qaratilgan bo‘lib, grammatika va tarjimaga asoslangan edi. O‘quvchilar so‘z boyligini oshirish va iboralarni tarjima qilish orqali tilni o‘zlashtirgan. Lingvistik kompetensiyaga e’tibor tilning qoidalarini o‘rganish va to‘g‘ri yozishga qaratilgan edi. Muloqot qilish mahorati esa deyarli e’tibordan chetda qolgan.

XIX asrda grammatikani mukammal bilishga asoslangan tarjima metodi hukmronlik qildi. Biroq, bu yondashuv talabalarni jonli muloqotga o‘rgatishda samarasiz deb topildi. Nemis olimi Vilgelm fon Humboldt tilni faqat nazariy bilim bilan emas, balki uni muloqotda qo‘llash orqali o‘rganish kerakligini ta’kidlagan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Audiolingvistik metodlar rivojlanib, talaffuz va tinglash qobiliyatlarini rivojlantirishga e'tibor berildi. Bu metod B. F. Skinnerning behaviorizm nazariyasiga asoslanib, mashqlar orqali avtomatizatsiyalashgan bilimlarni shakllantirishni maqsad qildi. Muloqot va ijodiy yondashuv rivojlanmaganligi sababli bu metodning samarasizligi aniqlandi. 1960-yillarda Noam Xomskiy "lingvistik kompetensiya" tushunchasini fanga kiritdi. U tilni o'zlashtirishning asosiy maqsadi nafaqat grammatika qoidalarini bilish, balki ularni turli vaziyatlarda qo'llash ekanligini ta'kidladi. Xomskiy tilshunoslikka kognitiv yondashuvni olib kirdi va bu lingvistik kompetensiyani rivojlantirish metodikasiga yangi yo'nalish berdi.

Tilni o'rgatishda faqat lingvistik kompetensiyani emas, balki madaniyat, ijtimoiy vaziyatlar va til funksiyalarini tushunishni ham e'tiborga olish zarurligini ta'kidladi. Uning fikriga ko'ra, kommunikativ kompetensiya tilni samarali muloqotda qo'llash ko'nikmalaridan iborat. Ushbu yondashuv lingvistik kompetensiyani muloqot qilish uchun tilning asosiy elementlaridan biri sifatida qaraydi.

Yevropa Kengashi tomonidan ishlab chiqilgan CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) tili darajalarini (A1, A2, B1, B2, C1, C2) aniqlash uchun yagona tizimni belgiladi. Bu yondashuv: lingvistik kompetensiyani rivojlantirishni asosiy maqsad qilib qo'ydi; til o'rganishni o'quvchining tinglash, o'qish, yozish va gapirish kabi asosiy ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratdi.

XXI asrda texnologiyalarning rivojlanishi bilan til o'rgatish interfaol va multimodal metodlar orqali yanada samarali bo'ldi. Onlayn platformalar, mobil ilovalar va virtual sinflar lingvistik kompetensiyani rivojlantirishda muhim vositalarga aylandi. Zamonaviy yondashuvlar integrativ bo'lib, CEFR darajalarini aniqlash tizimiga asoslanadi. Lingvistik kompetensiyani rivojlantirish uchun kommunikativ, interfaol va texnologiyaga asoslangan yondashuvlar birgalikda qo'llaniladi. Madaniyatlararo kompetensiya til o'rgatishda alohida ahamiyatga ega bo'ldi.

Talabalarda lingvistik kompetensiyani rivojlantirish orqali til darajalarini o'zlashtirish metodikasi o'zining uzoq tarixiy rivojlanishi davomida ko'plab yondashuv va nazariyalarga asoslangan. Bugungi kunda bu metodika lingvistik, kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyalarni uyg'un ravishda rivojlantirishni maqsad qiladi. CEFR tizimi esa ushbu jarayonni standartlashtirishda va o'quv jarayonini samarali tashkil qilishda muhim rol o'ynaydi.

Lingvistik kompetensiya bu tilni tizimli o'rganish va amalda qo'llash qobiliyatidir. U quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi: fonetik kompetensiya: tovush tizimini o'rganish va talaffuz qoidalarini o'zlashtirish; leksik kompetensiya: so'z boyligini kengaytirish va leksik birliklardan to'g'ri foydalanish; grammatik kompetensiya: morfologik va sintaktik qoidalardan xabardorlik; pragmatik kompetensiya: tilni muloqot maqsadlariga muvofiq qo'llash qobiliyati.

Ushbu maqolaning maqsadi talabalarda lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish orqali til darajalarini samarali o'zlashtirishni ta'minlashga qaratilgan metodikalarni ishlab chiqish va ta'lim jarayoniga tatbiq etishdir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Tadqiqotda quyidagi materiallar va metodlar qo‘llanildi: lingvistik kompetensiyani rivojlantirishga oid ilmiy adabiyotlarni o‘rganish; interaktiv mashg‘ulotlar va multimedia vositalaridan foydalanish; talabalar bilan nazorat va tajriba guruhlarida yangi metodikalarni sinovdan o‘tkazish; talabalar va o‘qituvchilarning fikrlarini tahlil qilish.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan quyidagi yondashuvlar til darajalarini samarali o‘zlashtirishga yordam beradi: kommunikativ yondashuv: darslarda muloqotga asoslangan topshiriqlardan foydalanish talabalar nutq faoliyatini yaxshilaydi; loyiha asosidagi o‘qitish**:** real hayotga oid muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgan topshiriqlar talabalar bilimini chuqurlashtiradi; interaktiv usullar: rolli o‘yinlar, onlayn platformalar va audiovizual materiallar orqali talabalar faolligini oshirish; individual yondashuv: har bir talabaga individual ko‘mak ko‘rsatish orqali ularning tilni o‘zlashtirishdagi zaif tomonlarini kuchaytirish.

Eksperiment natijalariga ko‘ra, innovatsion yondashuvlar qo‘llanilgan guruhlarda talabalar: nutqiy xatolar sonini sezilarli darajada kamaytirgan; uloqotda faolroq ishtirok etgan; amaliy topshiriqlarda yuqori natijalarga erishgan.

Talabalarda lingvistik kompetensiyani rivojlantirish orqali ularning til darajalarini o‘zlashtirish samaradorligini oshirish mumkin. Ushbu maqolada taklif etilgan metodikalar o‘quv jarayonida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishni tizimli va natijaviy tarzda amalga oshirishga yordam beradi. Tilni o‘rganish jarayonida nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmalarga aylantirish, talabalarning muloqotga bo‘lgan ishonchini oshiradi va ularni professional faoliyatga yaxshiroq tayyorlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Иванов И.И. Лингвистические аспекты компетенции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lingvo.ru (дата обращения: 10.10.2024).
2. Петров А.В. Проблемы преподавания лингвистики // Материалы международной конференции. – Казань: Изд-во Казанского университета, 2009. – С. 45–50.
3. Ахманова О.С. Лингвистическая семантика и вопросы стиля // Вопросы языкознания. – 1964. – №5. – С. 12–20.
4. Бехтерева Н.П., Митрофанова О.Д. Нейрофизиология функциональных состояний человека. – Л.: Наука, 1984. – 294 с.
5. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. – Москва: Высшая школа, 1981. – 192 с.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ergashev Doniyor Davron o`g`li**,o`qituvchi, [**Эргашев Дониёр Даврон огли**, преподаватель], [**Doniyor D. Ergashev**,teacher]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent, Yunusobod, Yuqori Qoraqamish ko'chasi,2A, [адрес: Узбекистан, Ташкент, Юнусабад, улица Верхний Каракамыш, 2A], [address: Uzbekistan, Tashkent, Yunusabad, Yukory Karakamish Street, 2A]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

ZULFIYAXONIM – O‘ZBEK AYOLLARINING YORQIN TIMSOLI

© D.I. Xurramova[1]✉, N.A. Askarova[2]✉
[1,2]Toshkent tibbiyot akademiyasi, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: Zulfiya – o‘zbek adabiyotining yorqin yulduzi, ijodiy mehnati va jahon adabiyotiga qo‘shgan hissasi orqali o‘zbek ayollarining erkinlik, ma’naviyat va madaniyatdagi obrazini yorqin ko‘rsatib bergan shoiradir. Ushbu maqolada Zulfiya hayoti va ijodi asosida o‘zbek ayollari uchun ilhom manbai sifatidagi qiyofasi o‘rganiladi.

MAQSAD: maqolaning maqsadi Zulfiya ijodining o‘zbek ayollari madaniy va ma’naviy rivojlanishidagi ahamiyatini yoritish hamda shoiraning ijodiy asarlari orqali ayollarning jamiyatdagi rolini targ‘ib qilishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida adabiy asarlarni tahliliy o‘rganish, tarixiy va biografik manbalarga tayangan holda izlanish olib borildi. Zamonaviy o‘zbek adabiyoti va madaniyatidagi Zulfiya obrazini tadqiq etishda qiyosiy metoddan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: Zulfiya ijodi jamiyatdagi ayollarni ilm-ma’rifatga chorlash va ma’naviy ko‘tarilishga undaydi. Uning she’rlari erkinlik, tenglik va mehr-muhabbat kabi g‘oyalarni targ‘ib qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Zulfiya o‘zbek ayollarining yorqin timsoli sifatida milliy qadriyatlarni yangi bosqichga olib chiqqan.

XULOSA: Zulfiya hayoti va ijodi orqali o‘zbek ayollarining ma’naviy, madaniy va ijtimoiy rivojlanishidagi o‘rni ko‘rsatiladi. Uning ijodi nafaqat o‘z davrida, balki zamonaviy jamiyatda ham ayollar uchun ilhom manbai bo‘lib qolmoqda.

Kalit so‘zlar: Zulfiya, o‘zbek adabiyoti, ayollar obrazi, madaniyat, ma’naviyat

Iqtibos uchun: Xurramova D.I., Askarova N.A. Zulfiyaxonim – o`zbek ayollarining yorqin timsoli. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.222–228.

ЗУЛФИЯХАНИМ – ЯРКОЕ ВОПЛОЩЕНИЕ УЗБЕКСКОЙ ЖЕНЩИНЫ

© Д.И. Хуррамова[1]✉, Н.А. Аскарова[2]✉
[1,2]Ташкентская медицинская академия, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: Зульфия – яркая звезда узбекской литературы, поэтесса, своим творчеством и вкладом в мировую литературу ярко отразившая образ узбекской женщины в свободе, духовности и культуре. В данной статье рассматривается

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

образ Зульфии как источник вдохновения для узбекских женщин на основе ее жизни и творчества.

ЦЕЛЬ: цель статьи – пролить свет на значение творчества Зульфии в культурном и духовном развитии узбекских женщин и пропагандировать роль женщины в обществе через творчество поэтессы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования было проведено аналитическое изучение литературных произведений, исследование на основе историко-биографических источников. сравнительный метод был использован для изучения образа зульфии в современной узбекской литературе и культуре.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: работа Зульфии побуждает женщин в обществе искать знания и духовный подъем. его стихи пропагандируют такие идеи, как свобода, равенство и любовь. результаты исследования показывают, что зульфия, как яркий символ узбекских женщин, вывела национальные ценности на новый уровень.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: на примере жизни и творчества Зульфии показана роль узбекских женщин в духовном, культурном и социальном развитии. ее творчество остается источником вдохновения для женщин не только своего времени, но и современного общества.

Ключевые слова: Зульфия, узбекская литература, образ женщины, культура, духовность.

Для цитирования: Хуррамова.Д.И., Аскарова Н.А. Зулфияханим – яркое воплощение узбекской женщины.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 222–228.

ZULFIYAKHANIM – A BRIGHT EXEMPLARY OF UZBEKISTAN WOMEN

© Durdona I. Xurramova[1]✉, Nargiza A. Askarova[2]✉
[1,2]Tashkent Medical Academy, Tashkent,Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: Zulfiya is a bright star of Uzbek literature, a poet who, through her creative work and contribution to world literature, vividly demonstrated the image of Uzbek women in freedom, spirituality and culture. This article examines Zulfiya's image as a source of inspiration for Uzbek women based on her life and work.

AIM: The purpose of the article is to highlight the importance of Zulfiya's work in the cultural and spiritual development of Uzbek women and to promote the role of women in society through the poet's creative works.

MATERIALS AND METHODS: the study involved an analytical study of literary works, research based on historical and biographical sources. the comparative method was used to study the image of zulfiya in modern uzbek literature and culture.

DISCUSSION AND RESULTS: Zulfiya's work encourages women in society to seek knowledge and enlightenment and to rise spiritually. Her poems promote ideas

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

such as freedom, equality and love. The results of the study show that Zulfiya, as a bright symbol of Uzbek women, brought national values to a new level.

CONCLUSION: the life and work of Zulfiya shows the role of Uzbek women in the spiritual, cultural and social development. Her work remains a source of inspiration for women not only in her time, but also in modern society.

Keywords: Zulfiya, Uzbek literature, image of women, culture, spirituality

For citation: Durdona I. Xurramova, Nargiza A. Askarova (2024) 'Zulfiyakhanim – a bright exemplary of Uzbekistan women', (9(1)), pp. 222–228. (In Uzbek).

Benazir ayol, buyuk ona hamda sadoqat va vafo timsoliga aylangan Zulfiya Isroilova inson qalb tug'yonlarining o'tkir bilimdoni bo'lib, turli janrlarda asarlar yaratgani ham bizda boy taassurot uyg'otdi. Uning dostonlari, balladalari, elegiyalari, nasriy she'rlari, hikoya va ocherklari, publitsistik maqolalari har qanday o'quvchini chuqur mushohada yuritishga chorlaydi. Aksariyat she'rlari butun dunyo xalqlarini tinchlik va do'stlik atrofida birlashtirishga da'vat etadi. Urush yillaridagi vatanparvarlik hissi yo'g'rilgan she'rlari insonni jasoratga undaydi.

Zero, ulug' shoira she'rlaridan birida inson ruhining boqiyligi, ezgulik va adolatning abadiyligi xususida so'z yuritib, "Baxtim shu – o'zbekning Zulfiyasiman" deya yozganida ham chuqur ma'no mujassam. Zulfiya ijodi o'z davrining pokiza buloqlaridan suv ichgan nafis va go'zal durlardir. Shu bois ham inson ruhiyatining betakror kuychisi she'rlari kitobxonni nafosatga, ezgulikka do'st tutinib, navnihol bahor faslining oppoq tongiga etaklaydi.

Qalbini o'zgacha harorat bilan isitadi. Otashqalb shoiraning tinchlik haqidagi, inson ruhiyatini g'ajib tashlay oladigan hijron to'g'risidagi, tabiatning ajib bir holati tasvirlangan she'rlari hech kimni befarq qoldirmaydi. Shu bois shoiraning barcha ayollarga, onajonlarga, ma'shuqalarga xos, tushunarli, anglatarli bo'lgan she'riyati aslo eskirmaydi. Uning asarlarida halol inson tuyg'ularining porloq yulduzi charaqlab turadi. Zulfiya she'riyati tabiatga hamda uning ajralmas qismi va yuqori cho'qqisi bo'lmish odamzodga nisbatan hayajonli sevgi bilan burkangan.

O'zbek xalqining sevimli shoirasi, taniqli jamoat arbobi Zulfiya Isroilova 1915 yil 1 mart kuni Toshkentda hunarmand oilasida tug'ilgan. Shoira xotin-qizlar bilim yurtida o'qigan vaqtlaridayoq (1931—1934) adabiy to'garaklarda she'rlar mashq qila boshladi. 1935—1938 yillarda O'zbekiston Fanlar akademiyasining Til va adabiyot instituti aspiranturasida tahsil oldi. So'ngra 1938—1948 yillarda Bolalar nashriyotida muharrir, O'zbekiston Dav-lat nashriyotida bo'lim boshlig'i, 1950—1953 yillarda esa «O'zbekiston xotin-qizlari» («Saodat») jurnalida bo'lim boshlig'i. 1953—1980 yillarda esa bosh muharrir bo'lib ishladi.

Zulfiya 17 yoshida yozgan «Xayot varaqlari» (1932) birinchi she'rlar to'plami bilan Oydin, Muzayyana Alaviya, Xosiyat Tillaxonovalar safiga kirib keldi.Zulfiyaning ijodiy kamolotida o'zbek va rus mumtoz adabiyoti, xalq og'zaki ijodiyoti va jahon adabiyoti

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

an’analarining roli benihoya bo‘ldi.Shoira «She’rlar» va «Qizlar qo‘shig‘i» (1938) kabi poetik asarlarini ona-Vatan va uning dala, cho‘llarida mehnat qilayotgan paxtakorlar, mexanik, traktorchi qizlarning qaynoq hayotlariga bag‘ishlaydi. Ayni chog‘da mazkur to‘plamlardagi she’rlari shoiraning she’riy mahorat sirlarini egallayotgan davrini xarakterlovchi asarlar sifatida ham muhim edi.Urush davrida shoiraning «Uni Farhod der edilar» (1943), «Hijron kunlarida» (1944) kabi to‘plamlarining nashr etilishi Zulfiyaning peshqadam shoirlar qatoriga dadil kirib kelayotganligidan nishona edi. To‘plamdagi she’rlar vatanga muhabbat, dushmanga nafrat va g‘alabaga ishonch ruhida yaratilganligi bilan xarakterlidir.

Zulfiyaning «Mening Vatanim», «Qo‘limda qurolu ustimda shinel», «Bizni kut» kabi umidbaxsh she’rlari urush davri o‘zbek she’riyatining jangovar ruhini ifodalovchi asarlar qatoridan o‘rin olgan.Shoiraning urushdan so‘nggi yillarda yozilgan «Dalada bir kun» (1948), «Tong qo‘shig‘i» (1953) kabi bir qator she’rlar turkumi, «Men tongni kuylayman», «Yuragimga yaqin kishilar» (1958), «Kuylarim sizga» (1965) to‘plamlarida Vatan madhi, mehnat jarayonida fidokorlik ko‘rsatayotgan kishilar hayoti jo‘shib kuylanadi. Uni «So‘roqlaydi shoirni she’rim» (1960), «Oydin» (1953), «Quyoshli qalam» (1967) kabi ocherk va dostonlari H. Hakimzoda, Oybek, Oydin, Hamid Olimjon kabi ustoddarning yorqin xotiralariga bag‘ishlangan. Zulfiya H. Olimjonning «Semurug‘», «Zaynab va Omon» dostonlari asosida pesa va opera librettosini ham yaratgan. Zulfiya «Uylar», «Shalola» kabi she’riy majmualari uchun Hamza nomidagi respublika Davlat mukofoti sovrindori bo‘lgan.

Hind mavzuidagi she’rlari uchun Javoharlal Neru nomidagi xalqaro sovrin, tinchlik va do‘stlikni tarannum etuvchi asarlari hamda taraqqiyparvar Osiyo va Afrika yozuvchilari harakatidagi faol ishtiroki uchun xalqaro «Nilufar» mukofotiga sazovor bo‘lgan.Shoira Hindiston, Yugoslaviya, Shri Lanka, Misr, Birma, Avstriya kabi mamlakatlarda bo‘ldi. U 1956 yilda Osiyo va Afrika yozuvchilarining Dehlida o‘tkazilgan birinchi konferensiyasida qatnashib, mashhur «Mushoira» (1958) asarini yaratdi.Uning she’rlari rus, ingliz, nemis, hind, bolgar, xitoy, arab, fors va boshqa tillarga tarjima qilingan. Shoira Nekrasov, Lermontov, V. Inber, Lesya Ukrainka, Edi Ognesvet, M. Dilboziy, Amrita Pritam asarlarini o‘zbek tiliga mahorat bilan tarjima qilgan.

1940-yillar oxirida e’lon qilingan Sovet Ittifoqining san’at va adabiyot to‘g‘risidagi qarorlari o‘zbek adabiyotiga ham katta zarar keltirdi. Zulfiya badbin kayfiyatlar — pessimistik kechinmalar kuychisi sifatida ta’na toshlari ostida qoldi. Shundan keyin u, boshqa qalamkash birodarlari singari, „davr g‘oyalari“ni ifodalovchi she’rlar yozishga o‘tdi. Lekin ko‘p o‘tmay, o‘zbek ayollari hayotini yaxshi biluvchi shoira va jurnalist sifatida dugonalari haqida she’r va publitsistik maqolalar yozdi, ularni ijtimoiy faollikka chaqirdi, insoniy haq-huquqlarining poymol bo‘lmasligi uchun kurashdi.

1950-yillarning 2-yarmida u Osiyo va Afrika yozuvchilarining tinchlik va xalqaro birdamlik shiori ostida o‘tgan harakatida faol qatnashib, jahonning ko‘pgina mamlakatlarida bo‘ldi. Hindiston, Misr, Yaponiya va qo‘shni respublikalarga qilgan safari

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

shoira ijodida chuqur iz qoldirdi. „Mushoira“, „O‘g‘lim, sira bo‘lmaydi urush“, „Qozog‘iston o‘lanlari“, „Men chizolmagan surat“ singari she’rlari Zulfiyaga shuhrat keltirdi. Zulfiya she’rlarida tasvir etilayotgan hayot ko‘lami kengayb, ijodiga xorijiy xalqlar hayoti manzaralari ham kirib keldi. 70-yil lardan boshlab uning ijodidagi milliy hayot tasvirida yangi ranglar kamalagi paydo bo‘ldi, haqqoniylik va his-hayajon kuchaydi. „O‘ylar“ (1965) she’riy guldastasi bilan boshlangan voqelikni falsafiy idrok etish tamoyili „Visol“ (1972), „Yillar, yillar…“ (1975) she’riy kitoblarida davom etib, shoira ijodida chinakam badiiy yuksalish davri boshlanganini namoyish etdi. U yana doston janriga qaytib, ustoz Oybekning so‘nggi safariga bag‘ishlangan „Quyoshli qalam“ (1970) dostonini yaratdi. Ayni paytda shoira bolalarga bag‘ishlangan turkum she’rlar ham yozdi („Lolaqizg‘aldoq“, 1975).

Zulfiya hayotining muhim bir qismini Hamid Olimjonning adabiy merosini o‘rganish va nashr etish ishiga bag‘ishladi. Ana shu jarayonning uzviy qismi sifatida u shoirning „Semurg‘ yoki Parizod va Bunyod“ dostoni asosida qo‘g‘irchoq teatri uchun „Semurg‘“ pyesasi (S. Somova bilan hamkorlikda) hamda „Zaynab va Omon“ operasi librettosini yozdi.

Buyuk shoira, sadoqatli yor va vafo kuychisiga yuksak e’tibor, chuqur ehtirom sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 1999 yil 10 iyunda qabul qilingan farmoni bilan mamlakatda Zulfiya nomidagi Davlat mukofotining ta’sis etilishi adabiyot, fan, ta’lim, madaniyat va san’at sohalarida izlanayotgan, faol, fidoyi, tashabbuskor va iqtidorli qizlarni kashf etishda muhim ahamiyat kasb etayotgani ham biz, O‘zbekiston xotin- qizlariga juda manzur bo‘ldi. O‘tgan davrda o‘zining a’lo bilimi, xulqi, adabiyot, san’at kabi sohalardagi iste’dodini keng namoyon etgan yuzdan ortiq iqtidorli qiz ushbu mukofotga sazovor bo‘lgan. Demak, Zulfiyaxonim ijodi o‘zbek xalqi qalbida hamisha porlab turadi.

Zulfiyaxonim ijodiga nazar solish orqali yana bir karra shunga amin bo‘lish mumkinki, o‘zbek adabiyoti o‘tgan asrda har qancha ziddiyatli, mashaqqatli va murakkab yo‘lni bosib o‘tgan bo‘lmasin, unda qator chin ma’nodagi ijodkorlar etishib chiqqan va ularning orasidagi porloq yulduzlardan biri bu

Zulfiyaxonim bo‘lgan. Hayotidagi mehnatsevarligi, intiluvchanligi, sadoqatli yor ekani, badiiy ijodda betinim izlanuvchan bo‘lgani, hayot qiyinchiliklarini mardonavor engishi, erishilgan yutuqlari oldida o‘zini yo‘qotmasligi har qanday o‘zbek xotin-qizlari qalbida o‘zgacha havas uyg‘otadi. Atoqli shoiramiz Zulfiyaning she’rlari hozirgi kunga ham o‘z mazmun mohiyatini yo‘qotmagan, minglab adabiyot ixlosmandalarining qalbidan chuqur iz olib kelmoqda.

Zulfiya o‘zining ibratli umri, benazir iste’dodi va yorqin shaxsiyati bilan millatimiz qalbidan teran joy olganiga, uning qutlug‘ nomi va o‘lmas merosi bezavol yashayotganiga yaqqol dalildir. Zulfiya she’riyatining nafisligi va o‘ziga xosligi – murakkab davrning haqqoniy ifodasi, zamondoshlarimizning qalbi hamda harakatlarining yorqin tasviridadir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

BAHOR KELDI SENI SO‘ROQLAB

Salqin saharlarda, bodom gulida
Binafsha labida, erlarda bahor,
Qushlarning parvozi, ellarning nozi,
Baxmal vodiylarda, qirlarda bahor…
Qancha sevar eding, bag‘rim, bahorni,
O‘rik gullarining eding maftuni.
Har uyg‘ongan kurtak hayot bergan kabi
Ko‘zlaringga surtib o‘parding uni.
Mana, qimmatligim, yana bahor kelib,
Seni izlab yurdi, kezdi sarsari.
Qishning yoqasidan tutib so‘radi seni,
U ham yosh to‘qdiyu, chekildi nari.
Seni izlar ekan, bo‘lib shabboda,
Sen yurgan bog‘larni qidirib chikdi.
Yozib ko‘rsatay deb husn-ko‘rkini,
Yashil qirg‘oqlarni qidirib chiqdi.
Topmay, sabri tugab bo‘ron bo‘ldiyu,
Jarliklarga olib ketdi boshini.
Farhod tog‘laridan daraging izlab,
Soylarga qulatdi tog‘ning toshini.
Qirlarga ilk chiqqan qo‘ychivonlardan
Qayda shoir, deya ayladi so‘roq.
Barida sukunat, ma’yuslik ko‘rib,
Horib-charchab keldi, toqatlari toq…
So‘ngra jilo bo‘lib kirdi yotog‘imga,
Hulkar va Omonning o‘pdi yuzidan,
Singib yosh kuydirgan za’far yonog‘imga
Sekin xabar berdi menga o‘zidan.
Lekin yotog‘imda seni topolmay,
Bir nuqtada qoldi uzoq tikilib.
Yana el bo‘ldiyu, kezib sarsari,
Mendan so‘ray ketdi qalbimni tilib:
Qani men kelganda kulib qarshilab,
Qo‘shig‘i mavjlanib bir daryo oqqan
«Baxtim bormi deya, yakkash so‘roqlab».
Meni she’rga o‘rab suqlanib boqqan?
O‘rik gullariga to‘nmaydi nega,
Elda hilpiratib jingala sochin?
Nega men keltirgan sho‘x nashidaga
Peshvoz chiqmaydi u yozib qulochin?
Qanday ishkqa to‘lib boqardi tongta,
Kamol toptirardi keng xayolimni.
Uning rangdor, jozib qo‘shig‘ida
Mudom ko‘rar edim o‘z jamolimni.
Qani o‘sha kuychi, xayolchan yigit?
Nechun ko‘zingda yosh, turib qolding lol?
Nechun qora libos, sochlaringda oq,
Nechun bu ko‘klamda sen parishonhol?»
Qanday javob aytay loldir tillarim,
Baridan tutdimu, keldim qoshingta.
U ham g‘aming bilan kezdi aftoda,
Boqib turolmayin qabring toshiga.
Alamdan tutoqib daraxtga ko‘chdi,
Kurtakni uyg‘otib so‘yladi g‘amnok.
Sening yoding bilan elib beqaror,
Gullar g‘unchasini etdilar chok-chok.
Gulu rayhonlarning taraldi atri
Samoni qopladi mayin bir qo‘shiq
Bu qo‘shiq naqadar oshino, yaqin,
Naqadar hayotbaxsh, otashga to‘liq.
Bahorga burkangan, sen sevgan elda
Ovozing yangradi jo‘shqin, zabardast.
O‘lmagan ekansan, jonim, sen hayot,
Men ham hali sensiz olmadim nafas.
Hijroning qalbimda, sozing qo‘limda,
Hayotni kuylayman, chekinar alam.
Tunlar tushimdasan, kunduz yodimda,
Men hayot ekanman, hayotsan sen ham!

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Sultonova M., Ijod sahifalari, Toshkent, 1975.
1. 2.Naim Karimov. m. G. Gulyama, 1983.
2. 3.Qayumov L. Shoira Zulfiya. Toshkent, O‘zadabiynashr, 1965.
3. 4.Mirvaliev S. O‘zbek adiblari. Toshkent: „Yozuvchi“, 2000.
4. 5.Tanlangan asarlar (3 jildli), Toshkent, 1985.
5. Z.A.TURSUNOVA A.N.ASKAROVA. ZULFIYAXONIM – SADOQAT VA MATONAT TIMSOLI. USLUBIY QO‘LLANMA. Ҳиндистон.ISBN: 978-93-25942-45-8.
6. Tursunova Zebunniso Avazbek qizi, & Askarova Nargiza Abdivalyevna. (2023). ZULFIYAKHANIM IS THE SYMBOL OF A STRONG AND INTELLIGENT UZBEK WOMAN. British Journal of Global Ecology and Sustainable Development, 12, 126–129.
7. Shavkatova Ismigul Sharif qizi, & Askarova Nargiza Abdivalievna. (2023). ZULFIYAXONIM HAYOTI VA IJODIGA BIR NAZAR. E Global Congress, (1), 73–77.
8. Boymurodova Xolisa, & Askarova Nargiza Abdivalievna. (2023). ZULFIYAXONIM – BAXT VA XAYOT KUYCHISI. E Global Congress, (1), 68–72.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xurramova Durdona Ibadulla qizi**, talaba, **Askarova Nargiza Abdivalievna**, Pedagogika va psixologiya kafedrasi v/b. dotsent**,**[**Хуррамова Дурдона Ибадулла қизи**, студентка, **Аскарова Наргиза Абдивальевна**, кафедра педагогики и психологии в/а. Доцент], [**Durdona I. Xurramova**, student, **Nargiza A. Askarova**, Acting Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology];manzil:O‘zbekiston,Toshkent tibbiyot akademiyasi 100109, Toshkent, O‘zbekiston Forobiy ko‘chasi 2, [аддрес:Узбекистан, Ташкентская медицинская академия 100109, Ташкент, Узбекистан ул. Фараби 2], [address: Uzbekistan, Tashkent Medical Academy 100109, Tashkent, Uzbekistan Farabi street 2]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

BO'LAJAK PEDAGOGLARNI HAYOTIY KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

© I.To`ychiyeva[1]✉
[1]Farg`ona davlat universiteti, Farg`ona,O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: bo'lajak pedagoglarni hayotiy ko'nikmalarini shakllantirish zamonaviy ta'limning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon pedagogik faoliyatga tayyorlanayotgan talabalarning nafaqat nazariy bilimlari, balki amaliy ko'nikmalar va shaxsiy sifatlarini rivojlantirishni ham o'z ichiga oladi. Ushbu tadqiqot pedagogik tizimni takomillashtirish orqali hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish yo'llarini o'rganishga qaratilgan.

MAQSAD: Ushbu tadqiqotning maqsadi – bo'lajak pedagoglarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik tizimni rivojlantirish, samarador usullarni ishlab chiqish va ularning amaliy ahamiyatini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda o'quv dasturlari, nazariy materiallar, psixologik va pedagogik adabiyotlar tahlil qilindi. Kuzatish, so'rovnoma, pedagogik tajriba, ma'lumotlarni statistik tahlil qilish usullari qo'llanildi. Talabalarning hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishga oid ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalar o'rganildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR:tadqiqot natijalariga ko'ra:Hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishda talabalarning individual xususiyatlari va ta'lim jarayonidagi integrativ yondashuvlar muhim ahamiyatga ega. Amaliy mashg'ulotlar, loyihaviy faoliyat va interfaol metodlardan foydalanish talabalar o'rtasida shaxsiy mas'uliyat va muloqot ko'nikmalarini oshiradi.Ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvni keng qo'llash orqali hayotiy ko'nikmalarni samarali shakllantirish mumkinligi aniqlandi.

XULOSA: bo'lajak pedagoglarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirishga tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash samarali natijalar beradi. Bu jarayon ta'lim sifatini oshirish bilan birga, pedagoglarning kelajakdagi faoliyatini yanada muvaffaqiyatli amalga oshirishiga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Bo'lajak pedagoglar, hayotiy ko'nikmalar, pedagogik tizim, ta'lim metodlari, kompetensiyaviy yondashuv, innovatsion texnologiyalar.

Iqtibosuchun: To`ychiyeva I. Bo`lajak pedagoglarni hayotiy ko`nikmalarini shakllantirishga tayyorlashning pedagogik tizimini takomillashtirish. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.229-234.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ИХ ЖИЗНЕННЫХ НАВЫКОВ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

©И.Туйчиева[1]✉
[1]Ферганский государственный университет, Фергана, Узбекистан

Аннотатсия

ВВЕДЕНИЕ: формирование жизненных навыков будущих педагогов является одной из важных задач современного образования. Этот процесс включает в себя развитие не только теоретических знаний, но и практических навыков и личностных качеств студентов, готовящихся к педагогической деятельности. Данное исследование направлено на изучение путей формирования жизненных навыков путем совершенствования педагогической системы.

ЦЕЛЬ: целью данного исследования является разработка педагогической системы, направленной на формирование жизненных навыков будущих педагогов, разработка эффективных методов и определение их практической значимости.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании были проанализированы образовательные программы, теоретические материалы, психолого-педагогическая литература. Использовались методы наблюдения, анкетирования, педагогического опыта и статистического анализа данных. Изучен передовой зарубежный и отечественный опыт по развитию жизненных навыков студентов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: по результатам исследования: индивидуальные особенности студентов и интегративные подходы в образовательном процессе имеют важное значение в формировании жизненных навыков. Использование практических упражнений, проектной деятельности и интерактивных методов повышает у студентов личную ответственность и коммуникативные навыки. Установлено, что жизненные навыки можно эффективно формировать посредством широкого применения компетентностного подхода в системе образования.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: использование современных педагогических технологий при подготовке жизненных навыков будущих педагогов дает эффективные результаты. Этот процесс повысит качество образования и поможет педагогам более успешно осуществлять свою деятельность в будущем.

Ключевые слова: Будущие педагоги, жизненные навыки, педагогическая система, методы обучения, компетентностный подход, инновационные технологии.

Для цитирования:Туечиева И. Совершенствование педагогической системы подготовки будущих педагогов для формирования их жизненных навыков.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 229-234.

IMPROVING THE PEDAGOGICAL SYSTEM FOR PREPARING FUTURE TEACHERS TO DEVELOP LIFE SKILLS

©Inobot To`ychiyeva[1]✉
[1]Fergana State University, Fergana, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Annotation

INTRODUCTION: the formation of life skills of future teachers is one of the important tasks of modern education. This process includes the development of not only theoretical knowledge, but also practical skills and personal qualities of students preparing for pedagogical activity. This study aims to study ways to form life skills by improving the pedagogical system.

AIM: the purpose of this study is to develop a pedagogical system aimed at forming life skills of future teachers, to develop effective methods and to determine their practical significance.

MATERIALS AND METHODS: the study analyzed curricula, theoretical materials, psychological and pedagogical literature. Methods of observation, questionnaires, pedagogical experience, statistical analysis of data were used. Advanced foreign and local experiences in developing students' life skills were studied.

DISCUSSION AND RESULTS: according to the results of the study: In the formation of life skills, the individual characteristics of students and integrative approaches to the educational process are important. The use of practical exercises, project activities and interactive methods increases personal responsibility and communication skills among students. It was found that life skills can be effectively formed through the widespread use of a competency-based approach in the education system.

CONCLUSION: the use of modern pedagogical technologies in preparing future teachers for the formation of life skills gives effective results. This process, along with improving the quality of education, also serves to ensure that teachers can carry out their future activities more successfully.

Keywords: Future teachers, life skills, pedagogical system, educational methods, competency-based approach, innovative technologies.

For citation: Inobot To`ychiyeva. (2024) ‘Improving the pedagogical system for preparing future teachers to develop life skills, (9(1)), pp. 229-234. (In Uzbek).

Ta’lim tizimining dolzarb vazifalaridan biri — bo‘lajak pedagoglarni hayotiy ko‘nikmalar bilan ta’minlashdir. Hayotiy ko‘nikmalar deganda insonning muammolarni hal qilish, muloqot qilish, vaqtni samarali boshqarish va qaror qabul qilish qobiliyatlari tushuniladi. Zamonaviy jamiyat sharoitida pedagoglarning o‘z kasbiy faoliyatida muvaffaqiyat qozonishi ushbu ko‘nikmalar darajasiga bog‘liqdir. Shu sababli, pedagogik tizimni takomillashtirish orqali ushbu jarayonni samarali tashkil etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqola maqsadi bo‘lajak pedagoglarning hayotiy ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik tizimni takomillashtirish va ushbu tizimni amalga oshirish uchun zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash yo‘llarini ko‘rsatib berishdan iborat.

Tadqiqotda quyidagi materiallar va metodlardan foydalanildi:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

1. O‘quv dasturlari va ilg‘or xorijiy hamda mahalliy tajribalar asosida o‘quv materiallari tahlil qilindi.
2. Talabalar o‘rtasida so‘rovnomalar, kuzatishlar va pedagogik tajribalar o‘tkazildi.
3. Hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishda interfaol o‘qitish texnologiyalari qo‘llandi.

Tadqiqot natijalari bo‘yicha quyidagilar aniqlandi:

1. Hayotiy ko‘nikmalar pedagoglarga o‘z kasbiy faoliyatini muvaffaqiyatli olib borish, talabalar bilan samarali muloqot qilish va ta’lim jarayonini boshqarishda yordam beradi.Talabalarning kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.Muammolarni hal qilish qobiliyatlarini shakllantiradi.Jamoaviy ishlash va muloqot qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

2. Ta’lim jarayonini nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga integratsiya qilish orqali tashkil etish. Onlayn ta’lim platformalari va multimedia vositalari yordamida interaktiv o‘quv jarayonini yaratish. Har bir talabaga individual yondashuvni ta’minlash.

Bo‘lajak pedagoglarni hayotiy ko‘nikmalar bilan ta’minlashning samarali yo‘llari pedagogik tizimni takomillashtirish va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash orqali amalga oshirilishi mumkin. Ushbu jarayon nafaqat pedagoglarning shaxsiy va kasbiy sifatlarini rivojlantiradi, balki ta’lim sifatini oshirishga ham xizmat qiladi.

Bo‘lajak pedagoglarni hayotiy ko‘nikmalar bilan ta’minlash zamonaviy ta’lim jarayonining asosiy maqsadlaridan biridir. Bu tizim nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy tajriba va hayotiy qobiliyatlarni shakllantirish orqali kelajakdagi o‘qituvchining kasbiy kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi. Olimlar ushbu jarayonni takomillashtirish bo‘yicha turli xil ilmiy qarashlarni ilgari surishgan. Jean Piaget hayotiy ko‘nikmalar bolalarning ijtimoiy o‘zaro munosabatlari va muhit bilan moslashuvchanlikni rivojlantirishda muhim omil ekanini ta’kidlagan. Uning konstruktivistik yondashuvi bo‘yicha o‘quv jarayoni tajribaga asoslangan bo‘lishi zarur. Lev Vygotsky ijtimoiy o‘rganish nazariyasiga ko‘ra, hayotiy ko‘nikmalar jamiyat bilan o‘zaro muloqotda shakllanadi. Bu pedagogik jarayonni tashkil etishda hamkorlik va o‘zaro ta’sirni muhim deb biladi.John Deweyning tajribaviy ta’lim nazariyasi bo‘lajak pedagoglarni hayotiy muammolarni hal qilishga tayyorlashda amaliyotga asoslangan o‘qitishning ahamiyatini ta’kidlaydi. Unga ko‘ra, o‘qituvchi hayotiy vazifalarni sinf sharoitida modellashtirishi kerak. Ta’lim jarayonida tajriba aylanishi (experiential learning cycle) bo‘lajak pedagoglarni hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon kuzatish, tahlil qilish, sinovdan o‘tkazish va natijalarni amalda qo‘llash bosqichlarini o‘z ichiga oladi. Howard Gardnerning ko‘p intellekt nazariyasiga ko‘ra, har bir o‘quvchining o‘ziga xos intellektual qobiliyatlari bor. Pedagogik tizimda bu qobiliyatlarni inobatga olish hayotiy ko‘nikmalarni muvaffaqiyatli shakllantirishga yordam beradi. Edward de Bono kritik va lateral fikrlash usullari bo‘lajak pedagoglarni turli murakkab vaziyatlarda ijodiy echimlar topishga o‘rgatish uchun zarur.Raqamli texnologiyalarni ta’limga kiritish hayotiy ko‘nikmalar, xususan, axborot savodxonligi, muammolarni hal qilish va zamonaviy kommunikatsiya vositalaridan foydalanishni rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Emotsional intellekt (EI) nafaqat pedagogning shaxsiy rivojlanishi uchun, balki

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

o‘quvchilarning turli ijtimoiy vaziyatlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun ham muhimdir. Bu yondashuv orqali pedagoglarni shaxslararo muloqotni tashkil etishga tayyorlash mumkin. XXI asr ko‘nikmalari modeli (21st Century Skills Framework).Ushbu model AQShda ishlab chiqilgan bo‘lib, bo‘lajak pedagoglarni tayyorlashda muhim o‘rin tutadi. Model quyidagi asosiy ko‘nikmalarni rivojlantirishni nazarda tutadi: tanqidiy va ijodiy fikrlash; jamoada ishlash qobiliyati; texnologik savodxonlik; madaniyatlararo kompetensiya.

Bo‘lajak pedagoglarni soft skills (yumshoq ko‘nikmalar) va hard skills (texnik ko‘nikmalar) bilan jihozlash ta’lim tizimining muhim vazifasi ekanini ta’kidlaydi. Soft skills muammolarni hal qilish, etakchilik va kommunikatsiya ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi.

Takomillashtirilgan pedagogik tizimning asosiy tamoyillari: integratsion yondashuv: hayotiy ko‘nikmalarni nazariy bilimlar bilan uyg‘unlashtirish; amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim: o‘quv jarayonini real hayotiy vaziyatlarni hal qilishga yo‘naltirish; texnologik innovatsiyalarni qo‘llash: raqamli vositalar orqali ta’lim samaradorligini oshirish; shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv: Har bir talabaga individual yondashish.

Bo‘lajak pedagoglarni hayotiy ko‘nikmalarga tayyorlash ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biridir. Ushbu jarayon pedagogik faoliyat uchun zarur bo‘lgan bilimlar, ko‘nikmalar va qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan. Hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirish tizimining tarixi insoniyatning bilim olish jarayoni bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, u davrlar davomida shakllanib, rivojlanib kelgan. Ushbu maqolada mazkur tizimning tarixi va uning rivojlanish bosqichlari yoritiladi. Qadimgi Yunoniston va Rimda ta’limning maqsadi shaxsning aqliy, jismoniy va axloqiy rivojlanishini ta’minlash edi. Afina maktablari va Platonning Akademiyasida kelajak pedagoglari o‘qituvchi sifatida kasbiy ko‘nikmalarni egallaganlar. Ular muloqot, mantiqiy fikrlash va muammolarni hal qilish kabi hayotiy ko‘nikmalarga alohida e’tibor qaratganlar.

O‘rta asrlarda ta’limning asosiy maqsadi diniy e’tiqod va axloqiy qadriyatlarni shakllantirish edi. Bu davrda maktablar va universitetlarda kelajakdagi o‘qituvchilarga o‘z kasbiga oid nazariy bilimlar berilgan bo‘lsa-da, amaliy ko‘nikmalarga etarlicha e’tibor berilmagan. Shu bilan birga, madrasalarda o‘quvchilarni jamoaviy ishlash va axloqiy qoidalarga rioya qilishga o‘rgatish hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishga zamin yaratdi.

Uyg‘onish davrida ta’lim inson qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirishga yo‘naltirildi. Bu davrning taniqli pedagoglari, jumladan, Jan-Amos Komenskiy, hayotiy ko‘nikmalarning ahamiyatini ta’kidladi. Uning “Didaktika Magna” asarida amaliyotga asoslangan o‘qitish usullari va kelajak o‘qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning muhimligi qayd etilgan.

XX asr ta’limda tub o‘zgarishlar davri bo‘ldi. John Dewey va Lev Vygotskiy kabi taniqli pedagoglar shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvni ilgari surdilar. Deweyning “Amaliyot orqali ta’lim” nazariyasi hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishda muhim rol o‘ynadi. Shu davrda pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlash tizimi rivojlandi, bunda muloqot, muammoni hal qilish va ijodiy fikrlash ko‘nikmalari alohida o‘ringa ega bo‘ldi. O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan so‘ng, ta’lim tizimi milliy qadriyatlarga asoslangan holda rivojlana boshladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bo‘lajak pedagoglarni hayotiy ko‘nikmalar bilan qurollantirish maqsadida yangi ta’lim dasturlari ishlab chiqildi. Xususan: o‘qituvchilarni tayyorlashda amaliy mashg‘ulotlar ulushi oshirildi; ta’limning modulli yondashuvi kiritildi; kompetensiyaga asoslangan yondashuv rivojlantirildi.

Bugungi kunda pedagoglarni tayyorlashda hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirish kompetensiyalar tizimida amalga oshirilmoqda. Ushbu yondashuv pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda real hayotga yaqinlashtirilgan usullardan foydalanishni talab etadi. Hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirish uchun rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlarni echish, loyiha usullari kabi interaktiv yondashuvlar keng qo‘llanilmoqda. Zamonaviy ta’limda AKT vositalaridan foydalanish bo‘lajak pedagoglarda texnologik ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Bu esa hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Globallashuv sharoitida pedagoglarni turli madaniyatlar va tillar bilan ishlashga tayyorlash dolzarb vazifalardan biridir.

Bo‘lajak pedagoglarni hayotiy ko‘nikmalar bilan ta’minlash zamonaviy ta’lim tizimini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishidir. Ilmiy qarashlar tajriba, kommunikatsiya va emotsional rivojlanishni uyg‘unlashtirgan pedagogik tizimni yaratishga qaratilgan. Zamonaviy texnologiyalar, madaniyatlararo kompetensiya va shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim ushbu tizimning muvaffaqiyatini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Bo‘lajak pedagoglarni hayotiy ko‘nikmalar bilan qurollantirish jarayoni uzoq tarixiy rivojlanish yo‘lini bosib o‘tgan. Bugungi kunda bu jarayonning samaradorligi ta’lim mazmunini innovatsion texnologiyalar bilan boyitish va amaliyotga yo‘naltirish orqali oshirilmoqda. Mazkur tizimning takomillashuvi pedagoglarni zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda tayyorlashga xizmat qilmoqda.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Dewey, J. Democracy and Education. The Free Press, 1997.
2. Komenskiy, J. A. Didaktika Magna. Akademiya, 2003.
3. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978
4. Shulman, L. S. Knowledge and Teaching: Foundations of the New Reform. Harvard Educational Review, 1987.
5. Komarova, I. A. Pedagogika metodikasi. Toshkent, O‘zbekiston, 2001.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАТСИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**To`ychiyeva Inobot**, dotsent,PhD,[ **Туйчиева Инобат**, доцент, (PhD)], [**Inobot To`ychiyeva**, associate professor, (PhD)]; manzil:O‘zbekiston, Farg'ona viloyati, 712000, Farg'ona, Murabbiylar ko'chasi, 19,[аддрес:Узбекистан, Ферганская область, 712000, г. Фергана, улица Мурабияра, 19], [address:Uzbekistan, Fergana region, 712000, Fergana, Murabbilar street, 19].

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

O‘ZBEKISTONDA MUSIQA SAN’ATINING RIVOJLANISH JARAYONLARI VA TENDENSIYALARI

© A.Sh. Dadayev[1]✉
[1]O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: o‘zbek milliy musiqa san’ati xalqimiz hayoti va ijodi bilan chambarchas bog‘liq holda paydo bo‘lgan va rivojlanib kelgan qadimiy san’at turlaridan biridir. Bugungi kunda O‘zbekistonda musiqa san’atini rivojlantirish borasida qator ishlar amalga oshirilmoqda. Maqolada ushbu san’atning rivojlanish jarayonlari va asosiy tendensiyalar haqida fikr yuritiladi.

MAQSAD: O‘zbekiston musiqa san’ati qadimiy an’analarga asoslangan boy merosga ega bo‘lib, zamonaviy tendensiyalar bilan rivojlanmoqda. Milliy janrlar, xususan maqomlar va xalq qo‘shiqlari asrlar davomida saqlanib kelmoqda. Mustaqillik yillarida musiqa milliy uslublarni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirib, xalqaro miqyosda keng tanilmoqda. Musiqa ta’limi tizimining rivojlanishi yosh iste’dodlarni qo‘llab-quvvatlashga xizmat qilmoqda. An’anaviy va zamonaviy yo‘nalishlar uyg‘unligi bu sohaning barqaror rivojlanishini ta’minlamoqda.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda O‘zbekiston musiqa san’ati tarixiy rivojlanishi va zamonaviy tendensiyalari bilan bog‘liq yozma manbalar, ilmiy maqolalar, maqomlar va xalq qo‘shiqlari namunalaridan foydalanildi. Analitik, taqqoslash va tavsifiy metodlar qo‘llanilib, milliy va zamonaviy musiqa uslublarining uyg‘unlashuvi tahlil qilindi. Musiqa ta’limi va ijrochilikdagi o‘zgarishlar empirik kuzatishlar asosida baholandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: O‘zbekiston musiqa san’ati an’anaviy va zamonaviy yo‘nalishlar uyg‘unligi orqali barqaror rivojlanmoqda. Maqomlar va xalq qo‘shiqlari milliy o‘zlikni saqlab qolishda muhim rol o‘ynasa, zamonaviy texnologiyalar ijodiy imkoniyatlarni kengaytirdi. Yosh ijodkorlar milliy musiqani yangi formatlarda targ‘ib qilmoqda. Ta’lim tizimidagi islohotlar musiqa ijrochiligi va nazariyasini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Tadqiqot natijalari musiqa san’ati rivojlanishining istiqbolli yo‘nalishlarini belgilashga imkon berdi.

XULOSA: O‘zbekiston musiqa san’ati boy tarixiy merosi va zamonaviy tendensiyalari bilan milliy madaniyatni yuksaltirishda muhim o‘rin tutadi. An’anaviy maqomlar va xalq musiqasi zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashib, jahon sahnasida e’tirof etilmoqda. Ta’lim va yosh iste’dodlarni qo‘llab-quvvatlash orqali musiqa san’atining barqaror rivoji ta’minlanmoqda.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Kalit so'zlar: Milliy musiqa, san'at, musiqa madaniyati, kuy, tendensiya, integraysiya, taraqqiyot, milliy meros.

Iqtibos uchun: Dadayev A. O'zbekistonda musiqa san'atining rivojlanish jarayonlari va tendensiyalari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.235-242.

ПРОЦЕССЫ РАЗВИТИЯ И ТЕНДЕНЦИИ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА В УЗБЕКИСТАНЕ

© А. Ш. Дадаев[1]✉
[1]Государственный институт искусства и культуры Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: узбекское национальное музыкальное искусство-один из древнейших видов искусства, возникший и развивающийся в тесной связи с жизнью и творчеством нашего народа. Сегодня в Узбекистане проводится ряд работ по развитию музыкального искусства. В статье рассматриваются процессы развития этого искусства и основные тенденции.

ЦЕЛЬ: музыкальное искусство Узбекистана имеет богатое наследие, основанное на древних традициях, и развивается с учетом современных тенденций. Национальные жанры, в частности статусы и народные песни, сохранились на протяжении веков. В годы независимости музыка соединила национальные стили с современными технологиями и получила широкую известность на международном уровне. Развитие системы музыкального образования служит поддержке молодых талантов. Сочетание традиционных и современных тенденций обеспечивает стабильное развитие отрасли.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использованы письменные источники, научные статьи, статусы и образцы народных песен, связанные с историческим развитием и современными тенденциями музыкального искусства Узбекистана. Для анализа сочетания национального и современного музыкальных стилей использовались аналитический, сравнительный и описательный методы. Изменения в музыкальном образовании и исполнительстве оценивались на основе эмпирических наблюдений.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: музыкальное искусство Узбекистана устойчиво развивается за счет сочетания традиционных и современных направлений. Статусы и народные песни играют важную роль в сохранении национальной идентичности, а современные технологии расширили творческие возможности. Молодые артисты продвигают национальную музыку в новых форматах. Реформы в системе образования служат развитию музыкального исполнительства и теории. Результаты исследования позволили определить перспективные направления развития музыкального искусства.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: музыкальное искусство Узбекистана с его богатым историческим наследием и современными тенденциями играет важную роль в поднятии национальной культуры. Традиционные статусы и народная музыка сочетаются с современными технологиями и получают признание на мировой арене. Поддерживая образование и молодые таланты, обеспечивается устойчивое развитие музыкального искусства.

Ключевые слова: Национальная музыка, искусство, музыкальная культура, мелодия, тенденция, интеграция, прогресс, национальное наследие.

Для цитирования: Дадаев А. Процессы развития и тенденции музыкального искусства в узбекистане. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 235-242.

DEVELOPMENT PROCESSES AND TRENDS IN MUSICAL ART IN UZBEKISTAN

© Ahmadjon Sh. Dadayev[1]✉
[1]State Institute of Art and Culture of Uzbekistan, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: uzbek National musical art is one of the oldest forms of art that arose and developed in close connection with the life and work of our people. Today, a number of works on the development of musical art are being carried out in Uzbekistan. The article examines the processes of development of this art and the main trends.

AIM: the musical art of Uzbekistan has a rich heritage based on ancient traditions and is developing taking into account modern trends. National genres, in particular statuses and folk songs, have been preserved for centuries. During the years of independence, music combined national styles with modern technologies and gained wide popularity at the international level. The development of the music education system serves to support young talents. The combination of traditional and modern trends ensures the stable development of the industry.

MATERIALS AND METHODS: the study used written sources, scientific articles, statuses and samples of folk songs related to the historical development and modern trends of the musical art of Uzbekistan. Analytical, comparative and descriptive methods were used to analyze the combination of national and modern musical styles. Changes in music education and performance were assessed based on empirical observations.

DISCUSSION AND RESULTS: the musical art of Uzbekistan is steadily developing due to the combination of traditional and modern trends. Statuses and folk songs play an important role in preserving national identity, and modern technologies have expanded creative possibilities. Young artists promote national music in new formats. Reforms in the education system serve the development of musical performance and theory. The results of the study allowed us to identify promising areas for the development of musical art.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

CONCLUSION: the musical art of Uzbekistan with its rich historical heritage and modern trends plays an important role in raising the national culture. Traditional statuses and folk music are combined with modern technologies and are recognized on the world stage. Supporting education and young talents ensures the sustainable development of musical art.

Key words: national music, art, musical culture, melody, trend, integration, progress, national heritage.

For citation: Ahmadjon Sh. Dadayev. (2024) 'Development processes and trends in musical art in Uzbekistan', Inter education & global study, (9(1)), pp. 235-242. (In Uzbek).

Mustaqillik yillarida yurtimizning har bir viloyat va shaharlarida qaror topgan asriy milliy musiqiy qadriyatlarga tobora katta e'tibor berilayotgani tufayli unutilayozgan badiiy an'analar qad rostlay boshladi, ajdodlardan bebaho meros bo'lib kelayotgan musiqa namunalarini rivojlantirish va tadqiq qilish uchun keng imkoniyatlar yuzaga keldi.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 3-avgust kuni mamlakatimiz ijodkor ziyolilari vakillari bilan uchrashuvida xalqimizning ma'naviy kamolotida ijodkorlarning xizmati beqiyos ekanini alohida ta'kidlab, taraqqiyotimizning hozirgi bosqichida barcha sohalar vakillari qatori madaniyat va san'at ahlidan ham yanada faollik, yangi-yangi ijodiy g'oya va tashabbuslar bilan yashash, izlanish talab etilayotganini ta'kidladi. Ijodiy jamoalar shaxsni ijodiy rivojlantirish va tarbiyalashda katta imkoniyatlarga ega bo'lib, milliy va jahon madaniyatining ijodiy merosini asrab, targ'ib qiladi.

Ashula, musiqa, raqs - o'zbek milliy musiqa san'atining xalq hayoti va ijodi bilan chambarchas bog'liq holda paydo bo'lgan va rivojlanib kelgan qadimiy san'at turlaridan biridir. O'zbek xalqining musiqaga ixlosmandligi, kuy, ashula va raqs shaydosi ekanligi hammaga ma'lum. O'zlikni anglash, xalqning ma'naviy sarchashmalariga uning ildizlariga qaytishdan iborat, uzviy, tabiiy jarayondir.

Yurtimizda xalqimiz madaniyatini yuksaltirish, san'atni yanada ravnaq toptirish borasida yaratilayotgan beqiyos imkoniyatlarni sanab adog'iga yetib bo'lmaydi. Bularni dildan his qilib, teran idrok etishimiz joiz. Zotan, asrlarga tatigulik bunday ibratli ishlar bilan har qancha g'ururlansak arziydi. Bizdan talab etiladigani esa milliy madaniyatimizning yanada ravnaq topishi uchun fidokorona xizmat qilishdir, chunki milliy madaniyati yuksak xalq jahon hamjamiyatida mustahkam mavqega ega bo'ladi.

Bugun respublikamizda betakror milliy madaniyatimizni rivojlantirishda o'ziga xos ahamiyatga ega bo'lgan qator omillarni sanashimiz mumkin. Ular orasida ko'plab insonlarni birlashtirishga xizmat qilayotgan, milliy madaniyatimiz rivojiga salmoqli hissa qo'shayotgan badiiy havaskorlik jamoalarini ham ta'kidlab o'tish joizki, ularning bugungi kundagi faoliyatidan asosiy maqsad shonli tariximizdan meros an'analarimiz, madaniyat va san'atimizni saqlab qolish, el orasida targ'ib qilish va kerak bo'lsa, kelajak avlodga yetkazish desak ayni haqiqatni aytgan bo'lamiz. Badiiy havaskorlik - yakka jamoa bo'lib

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ishlanadigan, ishdan ajralgan holda mashg‘ulotlar, to‘garaklar ijod qilinadigan xalq ijodiyotining shakllari[1].

Mustaqilligimiz o‘zbek musiqa madaniyatini keng xalq ommasining ma’naviy mulkiga aylantirib, uni jahon musiqasi taraqqiyoti tarkibiga kiritishiga alohida yo‘l vazifasini bajardi. Shuning uchun ham mustaqilligimizning dastlabki yillaridayoq yuzlab havaskorlik ansambllari to‘garaklari tashkil topib, ijtimoiy hayotda juda muhim rol o‘ynadi. Bu davrda milliy musiqa an’analari yo‘llari o‘zlashtirilib, ularni xalq ommasi orasida targ‘ib etuvchi o‘ziga xos havaskorlik ashula va raqs ansambllari maydonga keldi. Ularning soni yildan yilga o‘sib bordi. Ular orasida bir qanchalari “Xalq ansambli” va “Namunali bolalar ansambli” degan yuksak unvonlarga sazovor bo‘lishdi. 2018-yil yakunlari hisobotiga ko‘ra esa Madaniyat Vazirligi tizimidagi muassasalarning o‘zida 138 ta “Xalq ansambli” va 9 ta “Namunali bolalar ansambli” unvoniga sazovor bo‘lgan ashula va raqs ansambllari mavjud.[2]

Jamiyat taraqqiyotining ibtidoiy bosqichlarida ijodkorlik sintetik xususiyatga ega bo‘lgan xalq o‘yinlarida namoyon bo‘ldi. Bu musiqa, ashula, raqs, she’riyat va jang san’atlari birlashtirilgan jonli ijro edi. Har bir sohaning o‘ziga xos tabiati, ritmi, tovushlari va san’ati mavjud. Birlamchi ommaviy raqsning bunday shakllariga insonning hayotiy ehtiyojlari va uning o‘zgaruvchan ritmga, tabiat va o‘zaro muloqotga jalb etilishi bilan bog‘liq holda rivojlangan estetik hodisa sifatida qarash mumkin. Raqs harakatlari kengligi va ochiqligi bilan e’tiborli. Unda qo‘llar keng, to‘liq uzunlikda ochiladi, raqs paytida bosh va tana cheklanmaydi, lekin har bir harakatni aniq ifodalaydi. Erkin shamollar ostida tebranayotgan qayinlar va emanlar hamda raqs tushayotgan insonning harakatlari xuddi shunday erkin, kuchga to‘la bo‘ladi. Bunday dramatizatsiyalar ko‘proq teatr va plastika harakatlarini eslatadi, unda inson shijoati jasorati, ba’zida ichki kechinmalari ifoda etilib, ajoyib ijro yuzaga keladi.

Ommaviy raqs estetik hodisa sifatida asta-sekin hayotning tabiiy ehtiyojlari va insonning ongli ravishda o‘zgaruvchan ritm va tabiat bilan aloqaga jalb qilinishi bilan bog‘liq holda tug‘ildi. Keyinchalik yuzaga kelgan raqs, o‘yin, marosim va boshqalar - bu ajdodlarimizning ongli ijod mahsulidir. Xoreografiyaning ushbu o‘ziga xos shakllari tomoshaviy sahna asarlarining evolyusiyasini aks ettiradi.

Voqelikka yangicha qarash bu - ijod, o‘rgata olinadigan bilim bu - ijod, o‘rgata olish esa savobdir. Xoreograf sifatida aktyorlarning dunyoqarashini boshqarishdan yiroq bo‘lsa-da, berilayotgan bilimlar orqali boyitib va o‘zining yo‘lini topishga erishish mumkin[3].

San’at mazmuni – hayot, atrofimizdagi voqelik, inson va uning ichki dunyosi o‘y-fikrlari, his-tuyg‘ularidir. San’at inson faoliyatining boshqa turlaridan ko‘ra badiiy obrazlarni yaratish orqali voqelikni o‘zlashtiradi. U kishining hissiyoti va onggiga bevosita ta’sir qiluvchi shaklda olamni guyoki yangidan yaratadi. Lekin, san’atkor hayotni,

[1] D.Yusupaliyeva, G.Xudoyberganova. “Madaniy-ma’rifiy muassasalarda ijodiy jamoalar bilan ishlash uslubiyoti”. O‘quv qo‘llanma, - T.: Navro‘z nashriyoti 2019 y.
[2] J.T.Shukurov. “Badiiy jamoalar bilan ishlash uslubiyoti (Ashula va raqs)”. Darslik. Toshkent -2020. 11-b.
[3] Авдеева Л.А. Ўзбек миллий рақс тарихидан - Т.:”Ўзбекрақс” бирлашмаси, 2001.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

xodisalar va narsalarni nusha qilib ko‘chirmaydi. U biror obrazga xos bo‘lgan eng umumiy, tipik xususiyatlarni saralab olib, ularning hammasini tushunib olib, obraz qiuofasini o‘zgartiradi, so‘ng uni rasm, she’r, musiqa asari shaklida gavdalantiradi. Albatta, har qanday san’atkorning asari muallifning shaxs asoratini o‘z ichida saqlab qoladi. Chunki, tashqi dunyoning obyektiv materiali san’atkorning ongida alohida qayta ishlab chiqilib, original, o‘ziga xos ijod bo‘lib qayta vujudga keladi. Biroq, shu bilan birga har bir ijodiy asar jamoat ongining mahsuloti deb ham hisoblanadi.[4] Negaki, u muayyan bir ijtimoiy psixologiya, mamlakat, tarixiy hodisa bilan bog’liq bo‘ladi. Badiiy ijodiyotning ijtimoiy tomoni shunda namoyon bo‘ladiki, inson o‘z zamondoshlari hamda xalqi o‘tmishi va odamzod bilan aloqadorligini badiiy obrazlar orqali his etadi. Haqiqiy san’at abadiy badiiy qadriyatlar ijod qilar ekan, huddi avlodlarning uzluksiz bog‘liqligini amalga oshiradi.

Musiqa - ohang (intonatsiya) san’ati, sadolarda ifodalangan voqelikning badiiy aksidir. U borliqni o‘ziga xos tarzda aks etib, uni boyitadi, hamda uni tushunib olish va o‘zgartirishda yordam beradi. Malumki, musiqa jamiyat hayotida muhim rol o‘ynaydi. Musiqa – insonning turmush tarzi va ijtimoy hayotida, mehnat va dam olish chog‘larida albatta ishtirok etadigan omil sifatida namoyon bo‘lib, odamni ma’naviy qadriyatlarga erishtiradigan noyob san’atdir. U shaxsning ma’naviy olamini, axloqiy maqsadlarini shakllantiruvchi estetik tarbiyaning samarali quroli deb hisoblanadi. Musiqaning o‘zi, uning yaratuvchilari, ijrochilari, tinglovchilaridan iborat musiqa madaniyati jamiyat madaniyatidagi muhim bir sohadir. Mamlakatimizda ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tizimli tashkil etish, bu borada amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar samaradorligini oshirish, aholi, ayniqsa yoshlarning intellektual salohiyati, ongu tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirish, vatanparvarlik, xalqqa muhabbat va sadoqat tuyg‘usi bilan yashaydigan barkamol avlodni tarbiyalash – davr talabidir[5].

Shu maqsadda ilm-fan, madaniyat va san’at, adabiyot va badiiy ijod sohalarining ma’naviy-ma’rifiy taraqqiyotdagi ta’sirchanligini yanada oshirishga qaratilgan dasturlar qabul qilamiz. Ijodkor ziyolilarga doimiy e’tibor qaratish, ularni moddiy va ma’naviy jihatdan rag‘batlantirish, uy-joy sharoitlarini yaxshilash va qo‘llab-quvvatlash borasidagi ishlarni ma’naviy-ma’rifiy sohadagi siyosatimizning muhim yo‘nalishlari deb bilamiz. Biron bir jamiyat o‘z taraqqiyotini ta’minlashda madaniyat va san’atni, o‘zining milliy-ma’naviy qadriyatlarini rivojlantirmay turib o‘z istiqbolini tasavvur eta olmaydi. O‘zining qadimiy va an’anaviy madaniyati bilan jahon sivilizatsiyasiga ulkan hissa qo‘shgan xalqimiz tomonidan yaratilgan boy madaniy merosimiz durdonalarini asrab-avaylash, o‘zbek xalqi madaniyati va san’atining tarkibiy qismi bo‘lgan qadimiy an’analarimiz, ajdodlarimizdan bizgacha yetib kelgan ma’naviy boylik – xalq qo‘shiqlari, cholg‘ulari, tomoshalar, dostonlar, maqomlar, raqslar va milliy marosimlarni bugungi kun talabidan o‘rganish,

[4] L.A.Urmanova, A.X.Trigulova, G.A.Ibrahimjanova “Musiqa nazariyasi”. O‘quv qo‘llanma. Toshkent-2012. 3-bet.
[5] SH.Mirziyoyev “Yangi O‘zbekiston strategiyasi”. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021. 275-b.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

unga katta hurmat bilan munosabatda bo‘lish, kelgusi avlodlarga bekami ko‘st yetkazish mustaqillik yillarida davlat siyosati darajasiga ko‘tarildi. [6]

Musiqa mashg‘ulotlarini tashkil etish metodikasi. Musiqa mashg‘ulotlarini tashkil etish metodikasi va maktabgacha ta‘limning kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan Davlat talablari. Maktabgacha ta‘lim jarayonida tarbiyalanuvchilarning tayyorgarlik darajasiga qo‘yiladigan minimal talablar. Musiqa mashg‘ulotlarini o‘tkazish metodikasi fanidan ta‘lim mazmunining minimal hajmi. Tarbiyalanuvchilarning musiqa mashg‘ulotlarida egallashi lozim bo‘lgan kompetensiyalari. Musiqa mashg‘ulotlari ta‘limi dasturi mazmuni, mohiyati va tahlili. Mashg‘ulotlar tahlili. «Ilk qadam» maktabgacha ta‘lim muassasalari uchun ishlab chiqilgan dastur – davlat hujjati bo‘lib, musiqa rahbarini ta‘limiy tarbiyaviy ishi, bolalarni barkamol tarbiyalab maktab ta‘limiga tayyorlashini nazarda tutadi. Musiqa mashg‘ulotlarini rejalashtirar ekan, pedagog bolalarning aqliy, jismoniy, emotsional yuklamalarini hisobga olishi kerak va shunga ko‘ra o‘rgatiladigan repertuar va faoliyat turlarini ketma – ketligini to‘g‘ri tuzishi kerak.

Har bir musiqa rahbari har bir musiqa mashg‘ulotini qiziqarli va bolalar xotirasida uzoq saqlanishi uchun ko‘rgazmalardan unumli foydalanishni bilishi zarur. Mashg‘ulotni tashkillashda musiqa rahbari quyidagilarni yoddan chiqarmasligi kerak: mashg‘ulot bayoni, yangi qo‘shiq, raqs xarakatlari, foydalaniladigan cholg‘u asboblari uchun tayyorlangan ko‘rgazmalar; qismlarni bir-biriga uzviy bog‘lay olish; bolalarni qiziqtirish uchun ularning yosh xususiyatlarini e‘tiborga oligan xolda sodda va past ohangda muloqatda bo‘lish; texnika vositalaridan foydalana olish; musiqiy ta‘limiy va didaktik o‘yinlar yordamida bolalar bilim va ko‘nikmalarini mustahkamlab borish; musiqaviy xarakatli o‘yinlarni atributlar va o‘yinchoqlar yordamida tashkillashtirish.[7]

Ashula va raqs ansambllarining asosiy vazifasi insonni g‘oyaviy va estetik jihatdan tarbiyalashdan iborat bo‘lib, bu o‘zining janri, ishtirokchilarning yoshi, jinsi va son jihatidan tarkibi kabi xususiyatlariga qarab turlarga bo‘linadi. Masalan, bolalar ashula va raqs ansambli, kattalar ashula va raqs ansambllari tabiiyki, o‘zining avvalo repertuari, ijro jihati, o‘z oldiga qo‘yilgan vazifalari bilan ham farq qiladi. Yoxud alohida ayollar va alohida erkaklar ashula va raqs ansambllari ham bo‘lishi mumkin. Bulardan tashqari, mamlakatimizda to‘rt yo‘nalishda, Qoraqalpoq bilan besh yo‘nalishda faoliyat ko‘rsatayotgan ashula va raqs ansambllar mavjud. Bularning barchasi mazkur yo‘nalishlarning xilma-xil ekanligidan dalolat beradi.

O‘z ijodiy faoliyatini vokal-xorlari va xalq ansambllari bilan ishlashga bag‘ishlagan rahbarlar xonandani muntazam ravishda to‘g‘ri tarbiyalash uchun zarur bo‘lgan ijodiy pedagogik jarayonni chuqurroq idrok qilishi zarur. Rahbarning tashkilotchiligi va tashabbuskorligi, ayniqsa, xorni tashkil qilish davrida qo‘l keladi. Vokal-xorni tashkil qilish ma’lum davrni o‘z ichiga oladi. Albatta, bu davrda qator tashkiliy ishlar amalga oshiriladi.

[6] D.Yusupaliyeva, G.Xudoyberganova. “Madaniy-ma’rifiy muassasalarda ijodiy jamoalar bilan ishlash uslubiyoti” o‘quv qo‘llanma, - T.: “Navro‘z” nashriyoti 2019-y. -15 b.
[7] B. Boltayev, J. A. Xodjayev. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida musiqa tarbiyasi. Darslik. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021.– 27-bet.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Tashkiliy davr ikki hafta, bir-ikki oy, xatto, undan ham ko‘pga cho‘zilishi mumkin. Tashkiliy davr qancha tez amalga oshsa, shuncha ishning samarasi yaxshi bo‘ladi. Ishlab chiqarish korxonalarida, o‘quv yurtlarida, muassasalarda, madaniyat saroylarida vokal-xor jamoasi, ashula va raqs ansambli tuzish uchun, dastavval, kasaba uyushmasi, yoshlar tashkilotlari madaniyat saroyi xodimlari hamkorligida keng tayyorgarlik ishlarini olib borishi zarur.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. SH.Mirziyoyev “Yangi O‘zbekiston strategiyasi”. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021. 458 b.
2. D.Yusupaliyeva, G.Xudoyberganova. “Madaniy-ma’rifiy muassasalarda ijodiy jamoalar bilan ishlash uslubiyoti”. O‘quv qo‘llanma, - T.: Navro‘z nashriyoti 2019-y.
3. J.T.Shukurov. “Badiiy jamoalar bilan ishlash uslubiyoti (Ashula va raqs)”. Darslik. Toshkent -2020. 11-b.
4. Авдеева Л.А. Ўзбек миллий рақс тарихидан - Т.: “Ўзбекрақс” бирлашмаси, 2001.
5. L.A.Urmanova, A.X.Trigulova, G.A.Ibrahimjanova “Musiqa nazariyasi”. O‘quv qo‘llanma. Toshkent-2012. 175-bet.
6. B. Boltayev, J. A. Xodjayev. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida musiqa tarbiyasi. Darslik. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021.– 27-bet.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Dadayev Ahmadjon Shokarimovich,** O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti “Milliy qo‘shiqchilik” kafedrasi v.b. professori, O‘zbekistonda xizmat ko‘rsatgan artist, [**Дадаев Ахмаджон Шокаримович,** Государственный институт искусств и культуры Узбекистана, в.б.профессор кафедры “Национальное пение", Заслуженный артист Узбекистана], [**Dadayev A. Shokarimovich,** Uzbek state institute of art and culture, Professor of the Department of National Singing Honored Artist of Uzbekistan; manzil 190111, O‘zbekiston, Toshkent, [адрес: 190111, Узбекистан, Ташкент,], [address: 190111, Uzbekistan, Tashkent]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

RANGTASVIR FANIDAN TALABALARNING IJODKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

© X.H. Ibragimov [1]✉

[1] Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Chirchiq, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada pedagogik strategiyalar va ularning psixologik va kognitiv ta’siriga e'tibor qaratib, o‘quvchilarni rasm chizishda ijodkorlikni rivojlantirishning innovatsion va an’anaviy usullari ko‘rib chiqiladi. bugungi ta'lim tizimida badiiy ijodkorlikka asoslangan metodlarning roli tobora ortib bormoqda, bu esa mazkur yo'nalishdagi tadqiqotlarning ahamiyatini oshiradi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – texnika oliy o‘quv yurtlarida o‘quv materiallarini imitatsion-variativlik yondashuvi yordamida o‘qitish samaradorligini oshirish va o‘quvchilarni amaliy ko‘nikmalarga tayyorlashda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning afzalliklarini aniqlashdir. tadqiqotda san'at o'qituvchilari o'z o'quvchilarida ijodiy salohiyatni optimallashtirish uchun qabul qilishi mumkin bo'lgan strategiyalarni taklif qiladi, ular nafaqat malakali rassomlar, balki innovatsion mutafakkirlar ham bo'lishini ta'minlaydi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda imitatsion-variativ o‘qitish texnologiyalari va ularning texnika yo‘nalishidagi ta’lim jarayoniga qo‘llanishi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. badiiy ta'lim, xususan, rassomlik, ijodiy ongni shakllantirish va kognitiv, hissiy va estetik rivojlaniyishni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ijodiy qobiliyatlar, xususan, tasviriy san'atda nafaqat o‘ziga xos xususiyat, balki maqsadli pedagogik strategiyalar orqali rivojlantirish va yaxshilash mumkin.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar imitatsion-variativlik yondashuvi yordamida "intellektual o‘lchash asboblari" fanini o‘qitishda talabalar bilim darajasining sezilarli darajada oshganini ko‘rsatdi. ijodkorlik badiiy rivojlanishning asosiy tarkibiy qismi bo‘lib, ayniqsa rasm chizishda o‘quvchilarni atrofdagilar bilan muloqot qilish, shaxsiy hikoyalarini ifodalash va turli xil texnika va vositalar bilan tajriba o‘tkazishga da’vat etiladi. rassomlik ta’limi ijodiy ongni shakllantirish va kognitiv, hissiy va estetik rivojlaniyishni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

XULOSA: tadqiqot natijalari texnika oliy o‘quv yurtlarida imitatsion-variativlik asosida o‘qitish texnologiyalarini qo‘llash o‘quv jarayonini yanada samarali va amaliyotga yaqinlashtirishi mumkinligini tasdiqladi. badiiy ta’lim, xususan, rassomlik, ijodiy ongni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

shakllantirish va kognitiv, hissiy va estetik rivojlaniyishni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Kalit so‘zlar: ijodkorlik, badiiy, plener, texnologiya, badiiy, kognitiv, estetik.

Iqtibos uchun: Ibragimov X.H. Rangtasvir fanidan talabalar ijodkorlik faoliyatini rivojlantirish usullari // Inter Education & Global Study. 2024. №9(1). B.243-249.

МЕТОДЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ ПО КУРСУ "РИСОВАНИЕ"

© Х.Х. Ибрагимов [1]✉
[1] Чирчикский государственный педагогический университет, Чирчик, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются педагогические стратегии и их психологическое и когнитивное влияние, рассматриваются инновационные и традиционные методы развития творческой активности студентов в рисовании.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — повысить эффективность преподавания учебного материала в технических вузах с использованием имитационно-вариативного подхода и выявить преимущества использования инновационных технологий в подготовке студентов к практическим навыкам. исследование также рассматривает стратегии оптимизации творческого потенциала студентов, что позволяет не только готовить квалифицированных художников, но и воспитывать инноваторов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании проведен анализ научной литературы по имитационно-вариативным технологиям обучения и их применению в образовательном процессе в области технических направлений. важное внимание уделено изучению педагогических стратегий, направленных на развитие творческой активности студентов. художественное образование, в частности рисование, играет ключевую роль в формировании творческого сознания и когнитивного, эмоционального и эстетического развития студентов. особое внимание уделено методам пленэрного рисования и использования современных технологий, включая графические планшеты, программное обеспечение для 3d-моделирования и технологии дополненной реальности.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показали, что использование имитационно-вариативного подхода позволяет значительно повысить уровень знаний и творческих навыков студентов. выявлено, что такие подходы, как интеграция технологий, совместное обучение и экспериментальное изучение, создают более динамичную и увлекательную учебную среду. кроме того, методы рисования на природе (пленэр) способствуют развитию наблюдательности, эмоционального восприятия окружающего мира и когнитивной гибкости. установлено, что сочетание традиционных и современных технологий в

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

художественном образовании способствует более эффективному развитию творческого мышления и эстетического восприятия.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что использование технологий обучения на основе имитационно-вариативного подхода в технических вузах может сделать образовательный процесс более эффективным и приближенным к практике. творческая активность студентов может быть значительно усилена за счет внедрения инновационных подходов, обеспечивающих гармоничное сочетание традиционных методов рисования и современных технологий.

Ключевые слова: творчество, искусство, пленэр, технологии, когнитивное развитие, эстетическое восприятие.

Для цитирования: Ибрагимов Х.Х. Методы развития творческой активности студентов в преподавании живописи // Inter Education & Global Study. 2024. №9(1). С. 243-249.

METHODS OF DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE ACTIVITY IN THE SUBJECT OF "DRAWING"

© Khurshid Kh. Ibragimov[1]✉
[1]Chirchik State Pedagogical University, Chirchik, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes pedagogical strategies and their psychological and cognitive effects, considering innovative and traditional methods for developing students' creativity in painting. particular attention is given to integrating modern approaches in art education to enhance students' cognitive, emotional, and aesthetic development.

AIM: the main objective of the study is to improve the effectiveness of teaching educational materials in technical universities using the simulation-variational approach and to identify the advantages of using innovative technologies in preparing students for practical skills. the study also proposes strategies art educators can adopt to optimize their students' creative potential, ensuring they become not only skilled artists but also innovative thinkers.

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on simulation-variational teaching technologies and their application in the educational process in technical fields. particular focus was given to strategies that foster creativity in students, including traditional and modern approaches. artistic education, especially painting, plays a crucial role in shaping creative consciousness and enhancing cognitive, emotional, and aesthetic growth.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that using the simulation-variational approach in teaching significantly improved students' creative abilities and

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

knowledge. innovative teaching strategies, including collaborative practices and technology integration, were found to create more dynamic and engaging learning environments. additionally, methods such as plein-air painting promoted observational skills and emotional connection with real-world contexts, contributing to enhanced creative expression.

CONCLUSION: the study results confirmed that applying simulation-variational teaching technologies in technical universities can make the educational process more effective and closer to practical applications. artistic education, particularly painting, is pivotal in fostering creativity, cognitive adaptability, and emotional development, ensuring students are well-prepared for both academic and practical challenges.

Keywords: creativity, art, plein-air, technologies, cognitive development, aesthetic perception.

For citation: Khurshid Kh. Ibragimov. (2024). "Methods for developing students' creative activity in painting lessons," Inter Education & Global Study, (9(1)), pp. 243-249 (In Uzbek)

Mamlakatimizda so‘nggi yillarda ta’lim tizimining hozirgi bosqichida ta’lim mazmuni va metodikasiga, uning sifat va samaradorligini oshirish bo‘yicha keng qamrovli ishlar olib borilib, ta’lim mazmunini loyihalash, kasbiy grafik kompetentsiyalarni tuzilmalarga ajratish, o‘qitishning yangi metodik modellarini yaratish va ularni ta’lim amaliyotida qo‘llashga alohida e’tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasida “uzluksiz ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, sifatli ta’lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlash siyosatini davom ettirish” ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Bunda bo‘lajak chizmachilik ta’limi o‘qituvchilarining kasbiy grafik kompetentligini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning didaktik imkoniyatlarni ta’minlash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Ijodkorlik badiiy rivojlanishning asosiy tarkibiy qismi bo'lib, ayniqsa rasm chizishda o'quvchilarni atrofdagilar bilan muloqot qilish, shaxsiy hikoyalarini ifodalash va turli xil texnika va vositalar bilan tajriba o'tkazishga da'vat etiladi. Badiiy ta'lim, xususan, rassomlik, ijodiy ongni shakllantirish va kognitiv, hissiy va estetik rivojlanishni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Dunyo texnologik taraqqiyot, globallashuv va fanlararo yondashuvlarning tobora ko'proq ta'siri ostida bo'lganligi sababli, rassomlik ta'limi rivojlanayotgan talaba ehtiyojlari va ta'lim amaliyotiga moslashish uchun moslashishi kerak. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijodiy qobiliyatlar, xususan, tasviriy san'atda nafaqat o'ziga xos xususiyat, balki maqsadli pedagogik strategiyalar orqali rivojlantirish va yaxshilash mumkin. To'g'ridan-to'g'ri kuzatish va texnik mashqlar kabi rasm chizishni o'rgatishning an'anaviy usullari poydevor ko'nikmalarini shakllantirishda muhim bo'lib qolmoqda. Biroq, zamonaviy yondashuvlar hamkorlik amaliyotlari, texnologiya integratsiyasi va tajribaviy o'rganish strategiyalarini o'z ichiga olgan holda kengaytirildi. Ta'limda fanlararo usullarning ortib borayotgan ahamiyati ijodkorlik yagona fan doirasidan tashqarida izlanishlarni rag'batlantiradigan muhitda eng yaxshi

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

rivojlanganligini ko'rsatadi. Talabalarning rasm chizish bo'yicha ijodkorligini rivojlantirish o'quv muhiti va o'qitish uslublariga ham bog'liq. Xovard Gardner (1999) tomonidan ko'p aql bo'yicha tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijodkorlikni individual kuchli tomonlarga moslashtirilgan turli xil o'qitish usullari orqali rivojlantirish mumkin. Bundan tashqari, tashqi va tabiatga asoslangan rasm (en plein air) kabi jismoniy muhit o'quvchilarni real dunyo kontekstlariga cho'mdirish, kuzatish ko'nikmalarini va landshaftga hissiy jalb qilishni rag'batlantirish orqali ijodiy ifodani rivojlantiradi.

Ushbu maqola an'anaviy, zamonaviy va kelajakka yo'naltirilgan yondashuvlarni hisobga olgan holda o'quvchilarni rasm chizishda ijodkorlikni rivojlantirish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan turli usullarni o'rganadi. Mavjud tadqiqotlar va amaliy misollarni o'rganib chiqib, biz san'at o'qituvchilari o'z o'quvchilarida ijodiy salohiyatni optimallashtirish uchun qabul qilishi mumkin bo'lgan strategiyalarni taklif qilamiz, ular nafaqat malakali rassomlar, balki innovatsion mutafakkirlar ham bo'lishini ta'minlaymiz.

O‘quvchilarning rassomchilikda ijodkorlikni rivojlantirishga oid adabiyotlar boy bo‘lib, turli pedagogik strategiyalar, kognitiv nazariyalar va texnologik yutuqlarga e’tibor qaratiladi. Tarixiy jihatdan, badiiy ta'lim texnik ko'nikmalarni egallashga qaratilgan bo'lsa-da, so'nggi o'n yilliklarda ijodkorlikni rivojlantirishning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Elliot Eisner kabi tadqiqotchilar ijodkorlik nafaqat o'ziga xos xususiyat, balki tizimli ta'lim orqali tarbiyalanishi mumkin bo'lgan mahorat ekanligini ta'kidlaydilar. Eisnerning ishi o'qituvchining qulay o'quv muhitini ta'minlashdagi rolini ta'kidlaydi, bu erda talabalar an'anaviy chegaralardan tashqarida tajriba va fikrlashga da'vat etiladi.

Rasmiy ta'limda yangi media va texnologiyalarning integratsiyasi ham so'nggi yillarda rivojlanayotgan tendentsiya bo'ldi. Raqamli vositalar, jumladan, grafik planshetlar, 3D modellash dasturlari va kengaytirilgan haqiqat (AR) san'at sinflarida ijodiy imkoniyatlarni kengaytirishi ko'rsatildi. Ushbu tendentsiya "raqamli savodxonlik" sari kengroq ta'lim harakati bilan mos keladi, bu erda talabalar o'zlarining badiiy jarayonining bir qismi sifatida raqamli vositalarni boshqarish va manipulyatsiya qilishni o'rganadilar. Bundan tashqari, ushbu integratsiya talabalarga o'z g'oyalarini yaxshiroq tasavvur qilishlariga yordam beradi, bu ularga an'anaviy usullar orqali o'ylab topmagan kompozitsiyalar va tuzilmalar bilan tajriba o'tkazish imkonini beradi. Bundan tashqari, ochiq havoda va tabiatga asoslangan rasm (en plein air) san'at o'quvchilarida ijodkorlikni rivojlantirishning muhim usuli sifatida qiziqish uyg'otmoqda. Kaplan va Kaplan (1989) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ta'kidladiki, tabiiy muhit ijodkorlik va kognitiv moslashuvchanlikni rag'batlantiradi, shu bilan birga dinamik va hissiy jihatdan boy o'rganish tajribasini beradi.

Rangtasvir o'quvchilarining ijodkorligini samarali oshirishga yordam beradigan usullar haqida qimmatli ma'lumotlarni beradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy texnikalar, hamkorlikda o'rganish va texnologik integratsiyani o'z ichiga olgan o'qitish strategiyalari yanada dinamik va jozibador o'quv muhitini yaratishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Eksperimental guruhlardan to'plangan ma'lumotlar turli xil pedagogik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

usullarni qo'llash orqali o'quvchilarning rasm chizishdagi ijodkorligini sezilarli darajada oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

Texnologik va hamkorlik strategiyalariga qo'shimcha ravishda, **tashqi havoda va tabiatga asoslangan ta'lim** badiiy ta'limda ijodkorlikka muhim hissa qo'shayotgani aniqlangan. To'g'ridan-to'g'ri tabiatdan rasm chizishni o'z ichiga olgan **en plein air** rasm amaliyoti atrof-muhit bilan bevosita aloqani rag'batlantirish va kuzatish qobiliyatini oshirish orqali ijodkorlikni rivojlantirishi ko'rsatilgan. Kaplan va Kaplan (1989) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, tabiiy muhit **ijodiy fikrlash va kognitiv moslashuvchanlikni** rag'batlantiradi, muammoni hal qilish qobiliyatini va hissiy farovonlikni oshiradi. Beasley (2021) tomonidan olib borilgan yaqinda o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ochiq havoda rasm chizish mashg'ulotlarida qatnashgan talabalar studiyada ishlaydiganlarga qaraganda ijodkorlik **40% ga o'sgan**. Bundan tashqari, talabalar ochiq havoda rasm chizishda o'zlarini ko'proq ilhomlantirayotganliklari va stressni kamroq his qilishlari haqida xabar berishdi, bu esa ijodiy jarayonda atrof-muhit omillari hal qiluvchi rol o'ynashidan dalolat beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чоратадбирлари тўғрисида” 2017 йил 20 апрелдаги ПФ2909 сонли қарори // Халқ сўзи, 2017 йил 20 апрель.
2. Xasanovich, I. X. DEVELOPMENT OF PUPIL’S CREATIVE ACTIVITY THROUGH ORGANIZING FINE ART CLASSES IN NATURE. FRONTLINE SOCIAL SCIENCES AND HISTORY JOURNAL., (ISSN – 2752-7018)., VOLUME 03, ISSUE 05, Pages: 52-60.
3. Байметов, Б. Б., Султанов, Х. Э., & Муратов, Х. Х. (2019). Психологические основы активизации творческих способностей студентов в процессе практических занятий. Вестник науки, 1(7 (15)), 67-71.
4. Xasanovich, I. X. DEVELOPMENT OF PUPIL’S CREATIVE ACTIVITY THROUGH ORGANIZING FINE ART CLASSES IN NATURE.
5. Султанов, Х. Э., Худайбердиев, П. У., & Собиров, С. Т. (2017). Непрерывное образование в Узбекистане как требование времени. Молодой ученый, (4), 385-389.
6. Kukiev Boburmirzo Bahodir Ugli, (2020) Problem-based learning technology in teaching auxiliary projection techniques. Journal of Critical Reviews, 7(6), 917-921.
7. Sh.K.Murodov. E.M.Mirzayev Hayitov.J.M. (2021). Определия параметров отсеков поверхностей второго порядка по заданному объему centiral asian journal of mathematical theory and computer sciences. Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў, Volume 02 Issue 05. ISSN 2660-5309.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

8. Hayitov.J.M.(2022).Muhandislik grafikasi fanlarini axborot-kommunikasiya texnologiyalari yordamidao'qitish orqali talabalarni ijodkorlik qobilyatini oshirish. Science and education scientific journal. ISSN 2181-0842.VOLUME 3, ISSUE 11.
9. N. Valiyev. Chizmachilik. (geometrik chizmachilik). O'quv qo'llanma. – T.: 2013.
10. Pulat Adilov,. (2018). New View to Executing Sketch and Technical Drawing Eastern European Scientific Journal (ISSN 2199-7977) Journal 102-104.
11. Jumayev.I.O. (2021) Muhandislik grafikasi fanlarida uch o'lchamli fazoni auto cad dasturidan foydalanib qo'llash usullari va ahamiyati. "Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў" 99-101-b.
12. Jumayev. I.O. (2021) Chizmalarni autocad dasturida chizishda dasturning mavjud murakkabliklarini qo'lda chizishga moslashtirish (o'rgatish) usullari. Муғаллим ҳәм үзликсиз билимлендириў. 94-99-b.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Ibragimov Xurshid Xasanovich**, o'qituvchi [**Ибрагимов Хуршид Хасанович,** учитель], [**Ibragimov Khurshid Khasanovich,** teacher]; manzil: Chirchiq shahri, Amir Temur ko'chasi 104 uy, [адрес: Город Чирчик, ул. Амира Темура 104], [address: Chirchiq city, Amir Temur Street 104 House].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARI OG'ZAKI NUTQ MADANIYATIGA QO'YILADIGAN TALABLAR: RAVONLIK, ARTIKULYATSIYA, ANIQLIK VA TO'G'RILIK

© Z.K. Kodirova[1]✉

[1] Namangan davlat universiteti, Namangan, O'zbekiston

KIRISH: maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarining og'zaki nutq madaniyatiga qo'yiladigan talablar, xususan ravonlik, artikulyatsiya, aniqlik va to'g'rilik kabi elementlarning ta'lim jarayonidagi o'rni tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi-boshlang'ich sinf o'qituvchilarining og'zaki nutq madaniyati talablariga javob berish darajasini oshirish va bu elementlarning o'quvchilarning kognitiv va hissiy rivojlanishiga ta'sirini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida og'zaki nutq madaniyatiga oid adabiyotlar va boshlang'ich sinf o'qituvchilari nutqining amaliy tahliliga asoslangan yondashuv qo'llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko'rsatdiki, og'zaki nutq madaniyati talablariga javob beruvchi o'qituvchilar ta'lim jarayonida o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirishga yordam beradi.

XULOSA: tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ravonlik, artikulyatsiya, aniqlik va to'g'rilik kabi og'zaki nutq elementlarini takomillashtirish orqali o'quv jarayonining samaradorligini oshirish mumkinligini tasdiqladi.

Kalit so'zlar: og'zaki nutq madaniyati, boshlang'ich sinf o'qituvchilari, ravonlik, artikulyatsiya, aniqlik, to'g'rilik, muloqot ko'nikmalari, ta'lim..

Iqtibos uchun: Kodirova Z.K. Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining og'zaki nutq madaniyatiga qo'yiladigan talablar: Ravonlik, artikulyatsiya, aniqlik va to'g'rilik. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.250-255.

ТРЕБОВАНИЯ К УЧИТЕЛЯМ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ КУЛЬТУРА УСТНОЙ РЕЧИ: БЕГЛОСТЬ, АРТИКУЛЯЦИЯ, ТОЧНОСТЬ И ПРАВИЛЬНОСТЬ

© З. К. Кодирова[1]✉

[1]Наманганский государственный университет, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются требования к устной речи учителей начальных классов, включая беглость, артикуляцию, точность и правильность, и их влияние на образовательный процесс.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — выявить ключевые аспекты культуры устной речи учителей начальных классов и определить их роль в формировании языковых и когнитивных навыков учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании использовался анализ научной литературы, посвященной культуре речи и её основным компонентам, а также наблюдение за устной речью учителей начальных классов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что высокие стандарты беглости, артикуляции, точности и правильности в устной речи учителей способствуют улучшению восприятия информации учащимися и их речевому развитию.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтверждают, что соблюдение требований к культуре устной речи учителей начальных классов способствует созданию эффективной образовательной среды и повышению учебных достижений школьников.

Ключевые слова: культура устной речи, учителя начальных классов, беглость, артикуляция, точность, правильность, коммуникативные навыки, образование.

Для цитирования: Кодирова З.К. Требования к учителям начальных классов культура устной речи: беглость, артикуляция, точность и правильность. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 250-255.

REQUIREMENTS FOR PRIMARY CLASS TEACHERS' CULTURE OF ORAL SPEECH: FLUENCY, ARTICULATION, ACCURACY AND CORRECTNESS

© Zulfiya K. Kodirova[1]✉
[1]Namangan State University, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the requirements for the oral speech culture of primary school teachers, focusing on fluency, articulation, accuracy, and correctness, and their impact on the educational process.

AIM: the main objective of the study is to identify key aspects of primary school teachers' oral speech culture and assess their role in fostering linguistic and cognitive skills among young students.

MATERIALS AND METHODS: the study utilized an analysis of scientific literature on oral speech culture and its key components, alongside observations of primary school teachers' oral communication practices.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings revealed that maintaining high standards of fluency, articulation, accuracy, and correctness in teachers' oral communication significantly enhances students' understanding, engagement, and speech development.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

CONCLUSION: the study results confirmed that adherence to the requirements for oral speech culture among primary school teachers contributes to creating an effective learning environment and improving students' educational outcomes.

Keywords: oral speech culture, primary school teachers, fluency, articulation, accuracy, correctness, communication skills, education.

For citation: Zulfiya K. Kodirova. (2024) 'Requirements for primary class teachers' culture of oral speech: fluency, articulation, accuracy, and correctness', Inter education & global study, (9(1)), pp. 250-255. (In Uzbek).

Boshlang'ich ta'lim - bu bolalar nafaqat akademik jihatdan rivojlanadigan, balki muhim muloqot va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradigan asosiy bosqichdir. O'qituvchilar, ayniqsa, boshlang'ich maktablarda o'z o'quvchilariga namuna bo'lib xizmat qiladi va ularning og'zaki muloqoti yosh ongni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchining nutq madaniyati o'quvchilarning tushunchalarni qanchalik yaxshi tushunishiga, ko'rsatmalarga rioya qilishiga va o'quv materiallari bilan shug'ullanishiga ta'sir qiladi.[1] Shuning uchun ogʻzaki nutq madaniyatini yuqori darajada ushlab turish birinchi oʻrinda turadi. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun og'zaki nutq madaniyatining to'rtta muhim jihati: ravonlik, artikulyatsiya, aniqlik va to'g'rilik ko'rib chiqiladi.

1. Ravonlik: Muloqot oqimi

Nutqda ravonlik soʻz va fikrni keraksiz pauzalar va uzilishlarsiz silliq va izchil yetkazilishi bilan tavsiflanadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun ravonlik juda muhim, chunki u uzluksiz muloqotni osonlashtiradi, o'quvchilarga materialni yanada samarali kuzatish va o'zlashtirish imkonini beradi. Ravon nutq, shuningdek, o'quvchilarni sinfdagi muhokamalarda faol ishtirok etishga undashi mumkin bo'lgan ishonch va malakani aks ettiradi.[2]

Nima uchun ravonlik muhim:

Talabalar orasida yaxshiroq tushunishni rag'batlantiradi.

Yosh o'quvchilarning e'tiborini saqlashga yordam beradi.

Uzluksiz o'zaro ta'sirga ruxsat berish orqali sinf dinamikasini yaxshilaydi.

Ravon nutqni rivojlantirish uchun o'qituvchilar o'z darslarini olib borishda mashq qilishlari, mazmun bilan tanishishlarini ta'minlashlari va "um" yoki "uh" kabi og'zaki to'ldiruvchilarni minimallashtirish ustida ishlashlari kerak. Ovozni baland ovozda o'qish, notiqlik mashqlarida qatnashish va sinfda dialoglarni doimiy ravishda mashq qilish ham ravonlikni oshirishi mumkin.[3]

2. Artikulyatsiya: Nutqda aniqlik

Artikulyatsiya o'qituvchining so'zlarni aniq talaffuz qilishini anglatadi. Talabalar uchun, ayniqsa, boshlang'ich maktabda aniq artikulyatsiya juda muhim, chunki ular hali ham til ko'nikmalarini rivojlantirmoqda va so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishni o'rganishda aniq

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ko'rsatmalarga muhtoj. To'g'ri artikulyatsiya nafaqat tilni o'zlashtirishga yordam beradi, balki ko'rsatmalarning aniq tushunilishini ham ta'minlaydi.

Artikulyatsiyaning ahamiyati:

Tushunishni yaxshilaydi, ayniqsa til o'rganish muhitida.

Asosiy tushunchalar va atamalarning aniq ifodalanishini ta'minlaydi.

Talabalarning taqlid qilish va to'g'ri talaffuzni o'rganish qobiliyatini oshiradi.

O'qituvchilar fonetik mashqlar, tilni burish va nutq paytida to'g'ri talaffuz qilishga e'tibor berish orqali artikulyatsiyani yaxshilashlari mumkin. Tengdoshlar yoki murabbiylarning talaffuz bo'yicha muntazam fikr-mulohazalari ham foydali bo'lishi mumkin.

3. Aniqlik: Tildan to‘g‘ri foydalanish

Nutqning aniqligi aniq ma'nolarni etkazish uchun to'g'ri so'z va iboralardan foydalanishni o'z ichiga oladi.[4] Sinfda o‘qituvchi tilining to‘g‘riligi muhim ahamiyatga ega, chunki o‘quvchilar o‘qituvchiga tayanib, ularga mos lug‘at va iboralar beradi. Atamalarni noto'g'ri ishlatish yoki to'g'ri ma'noni bermaslik talabalar o'rtasida tushunmovchilik va chalkashliklarga olib kelishi mumkin.

Nima uchun aniqlik muhim:

O‘quvchilarda berilgan bilimlarga nisbatan ishonch va ishonchni mustahkamlaydi.

Darslarni tushunishda noto'g'ri tushunchalar va xatolardan qochadi.

Talabalarga turli kontekstlarda tildan to'g'ri foydalanishni o'rganishga yordam beradi.

O‘qituvchilar tilni mukammal bilishlari va o‘qitiladigan mavzuni yaxshi bilishlariga ishonch hosil qilishlari kerak.[5] Muntazam ravishda lug'at boyligini kengaytirish, ta'lim manbalariga murojaat qilish va so'z tanlashga e'tibor berish o'qituvchilarga nutqida aniqlikni saqlashga yordam beradi.

4. To‘g‘rilik: Grammatik va sintaktik yaxlitlik

Nutqning to'g'riligi grammatika, sintaksis va gap tuzilishidan to'g'ri foydalanish bilan bog'liq. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari uchun to'g'rilik juda muhim, chunki o'quvchilar ko'pincha o'qituvchilarining til modellarini taqlid qilishadi. Noto'g'ri grammatika yoki jumlalar tuzilishi bolaning til rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa yozish va nutqda xatolarga olib keladi.

To'g'rilikning ahamiyati:

Talabalar uchun kuchli lingvistik poydevor yaratadi.

Talabalarda to'g'ri til odatlarini shakllantirishni ta'minlaydi.

O'qitishda yuqori darajadagi professionallik va tafsilotlarga e'tiborni aks ettiradi.

Nutqda to'g'ri bo'lishni ta'minlash uchun o'qituvchilar grammatik qoidalarni va agar mavjud bo'lsa, o'zlarining ona va ikkinchi tillarida tildan foydalanishni muntazam ravishda ko'rib chiqishlari kerak. O'qituvchilar grammatika mashqlari va uzluksiz o'z-o'zini baholashdan ham foyda olishlari mumkin va kerak bo'lganda konstruktiv tanqidni izlashlari kerak.[6]

Og'zaki nutq madaniyatini oshirish strategiyalari

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Ravonlik, artikulyatsiya, aniqlik va to'g'rilik talablariga javob berish uchun boshlang'ich sinf o'qituvchilari quyidagi strategiyalardan foydalanishlari mumkin:

Uzluksiz kasbiy rivojlanish: Til ko'nikmalariga qaratilgan seminarlar va kurslarda qatnashish o'qituvchilarga sinfda og'zaki muloqot qilishning eng yaxshi amaliyotlaridan xabardor bo'lishga yordam beradi.[7]

Tengdoshlarning fikr-mulohazalari va o'z-o'zini mulohaza yuritish: O'qituvchilar o'z darslarini yoki mashg'ulotlarini yozib olishlari, nutqlarini ko'rib chiqishlari va yaxshilanish sohalarini aniqlash uchun hamkasblaridan fikr-mulohazalarini izlashlari mumkin. Til resurslari bilan shug'ullanish: grammatika kitoblari, til ilovalari yoki adabiyot kabi o'quv materiallari bilan muntazam shug'ullanish o'qituvchining tilni bilish darajasini oshirishi mumkin. Nutq amaliyoti uchun sinfdagi mashg‘ulotlar: hikoya qilish, ovoz chiqarib o‘qish va munozaralar kabi mashg‘ulotlarni o‘z ichiga olish nafaqat o‘quvchilarga yordam beradi, balki o‘qituvchilarga o‘z og‘zaki muloqot qobiliyatlarini mashq qilish va takomillashtirish imkonini beradi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisining og'zaki nutq madaniyati ta'lim jarayonining muvaffaqiyatining ajralmas qismidir. Ravonlik, artikulyatsiya, aniqlik va to'g'rilik samarali muloqotni ta'minlaydigan va o'rganish uchun qulay muhitni yaratadigan asosiy komponentlardir.[8] Ushbu elementlarga e'tibor qaratish orqali o'qituvchilar nafaqat o'zlarining professional kompetentsiyalarini oshirishlari, balki o'quvchilarning lingvistik va intellektual o'sishiga sezilarli hissa qo'shishlari mumkin. Doimiy amaliyot va o'z-o'zini takomillashtirish orqali o'qituvchilar o'quvchilarning kelajak avlodlarini shakllantirish uchun zarur bo'lgan og'zaki nutq madaniyatining yuqori standartlariga javob berishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Зиновьева Т. И. Звуковая сторона речи и произносительная культура //Начальная школа. – 2014. – №. 7. – С. 26-30.
2. Сабурова С. В. Русский язык и культура речи в системе подготовки учителей в средних педагогических учебных заведениях : дис. – М. : [Моск. гос. ин-т стали и сплавов (технол. ун-т)], 2004.
3. Апарина Ю. И. Педагогические условия формирования адаптивной речи студентов-будущих учителей начальных классов и иностранного языка //Москва. – 2006. – Т. 25.
4. Щёголева Г. С. Система обучения связной письменной речи в начальной школе: пособие для учителей начальных классов и студентов факультета начального образования //СПб.: Специальная литература. – 2005.
5. Макарова Д. В. Речевое поведение учителя в структуре педагогического дискурса //дис.… д-ра пед. наук. – 2008. – Т. 13. – №. 02.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

6. Азимова М. Х. Практика формирования коммуникативной культуры учителей начальных классов в вузах республики Таджикистан //Азимут научных исследований: педагогика и психология. – 2017. – Т. 6. – №. 3 (20). – С. 21-24.
7. Гоннова Н. В. Курсы по выбору" культура речи учителя начальных классов" в системе профессиональной подготовки //НАУКА И КУЛЬТУРА РОССИИ. – 2012. – С. 50-53.
8. Akbarali O'g'li S. F. ORGANIZATION OF EXPERIMENTAL WORK AND ANALYSIS OF RESULTS ON THE IMPROVEMENT OF TECHNOLOGIES FOR IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF LEGAL EDUCATION AND TRAINING OF SCHOOLCHILDREN //Frontline Social Sciences and History Journal. – 2023. – Т. 3. – №. 04. – С. 54-61.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kodirova Zulfiya Karimovna**,mustaqil tadqiqotchi[**Кодирова Зульфия Каримовна**,независимый исследователь,], [**Zulfiya K. Kodirova,** independent researcher,]; manzil: 160107, Boburshox ko'chasi, 161-uy, [адрес: 160107, ул. Бабуршох, д. 161], [address: 160107, 161 Baburshox Street]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

TALABALARDA IJTIMOIY FAOL, MILLIY G‘URUR, VATANPARVARLIK KOMPETENSIYASINI METODIK RIVOJLANTIRISH MEDIA TEXNOLOGIYASI

© L.V.Mamajonov[1]✉
[1]Toshkent Amaliy fanlar Universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy ta’limda talabalarni ijtimoiy faol, milliy g‘ururli va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash muhim masala hisoblanadi. Media texnologiyalari bu jarayonda metodik qo‘llanma sifatida o‘quv jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola mazkur yo‘nalishda media vositalari orqali talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirish masalalariga bag‘ishlanadi.

MAQSAD: ushbu maqolaning asosiy maqsadi – media texnologiyalari asosida talabalarni ijtimoiy faol, milliy g‘ururli va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning samarali metodlarini aniqlash va ularni amaliyotga joriy etishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida media texnologiyalarining ta’lim jarayonidagi roli o‘rganildi. metodik yondashuv sifatida o‘quv materiallari tahlili, tajriba-sinov ishlari, so‘rovnoma va kuzatish usullari qo‘llanildi. Zamonaviy pedagogik metodlar va texnologiyalar integratsiyasi asosida o‘quv materiallar ishlab chiqildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalariga ko‘ra, media texnologiyalaridan foydalanish talabalar ongida ijtimoiy mas’uliyat hissi, milliy g‘urur va vatanparvarlikni shakllantirishga yordam beradi. Ushbu metodika ta’lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim o‘rin tutishi aniqlangan. Shuningdek, talabalar o‘rtasida o‘tkazilgan tajribalar media texnologiyalarining didaktik ahamiyatini tasdiqladi.

XULOSA: talabalarda ijtimoiy faol, milliy g‘urur va vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlantirishda media texnologiyalar samarador vosita ekanligi ko‘rsatildi. ushbu usullarni ta’lim jarayoniga keng joriy etish orqali, yoshlarning ma’naviy va vatanparvarlik tarbiyasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatish mumkin.

Kalit so‘zlar: media texnologiyalar, ijtimoiy faoliyat, milliy g‘urur, vatanparvarlik, kompetensiya rivojlantirish

Iqtibos uchun: Mamajonov L.V. Talabalarda ijtimoiy faol, milliy g`urur, vatanparvarlik kompetensiyasini metodik rivojlantirish media texnologiyasi. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.256-263.

МЕДИАТЕХНОЛОГИИ ДЛЯ МЕТОДИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНО АКТИВНОЙ, НАЦИОНАЛЬНОЙ ГОРДОСТИ, ПАТРИОТИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ

©Л.В. Мамажонов[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

[1]Ташкентский университет прикладных наук, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в современном образовании важным вопросом является воспитание у учащихся социально активного, национально гордого и патриотического духа. Медиатехнологии служат для совершенствования образовательного процесса методическим руководством в этом процессе. Данная статья посвящена развитию компетенций студентов посредством медиаинструментов в этом направлении.

ЦЕЛЬ: основная цель данной статьи – выявить эффективные методы воспитания студентов в социально активном, национально гордом и патриотическом духе на основе медиатехнологий и применить их на практике.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования изучалась роль медиатехнологий в образовательном процессе. В качестве методического подхода использовались анализ учебных материалов, экспериментальная работа, анкетный и наблюдательный методы. Учебные материалы разработаны на основе интеграции современных педагогических методов и технологий.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: согласно результатам исследования, использование медиатехнологий способствует формированию в сознании студентов чувства социальной ответственности, национальной гордости и патриотизма. Определено, что данная методика играет важную роль в эффективной организации образовательного процесса. Также эксперименты, проведенные среди студентов, подтвердили дидактическую ценность медиатехнологий.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: показано, что медиатехнологии являются эффективным инструментом развития у студентов компетенций социальной активности, национальной гордости и патриотизма. широко внедряя эти методы в образовательный процесс, можно оказать положительное влияние на духовно-патриотическое воспитание молодежи.

Ключевые слова: медиатехнологии, социальная активность, национальная гордость, патриотизм, развитие компетентности.

Для цитирования: Мамажонов Л.В. Медиатехнологии для методического развития социально активной, национальной гордости, патриотической компетентности у студентов.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 256-263.

MEDIA TECHNOLOGY FOR METHODICAL DEVELOPMENT OF SOCIAL ACTIVENESS, NATIONAL PRIDE, AND PATRIOTISM COMPETENCE IN STUDENTS

© Laziz V. Mamajonov[1]✉
[1]Tashkent University of Applied Sciences, Tashkent, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Annotation

INTRODUCTION: in modern education, educating students in a socially active, nationally proud and patriotic spirit is an important issue. Media technologies serve as a methodological guide in this process to improve the educational process. This article is devoted to the issues of developing students' competencies through media in this area.

AIM: the main purpose of this article is to identify effective methods of educating students in a socially active, nationally proud and patriotic spirit based on media technologies and to implement them in practice.

MATERIALS AND METHODS: the role of media technologies in the educational process was studied during the study. As a methodological approach, analysis of educational materials, experimental work, questionnaires and observation methods were used. Educational materials were developed based on the integration of modern pedagogical methods and technologies.

DISCUSSION AND RESULTS: according to the results of the study, the use of media technologies helps to form a sense of social responsibility, national pride and patriotism in the minds of students. It was determined that this methodology plays an important role in the effective organization of the educational process. Also, experiments conducted among students confirmed the didactic value of media technologies.

CONCLUSION: it was shown that media technologies are an effective tool in developing socially active, national pride and patriotic competencies in students. By widely introducing these methods into the educational process, it is possible to have a positive impact on the spiritual and patriotic education of young people.

Keywords: media technologies, social activity, national pride, patriotism, competence development

For citation: Laziz V. Mamajonov (2024) 'Media technology for methodical development of social activeness, national pride, and patriotism competence in students', Inter education & global study, (9(1)), pp. 256-263. (In Uzbek).

Jahon ta'lim-tizimida talabalarning ijtimoiy faol milliy g'urur, vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlantirish va unga, ta'sir etuvchi omillarni aniqlash, talabalarda ijtimoiy faol milliy g'urur, vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik shart – sharoitlarini aniqlash, ijtimoiy faol milliy g'urur, vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlanganlik darajasini anqlash indikatorlarini tizimlashtirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Globallashuv jarayoni tezlashayotgan bir paytda tarbiya masalasi, u bilan bog'liq qadriyatlarni asrash, ularni takomillashtirish va o'qitish masalalari dolzarb bo'lib, bugungi kunda tarbiya ta'limiga doir turli interfaol usullar, yangi pedagogik texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Ijtimoiy–gumanitar fanlarni rivojlantirishni tarbiya fanini o'qitishdan boshlash, ko'nikmalarni hosil qilishda ta'lim ning ahamiyatini nazarda tutish masalasi ham o'z qimmatini yo'qotmagan, bu borada nazariy ma'lumotlarni taqdim etish, o'quvchilarni ta'lim jarayonida darbiyalashga doir qoidalarni taqdim qilish bo'yisha ham

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

turli qarashlar mavjud. Darsliklarda keltirilgan o‘quv materiallar talabada mantiqiy to‘g‘ri fikrlash, ko‘nikmalarini tez va qulay rivojlantirichiga imkon yaratadi. Xalqaro tajribada jumladan, o‘quvchilarga axloqiy tuchunchalarni fanlar kesimida o‘rgatilishida qiyinchilik bo‘lmaydi. Tarbiya boshqa fanlarga integratsiya qilingan holda o‘qitiladi.

O‘zbekiston Resrublikasi Rrezidentining 2019–yil 29–arreldagi “O‘zbekiston Resrublikasi xalq ta’limi tizimini 2030–yilgasha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi RF–5712–son va 2020–yil 27–fevraldagi “Redagogik ta’lim sohasini yanada rivojlantirish shora–tadbirlari to‘g‘risida”gi RQ–4623–son Qarorlari, 2022–yil 20–dekabrdagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020–yil 6–iyuldagi “Oliy ta’lim muassasalarida “Tarbiya” fanini bosqichma–bosqich amaliyotga joriy etish shora–tadbirlari to‘g‘risida” 422–sonli qarorida hamda ushbu faoliyatga oid boshqa me’yoriy–huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda mazkur maqola muayyan darajada xizmat qiladi.

Mazkur metodologik g‘oyalar asosidan kelib chiqib aytish mumkinki, metodik ta’lim jarayonida oliy ta’lim muassasalarida talabalarning “Tarbiya” fanini o‘qitish metodikasini mediatexnologiyalar asosida ilmiy–nazariy jihatdan takomillashtirishning manzilliligi, tizimliligi va metodik ta’sirchan ligini ta’minlash, targ‘ibot–tashviqot ishlarini shaklan va mazmunan boyitish hamda bu jarayonga zamonaviy pedagogik usullarni joriy etish maqsadida innovasion mexanizmlarini takomillashtirish zaruriyatining mavjudligi, shuningdek, ta’lim –tarbiya jarayonini tashkil etishning birinchi va eng muhim qonuniyati uning axborot ijtimoiy muhitning ob’ektiv va subyektiv omillarga bog‘liqligidadir Demak, o‘qituvchi innovasion texnologiyalar, pedagogik ilmiy nazariyalar hamda konsepsiyalar muallifi, ishlab shiqaruvshisi, tadqiqotshisi, foydalanuvshisi va targ‘ibotchisi sifatida namoyon bo‘lishida Tarbiya” fanini o‘qitish metodikasini dasturiy ta’lim vositalari asosida ilmiy–nazariy jihatdan takomillashtirishda muhim pedagogik va metodik ahamiyat kasb etadi. Ta’lim – tarbiya jarayoni ishtirokshilari faoliyatini muvofiqlashtirish, nazorat qilish hamda samarali boshqarishni ta’minlashdan iboratligi 2024 yilda M.E.Axmedova va boshqalar tomonidan nashr etilgan “Milliy tarbiya asoslari” darsligi oliy ta’limni didaktik loyihalash, talaba shaxsiga yo‘naltirilgan tarbiya fanini o‘qitishda metodik jarayonini tashkil etishning pedagogik shart–sharoitlari, talabalar mustaqil ishlarini mediatexnologiyalar asosida metodik jihatdan tahlil qilingan hamda tarixiy taraqqiyotga murojaat qilingan yangi darsliklar sirasiga namuna sifatida qayd etish mumkin.

Respublikamiz oliy ta’lim muassasalari talabalarining ijtimoiy faol milliy g‘urur, vatanparvarlik kompetensiyalarini mediatexnologiyalar asosida metodik rivojlantirish, mustaqil fikrlash, talabalarda faol fuqarolik pozitsiyasi, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, ijtimoiy - siyosiy voqelikka ongli munosabat, daxldorlik va ijtimoiy faollik sifatlarini metodik rivojlantirishning me’yoriy-huquqiy asoslari yaratildi. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasida “ma’naviy etuk, jismonan sog‘lom, ruhan va aqlan rivojlangan, vatanga sodiq, qatiy hayotiy fuqarolik pozitsiyasiga ega yoshlarni tarbiyalash, demokratik islohotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini qurish yo‘lida fuqarolar ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish” kabi muhim vazifalar ilgari surilgan. Ushbu

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ustuvor vazifalarni amalga oshirish natijasida talabalarda ijtimoiy faol milliy g‘urur, vatanparvarlik kompetensiyalarni mediatexnologiyalar asosida metodik rivojlantirishning pedagogik – psixologik xususiyatlarini aniqlashtirish, faol milliy g‘urur, vatanparvarlik pozitsiyasini tarkib toptirishning metodik shart-sharoitlarini takomillashtirishni taqozo qiladi. Har bir davlatning barqaror taraqqiyotini ta’minlashda asosiy poydevor - inson omili, uning intellektual salohiyati bilan uzviy bog‘liq. Shu nuqtai nazardan, mamlakat aholisining katta qismi zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega yoshlardan iborat ekanligini inobatga olgan hoda, mazkur yo‘nalish jamiyat taraqqiyotining barcha sohalaridagi manfaatlarini himoya qilish va kuzatilayotgan dolzarb masalalarning nazariy hamda amaliy jihatdan echimini topishda muhim vazifadir. Ta’kidlab o‘tish lozimki, oliy ta’lim muassasalari talabalarini vatanparvarlik, milliy an’ana va qadriyatlarimizga hurmat ruhida tarbiyalash, ma’naviy etuk va jismonan sog‘lom avlodni voyaga etkazish, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish, shuningdek, har tomonlama barkamol, mustaqil fikrlaydigan, mamlakatimiz istiqboli uchun mas’uliyatni o‘z zimmasiga olishga qodir, tashabbuskor, xalq manfaati yo‘lida bor salohiyatini safarbar qiladigan, shijoatli yoshlarni tarbiyalash, ularning intellektual va ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqarish uchun mustahkam huquqiy poydevor yaratishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Keyingi o‘n yillik ichida dunyo bo‘yicha yoshlarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasini mustahkamlash va rivojlantirish uchun muhim sa’y-harakatlar amalga oshirilmoqda, ta’lim, fan, madaniyat va axborot-kommunikatsiya sohasidagi o‘zaro hamkorlikni kuchaytirish, jamoat va siyosiy tashkilotlarda yoshlarni ma’naviy-axloqiy tarbiyalash masalalarining yuzaga kelishi tufayli jamiyatning barcha sohalarini izchil va barqaror rivojlantirishga doir ilmiy-tadqiqotlar olib borilmoqda. Buning natijasida ilg‘or xorijiy tajribalarga tayanib fan va texnologiya yutuqlari bilan hamohang tarzda ilmiy tahlil qilish, yoshlarlarda milliy g‘urur, vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlantirishga ehtiyoj sezilmoqda.

Vatanparvarlik tarbiyasiga doir qadriyatlarimizning ildizlari eng qadimgi davrlarga borib taqaladi. Xalqimiz azal-azaldan yoshlarni vatanparvarlik, mardlik, jasurlik, dovyuraklik yuksak namunalarini tarbiyalashni o‘zining yuksak burchi deb bilgan. To‘maris, Shiroq, Spitamen, Najmiddin Kubro, Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik, Amir Temur, Zahiriddin Muhammad Bobur kabilarning siymosida biz minglab yurtdoshlarimizning jasorati evaziga bu buyuk Vatan gullab-yashnab, yasharib borayotganini guvohi bo‘lamiz. Vatanparvarlik tuyg‘usini rivojlantirishda ushbu maqsadga yo‘naltirilgan ta’lim-tarbiya jarayonini samarali tashkil etish va pedagogik xodisalarni har tomonlama chuqur tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev 2022- yil 29-dekabr kuni Xalqaro kongress markazida “Ta’lim sifatini oshirish – Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining yakka-yu yagona to‘g‘ri yo‘lidir!” mavzusidagi zamonaviy darsliklar ko‘rgazmasida: “XXI asr kishisi uchun eng zarur bo‘lgan o‘quvchilarda ijtimoiy faol milliy g‘urur, vatanparvarlik kompetensiyalarini, ijodiy yondashuv, jamoada ishlash va muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish” masalalariga alohida e’tibor qaratish kerakligi va “...darsliklar quruq ma’lumotlarni yodlatish, yoki shunchaki o‘qish-yozishni o‘rgatish bilan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

cheklanmasligi, ular orqali talabalar nafaqat fanlarni, balki XXI asrda zarur bo‘lgan hayotiy ko‘nikmalarni ham o‘rganishi” zarurligini ta’kidlash bilan birga, yangi darsliklarni tayyorlashda o‘qituvchilar majburiyatlari haqida “...bugun darsliklar o‘zgaryapti. Shunga yarasha o‘qituvchilar ham o‘zgarishi kerak”, - degan fikrlari tarbiya fani o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida yana ham katta mas’uliyatni talab qiladi. Yuqoridagi talablardan kelib chiqib, yangi avlod darsliklarini yaratish talablari asosida tarbiya o‘qitish metodikasi ham ijtimoiy faol milliy g‘urur, vatanparvarlik tuyg’ulari kompetensiyaviy yondashuvga asoslanmoqda, dars jarayonida deaantologik kompetensiyani takomillashtirish ko‘zda tutilmoqda. 2024 yilda Baraka biznes MCHJ tomonidan M.E.Axmedova va boshqa mualliflar jamoasi tomonidan “Milliy tarbiya asoslari” 376 betdan iborat darslik nashr etildi. Darslikda tarbiya fanini o‘qitishga qo‘yilgan aniq malaka talablari asosida ijtimoiy faol milliy g‘urur, vatanparvarlik kompetensiyalariga metodik imkoniyatlarini yanada rivojlantirish bugungi kun uchun ahamiyatli ekanligi hamda tarbiyaning tarixiy taraqqiyotiga murojaat qilganligi muhim ahamiyatga ega.

Respublikamizda so‘nggi yillarda ta’lim va o‘qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy etish, oliy ta’lim muassasalari faoliyatining sifatini hamda samaradorligini oshirish, ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish, oliy ta’lim muassasalari va ilmiy-tadqiqot institutlari huzurida ixtisoslashtirilgan ilmiy-eksperimental laboratoriyalar, yuqori texnologiya markazlari va texnoparklarni tashkil etishning me’yoriy asoslari yaratilmoqda. Bugungi kunda ta’lim sohasiga axborot texnologiyalarini joriy etish raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish ijtimoiy hayotni axborotlashtirishning asosiy omillari sifatida mediaresurslar - kompyuter texnologiyalari, televidenie va telekommunikatsiya tarmoqlar ommaviy axborot vositalarining keng tarqalishi jamiyatni axborotlashtirish erkin, tezkor va talabalarga takror o‘rgatish, ovozli, matnli va vizual ma’lumotlarning manbalaridan keng foydalanish ularning bilim, malaka va ko‘nikmalarini takomillashtirishning asosiy vositalariga aylandi. Shuni hisobga olgan holda o‘quvchilarda ijtimoiy faol milliy g‘urur, vatanparvarlik kompetensiyasini mediatexnologiyalar asosida rivojlantirish vazifasi bugun globallashuv davrida dolzarb vazifaga aylanmoqda. “Media” atamasi (lotincha- medium, ya’ni vosita, vositachi, usul) turli ko‘rinishdagi kommunikatsiya va axborot vositasini anglatadi. Media tushunchasi mazmuniga axborotni yaratish, nusxalashtirish, tarqatish vositasi hamda mualliflar va ommaviy axborot almashinuvining texnik vositalari kiradi. Hozirgi zamon jamiyati taraqqiyotigi medialarning ta’siri yil sayin ortib bormoqda. Buning natijasida o‘quvchilar atrof-voqelikni ijtimoiy va ruhiy jihatdan anglaydilar. Medianing ta’limdagi ko‘rinishi u uzluksiz ta’lim jarayonini vizual materiallar bilan boyitishga, dars mashg‘ulotining sifatli o‘tilishi va ta’lim oluvchilar tomonidan o‘zlashtirish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Kommunikatsiya kanali sifatida medialar sirasiga mutaxassislar bosma nashrlar, elektron ommaviy axborot vositalari, shu jumladan Internet, reklamaning tashqi vositalari va hatto pochta tarqatmasini, ya’ni tovar yoki xizmatlar sotuvchisi va iste’molchi o‘rtasidagi hayot-mamot zvenosi funksiyasini bajaruvchi barcha omillarni

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

kiritadi. Global informatsion jarayonda muhim o‘rin tutayotgan medianing nazariy asoslari mavjudmi yoki mavjud emasligi to‘g‘risida bahsli fikrlar bor. Zero, istalgan pedagogik faoliyatning nazariy asoslari bor. Rus olimi A.V.Sharikov “Bugungi kunda mediata’lim bo‘yicha undan ortiq konsepsiyalar yaratilgan bo‘lsa-da, uning turli yo‘nalishdagi pedagogik tajriba to‘planmasini yaxlit holga keltiruvchi yagona nazariyasi mavjud emas”-deb ta’kilaydi. Fikrimizcha, buning asosiy sababi mediata’lim hozirga kadar ta’lim tizmining barcha jabhalariga to‘liq kirib bormaganligida hamda zamonaviy o‘qitish jarayonini butunlay qamrab olmaganligi bilan izohlanadi.

Mediatexnologiya-bu elektron hujjatlarni, shu jumladan vizual va audio effektlarni tayyorlash, interfaol o‘quv jarayonini yagona nazorat ostida turli xil vaziyatlarni dasturlashtirishdir. Ushbu texnologiyalar muloqotning bir usuli, inson faoliyatining mahsulidir. Binobarin, ulardan foydalanish ta’lim sifatini xamda o‘quvchilarning fanga bo‘lgan ishtiyoqi oshishi, o‘qish vaqtini tejash, bir vaqtning o‘zida bir nechta sezgi organlariga ta’siri tufayli materialni chuqur o‘zlashtirish, maxalliy tarmoq orqali o‘quv mashg‘ulotlarini tashkil etish, masofaviy va elektron ta’limni joriy etishga erishiladi. Bunday texnologiyalarning mavjudligi o‘quvchilarga ularni boshqarishda yordam beradigan maxsus vositalarga ega bo‘lish zarurligini keltirib chiqaradi. Ushbu vositalar multimedia aloqasi yoki oddiygina multimedia vositalaridir. Multimedia vositalari to‘plami katta imkoniyatlarga ega bo‘lgan mediata’lim texnologiyalarining bir qismidir. Ularni o‘quv jarayonida qo‘llash interfaollik, xissiyotlilik va ma’lumotning boyligini maksimal darajasini yaratadi.

Oliy ta’lim muassasalarida Tarbiya” fanini uzviylik va izchillik tamoyillari asosida o‘qitishning mediatexnologiyalar asosida aniqlashtirilgan hamda oliy ta’lim tizimida “Tarbiya” fanini o‘qitishda talabalarning ijtimoiy faol milliy g‘urur, vatanparvarlik kompetensiyalarini mediatexnologiyalar asosida rivojlantirish hamda ijtimoiy-madaniy, sinergetik, fenomenologik va aksiologik- metodik yondashuvlarni o‘zaro yaxlitlash o’quvchilarlarda ijtimoiy faol milliy g‘urur, vatanparvarlik kompetensiyalarini mediatexnologiyalar asosida rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik jarayon modeli kommunikativ, axborotlar bilan ishlash, o‘z-o‘zini rivojlantirish, milliy va umummadaniy tayanch bilimlarining me’yoriy, tizimli darajalarini mediatexnologiyalar ta’lim muhitida oliy ta’lim muassasalarida “Tarbiya” fanini o‘qitish metodikasini takomillashtirish ta’lim vositalarini yaratishning ilmiy metodik, texnik talablari ishlab chiqilganligi bilan asoslanadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. 1.Mirziyoyev Sh. Erkin va farovon demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. –T.: O‘zbekiston, 2016. –14-b.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni. PF-60-son. 2022-yil 28-yanvar. –www.lex.uz

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

3. Mardonov Sh. Pedagogika fanidan o‘qitishning elektron-modulli didaktik ta’minotini ishlab chiqish texnologiyasi. ––Toshkent, 2021. 88-b.
4. Axmedova M.E. Milliy tarbiya asoslari Darslik. “Baraka biznes” MCHJ. Toshkent - 2024. 376 bet.
5. Pirnazarova A. Tarbiya fanini o‘qitishda yangi pedagogik texnologiyalarni qo‘llash va unda ta'lim va tarbiyaning uzviyligi: tarbiya fanini o‘qitishda didaktik o‘yinlar//Yangi O‘zbekiston talabalari axborotnomasi 2022. 77-78b.
6. Sapayev V. Tarbiya fanini o‘qitishning ayrim dolzarb masalalari// Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences (E) ISSN: 2181-1784 www.oriens.uz SJIF 2023 = 6.131 / ASI Factor = 1.7 3(8), August, 2023
7. Begimqulov U.Sh. Pedagogik ta’lim jarayonlarini axborotlashtirishni tashkil etish va boshqarish nazariyasi va amaliyoti. Ped.fan.dok. ... diss. -T.: 2007. -305 b
8. Гершунский Б.С. Образовательно–педагогишеская прогностика. Теория, методология, практика: Ушебное пособие / Б.С. Гершунский. –М.: Флинта: Наука, 2003. –768 с.
9.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mamajonov Laziz Vali o`g`li**, tadqiqotchi,[**Мамажонов Лазиз Вали ўғли**, исследователь], [**Laziz V. Mamajonov**, researcher]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent shahri, Chilonzor tumani Tirsakobod MFY, Gavxar ko`chasi bo`ylab, 1-uy. [аддрес:Узбекистан, г.Ташкент, Чиланзорский район, Тирсакабадский МФУ, по улице Гавхара, 1-й дом], [address: Uzbekistan, Tashkent city, Chilanzor district, Tirsakabad MFY, Gavkhar street, house 1]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

RAQAMLI MEDIANI QO‘LLASHGA OID KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHNING MAZMUN MOHIYATI

© M.M. Mo`minova[1]✉

[1]Andijon davlat pedagogika instituti, Andijon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy raqamli texnologiyalar taraqqiyoti raqamli mediani qo‘llash bo‘yicha kompetensiyalarni shakllantirishni ta’limning muhim tarkibiy qismiga aylantirdi. Ushbu kompetensiyalar o‘quvchilarning axborotni tahlil qilish, ishlov berish va taqdim etish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun zarur. Mazkur maqola raqamli mediani qo‘llashga oid kompetensiyani shakllantirishning mazmuni va mohiyatini ochib beradi.

MAQSAD: maqolaning asosiy maqsadi – raqamli mediani qo‘llash kompetensiyasini shakllantirishning nazariy asoslarini o‘rganish, ularning mazmun va mohiyatini tahlil qilish hamda ta’lim jarayonida ushbu kompetensiyani rivojlantirishga yo‘naltirilgan samarali yondashuvlarni aniqlash.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda raqamli media sohasidagi nazariy adabiyotlar, pedagogik tajribalar va metodik tavsiyalar tahlil qilindi. Empirik metodlar orqali raqamli mediani qo‘llashga oid kompetensiyalarni shakllantirish jarayonining samaradorligi baholandi. Shuningdek, kuzatish, so‘rov va tajriba-sinov ishlari amalga oshirildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari ko‘rsatdiki, raqamli mediani qo‘llash kompetensiyasini shakllantirish uchun ta’lim jarayoniga multimediya texnologiyalari, raqamli platformalar va interaktiv usullarni keng joriy etish zarur. Ushbu kompetensiyalar o‘quvchilarning axborotga asoslangan fikrlashini rivojlantiradi va ularning axborot xavfsizligi bo‘yicha bilimlarini mustahkamlaydi.

XULOSA: raqamli mediani qo‘llashga oid kompetensiyalarni shakllantirish ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanishi zarur. Bu jarayon o‘quvchilarning raqamli savodxonligini oshirish va ularni zamonaviy texnologiyalarni ongli ravishda qo‘llashga tayyorlashda muhim o‘rin tutadi.

Kalit so‘zlar: raqamli media, kompetensiya, raqamli savodxonlik, ta’lim texnologiyalari, axborot xavfsizligi

Iqtibos uchun: Mo`minova M.M. Raqamli mediani qo`llashga oid kompetensiyani shakllantirishning mazmun mohiyati.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.264-270.

СОДЕРЖАНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИИ В ИСПОЛЬЗОВАНИИ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ЦИФРОВЫХ МЕДИА

© М.М.Муминова[1]✉
[1]Андижанский государственный педагогический институт, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: развитие современных цифровых технологий сделало формирование компетенций использования цифровых медиа важным компонентом образования. Данные компетенции необходимы для развития у студентов навыков анализа, обработки и представления информации. В данной статье раскрывается смысл и сущность формирования компетенции использования цифровых медиа.

ЦЕЛЬ: основная цель статьи - изучить теоретические основы формирования компетенции использования цифровых медиа, проанализировать их содержание и сущность, а также выявить эффективные подходы к развитию этой компетентности в образовательном процессе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании проанализированы теоретическая литература, педагогический опыт и методические рекомендации в области цифровых медиа. Эмпирические методы были использованы для оценки эффективности процесса формирования компетенций, связанных с использованием цифровых медиа. Также проводились наблюдательные, изыскательские и экспериментальные работы.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показали, что для формирования компетентности в использовании цифровых медиа необходимо широко внедрять в образовательный процесс мультимедийные технологии, цифровые платформы и интерактивные методы. Эти компетенции развивают информационное мышление студентов и укрепляют их знания в области информационной безопасности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: формирование компетенций, связанных с использованием цифровых медиа, должно стать неотъемлемой частью образовательного процесса. Этот процесс играет важную роль в повышении цифровой грамотности учащихся и подготовке их к осознанному использованию современных технологий.

Ключевые слова: цифровые медиа, компетентность, цифровая грамотность, образовательные технологии, информационная безопасность.

Для цитирования:Муминова М.М. Содержание формирования компетенции в использовании цифровых медиа.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 264-270.

THE CONTENT OF FORMING COMPETENCE IN THE USE OF DIGITAL MEDIA

©Madina M. Mo`minova [1]✉
[1]Andijan State Pedagogical Institute, Andijan,Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Annotation

INTRODUCTION: the development of modern digital technologies has made the formation of competencies in the use of digital media an important component of education. These competencies are necessary for the development of students' skills in analyzing, processing and presenting information. This article reveals the content and essence of the formation of competencies in the use of digital media.

AIM: the main purpose of the article is to study the theoretical foundations of the formation of competencies in the use of digital media, analyze their content and essence, and identify effective approaches to the development of this competency in the educational process.

MATERIALS AND METHODS: the study analyzed theoretical literature, pedagogical experiences and methodological recommendations in the field of digital media. The effectiveness of the process of forming competencies in the use of digital media was assessed using empirical methods. Observation, survey and experimental testing were also carried out.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study showed that in order to form the competence in the use of digital media, it is necessary to widely introduce multimedia technologies, digital platforms and interactive methods into the educational process. These competencies develop students' information-based thinking and strengthen their knowledge of information security.

CONCLUSION: the formation of competencies in the use of digital media should become an integral part of the educational process. This process plays an important role in increasing students' digital literacy and preparing them for the conscious use of modern technologies.

Keywords: digital media, competence, digital literacy, educational technologies, information security

For citation: Madina M. Mo`minova.(2024)‘ The content of forming competence in the use of digital media’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 264-270. (In Uzbek).

Ta’limni rivojlantirishning zamonaviy bosqichi kompetentsiya yo‘nalishi bilan tavsiflanadi. Mamlakatimizda raqamli jamiyatni rivojlantirish nuqtai nazaridan mutaxassislarning raqamli savodxonligining ro‘li ortib bormoqda. Raqamli texnologiyalarining jadal rivojlanishi, aholining har xil turdagi raqamli media kontentdan keng foydalanish imkoniyatlarining kengayishi, yoshlarning ko‘pchiligini ijtimoiy tarmoqlardan, ommaviy axborot vositalaridan va raqamli mediadan foydalanishga jalb etilishiga olib keladi. Bu esa oldindan aytib bo‘lmaydigan oqibatlarga olib kelishi mumkin, shaxsning axloqiy dunyosining shakllanishiga zarar etkazishi mumkin. Yoshlar ko‘p jihatdan ortiqcha ma’lumotlarni himoya qilish, ishonchsizlik darajasini, estetik va ma’naviy boylik darajasini aniqlash qobiliyatiga hali to‘liq ega emaslar. Har qanday turdagi ma’lumotlar bilan ishlash, birinchi navbatda, "axloqiy yoki axloqsiz", "menga va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

boshqalarga foydali yoki zararli", "shaxsiy rivojlanishga olib keladi yoki shaxsiy tanazzulga olib keladi" pozitsiyasidan aniq shaxsiy yondashuv asosida amalga oshirilishi kerak. Ushbu yondashuv o‘z-o‘zidan - professional o‘qitish, ammo bu, bizning fikrimizcha, har bir inson uchun uning xavfsizligi va shaxsiy rivojlanishining kafolati sifatida zarurdir.

Ta’limdagi raqamli transformatsiya an’anaviy o‘qitish usullariga yangicha yondashuvni talab qiladi va ta’lim usullari va shakllarining jadal o‘zgarishiga olib keladi. Raqamli ta’lim mazmunini yaratishda samarali tarmoqli muhit imkoniyatlarini o‘rganish va tanlash bugungi kunda bo‘lajak o‘qituvchilarning asosiy ehtiyojlaridan biriga aylanib bormoqda. Bu uzluksiz kasbiy o‘sishni ijodiy uyg’unlashtirgan media kompetensiyalarni va umrbod ta’lim ko‘nikmalarini shakllantirgan yuqori malakali o‘qituvchilarga bo‘lgan ehtiyojni ta’kidladi.

DigCom loyihasi bilan bog’liq Yevropa Komissiyasi ekspertlari uchun media kompetentsiyalari raqamli kompetentsiyalar sifatida IT (savodxonlik), axborot (axborot savodxonligi) va internet (savodxonlik Internet) kompetentsiyalaridan iborat. Bunday ma’lumotlarning aniqligi va ishonchliligi zamonaviy jamiyatning hozirgi talablarini sinxronlashtirish uchun asos bo‘ladi.

“Yondashuv” atamasi muammoni hal qilishning asosini tashkil etuvchi g’oyalar, tamoyillar, usullar majmuini ifodalash uchun ishlatiladi. “Usul”, “dastur”, “algoritm” kabi tushunchalar bilan bir qatorda metodologik yondashuvlar uslubiy tushunchalardan biri sifatida qaraladi. Ularning barchasi ilmiy bilimga olib keladigan ilmiy faoliyatni tavsiflash uchun asosdir. Ta’limning har qanday uslubiy yondashuvi ta’lim maqsadlarini, ta’lim jarayonining mazmuni va tashkil etilishini, umumiy tamoyillar majmuasi orqali ta’lim natijalarini baholashni tavsiflaydi. Bugungi kunda ta’limning zamonaviy modeli yuqoridagi uslubiy yondashuvlar asosida o‘zaro uyg’un va bir-birini to‘ldiradigan holda ishlab chiqilib, hayotga tatbiq etilayotgani yaqqol ko‘rinib turibdi[1].

Aksiologik yondashuv. Zamonaviy dunyoda inson tabiatining inqirozi aniq bo‘ldi. Texnokratik tendentsiyalarning rivojlanishi nafaqat ishlab chiqarish, balki turli xil ijtimoiy tajovuzkorlik (ekstremizm, millatchilik, siyosiy shovinizm, neofashizm va boshqalar)ning kuchayishi sharoitida ham dunyoga global ijtimoiy-iqtisodiy va global tahdidlar bilan tahdid solmoqda. Hayotning barcha sohalarini insonparvarlashtirish salbiy tendentsiyalarga samarali qarshilik ko‘rsatishning yagona shartidir. Shu sababli, o‘qituvchilarning media kompetentsiyalarini shakllantirishga tizimli yondashuv tadqiqot muammosini to‘g’ri hal qilish va ularni o‘rganishning samarali strategiyasini ishlab chiqish imkonini beradi.

O‘qituvchilarning raqamli media kompetentsiyasini shakllantirishni o‘rganishga tizimli yondashuv (tizimli tahlil usuli) ushbu muammoni o‘rganishdagi barcha hodisa va jarayonlarni "munosabatlar", "aloqa", "o‘zaro ta’sir" kabi toifalarda ko‘rib chiqishni talab qiladi”. Media kompetensiyalarni shakllantirishda asosiy elementlar o‘rtasidagi munosabatni o‘rganish ularning shakllanishiga yordam beruvchi omillarni aniqlash, elementlarni tavsiflash, sifat va miqdoriy xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy dunyo muqarrar ravishda bilimli odamga ustunlik beradi[2].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Shu munosabat bilan bo‘lajak o‘qituvchilarning mediakompitentligini shakllantirishning uslubiy asoslarini aniqlash muhim ahamiyatga ega.

Hayotning barcha sohalarini insonparvarlashtirish salbiy tendentsiyalarga samarali qarshilik ko‘rsatishning yagona shartidir. Shu sababli, o‘qituvchilarning raqamli media kompetentsiyalarini shakllantirishga tizimli yondashuv tadqiqot muammosini to‘g’ri hal qilish va ularni o‘rganishning samarali strategiyasini ishlab chiqish imkonini beradi. O‘qituvchilarning media kompetentsiyasini shakllantirishni o‘rganishga tizimli yondashuv (tizimli tahlil usuli) ushbu muammoni o‘rganishdagi barcha hodisa va jarayonlarni "munosabatlar", "aloqa", "o‘zaro ta’sir" kabi toifalarda ko‘rib chiqishni talab qiladi”. Media kompetensiyalarni shakllantirishda asosiy elementlar o‘rtasidagi munosabatni o‘rganish ularning shakllanishiga yordam beruvchi omillarni aniqlash, elementlarni tavsiflash, sifat va miqdoriy xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi. Shu bilan birga, zamonaviy dunyo muqarrar ravishda bilimli odamga ustunlik beradi[3].

XXI asrda hayot, mehnat va ta’limning yangi talablari qo‘shimcha muammodir. Ta’limni rivojlantirish va bo‘lajak o‘qituvchilar malakasini oshirish muammolarini hal qilish uchun yangi strategiya va usullarni o‘rganish kerak. Media ta’lim o‘qituvchilarning malakasini oshirishning muhim manbasidir. Media ta’lim hozirgi va kelajakdagi o‘qituvchilar tarkibiga boy axborot resurslari, kurslar, vositalar, o‘quv dasturlari, shuningdek, butun dunyo bo‘ylab boshqa o‘qituvchilar bilan hamkorlik qilish imkoniyatlarini taqdim etishi mumkin[4].

Hozirgi kunda ko‘pgina rivojlangan mamlakatlardagi aksariyat maktab va universitetlar internet tarmog’idan foydalanish bepul va ommalashgan, jumladan davlatimizda ham. Ushbu tendentsiyalardan kelib chiqqan holda, o‘qituvchilarni raqamli mediakompetentligini rivojlantirish juda muhim.

Bo‘lajak o‘qituvchilar o‘zlarining kasbiy faoliyatida turli xil raqamli medialarga va shuningdek, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoq ma’lumotlari bilan bir necha yo‘llar bilan duch kelishadi. Insonlarning kundalik va yashash muhiti o‘zgarib bormoqda. Mediakompetentlikning nazariy asoslari va bo‘lajak o‘qituvchi mediakompetentlik amaliyotidan olingan tajribalarga asoslanib, globallashgan jamiyatda pedagoglar uchun mediani qo‘llash kompetentsiyasining imkoniyatlari va ehtiyojlarini ko‘rsatadigan model ishlab chiqilgan.

Bo‘lajak o‘qituvchilar o‘zining mediakompetentligini doimiy rivojlantirib borishi ve kelajakdagi kasbiy faoliyati davomida o‘quvchilar bilan tez va oson muloqotga kirisha olishi, o‘quv tarbiya jarayonlari uchun raqamli media vositalardan imkon qadar keng va samarali foydalanish hozirgi globallashgan davr talabiga aylandi. Pedagoglar virtual makonning tez suratlarda rivojlanib borishi, cheksizligi uning kasbiy raqamli mediakompetentligini o‘sishiga olib keladi va dars jarayonida raqamli mediani qo‘llash kompetensiyasini rivojlantirish talab etiladi. Bo‘lajak o‘qituvchilar mazkur faoliyatni rivojlantirib borishi kerak, zero, bu kabi rivojlanish ta’lim muasasasalarida ta’lim va tarbiya sifatining oshishiga katta hissa qo‘shadi.

Fikrimizcha, mediakompetentlik media ta’lim va mediasavodxonlik bilan uzviy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

bog'liq qismidir. Media savodxonlikni shakllantirish 2 ta asosiy maqsaddan iborat.

a) dasturlashtiriladigan, tushunarli va va natijasi oldindan ayon bo'lgan o'quv rejani yaratish;

b) yashirin o'quv dasturini tahlil qilish va tanqid ostiga olish[5].

Shu bilan birgalikda medianing ko'rinishlari ko'paymoqda. Hozirgi globallashgan davrda mediani tahlil etish natijasida tilimizga kirib kelayotgan tushunchalar, ya'ni media savodxonlik, media ta'lim , mediani o'rganish va boshqalar bir-biri bilan bog'liq bo'lsa-da, media axborotni qabul qilish, saralash, tahlil etish, baholashda media savodxonlik tushunchasi bilan birgalikda bo'lajak o'qituvchilar uchun raqamli mediani qo'llash kompitensiyalari o'zaro raqamli media bilan bog'liq tushunchalar bilan chambarcha bog'liq va bu tushunchalarni bilmasdan dars jarayonida raqamli mediani qo'llay olish murakkab tuyuladi. Yuqoridagi fikrlarni inobatga olgan holda raqamli medianing tarkibiy tuzilmasini shakllantirdik.

1. Kontent	
Raqamli mediada asosiy material, turli shaklda bo'ladi	1. Matn: maqola, yangiliklar, blog yozuvlari. 2. Rasm: foto, grafik dizayn, infografikalar. 3. Video: filmlar, o'quv videolar, translyatsiyalar. 4. Audio: musiqa, podkastlar, ovozli kontent. 5. Interaktiv kontent: o'yinlar, testlar, infografikalar.
2. Platformalar	
Kontentni tarqatish yoki iste'mol qilish imkoniyatini beruvchi vositalar	1. Ijtimoiy tarmoqlar: Facebook, Instagram, TikTok, Twitter. 2. Oqimli xizmatlar: YouTube, Netflix, Spotify. 3. Veb-saytlar: yangilik portallari, blog platformalari. 4. Mobil ilovalar: xizmat va ta'lim dasturlari. 5. Elektron tijorat: Amazon, Alibaba.
3. Texnologik infratuzilma	
Raqamli media ishlashi uchun texnik asos	1. Serverlar va ma'lumot bazalari: axborotni saqlash va ulashish. 2. Bulutli xizmatlar: Google Drive, Dropbox. 3. Raqamli ishlab chiqarish vositalari: Adobe Creative Suite, Canva. 4. Internet va aloqa tarmoqlari: axborotni tarqatish vositasi.
4. Auditoriya	
Foydalanuvchilar va iste'molchilar	1. Kontent yaratuvchilar: blogerlar, dizaynerlar, ijodkorlar. 2. Faol foydalanuvchilar: izohlar yozuvchi, kontentni baholovchi. 3. Passiv foydalanuvchilar: faqat iste'mol qiluvchi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Xulosa qilib aytganda, raqamli media kompetensiyasini shakllantirish – bu zamonaviy jamiyatda shaxsning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi uchun zarur bo‘lgan texnologik, tanqidiy va ijodiy ko‘nikmalarni rivojlantirish jarayonidir. Bu kompetensiya nafaqat texnik ko‘nikmalarni, balki axborot bilan ishlashning mas’uliyatli va samarali yondashuvini ham o‘z ichiga oladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Теория систем и системный анализ: учебник / под ред. С.И. Маторина. М. – Берлин: Директмедиа Паблишинг, 2019. 508 с.
2. Философский словарь / под ред. И.Т. Фроловой. М.: Политиздат, 1987. 590
3. Философский словарь / под ред. И.Т. Фроловой. М.: Политиздат, 1987. 590
4. Bakanov R. Медийная критика в системе современной журналистики России: программа дисциплины и методические указания для студентов отделений и факультетов журналистики, обучающихся по специальности 021400 – «Журналистика» / автор-составитель канд. фил. наук Р.П.Баканов. - Казань, 2006. - 24 с.
5. Media va axborot savodxonligini shakllantirishning pedagogik jihatlari. Toshkent-2018 “Extremum-press” .7-b

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mo`minova Madina Muxiddin qizi**,o`qituvchi,**[Мўминова Мадина Мухиддин кизи,** преподаватель,], [**Madina M. Mo`minova**,teacher]; manzil: O‘zbekiston, Andijon viloyati, Andijon shahri, Do‘stlik ko‘chasi, 4-uy, [аддрес:Узбекистан, Андижанская область, город Андижан, улица Достлик, дом 4], [address: Uzbekistan, Andijan region, Andijan city, Friendship street, house 4]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

BO‘LAJAK PEDAGOGLARNI IJTIMOIY HAYOTGA TAYYORLASHDA OILA BILAN ISHLASH BORASIDAGI SHARQ MUTAFAKKIRLARINING QARASHLARI

© M.S. Axmadjanova[1]✉
[1]Qo`qon davlat pedagogika instituti, Qo`qon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: pedagoglarning ijtimoiy hayotga tayyorgarligi, xususan, oila bilan samarali ishlash ko‘nikmalari, ularning jamiyatdagi rolini yanada mustahkamlaydi. Sharq mutafakkirlarining oila va ta’limga oid qarashlari mazkur yo‘nalishda boy nazariy va amaliy asos yaratadi. Ushbu maqola bo‘lajak pedagoglarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda oila bilan ishlash masalasiga bag‘ishlanadi.

MAQSAD: maqolaning asosiy maqsadi – bo‘lajak pedagoglarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda Sharq mutafakkirlarining oila va ta’limga oid qarashlari hamda ularning pedagogik ahamiyatini tahlil qilish.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqotda Sharq mutafakkirlarining asarlari, ularning oila va ta’limga oid fikr-mulohazalari hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlar o‘rganildi. Tadqiqot usullari sifatida tarixiy tahlil, qiyosiy metod va pedagogik kuzatishlardan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: sharq mutafakkirlarining qarashlari oila va jamiyatning bir butun tizim sifatida ko‘rilishini ta’minlagan. Ularning fikrlariga ko‘ra, pedagog oila bilan hamkorlikda ishlashi orqali nafaqat ta’lim jarayonini samarali tashkil etadi, balki ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashga ham hissa qo‘shadi. Zamonaviy pedagogik faoliyatda bu qarashlar ahamiyati yuqori ekani aniqlandi.

XULOSA: sharq mutafakkirlarining oila va ta’limga oid qarashlari bo‘lajak pedagoglarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi. Ushbu qarashlarni ta’lim jarayoniga tatbiq qilish o‘quvchilarning hamda pedagoglarning ijtimoiy faolligini oshirishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: pedagog tayyorlash, oila, Sharq mutafakkirlari, ijtimoiy hayot, ta’lim

Iqtibos uchun: Axmadjanova S.M. Bo`lajak pedagoglarni ijtimoiy hayotga tayyorlashda oila bilan ishlash borasidagi sharq mutafakkirlarining qarashlari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.271-278.

ВЗГЛЯДЫ ВОСТОЧНЫХ МЫСЛИТЕЛЕЙ НА РАБОТУ С СЕМЬЕЙ ПРИ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГИ К СОЦИАЛЬНОЙ ЖИЗНИ

© М.С. Ахмаджанова[1]✉
[1]Кокандский государственный педагогический институт, Коканд, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ВВЕДЕНИЕ: подготовка педагогов к общественной жизни, в частности, навыки эффективной работы с семьей, усиливает их роль в обществе. Взгляды восточных мыслителей на семью и образование создают богатую теоретическую и практическую основу в этом направлении. Данная статья посвящена вопросу работы с семьей при подготовке будущих педагогов к общественной жизни.

ЦЕЛЬ: основная цель статьи - проанализировать взгляды восточных мыслителей на семью и образование и их педагогическое значение в подготовке будущих педагогов к общественной жизни.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании были изучены труды восточных мыслителей, их взгляды на семью и образование, современные педагогические подходы. в качестве методов исследования использовались исторический анализ, сравнительный метод и педагогические наблюдения.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: взгляды восточных мыслителей обеспечили представление о семье и обществе как о единой системе. По их мнению, педагог, работая во взаимодействии с семьей, не только эффективно организует образовательный процесс, но и способствует обеспечению социальной стабильности. Установлено, что эти взгляды имеют большое значение в современной педагогической деятельности.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: взгляды восточных мыслителей на семью и образование служат важным источником для подготовки будущих педагогов к общественной жизни. применение этих взглядов в образовательном процессе способствует повышению социальной активности студентов и педагогов.

Ключевые слова: педагогическая подготовка, семья, восточные мыслители, общественная жизнь, образование.

Для цитирования:Ахмаджанова.М.С Взгляды восточных мыслителей на работу с семьей при подготовке будущих педагоги к социальной жизни.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 271-278.

VIEWS OF EASTERN THINKERS ON WORKING WITH THE FAMILY IN PREPARING FUTURE TEACHERS FOR SOCIAL LIFE

©Moxiyat S. Axmadjanova[1]✉
[1]Kokand State Pedagogical Institute, Kokand, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the preparation of teachers for social life, in particular, the skills of effective work with the family, further strengthens their role in society. The views of Eastern thinkers on family and education create a rich theoretical and practical basis in this area. This article is devoted to the issue of working with the family in preparing future teachers for social life.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

AIM: the main purpose of the article is to analyze the views of eastern thinkers on family and education and their pedagogical significance in preparing future teachers for social life.

MATERIALS AND METHODS: this study studied the works of eastern thinkers, their views on family and education, and modern pedagogical approaches. Historical analysis, comparative methods, and pedagogical observations were used as research methods.

DISCUSSION AND RESULTS: the views of eastern thinkers provided a view of the family and society as a whole system. According to their opinion, by working together with the family, the teacher not only effectively organizes the educational process, but also contributes to ensuring social stability. It was found that these views are of great importance in modern pedagogical activity.

CONCLUSION: the views of Eastern thinkers on family and education serve as an important source in preparing future teachers for social life. Applying these views to the educational process helps to increase the social activity of students and teachers.

Keywords: teacher training, family, Eastern thinkers, social life, education

For citation: Moxiyat S. Axmadjanova (2024)‘ Views of eastern thinkers on working with the family in preparing future teachers for social life, (9(1)), pp. 271-278. (In Uzbek).

Mamlakatimizda so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan tub islohotlar ijtimoiy sohalar qatori ta’lim tizimida ham o‘z intiqosini topmoqda. Ta’limdagi islohotlar tizimni modernizasiya qilish sharoitida va davlat ichki siyosatining ustuvor vazifasi sifatida doimiy ravishda mamlakat rahbariyatining doimiy e’tiborida turibdi. Uning asosi sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti hamda Vazirlar Mahkamasining qator farmon va qarorlarida mavjud muammolarni hal qilishga nisbatan kompleks yondashuv va tashkiliy jihatlar ko‘rsatib berilgan.

Mamlakatimizda nogironligi bo‘lgan bolalarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishining yangi tizimi yaratilgan bo‘lib, uni joriy etish bo‘yicha isloxotlar amalga oshirilmoqda “nogironligi bo‘lgan shaxslarning jamiyat ijtimoiy iqtisodiy hayotiga jalb qilinishi va faol ishtirokini ta’minlovchi inklyuziv ta’lim va ishga joylashtirish tizimini takomillashtirish” bugungi kunda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu maqsadda imkoniyati cheklangan bolalarni oila, mahalla va ta’lim muassasasi hamkorligida to‘laqonli hayotga moslashtirishning ijtimoiy pedagogik-psixologik xususiyatlarini Yangi O‘zbekiston, Uchinchi Renessans talablari asosida takomillashtirish:

-rivojlanishida nuqsoni bo‘lgan bolalarning qiziqishlaridan kelib chiqib kasb-xunarga o‘rgatish;

-ularni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini amaliyotga samarali joriy etish;

shuningdek, oila mahalla hamda ixtisoslashtirilgan o‘quv ta’lim-tarbiya muassasalarida nogiron o‘smir bolalarni ijtimoiy hayotga moslashtirish mexanizmlarini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

takomillashtirish muhim axamiyatga ega. Ushbu jarayonda maxsus ta'lim muassasalarida faoliyat yurituvchi pedagog defektologlarning kasbiy tayyorgarligi xal qiluvchi ahamiyatga ega.

M.Yu.Ayupova, L.R.Mo`minovalar "Logopediya" nomli kitobida bo`lajak logopedlarni tayyorlash , nutqida nuqsoni bor bolalar bilash bo`yicha metodik tavsiyalar keltirilgan, K.Hoshimov, S.Ochil, "O'zbek pedagogikasi antologiyasi" nomli kitobida defektolog kadrlar tayyorlash , surdopedagog-o'qituvchi kasbiy kompetentligini rivojlanish muammolarini tadqiq etishning keng tajribalari bayoni keltirilgan, Bekmuratov N.Sh. "Научно-методические основы развития высшего дефектологического образования в Узбекистане" nomli monografiyada O`zbekistonda etishib chiqayotgan bo`lajak defektologlarga qo`yiladigan talablar ularni o`qitishning metodologik jixatlari bayoni keltirilgan, N.Sh. Bekmuradov, X.M. Gaynutdinov, N.X. Dadaxodjayeva, D.B. Yakubjanovalar tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlarda tadqiqot mavzusi bo`yicha tahlil qilingan.

MDH davlatlari olimlari A.G.Asmolov, Ye.V.Bondarevskaya, V.P.Gorlenko, O.S.Grebenyuk, V.P.Grixanov, Ye.A.Yekjanova, O.I.Kukushkina, I.A.Kolesnikova, A.K.Markova, N.M.Nazarova, A.A.Orlov, T.S.Ovchinnikova, O.G.Prixodko, V.P.Simonov, I.F.Xarlamov, I.M.Yakovleva, I.S.Yakimanskaya bo'lajak defektolog (logoped)lar kasbiy kompetentligini shakllantirish jarayonini tahlil qilish imkonini berdi.

Ijtimoiy moslashuv turli munosabatlar sharoitida amalga oshadi. Shaxsning moslashganlik darajasi ijtimoiy muhit xususiyatlari va insonning shaxsiy sifatlari bilan ifodalanadi. Ma'lumki, ijtimoiylashuv jarayonining asosi insonning muhitga moslashuvidan iborat bo'lib, uning ta'sirida shaxs jamiyatning teng huquqli a'zosiga, turli munosabatlarning faol ishtirokchisiga aylanadi. Insonning ijtimoiy moslashuvi jamiyatdagi munosabatlar bilan bog'liq ravishda o'zgarib boradi va unda jamiyat talablariga javob berish darajasi ortib boradi. Insonning hayot yo'li shaxs ijtimoiylashuvining quyidagi yo'nalishlari zamirida kechadi: faoliyat, muloqot va o'z-o'zini anglash. Muammo bo'yicha yondashuvlar o'rganildi.

Kompetenlikka yo'naltirilgan kasbiy ta'lim – bu ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy, ta'limiy va pedagogik shartlar asosida vujudga kelgan ta'limdagi ob'yektiv hodisadir: kasbiy ta'limning tez o'zgarayotgan ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga, bozor iqtisodiyoti bilan birga paydo bo'layotgan jarayonlarga, hayotiy vaziyatlarga moslashuvchan munosabati, reaksiyasidir. Chunki bozor munosabatlari sharoitida zamonaviy mutaxassisga qo'yilayotgan talablar birmuncha o'zgarmoqda. Mazkur o'zgarishlar bugungi kunda mutaxassislarni tayyorlash dastur va rejalarida etarli darajada hisobga olinmagan. Ushbu yangi talablar u yoki bu fan bilan qat'iy bog'liq emas, ular sub'yektiv xususiyatga ega va o'zining universalligi bilan ajralib turadi. Ularning shakllanishi yangicha mazmunni talab qilmaydi, balki boshqa pedagogik texnologiyalardan foydalanishni taqozo qiladi.

Ijtimoiylashuv va moslashuv o'zaro chambarchas bog'liq jarayon bo'lib, shaxsning oila, mahalla, keng jamoatchilik bilan o'zaro munosabatlarining yakdilligini o'zida namoyon etadi. Lotin tilidan tarjima qilingan "adaptasiya" atamasi "moslashtirish",

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

“sozlash” degan ma’noni anglatadi. Ushbu atama asli biologiya faniga taalluqli bo‘lib, organizmning evolyusiya jarayonida tashqi sharoitga, morfofiziologik va xulq-atvor mezonlarga moslashtirishni anglatgan. Bizning nazarimizda, moslashish – bu hayotning, atrof-muhitning o‘ziga xos xususiyatlariga o‘zini o‘zi moslashtirish orqali oldiga maqsad qo‘yish, iqtidor va qobiliyatlarini namoyon etish demak.

Boshqacha qilib aytganda, muhitning o‘ziga xos xususiyatlarini qabul qilish orqali unga moslashish sifatida ham tushunishimiz mumkin, ya’ni inson yashayotgan jamiyatga, taraqqiyotga adaptasiya qilish jarayonidir.

“Ijtimoiy moslashuv (lot. Socialis – ijtimoiylashgan) shaxs tomonidan muayyan madaniyat an’analariga xos bo‘lgan faoliyat va xulq-atvor me’yorini o‘zlashtirish, qadriyatlar va tartib-qoidalarini anglash jarayonidir”.

Odatda, ijtimoiylashuv shaxsning umumiy rivojlanishi bilan, moslashuv esa maqbul ijtimoiy muhit, shart-sharoit, o‘zaro muloqot va maqsadli faoliyat bilan belgilanadi.

Ijtimoiy moslashuv individning shaxsga aylanish jarayoni ostida kechuvchi qayta aloqaning sifati bilan bog‘liq tushuncha hisoblanadi. Shaxs hayoti davomida o‘z ehtiyojlarini qondirishi, o‘zi va o‘zgalar manfaatlarini ko‘zlagan holda ma’lum harakatlarni amalga oshirishi uning boshqa insonlar bilan o‘zaro muloqoti orqali yuzaga keladi. Ijtimoiy moslashuv shaxslararo munosabat uchun maqbul muhit vujudga kelganda amalga oshadi. Agar maqbul muhit yaratilmasa, shaxslararo munosabat o‘zaro bir-birining yoshi, qiziqishi, dunyoqarashi, hayotga munosabati nuqtai nazardan psixologik tushunish, anglash tarzida namoyon bo‘lmasa, ijtimoiy moslashish jarayoni samarali kechmaydi.

Yuksak bilim va bilimdonlik, kasbiy shakllanish, hayotda o‘z o‘rnini topish qadimdan Sharq mutaffakkirlarini qiziqtirib kelgan. Bilimlar xazinasining boshida butun dunyoga nomlari ma’lum bo‘lgan buyuk ajdodlarimiz turgan, deyish asoslar etarli. Ular qatorida matematik va astronom olimlar: al-Xorazmiy, al-Farg‘oniy, Javhariy, Marvoziy, Mirzo Ulug‘bek; faylasuf va huquqshunos olimlar: Abu Nasr Forobiy, al-Buxoriy, at-Termiziy, Marg‘iloniy, Nasafiy; qomusiy olimlar: Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino; tilshunos olim va adiblar: Mahmud Qashqariy, Yusuf Xos Hojib, az-Zamaxshariy, Mir Alisher Navoiy; tarixchi va shoirlar: Zahiriddin Muhammad Bobur, Abulg‘ozi Baxodirxon, Ogohiy va boshqalarni keltirish mumkin[1].

Quyida Sharq mutafakkirlarining umumiy pedagogik qarashlari tadrijini ko‘rib o‘tamiz.

O‘rta asr Sharq mutafakkirlari o‘z asarlarini, umumiy holatda, shaxsning barkamol va uyg‘un rivojlanishi dasturini ishlab chiqishga bag‘ishlaganlar. Ularning o‘zlari shunday uyg‘unlikning mezonlari bo‘lib, jaholat va axloqsizlikni qoralaganlar.

Faylasuf olim al-Forobiy (870-950) o‘z davrining ilmiy doirasida katta hurmatga sazovor bo‘lgan, muhim pedagogik muammolarni oldindan ko‘ra bilgan mutafakkirdir. Klerikalizm (mamlakat siyosiy va madaniy hayotida dinning ta’sirini kuchaytirishga

[1] Ayupova.M.Y. Logopediya. “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti. Toshkent – 2007 57-b

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

qaratilgan oqim) g‘oyalariga qarshi o‘laroq, ezgulik (baxt-saodat)ning mavjud olamdan tashqarida ekanligiga aqldan ozganlargina ishonishlari mumkin, deb ta’kidlagan olim. Forobiyning fikriga ko‘ra, tarbiyaning maqsadi yaxshilik qilish istagini rag‘batlantirish orqali insonni shu yaxshilikka etkazishdir. Nima yaxshi-yu, nima yomon ekanligini tushunishga faqat bilim yordam beradi. Forobiy yaxshi fazilatlarni tarbiyalash usullari tizimini taklif qildi. Uning qarashlarida tarbiya usullari “qattiq” va “yumshoq”ga bo‘lingan. Agar tarbiyalanuvchi o‘qishga, ishlashga va yaxshi ishlar qilishga tayyor bo‘lsa, unga yumshoq usullar mos keladi. Agar tarbiyalanuvchi jahldor, battol, darg‘azab, beparvo, yolg‘onchi bo‘lsa, unga nisbatan “qattiq” usulni qo‘llash lozim, deb uqtiradi.

Buyuk Sharq mutafakkirlaridan yana biri al-Beruniy (970-1048) bo‘lib, uning bir yuz ellikdan ziyod asarlarida uning pedagogik g‘oyalari o‘z ifodasini topgan. Jumladan, olim pedagogikada tizimlilik va ko‘rgazmalilikni, ta’limning bilishga (anglashga) asoslanishini yoqlaydi. Beruniyning fikricha, tarbiyaning bosh maqsadi bu axloqiy poklanishdir.

Zamondoshlari tomonidan “ilmlar hokimi (sultoni)” deb nomlangan, Yaqin va O‘rta Sharqdagi turli mamlakatlar hukmdorlarining maslahatchisi Abu Ali ibn Sino (980-1037) hayotining ko‘p yillarini o‘qituvchilikka bag‘ishlangan va pedagogik nazariya bilan bevosita aloqasi bo‘lgan ko‘plab asarlar qoldirgan. Uning qalamiga mansub “Shifo kitibi”ning tarkibiy qismi sifatida qaraladigan “Qalb kitobi”, “Bilimlar kitobi”, “Ko‘rsatmalar va ko‘rgazmalar kitobi”da olimning pedagogik qarashlari bayon qilingan. [2]

Ibn Sino ko‘p qirrali ta’lim va tarbiyani targ‘ib qilgan va pedagogikani musiqa, she’riyat, falsafa bilan uyg‘unlikda ko‘radi. Uning fikricha, tarbiyalanuvchilarning birgalikdagi o‘qishi ta’lim olishda raqobat muhitini paydo qiladi va ta’lim oluvchilarda motivasiyani kuchaytirishga ko‘maklashadi. Olimning fikricha, hamkorlikda o‘qitish o‘quvchilarning qobiliyatiga mos ravishda har xil darajada amalga oshirilishi kerak. Ibn Sino o‘qish va yozishni o‘zlashtirishga nisbatan barcha ta’limning fundamental asosi sifatida qaraydi. Uning fikriga ko‘ra, umumiy rivojlanish kasbiy ta’limdan oldin berilishi kerak. O‘smir savodxonlikni o‘zlashtirishi bilanoq u kelgusi kasbga tayyorlanishi kerak (masalan, unga hisobot va boshqa hujjatlarni tuzishni o‘rgatish). Shundan keyingina kasbiy faoliyatga kirishishi va pul ishlab topishi kerak.

Sharq faylasufi Nasiraddin Tusiy (1202-1273) ham ta’lim-tarbiya borasida ilg‘or g‘oyalari bilan ajralib turadi. Mutafakkirning 150 dan ortiq asarlari mavjud bo‘lib, “Donolikni o‘rgatish”, “Hikmatlar kitobi”, “Tarbiyalanuvchilar tarbiyasi to‘g‘risida”, “Tarbiyalanuvchiga o‘qish yo‘lida ko‘rsatma berish” kabi asarlarida uning pedagogik qarashlari ifodalangan. Olimning pedagogik qarashlari tizimida aqliy, estetik va jismoniy tarbiya uyg‘unligiga erishish bosh g‘oya sifatida qaraladi. Tusiyning obrazli fikricha, bilim inson uchun hayoti davomida foydalaniladigan dori sifatida xizmat qiladi. Bunday dorini olish uchun esa, bilimga erishish maqsad va usulini aniq anglash kerak.[3]

[2] Mamarajabova Z.N. Maxsus psixologiya. // o‘quv qo‘llanma – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2013. – 66 b
[3] Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.– T.: O‘qituvchi, 2004. – 26-b.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Uyg‘onish davri Sharq mutafakkirlari “kompetensiya” tushunchasidan foydalanmagan bo‘lsalar-da, ammo kompetentli, yuksak axloqli va malakali o‘qituvchining shaxsiyati to‘g‘risida o‘zlarining g‘oya va qarashlariga ega edilar. Shaxs kompetentligi borasidagi zamonaviy tushunchaning talqini Ibn Sinoning ayrim tavsiyalarida ko‘zga tashlanadi. Mutafakkirning fikricha, bilimli, oliyjanob, saxovatli, oqil, irodali bo‘lish, jamiyat va insonlar foydasi uchun faol ishlash insonning shaxs sifatida shakllanishidagi kompleks fazilatlar sanaladi.

Forobiyning fikricha, o‘qituvchi o‘quvchilarga bo‘lgan munosabatida bir tekis va xotirjam bo‘lishi, talabalar bilan ishlashda ham, o‘zini o‘zi tarbiyalashda ham tirishqoq va qat’iyatli bo‘lishi kerak; uning fikrlari va harakatlari chiroyli va foydali bo‘lishi lozim.

Buyuk mutafakkirlarning nazariya va amaliyot o‘rtasidagi munosabatlar muammosiga oid qarashlari ham muhimdir. Tabiiyki, azaliy tushuncha sifatida bu hanuzgacha “kompetensiya” va “kompetenlik” kabi zamonaviy tushunchalar o‘rtasidagi aloqaning asosi hisoblanadi. Qomusiy olimlar “ilm ilm uchun” nazariyasini yakdillik bilan qoralaganlar: ularni, birinchi navbatda, ilmiy izlanishlar va kashfiyotlarni amalda qo‘llash qiziqtirar edi.[4]

Abu Nasr Forobiy mutaxassis tayyorgarligida tajriba katta ahamiyatga ega ekanligini qayd etadi. Uning fikricha, “Aql tajribadan boshqa narsa emas”. Olim ta’lim va tarbiya bo‘yicha o‘z konsepsiyasidan kelib chiqib, har qanday fanni ikki qismga - nazariy va amaliy qismlarga ajratdi. U ilmiy bilimlarni hayotiy amaliyot bilan bog‘liq holda, mashg‘ulotning amaliy yo‘nalishi, o‘zaro bog‘liqligi bilan ochib berdi.

Yana bir Sharq mutafakkiri, shoir, matematik va faylasuf Umar Hayyomning asarlarida - xususan, uning “Yevklid kitobining kirishidagi qiyinchiliklar to‘g‘risida mulohazalar” risolasida o‘quvchilar tomonidan bilim, ko‘nikma va malakalarni to‘liq, chuqur va mazmunli o‘zlashtirish usullari, ularni mustaqil ravishda bilim olishga tayyorlash haqida ko‘plab fikrlar mavjud. Olimning fikricha, o‘rganish jarayonida bilim nafaqat o‘qituvchining xabarlari va kitoblaridan, balki hayotiy hodisalarni o‘rganish jarayonida, shuningdek, ko‘nikma va malakalarni amaliyot natijasida, xuddi shu harakatlarni ko‘p marotaba takrorlash orqali o‘zlashtirib oladilar.

Bugungi kunda kompetentlikka asoslangan yondashuv o‘sha Sharq mutafakkirlarining qarashlariga asoslanadi va uni amalga oshirish kasbiy tayyorgarlikni yaxshilashga yordam beradi. Zamonaviy ta’limda mustaqil hayotga qadam qo‘yadigan shaxs uchun kompetentlik bilan bog‘liq quyidagi qobiliyatlar bo‘lishi maqsadga muvofiq: guruhda ishlashda guruh ichidagi va guruhlararo raqobatbardoshlikka tayyor bo‘lish; o‘zining shaxsiy manfaatlarini guruh manfaatlari bilan uyg‘unlashtirish qobiliyati; cheklangan vaqt sharoitida tashqi bosim ostida qaror qabul qila bilish qobiliyati; qarorlarini amalga oshirish natijalari uchun javobgarlikni o‘z zimmasiga ola bilish qobiliyati.

[4] Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.– T.: O‘qituvchi, 2004. – 29-b.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Zamonaviy ijtimoiy-madaniy sharoitlarda erkin harakatlana oladigan, ilm-fan va ishlab chiqarishning tez o‘zgarib turadigan sharoitlarida mas’uliyatli va professional tarzda harakat qila oladigan kompetentli mutaxassisni tayyorlash, zamonaviy oliy kasbiy ta’limning mohiyati hisoblanadi. Shunday qilib, bo‘lajak defektologlarni oila bilan ishlashga tayyorlashning mazmuni shaxs shakillanishiga uzliksiz, maqsadga muvofiq, izchil ta’sir etish orqali ichki va tashqi omillarning ta’sir etishi natijasida qayta aloqaga kirishish bilan belgilanadi.

Oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak defektologlarni oila bilan ishlashga tayyorlashning metodik ta’minoti maxsus ta’lim bo‘yicha ota-onalar uchun maxsus kurslarni tashkil etish, ma’ruzalarni ijtimoiy tarmoqlarda namoyish etishni tizimli qo‘llash asosida takomillashtiriladi. Buning uchun bo‘lajak defektologlarni oila bilan ishlashga tayyorlash tizimini rivojlantirish tuzilmasi va komponentlari aniqlashtirilishi zarur shuningdek, uni amalga oshirish mexanizmlari amaliyotga joriy etilishi talab etiladi. Shuningdek, bo‘lajak defektologlarni oila bilan ishlashga tayyorlash tizimini rivojlantirish mezonlari va ko‘rsatkichlari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ayupova.M.Y. Logopediya. “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati” nashriyoti. Toshkent – 2007 57-b
2. Mamarajabova Z.N. Maxsus psixologiya. // o‘quv qo‘llanma – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2013. – 66 b
3. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.– T.: O‘qituvchi, 2004. – 26-29-b.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Axmadjanova Moxiyat Sadri qizi**,dotsent, [**Ахмаджанова Мохият Садри кизи,** доцент], [**Moxiyat S. Axmadjanova** docent]; manzil: O‘zbekiston, 150700, Farg'ona viloyati, Shahar: Qo'qon, Turon ko'chasi, 23, [аддрес: Узбекистан, 150700, Узбекистан, Ферганская область, Город: Коканд, улица Турон, 23], [adres: 150700, Fergana region, Kokand, Turon street, 23]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

MAKTABGACHA TA`LIM TASHKILOTLARIDA IJTIMOIY PEDAGOGIK ISHLARNI TASHKIL ETISH

© M.Umarova[1]✉

[1]Qo`qon davlat pedagogika instituti, Qo`qon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maktabgacha ta'lim tashkilotlari bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishi uchun muhim poydevor hisoblanadi. Ushbu jarayonda ijtimoiy-pedagogik ishlarni to‘g‘ri tashkil etish bolalarning ijtimoiy moslashuvi va ta’limga tayyorgarligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Mazkur maqolada maktabgacha ta’lim muassasalarida ijtimoiy-pedagogik ishlarni samarali tashkil etish masalalari tahlil qilinadi.

MAQSAD: maqolaning maqsadi – maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijtimoiy-pedagogik ishlarni tashkil etishning nazariy va amaliy asoslarini o‘rganish, samaradorlikni oshirishga qaratilgan metod va texnologiyalarni tavsiya qilish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida ijtimoiy pedagogika sohasidagi nazariy materiallar o‘rganildi, maktabgacha ta’lim tashkilotlaridagi amaliy faoliyat kuzatildi. Tahliliy metod, so‘rovnomalar va eksperiment orqali ijtimoiy-pedagogik ishlarning holati va samaradorligi baholandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijtimoiy-pedagogik ishlarni to‘g‘ri tashkil etish bolalarning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Oila va ta’lim tashkiloti hamkorligi, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish bu jarayonni yanada samarali qiladi.

XULOSA: maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijtimoiy-pedagogik ishlarni to‘g‘ri tashkil etish bolalarning ijtimoiy rivojlanishi va ta’limga tayyorlanishini ta’minlaydi. Zamonaviy yondashuvlarni amaliyotga keng joriy etish orqali bolalarning ta’lim jarayonidagi muvaffaqiyatlarini oshirish mumkin.

Kalit so‘zlar: maktabgacha ta’lim, ijtimoiy pedagogika, ijtimoiy moslashuv, pedagogik ish, ta’lim texnologiyalari

Iqtibos uchun: Umarova M. Maktabgacha ta`lim tashkilotlarida ijtimoiy pedagogik ishlarni tashkil etish. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.279-286.

ОРГАНИЗАЦИЯ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ

© М. Умарова[1]✉

[1]Кокандский государственный педагогический институт, Коканд, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: дошкольные образовательные организации являются важным фундаментом личностного и социального развития детей. В этом процессе важную роль в обеспечении социальной адаптации и учебной готовности детей играет правильная организация социально-педагогической работы. В данной статье анализируются вопросы эффективной организации социально-педагогической работы в дошкольных образовательных учреждениях.

ЦЕЛЬ: цель статьи - изучить теоретические и практические основы организации социально-педагогической работы в дошкольных образовательных организациях, рекомендовать методы и технологии, направленные на повышение эффективности.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования изучались теоретические материалы в области социальной педагогики, наблюдалась практическая деятельность в дошкольных образовательных организациях. Состояние и эффективность социально-педагогической работы оценивалось с помощью аналитического метода, анкетирования и эксперимента.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показали, что правильная организация социально-педагогической работы в дошкольных образовательных организациях имеет важное значение для развития социальных навыков детей. Сотрудничество семьи и образовательной организации, личностно-ориентированный подход и использование современных педагогических технологий делают этот процесс более эффективным.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: правильная организация социально-педагогической работы в дошкольных образовательных организациях обеспечивает социальное развитие и учебную подготовку детей. Повысить успешность детей в образовательном процессе можно путем широкого внедрения в практику современных подходов.

Ключевые слова: дошкольное образование, социальная педагогика, социальная адаптация, педагогическая работа, образовательные технологии**.**

Для цитирования:У марова М. Организация социально-педагогической работы в дошкольных образовательных организациях. // Inter education & global study.2024. №9(1). С. 279-286.

ORGANIZATION OF SOCIAL PEDAGOGICAL WORK IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS

© Muqaddasxon Umarova [1]✉
[1]Kokand State Pedagogical Institute, Kokand,Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: preschool educational organizations are an important foundation for the personal and social development of children. In this process, the

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

correct organization of socio-pedagogical work plays an important role in ensuring the social adaptation of children and their readiness for education. This article analyzes the issues of effective organization of socio-pedagogical work in preschool educational institutions.

AIM: the purpose of the article is to study the theoretical and practical foundations of the organization of socio-pedagogical work in preschool educational institutions, to recommend methods and technologies aimed at increasing efficiency.

MATERIALS AND METHODS: during the study, theoretical materials in the field of social pedagogy were studied, practical activities in preschool educational organizations were observed. The state and effectiveness of socio-pedagogical work were assessed using the analytical method, questionnaires and experiments.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study showed that the correct organization of socio-pedagogical work in preschool educational institutions is important in developing children's social skills. Cooperation between the family and the educational organization, a person-oriented approach and the use of modern pedagogical technologies make this process more effective.

CONCLUSION: Proper organization of socio-pedagogical work in preschool educational organizations ensures the social development of children and their preparation for education. The widespread implementation of modern approaches in practice can increase the success of children in the educational process.

Keywords: preschool education, social pedagogy, social adaptation, pedagogical work, educational technologies

For citation: Muqaddas Umarova (2024)‘ Organization of social pedagogical work in preschool educational organizations’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 279-286. (In Uzbek).

Maktabgacha ta’lim — bolalar tarbiyasi va rivojlanishining asosiy bosqichi bo'lib, bu davrda bolalar dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari, ijtimoiy ko'nikmalari va shaxsiy xususiyatlari shakllanadi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijtimoiy pedagogik ishlarni samarali tashkil etish bolalarning to'liq va muvozanatli rivojlanishiga, jamiyat bilan integratsiyasiga va kelajakda muvaffaqiyatli hayot kechirishlariga yordam beradi.

Ijtimoiy pedagogik ishlar maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni jamiyatga moslashtirish, axloqiy, estetik, intellektual va emotsional rivojlanishlarini ta'minlashga qaratilgan. Bularning barchasi bolalarni o'zaro hurmat, empatiya va mas'uliyat hissi bilan o'stirish maqsadida amalga oshiriladi.

Bolalar orasida do'stlik, hamkorlik va yordamni rivojlantirish, bolalarga jamiyatdagi ijtimoiy me'yorlar, axloqiy qoidalarga oid tushunchalarni singdirish, bolalarning emotsional-intellektual rivojlanishiga yordam berish, ijtimoiy muhitda bolalarning sog'lom va muvaffaqiyatli integratsiyasini ta'minlash maktabgacha ta’lim tashkilotlaridagi ijtomoiy-pedagogik ishning maqsadini tashkil qiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bolalar bilan muloqotda ijtimoiy pedagogik qoidalarni qo'llash, ijtimoiy faoliyatlar va o'yinlar orqali bolalarga guruhda ishlashni, o'zaro muloqotda bo'lishni o'rgatish, bolalarda axloqiy qadriyatlar va mas'uliyat hissini shakllantirish, ijtimoiy yordam va empatiya ko'nikmalarini rivojlantirish esa maktabgacha ta’lim tashkilotlaridagi ijtomoiy-pedagogik ishning vazifalariga kiradi.

Ijtimoiy pedagogik ishlarni tashkil etish usullarining bir qancha shakllari bor. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijtimoiy pedagogik ishlarni samarali amalga oshirish uchun turli usullar va metodlarni qo'llash lozim. Ular orasida quyidagilarni ajratib ko'rsatish mumkin:

a) Ta'limiy o'yinlar va mashqlar

Bolalarga ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatishda ta'limiy o'yinlar va mashqlar muhim ahamiyatga ega. Masalan, bolalar o'rtasida guruhda ishlash, jamoa o'yinlarida birgalikda faoliyat yuritish va muammolarni hal qilish orqali bolalar ijtimoiy hamkorlikni o'rganadilar. O'yinlar orqali bolalar o'zaro muomala, yordam so'rash, yordam berish kabi qobiliyatlarni rivojlantiradilar.

b) Pedagogik suhbatlar va muloqotlar

Bolalar bilan muntazam pedagogik suhbatlar o'tkazish ularning ongida ijtimoiy me'yorlar va axloqiy qoidalarning shakllanishiga yordam beradi. Pedagoglar bolalar bilan doimiy ravishda suhbatlashib, ularning savollariga javob berishlari, axloqiy masalalarda izohlar berishlari kerak. Bu jarayon bolalarga ijtimoiy va axloqiy qoidalarga muvofiq harakat qilishni o'rgatadi.

c) Rolli o'yinlar va dramatizatsiya

Rolli o'yinlar va dramatizatsiya bolalarga turli vaziyatlarni his qilish, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish va o'zlarini jamiyatdagi bir a'zo sifatida tasavvur qilish imkonini beradi. Bolalar o'zlarini turli ijtimoiy rollarda ko'rsatib, jamiyatdagi o'z o'rnini anglab yetadilar.

d) Ijtimoiy faoliyatlar

Maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalar uchun turli ijtimoiy faoliyatlar, masalan, jamoaviy bayramlar, ekskursiyalar, tabiatda sayrlar va boshqalar tashkil etilishi kerak. Bu faoliyatlar bolalarning bir-biri bilan aloqa qilishga, o'zaro yordamga, hurmatga va empatiyaga asoslangan ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Shuningdek, ijtimoiy pedagogik ishlar faqat maktabgacha ta’lim muassasasida emas, balki oila muhitida ham amalga oshirilishi kerak. Ota-onalar bilan hamkorlik ijtimoiy pedagogik ishlarning samaradorligini oshiradi. Ota-onalar bolalarining ijtimoiy rivojlanishiga to'g'ri ta'sir ko'rsatish uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlarining pedagogik xodimlari bilan yaqindan ishlashlari zarur.

Ota-onalar bilan hamkorlikning asosiy yo'nalishlari: Ota-onalarga bolalarining ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda yordam berish. Pedagogik maslahatlar va tavsiyalarni taqdim etish. Ijtimoiy-axloqiy qadriyatlar va me'yorlar haqida ota-onalar bilan muloqot qilish. Maktabgacha ta’lim muassasasida ijtimoiy pedagogik ishlarni tashkil

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

etishda pedagoglarning o'rni alohida. Pedagoglar bolalarning ijtimoiy rivojlanishida, axloqiy qoidalarni tushuntirishda va jamiyatga moslashtirishda asosiy rahbar hisoblanadi. Ular bolalar bilan ishlashda, shuningdek, ota-onalar bilan aloqada ham ijtimoiy pedagogik usullarni qo'llashlari zarur.

Maktabgacha ta’lim muassasalarida ijtimoiy pedagogik ishlarni samarali tashkil etish uchun bir qator usul va metodlardan foydalanish o’rinli hisoblanadi. Bu usullar bolalarning ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish va axloqiy qadriyatlarni singdirishga qaratilgan. Quyida ijtimoiy pedagogik ishlarni tashkil etishning eng asosiy usullari batafsil keltirilgan.

1. Ta'limiy o'yinlar va mashqlar

Ta'limiy o'yinlar ijtimoiy pedagogik ishlarning samarali usullaridan biridir, chunki ular bolalarni jamiyatda to'g'ri o'zaro munosabatlar o'rnatishga, jamoaviy ishga, birgalikda maqsadga erishishga o'rgatadi. O'yinlar orqali bolalar o'zlarini boshqalarning o'rnida tasavvur qilishi, empatiya ko'nikmalarini rivojlantirishi, va hissiy jihatdan boy bo'lishlari mumkin.

Jamoaviy o'yinlar bolalarni bir guruhda ishlashga o'rgatadi, o'zaro hurmat va hamkorlikni rivojlantiradi. Masalan, "Birlikda quramiz" o'yinida bolalar birgalikda qandaydir shaklni qurishadi. Bu o'yin bolalar orasida hamjihatlik va jamoaviy ishni o'rgatadi.

Raqobatli o'yinlar ham ijtimoiy qobiliyatlarni rivojlantirishda foydalidir. Ular bolalarga muvaffaqiyatni va mag'lubiyatni qanday qabul qilishni o'rgatadi, shu bilan birga o'z-o'zini nazorat qilish va jamoada ishlashni ham rivojlantiradi.

2. Pedagogik suhbatlar va muloqotlar

Pedagogik suhbatlar bolalar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot qilishning asosiy usuli hisoblanadi. Suhbatlar orqali bolalar o'z fikrlarini erkin ifodalashga, boshqalarning fikrlarini eshitishga o'rganadilar. Pedagoglar bolalarga ijtimoiy normalar, axloqiy qadriyatlar va jamiyatdagi turli vaziyatlarni tushuntirish uchun suhbatlarni olib boradilar.

Axloqiy suhbatlar bolalar bilan o'zaro hurmat, adolat, yordam berish va boshqa axloqiy qoidalarni muhokama qilishga yordam beradi. Misol uchun, "Do'stga qanday yordam berish mumkin?" yoki "Siz qanday qilib adolatli bo'lasiz?" kabi savollar bolalarni axloqiy me'yorlar bilan tanishtiradi.

Emotsional suhbatlar bolalar o'z his-tuyg'ularini boshqarishni va boshqalarning hislarini tushunishni o'rganadilar. Bu jarayon bolalar orasida empatiya va hamdardlikni rivojlantiradi.

3. Rolli o'yinlar va dramatizatsiya

Rolli o'yinlar va dramatizatsiya bolalarga turli vaziyatlarda o'zini qanday tutishni, boshqalarning hissiyotlarini qanday tushunishni, ijtimoiy vazifalarni qanday bajarishni o'rgatadi. Bu usul orqali bolalar o'zlarini turli rollarda tasavvur qilib, jamiyatdagi o'z o'rnini va mas'uliyatini anglaydilar. Rolli o'yinlar bolalar uchun turli ijtimoiy rollarni o'ynash imkonini beradi. Masalan, bolalar o'rtasida “doktor” va “bemorga” ajratilgan rollarda o'ynash orqali sog'liqni saqlash sohasidagi ijtimoiy munosabatlarni o'rganadilar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Dramatizatsiya orqali bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarni (masalan, do'stlik, yordam so'rash yoki shaxsiy chegaralarni hurmat qilish) tasvirlashni o'rganadilar. Bu usul bolalarda ijtimoiy fikrlashni rivojlantiradi.

4. Ijtimoiy faoliyatlar

Ijtimoiy faoliyatlar bolalarning ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun muhimdir, chunki ular turli ijtimoiy vaziyatlarda bolalar bir-biriga yordam berish, jamoa bilan ishlash va o'zaro hamkorlik qilishni o'rganadilar. Ijtimoiy faoliyatlar bolalarga ko'nikmalarni va hayot tajribasini oshirish imkoniyatini beradi.

Jamoaviy bayramlar va ijtimoiy tadbirlar bolalarni guruhlarda ishlashga va jamiyatda o'z o'rnini topishga o'rgatadi. Masalan, bayram tadbirlari (yangi yil, xalqaro bolalar kuni) bolalarga hamjihatlik va do'stlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Tabiatda sayrlar va ekskursiyalar bolalarga ijtimoiy muloqotda bo'lish imkoniyatini yaratadi. Ular tabiatni o'rganish, jamoada ishlash va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishni o'rganadilar.

5. Pedagogik kuzatuv va tahlil

Pedagogik kuzatuv va tahlil ijtimoiy pedagogik ishlarni tashkil etishda muhim rol o'ynaydi. Pedagoglar bolalar bilan ishlashda ularning ijtimoiy munosabatlarini, o'zini tutish uslublarini, guruhdagi faoliyatlarini kuzatib, tahlil qilishlari kerak.

Kuzatuv bolalarning o'zaro munosabatlarini, guruhdagi harakatlarini, va ijtimoiy vazifalarni qanday bajarayotganini tahlil qilishga imkon beradi. Bu tahlilga asoslanib, pedagoglar individual yondashuvni ishlab chiqishi mumkin.

Tahlil va feedback bolalarga o'z xatti-harakatlarini tahlil qilish va yaxshilash imkoniyatini beradi. Bu jarayon bolalarda o'z-o'zini anglash va ijtimoiy ko'nikmalarni yaxshilashga yordam beradi.

6. San'at va ijodiy faoliyatlar

San'at va ijodiy faoliyatlar bolalar uchun o'z fikrlarini ifodalash va boshqa odamlarni tushunishning ajoyib usuli bo'lib, ular orqali bolalar o'zaro muloqot qilish, jamiyatdagi o'z o'rnini anglashni o'rganadilar. Ijodiy faoliyatlar bolalar bilan guruhda ishlashni, birgalikda yaratishni va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantiradi.

Rasm chizish, musiqa, qo'shiq va raqs orqali bolalar o'z fikrlarini va his-tuyg'ularini boshqalarga etkazadilar. Bu ijodiy faoliyatlar bolalarning o'zaro tushunish va hamkorlik qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Teatr va drama mashg'ulotlari bolalarni o'z his-tuyg'ularini boshqarish va boshqalarning fikrlarini tushunishga o'rgatadi. Maktabgacha ta’lim davri, bolalarning ijtimoiy, axloqiy va emotsional rivojlanishining muhim bosqichidir. Bu davrda bolalarning shaxsiyati shakllanadi, ijtimoiy ko'nikmalari, axloqiy qadriyatlari, o'zaro munosabatlar va jamiyatda o'z o'rnini topish qobiliyatlari rivojlanadi. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijtimoiy pedagogik ishlarni samarali tashkil etish maqsadga qaratilgan, bolalarning o'zini ijtimoiy muhitda erkin va to'liq ifoda etishiga yordam beradi.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijtimoiy pedagogik ishlarning asosiy maqsadi — bolalarning ijtimoiy rivojlanishiga yordam berish, ularni jamiyatda o'z o'rnini topishga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

tayyorlash va axloqiy, emotsional, intelektual ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Bu jarayonni amalga oshirish uchun quyidagi asosiy maqsadlar mavjud:

Bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish: Maktabgacha ta’limda bolalar guruhlarda ishlashni, o'zaro muloqot qilishni, boshqalarga yordam berishni, jamoa ichida ishlashni o'rganadilar. Ijtimoiy pedagogik ishlar orqali bu ko'nikmalarni mustahkamlashga erishiladi. Bolalarning axloqiy va estetik qadrlarini shakllantirish: Maktabgacha ta’limda ijtimoiy pedagogik ishlar bolalarda axloqiy, estetik va madaniy qadriyatlarni singdirish, jamiyatga moslashtirishni ta'minlaydi.

Bolalar orasida do'stlik, hurmat va empatiyani rivojlantirish: Pedagogik ishlar bolalar o'rtasida ijtimoiy munosabatlarni yaxshilash, o'zaro hurmat va hamdardlikni rivojlantirishga qaratilgan.

Bolalarning shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash: Pedagoglar bolalarning shaxsiy xususiyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlariga mos keladigan ijtimoiy pedagogik faoliyatlarni tashkil etish orqali ularning shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi. Ijtimoiy pedagogik ishlarning vazifalari bolalarning ijtimoiy muhitga moslashishini, ularning jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beradi. Bu vazifalar maktabgacha ta’limning umumiy maqsadlariga erishish uchun pedagoglar tomonidan amalga oshiriladi. Ijtimoiy me'yorlar va axloqiy qadriyatlarni o'rgatish: Bolalarga jamiyatda muhim bo'lgan ijtimoiy me'yorlar, axloqiy qadriyatlar va odob-axloq qoidalarini o'rgatish. Bu bolalarga boshqalar bilan munosabatlarda to'g'ri xulq-atvorni ko'rsatishga yordam beradi. Masalan, bolalarga "do'stga yordam berish", "navbatda turish", "halollik" kabi tushunchalar orqali ijtimoiy qadriyatlar singdiriladi.

O'zaro munosabatlarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish: Bolalarga bir-biri bilan o'zaro muloqot qilish, jamoa bo'lib ishlash, mas'uliyatni o'z zimmasiga olish va o'z fikrini erkin ifoda etish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish.

Bolalar orasida guruhdagi ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish: Maktabgacha ta’limda bolalarga guruhda ishlash, boshqa bolalar bilan hamkorlikda maqsadga erishish, bir-biriga yordam berish va jamoaviy mas'uliyatni o'z zimmasiga olish kabi ko'nikmalarni o'rgatish. Emotsional intellektni rivojlantirish: Bolalar o'z his-tuyg'ularini tushunishni, boshqalarning hislarini anglashni, o'zini qanday tutishni va muammolarni qanday hal qilishni o'rganadilar. Bu vazifa bolalarning emotsional qobiliyatlarini rivojlantirishni ta'minlaydi. Ijtimoiy xavfsizlik va konfliktlarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish: Ijtimoiy pedagogik ishlar bolalarga jamiyatdagi o'z o'rnini topish, turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri qarorlar qabul qilish va kelib chiqishi mumkin bo'lgan ijtimoiy ziddiyatlarni hal qilishni o'rgatadi. Bolalarga o'z fikrini ifodalash va eshitishni o'rgatish: Ijtimoiy pedagogik ishlar orqali bolalar o'z fikrlarini boshqalarga tushunarli va hurmat bilan etkazish, bir-birini tinglash va konstruktiv munosabatlar o'rnatishni o'rganadilar. Do'stlik va hamkorlikni rivojlantirish: Ijtimoiy pedagogik ishlar bolalarga hamkorlik qilish, birgalikda faoliyat yuritish va bir-biriga yordam berishning ahamiyatini tushuntiradi, do'stlikni va ijtimoiy bog'lanishni rivojlantiradi. Maktabgacha ta’limdagi ijtimoiy pedagogik ishlar bolalarning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ijtimoiy, emotsional va axloqiy rivojlanishini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Ushbu jarayonni samarali tashkil etish uchun pedagoglar va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik, ta'limiy o'yinlar va muloqot, rolli o'yinlar kabi usullarni qo'llash zarur. Ijtimoiy pedagogik ishlarning muvaffaqiyatli tashkil etilishi bolalar uchun sog'lom va muvozanatli rivojlanish imkoniyatlarini yaratadi, ularni kelajakda jamiyatda o'z o'rnini topish uchun tayyorlaydi.

Ijtimoiy pedagogik ishlarni tashkil etishning samarali usullari bolalarga jamiyatdagi me'yorlar, qoidalar, va axloqiy qadriyatlarni singdirish, shuningdek, o'zaro munosabatlarni o'rnatish va guruhda ishlashni o'rgatishga qaratilgan. Ta'limiy o'yinlar, pedagogik suhbatlar, rolli o'yinlar, san'at faoliyatlari va boshqa usullar orqali bolalar o'zlarining ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantiradilar, shu bilan birga o'zaro hurmat, empatiya va mas'uliyatni o'rganadilar.

Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ijtimoiy pedagogik ishlarni tashkil etishning maqsadi bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ularni axloqiy va estetik qadriyatlar bilan tanishtirish, shaxsiy rivojlanishlariga yordam berishdan iborat. Ushbu maqsadlarga erishish uchun ijtimoiy pedagogik ishlarning bir qator vazifalari amalga oshiriladi, ularning asosiylari bolalar orasida o'zaro hurmat, do'stlik, hamkorlik va emotsional rivojlanishni shakllantirishdir. Ijtimoiy pedagogik ishlar bolalarni ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli moslashishga tayyorlaydi va ularga kelajakda jamiyatda faol va mas'uliyatli fuqarolar bo'lish imkoniyatini yaratadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Azizxo’jayeva X.N. “Pedagogik texnologiya va pedagogik maxorat” T. 2003.
2. Yusupova P. “Maktabgacha pedagogika”. T. 1995 y.
3. F.I. Xaydarov, N.I. Xalilova “umumiy psixologiya”-darslik.:Toshkent-2009.144-b.
4. N. Egamberdiyeva “ijtimoiy pedagogika ”-darslik. Alisher Navoiy nomidagi O’zbekiston milliy kutubxonasi nashriyoti.:Toshkent-2009. 119-125-betlar.
5. Aynura baxtiyorova bazarbayevna “ta’lim muasassalaridagi ijtimoiy pedagogik faoliyat” (maqola) “science and education” ilmiy jurnali. May 2021-yil, volume-2, issue 5.
6. Vasilkova Yu.V. Ijtimoiy pedagogika bo’yicha ma’ruzalar (mater. Ota tarbiyasi). - Ed. 2-chi. - M.: "Poligrafresursiya" GF nashriyoti, 1998 y.
7. Vulfov B.Z. Xalq ta’limi tizimidagi ijtimoiy o’qituvchi. // Pedagogika, 1992 y., 5/6

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Umarova Muqaddasxon**, dotsent, (PhD)**,** [**Умарова Мукаддасхан,** доцент, (PhD)], [**Muqaddasxon Umarova**, associate professor, (Ph.D.)]; manzil:O‘zbekiston, 150700, O'zbekiston, Farg'ona viloyati, Shahar: Qo'qon, Turon ko'chasi, 23, [аддрес:Узбекистан, 150700, Узбекистан, Ферганская область, Город: Кокан, улица Турон, 23], [address: Uzbekistan, 150700, Uzbekistan, Fergana region, City: Kokand, Turon street, 23].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

PEDAGOGLARNING KOGNITIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH YOSH AVLODNI O‘Z QOBILYATLARINI ERKIN NAMOYON QILISHNING ASOSIY ZARURIYATI

© A.N. Meliboyev[1]✉
[1]Qo'qon davlat pedagogika instituti, Qo'qon, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada pedagoglarning kognitiv kompetentligini rivojlantirish muammolari, gnoseologik qarashlarni kengaytirishning yosh avlodni o‘z qobiliyatlarini erkin namoyon qilishdagi ahamiyati tahlil qilingan.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – pedagoglarning kognitiv kompetentligini rivojlantirish orqali yosh avlodning ijodiy va intellektual qobiliyatlarini samarali shakllantirishning metodologik asoslarini ishlab chiqish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot gnoseologik va kognitiv yondashuvlar asosida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish va pedagogik tajribalardan foydalanishni o‘z ichiga oladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: o‘rganishlar pedagoglarning kognitiv kompetentligini rivojlantirish natijasida yosh avlodning bilim olishga qiziqishi, ijodiy fikrlash ko‘nikmalari va amaliy faoliyat samaradorligi oshishini ko‘rsatdi.

XULOSA: tadqiqot natijalari pedagoglarning kognitiv kompetentligini rivojlantirish ta’lim-tarbiya jarayonini takomillashtirishda va yosh avlodning ma’naviy-intellektual rivojlanishini ta’minlashda asosiy omil ekanligini tasdiqladi.

Kalit so‘zlar: kognitiv kompetentlik, gnoseologik qarashlar, pedagogik mahorat, ta’lim samaradorligi, intellektual rivojlanish, yosh avlod, zamonaviy ta’lim.

Iqtibos uchun: Meliboyev A.N. Pedagoglarning kognitiv kompetentligini rivojlantirish yosh avlodni o‘z qobiliyatlarini erkin namoyon qilishning asosiy zaruriyati. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.287-292.

РАЗВИТИЕ КОГНИТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ КАК ОСНОВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ ДЛЯ СВОБОДНОГО ПРОЯВЛЕНИЯ СПОСОБНОСТЕЙ МОЛОДОГО ПОКОЛЕНИЯ

© А.Н. Мелибоев[1]✉
[1] Кокандский государственный педагогический институт, Коканд, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются проблемы развития когнитивной компетентности педагогов, расширения их гносеологических взглядов и их

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

значение для формирования способности молодого поколения свободно проявлять свои таланты.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — разработать методологические основы повышения когнитивной компетентности педагогов для эффективного формирования у молодого поколения творческих и интеллектуальных способностей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: исследование включает анализ научной литературы по вопросам когнитивной и гносеологической компетентности, а также изучение педагогической практики.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что развитие когнитивной компетентности педагогов способствует росту интереса студентов к обучению, развитию их творческого мышления и повышению эффективности образовательного процесса.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что развитие когнитивной компетентности педагогов является важным фактором совершенствования образовательного процесса и интеллектуально-духовного развития молодого поколения.

Ключевые слова: когнитивная компетентность, гносеологические подходы, педагогическое мастерство, эффективность образования, интеллектуальное развитие, молодое поколение, современное образование.

Для цитирования: Мелибоев А.Н. Развитие когнитивной компетентности педагогов как основное условие для свободного проявления способностей молодого поколения. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 287-292.

DEVELOPING TEACHERS' COGNITIVE COMPETENCE AS A KEY NECESSITY FOR ENABLING THE YOUNGER GENERATION TO FREELY EXPRESS THEIR ABILITIES

© Anvar N. Meliboyev[1]✉
[1]Kokand State Pedagogical Institute, Kokand, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article explores the issues of developing teachers' cognitive competence, expanding their epistemological perspectives, and their importance in enabling the younger generation to freely express their abilities.

AIM: the primary objective of the study is to establish methodological foundations for enhancing teachers' cognitive competence to effectively foster creative and intellectual abilities in the younger generation.

MATERIALS AND METHODS: the study involves an analysis of scientific literature on cognitive and epistemological competence, as well as the examination of pedagogical practices.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

DISCUSSION AND RESULTS: the findings indicate that improving teachers' cognitive competence increases students' engagement in learning, enhances their creative thinking, and boosts the overall efficiency of the educational process.

CONCLUSION: the results confirm that developing teachers' cognitive competence is a critical factor in advancing the educational process and ensuring the intellectual and spiritual growth of the younger generation.

Keywords: cognitive competence, epistemological approaches, pedagogical mastery, educational effectiveness, intellectual development, younger generation, modern education.

For citation: Anvar N. Meliboyev. (2024) 'Developing teachers' cognitive competence as a key necessity for enabling the younger generation to freely express their abilities,' Inter education & global study, (9(1)), pp. 287-292. (In Uzbek)

Bugungi kunda insoniyat hayotida zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi – jamiyat va davlat uchun har tomonlama rivojlangan, jamiyatga, mehnat faoliyatiga ijtimoiy moslashuvchan, o'z ustida ishlay oladigan barkamol, ma'naviy yetuk shaxslarni tayyorlashdan iborat. Demak, har tomonlama rivojlangan shaxs tarbiyasida pedagoglarning gnoseologik-kompetentlik darajasi muhim ahamiyatga ega. Pedagogika fanida psixologik-pedagogik kompetentlik tushunchasi pedagogning ta'lim-tarbiya jarayonida eng yuqori darajada natijaga erishishi, yuqori kasbiy salohiyat, shuningdek, muloqotchanlik va ijobiy fazilatlarga ega bo'lish degan xulosaga kelinadi. "Kompetentlik" so'zining ma'nosi xabardorlik, obro', o'z sohasi bo'yicha keng qamrovli tushuncha va tajribaga ega bo'lish bilan belgilanadi. Kompetensiya - shaxsiy sifat bo'lib, turli xil vaziyatda pedagogik faoliyat va ijtimoiy hayotda ifodalanadigan qobiliyat, bilim, ko'nikma va malaka hisoblanadi. Ta'lim va tarbiya jarayoni o'sib kelayotgan yosh avlodni jamiyat talablarini o'zida aks etiruvchi ijtimoiy gnoseologik buyurtma asosida hayotga tayyorlashdan iborat. Ta'lim va tarbiya jarayonida yoshlar ajdodlar tomonidan to'plangan bilim, odob, urf-odat, madaniyat va mehnat ko'nikmalarini o'zlashtirishi, hayotiy tajriba asosida jamiyatda o'zining munosib o'rnini egallashi, salohiyati va gnoseologik dunyoqarashining shakllanishida pedagog shaxsi, uning kasbiy mahorati muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, yoshlarda davr talabidan kelib chiquvchi yangi masala va muammolarni yechish uchun zarur bo'ladigan sifatlarni shakllantirish pedagogik faoliyat sohasining ustuvor vazifasi hisoblanadi. Buning uchun avvalo, pedagogning o'zida yangicha bilim berish, o'zgarib boruvchi mehnat va hayot sharoitlariga muvofiq ijodiy faoliyat bilan shug'ullana olish ko'nikmalari tarkib topgan bo'lishi lozim. Shu o'rinda I.A.Karimov "Tarbiyachilarning o'ziga zamonaviy bilim berish, ularning ma'lumotini, malakasini oshirish kabi paysalga solib bo'lmaydigan dolzarb masalaga duch kelmoqdamiz. Bizning fikrimcha, ta'lim – tarbiya tizimini o'zgartirishdagi asosiy muammo shu yerda. O'qituvchi o'quvchilarimizga zamonaviy bilim bersin, deb talab qilamiz. Ammo zamonaviy bilim berish uchun, avvalo, murabbiyning o'zi ana shunday bilimga ega bo'lishi kerak" deb ta'kidlaydi. Amerikalik olim N.Xomskiy (1965 yil,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Massachutes universiteti) tomonidan taklif etilgan «kompetensiya» atamasining umumiy ma'nosida shakllandi. Qolaversa bu yo'nalishda, yevropalik olimlaridan Shveyiyada J.Piajelar, Rossiyada N.O.Konterev, D.B.Elkonin, A.L.Kovalyov, V.A.Krutetskiy, V.V.Davidov, T.V.Yaragukova, A.V.Petrovskiy, A.I.Sherbakovlar, O'zbekistonda P.I.Ivanov, M.Voxidov, M.D.Davletshen, R.Z.Gayniddinov, E.G'oziyev, V.Karimova, A.Fayzullayev, SH.Barotov va boshqalar ilmiy tadqiqot ishlarini olib borganlar. Shuningdek. Yevropa Kengashi dasturi bo'yicha Bern shahrida bo'lib o'tgan simpoziumda (1996 yil) «kompetensiya» tushunchasi «o'quv», «kompetentlik», «qobiliyat», «mahorat» singari tushunchalar qatoriga kiritilgan. Yevropa davlatlarining ta'lim vazirlari Boloniya deklaratsiyasida (1999 yil) ta'lim islohatlarining konseptual asoslari sifatida kompetentli yondoshuv e'tirof etildi. Pedagogning kompetentligi – bilimdonlik, kasbiga moslik, malakalilik, tajribalilik, mas'uliyatlilikni rahbarlik faoliyatiga singdirib borish. O'z sohasini, ishining ustasi bo'lish, sohasining sirlarini har tomonlama chuqur bilish demakdir. Bo'lajak kasb ta'limi o 'qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllashtirish orqali ta'lim va tarbiya jarayonini zamon talabiga ko'tarishga xizmat qiladi. Kasbiy kompetensiyaning shakllanish bosqichlari quyidagicha:

1. O'z-o'zini tahlil qilish va zarur narsalarni anglash;
2. O'z-o'zini rivojlantirishni rejalashtirish, maqsad-vazifa belgilash;
3. O'z-o'zini namoyish etish va kamchiliklarni tuzatish;

Kompetentlik va kompetensiya inson umri davomida, faoliyatida u bilan hamohang yashaydigan tushunchalardan biri desak, mubolag'a bo'lmaydi. Kompetentlik - bilimdonlik, kasbga moslik, malakalilik, tajribalilik, rahbarlikni faoliyatiga sindirib borishdir. Kompetensiya esa bu - qobiliyat har qanday faoliyatda o'z qobiliyat va iqtidorlarini ko'rsata bilishdir.

Kasbiy kompetentlik mahoratli pedagog P. Saidova ta'kidlab o'tganidek quyidagi holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi: - murakkab jarayonlarda; - noaniq vazifalarni bajarishda; - bir-biriga zid ma'lumotlardan foydalanishda; - kutilmagan vaziyatda harakat rejasiga ega bo'la olishda;

Pedagogik kompetentlik – pedagog tomonidan pedagogik aoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malakalarning egallanishi va ularni amalda yuqori darajada qo'llay olinishi sanaladi. Ushbu kompetentlikka ega bo'lishda o'z ustida ishlash va o'z-o'zini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. O'z-o'zini rivojlantirish vazifalari o'zini o'zi tahlil qilish va baholash orqali aniqlanadi. O'zini o'zi tahlil qilish pedagog tomonidan kasbiy faoliyatda tashkil etayotgan o'z amaliy harakatlari mohiyatining o'rganilishidir. O'zini o'zi baholash (O'O'B) – shaxsning o'z-o'zini tahlil qilishi orqali o'ziga baho berishi. O'zini o'zi baholash subyekt uchun shaxsiy imkoniyatlarini hisob-kitob qilish, o'ziga obyektiv baho berish, o'zidan qoniqishini ta'minlaydi. Hozirgi ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot va ma'naviy-ma'rifiy hayot islohotlarining jadal sur'atlar bilan amalga oshirilayotgani, umumiy o'rta ta'lim mazmunining yangilanishi, oliy ta'lim muassassalarda texnologiya, muxandislik fanlari, matematika, chizmachilik, san'at, chet tillarini o'qitish yo'nalishlarini kuchaytirish talablari asosiy ahamiyat kasb etganligi sharoitida,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

chizmachilik fanini o‘qitish jarayonida kompyuter grafikasi vositasida talabalarda kognitiv kompetensiyani rivojlantirish mumkinligini ilmiy-metodik zaruriyat sifatida asosladik. Bu faslda nazariy hamda ilmiy-metodik g‘oyalarimizni davom ettirib, umumiy o‘rta ta’lim oliy ta’lim muassassalari talabalarining o‘qish faoliyatining xususiyatlari, intellektual taraqqiyotni bilish faoliyati jarayonlari va bunda shaxsiy sifatlar rivojlanishini hamda ularni talabalarda kognitiv kompetensiyani rivojlanishiga ta’sirining gnoseologik tamonlari muhim deb o’ylaymiz. Zero, pedagogik antropologiya tushunchasini mazmunan yangi ma’no bilan boyitilgan, buyuk rus pedagogi K.O.Ushinskiy (1824-1870) ning “Inson tarbiya predmeti sifatida”,“Pedagogik antropologiya tajribasi” (1868-1870) asarida qayd etilganidek, “Agar pedagogika kishini har tomonlama tarbiyalashni istasa, uni har tomonlama bilishi lozim”.

Shu o‘rinda e’tirof etishi joizki, har bir inson takrorlanmas, o‘ziga xos anatomik-fiziologik, ruhiy-intelektual, jismoniy xususiyatlarga ega bo‘lgan biologik va ijtimoiy mavjudotdir. Ammo, uning o‘ziga xos xususiyatlari o‘zgarmas va qotib qolgan narsa emas, balki turmush tarzi, sotsial talab-ehtiyojlar ta’sirida o‘zgarib, takomillashib boruvchidir. Ayniqsa, hozirgi O‘zbekistonda olib borilayotgan islohotlar sharoitida o‘sib kelayotgan yosh avlodning maktab ostonasidan boshlab, bilimdonligi va ma’naviy-siyosiy ongligini oshirish, milliy mafkuraga sodiqligini yuksaltirish, kasbiy-madaniy tayyorgarligini oshirish mamlakat ta’lim-tarbiya muassasalari oldida turgan eng muhim vazifasidir. Chunonchi, Respublika Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev ta’kidlaganidek yosh avlodimizning grajdanlik pozitsiyasi va faolligini kuchaytirish, uni mustaqil fikirlaydigan, zamonaviy bilim va kasb hunarlarni puxta egallab, xalqaro maydonda raqobatga kirisha oladigan barkamol shaxslar etib tarbiyalash dolzarb axamiyatga egadir”.

Kognitiv-gnoseologik bilimlarni o‘zgarishi aqliy faoliyatning yuksak va uyushgan bo‘lishini ta’minlaydi. Bu jarayonda tahliliy sintetik faoliyat, shuningdek qiyoslash, mavhumlashtirish, umumlashtirish va aniqlashtirish kabi fikriy operatsiyalar muhim ro‘l o‘ynaydi.

Pedagogik faoliyatning samarali bo‘lishi uchun pedagog o‘z fanini chuqur bilishi, unga turdosh fanlar haqida ham tushunchaga ega bo‘lishi, o‘quv materialini o‘quvchilarga tushunarli qilib bayon eta olishi, o‘quvchilarda mustaqil ravishda faol fikrlashga qiziqish uyg‘otishi, o‘quvchilarning bilim, kamolot darajasi va ruhiyatini hisobga olishi, ularning nimani bilishlari va hali nimani bilmasliklarini tasavvur eta olishi lozim. Qobiliyatli, tajribali pedagog o‘zini o‘quvchining o‘rniga qo‘ya oladi, u kattalarga aniq va tushunarli bo‘lgan narsalarni o‘quvchilarga tushunilishi qiyin va mavhum bir narsa bo‘lishi ham mumkinligiga asoslanib ish tutadi. Shuning uchun u bayon etishning xarakter va shaklini alohida o‘ylab chiqadi hamda rejalashtiradi. Pedagog o‘quvchining, ichki dunyosiga kira olishi, o‘quvchi shaxsini va uning vaqtinchalik ruhiy holatlarini juda yaxshi tushuna bilishi bilan bog‘liq bo‘lgan kognitiv-gnoseologik kuzatuvlar olib borishi kerak. Bunday o‘qituvchi o‘quvchining ruhiyatiga ko‘z ilg‘amas o‘zgarishlarni ham tez fahmlab oladi. Pedagogning yuqori kasbiy mahoratni egallashi bevosita uzluksiz ta’lim tizimi orqali amalga oshiriladi. Hozirgi davr o‘qituvchidan o‘qitishning ilg‘or pedagogik texnologiya talablarini to‘g‘ri tushunish,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

tashabbuskorlik, o‘z fani bo‘yicha yangiliklardan xabardor bo‘lishi va darslariga joriy eta olishni talab etadi. Ta’lim-tarbiya jarayonida pedagog va o‘quvchilar o‘rtasida hamkorlikni vujudga keltirish aynan pedagoglarning kognitiv kompetentligini rivojlantirish masalalariga yanada e’tibor berilishini kutmoqda deb oylaymiz.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tamonidan 2022 yil 28-yanvar kuni tasdiqlangan PF-60-sonli 2022—2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11-sentyabrdagi PF-158-sonli “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi farmoni. https://lex.uz/ru/docs/-6600413
3. Pedagogning maqomi to‘g‘risidagi qonun. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni, 01.02.2024 yildagi O‘RQ-901-son.
4. K.O.Ushinskiy -“Inson tarbiya predmeti sifatida”,“Pedagogik antropologiya tajribasi” nomli asarlari. https://infourok.ru/pedagogika-nazariyasi-va-tarixi-5214318.html
5. Ochilov M. Muallim qalb me’mori “O`qituvchi” 2001 yil. 3. Sultonova G.A. Pedagogik mahorat. - T.: Nizomiy nomli TDPU, 2005,- 149 b
6. Muslimov N.A. Kasb ta’limi o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Monografiya. -T.: Fan va texnologiyalar, 2013.
7. Абдуразақов, Ф. (2022). Ўқув машғулотларида уқувчиларнинг нотиқлик маданиятини шакллантириш. Conferencea, 78-84.
8. Saidova P. M. “Pedagogning kasbiy kompetentligini rivojlantirish yo’llari” https://universalpublishings.com/index.php/jusr/article/download/668/1283/655
9. Mamatov D.Q. – “Bo’lajak o'qituvchilarning kognitiv kompetentsiyasini rivojlantirishda pedagogik va psixologik omillarning roli”. INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY (2023, №3) ISSN 2992-9024. B-62.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Meliboyev Anvar Narziqulovich**, o‘qituvchi, falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD). [**Мелибоев Анвар Нарзикулович**, преподаватель, доктор философии по философским наукам (PhD).], [**Anvar Narziqulovich Meliboyev,** Lecturer, Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophical Sciences]; manzil: O‘zbekiston, Qo‘qon shahar, Turon ko‘chasi, 23-uy, [Адрес: Узбекистан, г. Коканд, ул. Турон, д. 23], [Address: Uzbekistan, Kokand city, Turon street, 23].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

INTELLEKTIDA NUQSONI BO'LGAN BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA FANLARARO ALOQADORLIK ASOSIDA GEOMETRIK TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISH

©N.X. Raximova[1]✉
[1]Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: intellektida nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida geometrik tasavvurlarni shakllantirish maxsus pedagogik yondashuvni talab etadi. Fanlararo aloqadorlik asosida bu jarayonni tashkil etish o‘quvchilarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi. Ushbu maqola o‘quvchilarning geometrik bilimlarini shakllantirishda samarali metodlar va texnologiyalarni o‘rganishga bag‘ishlangan.

MAQSAD: maqolaning maqsadi – intellektida nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida geometrik tasavvurlarni fanlararo aloqadorlik orqali shakllantirishning pedagogik asoslarini o‘rganish va samarali usullarni taklif qilishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda maxsus pedagogika va psixologiya fanlariga oid nazariy manbalar o‘rganildi. Kuzatish, eksperiment va qiyosiy tahlil usullari yordamida o‘quvchilarda geometrik tasavvurlarni rivojlantirish jarayonida fanlararo yondashuvning samaradorligi o‘rganildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalariga ko‘ra, fanlararo yondashuv intellektida nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning geometrik tasavvurlarini shakllantirishda sezilarli darajada samaradorlikni ko‘rsatdi. Matematika, tasviriy san’at va mehnat ta’limi fanlarini integratsiyalash orqali o‘quvchilarning o‘rganish faoliyati faollashganligi va ularning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlari yaxshilanganligi kuzatildi.

XULOSA: fanlararo aloqadorlik asosida geometrik tasavvurlarni shakllantirish intellektida nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining intellektual va ijodiy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ushbu uslubni ta’lim jarayonida joriy etish orqali bolalarning bilim olishga qiziqishini oshirish mumkin.

Kalit so‘zlar: geometrik tasavvurlar, fanlararo aloqadorlik, intellektida nuqson, boshlang‘ich sinf, maxsus ta’lim

Iqtibos uchun: Raximova N.X. Intellektda nuqsoni bo`lgan boshlang`ich sinf o`quvchilarida fanlararo aloqadorlik asosida geometrik tasavvurlarni shakllantirish. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.293-300.

ФОРМИРОВАНИЕ ГЕОМЕТРИЧЕСКОГО ВООБРАЖЕНИЯ НА ОСНОВЕ МЕЖПРЕДМЕТНЫХ СВЯЗЕЙ У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ С ДЕФЕКТАМИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ ДЕФЕКТОВ

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

©Н.Х. Рахимова[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: формирование геометрических представлений у учащихся начальных классов с ограниченными интеллектуальными возможностями требует специального педагогического подхода. Организация этого процесса на основе междисциплинарности играет важную роль в развитии логического мышления студентов. Данная статья посвящена изучению эффективных методов и технологий формирования геометрических знаний учащихся.

ЦЕЛЬ: цель статьи - изучить педагогические основы формирования геометрических представлений у учащихся младших классов с ограниченными интеллектуальными возможностями посредством межпредметной коммуникации и предложить эффективные методы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании изучены теоретические ресурсы, связанные со специальной педагогикой и психологией. С помощью методов наблюдения, эксперимента и сравнительного анализа изучена эффективность междисциплинарного подхода в процессе развития геометрических представлений учащихся.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: по результатам исследования междисциплинарный подход показал значительную эффективность в формировании геометрических представлений у студентов с ограниченными интеллектуальными возможностями. За счет интеграции предметов математики, изобразительного искусства и трудового воспитания отмечено, что активизировалась учебная деятельность учащихся, улучшились показатели их усвоения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: формирование геометрических представлений на основе межпредметной коммуникации положительно влияет на интеллектуально-творческое развитие учащихся младших классов с ограниченными интеллектуальными возможностями. Внедряя этот метод в учебный процесс, можно повысить интерес детей к обучению.

Ключевые слова: геометрические представления, междисциплинарность, умственная отсталость, начальная школа, специальное образование.

Для цитирования: Рахимова.Н.Х. Формирование геометрического воображения на основе межпредметных связей у учащихся начальных классов с дефектами интеллектуальных дефектов.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 293-300.

FORMATION OF GEOMETRIC IMAGINE IN ELEMENTARY STUDENTS WITH INTELLECTUAL DISABILITIES BASED ON INTERDISCIPLINARY RELATIONSHIPS

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

© Nozima X. Raximova[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the formation of geometric ideas in primary school students with intellectual disabilities requires a special pedagogical approach. organizing this process on the basis of interdisciplinary connections plays an important role in developing students' logical thinking. this article is devoted to the study of effective methods and technologies for the formation of geometric knowledge in students.

AIM: the purpose of the article is to study the pedagogical foundations of the formation of geometric ideas in primary school students with intellectual disabilities through interdisciplinary connections and to propose effective methods.

MATERIALS AND METHODS: the study studied theoretical sources related to special pedagogy and psychology. Using observation, experiment and comparative analysis methods, the effectiveness of the interdisciplinary approach in the process of developing geometric ideas in students was studied.

DISCUSSION AND RESULTS: according to the results of the study, the interdisciplinary approach showed significant effectiveness in the formation of geometric ideas in students with intellectual disabilities. By integrating mathematics, fine arts, and labor education, students' learning activities were activated and their mastery indicators improved.

CONCLUSION: the formation of geometric representations based on interdisciplinary connections has a positive effect on the intellectual and creative development of primary school students with intellectual disabilities. by introducing this method into the educational process, it is possible to increase children's interest in learning.

Keywords: geometric representations, interdisciplinary connections, intellectual disabilities, primary school, special education

For citation: Nozima X. Raximova (2024)'Formation of geometric imagine in elementary students with intellectual disabilities based on interdisciplinary relationships', Inter education & global study, (9(1)), pp. 293-300. (In Uzbek).

Geometriya va matematik tasavvurlarni o'rganish boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Intellektual nuqsoni bo'lgan o'quvchilarda esa bu jarayon qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Shuning uchun, bunday o'quvchilar uchun geometrik tasavvurlarni shakllantirishda fanlararo aloqalar yordamida darslarni o'tkazish o'ziga xos yondoshuvni talab qiladi. Ushbu maqolada intellektual nuqsoni bo'lgan o'quvchilarda geometrik tasavvurlarni shakllantirishning fanlararo aloqalar asosida olib boriladigan metodlari, tavsiyalari va xulosalari ko'rib chiqiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Geometriya fanini boshlang‘ich ta’limda o‘rgatish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar ko‘plab metodik yondoshuvlarni o‘rganadi. Ko‘plab tadqiqotchilar (Akilov, 2016; Davletova, 2020) intellektual nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarda matematik tasavvurlarni shakllantirishda fanlararo aloqalarning ahamiyatini ta’kidlaydilar. Ularning fikricha, fanlararo aloqalar o‘quvchilarning umumiy dunyoqarashini rivojlantirishga yordam beradi, turli fanlar o‘rtasida bog‘lanishni sezishga imkon beradi.

Bundan tashqari, fanlararo aloqalar orqali geometrik tasavvurlarni o‘rgatishda san’at, tabiiy fanlar, va hatto tarix fanlaridan foydalanish mumkinligi ko‘rsatilgan (Ibragimov, 2021). Bunda o‘quvchilarning tasavvurini kengaytirish va abstrakt fikrlashni rivojlantirishga imkon yaratadigan qiziqarli va interfaol metodlar muhim ahamiyatga ega.

Intellektual nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida geometrik tasavvurlarni shakllantirishda fanlararo aloqalarni qo‘llashda bir qancha omillarga e’tibor berish zarur.

O‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish kerak. Intellektual nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar har xil darajadagi tushuncha va qobiliyatga ega bo‘lishi mumkin, shuning uchun ular uchun differensial yondashuvni qo‘llash muhimdir. Bu o‘quvchilarni bir xil tarzda o‘qitishga emas, balki har birining o‘ziga xos ehtiyojlari va imkoniyatlariga mos ravishda darslarni tashkil etishga yordam beradi. Misol uchun: ba’zi o‘quvchilar geometrik shakllarni vizual ravishda yaxshi tushunishadi, boshqalari esa verbal ifodalash orqali yaxshiroq o‘rganishlari mumkin. Tushunchalar juda murakkab bo‘lsa, ularni kichik bo‘laklarga ajratib, bosqichma-bosqich tushuntirish lozim.

O‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish — bu ta’lim jarayonining muvaffaqiyatli va samarali bo‘lishi uchun muhim omil. Har bir o‘quvchi o‘zining o‘rganish uslubi, qobiliyatlari va ehtiyojlariga ega bo‘lgan holda, ular bilan ishlashda individual yondashuvni qo‘llash zarur. Intellektual nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bu ayniqsa ahamiyatlidir. Bu jarayonda o‘quvchilarning o‘rganish uslubini, ko‘nikmasini bilish yaxshi samara beradi. O‘quvchilarning o‘rganish uslubi turlicha bo‘ladi. O‘quvchilarning qanday uslubda o‘rganganini aniqlash va shu asosda darsni tashkil etish samarali natijalarga olib keladi. O‘rganish uslublari quyidagicha bo‘lishi mumkin:

Vizual (ko‘z bilan ko‘rish): Bu turdagi o‘quvchilar ko‘rgazmali materiallarga, diagrammalarga, videolarga va shakllarning vizual tasvirlariga yaxshi reaksiyalar beradi. Shuning uchun, geometrik shakllarni tushuntirishda rasm, grafikalar, video darslar va 3D modelar kabi ko‘rgazmali vositalardan foydalanish zarur.

Auditor (eshitish orqali o‘rganish): Bu o‘quvchilar ovozli materiallarga (ta’lim audiolar, darsning og‘zaki tushuntirishlari) yaxshi reaksiya beradi. Shuning uchun, matematik tushunchalarni tushuntirishda og‘zaki izohlar, takrorlashlar va o‘quvchilarga geometrik shakllarni tasvirlab berish samarali bo‘ladi.

Kinestetik (amaliy o‘rganish): Bu turdagi o‘quvchilar amaliy faoliyatlar orqali o‘rganishni afzal ko‘radilar. Ular uchun geometrik shakllarni modellashtirish, amaliy mashqlar, o‘yinlar, shakllarni yaratish orqali o‘rgatish samarali bo‘ladi.

Bu holatda pedagog-defektolog o‘quvchilarning o‘rganish uslubini aniqlash uchun boshlang‘ich diagnostika va qisqa testlardan foydalanishi hamda har bir o‘quvchining

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

o‘rganish uslubiga mos ravishda o‘qitish metodlarini qo‘llashi mumkin (masalan, vizual o‘quvchilar uchun diagrammalar va rasmlar, auditorlar uchun og‘zaki tushuntirishlar, kinestetiklar uchun amaliy mashqlar).

Shu bilan birga, intellektual nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning bilim va qobiliyat darajasi har xil bo‘ladi. Shuning uchun ularni darajaga qarab o‘qitish muhimdir. Bunda o‘quvchilarning tayyorgarlik darajasi va individual ehtiyojlariga mos o‘qitish metodlarini tanlash kerak. Intellektual nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar ko‘pincha o‘zlarini sinfda noqulay his qilishadi. Bu esa o‘rganishga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shuning uchun, o‘quvchilarning emotsional holatini e’tiborga olish, ularning o‘qishga bo‘lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi. Geometrik tasavvurlarni shakllantirishda o‘quvchilarga boshlang‘ich va oddiy tushunchalardan boshlab, asta-sekin murakkabroq mavzularga o‘tish zarur. Bu jarayonni bosqichma-bosqich va o‘quvchining tayyorgarligiga mos ravishda tashkil qilish kerak. Intellektual nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarda motivatsiya past bo‘lish holatlari uchrab turadi. Shuning uchun ularning qiziqishini oshirish zarur. O‘quvchilarga o‘rganish jarayonini qiziqarli va interfaol qilish motivatsiyani oshiradi.

Intellektual nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar uchun geometrik tushunchalar ko‘pincha murakkablik qiladi. Shuning uchun, tushunishni osonlashtirish uchun sodda va aniq misollarni ishlatish kerak. Masalan: Geometrik shakllar (uchburchak, to‘g‘ri burchakli uchburchak, kvadrat, doira va boshqalar)ni turli o‘yinlar yoki amaliy mashg‘ulotlar orqali ko‘rsatish. Oddiy va hayotiy misollarni keltirish: "Kundalik hayotda uchburchak shaklini qayerda ko‘rasiz?", "Uyimizdagi eshik qanday shaklga ega?"

Sodda va aniq misollar orqali tushuntirish — intellektual nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga geometrik tushunchalarni o‘rgatishda juda muhim metodik yondashuvdir. Bu usul o‘quvchilarning yangi bilimlarni o‘zlashtirishini osonlashtiradi va tushunmovchiliklarni kamaytiradi. Geometrik shakllar va tushunchalarni sodda va aniq misollar yordamida tushuntirish o‘quvchilarga ularni har xil kontekstlarda, real hayotda yoki amaliy misollar bilan bog‘lab tushunishga imkon beradi.

Shakllar va ularning xususiyatlarini tushuntirishda aniqlik va soddalik juda muhim. Bola hayotida ko’radigan misollari yordamida shakllarni tushuntirish ham qulay, ham o’quvchi ongida yaxshiroq saqlanishga yordam beradi.

Kvadrat.

Sodda misol**:** "Kvadrat – bu to‘rt burchakli shakl, barcha tomonlari teng bo‘lgan. Agar bizda biron bir kvadrat bo‘lsa, uning barcha tomonlari bir xil uzunlikda bo‘ladi. Misol uchun, biron bir to‘rtburchakda, agar barcha tomonlar bir xil uzunlikda bo‘lsa, bu kvadratdir."

Hayotiy misol**:** "Kvadratni topish uchun xonada yoki derazada qarang. O‘zingizni ko‘rgan oynalar, shuningdek, ba’zi stol ustlari kvadrat shaklida bo‘lishi mumkin."

Uchburchak.

Sodda misol: "Uchburchakning uchta burchagi va uchta tomoni bo‘ladi. Agar uchta tomoni teng bo‘lsa, bu teng tomonli uchburchakdir."

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Hayotiy misol: "Uchburchakni bilasizmi? Masalan, piyodalarga mo‘ljallangan yo‘l belgisini ko‘ring, u uchburchak shaklida. Ushbu belgi – xavfsizlikni anglatadi."

Fanlararo aloqalarni samarali tashkil etish intellektual nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ko’rsatilgan misol va namunalarni eslashiga, hayotda undan foydalanishiga yordam qiladi.

Geometriya fanini san’at, musiqa, tabiatshunoslik va boshqa fanlar bilan bog‘lash, o‘quvchilarning geometrik tasavvurlarini kengaytirishga yordam beradi. Fanlararo aloqalarni samarali tashkil etish, o‘quvchilarning umumiy bilim va ko‘nikmalarini rivojlantirishda, xususan, intellektual nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga geometriya kabi murakkab mavzularni o‘rgatishda katta ahamiyatga ega. Fanlararo aloqalar yordamida o‘quvchilarga yangi tushunchalarni turli kontekstlarda ko‘rsatish, ular o‘rtasidagi bog‘lanishlarni tushunishga yordam beradi va mavzuni yanada chuqurroq o‘zlashtirish imkonini yaratadi. Geometriya bilan boshqa fanlar, masalan, san’at, musiqa, tabiatshunoslik va matematika o‘rtasida aloqalarni o‘rnatish o‘quvchilarning faol ishtirokini ta’minlaydi va ularning geometrik tasavvurlarini shakllantiradi.

Tabiatda ko‘plab geometrik shakllar mavjud. O‘quvchilarga tabiatdagi shakllar va simmetriya asosida geometrik tushunchalarni o‘rganish uchun tabiatni o‘rganish juda samarali bo‘ladi. O‘simliklar va hayvonlar geometriyasi: O‘simliklarning barglari va gullarining geometrik shakllarini o‘rganish. Masalan, gulli o‘simliklardagi simmetriya va o‘simliklarning shakllari (spirallashgan barglar, petal shakllari)ni ko‘rsatish. Tabiatdagi simmetriya: Tabiatdagi simmetriya va geometrik shakllarni o‘rganish, masalan, sovuq iqlimdagi muzli o‘simliklar, qarag‘ay daraxtlari yoki morfologik simmetriya. Hayvonlarning geometrik tuzilishi: Hayvonlar va ularning tanasi (masalan, qurbaqa yoki zambilning o‘ziga xos shakllari)ni ko‘rsatish. Bu kabi fanlararo aloqalar o‘quvchilarning geometrik shakllarni yanada kengroq va turli kontekstlarda tushunishlariga yordam beradi.

Interfaol va tajribaviy metodlar — bu boshlang‘ich sinf o‘quvchilari, xususan intellektual nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilar bilan ishlashda juda samarali bo‘ladigan o‘qitish usullari. Bu metodlar o‘quvchilarning faolligini oshiradi, ularni o‘rganish jarayoniga chuqurroq jalb qiladi va yangi bilimlarni amaliy ravishda o‘zlashtirishlariga yordam beradi. Interfaol va tajribaviy metodlar o‘quvchilarga faqat nazariy tushunchalarni o‘rganish emas, balki o‘zlari tajriba qilish orqali o‘rganishni ta’minlaydi. Bu usullar orqali o‘quvchilarga geometrik shakllarni aniq tushunish va ularni amaliyotda qo‘llash imkoniyati yaratiladi.

O‘quvchilar geometrik tushunchalarni faqat nazariy tarzda emas, balki amaliy tarzda ham o‘rganishlari kerak. Guruhlar bilan ishlash, o‘quvchilarning fikr almashishiga, bir-biriga yordam berishiga va turli nuqtai nazarlarni eshitishga imkon yaratadi. Geometrik shakllarni o‘rganishda bu metod juda samarali bo‘ladi.

O‘quvchilarni kichik guruhlarga ajratib, har bir guruhga geometrik shaklni yaratish vazifasini berish. Masalan, bir guruhga kvadrat, ikkinchisiga uchburchak, uchinchisiga doira yaratish. Har bir guruh shaklni yaratgandan so‘ng, guruhlar o‘z ishlanmalari haqida taqdimot qilishlari kerak. Bu orqali o‘quvchilar o‘zaro tajriba almashadilar va shakllar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

haqida chuqurroq tushuncha hosil qiladilar. Guruhlarda ishlash orqali o‘quvchilarga hamkorlik, muammo hal etish va o‘rganish jarayonida faollikni rivojlantirish mumkin.

Misol: Geometrik shakllarni birlashtirish: O‘quvchilarga turli shakllarni berish va ulardan yangi geometrik kompozitsiyalar yaratishni so‘rash (masalan, to‘g‘ri burchakli uchburchaklar yordamida yangi shakl yaratish).

Simmetriya o‘rganish: O‘quvchilarni ikkiga ajratib, har bir guruhga biror simmetrik tasvir yoki shakl berib, uni to‘g‘ri simmetrik shaklga aylantirishlarini so‘rash.

Tajribaviy metodlar o‘quvchilarga amaliyotda geometriya tushunchalarini o‘rganish imkonini beradi. O‘quvchilarga shakllarni o‘z qo‘llari bilan yaratish va ularning xususiyatlarini tajriba orqali aniqlash imkoniyatini taqdim etish zarur. Bu jarayonda pedagog bolalarga turli mashg’ulotlar orqali amalga oshirish imkoniyatiga ega. Geometrik shakllarni qurishda yoki yaratishda o‘quvchilarga oddiy materiallar (papka, qog‘oz, yog‘och taxtalar) berish va shakllarning qanday hosil bo‘lishini tajriba qilish. Simmetriyani tajriba orqali o‘rgatish: o‘quvchilarga ikkita simmetrik shaklni kesish va ikki qismini birlashtirib ko‘rish.

Masalan, o‘quvchilarga qog‘ozni ikkiga yoyish va uni simmetrik shaklga aylantirish: o‘quvchilarni shaklni egallash va ularni joylashtirishni amalda o‘rganish. O‘quvchilarni geometrik shakllarni qog‘oz, karton yoki yog‘ochdan yaratishga taklif qilish, masalan, to‘g‘ri burchakli uchburchaklar va kvadratlar yaratish.

Geometrik tushunchalar ko‘pincha ko‘z bilan ko‘rish va tasavvur qilish orqali osonroq o‘zlashtiriladi. Shu sababli, turli ko‘rgazmali materiallar, videolar, diagrammalar va infografikalarni qo‘llash zarur. Shuningdek, o‘quv ilovalaridan foydalanish. Geometrik shakllar va ularning o‘zgarishlarini ko‘rsatadigan interaktiv ilovalar o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va ularni faol ishtirok etishga undaydi. Video va animatsiyalar yordamida geometrik shakllar va tushunchalarni vizual tarzda taqdim etish.

Geometrik tushunchalarni yakunlashda o‘quvchilarga umumiy xulosa chiqarishga yordam berish lozim. Bu, o‘quvchilarni o‘rganilgan materialni tahlil qilish va umumlashtirishga undaydi. Misol uchun:

"Bugun qanday shakllar bilan tanishdik?"

"Shakllarni qanday tasvirlash va ifodalash mumkin?"

"Geometrik shakllar hayotimizda qanday foydali bo‘lishi mumkin?"

Umuman olganda shakllarni hayotdagi real misollar bilan bog‘lash, bu o‘quvchilarni o‘rganayotgan narsalarining haqiqiy hayotdagi ahamiyatini tushunishga yordam beradi. O‘yinlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali ham bolalarning geometrik bilimlarini rivojlantiradi. Dars jarayonida o‘quvchilarni yanada faol ishtirok etishga undash orqali hayotlarida kerak bo’lgan geometrik tushunchalarni ular ongida yaxshiroq saqlanib qolishiga harakat qilish kerak. Bu ularning motivatsiyasini oshiradi va geometrik tasavvurlarni oson va samarali ravishda shakllantiradi.

Intellektual nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida geometrik tasavvurlarni shakllantirishda fanlararo aloqalar asosida yondashuv muhim ahamiyatga ega. Fanlararo integratsiya, amaliy tajriba, interfaol o‘yinlar va vizual metodlar yordamida o‘quvchilarning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

geometrik tushunchalari yanada aniqroq va chuqurroq rivojlanadi. Shuningdek, individual yondashuv va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, o‘quvchilarga geometrik shakllarni o‘rganishda yordam beradi va ularga ko‘proq motivatsiya beradi. Bu metodlar intellektual nuqsoni bo‘lgan o‘quvchilarning o‘qish jarayonini samarali va qiziqarli qilishga imkon yaratadi. Intellektual nuqsoni bo‘lgan boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida geometrik tasavvurlarni shakllantirishda fanlararo aloqalar asosida yondashuv samarali bo‘lishi uchun o‘quvchilarning individual xususiyatlari, amaliy mashqlar, interfaol metodlar, vizual va eshitish yordamchi vositalaridan foydalanish, hamda motivatsiya va baholash metodlariga alohida e’tibor berish lozim. Shuningdek, o‘quvchilarni faollashtirish va ularning qiziqishini oshirish uchun turli o‘yinlar va faoliyatlarni tashkil etish muhimdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Akilov, A. (2016). "Geometriya ta'limining samaradorligi va metodikasi." O‘zbekiston pedagogika jurnali, 3(1), 45–50.
2. Davletova, M. (2020). "Fanlararo aloqalar asosida boshlang‘ich ta’limda matematik tasavvurlarni rivojlantirish." Pedagogika ilmiy tadqiqotlari, 5(2), 120–125.
3. Ibragimov, B. (2021). "Geometriya va san'at: matematik tasavvurlarni shakllantirishdagi ahamiyati." Matematik ta'lim, 7(3), 33–38.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Raximova Nozima Xamroqul qizi**,magistir, [**Рахимова Нозима Хамроқул қизи** аспирант], [**Nozima X. Raximova**, master's student]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent shahri, Chilonzor tumani, Bunyodkor ko‘chasi, 27-uy. [аддрес:Узбекистан, Город Ташкент, Чиланзорский район, улица Бунёдкор, 27.], [address: Uzbekistan, Tashkent city, Chilonzor district, Bunyodkor street, 27]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

BO‘LAJAK LOGOPEDLARNING INKLYUZIV KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING KONTEKSTGA ASOSLANGAN TA’LIM TEXNOLOGIYALARI

© N.Z. Abidova[1]✉

[1]Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy ta’limda talabalarni ijtimoiy faol, milliy g‘ururli va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash muhim masala hisoblanadi. Media texnologiyalari bu jarayonda metodik qo‘llanma sifatida o‘quv jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola mazkur yo‘nalishda media vositalari orqali talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirish masalalariga bag‘ishlanadi.

MAQSAD: ushbu maqolaning asosiy maqsadi – media texnologiyalari asosida talabalarni ijtimoiy faol, milliy g‘ururli va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning samarali metodlarini aniqlash va ularni amaliyotga joriy etishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida media texnologiyalarining ta’lim jarayonidagi roli o‘rganildi. Metodik yondashuv sifatida o‘quv materiallari tahlili, tajriba-sinov ishlari, so‘rovnoma va kuzatish usullari qo‘llanildi. Zamonaviy pedagogik metodlar va texnologiyalar integratsiyasi asosida o‘quv materiallar ishlab chiqildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalariga ko‘ra, media texnologiyalaridan foydalanish talabalar ongida ijtimoiy mas’uliyat hissi, milliy g‘urur va vatanparvarlikni shakllantirishga yordam beradi. Ushbu metodika ta’lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim o‘rin tutishi aniqlangan. Shuningdek, talabalar o‘rtasida o‘tkazilgan tajribalar media texnologiyalarining didaktik ahamiyatini tasdiqladi.

XULOSA: talabalarda ijtimoiy faol, milliy g‘urur va vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlantirishda media texnologiyalar samarador vosita ekanligi ko‘rsatildi. Ushbu usullarni ta’lim jarayoniga keng joriy etish orqali, yoshlarning ma’naviy va vatanparvarlik tarbiyasiga ijobiy ta’sir ko‘rsatish mumkin.

Kalit so‘zlar: media texnologiyalar, ijtimoiy faoliyat, milliy g‘urur, vatanparvarlik, kompetensiya rivojlantirish

Iqtibos uchun: Abidova N.Z. Bo`lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirishning kontekstga asoslangan ta`lim texnologiyalari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.301-308.

КОНТЕКСТНЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ИНКЛЮЗИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ЛОГОПЕДОВ

© Н.З. Абидова[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в современном образовании важным вопросом является воспитание у учащихся социально активного, национально гордого и патриотического духа. Медиатехнологии служат для совершенствования образовательного процесса методическим руководством в этом процессе. Данная статья посвящена развитию компетенций студентов посредством медиаинструментов в этом направлении.

ЦЕЛЬ: основная цель данной статьи – выявить эффективные методы воспитания студентов в социально активном, национально гордом и патриотическом духе на основе медиатехнологий и применить их на практике.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования изучалась роль медиатехнологий в образовательном процессе. В качестве методического подхода использовались анализ учебных материалов, экспериментальная работа, анкетный и наблюдательный методы. Учебные материалы разработаны на основе интеграции современных педагогических методов и технологий.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: согласно результатам исследования, использование медиатехнологий способствует формированию в сознании студентов чувства социальной ответственности, национальной гордости и патриотизма. Определено, что данная методика играет важную роль в эффективной организации образовательного процесса. Также эксперименты, проведенные среди студентов, подтвердили дидактическую ценность медиатехнологий.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: показано, что медиатехнологии являются эффективным инструментом развития у студентов компетенций социальной активности, национальной гордости и патриотизма. Широко внедряя эти методы в образовательный процесс, можно оказать положительное влияние на духовно-патриотическое воспитание молодежи.

Ключевые слова: медиатехнологии, социальная активность, национальная гордость, патриотизм, развитие компетентности.

Для цитирования:Абидова.Н.З. Контекстные образовательные технологии развития инклюзивной компетентности будущих логопедов.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 301-308.

CONTEXT-BASED EDUCATIONAL TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING INCLUSIVE COMPETENCE OF FUTURE SPEECH THERAPISTS

© Nilufar Z. Abidova[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

INTRODUCTION: in modern education, educating students in a socially active, nationally proud and patriotic spirit is an important issue. media technologies serve as a methodological guide in this process to improve the educational process. this article is devoted to the issues of developing students' competencies through media in this direction.

AIM: the main purpose of this article is to identify effective methods of educating students in a socially active, nationally proud and patriotic spirit based on media technologies and to implement them in practice.

MATERIALS AND METHODS: during the research, the role of media technologies in the educational process was studied. as a methodological approach, analysis of educational materials, experimental work, questionnaires and observation methods were used. educational materials were developed based on the integration of modern pedagogical methods and technologies.

DISCUSSION AND RESULTS: according to the results of the research, the use of media technologies helps to form a sense of social responsibility, national pride and patriotism in the minds of students. it was found that this methodology plays an important role in the effective organization of the educational process. also, experiments conducted among students confirmed the didactic value of media technologies.

CONCLUSION: it was shown that media technologies are an effective tool in developing socially active, national pride and patriotic competencies in students. by widely introducing these methods into the educational process, it is possible to have a positive impact on the spiritual and patriotic education of young people.

Keywords: media technologies, social activity, national pride, patriotism, competence development

For citation: Nilufar Z. Abidova (2024)‘ Context-based educational technologies for developing inclusive competence of future speech therapistS’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 301-308. (In Uzbek).

Mamlakatimiz ta’lim tizimida sodir bo‘layotgan o‘zgarishlar tadqiqotshilarni kasbiy vazifalarni samarali hal qila oladigan bo‘lajak logopedlarni tayyorlash sifatini ta’minlash bo‘uisha o‘ta murakkab vazifalarni hal qilish haqida jiddiu o‘ulashga majbur qiladi. Shuning uchun oliy o‘quv uurtlarida maxsus pedagog (logoped)larni tayyorlash texnologiyalari o‘quv jarayonining barsha jabhalariga (mazmunli, uslubiu, didaktik) ta’sir qilishi, shuningdek, kasbiy pedagogik fikrlash va xulq-atvor modellarini belgilaydigan zarur shaxsiy o‘zgarishlarga (kognitiv, hissiy, motivatsion, konativ, kommunikativ) hissa qo‘shishi kerak.

Bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirishning majburiu pedagogik sharti – bu o‘quv fanlari mazmunini birlashtirish, ua’ni o‘quv jarayonining fanlararo aloqasini ta’minlash. Fanlararo aloqa kontekstga asoslangan ta’lim nazariyasiga asoslangan bo‘lajaklogopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish uchun kontekstli texnologiya bo‘lib, kontekstli vazifalar va muammoli vaziyatlarni hal

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

qilishda ularning integratsiuasi orqali o‘quv fanlarini mazmunli ajratish muammosini hal qilishni ta’minlaydi.

Har qandau pedagogik texnologiya (RT) quyidagi formula bilan ifodalanishi mumkin: RT = maqsadlar + vazifalar + tarkib + ta’lim shakllari + usullar (texnikalar, vositalar).

Kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasi butun o‘quv jarayonini mazmunli, uslubiu va didaktik rekonstruksiua qilish va louihalashni o‘z ishiga oladi, bu uning tarkibiy qismlariningmazmuni va funksiualarida aks etadi: konseptual qism, ta’lim mazmuni, rrotsessual (texnologik) xususiyatlar, dasturiu ta’minot va uslubiu ta’minot va mezonlarni baholash qismi.

Konseptual qism. Bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish uchun kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasining konseptualligi uning gumanistik, kompetensiyaga va faoliyatga asoslangani hamda kontekstli yondashuvlar qoidalariga tayanishi bilan belgilanadi. Ushbu texnologiyadagi gumanistik yondashuvning rozitsiyalari pedagogik ta’limning qiymat-semantik mazmunini belgilaydi, bu ta’lim makonidagi munosabatlarning quyidagi tamoyillari zarur bo‘lgan maxsus pedagog (logoped)-fasilitatorning shartlarini shakllantirishni nazarda tutadi: “samimiulik + oshiqlik + hamdardlik”, “tuchunish + qabul qilish”, “ishonsh + hamkorlik” vaboshqa odamlarning shaxs sifatida rivojlanishiga yordam beradigan munosabatlarni yaratadigan muvaffaqiuat – bu mening shaxsiy o‘sishim natijasidir”.

Kompetensiya yondashuvi bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish uchun kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasining konseptual asosidir, shunki inklyuziv kompetensiya akademik, kasbiy va ijtimoiy-shaxsiy kompetensiyalar majmuasini shakllantirishni nazarda tutadi. Bundan tashqari, oliy ta’limda kompetensiyaga asoslangan yondashuv o‘quv jarayonining texnologik samaradorligini ta’minlaydi.

Ijtimoiy tajribani o‘zlashtirish faoliyat nazariyasining rozitsiyasiga asoslanib, bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasi kelajakdagi logopedlarning kasbiy faoliyatni o‘zlashtirishda noxolis ta’lim faoliyati uchun sharoit yaratishni nazarda tutadi, uning asosiy birligi harakatdir.

Bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish uchun kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasi maqsadli yo‘nalishlari guruhlar tomonidan namoyish etiladi: didaktik: logopedlarning inklyuziv kompetensiyasi va ta’limni birlashtirish sharoitida samarali ishlashini belgilaydigan akademik, kasbiy va ijtimoiy-shaxsiy kompetensiyalar majmuasini shakllantirish; o‘quv jarayonining yaxlitligini ta’minlaydigan o‘quv fanlarining mazmunli integratsiuasi; rivojlanauotgan: muammoli vaziyatlar va vazifalarni hal qilish qobiliyatini, muvofiqlashtirilgan qarorlar qabul qilish qobiliyatini, fanlararo qobiliyatlarini rivojlantirishni ta’minlaydigan ijtimoiy va pedagogik bag‘rikenglik, fikrlash jarayonlari va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish, muloqotning turli usullari va vositalarini o‘zlashtirish, shuningdek, sintez qilish qobiliyati; ijtimoiylashuv: inklyuziv ta’lim g‘oualari vaqadriyatlari bilan tanishish, kasbiy faoliyat sharoitlariga rrofilaktik moslashish,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

turli toifadagi bolalar va ularning uaqin atroflari bilan muloqot qilish va o‘zaro munosabatlarga o‘rgatish.

Bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish uchun kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasidan foydalanish quyidagi bosqishlarni izshil amalga oshirishni talab qiladi:

1-bosqish. Diagnostik va motivatsion, uning maqsadi bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirishdarajasi ko‘rsatkishlarini va uning tarkibiy qismlarini aniqlash, shuningdek, inklyuziv ta’limda kasbiy faoliyatning ichki motivlarini rivojlantirishdir. Ushbu bosqichda ijtimoiy-gumanitar fanlar, shuningdek, maxsus pedagog (logoped)larni tayyorlash o‘quv dasturining umumiy ilmiy va umumiy kasbiy sikllari o‘rganiladi.

2-bosqish. Kognitiv-affektiv, uning maqsadi bo‘lajak logopedlar tomonidan inklyuziv ta’lim muhitining barsha talabalarini kasbiy pedagogik faoliyat qadriyatlari sifatida hissiy qabul qilish, kasbiy fikrlash va xulq-atvorni rivojlantirish, zarur bilim va malakalarni o‘zlashtirish uchun sharoit yaratishdir.

3-bosqish. Qadriyat-semantik, uning maqsadi boshqa shaxsning ma’nolarini tuchunish va bu ma’nolar ortidagi maqsad va motivlarni tuchunish, shuningdek, ularning faoliyat va/yoki vaziyatning individual qiymat-semantik tuzilishiga kiritilishi. Yangi ma’nolarning paydo bo‘lishi uchun shart-sharoitlar ta’lim faoliyatining maqsadlari, ta’lim mazmuni, didaktik model, shuningdek, kasbiy va shaxsiy qadriyatlar, o‘quvshilarning ehtiyojlari va motivlari hisoblanadi.

4-bosqish. Konativ (amaliy), uning maqsadi inklyuziv ta’lim muhitida kasbiy xulq-atvor, o‘zaro aloqa va muloqotning aniq harakatlarida niuatni amalga oshirish uchun sharoit yaratishdir. Ushbu bosqishda amaliy mashg‘ulotlar, shuningdek, bo‘lajak logopedlarning auditoriuadantashqari ishlarning turli shakllarida ishtirok etishi amalga oshiriladi.

Har bir bosqishning natijasi bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini va uning tarkibiy qismlarini (kognitiv, hissiy, konativ, kommunikativ, refleksiv) belgilaydigan kompetensiyalarni shakllantirishdir.

Protsessual xususiyatlar. Texnologiyani amalga oshirish talabalarning o‘quv faoliyati uchun keng usullar imkoniuatidan, didaktik metodlardan, pedagogik vositalardan foydalanishni, kasbiy pedagogik rortfolioni ishlab chiqishni, pedagogik vaziyatlarni tuzish va hal qilishni, umumlashtirilgan kasbiy vazifalarni va boshqalarni o‘z ishiga oladi.

Bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish uchun kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasi asosi ushbu tadqiqotda “umumlashtirilgan ramziy modellar” sifatida belgilangan “kontekstli muammoli vazifalar va vaziyatlar” tuchunshasini anglatib, kasbiy pedagogik faoliyatning predmeti va ijtimoiy mazmuni, muammolarni aks ettiruvshi, inklyuziv ta’lim maydoni subyektlarining o‘zaro ta’siri, aloqasi, ijtimoiy tajriba almashinuvini bildiradi.

“Kontekstli muammoli vazifalar va vaziyatlar” (KMVV) atamasi jamoaviy bo‘lib, muammoli vaziyatlarni hal qilish, dolzarb muammoli pedagogik vaziyatlar, muammoli

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

tarkibdagi kichik holatlar va boshqalarni o‘z ishiga olgan umumlashtirilgan kasbiy vazifalarni o‘z ishiga oladi.

KMVVni taqdim etish shakli ham har xil bo‘lishi mumkin: vazifalar va vaziyatlarning matnlari; yechimi kichik tadqiqotni amalga oshirishni o‘z ishiga olgan tadqiqot muammosi (masalan, talabaning mustaqil nazoratqilinadigan ishining bir qismi sifatida bajarilgan tadqiqot kichik ish shaklida); ijtimoiy sahna teatri va boshqalar.

Bunday vaziyat va muammolarga echim izlash, ularning dalillari fanlararo bilim va ko‘nikmalarni (falsafiy, pedagogik, psixologik, uslubiy, didaktik, sotsiologik, lingvistik, iqtisodiy va boshqalarni) jalb qilish, shuningdek, analitik va sintetik fikrlash oreratsiyalariga ishonishni talab qiladi.

KMVV qarorini ishlab chiqishdan oldin tahlil, tarkibiy elementlarni tanlash, ularning munosabatlarini aniqlash, muqobil variantlar taklifi va ularning dalillari amalga oshiriladi. Kontekstli vaziyatlarning o‘ziga xos xususiyatlari va muammoli xarakterdagi muammolar quyidagilardan iborat: ijtimoiy-madaniu va kasbiy-pedagogik determinizm; maqsadni belgilash – bu kasbiy va pedagogik muammoni aniqlash va hal qilish asosida kompetensiyalarni shakllantirish, shuningdek, taklif qilingan echimning dalillari; olingan natijaning ahamiyati (kasbiy, kognitiv, ijtimoiy, kommunikativ va boshqalar); shartlar tarkibiy qismlarining noaniqligi bilan bog‘liq nostandart tuzilma, shuningdek, shart sifatida qarama-qarshi yoki ortiqsha/to‘liq bo‘lmagan ma’lumotlarning mavjudligi; tarkibni taqdim etish shaklining o‘zgaruvshanligi(jadvallar, grafikalar, diagrammalar, shizmalar, matnlar bilan ishlash va boshqalar.) va muqobil echim usuli; KMVVni hal qilish uchun turli xil ilmiy sohalar (O‘zbekistonda korreksion pedagogik yordamni tashkil etish, pedagogika, psixologiya va boshqalar) yoki bir xil ilmiy sohaning turli sohalari (didaktika, ta’lim nazariyasi, korreksion pedagogika va boshqalar) ma’lumotlari, bilim va ko‘nikmalaridan foydalanish zarurati; ilmiy nazariyalar, tuchunshalar, qoidalar va/yoki tadqiqot va amaliy kuzatuvlar natijalari asosida olingan natijalarning mavjud shartlari va dalillarini talqin qilishda kasbiy va shaxsiy qiziqish.

Kontekstli vazifalar va muammoli tarkibdagi vaziyatlarning tipologiyasi turli mezonlarga asoslanadi: muammoning lokalizatsiuasi va uni hal qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlarning tabiati; muammoli vaziyatning manbai; shakllanayotgan kompetensiyalarning tabiati.

Kontekstli vazifalar va muammoli tarkibdagi vaziyatlarni quyidagisha tasniflash mumkin: muammoning lokalizatsiyasi va uni hal qilish uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlarning tabiatiga ko‘ra: monoilmiy – bu muammo bo‘lib, uning echimikonseptual apparatdan va bitta ilmiy sohadagi bilimlardan foydalanishni o‘z ishiga oladi (masalan, KVMM echimi pedagogik tarkibdagi o‘quv fanlarini o‘rganish davomida olingan bilimlarni talab qiladi); integral – shart vaziyat yoki vazifani tavsiflaydi, uning echimi turli fan sohalaridagi bilimlardan foydalanishni o‘z ishiga oladi (masalan, muammoli vaziyatni hal qilish “O‘zbekistonda korreksion pedagogik yordamni tashkil etish”, “Psixologik pedagogik diagnostika”, “Bolalar rivojlanishidagi nuqsonlarning klinik asoslari”, “Maxsus pedagogika va psixologiya” kabi o‘quv fanlarini o‘rganish jarayonida shakllangan bilim va

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

malakalarni talab qiladi); amaliy – bunday muammolar va vaziyatlarni hal qilish uchun turli xil o‘quv fanlarini o‘rganish natijasida olingan bilim va malakalarni, shuningdek, ijtimoiy va amaliy tajribada olingan ko‘nikmalarni jalb qilish kerak (masalan, ta’lim makonining barsha fanlarini tayyorlash muammosi, maxsusbolalar bilan bolaning birinshi kuni uchun ta’lim muassasasidagi ta’lim ehtiyojlari); muammoli vaziyat manbasiga ko‘ra: ichki kontekstli – vazifa yoki vaziyatning shartlari ta’lim makonining individual psixologik xususiyatlariga, bilimiga va tajribasiga ta’sir qiladi (masalan, miya yarim falajli bolaning maxsus pedagog (logoped)si tomonidan hissiy qabul qilish muammosi); tashqi kontekstli – shart muammoni hal qilish yoki bajarishni keltirib chiqaradigan axborot, makon yoki ijtimoiy-madaniy xarakterdagi vaziyat yoki vazifani tavsiflaydi (masalan, sog‘lom va alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bola sinf bolalarining ota-onalarining o‘zaro munosabatlarini tashkil etish muammosi); yarim kontekstli – vazifa yoki vaziyatning shartlari ichki va tashqi kontekst bilan belgilanadigan muammoni aniqlaydi (masalan, sinfda bola bilan og‘zaki muloqot qiuin yoki sheklangan); shakllanauotgan kompetensiyalarning tabiati bo‘yisha: monokompetentli – muammoni hal qilish yoki vaziyatni hal qilish logopedlarning inklyuziv kompetensiyasining tarkibiy qismlarining kompetensiya tarkibini tashkil etuvshi guruhlardan birining (akademik, kasbiy, ijtimoiy-shaxsiy) komponentlarini shakllantirish uchun asos bo‘ladi (masalan, ota-onalarning shakllanishi bilan bog‘liq muammoli vaziyatni hal qilish, inklyuziv ta’lim muhitining subyektlariga bag‘rikeng munosabatni shakllantirishga imkon beradigan inklyuziv ta’lim qadriyatlarini joylashtirishda tashabbus ko‘rsatish); yarim kompetentli – vaziyatni hal qilish yoki muammoni hal qilish yo‘llarini izlash natijasida bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasining mohiyatini belgilaydigan akademik, kasbiy va ijtimoiy-shaxsiy komretetssiyalar majmuasi shakllanadi (masalan, muammoli vazifalar va vaziyatlarni hal qilish).

KMVVlarning murakkablik darajasini farqlash mezonlari quyidagilarga asoslanadi: kontekstli muammoli vaziyat yoki vazifada tuzilgan shartlarning to‘liqligi; KVMMlarni hal qilish uchun zarur bo‘lganqo‘shimsha ma’lumotlarning hajmi va sifati; kontekstli vaziyatni hal qilish uchun fanlararo bilimlar, ko‘nikmalar, amaliy tajribalarni jalb qilish zarurati.

Bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirishning kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasi samaradorligi erishilgan natijalarning kutilgan maqsadlar bilan o‘zaro bog‘liqligi sifatida turli jihatlar nuqtai nazaridan belgilanadi: iqtisodiy samaradorlik – logopedlarni haqiqiy kasbiy sharoitlarda ishlashga tayyorlashda vaqtni va xarajatlarni kamaytirish; pedagogik samaradorlik – texnologiyani amalga oshirish natijalarining prognoz qilingan maqsadlarga muvofiqligi darajasi, shuningdek, ularga erishish uchun vositalarni tanlashning maqbulligi; ijtimoiy samaradorlik – bu logopedlarning kasbiy mahoratini oshirish, shuningdek, o‘quv jarayoni subuektlari nuqtai nazaridan texnologiya samaradorligini oshirish.

Shunday qilib, ishlab shiqilgan pedagogik kontekstga asoslangan ta’lim texnologiyasi bo‘lajak logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirishning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

mustaqil nazariy hodisa va logopedlarni inklyuziv ta'limda ishlashga tayyorlashning samarali vositasidir.

Logopedlarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish uchun taklif etilauotgan kontekstga asoslangan ta'lim texnologiyasining yangiligi logopedlarni tayyorlash o'quv dasturining o'quv fanlarini birlashtirish orqali ta'lim natijalariga erishish va ta'lim effektlarini olishning mazmuni, turli shakllari va usullarini jalb qilish, o'quv fanlarining fan imkoniuatlarini kengautirish bilan belgilanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Abidova, Nilufar. Creating an Inclusive Educational Environment for Children with Special Educational Needs. International Journal of Progressive Sciences and Technologies (IJPSAT) (2020), No. 2: 36-39.
2. Abidova N.Z. Bo'lajak maxsus pedagoglarda kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish // Ta'lim, fan va innovatsiya. – T., 2023. – 2-son. – B. 560-563 (13.00.00; №18).
3. Козырев, В.А. Компетентностный подход в педагогическом образовании / В.А. Козырев, Н.Ф. Радионова. — СПб., 2004. — 392 с.
4. Коренева Е.Н. Понятие «профессиональная готовность» в научной литературе / Е.Н. Коренева, М.Н. Киреев // Альманах современной науки и образования. — Тамбов: Грамота, 2012. — №8(63). — С. 74-76.
5. Самарцева, Е.Г. Формирование профессиональной готовности будущих педагогов к инклюзивному образованию детей дошкольного возраста: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Самарцева Евгения Георгиевна. — Орел, 2012.- 219 с.
6. Хитрюк, В.В. Готовность педагогов к инклюзивному образованию: ценностный аспект / В. В. Хитрюк // Вестник Московского городского педагогического университета. — 2013. — № 4. — С. 102-110.
7. Шпилевая, С.Г. Формирование готовности студентов к реализации интегрированного обучения в начальной школе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Шпилевая Светлана Геннадьевна. — Калининград: Изд-во КГУ, 1999. — 208 с.
8. Шумиловская, Ю.В. Подготовка будущего учителя к работе с учащимися в условиях инклюзивного образования : дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Шумиловская Юлия Валерьевна. — Шуя, 2011. — 175 с.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Abidova Nilufar Zokir qizi**, professor v.b., DSc,[**Абидова Нилуфар Зокир кизи** профессор, DSc], [**Nilufar Z. Abidova**, professor,DSc]; manzil: O'zbekiston, 100070, Shahar: Toshkent, Tuman: Chilonzor,Bunyodkor shoh ko'chasi (sobiq Xalqlar Do'stligi),27 [аддрес:Узбекистан, 100070,Город:Ташкент, Район: Чиланзор, улица Бунёдкор (бывшая Дружбы Народов), 27], [address: Uzbekistan, 100070, City: Tashkent, District: Chilonzor, Bunyodkor Avenue (formerly Friendship of Peoples), 27].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

PEDAGOGIK KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHDA SUN'IY INTELLEKTNING NAZARIY ASOSLARI

© M.N. No‘monxonova[1]✉

[1]Is'hoqxon Ibrat nomidagi Namangan davlat chet tillar instituti, Namangan,O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada sun'iy intellektning pedagogik kompetensiyani rivojlantirishdagi nazariy asoslari va ularning ta'lim jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – sun'iy intellekt texnologiyalarini ta'lim jarayoniga integratsiyalash orqali pedagogik kompetensiyani rivojlantirish va bu jarayonda konstruktsionizm, bixeviorizm va konnektivizm nazariyalarining ahamiyatini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda sun'iy intellektning ta'lim nazariyalari va pedagogik kompetensiyani rivojlantirishdagi roli bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar ko‘rsatdiki, sun'iy intellekt vositalari, jumladan, moslashuvchan ta'lim tizimlari va interaktiv simulyatsiyalar, o‘qituvchilarning pedagogik kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Shuningdek, shaxsiylashtirilgan o‘quv yondashuvlari va real vaqtli baholash metodlari pedagogik malakalarni oshirishga ko‘maklashgan.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, sun'iy intellekt texnologiyalari pedagogik kompetensiyani rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlab, zamonaviy ta'lim jarayonining ehtiyojlariga moslashgan samarali ta'lim modellari yaratishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: sun'iy intellekt, pedagogik kompetensiya, ta'lim nazariyasi, kompetensiyani rivojlantirish, konstruktsionizm nazariyasi, moslashuvchan ta'lim.

Iqtibos uchun: No‘monxonova M.N. Pedagogik kompetensiyani rivojlantirishda sun'iy intellektning nazariy asoslari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.309-314.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ФОРМИРОВАНИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

© М.Н. Номонхонова[1]✉

[1] Наманганский государственный институт иностранных языков имени И.Ибрата, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются теоретические основы искусственного интеллекта в формировании педагогической компетентности и его роль в образовательном процессе.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — изучить использование технологий искусственного интеллекта для развития педагогической компетентности, акцентируя внимание на их соответствии конструктивистским, бихевиористским и коннективистским теориям образования, а также выявить преимущества таких технологий в подготовке преподавателей.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании был проведён анализ научной литературы по применению искусственного интеллекта в образовательных процессах и его влиянию на развитие педагогической компетентности.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что использование искусственного интеллекта, включая адаптивные учебные системы и интерактивные симуляции, значительно способствует улучшению навыков преподавателей. Персонализированные подходы и методики оценки в реальном времени повышают эффективность педагогического обучения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что технологии искусственного интеллекта поддерживают и дополняют традиционные подходы к педагогическому образованию, создавая условия для более адаптивных и эффективных образовательных моделей.

Ключевые слова: искусственный интеллект, педагогическая компетентность, теория образования, развитие компетентности, теория конструктивизма, адаптивное образование.

Для цитирования: Номонхонова М.Н. Теоретические основы искусственного интеллекта в формировании педагогической компетентности. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 309-314.

THEORETICAL BASIS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN DEVELOPING PEDAGOGICAL COMPETENCE

© Muattarkhan N. Nomonkhonova[1]✉
[1]Namangan State Institute of Foreign Languages named after I.Ibrat, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the theoretical foundations of artificial intelligence in developing pedagogical competence and its role in the educational process.

AIM: the main objective of the study is to explore the application of artificial intelligence technologies for enhancing pedagogical competence, focusing on their alignment with constructivist, behaviorist, and connectivist educational theories, and to identify the advantages of these technologies in teacher training.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on the integration of artificial intelligence into educational processes and its impact on the development of pedagogical competence.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that artificial intelligence, including adaptive learning systems and interactive simulations, significantly supports the improvement of teaching skills. Personalized approaches and real-time assessment methods enhance the effectiveness of pedagogical training.

CONCLUSION: the study results confirmed that artificial intelligence technologies complement and enhance traditional approaches to teacher education, creating more adaptive and effective educational models.

Key words: artificial intelligence, pedagogical competence, educational theory, competence development, theory of constructivism, adaptive education.

For citation: Muattarxon N. Nomonkhanova. (2024) 'Theoretical basis of artificial intelligence in developing pedagogical competence', Inter education & global study, (9(1)), pp. 309-314. (In Uzbek).

Sun'iy intellektning (AI) jadal rivojlanishi ta'lim amaliyotini, xususan, o'qituvchilar malakasini oshirish uchun misli ko'rilmagan imkoniyatlarni yaratdi. Bugungi kunda o'qituvchilar oldida o'quvchilarning faolligi va ta'lim natijalarini shakllantiruvchi rivojlanayotgan pedagogik uslub va texnologiyalarga moslashish muammosi turibdi. Ta'limda sun'iy intellektdan foydalanishni asoslovchi nazariy asosni tushunish sun'iy intellektga asoslangan platformalar orqali pedagogik kompetentsiyani rivojlantirish asoslarini yaratish uchun zarur.[1] Ushbu maqola AIning pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish uchun potentsialiga mos keladigan asosiy ta'lim nazariyalarini ko'rib chiqadi, AI tomonidan boshqariladigan vositalar ushbu asoslarni amaliy ilovalarda qanday qo'llab-quvvatlashi mumkinligini tahlil qiladi. Konstruktivizm, bixeviorizm va konnektivizm kabi ta'lim nazariyalari AIning ta'limdagi rolini tushunish uchun muhim asoslarni taqdim etadi. Har bir nazariya o'qitish va o'qitishning turli jihatlariga urg'u beradi, ammo barchasi AIning pedagogik rivojlanishga integratsiyalashuvining elementlarini qo'llab-quvvatlaydi.

Piaget va Vygotskiy asarlaridan kelib chiqqan konstruktivistik nazariya o'rganishni faol, shaxsiylashtirilgan jarayon sifatida[2] ta'kidlaydi, bunda o'quvchilar o'z tajribalari asosida bilimlarni yaratadilar. AI ilovalari, xususan, moslashuvchan ta'lim tizimlari o'qituvchilarga o'quvchilarning ehtiyojlari va oldingi bilimlariga mos keladigan moslashtirilgan ta'lim yo'llarini yaratishga imkon berish orqali konstruktivistik tamoyillarni o'zida mujassam etadi.[3] AI, shuningdek, o'qituvchilar uchun tajribaviy o'rganishni qo'llab-quvvatlovchi, real hayotdagi o'qitish muhitini aks ettiruvchi interaktiv simulyatsiyalarni amalga oshirish imkonini beradi. Skinner va Uotson nazariyalariga asoslanib, bixeviorizm mustahkamlash va takrorlash orqali shakllanadigan kuzatilishi mumkin bo'lgan ta'lim natijalariga qaratilgan. AIning kompetentsiyaga asoslangan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

baholash va mustahkamlash algoritmlaridagi roli bixevioristik tamoyillarni aks ettiradi va o‘qituvchilarga takroriy amaliyot va tuzatishlar orqali muayyan o‘qitish kompetensiyalarini egallashga yordam beradigan fikr-mulohazalarni taqdim etadi. Misol uchun, sun’iy intellektga asoslangan o‘qitish platformalari o‘qitish simulyatsiyalarini tahlil qilishi va xatti-harakatlar namunalari asosida tuzilgan fikr-mulohazalarni taqdim etishi mumkin, bu esa o‘qituvchilarga o‘z usullarini takomillashtirishga yordam beradi. Ushbu zamonaviy nazariya ma’lumotlarga kirish va almashishda texnologiyaning muhimligini ta’kidlab, bilim tarmoqlar bo‘ylab taqsimlanadi, deb ta’kidlaydi. AI texnologiyalari, xususan, mashinani o‘rganish va ma’lumotlar tahlili, o‘rganish tajribasini shaxsiylashtirish va optimallashtirish uchun katta ma’lumotlar to‘plamini tahlil qilish orqali ulanish tamoyillarini qo‘llab-quvvatlaydi. AIga asoslangan ushbu tushunchalar hamkorlikda o‘qitish va raqamli savodxonlik kabi muayyan pedagogik kompetensiyalarni baholash va rivojlantirishda bebahodir.

Pedagogik kompetentsiyani rivojlantirish uchun sun’iy intellektga asoslangan ilovalar. AI ilovalari pedagogik ta’limda malaka oshirishning turli usullarini taklif etadi, bu esa ta’lim usullarini takomillashtirish, real vaqtda baholash va moslashuvchan o‘rganish imkonini beradi.[4] AI o‘qituvchilar uchun ularning kompetentsiyalarini tahlil qilish va ta’lim mazmunini moslashtirish orqali moslashtirilgan o‘rganish tajribasini yaratishi mumkin. Ushbu shaxsiylashtirish konstruktivistik nazariyaga mos keladi, bu o‘qituvchilarga o‘zlarining noyob ehtiyojlari va qobiliyatlaridagi kamchiliklarni bartaraf etadigan tegishli ta’lim faoliyati bilan shug‘ullanish imkonini beradi.[5] Bixevioristik tamoyillardan foydalangan holda, sun’iy intellektga asoslangan platformalar o‘qituvchilarning malakasini doimiy ravishda baholashi mumkin va ularga aniq ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam berish uchun darhol fikr-mulohazalarni taklif qiladi. Masalan, sun’iy intellekt asosidagi baholashlar umumiy o‘quv xatolarini aniqlashi mumkin, bu esa o‘qituvchilarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri, ma’lumotlarga asoslangan fikr-mulohazalar asosida o‘z strategiyalarini o‘zgartirishga imkon beradi. AI sinf muhitini taqlid qiluvchi immersiv simulyatsiyalarni yaratishi mumkin, bu esa o‘qituvchilarga sinfni boshqarish, darsni rejalashtirish va interaktiv usullarni xavf-xatarsiz sharoitda mashq qilish imkonini beradi. Bunday simulyatsiyalar tajribaviy o‘rganish tamoyillariga mos keladi va o‘qituvchilarga amaliy o‘qitish stsenariylariga ishonch hosil qilish imkonini beradi. NLP-ga asoslangan chatbotlar virtual o‘qituvchi yordamchisi bo‘lib xizmat qiladi, bu esa o‘qituvchilarga real vaqtda savol-javob sessiyalarida qatnashish va talab bo‘yicha resurslardan foydalanish imkonini beradi. Chatbotlar uzluksiz ta’lim jarayonini rag‘batlantirish orqali o‘qitish usullari bo‘yicha tezkor yordam va yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish orqali muayyan pedagogik vakolatlarni rivojlantirishga yordam berishi mumkin.

Pedagogik kompetentsiyani rivojlantirishda sun’iy intellektdan foydalanish o‘qituvchilar malakasini oshirishning an’anaviy yondashuvlarini qo‘llab-quvvatlashi va e’tiroz bildirishi mumkin bo‘lgan bir qancha nazariy ta’sirlarni keltirib chiqaradi. AI konstruktivistik va bixevioristik tamoyillarga mos kelishi bilan birga, uning ma’lumotlarni tahlil qilish va qayta ishlash qobiliyati an’anaviy ta’lim paradigmalarini o‘zgartirishi

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

mumkin bo‘lgan yangi metodologiyalarni ham joriy qiladi. Masalan, AIning shaxsiy fikr-mulohazalarni taqdim etish qobiliyati o‘qituvchilarni tayyorlashning an’anaviy chiziqli yondashuvlarini qiyinlashtiradi va kompetentsiyani egallash uchun yanada dinamik, moslashuvchan modelni taklif qiladi.[6] Bundan tashqari, AIning ma’lumotlarga asoslangan qarorlarni qabul qilishdagi roli o‘rganish statik o‘quv dasturlari bilan chegaralanib qolmagan, balki o‘zaro bog‘langan raqamli resurslar orqali shakllantirilgan konnektivizm tamoyillarini mustahkamlaydi.[7] Ushbu yondashuv o‘qituvchilarni ta’limda kompetentsiya asoslarini qayta belgilashi mumkin bo‘lgan o‘rganish bo‘yicha ko‘proq tarmoqli, hamkorlikdagi istiqbolni qabul qilishga undaydi.

Qiyinchiliklar va kelajak yo‘nalishlari

Potensial imtiyozlarga qaramay, AIni pedagogik rivojlanishga integratsiyalash axloqiy muammolar, ma’lumotlarning maxfiyligi va texnologiyaga haddan tashqari ishonish xavfi kabi muammolarni keltirib chiqaradi. AI ilovalarining ta’lim maqsadlariga mos kelishini ta’minlash ushbu omillarni sinchiklab ko‘rib chiqishni, shuningdek, real dunyo o‘qitish kontekstida sun’iy intellektning samaradorligini o‘rganishni davom ettirishni talab qiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar axloqiy me’yorlarni hurmat qiladigan va o‘qituvchilarning avtonomiyasini saqlaydigan AI modellarini ishlab chiqishga qaratilishi kerak. Bundan tashqari, sun’iy intellektning pedagogika va talabalarning ta’lim natijalariga uzoq muddatli ta’sirini o‘rganish sun’iy intellektga asoslangan o‘qituvchilarni tayyorlash metodologiyasini takomillashtirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo‘ladi.

Xulosa. Pedagogik kompetentsiyani rivojlantirishda AIning nazariy asoslari AI qanday qilib an’anaviy ta’lim asoslarini qo‘llab-quvvatlashi, shubha ostiga qo‘yishi va kengaytirishi haqida qimmatli tushunchalarni beradi.[8] AI texnologiyalarini konstruktivistik, bixevioristik va konnektivistik nazariyalar bilan moslashtirish orqali ta’lim muassasalari o‘qituvchilar uchun shaxsiylashtirilgan, ma’lumotlarga asoslangan va moslashtirilgan o‘quv muhitlarini yaratish uchun AIdan foydalanishlari mumkin. Ushbu moslashuv nafaqat o‘qituvchilarni tayyorlash sifatini oshiradi, balki zamonaviy ta’lim landshaftlari ehtiyojlariga javob beradigan kompetentsiyalarni rivojlantiruvchi yanada sezgir va moslashuvchan pedagogik modellarga o‘tishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Axmedova, M. T. "Pedagogik kompetentlik." Nizomiy nomidagi TDPU 84 (2016).
2. Kenjaboyev A., Kenjaboyeva D. Pedagogik deontologiya va kompetentlik //Termiz, “Surxon-nashr” nashr-matbaa markazi nashriyoti. – 2022.
3. No‘monxonova M. N. Bo‘lajak tilshunoslarda kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishda axborot texnologiyalaridan foydalanish metodikasi // O‘zMU Xabarlari 2024, [1/1/1], Toshkent 2024., B. 170-172.
4. Baxridin o‘gli I. A. TALABALARDA ETNOMADANIY KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIY-PEDAGOGIK ZARURAT EKANLIGI

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

//O‘ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2022. – T. 1. – №. 12. – C. 73-82.
5. Umarova N. PEDAGOGIK KOMPETENTLIK–O‘QITUVCHI KASBIY STANDARTINING MUHIM TARKIBIY QISMI //FAN, TA’LIM VA AMALIYOTNING INTEGRASIYASI. – 2021. – C. 375-379.
6. Қуранбоевна Ҳ. Н. PEDAGOGIKA FANIDA PEDAGOG KADRLAR KASBIY KOMPETENTLIGI TUSHUNCHASINING MAZMUNI TAHLILI //TA’LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2024. – T. 4. – №. 1. – C. 91-95.
7. Kamolovich B. E. ZAMONAVIY DAVRDA SUN’IY INTELEKT //Scientific Impulse. – 2023. – T. 2. – №. 14. – C. 193-197.
8. O‘g‘li, Muxiddinov Muxriddin Nuriddin. "Sun’iy intelekt elementlarini yaratish." International Conference on Adaptive Learning Technologies. Vol. 3. 2024.
9. Odiljonovna T. N. SUN’IY INTELEKT TEXNOLOGIYALARI VA ULARNING QO ‘LLANILISHI //Архив научных исследований. – 2022. – T. 5. – №. 5.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**No‘monxonova Muattarxon Nosirxon qizi**, o‘qituvchi [**Номонхонова Муаттархан Насирхан кизи**, преподаватель], [**Muattarkhan N. Nomonkhonova** teacher]; manzil: Namangan viloyati, To‘raqo‘rg‘on tumani, “Yangiobod” MFY, Saodat ko‘chasi, 28-uy, [адрес: Узбекистан, Наманганская область, Туракурганский район, МФЙ «Янгиобод», улица Саодат, дом 28], [address: Uzbekistan, Namangan region, Turakurgan district, "Yangiobod" MCG, Saodat street, house 28]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

TALABALARNING AXBOROT VA KONSTRUKTIV KOMPETENTSIYASINING LOYIXALASH IMKONIYATLARI

© M.U. Olamova[1]✉

[1]Farg‘ona davlat universiteti, Farg‘ona, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada texnika oliy o‘quv yurtlarida o‘quv materiallarini imitatsion-variativlik asosida o‘qitish texnologiyalari va ularning ta’lim jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi. axborot-kommunikativ va konstruktiv kompetensiyaning o‘quv jarayoniga qo‘llanishi talabalar bilim darajasining oshishiga yordam beradi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – texnika oliy o‘quv yurtlarida o‘quv materiallarini imitatsion-variativlik yondashuvi yordamida o‘qitish samaradorligini oshirish, talabalarni amaliy ko‘nikmalarga tayyorlashda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning afzalliklarini aniqlash va axborot-kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishiga hissa qo‘shishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda axborot-kommunikativ kompetensiya va konstruktiv kompetensiyaning o‘quv jarayoniga qo‘llanishi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. o‘quv materiallarining samarali taqdimoti, ularning maqsadga muvofiqligi va talabalarning faolligini oshirish uchun zarur metodologik yondashuvlar o‘rganildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar axborot-kommunikativ va konstruktiv kompetensiya yondashuvi yordamida talabalarning o‘z bilimlarini tizimli ravishda yangilab borishi va amaliy ko‘nikmalarini rivojlantirishda katta ijobiy ta'sir ko‘rsatganini ko‘rsatdi. tadqiqotda keltirilgan natijalar, o‘quvchilar bilim darajasining sezilarli darajada oshgani va samaradorlikning ortgani haqida ma'lumot beradi.

XULOSA: tadqiqot natijalari, texnika oliy o‘quv yurtlarida axborot-kommunikativ va konstruktiv kompetensiyalarni loyihalash orqali ta’lim jarayonining samaradorligini oshirish va uni amaliyotga yaqinlashtirish mumkinligini tasdiqladi. bunday yondashuv talabalar uchun yangi bilim va ko‘nikmalarni olish imkoniyatlarini yaratadi.

Kalit so‘zlar: axborot-kommunikativ kompetensiya, konstruktiv kompetensiya, pedagogik loyihalash, ta’lim samaradorligi, innovatsion o‘qitish texnologiyalari, talaba, maktabgacha ta’lim.

Iqtibos uchun: Olamova M.U. "Talabalarning axborot va konstruktiv kompetensiyasining loyihalash imkoniyatlari". // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.315-323.

ВОЗМОЖНОСТИ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИОННОЙ И КОНСТРУКТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ

© М.У. Оламова[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

[1]Ферганский государственный университет, Фаргана, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматриваются технологии обучения и проектирования информационно-конструктивной компетенции студентов в образовательном процессе технических вузов, с акцентом на инновационные технологии и их применение в формировании практических навыков. в частности, анализируются возможности использования информационно-компетентностного подхода для улучшения обучения в технических дисциплинах.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — повысить эффективность обучения учебным материалам в технических вузах с использованием информационно-конструктивного подхода, а также выявить преимущества использования инновационных технологий для формирования информационно-конструктивной компетенции у студентов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании был проведен анализ научной литературы по методам информационно-конструктивного обучения и их применению в образовательном процессе по техническим направлениям. рассмотрены педагогические подходы, обеспечивающие эффективное освоение учебных материалов и развитие компетенций, связанных с информационными технологиями.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показали, что использование информационно-конструктивного подхода способствует повышению уровня знаний студентов в области современных образовательных технологий. эффективность обучения увеличивается за счет активного применения инновационных технологий и методов, таких как проектирование и симуляция.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что использование технологий обучения на основе информационно-конструктивного подхода в технических вузах может значительно повысить эффективность образовательного процесса, сделав его более практико-ориентированным и инновационным.

Ключевые слова: информационно-конструктивный подход, техническое образование, инновационные технологии, информационная компетентность, практические навыки, проектирование, симуляция.

Для цитирования: Оламова М.У. «Возможности проектирования информационно-конструктивной компетенции студентов». // Inter Education & Global Study. 2024. №9(1). С. 315-323.

OPPORTUNITIES FOR DESIGNING STUDENTS' INFORMATION AND CONSTRUCTIVE COMPETENCIES

© Ma'mura U. Olamova[1]✉
[1]Fergana State University, Fergana, Uzbekistan

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the technologies of teaching educational materials based on the information-constructive approach in technical universities and their role in the educational process. the study explores how information and constructive competencies can be developed through innovative teaching methods.

AIM: the main objective of the study is to improve the effectiveness of teaching educational materials in technical universities using the information-constructive approach and to identify the advantages of using innovative technologies in preparing students for practical skills, particularly in the context of information competence.

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on information-constructive teaching technologies and their application in the educational process in technical fields. it explores how pedagogical project design can enhance the teaching process, fostering students' skills in information processing and problem-solving.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that applying the information-constructive approach in teaching various technical subjects significantly improved students' knowledge levels and practical competencies. this approach was particularly effective in developing students' ability to work with diverse information sources and apply them in real-world scenarios.

CONCLUSION: the study results confirmed that applying information-constructive teaching technologies in technical universities can make the educational process more effective, improving students' ability to analyze, organize, and utilize information in practical applications.

Keywords: information-constructive approach, technical education, information competence, practical skills, pedagogical project design, innovative teaching technologies, educational effectiveness.

For citation: Ma'mura U. Olamova (2024) ‘Opportunities for designing students' information and constructive competencies in technical higher educational institutions’, Inter Education & Global Study, (9(1)), pp. 315-323. (In Uzbek).

Hozirgi vaqtda ta’lim tizimida yuz berayotgan tub o‘zgarishlar talabalarning yuqori darajadagi kasbiy tayyorgarlikka ega raqobatdosh mutaxassis sifatida shaxsini rivojlantirish uchun alohida ahamiyatga ega. Har qanday davlatni iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida yuksak malakali kadrlar muhim o‘rin tutishi hech kimga sir emas. Bu borada bizning davlatimizda ham salmoqli ishlar olib borilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi farmonining 39-moddasida - Maktabgacha ta’lim tizimida ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqish ko’zda tutilgan[1].

Pedagogik loyihalash, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim vositadir. Ushbu yondashuv orqali ta'lim jarayonini rejalashtirish va tashkil etish, axborot-konstruktiv kompetentsiyani shakllantirish va rivojlantirish imkoniyatlari mavjud.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Pedagogik loyihalash yordamida ta'lim jarayoni yanada tizimli, maqsadga muvofiq va samarali bo'ladi, bu esa bo'lajak tarbiyachilarning bilim va ko'nikmalarini oshirishga xizmat qiladi.

Jahon ta'lim tizimida turli fan sohalari bo'yicha mustaqil izlanishlar olib borish, pedagog kadrlarning fasilitator, "kouch" va "supervisor" o'rinlarini egallashi, yoshlarni yangiliklar yaratishga yo'naltirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Xalqaro miqyosda belgilangan "butun hayot davomida sifatli ta'lim olishga imkoniyat yaratish" konsepsiyasida tadqiqotchilik faoliyatiga taraqqiyotning muhim belgisi sifatida qaralib, uning tashabbuskor, kreativ va yuqori intellektli raqobatbardosh kadrlar tayyorlash omili ekanligi e'tirof etilmoqda.

Ta'lim darajasini faoliyat sohasi, talaba o'z mustaqilligini ko'rsatish imkoniyatiga ega bo'lgan vaziyatlar soniga qarab baholash mumkin. Ta'limning asosi sifatida kompetensiyaga asoslangan yondashuv kognitiv faoliyat maqsadini ta'kidlash usuli. U bo'lajak tarbiyachiga kerakli axborot manbalarini tanlash, maqsadga erishish yo'llarini belgilash, natijalarni baholash, o'z faoliyatini tashkil etish, boshqa talabalar bilan hamkorlik qilish imkonini beradi. Kompetensiya — bu shaxsning o'z faoliyatini samarali bajarish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarning majmuasidir. Bu nafaqat texnik yoki kasbiy ko'nikmalarni, balki muammolarni hal qilish, qaror qabul qilish va o'z-o'zini boshqarish qobiliyatlarini ham o'z ichiga oladi. Ta'lim jarayonida kompetensiyaga asoslangan yondashuv, nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmalar bilan birlashtirishga yordam beradi. Bu yondashuv talabalarga haqiqiy hayotdagi vaziyatlarda muvaffaqiyatli bo'lish uchun zarur bo'lgan qobiliyatlarni rivojlantirishga imkon beradi[3].

Adabiyotlar tahliliga ko'ra: kompetentsiya-bu shaxsning o'z faoliyatiga so'zsiz ijobiy munosabatda bo'lgan shaxsiy tajribasi, bilimlari, ko'nikmalari, ko'nikmalariga asoslangan muayyan vazifalarni hal qilishga tayyorligi; pedagogik kompetentsiya - bu muvaffaqiyatli pedagogik faoliyat uchun zarur bo'lgan kasbiy va shaxsiy fazilatlar, bilimlar, ko'nikmalar, vakolatlar to'plami; axborot kompetentsiyasi-bu shaxsning shaxsiy tajribasi, bilimlari, ko'nikmalari, turli xil ma'lumot manbalari bilan ishlash ko'nikmalariga asoslangan axborot texnologiyalaridan foydalangan holda muayyan muammolarni hal qilishga tayyorligi; talabalarning pedagogik axborot kompetentsiyasi - bu bo'lajak pedagoglarning shaxsiy tajribasi, bilimlari, ko'nikmalari, turli xil ma'lumot manbalari bilan ishlash ko'nikmalariga asoslangan axborot texnologiyalaridan foydalangan holda kasbiy amaliyotga yo'naltirilgan vazifalar doirasini hal qilishga tayyorligi.

Kompetensiya umumiy ma'noda shaxsning kasbiy va shaxsiy rivojlanishi uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni ifodalaydi, konstruktiv kompetensiya esa bu ko'nikmalarni ta'lim jarayonida qanday qilib yangilash va rivojlantirish mumkinligini ko'rsatadi. Ta'lim jarayonida, konstruktiv kompetensiya yordamida o'quvchilar yoki talabalar o'z bilimlarini faol ravishda yaratadi va yangilaydi, bu esa ularning umumiy kompetensiyalarini oshiradi. Demak, konstruktiv kompetensiya, kompetensiyaning dinamik rivojlanishini ta'minlaydi.

Shuningdek, A.R.Xodjabaevning ilmiy ishlarida mehnat va kasb ta'limi tarbiyachilarsi o'quv-metodik ta'minotining pedagogik asoslari ishlab chiqilgan va ularni

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

amaliyotda qo'llash yo'llari ko'rsatib berilgan. Bo'lajak tarbiyachilar shaxsini shakllantirish va tayyorlash jarayonini ta'minlovchi qator omillar majmuasi va shart-sharoitlari aniqlangan hamda asoslangan, o'quv-tarbiya jarayoni tizim sifatida tavsiflangan[4].

U.N.Nishonalievning tadqiqotlarida mehnat ta'limi tarbiyachilarlarini axborot kompetentligi turli tarixiy davrlarga bo'lib o'rganilgan hamda bo'lajak pedagog shaxsining innovatsion sifatlari tadqiq etilgan[5]. Pedagoglarni tayyorlash jarayonida bu masala dolzarb ahamiyat kasb etadi va pirovard natija bo'lajak pedagoglarning axborot kompetentligini rivojlantirishga borib taqaladi.

Axborot kompetentsiyasi (Information Competence) axborotlarni izlash, baholash, qayta ishlash, hamda ulardan samarali foydalanish qobiliyatini anglatadi. Bu kompetentsiya bugungi kunning axborot texnologiyalari bilan boyitilgan dunyosida katta ahamiyatga ega.

Axborot kompetentsiyasi — bu shaxsning axborotni izlash, baholash, tahlil qilish, va undan samarali foydalanish qobiliyatidir.

Maktabgacha ta'lim tizimida axborot va konstruktiv jarayonlarni loyixalashda axborot kompetentsiyasining ahamiyati muhim rol o'ynaydi. Axborot kompetentsiyasining bir necha turini ko'rib chiqamiz.

1-rasm. Axborot kompetentsiyasining turlari.

Axborotni qidirish va topish kompetentsiyasi. Zarur axborotni turli manbalardan (kitoblar, ilmiy maqolalar, internet, kutubxonalar) izlab topish qobiliyati.

Axborotni tahlil qilish va baholash kompetentsiyasi. Topilgan axborotning ishonchliligi, dolzarbligi va to'g'riligini baholash, manbalar orasidan eng mosini tanlash qobiliyati.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Axborotni qayta ishlash va tizimlashtirish kompetentsiyasi. Axborotni sintez qilish, tizimlashtirish va ma'lum maqsadlar uchun moslashtirish qobiliyati.

Axborotni taqdim etish kompetentsiyasi. Axborotni og'zaki, yozma yoki grafik shaklda boshqalarga samarali tarzda etkazish qobiliyati.

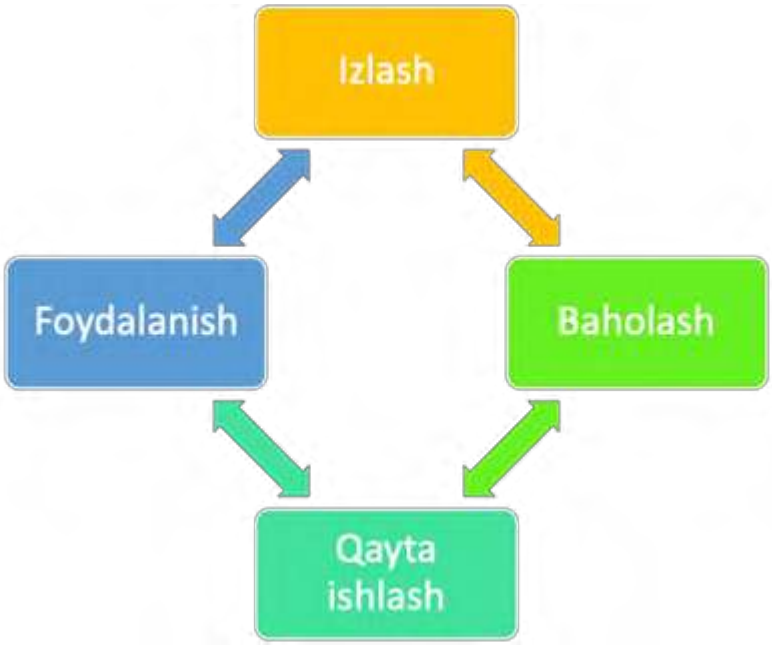
Axborot xavfsizligi kompetentsiyasi. Axborotni himoya qilish, shaxsiy va maxfiy ma'lumotlarni xavfsiz saqlash qobiliyati.

Raqamli axborot kompetentsiyasi. Raqamli texnologiyalar yordamida axborotni topish, qayta ishlash, saqlash va taqdim etish qobiliyati.

Axborotni yaratish va innovatsion foydalanish kompetentsiyasi. Axborotdan yangi bilimlar va yangiliklar yaratishda foydalanish qobiliyati.

Axborotni boshqarish kompetentsiyasi. Axborot resurslarini samarali boshqarish, axborot oqimini tashkil etish va boshqarish qobiliyati.

Axborot kompetentsiyasining turlari bir-birini to'ldiradi va axborotni boshqarish jarayonida turli bosqichlarni ifodalaydi. Shaxs axborotlarni qidirish orqali ma'lumotlarni topadi, tahlil qilish orqali ularning sifatini baholaydi, taqdim etish orqali boshqalarga yetkazadi va foydalanish orqali amaliy vaziyatlarda qo'llaydi. Bu turlar axborot kompetentsiyasining umumiy mohiyatini tashkil qiladi va uning samarali ishlatilishini ta'minlaydi.

2-rasm. Axborot kompetentsiyasining asosi.

Izlash- Axborotlarni topish va ularga kirish imkoniyatini olish. Bu jarayon axborot manbalarini aniqlash va kerakli axborotni topish usullarini o‘z ichiga oladi.

Baholash- Topilgan axborotlarning ishonchliligini va ahamiyatliligini aniqlash. Axborot manbalari va kontentning sifatini baholash.

Qayta ishlash: Axborotlarni tahlil qilish va qayta ishlash. Bu axborotlarni o‘zlashtirish va kerakli shaklga keltirish jarayonini anglatadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Foydalanish: Axborotlardan samarali foydalanish. Bu axborotlarni taqdim etish, ulardan xulosa chiqarish va ularni amaliyotga tatbiq etishni o‘z ichiga oladi.

Axborot kompetentsiyasi shaxsning o‘qish, ishlash va jamiyatda faol ishtirok etishi uchun muhim bo‘lgan qobiliyatlarni rivojlantiradi. Bu kompetentsiya insonlarga zamonaviy axborotlar dunyosida muvaffaqiyat qozonishlari uchun zarur vositalarni beradi.

Zamonaviy jamiyatda u yoki boshqa mamlakatlarning rivojlanish darajasini nafaqat uning texnik holati, balki oliy ta’lim muassasalarida tayyorlanayotgan mutaxassislar kasbiy kompetentligini ham belgilaydi.

S.Sodiqovning o’zining ilmiy tadqiqot ishida maktablarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) ta'lim jarayoniga integratsiya qilishning turli jihatlarini o‘rgangan[6].

Bizning fikrimizcha, bu yondashuv ta'lim sifatini oshirishda katta ahamiyatga ega, chunki AKT ta'lim jarayonini yanada interaktiv, qiziqarli va samarali qiladi. Tarbiyachilarlar va o‘quvchilarning texnologik savodxonligini oshirish orqali, ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish imkoniyatlarini yaratadi. Biroq, texnologiyalarni ta'limga integratsiya qilishda yuzaga keladigan texnik va metodik qiyinchiliklarni ham inobatga olish muhimdir. Bu muammolarni hal qilish uchun amaliy yechimlar va qo‘llanmalar ishlab chiqish, ta'limdagi AKTni yanada samarali qo‘llashga yordam beradi.

O.B.Zaytseva mazmunli va aniq ta'rifni bergan: "axborot kompetentsiyasi-bu yangi axborot texnologiyalaridan foydalangan holda turli xil ma'lumotlar bilan ishlash bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni birlashtirish natijasida erishilgan murakkab individual psixologik holatdir" [7]

D.S.Yermakov axborot kompetentsiyasini rivojlantirishning funksiyalarini ma'lumotlarni izlash, tahlil qilish, yaratish va taqdim etish qobiliyatlarini rivojlantirish orqali ta'riflaydi. U bu funksiyalarni shaxsning axborotdan samarali foydalanish qobiliyatlarini oshirishga qaratilgan muhim jihatlar sifatida ko'rsatadi. D.S.Yermakovning ishlari, axborot kompetentsiyasini rivojlantirish jarayonida ko'nikmalar va qobiliyatlarni mukammallashtirishni muhim vazifalar sifatida ajratadi [8]. Konstruktiv fikrlash ko'nikmalari, axborotlarni maqsadga muvofiq tarzda qayta ishlash va yangi yechimlar topishda yordam beradi. Bu ko'nikmalar orqali talabalar va mutaxassislar yangi g'oyalar ishlab chiqish, mavjud metodlarni takomillashtirish va innovatsion yondashuvlarni qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bo'lajak tarbiyachilar uchun konstruktiv fikrlash, o'quv jarayonida samarali va ijodiy yondashuvlarni qo'llashni o'rganishda muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik loyihalash ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu yondashuv ta'limni rejalashtirish, tashkil etish va baholash jarayonlarini yanada samarali va maqsadga muvofiq tarzda amalga oshirish imkonini beradi.

Pedagogik loyihalash, ta'lim jarayonida maqsadli, tizimli va ijodiy yondashuvni ta'minlaydi. Bu yondashuv orqali ta'lim jarayoni aniq rejalashtiriladi, o'quv materiallari va metodikalar tanlanadi va tarbiyalanuvchilarning ehtiyojlariga moslashtiriladi. Pedagogik

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

loyihalash yordamida tarbiyalanuvchilarning bilim va ko'nikmalarini yaxshilash, ularning motivatsiyasini oshirish va ta'lim sifatini oshiradi.

Pedagogik loyihalash ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim vositadir. Bu yondashuv orqali o'quv dasturlari, o'quv materiallari va metodikalar aniq maqsadlar asosida tanlanadi va rejalashtiriladi. Bo'lajak tarbiyachilar uchun axborot-konstruktiv kompetentsiyani shakllantirishda, pedagogik loyihalash orqali zamonaviy texnologiyalar, interaktiv metodikalar va o'quv materiallari tizimli tarzda qo'llaniladi.

Pedagogik loyihalash axborot-konstruktiv kompetentsiyani rivojlantirish uchun keng imkoniyatlarni taqdim etadi. Loyihalash jarayonida axborot resurslarini to'g'ri tanlash, ularni ta'lim jarayoniga moslashtirish va tarbiyalanuvchilarning aktiv ishtirokini ta'minlash imkoniyati mavjud. Bu kompetentsiyalarni rivojlantirish orqali bo'lajak tarbiyachilar axborotni samarali tahlil qilish, konstruktiv fikrlash va pedagogik muammolarni innovatsion usullar bilan hal qilish ko'nikmalarini egallaydilar[9].

Talabalarning axborot va konstruktiv kompetentsiyasini loyihalash imkoniiyatlari ta'lim jarayonida ularning professionallik darajasini oshirish va muammolarni samarali hal qilishga yordam beradi. Axborot kompetentsiyasi, talabalarning ma'lumotlarni izlash, tahlil qilish va ulardan samarali foydalanish qobiliyatini o'z ichiga oladi. Konstruktiv kompetentsiya esa, ular tomonidan muammolarni yaratish va yechish, kreativ fikrlash va innovatsiyalarni amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Talabalar uchun axborotni qidirish, tahlil qilish va samarali qo‘llashni o‘rgatishni amalga oshirishda internet resurslari, ma'lumotlar bazalari va boshqa axborot manbalaridan foydalanish qobiliyatini rivojlantiradi. Talabalarga axborotlarni to‘g‘ri va samarali boshqarish, muhim ma'lumotlarni ajratib olish va tartibga solishni o‘rgatish zarur. Axborotni izlash va tahlil qilishda zamonaviy texnologiyalar va dasturiy ta'minotlardan foydalanishni o‘rgatish[10].

Axborot va konstruktiv kompetentsiyalarni rivojlantirishda o‘qituvchilar va mentorlarning qo‘llab-quvvatlashi muhim ahamiyatga ega. Ular talabalar uchun zaruriy resurslar va qo‘llanmalarni taqdim etishi, shuningdek, amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazishi kerak. Talabalarga real muammolar bilan ishlash imkoniyatlarini yaratish, ularni amaliyot orqali o‘rgatish va tajriba orttirishga yordam berish zarur.

O‘quv jarayonida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, masalan, elektron ta'lim platformalari va virtual laboratoriyalar, talabalar uchun axborot va konstruktiv kompetentsiyalarni rivojlantirishda muhimdir. Ushbu xulosa, talabalarning axborot va konstruktiv kompetentsiyalarini rivojlantirish bo‘yicha loyihalashning asosiy imkoniyatlarini ko‘rsatadi va ularni ta'lim jarayonida samarali qo‘llash uchun zarur bo‘lgan qadamlarni belgilaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022-2026-yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi 28.01.2022 yildagi PF-60-sonli Farmoni. https://lex.uz/uz/docs/-5841063

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

2. Dilorom Xomidova MAKTABACHA TA'LIMDA PEDAGIK JARAYONLARNI LOYIHALASHTIRISH. o'quv qo'llanma Namangan-2023yil.
3. Samaridin Barakayevich Qorayev. KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVGA ASOSLANGAN TA'LIMNING ASOSIY JIHATLARI. Directory Indexing of International Research Journals-CiteFactor: 0.89. VOLUME 3 | ISSUE 1 | 2022
4. Ходжабоев А.Р. Учебно-методический комплекс подготовки учителей трудового обучения. Метод. реком. – Т.: УзНИИПИ, 1989. – 93 с.
5. Нишоналиев У.Н. Формирование личности учителья и трудового обучения. Проблемы и проспективы. – Т.: Фан, 1990 – 85 с.
6. I.Soliyev "Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot kompetentligini rivojlantirish" Ped. Fan. Fal. Dok.(PhD) dissertasiyasi, 2023 yil.
7. Зайцева, О.Б. Информационная компетентность учителя образовательной области «Технология» [Текст]. / О.Б. Зайцева. // Педагогика. - 20 0 4 .-№ 7 .-С . 17-23.
8. Ермаков, Д.С. Информатизация образования и информационная компетентность учаьцихся [Текст]. / Д.С. Ермаков. // Народное образование. - 2 0 0 9 .-№ 4 .-С . 158-163.
9. U.M. XALIKOVA MAKTABGACHA TA‟LIMDA PEDAGOGIK JARAYONLARNI LOYIHALASHTIRISH METODIKASI. O‘QUV QO‘LLANMA. "FAN VA TA‟LIM" NASHRIYOTI BUXORO 2022
10. N.Saidova "Bo‘lajak boshlangich sinf o‘qituvchilarining axborot- kommunikativ kompetentliligini rivojlantirish" Ped. Fan. Fal. Dok. (PhD) dissertasiyasi, 2023 yil.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Olamova Ma'mura Umarovna**, o‘qituvchi [**Оламова Мамура Умаровна**, преподователь], [**Ma'mura U. Olamova,** teacher]; manzil: Farg`ona shahri, Murabbiylar ko`chasi, 19-uy, [адрес: Г. Ферган, ул. Мурабийлар, д. 19.], [address: City of Fergana, 19 coach Street.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

THE IMPORTANCE OF TBL (TASK-BASED LEARNING) METHOD TO DEVELOP STUDENTS' RUSSIAN LANGUAGE COMPETENCE

© Dildora P. Oromidinova[1]✉

[1]Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the tbl method as a practical and interactive approach to language acquisition, particularly for developing students' russian language competence. it highlights the method's focus on real-life communication, critical thinking, and collaborative learning as opposed to traditional grammar-focused methods.

AIM: the main objective of the study is to evaluate the effectiveness of the task-based learning (tbl) method in developing communicative and linguistic competence in students learning russian, while identifying its impact on critical thinking, learner autonomy, and practical language skills.

MATERIALS AND METHODS: the study involved an analysis of scientific literature and practical applications of the tbl method in teaching russian as a foreign language. it also explored how this method enhances student engagement and language acquisition through task-oriented activities.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings showed that the tbl method significantly improves students' competence in russian by providing opportunities for practical application. tasks such as role-playing and problem-solving enhanced speaking, listening, reading, and writing skills. the approach also encouraged critical thinking, collaboration, and cultural understanding.

CONCLUSION: the study concludes that the tbl method is a transformative teaching approach, effectively equipping students with the linguistic and communicative skills needed for real-life communication in russian. it fosters active participation, critical thinking, and learner autonomy, making the learning process more engaging and practical.

Keywords: russian language competence, teaching, tbl (task-based learning).

For citation: Dildora P. Oromidinova (2024) 'The importance of TBL (Task-Based Learning) method to develop students' Russian language competence', Inter education & global study, (9(1)), pp. 324-329. (In English).

ВАЖНОСТЬ МЕТОДА TBL (TASK-BASED LEARNING) ДЛЯ РАЗВИТИЯ КОМПЕТЕНЦИИ УЧАЩИХСЯ В ОБЛАСТИ РУССКОГО ЯЗЫКА

© Д.П. Оромидинова[1]✉

[1]Термезский государственный педагогический институт, Термез, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируется метод TBL как интерактивный и практико-ориентированный подход к изучению языка, особенно для повышения уровня владения русским языком. Рассматриваются его преимущества по сравнению с традиционными методами, основанными на изучении грамматики и заучивании.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — оценить эффективность метода TBL в развитии коммуникативной и лингвистической компетенции студентов, изучающих русский язык, а также выявить его влияние на формирование критического мышления, самостоятельности и практических навыков.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования был проведен анализ научной литературы и практического применения метода TBL в обучении русскому языку. рассматривались способы повышения вовлеченности студентов и улучшения языковых навыков с помощью ориентированных на задачу активностей.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что метод TBL значительно улучшает языковую компетенцию студентов, предоставляя им возможности для практического применения языка. Такие задания, как ролевые игры и решение проблем, способствовали развитию навыков говорения, аудирования, чтения и письма. Метод также способствовал формированию критического мышления, навыков сотрудничества и культурного понимания.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: исследование подтверждает, что метод tbl является трансформационным подходом к преподаванию русского языка, позволяя студентам овладеть лингвистическими и коммуникативными навыками, необходимыми для реального общения. метод стимулирует активное участие, критическое мышление и самостоятельность, делая процесс обучения более увлекательным и практическим.

Ключевые слова: владение русским языком, преподавание, tblt (task-based learning).

Для цитирования: Оромидинова Д.П. Важность метода TBL (Task-Based Learning) для развития компетенции учащихся в области русского языка. // Inter Education & Global Study. 2024. №9(1). С. 324-329.

TALABALARNING RUS TILI KOMPETENTSIYASINI RIVOJLANTIRISH UCHUN TBL (VAZIFAGA ASOSLANGAN TA'LIM) USULINING AHAMIYATI

© D.P. Oromidinova[1]✉
[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada tbl metodi tilni o‘rgatishda interaktiv va amaliy yondashuv sifatida tahlil qilinadi. rus tili bo‘yicha kompetensiyani rivojlantirishda ushbu metodning an’anaviy grammatikaga asoslangan yondashuvlardan farqli jihatlari ko‘rsatib beriladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi tbl metodining rus tilini o‘rganuvchi talabalarning kommunikativ va lisoniy kompetensiyasini rivojlantirishdagi samaradorligini baholash va uning tanqidiy fikrlash, o‘zini o‘zi boshqarish va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishdagi o‘rnini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda tbl metodining rus tilini o‘rgatishda qo‘llanilishi va ilmiy adabiyotlar tahlili amalga oshirildi. talabalarni faol ishtirok etishga jalb qilish va til o‘rganish jarayonini yanada samarali qilish usullari o‘rganildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar tbl metodi rus tilini o‘rganuvchi talabalarning kompetensiyasini sezilarli darajada oshirganligini ko‘rsatdi. roly o‘yinlari va muammolarni hal qilish kabi topshiriqlar talabalarning gapirish, tinglash, o‘qish va yozish ko‘nikmalarini rivojlantirdi. metod, shuningdek, tanqidiy fikrlash, hamkorlik va madaniy tushunchalarni shakllantirishga yordam berdi.

XULOSA: tadqiqot shuni tasdiqladiki, tbl metodi rus tilini o‘qitishda transformatsion yondashuv bo‘lib, talabalarni haqiqiy muloqot uchun zarur bo‘lgan til va kommunikativ ko‘nikmalar bilan ta’minlaydi. metod faol ishtirok, tanqidiy fikrlash va mustaqillikni rivojlantirishga yordam berib, ta’lim jarayonini yanada qiziqarli va amaliy qiladi.

Kalit so‘zlar: rus tili kompetentsiyasi, o'qitish, tblt (vazifalarga asoslangan ta'lim).

Iqtibos uchun: Oromidinova D.P. TBL (Task-Based Learning) metodining rus tili bo‘yicha talabalarning kompetensiyasini rivojlantirishdagi ahamiyati. // Inter Education & Global Study. 2024. №9(1). B. 324-329.

The Task-Based Learning (TBL) method plays a crucial role in enhancing students' competence in the Russian language by providing a practical, interactive, and student-centered approach to language acquisition. Unlike traditional methods, which often focus on grammar rules and rote memorization, TBL emphasizes the active use of language through meaningful tasks that simulate real-life communication. One of the primary advantages of the TBL method is its ability to develop communicative competence. By engaging students in tasks such as role-playing, problem-solving, and collaborative projects, TBL encourages learners to use Russian in authentic contexts, helping them gain confidence and fluency. This hands-on approach ensures that students not only understand the structural aspects of the language but also acquire the skills to use it effectively in diverse situations. TBL also promotes critical thinking and problem-solving skills, which are essential for mastering complex language structures and cultural nuances. Tasks often require learners to analyze, negotiate, and adapt their use of the language, fostering a deeper understanding of Russian syntax, vocabulary, and cultural expressions.

Furthermore, TBL supports differentiated learning, making it suitable for students of varying proficiency levels. By tailoring tasks to the needs and abilities of individual learners, educators can create an inclusive environment that maximizes language acquisition for all students. The method's emphasis on collaboration also enhances peer

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

learning, where students can learn from and support one another. In addition to improving language skills, TBL cultivates learner autonomy. By placing students at the center of the learning process, the method empowers them to take ownership of their education, encouraging motivation and active participation. This sense of responsibility leads to better retention and application of language skills.

Task-Based Learning (TBL) has gained significant attention in the field of Russian language teaching due to its potential to enhance communicative competence and learner engagement. The following literature provides insights into its application and importance: Theoretical Foundations of TBL in Russian: TBL is rooted in communicative language teaching principles, emphasizing the use of real-world tasks to promote active language use. For Russian, a morphologically rich language, TBL aligns well with contextualized grammar instruction and collaborative interaction, addressing the complexities of morphology while fostering practical language skills [1]. Cultural and Linguistic Integration: Task design in TBL often integrates cultural and linguistic elements, which are crucial for Russian language learners. Studies show that tasks involving cultural simulations and role-play help students better understand Russian societal norms and use the language authentically [3]. Technology and TBL: Technology-mediated tasks, such as video blogging and virtual simulations, have been effectively implemented in Russian classrooms. These tools reduce learners' anxiety and improve vocabulary acquisition while encouraging active participation in task-based scenarios [2].

TBL for Beginners and Advanced Learners: Research indicates that TBL can be adapted for all proficiency levels. For beginners, simplified tasks like introducing the Cyrillic alphabet enhance engagement and scaffold learning. Advanced learners benefit from tasks that incorporate complex themes like Russia’s economy, promoting critical thinking alongside language development [3].

Global Applications of TBL in Russian: Studies on TBL in diverse settings, such as Brazil, demonstrate its adaptability. Here, task-based approaches have been integrated with the TORFL (Test of Russian as a Foreign Language), showing strong outcomes in communication skills, even at beginner levels [4].

Challenges and Recommendations: Despite its benefits, implementing TBL in Russian teaching faces challenges, including resistance to non-traditional methods and resource limitations. Addressing these through teacher training and task adaptation strategies is essential for wider adoption [5], [6].

Task-Based Learning (TBL) has emerged as a transformative methodology in language education, offering a highly effective approach for developing students' competence in the Russian language. Unlike traditional methods that focus predominantly on grammar rules and rote memorization, TBL emphasizes the use of language in meaningful, real-world tasks. This dynamic method enhances linguistic and communicative competence, fostering deeper engagement and practical language use. One of the most significant advantages of TBL is its learner-centered approach, which encourages active participation. Students engage in tasks such as role-playing, problem-

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

solving, and collaborative projects, all of which simulate authentic language use. For Russian language learners, this method provides opportunities to practice speaking, listening, reading, and writing in diverse contexts, bridging the gap between theoretical knowledge and practical application.

Additionally, TBL promotes critical thinking and problem-solving skills. For instance, when students work on tasks such as planning a trip to Russia, discussing cultural traditions, or resolving real-life scenarios, they are compelled to think critically and creatively in Russian. This not only boosts their language proficiency but also builds confidence in using the language spontaneously. The TBL method is particularly effective in addressing the challenges of learning a complex language like Russian, which has intricate grammar rules, extensive vocabulary, and diverse cultural contexts. By immersing students in tasks that require them to use Russian for specific purposes, TBL helps demystify these complexities. For example, tasks that require students to decipher authentic materials, such as menus, news articles, or advertisements, make the language accessible and relatable.

Moreover, the collaborative nature of TBL tasks fosters peer learning and interaction, essential components of language acquisition. Students learn from each other's strengths and mistakes, benefiting from real-time feedback and multiple perspectives. This interactive environment creates a supportive space for experimenting with language use, reducing anxiety often associated with learning Russian. Instructors play a pivotal role in the success of TBL. They function as facilitators, designing tasks that align with students' proficiency levels and learning objectives. In the context of Russian language teaching, tasks can range from simple dialogues to more complex problem-solving scenarios. Teachers also provide constructive feedback, ensuring that students internalize their learning effectively.

Thus, the TBL method is a transformative approach to teaching Russian, equipping students with the practical skills, cultural understanding, and confidence needed for effective communication. Its focus on real-world application and interactive learning makes it an indispensable tool for developing comprehensive Russian language competence. In conclusion, the TBL method is invaluable in developing students' competence in Russian by creating a practical, engaging, and collaborative learning environment. Its focus on meaningful communication not only enhances linguistic proficiency but also equips students with the skills needed for authentic language use. By fostering active participation and critical thinking, TBL prepares learners to navigate real-world situations confidently and effectively in Russian.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Nuss, S.V., & Martelle, W.W. (2023). Task-Based Instruction for Teaching Russian as a Foreign Language. Routledge.
2. Esser, K. (2023). Task-based vlogs in an elementary Russian classroom.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

3. Kogan, V.V., & Bondarenko, M. (2023). Russian and Russia through tasks for beginners.
4. Henriques, A.S., Dubinina, N., Mikheeva, Y., & Franco, V.Y. (2023). Teaching Russian in Brazil: Learner-centered task design.
5. Novikov, A., & Vinokurova, V. (2023). Learner corpus as a medium for tasks.
6. Mendelevich, E. (2023). Kommunalka: Virtual space as a platform for task-based learning.
7. Сарсенбаева З. и др. СЛОВЕСНЫЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИЕ ЕДИНИЦЫ В ИДИОМАХ НА АНГЛИЙСКОМ И КАРАКАЛПАКСКОМ ЯЗЫКАХ //СТУДЕНТ ГОДА 2018. – 2018. – С. 146-148.
8. Sarsenbaeva Z., Sarsenbaeva R. ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY IN TRANSLATION //Interpretation and researches. – 2024.
9. SARSENBAEVA Z. J. The use of communicative phraseological units in the English and Karakalpak languages //Современные научные исследования и разработки. – 2018. – №. 3. – С. 649-651.

AUTHORS INFO [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT]

✉**Oromidinova Dildora Pardaboevna,** lecturer of the Department of Russian Language and Literature, [**Оромидинова Дилдора Пардобоевна,** преподаватель кафедры русского языка и литературы], [**Dildora P. Oromidinova,** Rus tili va adabiyoti kafedrasi o'qituvchisi]; address: Uzbekistan, Surkhandarya region, Termez district, "Yangiobod" MFI, At-Termezi street, house 1 A, [адрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Термезский район, МФЙ "Янгиобод", улица Ат-Термизи, дом 1 А], [manzil: O'zbekiston, Surxondaryo viloyati, Termiz tumani, "Yangiobod" MFY, At-Termiziy ko'chasi, 1 A-uy].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

BO'LAJAK LOGOPEDLARNI SHAXS XUSUSIYATLARI VA PEDAGOGIK MAHORATINI RIVOJLANTIRISH

© S.Y. Shamsiyeva[1]✉

[1]Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: zamonaviy ta'limda talabalarni ijtimoiy faol, milliy g'ururli va vatanparvarlik ruhida tarbiyalash muhim masala hisoblanadi. Media texnologiyalari bu jarayonda metodik qo'llanma sifatida o'quv jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. Ushbu maqola mazkur yo'nalishda media vositalari orqali talabalarning kompetensiyalarini rivojlantirish masalalariga bag'ishlanadi.

MAQSAD: ushbu maqolaning asosiy maqsadi – media texnologiyalari asosida talabalarni ijtimoiy faol, milliy g'ururli va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning samarali metodlarini aniqlash va ularni amaliyotga joriy etishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida media texnologiyalarining ta'lim jarayonidagi roli o'rganildi. Metodik yondashuv sifatida o'quv materiallari tahlili, tajriba-sinov ishlari, so'rovnoma va kuzatish usullari qo'llanildi. Zamonaviy pedagogik metodlar va texnologiyalar integratsiyasi asosida o'quv materiallar ishlab chiqildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalariga ko'ra, media texnologiyalaridan foydalanish talabalar ongida ijtimoiy mas'uliyat hissi, milliy g'urur va vatanparvarlikni shakllantirishga yordam beradi. Ushbu metodika ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim o'rin tutishi aniqlangan. Shuningdek, talabalar o'rtasida o'tkazilgan tajribalar media texnologiyalarining didaktik ahamiyatini tasdiqladi.

XULOSA: talabalarda ijtimoiy faol, milliy g'urur va vatanparvarlik kompetensiyalarini rivojlantirishda media texnologiyalar samarador vosita ekanligi ko'rsatildi. Ushbu usullarni ta'lim jarayoniga keng joriy etish orqali, yoshlarning ma'naviy va vatanparvarlik tarbiyasiga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin.

Kalit so'zlar: media texnologiyalar, ijtimoiy faoliyat, milliy g'urur, vatanparvarlik, kompetensiya rivojlantirish

Iqtibos uchun: Shamsiyeva S.Y. Bo`lajak logopedlarni shaxs xususiyatlari va pedagogik mahoratini rivojlantirish.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.330-336.

РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТНЫХ ХАРАКТЕРИСТИК И ПЕДАГОГИЧЕСКИХ НАВЫКОВ БУДУЩИХ ЛОГИКОТЕРАПЕВТОВ

© С.Ю. Шамсиева[1]✉

[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами, Ташкент, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в современном образовании важным вопросом является воспитание у учащихся социально активного, национально гордого и патриотического духа. Медиатехнологии служат для совершенствования образовательного процесса методическим руководством в этом процессе. Данная статья посвящена развитию компетенций студентов посредством медиаинструментов в этом направлении.

ЦЕЛЬ: основная цель данной статьи – выявить эффективные методы воспитания студентов в социально активном, национально гордом и патриотическом духе на основе медиатехнологий и применить их на практике.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования изучалась роль медиатехнологий в образовательном процессе. в качестве методического подхода использовались анализ учебных материалов, экспериментальная работа, анкетный и наблюдательный методы. учебные материалы разработаны на основе интеграции современных педагогических методов и технологий.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: согласно результатам исследования, использование медиатехнологий способствует формированию в сознании студентов чувства социальной ответственности, национальной гордости и патриотизма. Определено, что данная методика играет важную роль в эффективной организации образовательного процесса. Также эксперименты, проведенные среди студентов, подтвердили дидактическую ценность медиатехнологий.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: показано, что медиатехнологии являются эффективным инструментом развития у студентов компетенций социальной активности, национальной гордости и патриотизма. Широко внедряя эти методы в образовательный процесс, можно оказать положительное влияние на духовно-патриотическое воспитание молодежи.

Ключевые слова: медиатехнологии, социальная активность, национальная гордость, патриотизм, развитие компетентности.

Для цитирования:Шамсиева.С.Ю. Развитие личностных характеристик и педагогических навыков будущих логикотерапевтов.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 330-336.

DEVELOPING THE PERSONAL QUALITIES AND PEDAGOGICAL SKILLS OF FUTURE SPEECH THERAPISTS

© Sevara Y. Shamsiyeva[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in modern education, educating students in a socially active, nationally proud and patriotic spirit is an important issue. media technologies serve as a

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

methodological guide in this process to improve the educational process. this article is devoted to the issues of developing students' competencies through media in this direction.

AIM: the main purpose of this article is to identify effective methods of educating students in a socially active, nationally proud and patriotic spirit based on media technologies and to implement them in practice.

MATERIALS AND METHODS: during the study, the role of media technologies in the educational process was studied. As a methodological approach, analysis of educational materials, experimental work, questionnaires and observation methods were used. Educational materials were developed based on the integration of modern pedagogical methods and technologies.

DISCUSSION AND RESULTS: according to the results of the study, the use of media technologies helps to form a sense of social responsibility, national pride and patriotism in the minds of students. it was found that this methodology plays an important role in the effective organization of the educational process. also, experiments conducted among students confirmed the didactic value of media technologies.

CONCLUSION: it was shown that media technologies are an effective tool in developing socially active, national pride and patriotic competencies in students. by widely introducing these methods into the educational process, it is possible to have a positive impact on the spiritual and patriotic education of young people.

Keywords: media technologies, social activity, national pride, patriotism, competence development

For citation: Sevara Y. SHAMSIYEVA (2024)'Developing the personal qualities and pedagogical skills of future speech therapists', Inter education & global study, (9(1)), pp. 330-336. (In Uzbek).

Ta'lim-tarbiyada pedagogik jarayonning mohiyatini his qilmagan, bolaga nisbatan chuqur hurmatda bo'lmagan shaxs shu jarayon samaradorligi va inson kamolotini ta'minlovchi fikrga ega bo'lmasligi xususida ko'plab fikrlar bildirilgan. Bola tarbiyalash nihoyatda murakkab faoliyat jarayoni bo'lib, juda qadimdan ushbu faoliyatga jamiyatning etuk kishilari jalb etilgan. Mazkur holat yosh avlod tarbiyasi, uning tashkil etish mazmuni nafaqat shaxs kamoloti, balki jamiyat taraqqiyotini ham belgilashda muhim ahamiyatga ega ekanligini anglatadi. Biror bir inson pedagoglik kasbini tanladimi, demak, u albatta, pedagog shaxsi va unga qo'yiladigan talablarga ham har tomonlama mos bo'lishi lozim. Logoped pedagogik muloqot jarayonining faol ishtirokchisi sifatida o'zida bir qancha sifatlar egasi bo'lishi kerak. U eng avvalo, mulohazali, bosiq, vaziyatni to'g'ri baholay oladigan, mavjud ziddiyatlarni bartaraf etish mahorati bo'lishi lozim. Logoped ota-onalar hamda hamkasblari bilan muloqot jarayonida fikrini aniq va to'la bayon etishi va ular bilan munosabat jarayonida bolaning yutuqlari, muvaffaqiyatlarini e'tirof etishi, ulardagi muammolarni bartaraf etish va kamachiliklarni yumshatishga ruhiy dalda va ishonch bildirishi kerak.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bo'lajak logoped pedagogik, psixologik va mutaxassislik yo'nalishlari bo'yicha maxsus ma'lumotlar, kasbiy tayyorgarlik, yuksak axloqiy fazilatlarga ega hamda ta'lim muassasalarida faoliyat olib boruvchi shaxs sanaladi.

Rivojlanayotgan bolada nutqni tushunish uni o'rab turgan olam , ijtimoiy muhit va kattalar talaffuz qilgan so'zlarning o'rtasidagi aloqani o'rnatish yo'li orqali rivojlanadi. Nutqida nuqsoni bo'lgan shaxs psixologiyasini o'rganish asosida o'z nuqsonini ongli qabul qilinishini yani qabul qilish va anglash 4 ta darajadan iborat:

- His qilish darajasi. Nuqsonni sezish, behollik va diskomfort holatni his qilishi.
- Emosional daraja. Bu bosqichda inson o'zida nuqson borligini boshdan kechiradi, atrofdagilar uni ko'rib, qanday fikrga ega bo'lishlarini o'ylaydi.
- Intellektual daraja. Inson nuqsonning og'ir yoki engilligini real baholashga hamda uni davolashga ehtiyoj sezadi. Bu o'z muammolari haqidagi adabiyotlarni o'qish, mutaxassis bilan maslahatlashish va ma'lumotlar to'plash ko'rinishida amalga oshiriladi.
- Motivasion daraja. Bu o'z nuqsoniga bo'lgan munosabat, o'z nuqsonini bartaraf etishga qaratilgan qarorni qabul qilish va jamiyatga, ijtimoiylashuvga yo'naltirilgan muayyan xulqni tanlashdan iborat.

Nuqsonning ichki ko'rinishini belgilovchi omillarga: nutqida nuqsoni bo'lgan inson shaxsi xususiyatlari; uni o'rab turgan ijtimoiy muhit.

Nuqsonning ichki ko'rinishini shakllanishida: ota-onalar; ommaviy axborot vositalari; tengdoshlar; uni to'g'ri o'zlashtirishda kattalarning yordami asosiy manbalar hisoblanadi.

Logoped nutqiy nuqsonga ega bo'lgan bolaning har tomonlama o'rganishi, shaxs xuxusiyatlaridagi kamchiliklarni bartaraf etish choralarini ko'ra olishi kerak. Shu bilan birga doim o'z ustida tinimsiz izlanishi va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini fanda qo'llash hamda amaliyotda unumli foydalanish uchun o'qituvchi tomonidan berilgan motivatsiyaning o'ziga xos xususiyatlarini rivojlantirish hamda samarali qo'llash muhimdir. Maxsus psixologik-pedagogik adabiyotlarda, shuningdek me'yoriy hujjatlarda logopedning kasbiy faoliyatida rivojlantirish texnologiyalaridan foydalanishning o'rni kattadir.

Ta'lim jarayonida bo'lajak logopedlar ta'limning zamonaviy uslublari va ta'lim texnologiyalarining samaradorligi, ularning o'quv jarayonini amaliy jarayonlardagi bilim va ko'nikmalardan foydalanishiga bog'liq bo'lib, bu logopedning shaxs xususiyatlarini rivojlantirib va kasbiy mahoratini ta'minlaydi. Logopedlar uchun kasbiy tayyorgarlikning texnologik modeli o'quv jarayonining sifat xususiyatlarini ijobiy tomonga o'zgartirish imkonini beradi. Bo'lajak logopedlarni o'qitishda o'quv faoliyatining turli ob'ektlarda maxsus muassasalarda olib borilishi , amaliyotni tashkil qilish ulkan natijalarni beradi. Nutqiy nuqsonlarni bir-biridan farqlash , korreksion yondoshish turlari va shakllari bo'yicha malaka darajasini aniqlashga, balki ushbu darajani oshirish imkoniyatini isbotlashga va shu bilan kelajakdagi kasbiy faoliyatda muvaffaqiyatga erishish uchun potentsial shart-sharoitlarni yaratishga imkon beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Pedagogik ta'limdagi o'zgarishlar logopedlarning kasbiy tayyorgarligini o'zgartirishni talab qiladi. Jamiyatga bilimli o'z kasbini sevuchi doimiy izlanishda bo'lgan zamonaviy mutaxassis kerak va bu kontseptsiya jamiyatning tubdan yangi ijtimoiy-qiymati va axloqiy-psixologik yo'nalishlarini, ilm-fan rivojlanishining zamonaviy tendentsiyalarini logopedlarni tayyorlash eng avvalo, yuqori professionallik, aql-zakovat, ijtimoiy etuklik va ijodkorlikni uzviy ravishda o'zida mujassam etgan shaxsni tayyorlash dolzarb bo'libgina qolmasdan bo'lajak logopedlarni shaxs xususiyatlari va pedagogik mahoratini rivojlantirish texnologiyalarini qo'llash orqali shaxs xususiyatlari va undagi kamchiliklar bartaraf etiladi.

Zamonaviy logopedning ijtimoiy ahamiyatga ega xususiyatlari va kasbiy, shaxsiy fazilatlari tizimining etukligi va rivojlanishining ajralmas ko'rsatkichi individual ijodiy va kasbiy pedagogik faoliyatda amalga oshiriladigan individual tuzatish reja- dasturlarini yaratishga tayyor bo'lishi kerak. Maxsus mutaxassislarni tayyorlash va maxsus ta'limni tashkil qilish, amaliy logopedik mashg'ulotlarning uzluksizligi, texnologik sharoitlarni sifatli yangilash kabi omillar ta'sirida shakllanadigan samarali o'quv muhitini yaratish bilan bog'liq.

Logopedlarni halol, insonparvarlik, ijodkorlik, shaxs xususiyatlaridan sabrli, qattiyatli, mexribon hamda kasbiy mahoratini oshirish va faoliyatga yondashuv tamoyillari asosida shaxs xususiyatlarini rivojlantirish, shuningdek, oliy pedagogik maktabni o'tashi muhimdir. Zamonaviy logopedlarni kasbiy tayyorlash bilan bog'liq holda o'quv-pedagogik jarayonda shaxsiy-faoliyat, ko'p sub'ektiv va individual-ijodiy yondashuvlarni ta'kidlash kerakligini ko'rsatadi. Uni amalga oshirish kelajakdagi kasbiy faoliyatni prognoz qilish, shaxs va shaxslararo munosabatlarining ustuvorligi muhimdir. Bo'lajak logopedni kasbiy tayyorlashning texnologik modeli o'qituvchi va talabaning o'quv va pedagogik jarayondagi roli, vazifalarini aniqlashtirishni o'z ichiga oladi. Ular oliy pedagogika maktabi o'qituvchisining o'ziga xos faoliyat turi va ijodiy o'zini o'zi anglash sharti bo'lgan didaktik boshqaruv tuzilmasida eng samarali amalga oshiriladi.

Zamonaviy logoped faoliyatining o'ziga xos xususiyati, birinchi navbatda, bolalardagi nutq buzilishlarini tuzatishda, ammo zamonaviy logoped o'qituvchisi turli toifadagi bolalar, shu jumladan turli xil buzilishlari bo'lgan bolalar bilan ishlaydi, bu esa bolalarni o'qitish zarurligini taqozo etadi. Fanning turdosh sohalarida erkin harakat qila oladigan, ilmiy-tadqiqot faoliyatiga qiziqish bildiradigan, kommunikativ, malakali va innovatsion texnologiyalarni amaliy faoliyatda qo'llay oladigan amaliyotchi sifatida qarash mumkin. Logoped nafaqat nutq rivojlanishidagi og'ishlarga, balki boshqa psixofizik muammolarga, ya'ni ikkilamchi nuqsonlarga ega bo'lgan bolalar bilan shug'ullanishlari sababli katta bilim va tajribaga ega bo'lishlarini talab etadi. Shunday qilib, logopedning korreksion ta'lim tizimida ishlash faoliyatiga tayyorligi nazariy bilimlarini amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llay olishi muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, bo'lajak logopedlarning shaxsiy xususiyatlari va pedagogik mahoratini rivojlantirish uchun bir nechta muhim jihatlarni hisobga olish kerak:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Ta'lim va malaka oshirish: Logopedlar uchun maxsus ta'lim dasturlari, masalan, til va nutq patologiyasi, psixologiya va pedagogika fanlari bo'yicha kurslar tashkil etish zarur. Malaka oshirish seminarlarida yangi tadqiqotlar, usullar va texnologiyalar bilan tanishtirish, shuningdek, amaliy mashg'ulotlar o'tkazish logopedlarning bilim va ko'nikmalarini yangilashga yordam beradi.

Amaliy tajriba: Talabalar uchun amaliy mashg'ulotlar va stajirovkalar, masalan, bolalar bog'chalari yoki maxsus ta'lim muassasalarida ishlash imkoniyatlarini yaratish muhimdir. Real sharoitlarda ishlash orqali nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin.

Shaxsiy rivojlanish: Kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish uchun treninglar, masalan, nutqni aniq va ravon qilish, tinglash va muloqot qilish ko'nikmalarini oshirish zarur. Stressni boshqarish va emotsional intellektni rivojlantirish bo'yicha treninglar logopedlarning o'z hissiyotlarini boshqarish va mijozlar bilan samarali muloqot qilishiga yordam beradi.

Mentorlik va qo'llab-quvvatlash: Tajribali logopedlar tomonidan yangi mutaxassislarga mentorlik qilish, o'zaro tajriba almashish va professional o'sishga ko'maklashish uchun muhimdir. Mentorlik dasturlarini tashkil etish yangi logopedlarga o'z kasbiy yo'lida yordam berish uchun zarur.

Innovatsion usullar va texnologiyalar: zamonaviy pedagogik usullar va texnologiyalar, masalan, o'yin orqali o'qitish, interaktiv darslar va multimedia vositalaridan foydalanish, logopedlarning darslarini qiziqarli va samarali o'tkazish imkonini beradi. Logopedlar uchun yangi texnologiyalar, masalan, mobil ilovalar va onlayn resurslar yordamida darslarni yanada interaktiv va jalb etuvchi qilish muhimdir.

O'zaro hamkorlik: Psixologlar, pedagoglar va boshqa mutaxassislar bilan birgalikda ishlash, bolalar va ularning oilalari bilan kompleks yondashuvni ta'minlaydi. Logopedlar va psixologlar birgalikda bolalarning rivojlanish muammolarini hal qilishda samarali strategiyalar ishlab chiqishlari mumkin. O'zaro hamkorlik orqali turli mutaxassisliklar o'rtasida bilim va tajriba almashinuvi amalga oshiriladi, bu esa logopedlarning ishini yanada samarali qiladi.

Tadqiqot va tahlil: Logopedlar uchun ilmiy tadqiqotlar o'tkazish va ularning natijalarini amaliyotda qo'llash, sohadagi yangiliklardan xabardor bo'lishga yordam beradi. Tadqiqotlar orqali logopedlar o'z ishlarining samaradorligini baholash va yangi usullarni sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu, o'z navbatida, logopedlarning pedagogik mahoratini oshirishga xizmat qiladi.

Ushbu jihatlarni hisobga olgan holda, bo’lajak logopedlarning shaxsiy xususiyatlari va pedagogik mahoratini rivojlantirish uchun keng qamrovli yondashuvni amalga oshirish zarur. Bu nafaqat ularning professional o'sishini ta'minlaydi, balki bolalar va ularning oilalariga ko'proq yordam berish imkoniyatini yaratadi.

Shuni xulosa qilib, yuqoridagi shaxs sifatlari orqali bo’lajak logopedlarni kasbiy faoliyatga tayyorlash, mahoratli, o’z kasbini sevuchi va albatta izlanishda davom etish kerakligi ta’kidlanadi. Bo’lajak logopedlarni tayyorlashda har taraflama etuk shaxs

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

sifatlariga ega bilimli bo'lishlari va albatta zamonaviy bilimlar egasi bo'lishlari muhim jarayondir. Bo'lajak logopedlarning shaxsiy xususiyatlari va pedagogik mahoratini rivojlantirish, ularning professional o'sishi va bolalar bilan ishlashdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlash uchun zarurdir. Ta'lim, amaliy tajriba, shaxsiy rivojlanish, mentorlik, innovatsion usullar va o'zaro hamkorlik kabi jihatlar, logopedlarning kasbiy faoliyatini yanada samarali va qiziqarli qilishga yordam beradi. Ushbu yondashuvlar nafaqat logopedlarning o'zlarini rivojlantirishiga, balki bolalar va ularning oilalariga ko'proq yordam berish imkoniyatini yaratadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 17-martdagi PF-89-son Farmoni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 18.03.2022-y., 06/22/89/0227-son)
2. Ayupova M.Yu. Logopediya.T., Faylasuflar jamiyati, 2007.
3. Diagnostika narusheniy rechi u detey i organizatsiya logopedicheskoy raboти v usloviyax doshkol`nogo obrazovatel`nogo uchrejdeniya -SPb., 2000.
4. S.Yu.Shamsiyeva The Impact of Community on the Personal Development of Children with Speech Impediments in Preschool Age. International Journal of Progressive Sciences and Technologies (IJPSAT) Vol. 20 No. 2 May 2020
5. S.Yu.Shamsiyeva MEMORY CHARACTERISTICS OF CHILDREN WITH SPEECH IMPAIRMENTS FORMATION OF. European international journal of pedagogics 19.11.2023
6. S.Yu.Shamsiyeva the main methods of correcting communicative activity in children with speech impairment. American Journal of Interdisciplinary Research and Development.Volume 25, February, 2024
7. S.Yu.Shamsiyeva Features of Preparing Teaching Literacy Children with General Speech Underdevelopment . Eastern European Scientific Journal Ausgabe 1-2019

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАТСИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shamsiyeva Sevara Yusup qizi**,o`qituvchi,[**Шамсийева Севара Юсуп кизи,** преподаватель], [**Sevara Y. Shamsiyeva**, teacher]; manzil: O'zbekiston, 100070, S'hahar: Tos'hkent, Tuman: Chilonzor,Bunyodkor s'hoh ko'chasi (sobiq Xalqlar Do'stligi),27 [аддрес:Узбекистан, 100070,Город:Ташкент, Район: Чиланзор, улица Бунёдкор (бывшая Дружбы Народов), 27], [аддресс: Uzbekistan, 100070, City: Tas'hkent, District: Chilonzor, Bunyodkor Avenue (formerly Friends'hip of Peoples), 27]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

PAXTA SEPARATOR-TOZALAGICHNI O‘QITISHDA NAZARIY TAHLILI

©Sh.N. To`rayeva[1]✉
[1]Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: paxta separator-tozalagichlar paxta xomashyosini qayta ishlashda muhim ahamiyatga ega. Ularning ishlash prinsiplari va nazariy asoslarini chuqur o‘rganish, texnologik jarayonlarning samaradorligini oshirish uchun zarurdir. Mazkur maqolada separator-tozalagichlar nazariyasini o‘qitishda ta’lim jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

MAQSAD: Maqolaning maqsadi paxta separator-tozalagichlarning nazariy tahlilini o‘qitishda foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini o‘rganish va texnologik jarayonlarni optimallashtirishga qaratilgan ta’lim metodlarini ishlab chiqishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida nazariy tahlil, qiyosiy taqqoslash va texnik-tahliliy metodlar qo‘llanildi. paxta separator-tozalagichlarning texnologik ishlash prinsiplarini o‘rganish uchun ilmiy va texnik adabiyotlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, paxta separator-tozalagichlarning nazariy jihatlarini o‘qitishda grafik modellardan foydalanish, ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. shu bilan birga, zamonaviy ta’lim texnologiyalarini jalb qilish orqali nazariy va amaliy bilimlarni uzviy bog‘lash imkoniyati ta’minlandi.

XULOSA: paxta separator-tozalagichlarning nazariy tahlilini o‘qitish orqali talabalarda texnik bilimlarni chuqurlashtirish va amaliyotga yo‘naltirilgan yondashuvni shakllantirish imkoniyati mavjud. ushbu jarayon ta’lim sifatini oshirish va texnologik jarayonlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: paxta separator-tozalagich, nazariy tahlil, texnologik jarayon, o‘qitish metodlari, ta’lim samaradorligi

Iqtibos uchun: To`rayeva Sh.N. Paxta separator-tozalagichni o`qitishda nazariy tahlili.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.337-346.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОБУЧЕННОГО ХЛОПКОСЕПАРАТОРА-ОЧИСТИТЕЛЯ

©Ш.Н. Тураева[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет имени Низоми, Ташкент, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: хлопковые сепараторы-очистители имеют важное значение при переработке хлопка-сырца. Углубленное изучение принципов их работы и теоретических основ необходимо для повышения эффективности технологических процессов. В данной статье рассматриваются возможности применения теории сепараторов-очистителей в учебном процессе.

ЦЕЛЬ: цель статьи – изучить педагогические возможности использования теоретического анализа хлопковых сепараторов-очистителей в обучении и разработать образовательные методы, направленные на оптимизatsiю технологических процессов.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования использовались теоретический анализ, сравнительное сравнение и технико-аналитические методы. Проанализирована научно-техническая литература с целью изучения принципов технологической работы хлопкоотделителей-очистителей.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показывают, что использование графических моделей при обучении теоретическим аспектам работы хлопкоотделителей-очистителей существенно повышает эффективность обучения. при этом предоставлена возможность соединить теоретические и практические знания за счет использования современных образовательных технологий.

ЗАКЛЧЕНИЕ: обучая теоретическому анализу хлопковых сепараторов-очистителей, студенты имеют возможность углубить технические знания и сформировать практико-ориентированный подход. этот процесс служит повышению качества образования и совершенствованию технологических процессов.

Ключевые слова: хлопковый сепаратор-очиститель, теоретический анализ, технологический процесс, методика обучения, эффективность обучения.

Для цитирования: Тураева Ш.Н. Теоретический анализ обученного хлопкосепаратора-очистителя.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 337-346.

THEORETICAL ANALYSIS OF THE TRAINED COTTON SEPARATOR-CLEANER

© Shaxlo N. To'rayeva[1]✉
[1]Tashkent State Nizomi Pedagogical University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: cotton separator-cleaners are important in the processing of cotton raw materials. In-depth study of their principles of operation and theoretical foundations is necessary to increase the efficiency of technological processes. This article considers the possibilities of applying the theory of separator-cleaners to the educational process in teaching.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

AIM: the purpose of the article is to study the pedagogical possibilities of using theoretical analysis of cotton separator-cleaners in teaching and to develop educational methods aimed at optimizing technological processes.

MATERIALS AND METHODS: theoretical analysis, comparative analysis and technical-analytical methods were used during the study. Scientific and technical literature was analyzed to study the principles of technological operation of cotton separator-cleaners.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study show that the use of graphic models in teaching the theoretical aspects of cotton separator-cleaners significantly increases the effectiveness of education. at the same time, the opportunity to seamlessly connect theoretical and practical knowledge was provided by involving modern educational technologies.

CONCLUSION: by teaching the theoretical analysis of cotton separator-cleaners, students have the opportunity to deepen their technical knowledge and form a practice-oriented approach. This process serves to improve the quality of education and improve technological processes.

Key words: cotton separator-cleaner, theoretical analysis, technological process, teaching methods, educational effectiveness

For citation: Shaxlo N. To'rayeva (2024) 'Theoretical analysis of the trained cotton separator-cleaner, (9(1)), pp. 337-346. (In Uzbek).

Paxta separator-tozalagichida paxtani havodan ajratib to‘rli yuzadan olib o‘tilganda mayda ifloslikdardan ajratish jarayoni yuz beradi. Bunda paxta bo‘lagi ma’lum miqdor va yo‘nalishdagi tezlik bilan planka sirtiga uriladi. Plankali baraban bilan ma’lum aylanish chastotasida aylanib, tegishli chiziqli tezlikka ega bo‘ladi. Paxta planka bilan zarbali ta’siridan so‘ng tegishli tezlikka ega bo‘ladi, uning miqdorida esa plankali baraban tezligi muxim o‘rin tutadi. Paxta xarakatlanganda turli qiyaliklardan iflosliklar ajralib chiqadi. Lekin, plankali barabanga paxta bo‘laklarining zarbali ta’sir kuchi sezilarli bo‘lmaydi. Chunki plankali barabanning massasi, inersiya momenti tozalanayotgan paxtaga nisbatan juda katta bo‘lishi aniq. Shuning uchun zarbali ta’sirda harakat miqdori deyarli o‘zgarmaydi. Yuqoridagilarni inobatga olib paxta bo‘lagini planka bilan zarbali ta’sirida faqat paxta va uning ichidan ajralgan ifloslik xarakatini ko‘rib chiqamiz.

Ma’lumki, mayda ifloslikdan tozalash prinsipi paxta bo‘lagining plankali baraban pichoqlariga urilish ta’siri bilan birga kechadi, biz tezlikni yanada cheklash uchun plankaga qanday kuch bilan zarba berilishini aniqlaymiz, chunki kuchli zarba bilan paxta bo‘lagining tarkibiy qismlari shikastlanishi mumkin. Keling, plankali barabanning tezligini hisobga olaylik va paxtaning boshlang‘ich tezligi plankali barabanning chiziqli tezligiga teng deb faraz qilaylik. Paxta bo‘lagi plankali barabanning pichog‘i bilan qanday maksimal tezlikda uchrashishini aniqlaylik. Iflosliklarni massalariga ko‘ra zarbadan keyingi tezliklari turlicha bo‘ladi. Ushbu xolatda, ajralgan iflosliklar xarakat traektoriyalarini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

aniqlash muxim xisoblanadi. Nazariy tadqiqotlar ushbu traektoriyalarni aniqlashga bag‘ishlangan, 1-rasmda baraban plankasi bilan paxta bo‘lagini o‘zaro zarbali ta’sirlashuv xisob sxemasi keltirilgan.

Zarba nazariyasi bo‘yicha Gausning gipotezasiga asosan zarba kuchini (impulsi) normal va urinma tashkil etuvchilariga ajratib, zarbadagi sirpanish ishqalanishini inobatga olinganda zarba kuchini X va U o‘qlari bo‘yicha tashkil etuvchilarini quyidagi formula bilan aniqlash mumkin:

$$S_x = fS_y \qquad (1)$$

bu yerda: f - paxta bo‘lagi va planka sirti bilan ishqalanish koeffitsienti;

S_x, S_y-plankali barabanda zarba kuchini X va Y o‘qlari bo‘yicha tashkil etuvchilari (1,b-rasm).

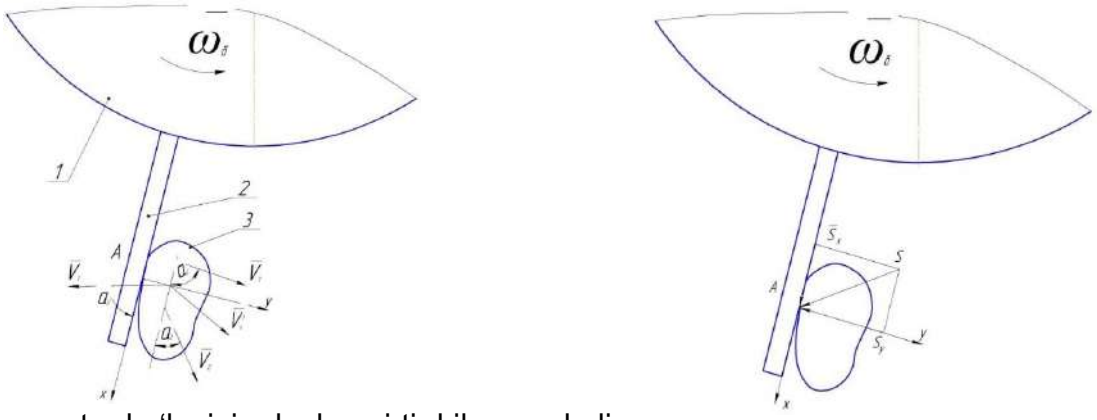
Yuqorida ta’kidlanganidek, baraban plankasi bilan zarbali ta’sirlashuviga qadar, ya’ni zarbagacha paxta bo‘lagi massasi deb qaralgan, tezliklari plankali baraban tezliklari bilan bir xil bo‘lgan. Zarbadan so‘ng esa paxta bo‘lagi va chetlardan ajralmagan ifloslik xarakati tezligi xar xil bo‘ladi. Chunki ularning massalari, o‘lchamlari ta’sirlashuv koordinatalari xar xil bo‘ladi. Plankali barabanning chiziqli tezligi esa deyarli o‘zgarmay qoladi. Shuning uchun paxta bo‘lagi va undan ajralgan chiqindi uchun quyidagilarni yozish mumkin:

$$\begin{aligned} m_n(\bar{V}_n - \bar{V}_n') &= \bar{S}; \\ m_1(\bar{V}_n - \bar{V}_1) &= \bar{S}; \\ m_2(\bar{V}_n - \bar{V}_2) &= \bar{S}; \end{aligned} \qquad (2)$$

bu yerda: $\bar{V}_n, \bar{V}_n'$ - paxta bo‘lagi va undan ajralgan chetlardagi iflosliklarning zarbali ta’siri va zarbali ta’sirdan keyingi tezliklari vektorlari;

m_n, m_1, m_2 -paxta bo‘lagi va ajralgan iflosliklarning massalari;

S – zarba kuchi vektori.

a-paxta bo‘lagini planka sirti bilan zarbali ta’sirlashuvidagi tezliklar vektorlari sxemasi

b- paxta bo‘lagini planka sirti bilan zarbali ta’sirlashuvidagi kuchlarni ta’sir sxemasi

1- rasm. Paxta bo‘lagini baraban plankasi bilan ta’sirlashuvi xisob sxemasi

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Paxta bo‘lagi va undan ajralgan ikkala chetki qismidagi chiqindilarning muvozanat shartiga asosan, xarakat miqdorini saqlanish qonunini e’tiborga olib (2) formulani X va Y o‘qlari bo‘yicha proeksiyalaymiz. Paxta bo‘lagi uchun:

$$m_n(V_n cos\alpha_n + V_n' cos\alpha_n') = S_x;$$
$$m_n(-V_n sin\alpha_n + V_n' sin\alpha_n') = S_y; \quad (3)$$

Yuqoridagi ajralgan ifloslik uchun

$$m_1(V_n cos\alpha_n - V_1 cos\alpha_1) = S_x;$$
$$m_1(-V_n sin\alpha_n - V_1 sin\alpha_1) = S_y; \quad (4)$$

Pastdagi ajralgan ifloslik uchun

$$m_2(V_n cos\alpha_n + V_2 cos\alpha_2) = S_x;$$
$$m_2(-V_n sin\alpha_n + V_2 sin\alpha_2) = S_y; \quad (5)$$

bu yerda: α_n, α_n'- paxta bo‘lagini zarbagacha va zarbadan keyingi tezliklar vektorlarini X o‘qi bilan xosil qilgan burchaklari;

α_1, α_2-chiqindilarni zarbadan keyingi tezlik vektorlari X o‘qi bilan xosil qilgan burchaklari.

Yuqorida ta’kidlanganidek, Gaus nazariyasiga asosan [ ] paxta bo‘lagi, yuqori va pastdan ajralgan iflosliklarni planka bilan ta’sirlashuvidan so‘nggi tiklanish koeffitsientlari quyidagi ifodalar orqali aniqlanadi:

$$K_n = \frac{V_n' cos\alpha_n'}{V_n cos\alpha_n}; \qquad K_1 = \frac{V_1 cos\alpha_1}{V_n cos\alpha_n}; \qquad K_2 = \frac{V_2 cos\alpha_2}{V_n cos\alpha_n};$$

Yoki

$$K_n V_n cos\alpha_n = V_n' cos\alpha_n';$$
$$K_1 V_n cos\alpha_n = V_1 cos\alpha_1; \quad (6)$$
$$K_2 V_n cos\alpha_n = V_2 cos\alpha_2;$$

bu yerda: K_n, K_1-paxta bo‘lagi va undan ajralgan yuqori va pastdagi iflosliklarni planka bilan zarbadan so‘nggi tiklanish koeffitsientlari.

Paxta bo‘lagi uchun impuls kuchini Y o‘qi bo‘yicha tashkil etuvchisini quyidagi formula bilan aniqlanadi:.

$$S_y = m_n V_n (K_n + 1)\, sin\alpha_n$$

Yuqoridagi ajralgan ifloslik uchun:

$$S_y = m_1 V_n (K_1 + 1)\, sin\alpha_n$$

Pastdagi ajralgan ifloslik uchun:

$$S_y = m_2 V_n (K_2 + 1)\, sin\alpha_n$$

Olingan natijalardan qo‘yidagilarni xosil qilamiz.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

$$\frac{m_1}{m_n} = \frac{K_1+1}{K_n+1}; \qquad \frac{m_2}{m_n} = \frac{K_2+1}{K_n+1}; \tag{7}$$

Amonton-Kulon [] qonuniga asosan sirpanishdagi ishqalanishni e'tiborga olib (1) formula o'rniga qo'ysak:

Paxta bo'lagi uchun:

$$S_\alpha = f m_n V_n (K_n + 1)\sin\alpha_n;$$

Yuqoridagi ajralgan ifloslik uchun:

$$S'_x = f m_1 V_n (K_1 + 1)\sin\alpha_n;$$

Pastdagi ajralgan ifloslik uchun:

$$S''_x = f m_2 V_n (K_2 + 1)\sin\alpha_n;$$

Ko'rinishlardagi formulalarga ega bo'lamiz.

Mos ravishda yuqoridagi keltirilganlardan foydalangan xolda qo'yidagi tenglamalar sistemasini xosil qilamiz:

Paxta bo'lagi uchun:

$$\begin{cases} V'_n \cos\alpha'_n = V_n[\cos\alpha_n - f(K_n+1)\sin\alpha_n] \\ V'_n \sin\alpha'_n = K_n V_n \sin\alpha_n \end{cases} \tag{8}$$

Yuqoridagi ajralgan ifloslik uchun:

$$\begin{cases} V_1 \cos\alpha_, = V_n[\cos\alpha_n - f(K_1+1)\sin\alpha_n] \\ V_1 \sin\alpha_, = K_1 V_n \sin\alpha_n \end{cases} \tag{9}$$

Pastdagi ajralgan ifloslik uchun:

$$\begin{cases} V_2 \cos\alpha_2 = V_n[\cos\alpha_n - f(K_2+1)\sin\alpha_n] \\ V_2 \sin\alpha_1 = K_2 V_n \sin\alpha_n \end{cases} \tag{10}$$

Keltirib chiqarilgan 8, 9 va 10- formulalar sistemalarining yechimlari asosida baraban plankasi bilan ta'sir zarbasidan so'nggi paxta bo'lagi tezligi va og'ish burchagini X o'qiga nisbatan, hamda undan ajralib chiqqan yuqoridagi va pastdagi mayda chiqindilarni tezliklari va X o'qiga nisbatan og'ish burchaklarini aniqlash mumkin bo'ladi.

Paxta bo'lagi uchun:

$$V'_n = V_n\sqrt{K_n^2 \sin^2\alpha_n + [\cos\alpha_n - f(K_n+1)\sin\alpha_n]^2}$$

$$\alpha_n^1 = arctg\left[\frac{\cos\alpha_n - (K_n+1)f\sin\alpha_n}{K_n \sin\alpha_n}\right. \tag{11}$$

Yuqoridagi ajralgan ifloslik uchun:

$$V_1 = V_n\sqrt{K_1^2 \sin^2\alpha_n + [\cos\alpha_n - (K_1+1)f\cos\alpha_n]^2}$$

$$\alpha_1 = arctg\left[\frac{\cos\alpha_n - (K_1+1)f\sin\alpha_n}{K_1 \sin\alpha_n}\right. \tag{12}$$

Pastdagi ajralgan ifloslik uchun:

$$V_2 = V_n\sqrt{K_2^2 \sin^2\alpha_n + [\cos\alpha_n - (K_2+1)f\sin\alpha_n]^2}$$

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

$$\alpha_2 = arctg[\frac{\cos\alpha_n - (K_2+1)f\sin\alpha_n}{K_2\sin\alpha_n} \quad (13)$$

Plankali baraban kuchi imppulsida paxta bo‘lagi bilan plankalar zarbali ta’sirlashganda zarbadan so‘ng ularning tezliklari va og‘ish burchaklari ishqalanish koeffitsientining ortishi bilan sezilarli darajada kamayishini aniqlash mumkin.

Shuni ta’kidlash lozimki, paxta bo‘lagi va undan ajralgan mayda chiqindilarni zarbadan so‘nggi tezliklarini yuqori bo‘lishi maqsadga muvofiqdir. Chunki paxta bo‘lagi tozalash zonasida tormozlanib qolmaydi. Ajralgan iflosliklar tezroq tozalash kamerasidan chiqib ketadi. Bu esa paxtani tozalash bo‘yicha ish unumdorligining ortishiga olib keladi. Shuningdek zarbadan so‘ng paxta bo‘lagining maksimal tezlikda chiqishi muxim xisoblanadi. Ushbu tezliklar paxta bo‘lagi va mayda chiqindi uchun quyidagi xolatda yozilishi mumkin:

$$V'_{nmax} = \frac{V_n}{2} arctg\left[\frac{2f_n}{(1-K_n)-(1+K_n)f_n^2}\right]$$

$$V_{1max} = \frac{V_n}{2} arctg\left[\frac{2f_e}{(1-K_1)-(1+K_1)f_n^2}\right]$$

$$V_{2max} = \frac{V_n}{2} arctg\left[\frac{2f_e}{(1-K_2)-(1+K_2)f_n^2}\right] \quad (14)$$

Masalani sonli yechimini aniqlashda qatnashuvchi parametrlarning quyidagi boshlang‘ich qiymatlari inobatga olingan.

$$m_n = (0{,}24 \div 0{,}66)\cdot 10^{-3} kg; \qquad f_n = (0{,}25 \div 0{,}95);$$

$$m_1 = m_2 = (0{,}5 \div 0{,}9)\cdot 10^{-5} kg; \qquad f_n = (0{,}1 \div 0{,}25);$$

$$\omega_n = (42 \div 50)\cdot C^{-1}; \qquad K_n = (0{,}25 \div 0{,}45);$$

$$\alpha_n = (35^0 \div 80^0); \qquad K_1 = K_2 = (0{,}45 \div 0{,}65);$$

Umuman olganda paxta bo‘lagini baraban plankasi bilan zarbadan so‘nggi absolyut tezligini quyidagi formuladan aniqlanadi:

$$V_{na} = \sqrt{(V'_n)^2 + \left[\omega_б\left(R_б + \frac{h_к}{2}\right)\right]^2} \quad (15)$$

Bu yerda: $\omega_б$, $R_б$-plankali barabanning burchak tezligi va radiusi;

$h_к$- baraban plankasini balandligi.

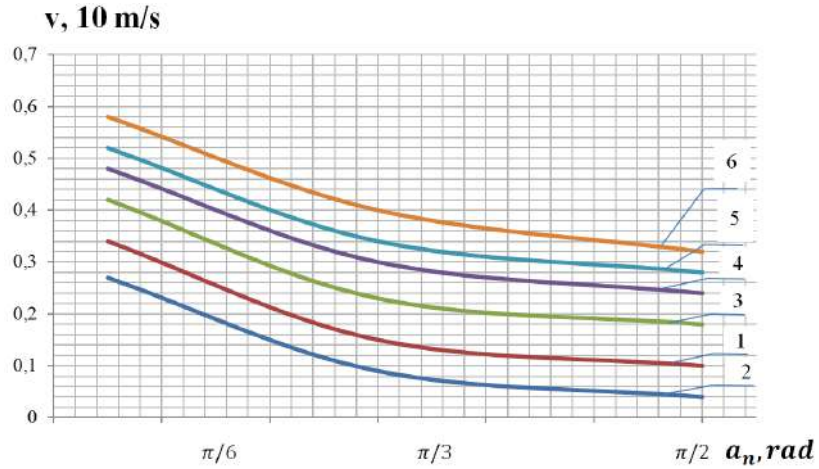
Masalani sonli yechish asosida qatnashuvchi parametrlarning o‘zaro bog‘lanish grafiklari qurildi. Jumladan, 2-rasmda paxta bo‘lagi va undan ajralgan iflosliklarni baraban

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

plankasi bilan zarbali ta'siridan keyingi traektoriyalarini o'zgarishi zarbadagi urilish burchagiga bog'liqlik grafiklari keltirilgan.

Ma'lumki, paxta bo'lagini zarba vaqtidagi urilish burchagi qancha ortsa, shunchalik qaytish tezligining qiymati kamayadi. Qurilgan grafiklar tahliliga ko'ra paxta bo'lagi zarbali ta'siridan oldingi burchak α_n qiymatlari $\frac{\pi}{8}$ dan $\frac{\pi}{2}$ gacha ortganida va plankali barabanning burchak tezligi 55 S^{-1} ga teng bo'lganida qaytish tezligi paxta bo'lagida 2,72 m/s dan 0,8 m/s gacha chiziqli bog'lanishda kamayadi, paxta bo'lagini yuqori qismidan ajralib chiqqan iflosliknng qaytish tezligi (2-rasm, 4 - grafik) 4,8 m/s dan 2,1 m/s gacha kamaysa, paxta bo'lagi pastki qismidagi iflosliklarni tezligi 5,81 m/s dan 2,75 m/s gacha kamayadi. Chunki pastdan ajralgan iflosliklar joylashish radiusi kattaroq bo'ladi.

$1,2 - V_n^1 = f(\alpha_n)$; $3,4 - V_2 = f(\alpha_n)$; $5,6 - V_1 = f(\alpha_n)$;
$1,3,4 - \omega_\delta = 45\ C^{-1}$; $2,5,6 - \omega_\delta = 55\ C^{-1}$;

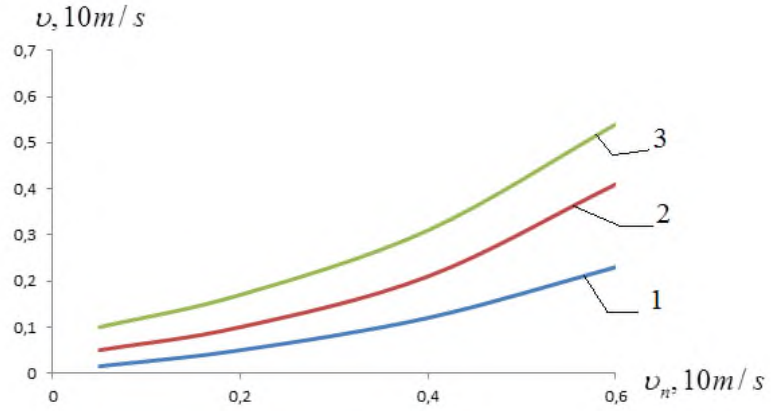
2- rasm. Paxta bo'lagi va undan ajralgan iflosliklarni baraban plankasi bilan zarbali ta'siridan keyingi traektoriyalarini o'zgarishini zarbadagi urilish burchagiga bog'liqlik grafiklari

Mos ravishda plankali barabanning burchak tezligi 45 S^{-1} gacha kamayganda V_n^1 ning qiymatlari 2,1 m/s dan 0,6 m/s kamaysa, V_1 ning qiymatlari 4,2 m/s dan 1,73 m/s gacha kamayadi, shuningdek V_2^1 ning qiymatlari 4,15 m/s dan 1,82 m/s gacha nochiziqlik qonuniyatida kamayishini ko'rish mumkin. Ta'kidlash lozimki, paxta bo'lagini planka sirti bilan zarbaviy ta'siridan so'nggi tezligi qanchalik yuqori bo'lsa, u tozalash zonasi (kamerasi) dan shunchalik tez chiqib ketadi. Shuning uchun V_n^1 , V_1^1 va V_2^1 larni qiymatlarini yuqori bo'lishini ta'minlash uchun $\alpha_n \leq \left(\frac{\pi}{3}\right) \div \frac{\pi}{4}$ oralig'ida olish tavsiya etiladi. Bunda qayd etish lozimki, tavsiya etilgan tezliklarga plankali baraban tezligini qo'shish kerak bo'ladi. Ushbu tezliklarni yuqori bo'lishida ko'p jixatdan pastki bo'lagining zarbagacha bo'lgan tezligi kattaroq bo'lishi maqsadga muvofiqdir. 3-rasmda paxta

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

bo‘lagi va undan ajralgan iflosliklarni baraban plankasi bilan zarbali ta’siridan keyingi tezliklarini zarba tezligiga bog‘liqlik grafiklari keltirilgan.

$1 - V_n^1 = f(V_n);$ $2 - V_1 = f(V_n);$ $3 - V_2 = f(V_n);$

3 – rasm. Paxta bo‘lagi va undan ajralgan iflosliklarni baraban plankasi bilan zarbali ta’siridan keyingi tezliklarini zarba tezligiga bog‘liqlik grafiklari.

Paxta bo‘lagi zarbada boshlang‘ich tezligi V_n ning qiymatlari 1,1 m/s dan 5,9 m/s gacha ortganida, V_n^1 ning qiymatlari 0,31 m/s dan 2,05 m/s gacha chiziqsiz qonuniyatda ortsa, paxta bo‘lagining yuqori qismidagi ifloslikni ajratish tezligi V_1^1 ning qiymatlari 0,51 m/s dan 3,8 m/s gacha ortsa, V_2 qiymatlari 0,92 m/s dan 5,1 m/s gacha nochiziqli bog‘lanishda ko‘payib boradi. Zarbadan so‘ng paxta bo‘lagi va undan ajralgan iflosliklarning tezligini katta bo‘lishini ta’minlash uchun V_n ning qiymatlari 4,5÷5,0 m/s dan kattaroq bo‘lishi tavsiya etiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Q.Jumaniyozov, R.R.Nazirov, E.B.Qurbinboyev “Vliyaniya vladjnosti xlopka-sirtsa na ochistitelniy effect separatora-ochistetilya s vozduxopronitsaemimi barabanimi” AGRO ILM maxsus son [70], 2020 y (15-16) betlar.
2. E.B.Qurbonboyev, Q.Jumaniyazov, P.N.Borodin “Razrabotka sxemi seperatora-ochistiteli xlopka-sirtsa i konstruktsii vozduxopronishaemogo planchatogo barabana” INNAVATION 2019 Mejdunarodnaya nauchnaya konferentsiya Toshkent 2019 y (339-341)
3. Fiber Waste From Cotton Process Technological Processes / I.Abbazov, M.Xodjiev, I.Makhkamov // International Journal of Advanced Research in Science, Engineering and Technology ISSN: 2249-8958 Vol.9 Issue 3 (2020) –pp. 5-8.
4. Voronovich N.A., Osipenko M.A., THEORETICAL MECHANICS.// Perm 2019
5. Kuliyev T., M., Maqsudov E. T. Paxtani dastlabki ishlash bo’yicha qo’llanma.// Toshkent 2019 yil 142-149 betlar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

6. Djamolov R., Sheraliyev Sh., Turaeva Sh. Development Of Effective Technology Of Cotton Cleaning.// The American Journal of Engineering and Technology Published: September 14, 2020 | Pages: 27-31.
7. Djurayev A., Yunosov S., Mirzaumidov A. Development of An effective design and calculation for the benching of a gin saw cylinder.// International journal Advanced Science and Technology. Vol. 29, № 4, 2020, pp 1371-1390.
8. Djurayev A., Yuldashev K. Dynamics of the Screw Conveyor for Transportation and Cleaning of Fiber Material.// International Journal of Advanced Science and Technology. Vol. 29, No. 5, (2020), P. 8557-8566. ISSN: 2005-4238.
9. Djurayev A., Kuliev T.M., Designing and methods of calculating parameters of a fibrous material cleaner from large litter.// International Journal of Advanced Science and Technology Vol. 29, No. 8s, (2020), pp. 444-452.
10. Djurayev A., Kuliev T.M., Improvement of the Construction and Justification of Parameters of the Fibrous Material Regenerator.// International Journal of Advanced Science and Technology Vol. 29, No. 8s, (2020), pp. 453-460.
11. Djurayev A., Kuliev T.M., Creation of a design and justification of parameters of a single-stage fiber cleaner.// International Journal of Advanced Science and Technology Vol. 29, No. 5, (2020), pp. 4522 – 4529.
12. Djurayev A., Khudaykulov Sh. S., Jumaev A. S. Development of the Design and Calculation of Parameters of the Saw Cylinder with an Elastic Bearing Support Jin.// International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-5, January 2020.
13. Djurayev A., Khudaykulov Sh. S. Delopment and Substantiation of the Parametrs of the Battery Mechanisms with Elastic Elements of the Weaving machines.// International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277-3878, Volume-8 Issue-4, November 2019, P. 37-42.
14. E.B.Kurbanbayev Razrabotka konstruksii i obosnovaniye parametrov separatora-ochistitelya xlopka-sirsa. Diss. doktora filosofii po texn. naukam. Tashkent, 2021.-99s.
15. «Razrabotka separatora-ochistitelya dlya mejsyexovogo transportirovaniya xlopka-sirsa» NTO, Tema 1803, R.K.Djamolov i dr. AO Paxtasanoat ilmiy markazi», Tashkent, 2019 g.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shaxlo Norboyevna To'rayeva**, o`qituvchi, [**Тураева. Шахло. Норбоевна**, преподаватель], [**Shaxlo N. To'rayeva**, teacher]; manzil: O'zbekiston, 100070, Shahar: Toshkent, Tuman: Chilonzor, Bunyodkor shoh ko'chasi (sobiq Xalqlar Do'stligi),27, [аддрес: Узбекистан, 100070,Город:Ташкент, Район: Чиланзор, улица Бунёдкор (бывшая Дружбы Народов), 27], [address: Uzbekistan, 100070, City: Tashkent, District: Chilonzor, Bunyodkor Avenue (formerly Friendship of Peoples), 27].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

NODAVLAT MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI PEDAGOGLARINING KORPORATIV MADANIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI

© Sh.U. Sherbutayeva[1]✉
[1]Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagoglar korporativ madaniyatini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari va uning ta’lim jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari pedagoglari o‘rtasida korporativ madaniyatni rivojlantirish va takomillashtirish orqali tashkilot samaradorligini oshirish hamda jamoaning professional faoliyatini muvofiqlashtirishda ilmiy yondashuvlarni aniqlashdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda korporativ madaniyatning nazariy asoslari va pedagogik tizimda qo‘llanishi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagoglar korporativ madaniyatining rivojlanishi jamoaning kasbiy faolligi va ish sifati sezilarli darajada oshganligini ko‘rsatdi.

XULOSA: tadqiqot natijalari korporativ madaniyatni takomillashtirish orqali ta’lim jarayonini samarali tashkil qilish va jamoaning professional faoliyatini muvofiqlashtirishda sezilarli ijobiy o‘zgarishlarni ta’minlash mumkinligini tasdiqladi.

Kalit so‘zlar: pedagogik madaniyat, ijtimoiy madaniyat, professional rivojlanish, ish joyi muhiti, raqobat va motivasiya. ma'naviy qadriyatlar.

Iqtibos uchun: Sherbutayeva Sh.U. Nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida pedagoglarning korporativ madaniyatini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.347-354.

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ КОРПОРАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ ПЕДАГОГОВ НЕГОСУДАРСТВЕННОЙ ДОШКОЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

© Ш.У. Щербутаева[1]✉
[1]Джизакский государственный педагогический университет, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются научно-теоретические основы совершенствования корпоративной культуры педагогов негосударственных

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

дошкольных образовательных организаций и их значение в образовательном процессе.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — развитие корпоративной культуры педагогов в негосударственных дошкольных образовательных организациях для повышения эффективности работы коллективов и улучшения качества образовательного процесса.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании проведен анализ научной литературы о корпоративной культуре, её компонентах и педагогических подходах к её развитию в образовательных организациях.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что развитие корпоративной культуры способствует усилению профессионального взаимодействия педагогов, повышению уровня их квалификации и эффективности образовательного процесса.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что развитие корпоративной культуры педагогов в негосударственных дошкольных образовательных организациях способствует улучшению качества работы и укреплению командной совместимости.

Ключевые слова: педагогическая культура, социальная культура, профессиональное развитие, среда труда, конкуренция и мотивация. моральные ценности.

Для цитирования: Шербутаева Ш.У. Научно-теоретические основы совершенствования корпоративной культуры педагогов негосударственных дошкольных образовательных организаций. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 347-354.

SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS FOR IMPROVING THE CORPORATE CULTURE OF TEACHERS OF A NON-GOVERNMENTAL PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATION

© Shoxsanam U. Sherbutayeva [1]✉
[1]Jizzakh State Pedagogical University, Jizzakh, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the scientific and theoretical foundations for improving the corporate culture of teachers in non-governmental preschool educational organizations and their significance in the educational process.

AIM: the main objective of the study is to develop the corporate culture of teachers in non-governmental preschool educational organizations to enhance the efficiency of teamwork and improve the quality of the educational process.

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on corporate culture, its components, and pedagogical approaches to its development in educational organizations.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that developing corporate culture contributes to strengthening professional interactions among teachers, increasing their qualifications, and improving the effectiveness of the educational process.

CONCLUSION: the study results confirmed that enhancing the corporate culture of teachers in non-governmental preschool educational organizations facilitates improving work quality and strengthening team compatibility.

Keywords: pedagogical culture, social culture, professional development, work environment, competition and motivation. moral values.

For citation: Shoxsanam U. Sherbutayeva. (2024) 'Scientific and theoretical foundations for improving the corporate culture of teachers in non-governmental preschool educational organizations', Inter education & global study, (9(1)), pp. 347-354. (In Uzbek).

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining korporativ madaniyatini takomillashtirishning ilmiy-nazariy asoslari haqidagi masala murakkab va ko‘p qirrali bo‘lib, u pedagogik va ijtimoiy fanlardan kelib chiqadi. Quyida, korporativ madaniyatni takomillashtirishning ayrim ilmiy-nazariy asoslarini ko‘rib chiqish mumkin.

1. Korporativ madaniyatning ta'riflari va ahamiyati – bu tashkilotga xos bo‘lgan qadriyatlar, ishlash madaniyati, ishlash uslublari va insonlar o‘rtasidagi munosabatlar tizimi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagoglarning korporativ madaniyati ularning ishlash madaniyati, professional munosabatlari, pedagogik tajribasi va o‘zaro hamkorlikdagi xulq-atvorni aks ettiradi.

Pedagogik madaniyat – bu pedagoglarning ish usullari, ta'lim va tarbiya prinsiplariga bo‘lgan munosabatlarini, ularning birgalikda ishlashdagi malaka va qobiliyatlarini o‘z ichiga oladi.

Ijtimoiy madaniyat – tashkilot a'zolari o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni va ularning birgalikda jamoa sifatida ishlashini tushunishga yordam beradi.

2. Pedagoglar korporativ madaniyatini takomillashtirishda bir qator ichki va tashqi omillar muhim ahamiyatga ega. Bu omillarning ayrimlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

Professional rivojlanish – pedagoglar uchun ta'lim va o‘qitish sohasida yangiliklardan xabardor bo‘lish, treninglar va kurslarda ishtirok etish.

Ish joyi muhiti – pedagogik jamoada ishlash uchun qulay shart-sharoitlar, ishni o‘zaro muvofiqlashtirish, ta'lim-tarbiya jarayonidagi va jamoadagi ijobiy munosabatlar.

Raqobat va motivasiya – pedagoglarning ijobiy rag‘batlantirilishi va ularning mehnatga bo‘lgan qiziqishini oshirish.

Ma'naviy qadriyatlar – pedagoglarning haqqoniylik, ishonch va eng yaxshi natijalarga intilish, professional etika.

3. Korporativ madaniyatni takomillashtirish uchun turli ilmiy yondashuvlar va modellar mavjud. Ushbu modellar pedagoglarning ishlab chiqarish jarayonida birgalikda faol ishlashga, hamkorlikdagi ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Sosio-bahs va ijtimoiy psixologiya modellari – pedagoglarning korporativ madaniyati insonlar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlar, urush va baxslarni hal qilishga asoslangan.

Timurtin falsafasi – bu korporativ madaniyatni yaratishda har bir a'zoning birgalikdagi mehnati va har kimning o‘ziga xos hissasini ko‘rib chiqishga tayangan yondashuv.

Nomoddiy raqobat va rag‘batlantirish tizimlari – pedagoglarning tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash, ularning ishida yuqori natijalarga erishishni rag‘batlantirish.

4. Pedagoglar korporativ madaniyatini takomillashtirish uchun bir qator amaliy va nazariy usullar mavjud:

O‘zaro hamkorlik va treninglar: Pedagoglar uchun ta'lim va tarbiya sohasida zamonaviy yondashuvlar, pedagogik texnikalar va amaliy ko‘nikmalarga oid treninglar.

Akseleratorlar va seminarlar: Ishchi jamoa orasida malakalarni oshirish, bilimlarini kengaytirish, hamkorlik madaniyatini shakllantirish.

Ma'naviy motivasiya: Pedagoglarning ijtimoiy axloqiy qadriyatlarini oshirish, ularning o‘z ishlariga va kollektivga bo‘lgan ishtiyoqini ortirish.

Ta'lim-tarbiya jarayonini modernizasiyalash: Maktabgacha ta'limdagi yangi usullar va texnologiyalarni tadbiq etish.

5. Maktabgacha ta'lim tashkilotida korporativ madaniyatni yaxshilashning muammolari.

Resurslar etishmasligi – ta'lim va rivojlanish uchun kerakli materiallar va texnikalarning yo‘qligi.

Ish joyidagi psixologik bo‘shliqlar – pedagoglar o‘rtasidagi ishlashdagi qiyinchiliklar, ishni muvofiqlashtirishdagi muammolar. Qadriyatlar ziddiyati – pedagoglar o‘rtasidagi turli qarashlar va qadriyatlar. Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkiloti pedagoglarining korporativ madaniyatini takomillashtirishning pedagogik mazmuni pedagogik, ijtimoiy va organik jamiyat munosabatlarining moslashuvchanligi va mukammalligini ta'minlashga qaratilgan. Bu jarayonda pedagoglar orasida ishlash madaniyati, ularning o‘zaro munosabatlari, kasbiy etika va ijtimoiy bag‘rikenglik kabi elementlar markaziy o‘rin tutadi.

1. Korporativ madaniyatning pedagogik mazmuni.

Korporativ madaniyat, avvalambor, pedagogik jamoa orasidagi ishlash shakllarini, ularning ishga bo‘lgan munosabatlarini va har bir pedagogning umumiy maqsadlarga intilishini belgilovchi tizimdir. Maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagoglarning korporativ madaniyatini takomillashtirish pedagogika fanining quyidagi prinsiplariga asoslanadi:

Hamkorlik — pedagoglarning o‘zaro ijtimoiy va kasbiy munosabatlari. Bu prinsip pedagoglar o‘rtasidagi ishlashdagi sinergiyani, birgalikdagi muvaffaqiyatga erishishni ta'minlaydi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Mas'uliyat va kasbiy etika — har bir pedagogning professional faoliyatida o‘z vazifasi va rolini to‘g‘ri anglashi, o‘zaro ehtirom va muhabbat, ishga bo‘lgan mas'uliyat bilan yondashish.

Ta'mirlash va rivojlanish — pedagogik jarayonni doimiy rivojlantirish va o‘zaro baham ko‘rishga asoslangan ijtimoiy muhitni yaratish.

2. Korporativ madaniyatning pedagogik komponentlari

Pedagoglar korporativ madaniyatining pedagogik mazmuni turli komponentlardan iborat bo‘lib, ularni jamiyat va pedagogik faoliyatda yoritish zarur. Bu komponentlarning ayrimlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

Pedagogik ishlash madaniyati: Pedagoglar o‘rtasidagi o‘zaro hurmat, ishlab chiqarish jarayoniga konstruktiv yondashish, har bir pedagogning shaxsiy tajribasi va ish usullarini hisobga olish.

Pedagogik axloq: Pedagoglarning bir-birini qo‘llab-quvvatlash, sog‘lom ish munosabatlari orqali yuqori ijtimoiy bahamsozlikni rivojlantirish. Bu pedagoglarning ta'lim sohasidagi etik, kasbiy va ma'naviy qadriyatlarga bo‘lgan munosabatlarini izohlaydi.

Ish jamoasidagi psixoemosional muhit: Pedagoglar o‘rtasidagi ijobiy emosional munosabatlar, ishga bo‘lgan muhabbat, birgalikda faoliyatni samarali olib borishga hissalar qo‘shish.

3. Pedagoglarning korporativ madaniyatini takomillashtirishning pedagogik usullari

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagoglarning korporativ madaniyatini takomillashtirish uchun quyidagi pedagogik usullar amalga oshiriladi:

a. pedagogik treninglar va seminarlar

Pedagoglarning kasbiy qobiliyatlarini oshirish va korporativ madaniyatni shakllantirish uchun malaka oshirish kurslari va treninglar tashkil etiladi. Bu usul ularning pedagogik munosabatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

b. ijtimoiy-emosional rivojlanish

Pedagoglarning ish jamoasidagi ijtimoiy-emosional ko‘nikmalarini rivojlantirish maqsadida treninglar, guruhlar orasidagi ijtimoiy bahslar va mo‘‘tadil muhokamalar tashkil qilinadi. Bu pedagoglarning o‘zaro ishlash va muammolarni hal qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

v.ma'naviy motivasiya

Pedagoglarning mehnatiga baho berish, ularni rag‘batlantirish va ma'naviy darajada ko‘tarish. Bu pedagoglarning ishga bo‘lgan munosabatini yaxshilash, ularni yangi natijalarga intilishga ilhomlantirishga yordam beradi.

g. ish jamoasini shakllantirish.

Pedagoglar jamoasi o‘rtasida o‘zaro ishlashni tashkil qilish va ular orasida mo‘‘tadil ish muhiti yaratish. Bu ishga ishtiyoqni va pedagoglarning birgalikdagi faoliyatdan zavq olishini ta'minlaydi.

4. Pedagoglar korporativ madaniyatini takomillashtirishning asosiy maqsadlari quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi: jamoa bilan hamkorlikni mustahkamlash:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Pedagoglarning birgalikdagi ish faoliyatini samarali tashkil qilish, o‘zaro ishonch va hurmatga asoslangan ish muhitini yaratish;

professional rivojlanishni ta'minlash: Pedagoglarning kasbiy ko‘nikmalarini va shaxsiy xususiyatlarini oshirish, ularga yangi pedagogik texnologiyalar va metodlarni joriy etish; ma'naviy va psixoemosional barqarorlik: Pedagoglarning ichki muhitini va kasbiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ishga bo‘lgan ishtiyoq va motivasiyani oshirish; etika va axloq qoidalariga amal qilish: Maktabgacha ta'lim tashkilotidagi pedagoglarning axloqiy majburiyatlariga rioya qilish, mehnat axloqini va kasbiy etikani mustahkamlash.

5. Korporativ madaniyat, tashkilotning ishchilari va rahbariyati o'rtasidagi munosabatlarni, qadriyatlarni, mehnat jarayonlarini va tashkilot ichidagi kommunikatsiya usullarini ifodalaydi. Bugungi global va raqobatbardosh ish dunyosida korporativ madaniyatni takomillashtirish tashkilotning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Pedagogik nuqtai nazardan, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bir qator muammolar va ularni hal qilish usullari mavjud.

1. Korporativ madaniyatni takomillashtirishdagi pedagogik muammolar.

1.1. Xodimlarning motivatsiya va qo'llab-quvvatlash masalalari korporativ madaniyatni takomillashtirishda xodimlarning motivatsiyasi muhim omil hisoblanadi. Agar xodimlar o'zlarini tashkilotning ajralmas qismi sifatida his qilmasalar, ularda innovatsion g'oyalar va ishni yaxshilashga bo'lgan ishtiyoq yo'qoladi. Pedagogik nuqtai nazardan, bu masala ta'lim va rivojlanish jarayonlariga to'g'ri yondashuvni talab qiladi.

Muammo: xodimlarning motivatsiyasini oshirishda noto'g'ri yondashuvlar, masalan, faqat moddiy rag'batlantirish yoki yomon tashkil etilgan ta'lim tizimi.

Tavsiya: motivatsiya va qo'llab-quvvatlash tizimi samarali bo'lishi uchun tashkilot rahbarlari xodimlar bilan muntazam muloqot olib borishlari kerak. Bunga o'zgaruvchan tashkiliy ehtiyojlarga moslashish va ta'limni individual darajada tashkil etish kiradi.

1.2. Xodimlarning kompetensiyalarini rivojlantirish korporativ madaniyatni takomillashtirishda xodimlarning kompetensiyalarini doimiy ravishda rivojlantirish zarur. Pedagogik tomondan bu, o'quv jarayonlari, ko'nikma va bilimlarni oshirish, individual o'sishni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Muammo: o'quv jarayonlarining qoniqarsizligi yoki xodimlarga kerakli bilim va ko'nikmalarni beruvchi treninglarning yetishmasligi.

Tavsiya: ta'lim va rivojlanish dasturlari xodimlarning real ehtiyojlariga mos ravishda tashkil etilishi lozim. Treninglar va o'quv kurslarining interaktiv shakllari, amaliy mashg'ulotlar va tajriba almashinuvi ta'limning samaradorligini oshiradi.

1.3. Rahbariyatning pedagogik yondashuvlari korporativ madaniyatni takomillashtirishda rahbariyatning pedagogik roli katta ahamiyatga ega. Tashkilot rahbarlari faqat rahbar emas, balki o'rgatish va o'zgarishlarni boshqarishdagi pedagogik yondashuvlarni amalga oshiruvchi shaxs sifatida ham faoliyat ko'rsatishlari kerak.

Muammo: rahbariyatning xodimlarga ta'lim berishdagi malakasizligi yoki rahbarlarning o'zgarishlarga nisbatan passivligi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Tavsiya: rahbarlar uchun maxsus pedagogik kurslar, jamoa boshqaruvi va o'zgarishlarni boshqarish bo'yicha treninglar tashkil etilishi lozim. Bu, ularning xodimlar bilan samarali muloqot qilish va madaniyatni rivojlantirishdagi rolini kuchaytiradi.

1.4. Tashkilot ichidagi kommunikatsiya muammolari korporativ madaniyatni takomillashtirishning yana bir muhim omili kommunikatsiyaning samarali tashkil etilishidir. Ochiq va shaffof kommunikatsiya, xodimlar va rahbariyat o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi, bu esa tashkilotning umumiy madaniyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Muammo: xodimlar o'rtasidagi noaniqlik, noto'g'ri axborot uzatish va rahbariyatning o'zgarishlarga nisbatan noaniqlikni saqlashi.

Tavsiya: tashkilot ichidagi kommunikatsiya kanallarini kengaytirish, xodimlar va rahbariyat o'rtasida muntazam uchrashuvlar tashkil etish va fikr almashishning barcha darajalarda rag'batlantirilishi zarur.

1.5. Madaniy farqlarni inobatga olish korporativ madaniyatda madaniy va ijtimoiy farqlarni hisobga olish muhim. Turli millat va madaniyatlarni birlashtirish tashkilotdagi o'zgarishlarga moslashuvni qiyinlashtirishi mumkin.

Muammo: madaniy farqlarni inobatga olmaslik, tashkilotda kadrlar o'rtasida tushunmovchiliklar va nizolarni keltirib chiqarishi mumkin.

Tavsiya: tashkilot ichida madaniyatlararo kommunikatsiya va integratsiya kurslarini tashkil etish, madaniy farqlarni hurmat qilish va o'zaro tushunishni kuchaytirishga yo'naltirilgan treninglarni o’tkazish lozim.

2. Korporativ madaniyatni takomillashtirishda pedagogik usullar.

2.1. Amaliy o'qitish va treninglar, xodimlarning yangi ko'nikmalarni o'zlashtirishiga yordam beradi. Bu, xodimlarning o'zgarishlarga moslashishini, yangi texnologiyalarni qabul qilishini va jamoaviy ishni rivojlantirishini ta'minlaydi.

2.2. Mentorlik va coaching tizimlari tashkilotdagi tajribali xodimlar va rahbarlarning yangi xodimlar va jamoalar bilan ishlashini ta'minlaydi. Bu, xodimlarning o'sishini qo'llab-quvvatlash va madaniyatni rivojlantirishga yordam beradi.

2.3. G'oyalar va innovatsiyalarni rag'batlantirish innovatsiyalarni rag'batlantirish va xodimlar tomonidan g'oyalarni erkin taqdim etishga imkon yaratish, korporativ madaniyatni takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega. Xodimlar o'z fikrlarini erkin bildirishga rag'batlantirilganda, tashkilotdagi innovatsiyalarni oshirish mumkin.

Pedagoglarning korporativ madaniyatini takomillashtirish – bu maktabgacha ta'lim tashkilotining samaradorligini oshirish va pedagoglar jamoasining faoliyatini optimallashtirish uchun muhim jarayondir. Ilmiy-nazariy asoslardan kelib chiqib, korporativ madaniyatni shakllantirishda ijtimoiy psixologiya, professional rivojlanish, mavjud resurslarni samarali ishlatish, hamkorlik va motivasiya tizimlari muhim o‘rin tutadi.

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotida pedagoglar korporativ madaniyatini takomillashtirishning pedagogik mazmuni ta'lim muhiti va ish jamoasidagi ijtimoiy munosabatlardan tortib, pedagoglarning kasbiy va shaxsiy rivojlanishiga qadar keng ko‘lamli va turli yo‘nalishlarni qamrab oladi. Bu jarayonda pedagoglar orasida o‘zaro hamkorlik, axloq va motivasiya masalalariga alohida e'tibor qaratiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Korporativ madaniyatni takomillashtirishda pedagogik muammolarni hal qilish, xodimlarning motivatsiyasini oshirish, kompetensiyalarini rivojlantirish, samarali kommunikatsiya va rahbariyatning pedagogik malakalarini oshirishni talab qiladi. Tashkilot ichidagi o'zgarishlar va innovatsiyalarni rag'batlantirish, amaliy o'qitish, mentorlik va coaching tizimlarining samarali qo'llanilishi bu jarayonlarni muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Yo‘ldoshev J., Hasanov S. Pedagogik texnologiyalar. – T.: Moliya-iqtisod, 2009.
2. Mahkamova M.Yu. Bo‘lajak tarbiyachilarning pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirish: Ped.fan.nomz. ... diss. avtoref. – T.: 1999. – 22 b.
3. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari – Toshkent, 2015.
4. Mutalipova M.J., Xodjayev B.X. Qiyosiy pedagogika.-T: 2015
5. Muxina S.A., Solovyova A.A. Sovremennoe innovatsionnoe texnologii obucheniya. – M.: Geotar-Mediya, 2008. – 43 s.
6. Ro‘ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo‘llanilishi G‘ Met.qo‘ll. – T.: Nizomiy nomli DTPU, 2013. – 115 b.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Shoxsanam Sherbutayeva Usmonovna**, stajyor-o‘qituvchisi [**Шохсанам Усмоновна Шербутаева**, стажёр-преподаватель], [**Shoxsanam U. Sherbutayeva,** trainee teacher]; manzil: O‘zbekiston, 130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri, Sharof Rashidov ko‘chasi, 4, [адрес: Узбекистан, 130100, Джизакская область, город Джизак, улица Шарафа Рашидова, 4], [address: Uzbekistan, 130100, Jizzakh region, Jizzakh city, Sharof Rashidov street, 4].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

YUQORI SINF O'QUVCHILARIDA TARIXIY VA BADIIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION METODOLOGIYASINI ISHLAB CHIQISH

© X.X. Shaxobitdinov[1]✉
[1]Farg‘ona politexnika instituti, Farg‘ona, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada yuqori sinf o‘quvchilarida tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirish uchun innovatsion metodologiya ishlab chiqish, uning asosiy nazariy va amaliy jihatlari hamda ta’lim jarayonidagi o‘rni tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – yuqori sinf o‘quvchilarida tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirish uchun zamonaviy ta’lim usullaridan, jumladan, fanlararo va loyihaga asoslangan yondashuvlardan foydalanishning samaradorligini oshirishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy adabiyotlar, zamonaviy ta’lim texnologiyalari hamda innovatsion yondashuvlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko‘rsatdiki, taklif etilgan metodologiya tarixiy voqealarni tahlil qilish qobiliyatini oshirish, ijodiy ifoda imkoniyatlarini kengaytirish va o‘quvchilarning madaniy hamda tarixiy ongini rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA: tadqiqot natijalari yuqori sinf o‘quvchilarida tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirish uchun innovatsion metodologiya qo‘llash ta’lim jarayonini yanada samarali va integratsiyalashgan shaklda tashkil qilish imkonini berishini tasdiqladi.

Kalit so‘zlar: innovatsion metodologiya, tarixiy tafakkur, badiiy tafakkur, yuqori sinf o'quvchilari, fanlararo ta'lim, loyihaga asoslangan ta'lim, ijodiy ifoda.

Iqtibos uchun: Shaxobitdinov X.X. Yuqori sinf o‘quvchilarida tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirishning innovatsion metodologiyasini ishlab chiqish. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.355-360.

РАЗРАБОТКА ИННОВАЦИОННОЙ МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ ИСТОРИЧЕСКОГО И ХУДОЖЕСТВЕННОГО МЫШЛЕНИЯ У СТАРШКОННИКОВ

© Х.Х. Шахобитдинов[1]✉
[1]Андижанский государственный институт иностранных языков, Андижан, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматриваются инновационные методы развития исторического и художественного мышления у старшеклассников, а также их роль в

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

образовательном процессе. Особое внимание уделяется междисциплинарному и проектному подходу как ключевым компонентам предлагаемой методологии.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — разработать и внедрить инновационную методологию для развития исторического и художественного мышления у старшеклассников, способствующую критическому анализу, творческому выражению и более глубокому пониманию историко-культурного контекста.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании был проведен анализ научной литературы по междисциплинарным подходам, проектному обучению и инновационным методам преподавания, применимым для развития исторического и художественного мышления.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что предлагаемая методология способствует значительному улучшению аналитических и творческих способностей учащихся, а также их способности интегрировать знания из разных областей.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: исследование подтвердило, что применение инновационных методов для развития исторического и художественного мышления позволяет сделать образовательный процесс более эффективным, интегративным и приближенным к современным требованиям.

Ключевые слова: инновационная методология, историческое мышление, художественное мышление, старшеклассники, междисциплинарное образование, проектное образование, творческое выражение.

Для цитирования: Шахобитдинов.Х.Х. Разработка инновационной методики развития исторического и художественного мышления у старшеклассников. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 355-360.

DEVELOPMENT OF INNOVATIVE METHODOLOGY OF DEVELOPMENT OF HISTORICAL AND ARTISTIC THINKING IN HIGH SCHOOL STUDENTS

© Xayotbek Kh. Shaxobitdinov[1]✉
[1]Andijan State Institute of Foreign Languages, Andijan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article discusses innovative methods for developing historical and artistic thinking in high school students and their role in the educational process. Special attention is given to interdisciplinary and project-based approaches as key components of the proposed methodology.

AIM: the main objective of the study is to develop and implement an innovative methodology for fostering historical and artistic thinking in high school students, enhancing their critical analysis, creative expression, and a deeper understanding of historical and cultural contexts.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on interdisciplinary approaches, project-based learning, and innovative teaching methods applicable to the development of historical and artistic thinking.

DISCUSSION AND RESULTS: the results demonstrated that the proposed methodology significantly enhances students' analytical and creative skills while improving their ability to integrate knowledge across different domains.

CONCLUSION: the study confirmed that employing innovative methods to develop historical and artistic thinking makes the educational process more effective, integrative, and aligned with contemporary requirements.

Key words: innovative methodology, historical thinking, artistic thinking, high school students, interdisciplinary education, project-based education, creative expression.

For citation: Xayotbek Kh. Shaxobitdinov (2024) 'Development of innovative methodology for fostering historical and artistic thinking in high school students', Inter education & global study, (9(1)), pp. 355-360.

Yuqori sinf o'quvchilarida - odatda o'rta maktabning oxirgi bosqichida o'quvchilarda tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirish zamonaviy ta'limning hal qiluvchi jihati hisoblanadi. Ushbu kognitiv sohalar talabalarga o'tmish va madaniy hikoyalarni shakllantiradigan ijodiy jarayonlar bilan chuqur shug'ullanish imkonini beradi.[1] Tarixiy fikrlash o‘quvchilarga voqealarni tanqidiy tahlil qilish, ko‘p nuqtai nazarlarni baholash va vaqt o‘tishi bilan jamiyat taraqqiyoti haqida har tomonlama tushuncha hosil qilish imkonini beradi. Badiiy tafakkur esa ijodkorlik, estetik qadrlash va hissiy aql-zakovatni rivojlantiradi, o‘quvchilarni atrofdagi olamni izohlashda turli vositalar orqali o‘z fikrlarini ifoda etishga undaydi.

Tarix va san'atni o'qitishning an'anaviy usullari ko'pincha bu fanlarni alohida ko'rib chiqadi, bu esa o'quvchilarning tarixiy voqealar va badiiy harakatlar o'rtasida aloqa o'rnatish qobiliyatini cheklashi mumkin. Ushbu maqola tarixiy va badiiy tafakkurni integratsiyalashgan va dinamik tarzda rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodologiyani taqdim etadi, yuqori sinf o'quvchilariga tarix va san'at haqida yanada yaxlit tushunchani rivojlantirishga yordam beradi, shu bilan birga ikkala sohada ham tanqidiy va ijodiy faollikni rag'batlantiradi.

1. Metodologiyaning nazariy asoslari. Taklif etilayotgan metodologiya faol, fanlararo va tajribaviy o'rganishning muhimligini ta'kidlaydigan bir nechta ta'lim nazariyalariga asoslanadi. Asosiy nazariy asoslar quyidagilardan iborat:

Konstruktiv ta'lim nazariyasi: Piaget va Vygotskiyga ko'ra, talabalar atrof-muhit bilan faol ishtirok etish orqali bilimlarni yaratadilar. Ushbu metodika talabalarni tarixiy izlanish va badiiy ijodda faol ishtirok etishga undaydi, ularga shaxsiy tajriba va hamkorlikdagi loyihalar asosida yangi bilimlarni yaratish imkonini beradi.

Ko'p intellekt nazariyasi: Govard Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi turli xil kognitiv qobiliyatlarni rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydi. Ushbu metodologiya mantiqiy-

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

matematik[2] (tarixiy tahlil) va fazoviy (badiiy ijod) aql-zakovatlariga qaratilgan bo'lib, har tomonlama intellektual rivojlanishga yordam beradi.

Fanlararo ta'lim: Tarix va san'atni uyg'unlashtirgan holda, metodologiya fanlararo ta'lim tamoyillariga mos keladi, bu o'quvchilarning turli mavzular o'rtasida aloqa o'rnatish qobiliyatini oshiradi va shu bilan ularning kognitiv faolligini chuqurlashtiradi.[3]

2. Innovatsion metodologiyaning asosiy komponentlari. Tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirishning innovatsion metodologiyasi o'quvchilarni ham tahliliy, ham ijodiy jalb qilish uchun mo'ljallangan bir nechta asosiy komponentlarni birlashtiradi:

2.1 Fanlararo loyiha asosida o‘qitish. Ushbu metodologiyaning markazida fanlararo loyihaga asoslangan ta'lim (PBL) yotadi, bu talabalarga amaliy, hamkorlikdagi loyihalar orqali tarixiy va badiiy mavzularni o'rganish imkonini beradi. PBL talabalardan tarixiy voqealarni o'rganishni, badiiy harakatlarni tahlil qilishni va o'zlarining tadqiqotlari asosida o'z talqinlarini yoki badiiy asarlarini yaratishni talab qilish orqali tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi.

Tarixiy-badiiy loyihalar: Masalan, talabalar Uyg'onish davrini o'sha davrning ijtimoiy-siyosiy kontekstini tahlil qilish va Leonardo da Vinchi yoki Mikelanjelo kabi Uyg'onish davri rassomlarining uslublari va mavzularini aks ettiruvchi san'at asarlarini yaratish orqali o'rganishlari mumkin. Bunday yondashuv tarixni chuqurroq anglash va o‘sha davr badiiy yutuqlarini qadrlashga yordam beradi.

Hamkorlikda o'rganish: Talabalar loyihalarni bajarish uchun guruhlarda ishlaydi, hamkorlik, muhokama va tengdoshga o'rganishni rag'batlantiradi. Bu kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi, shuningdek, tarixiy tahlil va badiiy talqinda ko'plab istiqbollarni rag'batlantiradi.

2.2 Immersiv ta'lim muhiti. Talabalar ularni tarixiy shaxslar yoki rassomlar o'rniga qo'yadigan tarixiy jonlantirilgan yoki rolli o'yin mashqlarida qatnashadilar. Ushbu immersiv ishtirok empatiyani rag'batlantiradi, tushunishni chuqurlashtiradi va tarixiy bilimlar va badiiy tushunchalarni saqlashni kuchaytiradi.[4]

2.3 Raqamli asboblar va multimedia vositalaridan foydalanish. Raqamli vositalar talabalarga tarixiy va badiiy tarkibga innovatsion usullarda kirish, tahlil qilish va yaratish imkonini berish orqali ushbu metodologiyada muhim rol o'ynaydi:

Raqamli arxivlar: O'quvchilar tarixiy hujjatlar, fotosuratlar va san'at asarlarining onlayn arxivlarini o'rganishlari mumkin, bu ularga mustaqil tadqiqot olib borish va birlamchi manbalar haqida tanqidiy tushunchani rivojlantirish imkonini beradi.[5]

San'at va tarix uchun dasturiy ta'minot: Raqamli chizma dasturlari, fotosuratlarni tahrirlash dasturlari yoki vaqt jadvalini yaratish ilovalari kabi vositalar o'quvchilarga o'zlarining badiiy asarlarini yaratish yoki tarixiy voqealarni dinamik usullarda tasavvur qilish uchun vositalarni taqdim etadi.

Multimedia taqdimotlari: Raqamli vositalarni o'z loyihalariga integratsiyalash orqali talabalar tarixiy tahlilni vizual yoki audio elementlar bilan birlashtirgan multimedia taqdimotlarini yaratishlari mumkin, bu ularning badiiy va tahliliy qobiliyatlarini oshiradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

2.4 Tanqidiy va aks ettiruvchi tahlil. Chuqurroq fikrlashni rag'batlantirish uchun metodologiya tanqidiy tahlil va mulohaza yuritishga urg'u beradi. Talabalar tarixiy hikoyalar va badiiy talqinlar haqida tanqidiy fikrlashga yo'naltiriladi:

Tarixiy tanqid: Talabalar tarixiy manbalarga savol berish, turli nuqtai nazarlarni tahlil qilish va tarixiy voqealarning kengroq oqibatlarini ko'rib chiqishga da'vat etiladi. Bu ularga faktlarni yodlashdan tashqari tarixni chuqur tushunishga yordam beradi.

Badiiy talqin: O‘quvchilar o‘zlarining va boshqalarning badiiy ijodi haqida fikr yuritadilar, san’at tarixiy va madaniy kontekstlarni qanday aks ettirishini muhokama qiladilar. Bu san'at va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni tushunishga yordam beradi, o'quvchilarni san'atni tarixiy sharhning bir shakli sifatida ko'rishga undaydi.[6]

3. Metodologiyaning amaliy qo'llanilishi. Metodika turli xil ta'lim sharoitlarida qo'llanilishi va turli tarixiy davrlar va badiiy harakatlarga moslashtirilgan bo'lishi mumkin. Ba'zi amaliy misollar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Tarixiy-badiiy ko'rgazma loyihalari: O'quvchilar ma'lum bir tarixiy davrni aks ettiruvchi soxta san'at ko'rgazmasini tuzadilar [7]. Masalan, ular Monet va Degas kabi rassomlarga ijtimoiy va siyosiy ta'sirlarni tahlil qilib, impressionistlar harakati asosida ko'rgazma yaratishlari va o'sha davrdan ilhomlangan o'zlarining san'at asarlarini yaratishlari mumkin.

San'at jurnallari orqali tarix: Talabalar tarixiy voqealarni chizmalar, rasmlar yoki raqamli rasmlar orqali hujjatlashtiradigan aks ettiruvchi jurnalni yuritadilar. Bu nafaqat badiiy mahoratni oshiribgina qolmay, balki o'quvchilarni tarixiy hikoyalarni tasavvur qilish va talqin qilish orqali tarixiy bilimlarni mustahkamlaydi.

Darslararo bahslar: Talabalar san'at yaratishdan tashqari, turli xil badiiy va madaniy nuqtai nazardan tarixiy voqealar haqida bahslashishlari mumkin. Masalan, Birinchi jahon urushining tarixiy o'zgarishlarga va modernistik san'at harakatlariga ta'sirini muhokama qilish.

4. Baholash va baholash. Ushbu innovatsion metodologiyaning samaradorligini baholash uchun formativ va summativ baholash usullarining kombinatsiyasidan foydalanish mumkin. Bularga quyidagilar kiradi:

Loyiha portfoliolari: Talabalar o'zlarining tarixiy-badiiy loyihalari portfellarini taqdim etadilar, ular ham mazmunan bilim, ham ijodkorlik asosida baholanadi. O'qituvchilar talabalarning tarixiy voqealarni tanqidiy tahlil qilish qobiliyatini va badiiy ifodalash mahoratini baholaydilar.

Reflektiv insholar: O'quvchilar o'zlarining ta'lim tajribalari, duch kelgan qiyinchiliklar va loyiha ularning tarix va san'at haqidagi tushunchalariga qanday hissa qo'shganini tasvirlaydigan aks ettiruvchi insholar yozadilar. Bu metakognitiv ongni va o'zini o'zi baholashni rivojlantiradi.

Tengdoshlarning sharhlari: hamkorlikdagi loyihalarda jamoaviy ish va bir nechta nuqtai nazarlarni tarixiy va badiiy talqinlarga qo'shish qobiliyatini baholash uchun tengdoshlarning sharhlari qo'llaniladi.[8]

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Yuqori sinf o‘quvchilarida tarixiy va badiiy tafakkurni rivojlantirish bo‘yicha taklif etilayotgan innovatsion metodologiya o‘quvchilarni ham kognitiv, ham ijodiy jalb qiladigan dinamik, fanlararo asosni ta’minlaydi. Tarixiy izlanishni badiiy ijod, immersiv o‘quv muhiti va raqamli vositalardan foydalanish bilan uyg‘unlashtirgan holda, bu yondashuv o‘quvchilarni o‘tmish haqida tanqidiy fikr yuritishga undaydi, shu bilan birga ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Metodika ta'limning yaxlit shaklini targ'ib qiladi, tahliliy va tasavvur qobiliyatlarini tarbiyalaydi va o'quvchilarni tarixiy bilimli va badiiy savodli shaxs bo'lishga tayyorlaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Суслов А. Ю., Салимгареев М. В., Хамматов Ш. С. Инновационные методы преподавания истории в современном вузе //Образование и наука. – 2017. – Т. 19. – №. 9. – С. 70-85.
2. Сорокина Н. Инновационные методы обучения: проблемы внедрения //Высшее образование в России. – 2001. – №. 1. – С. 116-119.
3. Абрамова И.Е., Магомедова Е. Б., Рылова Н. Е. Проблемы и особенности преподавания дисциплины «история» в непрофильных вузах (на примере РостГМУ) //Гуманизация образования. – 2019. – №. 6. – С. 4-14.
4. Замилова Р.Р. Структура формирования исторического мышления у будущего учителя истории при изучении исторических дисциплин //Инновации в педагогике и психологии. – 2021. – Т. 4. – №. 9.
5. Хлытина О.М. Исторические источники в учебном историческом познании: традиции и инновации //Омский научный вестник. – 2008. – №. 6 (74). – С. 163-167.
6. Ерёмина Т. Я. Педагогические мастерские: инновационные технологии на уроках литературы: пособие для учителей общеобразов. учрежд //М.: Просвещение. – 2013. – Т. 160.
7. Востриков В. Н. О РОЛИ ИСТОРИИ В ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВУЗА //ББК 74.58 Т 384. – 2018. – С. 100.
8. Окань Г.И. Активные методы обучения в вузе: содержание и особенности внедрения //Научный диалог. – 2012. – №. 1. – С. 265-270.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Shaxobitdinov Xayotbek Xakinjon o‘g‘li**,mustaqil tadqiqotchi[**Шахобитдинов Хаётбек Хакинжон угли**,независимый исследователь,], [**Xayotbek Kh. Shaxobitdinov,** independent researcher,]; manzil: O‘zbekiston, Andijon shahri, Boburshoh ko‘chasi, 5, [адрес: Узбекистан, город Андижан, улица Бобуршох, дом 5], [address: Uzbekistan, Andijan city, Boburshoh street, 5].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR – PEDAGOGIKANING MUHIM KOMPONENTI

© I.M. Siddikov[1]✉
[1]Qo‘qon davlat pedagogika instituti, Qo'qon,O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada pedagogikaning yangi shakli, ya’ni raqamli pedagogikaning shakllanishida axborot texnologiyalarining o‘rni tahlil qilinadi va uning ta’lim jarayonidagi o‘rni ko‘rib chiqiladi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – raqamli pedagogika tamoyillarini ta’lim jarayonida joriy qilish samaradorligini oshirish va talabalarni amaliy ko‘nikmalarga tayyorlashda raqamli texnologiyalardan foydalanishning afzalliklarini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda raqamli pedagogika va uning zamonaviy ta’lim jarayonidagi qo‘llanilishi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar raqamli texnologiyalarni ta’lim jarayoniga joriy qilish orqali talabalar bilim darajasining sezilarli darajada oshganini va ularning startap loyihalarda faol ishtirok etganini ko‘rsatdi.

XULOSA: tadqiqot natijalari raqamli pedagogikani ta’lim jarayoniga tatbiq etish ta’limni yanada samarali, individual va innovatsion qilish imkonini berishini tasdiqladi.

Kalit so‘zlar: raqamli texnologiyalar, raqamli pedagogika, loyiha faoliyati, sun'iy intellekt, ta'lim, startap.

Iqtibos uchun: Siddiqov I.M. Zamonaviy raqamli texnologiyalar – pedagogikaning muhim komponenti. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 361-367.

СОВРЕМЕННЫЕ ЦИФРОВЫЕ ТЕХНОЛОГИИ – ВАЖНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПЕДАГОГИКИ

© И.М. Сиддиков[1]✉
[1]Кокандский государственный педагогический институт, Коканд, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматривается роль информационных технологий в формировании новой формы педагогики – цифровой педагогики, а также её влияние на образовательный процесс.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — изучить влияние цифровых технологий на образовательный процесс, определить их роль в подготовке специалистов, обладающих современными цифровыми навыками, и выявить преимущества цифровой педагогики в развитии проектной деятельности студентов.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании был проведен анализ научной литературы по цифровой педагогике, её компонентам и методам интеграции в образовательный процесс.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что использование цифровой педагогики способствует не только повышению уровня знаний студентов, но и их участию в стартап-проектах, что развивает их личностные и профессиональные компетенции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что внедрение цифровой педагогики в образовательный процесс способствует повышению его эффективности и адаптации к современным требованиям.

Ключевые слова: цифровые технологии, цифровая педагогика, проектная деятельность, искусственный интеллект, образование, стартап.

Для цитирования: Сиддиков И.М. Современные цифровые технологии – важная составляющая педагогики. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 361-367.

MODERN DIGITAL TECHNOLOGIES – AN IMPORTANT COMPONENT OF PEDAGOGY

© Ilkhomjon M. Siddikov[1]✉
[1]Kokand State Pedagogical Institute, Kokand, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the role of digital technologies in the formation of a new pedagogical approach—digital pedagogy—and their influence on the educational process.

AIM: the main objective of the study is to analyze the impact of digital technologies on the educational process, explore their role in preparing specialists with modern digital skills, and identify the advantages of digital pedagogy in enhancing project-based learning.

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on digital pedagogy, its components, and methods of integration into the educational process.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that the implementation of digital pedagogy not only enhances students' knowledge levels but also promotes their participation in startup projects, fostering both personal and professional competencies.

CONCLUSION: the study results confirmed that integrating digital pedagogy into the educational process increases its efficiency and aligns it with modern demands.

Keywords: digital technologies, digital pedagogy, project activity, artificial intelligence, education, startup.

For citation: Ilkhomjon M. Siddikov. (2024) 'Modern digital technologies – an important component of pedagogy', Inter education & global study, (9(1)), pp. 361-367.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bugungi kunning haqiqati shundan iboratki, mavjud mehnat bozori mobil va Internet texnologiyalarini yaxshi biladigan, yangi zamonaviy bilimlarga ega bo‘lgan mutaxassislarni talab qiladi. Axborot texnologiyalari jamiyatning barcha sohalariga – mehnat jarayonlariga, muloqotga, odamlarning hordiq chiqarishiga bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Ta'lim tizimi ham bundan mustasno emas [1]. 21-asrning zamonaviy raqamli texnologiyalari aniqlik, avtomatlashtirish va boshqaruvning yangi imkoniyatlari tufayli davlatning iqtisodiy o‘sishi uchun katta imkoniyatlarga ega. Raqamli transformatsiya, jumladan, ta’limni raqamlashtirish o‘qituvchilar rolining o‘zgarishiga olib keladi. Xodimlarning axborot texnologiyalaridan foydalanishga tayyorligi pedagogikadagi yangi raqamli paradigmada muvaffaqiyat kalitidir.

Maqolaning asosiy materiali taqdimoti.

Bugungi kunda insoniyat barcha jabhalarida IT-texnologiyalarining keng tarqalishi yoshlarning yangi kutilmagan ko‘nikmalarni egallashini keltirib chiqarmoqda. Kelajakdagi mutaxassislar kasbiy muammolarni hal qilish uchun zarur bo‘lgan fundamental tayyorgarlik darajasiga ega bo‘lishi kerak. Biroq ularning ko‘pchiligi universitetda ko‘pgina o‘quv fanlarini, xususan, umumta’lim fanlarini o‘rganish maqsadini tushunmaydi, bir fanni o‘rganishdan olingan bilimlarni boshqa fanlarda o‘rganilayotgan jarayonlarni tushuntirish uchun qanday qo‘llashni bilmaydi.

Zamonaviy mutaxassis - fanlararo aloqalarni chuqur biladigan fanlar chorrahasida joylashgan mutaxassis. Ushbu yondashuv pedagogikani ham o‘z ichiga oladi. Pedagogikaning talab qilinadigan o‘zgarishlarining ochiq muammosi uni axborot texnologiyalari bilan birlashtirishdir [2].

Axborot texnologiyalarining kundalik hayotga chuqur kirib borishi mutaxassislarni xavotirga solmoqda. Biroq, pedagogika uchun bu o‘qitish sifatini oshirish omili bo‘lishi mumkin [3].

Pedagogikaning asosiy vazifasi hamisha insoniy qadriyatlarga qaratilgan bo‘lib, yangi voqeliklar sharoitida ularni asrab-avaylash zarur.

Raqamli pedagogika – ta’lim jarayonida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, ta’lim xizmatlari sifatini oshirishda muhim omil bo‘lmoqda.

Birinchidan, raqamli pedagogika ta'limni shaxsiylashtirish va uni har bir talabaning individual ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi. Turli onlayn platformalar va dasturlardan foydalanib, har bir talabaning bilim darajasi va qiziqishlarini hisobga olgan holda o‘quv materiallari, topshiriq va testlar yaratishingiz mumkin. Bu o‘quvchilarga materialni yanada samarali o‘rganishga va yaxshi natijalarga erishishga yordam beradi.

Ikkinchidan, raqamli pedagogika zamonaviy hayotning ajralmas qismi bo‘lgan axborot va kommunikatsiyalar bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Talabalar ma'lumotlarni qidirish, tahlil qilish va baholash tajribasiga ega bo‘ladilar va turli onlayn vositalardan foydalangan holda samarali muloqot qilishni o‘rganadilar. Ushbu ko‘nikmalar tez o‘zgaruvchan axborot jamiyatiga muvaffaqiyatli moslashish uchun kalit hisoblanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Uchinchidan, raqamli pedagogika ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Onlayn ta'lim yordamida siz istalgan vaqtda va istalgan joyda bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishingiz mumkin, bu turli sabablarga ko‘ra maktab yoki universitetga bora olmaydigan talabalar uchun ayniqsa muhimdir. Bu chekka va kam aholi punktlaridan kelgan talabalarga katta shaharlarga ko‘chib o‘tmasdan sifatli ta’lim olish imkonini beradi.

Bugungi kunda raqamli pedagogika mamlakatimiz ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylandi. Ko‘pgina maktablar va universitetlar interfaol doskalar, elektron darsliklar, onlayn kurslar va masofaviy ta'lim kabi turli xil raqamli texnologiyalardan foydalanadilar. O‘qituvchilar o‘z ishlarida Internet va ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanadilar, shuningdek, talabalar bilimini o‘rgatish va nazorat qilish uchun turli dastur va ilovalardan foydalanadilar.

Respublika universitetlarida raqamlashtirish bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda va faol rivojlanmoqda. Raqamli pedagogikani amaliyotga tatbiq etish muayyan maqsad va vazifalarga erishish uchun ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalar va vositalardan foydalanishni o‘z ichiga oladi. Raqamli pedagogikani amaliyotga tatbiq etishning ba’zi usullari:

1. Qo‘shimcha texnik komponentlardan foydalanish (interfaol doska va proyektorlar) kengroq auditoriya e'tiborini jalb qilishga yordam beradi, chunki u standart yozilgan ma'ruzalarga qaraganda talabalarni vizual jihatdan yanada jozibador qiladi.

2. Qiymati va foydasiga shubha qilib bo‘lmaydigan onlayn resurslar va ta’lim platformalaridan foydalanish.

3. Hozirda o‘quv gadjetlari va dasturiy ta’minotlaridan foydalanish yangi bosqichga ko‘tarilmoqda, chunki o‘quvchilarning o‘zlari, agar kerak bo‘lsa, bunday dasturlarni yozishlari mumkin.

4. Onlayn muloqot va hamkorlikdan foydalanish: pandemiya davrida keng qo‘llanilgan muloqotning eng ommabop va keng tarqalgan shakli.

5. Individual ta’lim yo‘lini shakllantirish uchun adaptiv texnologiyalardan foydalanish.

6. Gamifikatsiyadan foydalanish: Gamifikatsiya o‘quv jarayonida o‘yin elementlarini yaratish uchun qo‘llaniladi, bu esa o‘quvchilarning motivatsiyasini oshirish va ularning o‘quv natijalarini yaxshilash imkonini beradi.

7. Onlayn baholash va qayta aloqa.

Raqamli pedagogikani to‘liq joriy etish uchun kadrlarning axborot texnologiyalaridan foydalanishga tayyorligi masalasiga yana qaytish kerak. Texnologiyani ta'lim jarayoniga qanday qilib samarali integratsiya qilishni tushunish juda muhim va raqamli muhitda o‘qitish uchun mavjud vositalar va resurslar haqida bilish kifoya, natijada ular to‘g‘ri qo‘llanilsa, ta’lim sifatini sezilarli darajada yaxshilaydi va o‘sish sur’atlarini oshiradi. talabalarning motivatsiyasi va samaradorligi [4].

Raqamli pedagogika an’anaviy o‘qitish usullarining o‘rnini bosmasligi, balki ta’lim jarayonidagi imkoniyatlarni kengaytiruvchi qo‘shimcha bo‘lishi kerak.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Raqamli pedagogikaning ko‘rinishlaridan biri sifatida talabalarni startap tanlovida ishtirok etish orqali loyiha faoliyatiga jalb etish deb hisoblash mumkin.

Startap pedagogikaning yangi turi uchun yaxshi yordamdir. Ular yechimlari ilgari taklif qilinmagan muayyan muammolar uchun asos bo‘lib xizmat qiladi. Startaplarni qo‘llab-quvvatlash mamlakatning innovatsion salohiyatini oshiradi. Jamoa loyiha ustida ishlamoqda, uning har bir a'zosi loyihaning ma'lum bir qismi uchun javobgardir. G'oyani amalga oshirish jarayonida talabalar fanlar o‘rtasidagi bog'liqlik haqida tushunchani rivojlantiradilar, turli sohalarda ko‘nikmalarni (muloqot ko‘nikmalari, savdo bozorlarini baholash, biznesni rejalashtirish, biznesni prognozlash, rivojlanish istiqbollarini baholash, dasturlash) aniqlaydilar [5].

Startap loyihasiga shaxsan qiziqqan va yuqori motivatsiyaga ega talabalar ishtirok etadi. Startap raqobatbardosh bo‘lishi kerak. Startap loyihasi g'oyasini amalga oshirish nafaqat universitetda fanlarni o‘qitishning bir qismi sifatida baholash muammosini hal qilishdir. Musobaqa ishtirokchilarining tayyorgarlik darajasi yildan-yilga oshib, loyiha sifatiga qo‘yiladigan talablar yildan-yilga ortib bormoqda. Shunday qilib, talabalar yangi echimlarni izlashga o‘zlarini yaxshi rag'batlantiradilar va shu bilan hech bo‘lmaganda IT ixtisosligi bo‘yicha o‘quv dasturining bir qismi sifatida rejalashtirilgan kurs hajmini qamrab oladilar va maksimal darajada ushbu sohadagi ko‘plab bo‘limlarni mustaqil ravishda o‘rganadilar. Boshqa tomondan, startap o‘quv jarayonini takomillashtirish hamda talabalar va o‘qituvchilarning ehtiyojlarini qondirishga yordam beradigan innovatsion ta’lim platformalari, ilovalari va yechimlarini ishlab chiqishi mumkin. Masalan, masofaviy ta'lim uchun onlayn platformalar o‘quv materiallari va topshiriqlariga kirishni ta'minlaydi, shuningdek, talabalar va o‘qituvchilar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni qo‘llab-quvvatlaydi. Yoki, masalan, ta'lim resurslariga kirishni osonlashtiradigan va talabalarga istalgan vaqtda va istalgan joyda o‘qish imkonini beruvchi mobil ilovalar.

Talabalar va o‘qituvchilarga fikr-mulohaza bildirish va ularning natijalarini yaxshilashga yordam berish uchun o‘quv jarayoni haqidagi ma'lumotlarni to‘plash va tahlil qilish uchun o‘rganish tahlillari, shu jumladan, turli xil tahliliy g'oyalarning qiziqarli yangi sohasi. Ko‘pincha o‘quvchilarning o‘rganayotgan faniga qiziqishi bevosita o‘qituvchining ta’siriga, uning o‘z faniga bo‘lgan ishtiyoqiga va kasbiy mahoratiga bog‘liq. Ta’lim jarayoniga startap loyihalarning kiritilishi o‘rganilayotgan fanning jozibadorligiga qo‘shimcha ijobiy “rang” qo‘shadi. Bunday holda, loyiha ustida ravon jamoaviy ish, unda ishtirokchilarning rollarini taqsimlash va loyiha murabbiyining nozik rahbarligi tufayli ta'lim va to‘liq huquqli shaxsni rivojlantirish jarayoniga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Raqamli pedagogika ta’lim startaplariga innovatsion va samarali yechimlarni ishlab chiqish uchun keng imkoniyatlar beradi. Ammo shuni unutmaslik kerakki, bu sohadagi startap muvaffaqiyati nafaqat raqamli texnologiyalardan foydalanish, balki ta’lim mazmuni sifati va o‘qishga yondashuvga ham bog‘liq.

Raqamli pedagogika va sun’iy intellekt (AI) raqamli texnologiyalardan foydalanishni o‘z ichiga olgan ikkita chambarchas bog‘liq sohadir.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Sun'iy intellekt sohasidagi ishlanmalar tobora kuchayib bormoqda va talabalar rivojlanishining ob'ektiga aylanib bormoqda. Ta'lim sohasida, kelajakda sun'iy intellektga moslashtirilgan ta'lim, o'quv jarayonini shaxsiylashtirish va talabalar faoliyatini baholash uchun ishlatilishi mumkin. AI yordamida talabalar va maktab o'quvchilarining o'quv ma'lumotlarini tahlil qilish va ularga bolaning o'ziga xos ehtiyojlari va qobiliyatlaridan kelib chiqqan holda individual tavsiyalar berish mumkin bo'ladi [6,7].

Shuni esdan chiqarmaslik kerakki, raqamli texnologiyalardan foydalanish har doim ta'limda sun'iy intellektdan foydalanish bilan bog'liq axloqiy va maxfiy masalalarni ko'rib chiqishni talab qiladi. Raqamli texnologiyalar yo'nalishi jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda, taraqqiyotni to'xtatib bo'lmaydi, uning jamiyatga ta'siri faqat kuchayadi. Shu bilan birga, asosiy qarorlarni qabul qilishda tanlov har doim odamda qolishini tushunish kerak.

Xulosa. Raqamli pedagogika zamonaviy ta'limning muhim va dolzarb yo'nalishidir. Bu o'qituvchilar va talabalar uchun yangi imkoniyatlarni ochib, ta'lim sifatini oshirish va uni yanada interfaol, individual va samarali qilishga yordam beradi. Raqamli pedagogika talabalarga raqamli davrda talab qilinadigan ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Bunga axborot qobiliyatlari, tanqidiy fikrlash, muloqot, hamkorlik, texnologiya savodxonligi va kelajakdagi muvaffaqiyatli martaba uchun zarur bo'lgan boshqa vakolatlar kiradi. Raqamli texnologiyalar o'quvchilarning faol ta'limda ishtirok etishiga yordam beradi. Ular o'zlarining loyihalarini yaratishlari, materiallar va topshiriqlar bilan o'zaro aloqada bo'lishlari, o'qituvchilar va boshqa talabalar bilan muloqot qilishlari, o'z g'oyalari bilan o'rtoqlashishlari va onlayn muhokamalarda qatnashishlari mumkin. Shuningdek, ta'lim olish imkoniyati ham ortib bormoqda. Oxir oqibat, raqamli pedagogika raqamli texnologiyalardan foydalangan holda yanada samarali, qiziqarli va innovatsion ta'lim muhitini yaratishga yordam beradi va bu jarayonda asosiy ro'l o'ynaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Малацион, С.Ф. Цифровизация образования: охидания и риски / С.Ф. Малацион, С.М. Куценко // Russian Journal of Education and Psychology. – 2022. – Т. 13. – № 2-3. – С. 34-38.
2. Натальсон, А.В. Готовность современной образовательной системы технических вузов к оперативному реагированию на быстроизменяющиеся тренды развития информационных технологий / А.В. Натальсон // Russian Journal of Education and Psychology. – 2022. – Т. 13. – № 4-2. – С. 48-52
3. Хамитов, Р.М. Цифровизация образования и ее аспекты / Р.М. Хамитов // Современные проблемы науки и образования. – 2021. – № 3. – С. 8.
4. Хабибрахманова, А.И. Особенности мехличностных отношений в диаде преподаватель-студент / А.И. Хабибрахманова, // В сборнике: Внедрение научных исследований в образовательный процесс вуза. материалы II Мехдународного Круглого стола, посвященного Дню преподавателя высшей школы. – Казань. – 2023. – С. 267-270.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

5. Эшелиоглу, Р.И. Цифровые компетенции как обязательная компонента высшего образования / Р.И. Эшелиоглу, С.И. Бекетова, Е.А. Салтанаева // Russian Journal of Education and Psychology. – 2023. – Т. 14. – № 2-2. – С. 152-156.
6. Гафиятуллина, А.Р. Проблемы и методы построения индивидуальной образовательной траектории выпускника вуза в условиях индустрии 4.0 / А.Р. Гафиятуллина, Ю.В. Торкунова // Вестник РМАТ. – 2023. – № 1. – С. 37-41.
7. Siddiqov I.M., Abdurahmonov A.T. Sun'iy intellektning bugungi holati va rivojlanish tendetsiyalari. "Ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorligi" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. ChDPU, Chirchiq-2023, 20-oktabr, 446-451 bet.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Siddikov Ilxomjon Melikuziyevich**, dotsent [**Сиддиков Ильхомджон Меликузиевич**, доцент], [**Ilkhomjon M. Siddikov,** associate professor Ph.D.]; manzil: Qo'qon shahar, Turon ko'chasi, 23-uy, [адрес: Г. Коканд, ул. Турана, д. 23], [address: Kokan town, Turon street, 23].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

YANGI O'ZBEKISTON SHAROITIDA O'QUVCHILAR EKOLOGIK MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI

© S.U. Sulaymonova[1]✉

[1]Namangan davlat pedagogika instituti, Namangan, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada yangi O'zbekiston sharoitida o'quvchilar ekologik madaniyatini rivojlantirish zaruriyati, bu jarayonda ta'lim tizimining roli va uning amaliy yondashuvlari tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – yangi O'zbekiston sharoitida ekologik madaniyatni shakllantirishda ta'limning o'rni, amaliy metodlarning qo'llanilishi va ekologik ongni rivojlantirish bo'yicha strategik yondashuvlarni aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda ekologik madaniyatni rivojlantirish bilan bog'liq ilmiy adabiyotlar, ta'lim jarayonidagi ekologik yo'nalishdagi uslubiy tavsiyalar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar ekologik madaniyatni rivojlantirish bo'yicha ta'lim dasturlariga ekologik komponentlarni kiritish orqali o'quvchilarning ekologik ong va mas'uliyatini oshirish imkoniyatlarini ko'rsatdi.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning ekologik madaniyatini shakllantirish milliy ustuvorlikni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi hamda yangi O'zbekistonning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: ekologik madaniyat, ekologik ta'lim, yangi O'zbekiston, barqaror rivojlanish, ekologik ong, o'quvchilar, ekologik qadriyatlar, yashil tashabbuslar.

Iqtibos uchun: Sulaymonova S.U. Yangi O'zbekiston sharoitida o'quvchilar ekologik madaniyatini rivojlantirish zaruriyati. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.368-372.

НЕОБХОДИМОСТЬ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ НОВОГО УЗБЕКИСТАНА

© С.У. Сулейманова[1]✉

[1]Наманганский государственный педагогический институт, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируется необходимость развития экологической культуры учащихся в условиях Нового Узбекистана, где устойчивое развитие и охрана окружающей среды являются национальным приоритетом. Рассмотрены роль образовательной системы и значимость экологического воспитания.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — определить стратегии формирования экологической культуры у учащихся, выявить роль образования в повышении

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

экологической грамотности и осознании ответственности за сохранение окружающей среды.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: проведен анализ научной литературы, посвященной экологическому воспитанию, а также рассмотрены примеры интеграции экологических компонентов в образовательные программы.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показали, что внедрение экологического образования способствует развитию экологического сознания и формированию устойчивого поведения у учащихся, что важно для решения экологических проблем страны.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что формирование экологической культуры учащихся в Новом Узбекистане является важным шагом на пути к устойчивому развитию и созданию экологически ориентированного общества.

Ключевые слова: экологическая культура, экологическое образование, Новый Узбекистан, устойчивое развитие, экологическое сознание, учащиеся, экологические ценности, зеленые инициативы.

Для цитирования: Сулейманова С.У. Необходимость развития экологической культуры учащихся в условиях Нового Узбекистана. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 368-372.

THE NEED TO DEVELOP THE ECOLOGICAL CULTURE OF STUDENTS IN THE CONDITIONS OF NEW UZBEKISTAN

© Saodat U. Sulaymonova[1]✉
[1]Namangan State Pedagogical Institute, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the necessity of developing ecological culture among students in the context of New Uzbekistan, where sustainable development and environmental protection are national priorities. The role of the educational system and the significance of ecological upbringing are discussed.

AIM: the main objective of the study is to determine strategies for developing ecological culture in students, highlight the role of education in fostering ecological awareness, and enhance responsibility for preserving the environment.

MATERIALS AND METHODS: an analysis of scientific literature on ecological education was conducted, along with examples of integrating ecological components into educational programs.

DISCUSSION AND RESULTS: the study results demonstrated that implementing ecological education contributes to the development of ecological awareness and sustainable behavior in students, which is essential for addressing the country's environmental challenges.

CONCLUSION: the study confirmed that fostering ecological culture among students in New Uzbekistan is a significant step toward sustainable development and creating an environmentally conscious society.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Keywords: ecological culture, ecological education, New Uzbekistan, sustainable development, ecological awareness, students, ecological values, green initiatives.

For citation: Saodat U. Sulaymonova. (2024) 'The need to develop the ecological culture of students in the conditions of New Uzbekistan', Inter education & global study, (9(1)), pp. 368-372. (In Uzbek).

Yangi O‘zbekistonda muhim ijtimoiy va iqtisodiy o‘zgarishlar ro‘y bermoqda, barqaror rivojlanish va atrof-muhit muhofazasiga katta e’tibor qaratilmoqda. Mamlakat yashil kelajakni yaratishga intilayotgani sababli, yoshlarda ekologik madaniyatni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Ekologik madaniyat tabiiy muhitni muhofaza qilish va asrash uchun barqaror turmush tarzini tushunish, qadrlash va amalda qo‘llashni o‘z ichiga oladi.[1] Ushbu maqola Yangi O‘zbekistonda barqaror kelajakni barpo etish asosi sifatida o‘quvchilarda ekologik madaniyatni tarbiyalashning ahamiyatini o‘rganadi.

Yangi O‘zbekistonda ekologik madaniyatning ahamiyati. Ekologik madaniyat nafaqat atrof-muhit haqidagi bilimdir; u atrof-muhit barqarorligini ta'minlovchi munosabatlar, qadriyatlar va xatti-harakatlarni o'z ichiga oladi. Atrof-muhitning ifloslanishi, o'rmonlarning kesilishi va iqlim o'zgarishi kabi muammolar tobora yaqqol namoyon bo'layotgan Yangi O'zbekistonda o'quvchilarni ushbu muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan ko'nikma va tafakkur bilan qurollantirish juda muhim.

O'quvchilarda ekologik madaniyatni tarbiyalash ekologik izlarni kamaytirish, tabiiy resurslarni saqlash va biologik xilma-xillikni muhofaza qilish bo'yicha sa'y-harakatlarda faol ishtirok etadigan ekologik ongli jamiyatga olib kelishi mumkin. Ekologik tamoyillarni kundalik hayotga integratsiyalash orqali yoshlar o'z jamoalarida ijobiy ekologik o'zgarishlar uchun katalizator bo'lishlari mumkin.

Ekologik madaniyatni rivojlantirishda ta'limning o'rni. O'quvchilarning ekologik tafakkurini shakllantirishda ta'lim muhim rol o'ynaydi. Maktablar va ta'lim muassasalari yosh onglarni barqarorlik, ekologik axloq va mas'uliyatli hayot tushunchalari bilan tanishtirish mumkin bo'lgan asosiy platformalardir.[2] Yangi O‘zbekistonda o‘quvchilarning kuchli ekologik madaniyatini shakllantirish uchun ta’lim tizimi quyidagi yo‘nalishlarga e’tibor qaratishi zarur:

Ekologik ongni oshirish: O'quvchilarning mahalliy va global hamjamiyatlariga ta'sir etuvchi ekologik muammolar haqida xabardorligini oshirish juda muhimdir.[3] Havo va suvning ifloslanishi, chiqindilarni boshqarish va iqlim o'zgarishi kabi muammolarning sabablari va oqibatlarini tushunish orqali o'quvchilar harakatga ko'proq rag'batlantiriladi.

Ekologik qadriyatlarni singdirish: Ekologik madaniyatni rivojlantirish tabiatga hurmat, tabiatni muhofaza qilish va barqarorlik kabi qadriyatlarni singdirishni o'z ichiga oladi. O'quvchilarni chiqindilarni kamaytirish, qayta ishlash, energiyani tejash va atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash kabi ekologik toza odatlarni qabul qilishga undash kerak.

Tanqidiy fikrlashni va muammolarni hal qilishni rivojlantirish: O'quvchilarga atrof-muhit haqida ma'lumot berish faktlarni yodlashdan tashqariga chiqishi kerak. U tanqidiy

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rag'batlantirishni o'z ichiga olishi kerak, bu talabalarga atrof-muhit muammolarini tahlil qilish va amaliy yechimlarni topish imkonini beradi. Bu yondashuv innovatsiyalar yarata oladigan va barqaror amaliyotlarni amalga oshira oladigan kelajak rahbarlarini yaratishga yordam beradi.

Faol ishtirokni rag'batlantirish: O‘quvchilar atrof-muhitni muhofaza qilishga yordam beradigan ekologik loyihalar, kompaniyalar va jamoat tadbirlarida faol ishtirok etishlari kerak. Daraxt ekish, tozalash tashabbuslari va xabardorlik dasturlarida ishtirok etish talabalarga barqarorlik tarafdori bo'lishga yordam beradi. Maktablarda ekologik ta’limni integratsiyalash strategiyasi. O'quvchilarning ekologik madaniyatini samarali rivojlantirish uchun turli strategiyalar orqali ekologik ta'limni maktab o'quv dasturiga kiritish juda muhim: Atrof-muhit fanini o'quv dasturiga kiritish: Atrof-muhit mavzulari nafaqat fan, balki barcha fanlar bo'yicha o'quv dasturining asosiy qismi bo'lishi kerak.[4] Biologik xilma-xillik, qayta tiklanadigan energiya va barqaror amaliyotlarning ahamiyati haqidagi darslarni geografiya, biologiya va hatto san'at kabi fanlar bilan bog'lash mumkin [5]. Loyihaga asoslangan ta'lim: Maktablar loyihaga asoslangan ta'lim yondashuvlarini qo'llashi mumkin, bunda o'quvchilar haqiqiy hayotdagi ekologik loyihalar ustida ishlaydi. Ushbu amaliy usul ularga nazariy bilimlarni amaliy stsenariylarda qo'llash imkonini beradi, barqarorlikni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Interaktiv va raqamli o'quv vositalaridan foydalanish: Animatsiya, videolar va interaktiv simulyatsiya kabi raqamli vositalardan foydalanish atrof-muhit haqidagi bilimlarni o'quvchilar uchun yanada qiziqarli va o'zaro bog'lash imkonini beradi. Ushbu vositalar murakkab ekologik tushunchalarni soddalashtirilgan tarzda tasvirlashga yordam beradi. Sinfdan tashqari tadbirlarni tashkil etish: Eko-klublar, tabiat lagerlari va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha seminarlar kabi sinfdan tashqari mashg'ulotlar o'quvchilarga an'anaviy sinf muhitidan tashqari tabiat haqida ma'lumot olish imkoniyatini beradi. Ushbu tadbirlar atrof-muhitni muhofaza qilishga umrbod qiziqish uyg'otishi mumkin.

Ekologik madaniyatning Yangi O'zbekiston kelajagiga ta'siri. Yangi O‘zbekistonning barqaror rivojlanishi uchun o‘quvchilarda kuchli ekologik madaniyatni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Yoshlar atrof-muhitni muhofaza qilish muhimligini tushunganlarida, ular tabiatni muhofaza qilish bo'yicha sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlaydigan va ekologik farovonlikni birinchi o'ringa qo'yadigan siyosatni qo'llab-quvvatlaydigan xatti-harakatlar bilan shug'ullanishlari mumkin.[5] Ekologik madaniyatga asoslangan jamiyat resurslarning kamayishi, ifloslanish va iqlim o'zgarishi bilan bog'liq muammolarni yengish uchun yaxshi jihozlangan bo'lib, sog'lom va barqarorroq millatga olib keladi.

Ekologik madaniyatni yuksaltirishda davlat va jamiyatning roli. Maktablar ekologik madaniyatni yuksaltirishda markaziy o‘rin tutsa-da, hukumat va jamiyat tomonidan qo‘llab-quvvatlanishi ham birdek muhim. Hukumat siyosati ekologik ta'limga ustuvor ahamiyat qaratishi va yashil tashabbuslarni amalga oshirish uchun maktablarni resurslar bilan ta'minlashi kerak.[6] Jamiyatni jalb qilish va jamoatchilikni xabardor qilish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

kompaniyalari barqaror amaliyotlarni rag'batlantiradigan qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratish orqali ekologik ta'limning ta'sirini kuchaytirishi mumkin.

Yangi O‘zbekistonda hukumatning yashil energiyani targ‘ib qilish, uglerod chiqindilarini kamaytirish va shaharlarni ko‘kalamzorlashtirish kabi ekologik siyosatga qaratilayotgan e’tibori o‘quvchilarda ekologik madaniyatni rivojlantirish zarurati bilan hamohangdir. Yoshlarning bilimli bo‘lishi va bu sa’y-harakatlarda faol ishtirok etishini ta’minlash orqali bu tashabbuslarni kuchaytirish mumkin.

Yangi O‘zbekiston sharoitida o‘quvchilarning ekologik madaniyatni yuksaltirish shunchaki tanlov emas, balki zaruratdir. Yosh avlodni mamlakat oldida turgan ekologik muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va qadriyatlar bilan qurollantirish juda muhimdir. Ekologik ta’limni maktab o‘quv dasturiga kiritish va barqarorlikni ta’minlash bo‘yicha sa’y-harakatlarda faol ishtirok etishni rag‘batlantirish orqali biz atrof-muhitni muhofaza qilish milliy taraqqiyotning asosi bo‘lgan kelajak uchun poydevor qo‘yishimiz mumkin.[7] Yangi O‘zbekiston barqaror kelajak sari qadam tashlar ekan, o‘quvchilarda ekologik madaniyatni tarbiyalash o‘z tabiiy boyliklarini qadrlaydigan va himoya qiladigan jamiyatni barpo etishda hal qiluvchi omil bo‘ladi. Ta’lim va jamoaviy harakatlar orqali biz kelajak avlodni yanada yashil, yanada mustahkam O‘zbekiston sari yetaklashga tayyor bo‘lishini ta’minlashimiz mumkin.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Choriyev Shuxrat Nuraliyevich. "Ekologik ma'daniyat." journal of innovations in scientific and educational research 6.6 (2023): 177-180.
2. Kuziboyeva.M.A. Ekologik madaniyatning siyosiy, huquqiy va ma’naviy ahamiyatI //Educational Research in Universal Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 1 SPECIAL. – C. 23-27.
3. Maftuna, O‘rinboyeva. "Milliy etosfera va ekologik madaniyat." Yosh Tadqiqotchi Jurnali 1.5 (2022): 197-203.
4. G’olib.S., Muhammad N., Samandar H. Talabalarda ekologik madaniyat va muhit haqida tushunchalarini shakllantirish usullari //pedagog. – 2023. – T. 6. – №. 4. – C. 597-600.
5. O’mirbekovna.J.T. Ekologik madaniyatning shakllanishi va rivojlanishi oyla, jamiyat, ta'lim, fan ta'lim va madaniyat muassasalarining o'rni //Journal of new century innovations. – 2022. – T. 4. – №. 1. – C. 281-284.
6. Abdunazarovna.R.N. Tabiat va inson o’rtasidagi munosabat, ekologik madaniyat //pedagog. – 2022. – T. 5. – №. 7. – C. 843-844.
7. Ayonovna.A. S., Xudoyberdi o’g’li P. L. Ekologik madaniyatni shakllantirishda ekologik omil tushunchasi ‘ //tadqiqotlar. uz. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Sulaymonova Saodat Usubxonovna**, katta o‘qituvchi [**Сулейманова Саодат Усубхановна**, старший преподаватель], [**Saodat S. Usubkhonovna**, Senior Lecturer]; manzil: Namangan sh., Uychi ko'chasi, 316-uy [адрес: Узбекистан, город Наманган, улица Уйчи, дом 316.], [address: Uzbekistan, Namangan city, Uychi Street, house 316.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

BO‘LAJAK AXBOROT KOMMUNIKATSIYA SOHASI MUTAXASSISLARDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA KASBIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

© X.O. Qodirov[1]✉
[1]Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti Farg`ona filiali, Farg`ona, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: raqamli transformatsiya sharoitida axborot-kommunikatsiya sohasidagi mutaxassislarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy ta’lim tizimi va mehnat bozorining asosiy talablaridan biriga aylandi. Innovatsion texnologiyalar va yangi raqamli vositalarni samarali qo‘llay oladigan mutaxassislarni tayyorlash bugungi kunning dolzarb masalasi hisoblanadi. Ushbu maqola bo‘lajak mutaxassislarda raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali usullarini o‘rganishga bag‘ishlangan.

MAQSAD: maqolaning maqsadi – bo‘lajak axborot-kommunikatsiya sohasidagi mutaxassislarda raqamli transformatsiya sharoitida zarur bo‘lgan kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslarini o‘rganish va samarali usullarni taklif qilish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda zamonaviy ta’lim texnologiyalari va raqamli transformatsiya davrida talab qilinadigan kompetensiyalar haqida ilmiy manbalar tahlil qilindi. Empirik metodlar yordamida o‘quvchilarning texnik va kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish bo‘yicha sinov usullari qo‘llandi. Shuningdek, kuzatish, intervyu va so‘rovnoma orqali raqamli transformatsiya sharoitida ta’lim jarayonining holati baholandi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bo‘lajak mutaxassislarni raqamli texnologiyalar va vositalardan samarali foydalanishga o‘rgatish uchun amaliy mashg‘ulotlar, raqamli platformalar va loyihaviy yondashuvdan foydalanish eng samarali usullardan hisoblanadi. Virtual laboratoriyalar va simulatsion mashg‘ulotlar o‘quvchilarni real muhitga tayyorlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA: raqamli transformatsiya sharoitida axborot-kommunikatsiya sohasidagi mutaxassislarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish innovatsion ta’lim usullarini joriy etishni talab qiladi. Amaliy yondashuv, raqamli vositalarni integratsiya qilish va zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish bu jarayonni samarali tashkil etishning muhim omillari hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: raqamli transformatsiya, kasbiy kompetensiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, innovatsion ta’lim, zamonaviy texnologiyalar.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Iqtibos uchun: Qodirov.X.O. Bo`lajak axborot kommunikatsiya sohasi mutaxassislarda raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish usullari.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.373-381.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ИНФОРМАЦИОННЫХ КОММУНИКАЦИЙ

© Х.О. Кодиров[1]✉
[1]Ташкентский университет информационных технологий, Ферганский филиал, Фергана, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в условиях цифровой трансформации развитие профессиональных компетенций специалистов в сфере информатизации и связи стало одним из основных требований современной системы образования и рынка труда. Подготовка специалистов, способных эффективно использовать инновационные технологии и новые цифровые инструменты, сегодня является актуальным вопросом. Данная статья посвящена исследованию эффективных методов развития профессиональных компетенций будущих специалистов в условиях цифровой трансформации.

ЦЕЛЬ: цель статьи - изучить теоретические и практические основы развития профессиональных компетенций, необходимых будущим специалистам в области информации и коммуникаций в условиях цифровой трансформации, и предложить эффективные методы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании проанализированы научные источники о современных образовательных технологиях и компетенциях, необходимых в эпоху цифровой трансформации. Эмпирические методы использовались для проверки развития технических и профессиональных навыков студентов. Также состояние образовательного процесса в условиях цифровой трансформации оценивалось посредством наблюдения, интервью и анкетирования.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показали, что использование практических занятий, цифровых платформ и проектного подхода являются наиболее эффективными способами подготовки будущих специалистов к эффективному использованию цифровых технологий и инструментов. Виртуальные лаборатории и симуляционные упражнения важны для подготовки учащихся к работе в реальной среде.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: развитие профессиональных компетенций специалистов в сфере информатизации и связи в условиях цифровой трансформации требует внедрения инновационных методов обучения. Практический подход, интеграция цифровых инструментов и использование современных образовательных

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

технологий являются важными факторами эффективной организации этого процесса.

Ключевые слова: цифровая трансформация, профессиональная компетентность, информационно-коммуникационные технологии, инновационное образование, современные технологии**.**

Для цитирования: Кодиров.Х.О. Методы формирования профессиональных компетенций в условиях цифровой трансформации у будущих специалистов информационных коммуникаций.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 373-381.

METHODS OF DEVELOPING PROFESSIONAL COMPETENCES IN FUTURE INFORMATION AND COMMUNICATION SPECIALISTS IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION

© Xasanboy O. Qodirov[1]✉
[1]Tashkent University of Information Technologies Fergana Branch, Fergana, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the development of professional competencies of information and communication specialists in the context of digital transformation has become one of the main requirements of the modern education system and the labor market. training specialists who can effectively use innovative technologies and new digital tools is a pressing issue today. this article is devoted to the study of effective methods for developing professional competencies in future specialists in the context of digital transformation.

AIM: the purpose of the article is to study the theoretical and practical foundations of developing professional competencies necessary in the context of digital transformation in future specialists in the field of information and communication and to propose effective methods.

MATERIALS AND METHODS: the study analyzed scientific sources on modern educational technologies and competencies required in the era of digital transformation. Empirical methods were used to test the development of technical and professional skills of students. The state of the educational process in the context of digital transformation was also assessed through observation, interviews and questionnaires.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study showed that the most effective methods for training future specialists in the effective use of digital technologies and tools are practical training, digital platforms and a project approach. virtual laboratories and simulation exercises play an important role in preparing students for the real environment.

CONCLUSION: the development of professional competencies of specialists in the field of information and communication in the context of digital transformation requires

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

the introduction of innovative educational methods. A practical approach, the integration of digital tools and the use of modern educational technologies are important factors in the effective organization of this process.

Keywords: digital transformation, professional competence, information and communication technologies, innovative education, modern technologies.

For citation: Xasanboy O. Qodirov (2024) 'Methods of developing professional competences in future information and communication specialists in the conditions of digital transformation', Inter education & global study, (9(1)), pp. 373-381. (In Uzbek).

Raqamli transformatsiya zamonaviy jamiyatning barcha sohalariga chuqur ta'sir ko'rsatib, iqtisodiyot, ta'lim va texnologiyalarni tubdan o'zgartirmoqda. Bu jarayon axborot-kommunikatsiya sohasi mutaxassislaridan zamonaviy texnologiyalar bilan ishlashga moslashuvchanlik, innovatsion fikrlash va yuqori darajadagi raqamli savodxonlikni talab qiladi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bugungi kunda nafaqat o'z-o'zidan mustaqil soha, balki boshqa sohalarni integratsiyalashuvini ta'minlovchi vosita sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Shu sababli, kelajakda ushbu sohaga ixtisoslashgan mutaxassislarni tayyorlash jarayonini sifat jihatdan yangilash zarurati tug'ilmoqda. Raqamli iqtisodiyot sharoitida mehnat bozorida talab qilinadigan kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biriga aylangan. Ayniqsa, o'quv dasturlarining moslashuvchanligi va zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unligi mutaxassislarning raqobatbardoshligini oshirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda raqamli transformatsiya jarayonida axborot-kommunikatsiya sohasi mutaxassislarida zaruriy kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish va rivojlantirishning samarali usullari o'rganiladi. Ushbu mavzu bo'yicha ilmiy yondashuvlar, ilg'or xorijiy tajribalar va amaliy natijalarning tahlili asosida o'quv jarayonlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Maqola zamonaviy mehnat bozori talablari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining dinamik rivojlanishi bilan uyg'un holda mutaxassislarni tayyorlashning amaliy ahamiyatini yoritadi.

Raqamli transformatsiya sharoitida kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish masalalari so'nggi yillarda ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganib kelinmoqda. Xususan, raqamli texnologiyalarni ta'lim tizimiga integratsiyalash, AKT mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy yondashuvlardan foydalanish va ularning samaradorligini oshirish bo'yicha bir qator ilmiy ishlar mavjud. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, AKT sohasi uchun zarur bo'lgan asosiy kompetensiyalar texnik ko'nikmalar (kodlash, ma'lumotlar tahlili, texnologiyalarni boshqarish) va soft-skills (jamoada ishlash, muloqot, tanqidiy fikrlash)ni o'z ichiga oladi. Shu bilan birga, raqamli savodxonlik va innovatsion fikrlashni shakllantirish ham ustuvor yo'nalishlardan biridir.

Metodologik yondashuv sifatida maqolada sifat va miqdoriy usullarning uyg'unligi asosida tahlil amalga oshirildi. Miqdoriy usul sifatida o'quv dasturlari va trening materiallari samaradorligi statistik ma'lumotlar yordamida baholandi. Sifat usullardan biri

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

sifatida esa mutaxassislar va talabalar bilan chuqur suhbatlar orqali raqamli kompetensiyalarning shakllanish jarayoni tahlil qilindi. Bundan tashqari, dasturiy ta'minot vositalaridan foydalanib, raqamli texnologiyalarga asoslangan o‘quv dasturlarning moslashuvchanligini aniqlash uchun ma’lumotlar tahlili amalga oshirildi.

Masalan, Python dasturlash tili yordamida o‘quv dasturlari samaradorligini baholash uchun oddiy ma’lumotlar tahlilini amalga oshirish mumkin. Quyida shu maqsadda ishlatiladigan dasturiy kodning namunasi keltirilgan:

```
import pandas as pd
import matplotlib.pyplot as plt
# O'quv dasturi natijalarining ma'lumotlar to'plamini yuklash
data = pd.read_csv("education_program_results.csv")
# Har bir kompetensiya bo'yicha o'rtacha ballni hisoblash
competency_means = data.mean()
# Natijalarni grafik ko'rinishda aks ettirish
plt.figure(figsize=(10, 6))
competency_means.plot(kind='bar', color='skyblue', edgecolor='black')
plt.title("O'quv dasturi bo'yicha kompetensiyalarni rivojlantirish natijalari")
plt.xlabel("Kompetensiyalar")
plt.ylabel("O'rtacha ball")
plt.xticks(rotation=45)
plt.grid(axis='y', linestyle='--', alpha=0.7)
plt.show()
```

Yuqoridagi dasturiy kod yordamida o‘quv dasturining har bir kompetensiya bo‘yicha samaradorligi aniqlanadi. Olingan natijalar asosida dasturiy materiallarni takomillashtirish bo‘yicha xulosalar chiqarilishi mumkin. Shu tarzda sifat va miqdoriy tahlil usullari birlashtirilib, tadqiqotning ilmiy asoslari kuchaytiriladi.

Tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya sharoitida axborot-kommunikatsiya sohasi mutaxassislari uchun kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda muhim yutuqlar va dolzarb muammolarni aniqlashga imkon berdi. Tahlil natijalariga ko‘ra, o‘quv jarayonida raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish talabalar o‘rtasida texnik va soft-skills kompetensiyalarni bir vaqtning o‘zida rivojlantirishga yordam bergan. Bu, ayniqsa, ma’lumotlar tahlili, kodlash, loyiha boshqaruvi va muloqot qobiliyatlari kabi ko‘nikmalarni o‘zlashtirishda yaqqol namoyon bo‘ldi.

So‘rovnomalar va kuzatuv natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘quv dasturlarida raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish samaradorlikni oshiradi. Masalan, talabalarning 78 foizi raqamli laboratoriya va simulyatsiya vositalaridan foydalanish natijasida o‘quv materiallarini chuqurroq o‘zlashtirganini bildirgan. Shu bilan birga, o‘quv jarayoniga gamifikatsiya elementlarini joriy qilish talabalarning o‘zlashtirish ko‘rsatkichlarini 15-20 foizga oshirgan.

Tahlil davomida aniqlangan muhim jihatlardan biri o‘quv dasturlari va real ish bozoridagi talablar o‘rtasidagi moslik darajasi bo‘ldi. Ish beruvchilarning fikr-mulohazalari

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

va so‘rovnomalari asosida raqamli texnologiyalarni amalda qo‘llash bo‘yicha ko‘nikmalarga talab yuqori ekani aniqlangan. Shu bilan birga, ba’zi o‘quv dasturlarida ko‘nikmalarni rivojlantirish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlarning etarli emasligi kuzatilgan, bu esa talabalarning ishga tayyorgarligini pasaytirishi mumkin.

Shuningdek, zamonaviy o‘quv platformalari va masofaviy ta'lim vositalaridan foydalanishning ijobiy ta'siri qayd etildi. Masofaviy ta'lim orqali olingan natijalar ko‘rsatdiki, talabalar raqamli vositalarni mustaqil o‘rganish va ulardan foydalanishda sezilarli yutuqlarga erishgan. Biroq, bunday yondashuvda instruktorlarning interaktiv yordam ko‘rsatish imkoniyati cheklangani sababli, ma'lum bir kompetensiyalarni rivojlantirish jarayonida muammolar mavjud.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya sharoitida mutaxassislarni tayyorlashning asosiy yo‘nalishlarini aniqlashga yordam berdi. O‘quv dasturlarini amaliyotga yaqinlashtirish, gamifikatsiya va simulyatsiya elementlarini keng joriy qilish, shuningdek, talabalarning individual o‘quv ehtiyojlarini hisobga olish kompetensiyalarni rivojlantirishda ijobiy natijalarga erishish imkonini beradi. Shu asosda, mutaxassislar tayyorlash tizimida yanada samarali va innovatsion yondashuvlarni qo‘llash tavsiya etiladi.

Tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya sharoitida axborot-kommunikatsiya sohasi mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy yondashuvlarning muhimligini tasdiqlaydi. Biroq, natijalar shuni ko‘rsatdiki, o‘quv jarayonlarida raqamli vositalarni qo‘llash bo‘yicha ilg‘or tajribalar hali ham keng qamrovda joriy etilmagan. Bu esa mutaxassislar tayyorlash tizimida o‘quv dasturlarining moslashuvchanligini oshirish zarurligini ta'kidlaydi. Raqamli texnologiyalarni o‘quv jarayoniga chuqur integratsiya qilish talabalarni amaliyotga yaqin bilim va ko‘nikmalar bilan ta'minlashda hal qiluvchi rol o‘ynashi mumkin.

Boshqa tomondan, raqamli transformatsiya jarayonlari o‘quv muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikning kuchaytirilishini talab qiladi. Tadqiqot davomida ish beruvchilar tomonidan ta'kidlangan muammolar, xususan, real ishlab chiqarish ehtiyojlariga mos kelmaydigan o‘quv dasturlari mavjudligi, bunday hamkorlikning etarli emasligini ko‘rsatmoqda. O‘quv dasturlarining real ish bozoridagi talablar bilan uyg‘unligini ta'minlash uchun ta'lim muassasalari korporativ sektor bilan faol ishlashi, mutaxassislar ehtiyojini doimiy monitoring qilib borishi kerak.

Gamifikatsiya va masofaviy ta'lim elementlari samaradorligini oshirish borasida erishilgan natijalar sezilarli bo‘lsa-da, ularning keng joriy etilishi uchun texnologik infratuzilmaning rivojlanishi muhim omil hisoblanadi. Masofaviy ta'lim platformalarida talabalar va instruktorlar o‘rtasidagi interaktivlikning etishmasligi ayrim kompetensiyalarni rivojlantirishga to‘sqinlik qilmoqda. Shunday ekan, masofaviy ta'lim jarayonida individual yondashuvni ta'minlaydigan va talabalar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlikni kuchaytiradigan metodlarni ishlab chiqish talab etiladi.

Shuningdek, raqamli transformatsiya talablari nafaqat texnik ko‘nikmalarni, balki yumshoq ko‘nikmalarni ham rivojlantirishni talab qilishini hisobga olish zarur. Muloqot

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

qobiliyatlari, tanqidiy fikrlash va jamoada ishlash qobiliyatlarini shakllantirishga e'tibor qaratilmagani mehnat bozorida raqobatbardoshlikni pasaytirishi mumkin. Shu sababli, ta'lim dasturlariga ko‘p tomonlama yondashuvlarni kiritish zarur.

Barcha tahlillar va muhokamalardan kelib chiqib aytish mumkinki, o‘quv jarayonlarini takomillashtirish uchun o‘quv dasturlarini yanada moslashuvchan qilish, real hayotiy misollarga asoslangan amaliy mashg‘ulotlarni joriy etish va talabalarning individual ehtiyojlarini hisobga olish muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuvlar raqamli transformatsiya sharoitida axborot-kommunikatsiya sohasi mutaxassislarini samarali tayyorlash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya sharoitida axborot-kommunikatsiya sohasi mutaxassislarini tayyorlashda zamonaviy yondashuvlarning muhimligini tasdiqladi. Raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish nafaqat texnik, balki soft-skills kompetensiyalarni rivojlantirishda ham muhim omil ekanligi aniqlandi. Shu bilan birga, o‘quv dasturlarining real ish bozoridagi talablar bilan uyg‘unligini ta'minlash raqamli iqtisodiyot sharoitida mutaxassislar tayyorlashning asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilandi.

O‘quv jarayonida gamifikatsiya va simulyatsiya elementlarini qo‘llash talabalarning bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishiga yordam bergani qayd etildi. Biroq, bu yondashuvlarning keng qo‘llanilishi uchun texnologik infratuzilmani rivojlantirish va instruktorlarning malakasini oshirish zarurligi ham ta'kidlandi. Shuningdek, masofaviy ta'lim vositalaridan foydalanish samaradorligi ularning interaktivlik darajasiga bog‘liqligi aniqlanib, bu borada takomillashtirishga ehtiyoj borligi ko‘rsatib o‘tildi.

Raqamli transformatsiya jarayonida mehnat bozori talablariga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlash uchun ta'lim tizimida nafaqat texnik ko‘nikmalar, balki jamoada ishlash, muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash kabi ko‘nikmalarni rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratilishi lozim. O‘quv muassasalari va ish beruvchilar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, zamonaviy o‘quv vositalaridan foydalanish va o‘quv dasturlarini moslashuvchan qilish orqali bu jarayonni samarali tashkil etish mumkin.

Mazkur tadqiqot natijalari asosida o‘quv jarayonlarini takomillashtirish va talabalarning raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan bir qator tavsiyalar ishlab chiqildi. Kelgusida raqamli transformatsiyaga mos o‘quv materiallari va innovatsion yondashuvlarni yanada rivojlantirish orqali mutaxassislarni tayyorlashning sifatini oshirish imkoniyatlari mavjud. Shu bois, raqamli iqtisodiyot talablariga mos yangi avlod mutaxassislarini tayyorlash ta'lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Qodirov, X. O., Norinov, M. U., & Ergashev, A. A. (2023). O ‘zbek jadid mutafakkiri abdulla avloniyning inson va tabiat munosabatlari haqidagi qarashlari. Research and implementation, 1(6), 40-44.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

2. Oribjonovich, Q. X., & Nabiyevna, Q. X. (2023, April). OLIY TALIM TALABALARIDA PEDAGOGIK MAHORATINI RIVOJLANTIRISHNING O ‘ZIGA XOS JIHATLARI. In Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes (pp. 7-11).
3. Qodirov, X. O., Norinov, M. U., & Ergashev, A. A. (2023). Uzluksiz ta’lim tizimida hamkorlik pedagogikasining insonparvarlashuv xususiyatlari. Research and implementation, 1(6), 45-50.
4. Oribjonovich, Q. X., & Nabiyevna, Q. X. (2023, April). Tarbiya fani o ‘qituvchisining tashkilotchilik madaniyatini rivojlantirish bo ‘yicha sirtqi ta’lim talabalarida didaktik ta’minotini takomillashtirish. In International Congress on Models and methods in Modern Investigations (pp. 1-6).
5. Oribjonovich, Q. X., & Najimidin o’g, N. M. R. (2023). Inson intellektual va ma’naviy kamoloti bosqichlari. Образование наука и инновационные идеи в мире, 18(8), 39-43.
6. Мухтаров, Ф. М., & Орибжонович, Қ. Х. (2023, April). Олий Таълимда Инновацион-Педагогик Фаолиятнинг Ижтимоий-Психологик Хусусиятлари. In International Conference on Multidimensional Research and Innovative Technological Analyses (pp. 39-44).
7. Oribjonovich, Q. X., & Najimidin o’g, N. M. R. (2023). Fuqarolik jamiyati taraqqiyotida tolerantlik madaniyatining o ‘rni. Образование наука и инновационные идеи в мире, 18(8), 44-46.
8. Qodirov, X., & Abdullajonova, N. (2023). Значение кооперативной педагогики в формировании характеристик человечности. Farg ‘ona davlat universiteti ilmiy jurnali, (1), 560-563.
9. Qodirov, X. (2023). Характеристика проявления инновационности на уровне личности как следствие профессионально-педагогической культуры. Farg ‘ona davlat universiteti ilmiy jurnali, (1), 38-41.
10. O’ktamovich, B. I., & Oribjonovich, Q. X. Najimidin o’g, NMR, & Abdugoffor o’gli, XA (2023, April). OTM Talabalarida Pedagogik Maxoratini Rivojlantirish Masalalari. In Conference on Applied and Practical Sciences (pp. 100-104).
11. Qodirov, X., & Abdullajonova, N. (2023). HAMKORLIK PEDAGOGIKASINING INSONPARVARLIK HUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI. Farg'ona davlat universiteti, (1), 225-225.
12. Oribjonovich, K. H. (2022). Pedagogical skill in the activity of a teacher is a product of individual characteristics. International Journal of Pedagogics, 2(12), 18-22.
13. Qodirov, X. (2023). The classification of innovativeness on the level of an individual as property of the professional pedagogical culture. Scientific Journal of the Fergana State University, 29(1), 8.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

14. QODIROV, H. (2023). KASB–HUNAR MAKTABLARIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI SHAKLLANTIRISH. Journal of Pedagogical and Psychological Studies, 1(5), 160-163.
15. Aliboev, T., & Qodirov, H. (2023). TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA-PEDAGOG MAHORATI MUHIM OMIL. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 18(4), 42-45.
16. Кадиров, Х. (2023). OLIY TA'LIM MUASSASASI TALABALARIDA LIDERLIK SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH BOSQICHLARI. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences, 3.
17. Qodirov, X. (2023). AI IN TRANSLATION: BENEFITS, CHALLENGES, AND THE ROAD AHEAD. Лучшие интеллектуальные исследования, 6(2), 122-126.
18. Qodirov, X. (2023). MATERIALS FOR TEACHING CULTURE: LITERATURE.
19. Qodirov, H. (2018). Strategy of action of Uzbekistan on the development of export of textile products. Journal of Accounting and Marketing, 7, 301.
20. Qodirov, X., Rajabova, X., Abdullajonova, N., Otaxonova, Z., Aliev, I., Abdurakhmon, S., & Sayitov, S. (2024, November). On analytical study of heat transfer phenomenon in special-shape soldering iron. In E3S Web of Conferences (Vol. 508, p. 05006). EDP Sciences.
21. Qodirov, X., & Yoqubjonov, S. (2023). YOSHLARDA MILLIY G 'URUR VA MILLIY IFTIXOR TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISHDA, BOBUR HAYOTI VA IJODINI O 'RGANISHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI. Journal of technical research and development, 1(2), 465-470.
22. Zaxidov, I., & Qodirov, X. (2024). THE SIGNIFICANCE OF TEACHING KNOWLEDGE OF HOMOGENEOUS MAGNETIC FIELD THROUGH THE ANDROID PROGRAM IN A SCHOOL PHYSICS COURSE. Science and innovation, 3(B5), 110-116.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Qodirov Xasanboy Oribjon o`g`li**, Professor v.b,Pedagogika fanlar bo`yicha falsafa doktori (PhD),[**Кодиров Хасанбой Орибжон огли**, доцент, доктор философских наук по педагогическим наукам (PhD)], [**Xasanboy O. Qodirov**, professor, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences]; manzil: O'zbekiston, 150118, Farg'ona viloyati, Shahar: Farg'ona, Mustaqillik ko'chasi (sobiq Qashtanzor), 185-uy. [аддрес:Узбекистан,150118,Ферганская область, Город: Фергана, улица Мустакиллик (бывший Каштанзор), 185], [address: Uzbekistan, 150118, Uzbekistan, Fergana region, City: Fergana, Mustaqillik street (formerly Kashtanzor), 185]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

RINOLALIYALI BOLALARDA TOVUSH QO`YISH XUSUSIYATLARI

© D. Baltabayeva[1]✉
[1]Toshkent davlat pedagogika universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: so‘nggi yillarda o‘zbekistonda turli kasalliklarni erta tashxislash va oldini olishga qaratilgan dasturlar takomillashtirilmoqda. rinolaliya — nutqning murakkab nuqsoni bo‘lib, u lab va tanglayning tug‘ma yoriqlari natijasida yuzaga keladi va bola nutqi, talaffuzi va ijtimoiylashuv jarayonlariga jiddiy ta'sir ko‘rsatadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi rinolaliya bilan tug‘ilgan bolalarda nutqning talaffuz va artikulyatsion qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan samarali logopedik usullarni ishlab chiqishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: ish davomida rinolaliyalik bolalarning anatomik va fiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda maxsus logopedik metodlar qo‘llanildi. shuningdek, artikulyatsion gimnastika, nafas olish mashqlari va ovoz chiqarish texnikalarini o‘z ichiga olgan individual yondashuv asosida logopedik darslar olib borildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko‘rsatdiki, ovoz chiqarish va artikulyatsion harakatlarni korreksiya qilishga qaratilgan tizimli mashqlar bolaning nutq qobiliyatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Masalan:

- F tovushini qo‘yishda burun rezonasiyasini kamaytirish va nafas oqimini boshqarish muvaffaqiyatli natija berdi;
- P va T tovushlarini to‘g‘ri talaffuz qilishda esa ovoz chiqarish harakatlarini aniq nazorat qilish va taktil hislarni rivojlantirish muhim omil bo‘ldi;
- Nutqni avtomatlashtirish bo‘yicha ishlarda dinamik nafas mashqlari va intervokal pozitsiyadagi talaffuzga alohida e'tibor qaratildi.

XULOSA: rinolaliya bilan bog‘liq nutq nuqsonlarini korreksiya qilishning kompleks yondashuvi natijalarining samaradorligi tasdiqlandi. Artikulatsion mashqlar, nafas olish gimnastikasi va ovoz chiqarishni nazorat qilish usullari bolalarda talaffuz va nutq qobiliyatlarini yaxshilashga yordam beradi. Ushbu yondashuv bolalarning ijtimoiylashuvini oshirish va ularning hayot sifatini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega.

Kalitso‘zlar: rinolaliya, nutq nuqsonlari, logopedik korreksiya, artikulyatsion gimnastika, nafas olish mashqlari, nutq terapiyasi, erta diagnostika.

Iqtibosuchun: Baltabayeva D. Rinolaliyali bolalarda tovush qo`yish xususiyatlari.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.382-391.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗВУЧАНИЯ У ДЕТЕЙ С РИНОЛИЕЙ

© Д. Балтабаева[1]✉
[1]Ташкентский государственный педагогический университет, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в последние годы в Республике Узбекистан формируется внормативная база для совершенствования программ, направленных на раннюю диагностику и профилактику различных заболеваний. Ринолалия, являясь сложным дефектом речи, обусловленным врожденными аномалиями, такими как расщелина губы и нёба, оказывает значительное влияние на развитие речи и коммуникативные навыки у детей.

ЦЕЛЬ: целью исследования является разработка эффективных методов коррекции артикуляции и звукообразования у детей с ринолалией для улучшения их речевых способностей и социальной адаптации.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании применялись специализированные логопедические методики коррекции звуков (Ф, П, Т и других), включая механическую помощь, тактильную и зрительную обратную связь, а также динамическую дыхательную гимнастику. Учитывались физиологические и анатомические особенности каждого ребёнка.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что систематические артикуляционные упражнения и индивидуализированные методы коррекции значительно улучшили речь детей с ринолалией. например:

- для постановки звука ф применялись упражнения, направленные на контроль воздушного потока и снижение носового резонанса;
- коррекция звука п была сосредоточена на развитии артикуляции губ и слухового контроля;
- для звука т особое внимание уделялось правильному положению языка и тактильной обратной связи;
- пошаговый подход, начиная с базовых артикуляционных упражнений и заканчивая интеграцией звуков в связную речь, укрепил как артикуляционные, так и дыхательные функции.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: раннее выявление и комплексный подход к коррекции дефектов речи у детей с ринолалией доказали свою эффективность в повышении их коммуникативных способностей. Интеграция артикуляционных упражнений, дыхательных техник и игровых методов позволила минимизировать влияние анатомических нарушений на речь и способствовала успешной социальной адаптации.

Ключевые слова: ринолалия, дефекты речи, логопедическая коррекция, артикуляционные упражнения, дыхательные техники, ранняя диагностика, социальная адаптация.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Для цитирования:Балтабаева Д. Характеристика звучания у детей с ринолией // Inter education & global study.2024. №9(1). С. 382-391.

CHARACTERISTICS OF SOUNDING IN CHILDREN WITH RHINOLIA

© Durdona Baltabayeva[1]✉
[1]Tashkent State Pedagogical University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in recent years, uzbekistan has developed regulatory frameworks for improving programs aimed at the early diagnosis and prevention of various diseases. rinolalia, a complex speech defect caused by congenital anomalies such as cleft lip and palate, significantly affects the development of speech and communication skills in children.

AIM: the study aims to develop effective methods for correcting articulation and sound production in children with rinolalia to enhance their speech abilities and social adaptation.

MATERIALS AND METHODS: the research employed specialized logopedic techniques for sound correction (f, p, t, and others), incorporating mechanical assistance, tactile and visual feedback, as well as dynamic breathing exercises. a personalized approach was applied, considering the physiological and anatomical characteristics of each child.

DISCUSSION AND RESULTS: results indicated that systematic articulation exercises and tailored correction techniques led to significant improvements in the speech of children with rinolalia. for example:

- the f sound was established using exercises targeting airflow control and reducing nasal air escape;
- the p sound correction focused on lip articulation and auditory feedback;
- the t sound was developed by promoting proper tongue placement and tactile feedback;
- the step-by-step approach, from basic articulation exercises to integrating sounds into coherent speech, strengthened both articulation and respiratory functions.

CONCLUSION: early diagnosis and a comprehensive approach to correcting speech defects in children with rinolalia proved effective in enhancing their communicative abilities. The integration of articulation exercises, breathing techniques, and playful methods minimized the impact of anatomical abnormalities on speech and facilitated successful social integration.

Key words: rinolalia, speech defects, logopedic correction, articulation exercises, breathing techniques, early diagnosis, social adaptation.

For citation: Durdona Baltabayeva. (2024) Characteristics of sounding in children with rhinolia, Inter education & global study, (9(1)), pp. 382-391. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Respublikamizda so`nggi yillarda turli kasalliklarni erta tashxislash va asoratlarini oldini olishga qaratilgan turli xil dasturiy tadbirlarni takomillashtirishning me'yoriy asoslari yaratilmoqda. Jumladan, 2020 yil 13 oktyabrdagi PQ-4860-son "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo`lgan bolalarga ta'lim berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to`g`risida"gi qarori, 2017 yil 29 dekabrdagi "2018-2022 yillarda bolalarda tug`ma va irsiy kasalliklarni barvaqt aniqlash davlat dasturi to`g`risida"gi PQ-3440-sonli qarori va boshqa me`yoriy-huquqiy hujjatlarni misol qilib keltirishimiz mumkin.

Nutq insonlarning kommunikatsion faoliyatiga va ijtimoiylashuv jarayonlariga ta'sir etuvchi bilish jarayonidir. Hozirgi davrda nutq nuqsonlarining turlari va ularning har tomonlama o`ziga xos xususiyatlarini o`rganish korreksion pedagogik faoliyatda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Rinolaliya nutq nuqsoni ham boshqa nutq kamchiliklari singari o`ziga xos xususiyatlarga ega bo`lgan, erta diagnostikani talab qiluvchi murrakkab nuqsondir. Lab va tanglayning tug‘ma yoriqligi sababli, bolaning ovqatlanishi, uning fiziologik va fonatsion nafas olishi ozmi-ko‘pmi buziladi, yuz mushaklarining tabiati o‘zgaradi, fonematik eshitish pasayadi, tilning patologik holati kuzatiladi. Tabiiyki, bularning barchasi bolaning talaffuz xususiyatlariga va nutqini shakllanishiga ta’sir qiladi.

Rinolaliyadagi nutqning talaffuz tomonining buzilishi o‘ziga xos va juda aniq belgilarga ega. Xususan, bu tovush talaffuziga taalluqlidir, chunki ochiq burun ottenkali, ham ochiq rinofoniya, ham dizartriyada sodir bo‘ladi. Ammo rinolaliyada tovushlarning o‘ziga xos hosil bo‘lishi boshqa nutq patologiyalarida sodir bo‘lmaydi.

Artikulyatsiya organlarining harakatlanish funksiyasini meyorlashtirish to‘g‘ri talaffuzni tarbiyalashning zarur shartidir. Undosh tovushlarni qo‘yishga kirishilar ekan, muayyan tartibga rioya qilish kerak bo‘ladi. Korreksiya artikulyatsion jihatdan jarangsiz tovushlarni shakllantirishdan boshlanadi: bular lab-tish frikativ *f* va lab-lab portlovchi *p* tovushlaridir.

Ish ushbu tovushlar artikulyatsiyasini ovozsiz ko‘rsatishdan boshlanadi, fonemaning nomi aytilmaydi. Bolaga u bilan qanday tovush talaffuzi o‘rganilishi aytilmaydi. Bu o‘rinda odatda patologik talaffuz stereotipi kuchli mustahkamlanib qolgan bo‘ladiki, bola bu tovushni avvalgidek talaffuz qiladi. Nuqsonli artikulyatsiyaning takrorlanishini oldini olish uchun, artikulyatsiya keyinroq boshqa undosh tovushlar quyilayotganida ham ovozsiz ko‘rsatiladi.

F tovushining qo‘yilishi. Boladan pastki labni ustki tishlarga yaqinlashtirish va keyin yo‘nalgan uzoq nafas chiqarish so‘raladi. Bu turdagi nafas chiqarish avvaldan tayyorlov bosqichida yaxshilab mashq qilingan bo‘lishi kerak. Tanglay-halqum yetishmovchiligi bo‘lgan bolalarda, agar yumshoq tanglay mushaklarining harakatchanligi past, og‘izdan nafas chiqarish zaif va qisqa bo‘lsa, havoning burun yo‘llariga o‘tib ketishini kamaytirish uchun, burun kataklarini ikki yondan qisib turishga to‘g‘ri keladi. Faqat shu yo‘l bilan og‘iz ichida kerakli bosimni hosil qilish va bolaga kerakli kinesteziyalarni his qilishga ko‘maklashish mumkin. Bu usul dastlabki mashg‘ulotlarda (2-3) qo‘llanadi va har bitta keyingi mashqda mexanik yordam kamaytirib boriladi va nihoyat qo‘l bilan sal tegib

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

qo‘yish darajasigacha olib kelinadi. Shunday qilib, havoning burunga oqib o‘tishini kamaytirishga erishish mumkin bo‘ladi. Tovushni bevosita bo‘g‘in tarkibida chiqarishga harakat qilgan yaxshiroq, shunda uning undosh bilan qo‘shilib kelishida qiyinchiliklarni chetlab o‘tsa bo‘ladi.

P tovushining qo‘yilishi. Lab-lab *p* tovushining korreksiyasi, artikulyatsiyada til o‘zagining qatnashuvi va burun emissiyasining mavjudligidan tashqari, tish-jag‘ tizimining tuzilishidagi anomaliyalar tufayli ham qiyinlashishi mumkin.

Masalan, lab va tanglayda ikki tomonlama kemtiki bo‘lgan bolalarda ko‘p hollarda lablar harakatchanligi cheklangan, tish qatorlari yetarli darajada shakllanmagan bo‘ladi, jag‘lararo suyak protruziyasi (oldinga bo‘rtib chiqishi) kuzatiladi, alveolyar o‘simta kemtiki ikki tomonlama bo‘ladi. *P* tovushini to‘g‘ri talaffuz qilish uchun lablar osoyishta, kuchlanmasdan birikishi va bu birikuv bir onda havo chiqarish bilan tugallanishi kerak bo‘lganligi uchun, bu tovushni qo‘yish muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Imkon darajada meyorga yaqinlashtirilgan lab artikulyatsiyasini hosil qilish uzoq vaqtni talab qiladi. Artikulemani ovozsiz shakllantirish uchun, boladan u onasini lablarini cho‘chchaytirib, qanday o‘pishini ko‘rsatish so‘raladi. Bu harakatni amalga oshirish malakasi hosil qilingach, pushkadan otishga taqlid qilishga o‘tiladi. Logoped bolaga pushka qanday o‘tishini ko‘rsatadi va undan ushbu harakatlarni ko‘rsatib berishni so‘raydi. Bu mashqni bajarish uchun og‘izdan yo‘naltirilgan nafas chiqara olish kerak. Ushbu mashqni bajarishda eshituvni nazorat qilib borish talab etiladi. Bu maqsadda bo‘g‘zi tor shisha idish qo‘llanadi. U bolaning lablariga yaqin olib kelinadi. Havo oqimi shishachaga kirganda, o‘ziga xos shovqin chiqsa, mashq to‘g‘ri bajarilgan hisoblanadi.

Ayrim logopedlar *P* tovushini lunjlarni shishirib turib qo‘yishda taklif qiladilar. Bunday usulni qo‘llash maqsadga muvofiq emas, chunki bu [P] tovushining normadagi talaffuzi uchun xos bo‘lmagan noto‘g‘ri kinesteziyalarning mustahkamlanishiga olib keladi. Bola *P* tovushini lunjlarni shishirib turib talaffuz qilishga o‘rganib qoladi va natijada bu harakatlarni bartaraf qilish uchun qo‘shimcha ish olib borishga to‘g‘ri keladi.

Shivirlagan *p* paydo bo‘lganidan keyin, uni ovoz bilan talaffuz qilishga o‘tiladi. Buning uchun tovushni qattiqroq talaffuz qilish talab etiladi. Logoped oldin bu qanday qilinishini ko‘rsatib beradi.

Shakllangan talaffuz ko‘nikmalarining mustahkamlanishi statik va dinamik nafas gimnastikasi jarayonida olib boriladi:

- tik turgan holda, qo‘llar yonga ochiladi, tana pastga engashib nafas olinadi, nafas chiqara turib *a-fa* deb qo‘shiqsifat talaffuz qilinadi; *p* tovushi bilan ham xuddi shunday mashq bajariladi;
- tik turgan holda, qo‘llar pastga tushirilib, barmoqlar mushtlanadi va nafas olinadi, keyin nafas chiqarishda pastga engashib, bir paytning o‘zida quyidagi bo‘g‘inlar zanjiri talaffuz qilnadi: [fa]-[fo]-[fe]-[fi]-[fu]. *P* tovushli bo‘g‘inlar ham xuddi shu tarzda mustahkamlanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bunday gimnastika, tovushlarni avtomatlashtirishdan tashqari, yana og‘izdan chiqadigan nafasni kuchaytirishga va suyak-abdominal nafas ko‘nikmalarini mustahkamlashga yordam beradi. Pastga engashar ekan, bola diafragma mushaklarining ishini faollashtiradi, shunday qilib, og‘izdan nafas chiiarishni uzaytiradi.

Keyinchalik bolalar bo‘g‘inlar zanjirini bitta nafas chiqarishda avval ikki, keyin esa uch martagacha oshira oladilar.

T tovushining qo‘yilishi. Til oldi, portlovchi *t* tovushining to‘laqonli artikulyatsiyasiga tish qatoridagi har xil buzilishlar to‘sqinlik qiladi. *T* tovushini qo‘yish tayyorlov mashqlaridan boshlanadi, bu mashqlar tilning og‘iz bo‘shlig‘ining old bo‘linmasiga surilishiga yordam beradi.

Tovush “tuflash”ga taqlid asosida qo‘yiladi. To‘g‘ri kinesteziyalarni keltirib chiqarish uchun boladan til uchida turgan non uvoqlarini tupurib tashlash so‘raladi. Biroq dastlabki mashg‘ulotlarda bu mashqni xatto mexanik yordam bilan ham bajarish qiyinchilik tug‘diradi. Patologik talaffuz ko‘nikmasidan uzoq vaqt foydalanganlik tufayli bolada turg‘un yutish artikulyatsiyasi yuzaga keladi, ya’ni “tupurish” o‘rniga “yo‘talish” sodir bo‘ladi, chunki bunda til uchi og‘iz bo‘shlig‘ining tubida yotadi, nuqsonli tovush esa til ildizining ishi hisobiga hosil bo‘ladi. Bolaga tilchamiz uycha ichiga berkinishni emas, balki tashqariga o‘ynashga chiqishni hohlayotgani tushuntiriladi. To‘g‘ri kinesteziyalarni keltirib chiqarish uchun, bolaga og‘izdan chiqib turgan til uchidagi non uvoqlarini tuflash taklif qilinadi. Shunday qilib, taktil analizator ishga tushiriladi. Agar shunda ham og‘izdan chiqariladigan nafas yetarli darajada bo‘lmasa, bu holda non uvoqlari til ustida qolaveradi va bola buni his qilishi mumkin. Og‘izdan chiqadigan nafas uzoq, yo‘nalgan bo‘lsagina, uvoqlar til uchidan uchib ketadi.

Keyingi mashg‘ulotlarda “tupurish” dan asta-sekin *t* tovushini ovozsiz talaffuz qilishga o‘tsa bo‘ladi. Ishning bu bosqichida, “tupurish”ga qaraganda, murakkabroq artikulyatsion harakatlarni bajarishga to‘g‘ri keladi. Tishlar ko‘rinadigan holda jlimayish talab qilinadi, ya’ni lab artikulyatsiyasini olib tashlash kerak bo‘ladi.

Bola shakllangan kinesteziyalarni to‘liq mustahkamlab olganidan keyingina, ovozsiz artikulyatsiyadan *t* ni ovoz chiqarib talaffuz qilishga o‘tish mumkin. Ish eshitib nazorat qilish yordamida olib boriladi. Buning uchun og‘zi ingichka shisha idishchadan foydalanish mumkin. Idishchaning og‘zi nafas chiqarish paytida bolaning labiga yaqinlashtiriladi. Agar bola havo oqimini to‘g‘ri yo‘naltirayotgan bo‘lsa, shisha og‘zidan o‘ziga xos xushtak eshitiladi.

Bolada tish orqa artikulyatsiyasiga o‘tish ayniqsa qiyin kechishi mumkin, chunki ustki labi va tanglayi tug‘ma kemtikli tug‘ilgan bolalar ko‘p hollarda tish qatorining buzilishlaridan aziyat chekadilar, ayrim hollarda ustki tishlarsiz tug‘ilishlari ham mumkin. Ular bilan olib boriladigan ishda yaxshiroq natijalarga erishish uchun ko‘rish orqali nazoratdan foydalinish mumkin. Bunda bolaga tilchasi o‘ynashni hohlamayotgani, aksincha, uychaga berkinib olgisi kelayotgani tushuntiriladi. Til holatining to‘g‘riligini ko‘zgu yordamida nazorat qilish mumkin.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bolaning tili og‘iz bo‘shlig‘ida yoyilib, yastanib yotgani tufayli, til oldi undosh tovushlarni yonboshdan talaffuz qilish holatida ish usullari biroz o‘zgaradi, tilning old qismi al’veolalar (jag‘ suyaklarida tish ildizlari o‘rnashgan uyalar) bilan birikuv hosil qilmaydi, havo oqimi esa yondan yo‘naladi.

Korreksiya an’anaviy yo‘l bilan amalga oshiriladi: “tuplash”dan tish orasidan chiqadigan *t* ga o‘tiladi. Biroq, asosiy urg‘u eshituv nazoratiga beriladi. Bolaga ro‘molchani o‘rtasiga tuflab yuborish taklif qilinar ekan, shishacha navbatma-navbat til uchiga va og‘iz chekkalariga keltiriladi. Bunda bolaga shishacha til uchiga yaqin turganida hushtak eshitilishi lozimligi tushuntiriladi. Tushuntirish va namoyish qilish bir paytda sodir bo‘lishi kerak.

Tovushlarning to‘g‘ri talaffuzi bo‘g‘inma-bo‘g‘in olib boriladigan dinamik nafas gimnastika jarayonida mustahkamlanadi.

Lab-tish, lab-lab va til oldi tovushlarni to‘g‘ri talaffuz qilish ko‘nikmalari mustahkamlangach, jarangli undoshlarni qo‘yishga o‘tsa bo‘ladi: *b, v, d*. Bir paytning o‘zida sirg‘aluvchi tovushlar artikulyatsiyasini shakllantirishga tayyorgarlik ishlari olib boriladi.

Jarangli undosh tovushlarni qo‘yish ishi *a* tovushini cho‘zib kuylab talaffuz qilishdan boshlanadi. Fonatsiya paytida bola, logopedning ovozsiz artikulyatsiyasiga taqlid qilib, kerakli xatti-harakatlarni takrorlaydi va shu yo‘l bilan intervokal pozitsiyadagi tovushga ega bo‘lish mumkin.

Bolaga o‘zining yaxshi ko‘rgan qo‘g‘irchog‘i yoki boshqa biron o‘yinchog‘ini (quyoncha, ayiqcha) uxlatish uchun [a]-[a]-[a] deb alla aytishni taklif qilish mumkin. Qo‘shiq aytish paytida pastki lab ustki tishlar bilan biroz tishlanadi va natijada *v* tovushi hosil bo‘ladi. Qo‘shiq aytish paytida ikki labning bir-biriga urilishi natijasida *b* tovushini chiqarish mumkin: [a]-[a]-[b] [a]-[a]-[b].

D tovushini qo‘yishda boladan tilchasini ustki tishlar tomon itarishni so‘rash mumkin, go‘yo tilcha sayr qilishni, o‘ynashni hohlayapti-yu qattiq yopiq eshikchaga urilayapti, eshikcha esa uni chiqargisi yo‘q.

Ayrim hollarda tovushlarning to‘g‘ri talaffuziga taqlid qilish yo‘li bilan yoki taktil analizatordan foydalanib erishish mumkin. Bolaning qo‘li bo‘yinga halqum sohasiga qo‘yiladi, shu yo‘l bilan u ovozpaychalarining ishini sezishi mumkin. Avval logoped buni qanday qilish kerakligini ko‘rsatadi, keyin bola bu harakatlarni birgalikda takrorlaydi.

Bosqichma-bosqich dinamik nafas gimnastikasi tovushlar ustida intervokal pozitsiyada ishlash uchun qo‘llanadi.

Kerakli artikulyatsion holat ustida ishlashda ko‘rish analizatori jalb qilinadi. Ko‘zgu qarshisida bolalar til holatidagi farqni ko‘rishlari mumkin.

Jarangsiz sirg‘aluvchi *s* tovushining qo‘yishi. *S* tovushining korreksiyasi an’anaviy usulda olib boriladi, faqat ayrim o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘ladi, ya’ni bunda asosiy urg‘u tilning og‘iz bo‘shlig‘ida patologik qotib qolganligini bartaraf etishga hamda maqsadga yo‘naltirilgan havo oqimining ishlab chiqarilishiga qaratiladi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Til orqa artikulyatsiyasiga o‘tishda ayrim qiyinchiliklar paydo bo‘lishi mumkin. Bola tovush artikulyatsiyasini to‘g‘ri bajarayotganiga qaramay, til tish orqa holatiga o‘tkazilganida, til mushaklari tortishadi, bu esa artikulyatsion holatning o‘zgarishiga olib keladi. Til keskin torayadi va nafas bilan chiqarilayotgan havo oqimi o‘rta chiziq bo‘ylab emas, yon kemtiklardan o‘ta boshlaydi. Bunda artikulyatsiya shu ondayoq to‘g‘ri bajarila boshlaydi. O‘z navbatida bu, rinolaliyadan tashqari, bolada dizartriyaning kuchsiz shakli, ya’ni til gipertonusi mavjudligidan guvohlik beradi.

Bu muammoni hal qilishda, bo‘shashtiruvchi massajdan va artikulyatsion gimnastikadan tashqari, mexanik yordamga murojaat qilinadi va eshitish analizatori faol jalb etiladi.

Bu o‘rinda bola bilan quvnoq tilcha to‘g‘risidagi ertakni eslash va uni kerakli izohlar bilan to‘ldirish mumkin.

Logoped: Sening tilchang ko‘chada juda ko‘p o‘ynadi, avval rosa chopdi, sakradi, mashqlar bajardi, endi esa u charchadi va o‘zining kichkinagina uychasi – og‘zingga berkinib olib, uxlamoqchi.

Shunday qilib, logoped bolaga tilini orqa tishlar orqasiga olib o‘tishga yordam beradi.

Logoped: Voy, ana, qara, tilchang o‘zining yumshoqqina o‘rniga yotib oldi, lekin uning uychasi juda issiq ekan, shuning uchun u hech uxlay olmayapti. Kel, biz unga yordam beramiz. Biz sen bilan unga salqin havo yuboramiz. Tilchamiz tashqarida o‘ynab yurganida yuborgan edik-ku, xuddi shunaqa.

Bola lablarini tabassum uchun old tishlari ko‘rinadigan qilib sal cho‘zib, tilini pastki tishlar tagiga joylashtirganda, uning og‘zining chekkalarini qo‘l bilan sal siqib ushlab turish va shu paytning o‘zida shisha og‘zini old tishlarga yaqin olib kelish kerak. Logoped bolaga bu shisha sehrli ekanligini va unga havoni to‘g‘ri puflagandagina shisha xushtak chalib javob berishini tushuntiradi.

Shundan so‘ng, bola havoning old tishlar chekkasiga ishqalanishidan paydo bo‘ladigan o‘ziga xos xushtak eshitiladigan qilib puflashga harakat qiladi.

Ayrim hollarda rinolaliyali bolalarda til mushaklari tonusining pasayishi kuzatiladi. Hamma til mushaklarining bo‘shashganligi va zaifligi, ayniqsa til uchining falajligi shunga olib keladiki, bola til uchini pastki tishlarga yetarli kuch bilan, yana til yuzasining old qismini pastga egib turib, bosa olmaydi. Natijada bola tish orqa artikulyatsiyasini to‘g‘ri bajarish o‘rniga, uning tili og‘iz bo‘shlig‘ining tubida passiv holda yotadi va til uchi bilan oldingi tepa tishlar o‘rtasida kerakli tarnovcha hosil qila olmaydi.

Kerakli artikulyatsion holatni shakllantirish uchun konfet yoki novvot bo‘lakchalariga tiqilgan plastmassa tayoqchalaridan foydalanish mumkin. Tayoqcha tilning o‘rtasiga uzinasiga joylashtiriladi va tish orqasiga itarib qo‘yiladi, shunda til uchi bilan ustki tishlar orasida ingichka novcha (ariqcha) hosil bo‘ladi. Havo oqimini mana shu nov bo‘ylab yo‘naltirar ekan, bola kerakli xushtak ovozining paydo bo‘lishiga erishadi.

Jarangsiz sirg‘aluvchi [c] tovushini qo‘yish ustida ish olib borar ekan, logoped, odatda, bir paytning o‘zida lab-lab, lab-tish va til oldi undosh tovushlarini

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

avtomatlashtirish bilan shug‘ullanadi hamda ularning jarangli-jarangsizligi bo‘yicha differensiatsiyasini amalga oshiradi. Shuning uchun jarangli sirg‘aluvchi *z* tovushining korreksiyasiga uning jarangsiz jufti *s* tovushi ustida olib borilgan ishdan keyin o‘tish mumkin. Ishlov berib bo‘lingan aritikulyatsion holatni ko‘rsatib, bolaga xuddi chivindek vizillash taklif qilinadi.

Har bitta qo‘yilgan navbatdagi tovush bosqichma-bosqich dinamik nafas gimnastikasi vositasida ishlanishi va shu yo‘l bilan qo‘yib bo‘lingan tovushlar qatoriga qo‘shilishi kerak.

Sirg‘aluvchi tovushlar talaffuzidagi buzilishlar tish qatorining shakllanmaganligi tufayli saqlanib qolishi mumkin. Alveolyar o‘simtaning kemtiki bilan bog‘liq yon tishlarning vaqtincha bo‘lmasligi bu tovushlarni talaffuz qilishda qo‘shimcha shovqin hosil bo‘lishiga olib keladi. Tajriba shuni ko‘rsatadiki, prikus (tishlam) normallashsa, bu nuqson yo‘qolishi mumkin.

Shovqinli undosh tovushlar artikulyatsiyasi ko‘p hollarda rinalaliya uchun xos bo‘lgan patologik xususiyatlarga ega bo‘ladi. Til ustining ko‘tarilgan orqa qismi va halqumdan chiqarilgan nafas bu tuvushlarga o‘ziga xos tus bag‘ishlaydi. Shovqinli undosh tovushlarni talaffuz qilishda korreksion ish vazifalariga artikulyatsiya organlarining to‘g‘ri holatini o‘rnatish va og‘izdan yo‘naltirilgan nafas chiqarishga erishish kiradi.

Ish jarangsiz *sh* tovushni qo‘yishdan boshlanadi. Bunda artikulyatsion holatlar va artikulyatsion harakatlarni shakllantirish bosqichida egallangan ko‘nikmalardan foydalaniladi. Bolaga “kosacha” mashqini eslash taklif qilinadi: bunda til keng qo‘yiladi, uning uchi tepaga ko‘tariladi va shu holatda ushlab turiladi. Keyin “kosacha” og‘iz bo‘shlig‘ining ichiga suriladi. Bolaga tilcha hozir uxlamayotgani, shuning uchun u pastga tushishi mumkin emasligi eslatib turiladi. Tilning tepada turish holati mahkamlanganidan keyin, yo‘naltirilgan puflashga o‘tiladi. Havo oqimining noto‘g‘ri yo‘nalganligiga yo‘l qo‘ymaslik uchun bolaga yelkani shishib turgan kema rasmini ko‘rsatish mumkin: “Faraz qil, - sening og‘zing bu – kemacha, tiling esa – mana shu yelkan. Yelkan shamoldan shishib turishi uchun to‘ppa-to‘g‘ri tilga puflash kerak”.

Affrikat *ch* ni qo‘yishda har bir bolada tovushni talaffuz qilishda til holatini to‘g‘ri aniqlash malakasini hosil qilish va e’tiborni yo‘nalgan havo oqimiga qaratish zarur. Korreksiya an’anaviy usulda *t* tovushidan olib boriladi.

Tovushlarni avtomatlashtirish ustida olib boriladigan ishda, qatiyan ketma-ketlikka rioya qilish kerak, ya’ni sodda nutq turlaridan murakkabroq turlariga o‘tish kerak. Leksik material asta-sekin murakkablashib boradi.

Ish logoped ortidan so‘zlarni takrorlashdan boshlanadi. Bo‘g‘inlarni takrorlashni to‘la ma’noda avtomatlashtirish deb bo‘lmaydi, chunki ko‘p hollarda tovush bevosita bo‘g‘inning o‘zida chaqiriladi. Keyinchalik bolalarga tez aytishlar, hikoyachalar, she’rlarni logoped bilan birga takrorlash taklif qilinadi. O‘zlashtirilgan materialni qayta hikoya qilib berish, rasmga yoki rasmlar turkumiga qarab hikoya tuzish bo‘yicha vazifalar ancha murakkab vazifalar hisoblanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Rinolaliyali bolalarda tovushlarni avtomatlashtirish uchun didaktik materialni tanlash oson emas, chunki avval nutqqa lab va portlovchi til oldi tovushlar kiritiladi. Shovqinli va sirg‘aluvchi tovushlar bu paytda bola talaffuzida mavjud bo‘lmaydi. Tovushlarni avtomatlashtirishda bola nuqsonli talaffuz qiladigan tovushlar bo‘lgan bo‘g‘inlar, iboralar va matnlardan imkon darajada qochish kerak bo‘ladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Shokirova Sh.D. Kompleks yondashuv asosida yuqori lab va tanglayning tug‘ma kemtiklarida korreksion-logopedik ishni takomillashtirish: Monografiya. – T.: “UMID DESIGN” nashriyoti, 2024. – 330 b.
2. Shokirova SH.D. Specific characteristics of children's feeding in congenital deformities of the upper lip and palate // Proceedings of International Congress on "Multidisciplinary Studies in Education and Applied Sciences". Ilmiy- amaliy xalqaro konferensiya materiallari. - Canada. 2022. 10 dekabr.-B. 181-189.
3. Shokirova SH.D. Yuqori lab va tanglayning tug'ma kemtiklarida bolalar bilan abilitatsiya jarayonini tashkil etish // "Pedagogika" ilmiy-nazariy va metodik jurnali. - Toshkent, 2022. - № 5. - B. 226-229. (13.00.00 №6)
4. Специальная педагогика (Состовители Аксенова П.И. Архипов.Б.А., Белякова П.И.) М. Владос. 2000
5. Lex.uz
6. library. Ziyonet. Uz
7. https:/studfile.net

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Baltabayeva Durdona**, magistranti, [**Балтабаева Дурдона** – магистрант], [**Baltabayeva Durdona**, master's]; manzil: O‘zbekiston, Toshkent shahar, Chilonzor tumani, Bunyodkor ko’chasi 27 uy. [адрес: Узбекистан, ул. 130100. Город Ташкент, Чиланзорский район, улица Бунёдкор, 27.], [address: Uzbekistan, 27 Bunyodkor street, Chilonzor district, Tashkent city.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA ELEKTROMAGNETIZM BO‘LIMINI O‘QITISHNI TAKOMILLASHTIRISH

© G.M. Jamolova[1]✉

[1]Iqtisodiyot va Pedagogika universiteti, Qarshi, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada texnika oliy ta’lim muassasalarida talabalarning elektromagnetizm bo‘limini o‘rganishi orqali muhandislik faoliyati uchun zarur bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish metodikasi yoritilgan. Didaktik o‘yinlarning ta’lim jarayonidagi o‘rni, shuningdek, laboratoriya mashg‘ulotlarini tashkil qilishning ahamiyati muhokama qilingan.

MAQSAD: tadqiqotning maqsadi texnika oliy ta’lim muassasalarida fizikani o‘qitish jarayonida o‘yin texnologiyalari va didaktik usullardan foydalanish orqali ta’lim sifatini oshirish hamda talabalarni raqobatbardosh muhandis mutaxassislarga aylantirishni ta’minlashdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda ishbilarmonlik o‘yinlari, rolli o‘yinlar, laboratoriya mashg‘ulotlari kabi interfaol ta’lim usullarining qo‘llanilishi o‘rganildi. bu jarayonda ta’lim natijalarini baholash uchun o‘quv materiallari va o‘quv jarayonining didaktik tamoyillariga asoslangan kuzatishlar va tajriba sinovlari amalga oshirildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari o‘yin texnologiyalarining ta’lim jarayonida talabalarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, muammolarni hal qilishda tizimli yondashuvni shakllantirish va kasbiy tayyorgarlikni oshirishda samarali ekanligini ko‘rsatdi. talabalarda qiziqishni oshirish va bilimlarni mustahkamlashda didaktik o‘yinlar muhim omil bo‘ldi. shuningdek, laboratoriya mashg‘ulotlarining nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq qilishdagi o‘rni tasdiqlandi.

XULOSA: texnika oliy ta’lim muassasalarida elektromagnetizm kursini o‘qitishda didaktik va ishbilarmonlik o‘yinlaridan foydalanish muhandis mutaxassislarni tayyorlash jarayonida samarali yondashuvdir. Ushbu usullar talabalarning mustaqil fikrlash, kasbiy mas’uliyat va kreativ yondashuvlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ta’lim jarayonini amaliyot bilan integratsiyalash orqali ta’lim sifatini oshirishga erishiladi.

Kalit so‘zlar:o‘yin texnologiyalari, didaktik usullar, elektromagnetizm, laboratoriya mashg‘ulotlari, interfaol ta’lim, texnika oliy ta’lim, muhandislik ta’limi, raqobatbardosh mutaxassislar.

Iqtibos uchun: Jamolova G.M. Oliy ta`lim muassasalarida elektromagnetizm bo`limi o`qitishni takomillashtirish. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.392-399.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРЕПОДАВАНИЯ НА ЭЛЕКТРОМАГНИТНОМ ФАКУЛЬТЕТЕ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

© Г.М. Жамолова[1]✉
[1]Экономико-педагогический университет, Карши, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассмотрены возможности использования игровых технологий и интерактивных методов в процессе преподавания курса электромагнетизма в технических вузах. Отмечено, что применение инновационных подходов способствует развитию у студентов навыков самостоятельного мышления, углублению знаний и повышению их готовности к профессиональной инженерной деятельности. Экспериментальные данные подтверждают эффективность данных методов в повышении качества обучения и формировании профессиональных компетенций.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — повышение качества преподавания курса электромагнетизма через использование игровых технологий и интерактивных методов, а также разработка методологических основ подготовки конкурентоспособных инженеров.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования применялись игровые технологии, лабораторные эксперименты и интерактивные методы. Использованы учебные программы, методические материалы и оборудование для проведения лабораторных работ. Основные методики включали наблюдение, экспериментальное тестирование и анализ данных.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: применение игровых технологий показало высокую эффективность в активизации познавательной активности студентов. Лабораторные занятия с элементами интерактивности позволили закрепить теоретические знания и сформировать практические навыки. Результаты исследования демонстрируют, что такие подходы способствуют не только развитию профессиональных компетенций, но и повышению интереса студентов к изучению технических дисциплин.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: использование игровых технологий и интерактивных методов в процессе преподавания курса электромагнетизма позволяет достичь значительного повышения качества обучения. Это способствует подготовке высококвалифицированных инженеров, соответствующих современным требованиям рынка труда.

Ключевые слова: игровые технологии, интерактивные методы, электромагнетизм, лабораторные занятия, техническое образование, подготовка инженеров.

Для цитирования: Жамолова.Г.М. Совершенствование преподавания кафедры электромагнетизма в высших учебных заведениях.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 392-399.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ENHANCING THE INSTRUCTION OF THE ELECTROMAGNETIC DEPARTMENT IN POSTSECONDARY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

© Gulbanbegim M. Jamolova[1]✉
[1]University of Economics and Pedagogy, Karshi, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article explores the application of game-based technologies and interactive methods in teaching electromagnetism in technical universities. it highlights how these approaches enhance students' independent thinking, deepen their knowledge, and prepare them for professional engineering careers. Experimental findings confirm the effectiveness of these methods in improving learning quality and fostering professional competencies.

AIM: the primary aim of this study is to improve the quality of electromagnetism instruction through the use of game-based technologies and interactive methods and to develop methodological foundations for preparing competitive engineers.

MATERIALS AND METHODS: the study employed game-based technologies, laboratory experiments, and interactive teaching methods. educational programs, methodological resources, and laboratory equipment were utilized. key methodologies included observation, experimental testing, and data analysis.

DISCUSSION AND RESULTS: the use of game-based technologies significantly enhanced students' cognitive engagement. interactive laboratory sessions strengthened theoretical knowledge and built practical skills. findings demonstrate that these approaches not only develop professional competencies but also increase students' interest in technical disciplines.

CONCLUSION: the integration of game-based technologies and interactive methods into electromagnetism teaching significantly improves educational outcomes. this supports the training of highly qualified engineers who meet modern labor market demands.

Key words: game-based technologies, interactive methods, electromagnetism, laboratory sessions, technical education, engineering training.

For citation: Gulbanbegim M. Jamolova. (2024) Enhancing the instruction of the electromagnetic department in postsecondary educational establishments, Inter education & global study, (9(1)), pp. 392-399. (In Uzbek).

TOTM amaliyotida o‘yin texnologiyalarining quyidagi turlari keng qo‘llaniladi: “Ishbilarmonlik o‘yinlari”; “Imitatsion o‘yinlar”; “Operatsion o‘yinlar”; “Rolli o‘yinlar”; “Ishbilarmon teatr”. Tadqiqotlar ko‘rsa-tadiki, o‘yin texnologiyalari orqali talabalarda keng fikrlash qobiliyati rivojlanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

O‘yin davomida ko‘ngil ochish kabi vazifalar, komunikativ muloqot insoniyatning amaliyotda o‘zligini namoyon qiladi. O‘yin terapiyasi: turli qiyinchiliklarni engish bo‘lsa, taqsimlash o‘yin davomida talabalarni xususiyatlari, imkoniyatlarini rivojlantiradi.

Ko‘pchilik o‘yinlarda faoliyatning faol va ijodiy bo‘lishi faoliyatning ko‘tarinki ruhda o‘tishi, raqobat musobaqa, tanlovlar asosida amalga oshiriladi.

O‘yin mazmunini belgilovchi, uning mantiqiy va vaqt bo‘yicha rivojlanishini belgilovchi bevosita qoidalari bo‘lishi zarur.

Ta’kidlash joizki, didaktik o‘yinlar ishbilarmonlik o‘yinlaridan tubdan farqlanadi. Didaktik o‘yinlar o‘qituvchi uchun barcha natijalar oldindan ma’lum va o‘qitish maqsadida o‘tkaziladi.

Didaktik o‘yinga tayyorgarlik ko‘rishning ketma-ketligi: Bunda mashg‘ulotning o‘quv maqsadi. O‘rganilayotgan muammoli masalaning tavsifi.

Qo‘yilgan topshiriqlarni asoslash. O‘yin rejasini tuzish. Vaziyatlarning umumiy mazmuni.

Hozirgi kunda ta’lim sifatini oshirish oliy ta’lim tizimida eng muhim vazifalardan biri. Kasbga bog‘liq darajada ta’lim jarayonida bilim berishning amalga oshirilishi jahon talablari darajasidagi raqobatbardosh texnik muxandislar tayyorlash muammo hisoblanib elektromagnetizm bulimini o‘qitish jarayonida uning metodikasini takomillashtirish natijasida yuqori samaradorlikka erishish muqarardir. Bu masala hozirda dunyo oliy ta’limida qizg‘in muhokama qilinmoqda. Tadqiqotchilar D.Goluman va D.Dyui,L.Delor oliy ta’limdagi ta’lim sifatining maqsadga muvofiqligi haqida fikr yuritadilar. Unda ta’lim sifatni quyidagi savollar orqali aniqlash nazarda tutilgan.

Oliy ta’limida muxandis talabalarning asosiy maqsadi–fizikaning elektromagnetizm bo‘limini mukammal o‘rganishi buning natijasida bo‘lajak muxandis-texnik kasb egalarini hamda boshqa kasblar uchun katta hayotiy ish faoliyatiga tayyorlanishidan iboratdir. Talabalar katta hayotga dunyo to’g’risidagi bilimlar jamlanmasi bilan qadam qo‘yishi shart. Hayot faqat odamlar dunyosimas, balki moddalar dunyosi, bugungi kunda bizni o‘rab turgan tabiat hamdir. Moddiy dunyo to’g’risidagi bilimlarni talabalarga tabiiy fanlar bera oladi

TOTM amaliyotida o‘yin texnologiyalarining quyidagi turlari keng qo‘llaniladi: “Ishbilarmonlik o‘yinlari”; “Imitatsion o‘yinlar”; “Operatsion o‘yinlar”; “Rolli o‘yinlar”; “Ishbilarmon teatr”. Tadqiqotlar ko‘rsa-tadiki, o‘yin texnologiyalari orqali talabalarda keng fikrlash qobiliyati rivojlanadi [3].

O‘yin davomida ko‘ngil ochish kabi vazifalar, komunikativ muloqot insoniyatning amaliyotda o‘zligini namoyon qiladi. O‘yin terapiyasi: turli qiyinchiliklarni engish bo‘lsa, taqsimlash o‘yin davomida talabalarni xususiyatlari, imkoniyatlarini rivojlantiradi. Ko‘pchilik o‘yinlarda faoliyatning faol va ijodiy bo‘lishi faoliyatning ko‘tarinki ruhda o‘tishi, raqobat musobaqa, tanlovlar asosida amalga oshiriladi. O‘yin mazmunini belgilovchi, uning mantiqiy va vaqt bo‘yicha rivojlanishini belgilovchi bevosita qoidalari bo‘lishi zarur [3].Ta’kidlash joizki, didaktik o‘yinlar ishbilarmonlik o‘yinlaridan tubdan farqlanadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Didaktik o‘yinlar o‘qituvchi uchun barcha natijalar oldindan ma’lum va o‘qitish maqsadida o‘tkaziladi [3].

Didaktik o‘yinga tayyorgarlik ko‘rishning ketma-ketligi: Bunda mashg‘ulotning o‘quv maqsadi. O‘rganilayotgan muammoli masalaning tavsifi. Qo‘yilgan topshiriqlarni asoslash. O‘yin rejasini tuzish. Vaziyatlarning umumiy mazmuni. O‘tkazish bosqichi: keltirilgan manbalar bilan ishlash, trening, aqliy hujum, guruhlarning chiqishi, natijalar himoyasi, munozara qoidasi. Tahlil va umumlashtirish bosqichi: ishni baholash o‘z-o‘zini baholash, xulosalar va umumlashlar, tavsiyalar [4].

O‘quv o‘yinlari talabalarda bo’lgan mustaqil ishlash ko‘nikmasi, ijodiy fikrlay olish qobiliyati, jamoani boshqarish, yechim qabul qila olish hamda uning bajarilish jarayonini tahlil qilish takomillashtirish hamda mustahkamlash. O‘yin davomida quyidagi ko‘nikma, malaka va kompetentsiyalar hosil qilinadi: echim qabul qilish, zarur axborotlarni yig‘ish va tahlil qilish; to‘liq bo‘lmagan va ishonchli axborotlar etarli bo‘lmagan sharoitda echim qabul qilish; muayyan turdagi masalalarni tahlil qilish; jamoada ishlash, guruhli fikrlash metodlaridan foydalanib, birgalikda kelishilgan echim ishlab chiqish; jarayon va hodisalarni tadqiq qilishda tizimli yondashuvdan ijodiy foydalanish [4].

Olingan bilimlarni amaliyotga qo‘llashni ta’minlash. Bir marta ishlangan o‘yindan qator yillar davomida samarali foydalaniladi. Talabalarda kompetentsiyalarni shakllantirish faoliyat mazmunini qiziqtirisning kuchli vositasidir. Talabalarda izlanuvchanlik tadqiqot metodikasini nomoyon etishga imkon yaratib beradi. Muammoli masalani oldinga qo‘yish, yechimini guruh bo‘lib topishga shaxsiy qarashlar ustuvorligida namoyon bo‘la oladi.

Shu bois fizika o‘qitishda yangi pedagogik texnologiyalar, noan’anaviy metod va shakllardan foydalanish talab etiladi. Ayniqsa, didaktik o‘yinlar talabalarning mustaqil fikrlash, topqirlik, izlanuvchanlik, hozirjavob-lik, mantiqiy

xulosalar chiqara olish, o‘z ustida ishlash ma’lum va noma’lum jihatlarni solishtira olish, mavjud bilimlarga tayanib mushohada yuritish kabi imkoniyatlarini ishga solishda yordam beradi hamda shaxs sifatida o‘z o‘zini rivojlantirish kompetentsiyasini amalga oshiradi [152.]. Daras va to‘garak mashg‘ulotlarida didaktik o‘yinlar orqali ham talabalarni fanga bo‘lgan qiziqishini oshirish mumkin.

Bu topshiriqda talabalar asboblar ta’riflar haqidagi bilimlarini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

1-topshiriq: 1. O‘tkazgichdan tok o‘tganda uning atrofida hosil bo‘lgan maydon. 2. Tok kuchini o‘lchaydigan asbob. 3. Kichik kuchlanish va bosim atmosfera bosimiga teng bo‘lsa. 4. Ikki elektrodli lampa. 5. Tok kuchini kuchlanishga bog‘liqligini aniqlagan olim. 6. Jismlarning o‘z harakati tufayli hosil qiladigan energiyasi. Ta’riflarning bosh harfini katakchalarga joylashtirish orqali maydon deb ataladigan fizik kattalik kelib chiqadi (1-jadvalga qarang).

1	2	3	4	5	6
M	a	y	d	o	n

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Javoblar: 1. Maydon. 2. Ampermetr. 3. Yoy razryad. 4. Diod. 5. OM. 6. Nanometr

Laboratoriya mashg‘ulotlarini o‘tkazishda quyidagi didaktik tamoyillarga amal qilinadi:

laboratoriya mashg‘ulotlarini o‘tkazilishini rejalashtirish va o‘tkaza olish qobiliyati;

laboratoriya mashg‘ulotlarining maqsadlarini aniq belgilab olish aniqlangan tafsilotlarni diqqat bilan o‘rganish asboblarning ishlash jarayonlarini tahlil qilish, kuzata olish;

Elektromagnitizim kursidagi laboratoriya mashg’ulotlarini o‘tkazish jarayonida fan hamda ishlab chiqarish jarayonida qurilmalarning ishlashlash tamoillarini ko‘rish orqali bilimlarni chuqurlashtirish hamda talabalarda qiziqish uyg‘otish; Laboratoriya mashg‘ulotlari o‘tkazish davomida talabaning ish natijalarini mustaqil ravishda qo‘lga kiritish imkoniyatini ta’minlash;

Laboratoriya mashg‘ulotlari o‘tkazish davomida nazariy jihatdan mukammalroq to‘la tayyorgarlikka erishish.

Laboratoriya mashg‘ulotlari nafaqat aniq mavzu bo‘yicha bilimlarni mustahkalash emas, balki talabalarni amaliy masalalar yechish davrida ham foydalanish uchun manba hisoblanadi.

Namoyishli tajribalar fizik masalalarni hisoblashlarni amalga oshirishga hamda fizika fani tushunchalarni shakllantirishga sharoit yaratib beradi.

O‘qituvchining tushuntirishini inobatga olib hamda asoslab beradi, hodisaning turli usullarini ko‘rgazmali shakilda hamda ishonchli bayon etishga yordamlashadi.

Ayrim jarayonlarning borish mexanizmini aniqlab olishda bugungi davrda kompyuter texnologiyasidan keng ravishda foydalanilmoqda. Natijada, tushinib hamda ko‘rib olingan axborotlar tafakkur orqali tahlil etiladi. Fikrlash asosida hodisaning mazmuni uzlashtiriladi va natijada bo‘lajak muxandislar chuqur musnahkam bilimga egadir. Bilimlarni amalda qo‘llay olgandagina , bo‘lajak muxandisda ushbu amaliyot haqiqiy bilim bo‘lib hisoblanadi.

Tadqiqot ishlarimiz shundan dalolat beradiki, texnik muxandislarni tayyorlash metodikasi bo‘yicha Davlat ta’lim standarti talablaridan kelib chiqqan holda mazmunan mukammal yaratilgan fan dasturlari hamda ishchi o‘quv dasturlarining fizika o‘qituvchilarining metodik tayyorgarligini takomillashtirishdagi ahamiyati nihoyatda kattadir [5].

Shu nuqtai nazardan biz 6070600-Elektr energetikasi 6071070 Elektr texnologiyasi elektr mexanikasi va elektr texnologiyalari ta’lim yo‘nalishlarining o‘qitish metodikasi bo‘yicha bakalavriat ta’lim bosqichida o‘qitiladigan talabalarning metodik tayyorgarligini takomillashtirish imkoniyatlari katta bo‘lgan texnik muhandislar tayyorlashda «Fizika o‘qitish metodikasi» ning qonuniyatlaridan foydalanish maruza matnlarini qunt bilan o‘rganish, mustaqil tajribalar o‘tkaza olish, laboratoriya ishlarini o‘tkazish orqali natijalar olib tahlil eta olsagina fanga qolaversa o‘z muhandislik kasbiga qiziqib samarali natijalarni qo‘lga kirita oladi.

Mazkur modullar tayangan holda oliy ta’limda talabalarning texnika sohasidagi mutaxasisligini tayyorgarligini oshirish yuzasidan amaliyotdagi ahvol

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

hamda tajriba-sinov ishlarining natijalari to'g'risida dissertatsiyaning uchinchi bobida qiyosiy tahlil keltirib o'tilgan[6].

Texnika oliy ta'lim muassasalarida fizika kursi yuzasidan mashg'ulotlarni tashkil qilishning asosiy ko'rinishii ma'ruza hisoblanib, u olib boriladigan o'quv- tarbiyaviy jarayonning asosi hisoblanadi.

Fizika mashg'ulotlarining maruzalarida quyidagi vazifalar hal qilinadi:

1) ta'lim hamda tarbiya jarayonlari uzviy bog'liqlikda hal etiladi;

2) har bir o'quv materiali ketma-ketlikda muhokama qilinadi;

3) ta'lim- tarbiyadagi maqsadlarni amalga oshira olish uchun unga mos ravishda o'qitish metodlari tanlab olinadi;

4) talabalar jamoasining ma'lum ko'rinishdagi faoliyati tashkil etiladi.

Yuqoridagi ilmiy manbalarga tayangan holda, bizning fikrimizcha, har bir mashg'ulotning didaktik va tarbiyaviy maqsadlarini bilish talab etiladi.

Bunda didaktik maqsadlarga quyidagilar kiradi:

a) yangi mavzuni materialni o'rganish (tushunchalarni shakllantirish, qonun va formulalar o'rgatiladi);

b) o'rgatilayotgan bilimlarni mustahkamlash (takrorlash, masalalar yechish).

Bunda:

v) talabalarga qiziqish uyg'otish va tarkib toptirish;

g) talabalarning o'qishga mas'uliyatini oshirish, kasbga mehr uyg'otish.

d) fizikani fanini o'rganishga bo'lgan ehtiyoj hamda ko'nikmalarini tarbiyalay olishdan iboratdir.

Xorijiy va mamlakatimizning yetuk fizik, psixolog olimlarining oliy ta'limda talabalarga elektromagnetizm bo'limini o'tishning metodik tayyorgarligini takomillashtirish haqidagi ilmiy-nazariy qarashlarining mohiyatini davr, jamiyat talabi nuqtai nazaridan bilish va unga amal qilish raqobatbardosh muhandis mutaxasislar tayyorlashning g'oyaviy poydevori ekanligi tahlil qilib chiqildi.

Texnika oliy ta'lim muassasalaridagi talabalarga elektromagnetizm kursini o'tishning metodik asosini rivojlantirishning malaka talablari bilan birgalikda jamiyat talablari asosida hukumatning huquqiy-me'yoriy hujjatlarida o'z aksini topib, unga amal qilishdagi eletrodinamika bo'limini o'rgatish orqali texnik mutaxasislar tayyorlay oladigan barcha oliy ta'lim muassasalari uchun zarurligini belgilaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Дьюи Д. Психология и педагогика мушления / Пер. английский. Н.М. Никольский. – М.: Совершенство, 1997. – 208 с.
2. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект против бизнеса. - М.: «Манн, Иванов и Фербер», 2013. - С. 512.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

3. Sultonova O‘.N. Ijodiy tavsifdagi miqdoriy bog‘lanishli masalalar yechish metodikasi. «Innovatsiya-2017» Halqaro ilmiy-amaliy anjumani ilmiy maqolalari to‘plami. – Toshkent: TDTU, 2017. –B. 283-285.
4. Sultonova O‘.N., Xolmurodov M. Fizika o‘qitishda yangi pedagogik texnologiyaning didaktik asoslari. Uslubiy qo‘llanma. –Termiz, 2012. -64 b.
5. O‘sarov J. Fizikadan o‘quv laboratoriya jihozlari to‘plami. qo‘llanma. Toshkent: 2009. 155 b.
6. Usarov J.E. Tayanch va fanga oid kompetentsiyalar asosida ta’lim mazmunini takomillashtirish va o‘quvchilar kompetentligini rivojlantirish. Ped. fan. dok. (DSs) ... dis. – Toshkent, 2019. – 267 bet.
7. Fizika fanidan o‘quv uslubiy majmua. Asatov.O‘, Xudayberdieva A, Ernazarov SH, Usarov R. Toshkent.: TKTI, 2019.363 bet .

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Jamolova Gulbanbegim Muzaffar qizi**,PhD,dotsent, [**Джамолова Гульбанбегим Музаффар кизи**, доктор философии, доцент], [**Gulbanbegim M. Jamolova**, PhD, associate professor]; manzil: O‘zbekiston, Qashqadaryo viloyati, Qarshi, Islom Karimov ko'chasi, 13. [адрес: Узбекистан, ул. Улица Ислама Каримова, 13, г. Карши, Кашкадарьинская область.], [address: Uzbekistan, Islam Karimov street, 13, Karshi, Kashkadarya region].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

JISMONIY TARBIYA FANINI MILLIY TARBIYA TAMOYILLARI ORQALI O‘QITISHDA INNOVATSION USLUBLAR

© M.X. Mamatqulov[1]✉
[1]Namangan davlat universiteti, Namangan, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada jismoniy tarbiyaning talabalar jismoniy, aqliy va hissiy rivojlanishidagi o‘rni tahlil qilinadi. milliy tarbiya tamoyillarini jismoniy tarbiyaga integratsiyalash orqali ta’lim jarayonini mazmunli va qiziqarli qilish imkoniyatlari ko‘rib chiqiladi.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi jismoniy tarbiya fanida innovatsion usullarni qo‘llash va milliy qadriyatlarni integratsiyalash orqali talabalarning har tomonlama rivojlanishini kuchaytirishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda milliy tarbiya tamoyillari va zamonaviy ta’lim usullariga oid ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. shuningdek, jismoniy tarbiya mashg‘ulotlarida texnologiyalarni qo‘llash tajribalari o‘rganildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: innovatsion o‘qitish usullarini, jumladan, texnologiyadan foydalanish, faol ta’lim usullari va loyihaga asoslangan ta’limni qo‘llash o‘quvchilar jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, ularning madaniy qadriyatlarga bo‘lgan hurmatini oshiradi. shu bilan birga, milliy an’anaviy o‘yinlar va sport turlari talabalarning ijtimoiy, hissiy va kognitiv rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

XULOSA: jismoniy tarbiyada milliy tarbiya tamoyillarini zamonaviy innovatsion usullar bilan uyg‘unlashtirish talabalarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlaydi. bu yondashuv nafaqat o‘quv jarayonini samarali qiladi, balki o‘quvchilarda madaniy g‘urur va o‘zlikni anglash tuyg‘usini rivojlantiradi**.**

Kalit so‘zlar: jismoniy tarbiya, milliy tarbiya, innovatsion usullar, madaniy qadriyatlar, ta’lim jarayoni, talabalar rivojlanishi.

Iqtibos uchun: Mamatqulov M.X. Jismoniy tarbiya fanini milliy tarbiya tamoyillari orqali o`qitishda innovatsion uslublar.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.400-405.

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ ВОСПИТАНИЯ НА ОСНОВЕ ПРИНЦИПОВ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

© М.Х. Маматкулов[1]✉
[1]Наманганский государственный университет, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматривается роль физического воспитания в всестороннем развитии студентов, включая не только физические способности, но и интеллектуальное и эмоциональное состояние. особое внимание уделено интеграции принципов национального воспитания в учебный процесс, что способствует созданию более содержательного и интересного образовательного опыта.

ЦЕЛЬ: основной целью исследования является повышение всестороннего развития студентов через внедрение инновационных методов обучения и интеграцию национальных ценностей в процесс физического воспитания.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: исследование основывалось на анализе научной литературы, посвященной принципам национального воспитания и современным методам преподавания. были изучены практики применения технологий в физическом воспитании.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: использование инновационных методов, таких как цифровые технологии, активные образовательные методики и проектное обучение, способствует не только развитию физических способностей студентов, но и укрепляет их уважение к культурным традициям. внедрение национальных игр и традиционных видов спорта в учебный процесс улучшает физические и социальные навыки студентов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: интеграция принципов национального воспитания в физическое воспитание с использованием инновационных методов является перспективным подходом к улучшению всестороннего развития студентов. это способствует не только их физическому развитию, но и укрепляет чувство культурной гордости и самосознания, соответствуя целям современного образования.

Ключевые слова: физическое воспитание, национальное воспитание, инновационные методы, культурные ценности, образовательный процесс, развитие студентов.

Для цитирования: Маматкулов М.Х. Инновационные методы обучения физическому воспитанию через принципы народного воспитания.// Inter education & global study.2024. №9(1). С.400-405.

INNOVATIVE METHODS IN TEACHING PHYSICAL EDUCATION THROUGH THE PRINCIPLES OF NATIONAL EDUCATION

© Mirzaolim X. Mamatqulov[1]✉
[1]Namangan State University, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the role of physical education in the comprehensive development of students, including physical abilities, intellectual growth,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

and emotional well-being. it emphasizes the integration of national educational principles into the curriculum to create a more engaging and meaningful learning experience.

AIM: the primary aim of the study is to enhance the holistic development of students by applying innovative teaching methods and incorporating national values into the physical education process.

MATERIALS AND METHODS: the study analyzed scientific literature on national educational principles and modern teaching methods. it also explored practices of technology integration in physical education.

DISCUSSION AND RESULTS: implementing innovative methods such as digital tools, active learning strategies, and project-based education not only improves students' physical skills but also strengthens their appreciation of cultural traditions. incorporating traditional games and sports into the curriculum fosters students' physical, social, and emotional development.

CONCLUSION: integrating national educational principles into physical education through innovative methods is a promising approach to enhancing students' holistic development. this strategy not only improves physical abilities but also instills a sense of cultural pride and self-awareness, aligning with the goals of modern education.

Key words: physical education, national education, innovative methods, cultural values, educational process, student development.

For citation: Mirzaolim X. Mamatqulov (2024) ‘Innovative methods of teaching physical education through the principles of national education’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 400-405. (In Uzbek).

Jismoniy tarbiya talabalarning har tomonlama rivojlanishida, nafaqat jismoniy qobiliyatlarini, balki aqliy va hissiy holatini ham oshirishda muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy ta'lim sharoitida o'quvchilarning qiziqishlariga mos keladigan, madaniy qadriyatlarga mos keladigan innovatsion o'qitish usullarini qo'llash zarurati ortib bormoqda. Milliy tarbiya tamoyillarini jismoniy tarbiyaga kiritish orqali o‘qituvchilar yanada mazmunli va qiziqarli o‘quv tajribasini taqdim etishlari mumkin. Bunday yondashuv nafaqat jismoniy faollikni rag‘batlantiradi, balki o‘ziga xoslik tuyg‘usini va madaniy merosiga hurmatni ham oshiradi.[1]

Milliy tarbiya deganda shaxsni o‘z madaniyatiga xos bo‘lgan qadriyatlar, urf-odatlar, urf-odatlar bilan tarbiyalash jarayoni tushuniladi. Unda milliy g‘urur, ma’naviy-axloqiy qadriyatlar, o‘z madaniy merosiga hurmat tuyg‘ularini shakllantirishga qaratilgan. Ushbu tamoyillarni jismoniy tarbiyaga integratsiyalash mavzuni o'quvchilar uchun yanada dolzarb va jozibador qilishi mumkin, chunki u jismoniy faoliyatni ularning madaniy ildizlari bilan bog'laydi. Masalan, an'anaviy o'yinlar va sport turlari jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga kiritilishi mumkin, bu o'quvchilarga o'zlarining madaniy merosini amaliy va qiziqarli tarzda his qilishlariga imkon beradi.[2]

Jismoniy tarbiya o‘qitishda innovatsion metodlar

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Texnologiyadan foydalanish Zamonaviy texnologiyalar maktablarda jismoniy tarbiya o'qitish uslubini o'zgartirdi. Fitnes ilovalari, virtual o'quv dasturlari va onlayn resurslar kabi raqamli vositalardan foydalanish shaxsiylashtirilgan o'rganish tajribasiga imkon beradi. Interfaol platformalar talabalarning taraqqiyotini kuzatishi, fikr-mulohazalarini bildirishi va ularning mahorat darajasiga mos keladigan moslashtirilgan mashqlar tartiblarini taklif qilishi mumkin.[3] Bundan tashqari, texnologiya an'anaviy o'yinlar va mashqlarni yosh avlodni qiziqtiradigan tarzda joriy qilish uchun ishlatilishi mumkin.

Faol ta'lim usullari. Faol ta'lim usullari o'quvchilarning ishtiroki va faolligini rag'batlantiradi, jismoniy tarbiya darslarini yanada dinamik va interaktiv qiladi. Kooperativ o'yinlar, guruhdagi qiyinchiliklar va tengdoshlar tomonidan boshqariladigan tadbirlar kabi usullar jamoada ishlash, etakchilik va muloqot qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu tadbirlar madaniy qadriyatlarni aks ettirishga qaratilgan bo‘lsa, ular nafaqat jismoniy ko‘nikmalarni shakllantiradi, balki milliy tarbiyaning ajralmas qismi bo‘lgan ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni mustahkamlaydi.

Madaniy tadbirlarni qo'shish. Madaniy elementlarni jismoniy tarbiya darslariga integratsiya qilish o'quvchilarni ularning merosi bilan bog'lashning kuchli usuli hisoblanadi. Avlodlar davomida madaniyatning bir qismi bo'lib kelgan an'anaviy sport turlari, raqslar va mashqlar o'quv dasturining bir qismi sifatida o'qitilishi mumkin. Masalan, “kurash” (an’anaviy kurash uslubi) kabi o‘yinlar yoki xalq o‘yinlari o‘quvchilarning jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirish bilan birga, ularning madaniy an’analariga bo‘lgan hurmatini oshirishi mumkin.

Loyihaga asoslangan ta'lim. Loyihaga asoslangan ta'lim (PBL) - bu uzoq vaqt davomida loyiha ustida ishlaydigan talabalarni o'z ichiga olgan ta'lim usuli. PE kontekstida PBL an'anaviy sport turlari bo'yicha tadqiqotlar, madaniy sport kunini tashkil etish yoki milliy o'yinlarning tarixi va ahamiyati haqida taqdimotlar yaratishni o'z ichiga olishi mumkin. Bu usul o‘quvchilarning o‘z madaniy merosi haqidagi tushunchalarini kengaytiribgina qolmay, balki tanqidiy fikrlash, izlanish va taqdimot ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi.[4]

Integratsiyaning afzalliklari: Jismoniy tarbiyada milliy tarbiya

Kengaytirilgan faollik: Talabalar jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida ularning madaniy qadriyatlari va an'analari bilan rezonanslashganda faol qatnashish ehtimoli ko'proq.

Barkamol rivojlanish: Milliy tarbiya tamoyillarini o'z ichiga olgan jismoniy tarbiya nafaqat jismoniy tayyorgarlikka, balki kognitiv, hissiy va ijtimoiy rivojlanishga ham yordam beradi.[5]

Madaniy xabardorlik: Talabalar o'zlarining madaniy ildizlarini chuqurroq tushunadilar, bu esa g'urur va daxldorlik tuyg'usini rivojlantiradi.

Xarakterni shakllantirish: An'anaviy sport va o'yinlar ko'pincha intizom, hurmat va jamoaviy ishlashga urg'u beradi, bular xarakter tarbiyasining muhim tarkibiy qismidir.

Innovatsion usullarni joriy etishdagi muammolar

Ko'p afzalliklarga qaramay, jismoniy tarbiyada ushbu innovatsion usullarni joriy etishda qiyinchiliklar mavjud. Ba'zi umumiy qiyinchiliklarga quyidagilar kiradi:

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Resurslarning yetishmasligi: Maktablarda texnologiyani jismoniy tarbiya darslariga samarali integratsiya qilish uchun zarur jihozlar yoki raqamli vositalar yetishmasligi mumkin.

O'zgarishlarga qarshilik: O'qituvchilar va talabalar o'qitish va o'rganishda an'anaviy yondashuvlarni afzal ko'rib, yangi usullarni qo'llashga qarshi turishlari mumkin.

Madaniy xilma-xillik: Ko'p madaniyatli muhitda barcha o'quvchilarning turli madaniy kelib chiqishiga mos keladigan jismoniy tarbiya darslarini loyihalash qiyin bo'lishi mumkin.

Samarali amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar

Ushbu qiyinchiliklarni bartaraf etish va innovatsion usullarni jismoniy tarbiyaga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun quyidagi strategiyalar tavsiya etiladi:

Pedagoglar uchun treninglar: Pedagoglarni jismoniy tarbiyada texnologiya va innovatsion o'qitish usullaridan foydalanishga o'rgatish uchun malaka oshirish dasturlarini tashkil etish kerak.[6]

Inklyuziv o‘quv dasturlarini loyihalash: Jismoniy tarbiya bo‘yicha o‘quv dasturi o‘quvchilarning turli madaniy kelib chiqishini hisobga olgan holda, milliy tarbiya qadriyatlariga urg‘u berilgan holda inklyuziv bo‘lishi kerak.[7]

Jamiyat ishtiroki: jarayonga ota-onalar va jamiyat a'zolarini jalb qilish madaniy qadriyatlarni mustahkamlashga yordam beradi va talabalarni an'anaviy sport va tadbirlarda faol ishtirok etishga undaydi.

Jismoniy tarbiya fanini milliy tarbiya tamoyillari orqali o‘qitishda innovatsion metodlarni integratsiyalashgan holda o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishini kuchaytiruvchi istiqbolli yondashuv hisoblanadi. Zamonaviy o'qitish strategiyalarini madaniy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish orqali o'qituvchilar yanada qiziqarli va mazmunli o'rganish tajribasini yaratishi mumkin.[8] Bunday yondashuv nafaqat o‘quvchilarning jismoniy imkoniyatlarini yaxshilaydi, balki madaniy g‘urur va o‘zlikni anglash tuyg‘usini uyg‘otadi, zamonaviy ta’lim maqsadlariga mos keladigan har tomonlama rivojlanishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Karimovich M. B. JISMONIY TARBIYA FANINI OQITISH METODLARI //IJTIMOIY FANLARDA INNOVASIYA ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – С. 153-157.
2. Gulmurodovich B. X. JISMONIY TARBIYA O'QITISH METODIKASI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2023. – Т. 10. – №. 4. – С. 141-145.
3. Jomonqulova F. GLOBALLASHUV SHAROITIDA INNOVATSION YONDASHUVCHI MUTAXASISLAR //Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit. – 2024. – С. 320-324.
4. Sharipova A. M. UMUMTA’LIM MAKTABLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA INTERFAOL USULLARNI QO ‘LLASH OMILLARI //Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari. – 2024. – Т. 30. – №. 1. – С. 9-13.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

5. Toyir ogli A. U. Innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish muammolari va yechimlar //E Conference Zone. – 2022. – С. 117-119.
6. Jones, R. L., & Cheetham, R. (2020). Innovative Approaches in Physical Education. Journal of Physical Education Research, 8(2), 45-60.
7. Smith, A. (2021). Cultural Values in Physical Education: A Comprehensive Study. International Journal of Educational Studies, 12(4), 123-137.
8. Carter, M. (2019). Technology Integration in Physical Education: Challenges and Opportunities. Educational Technology & Society, 22(3), 78-92.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mamatqulov Mirzaolim Xaydarali o`g`li**, dotsent, [**Маматкулов, сын Мирзаолима Хайдарали,** доцент,], [**Mirzaolim X. Mamatqulov**, associate professor]; manzil: O‘zbekiston, Namangan viloyati, Namangan shaxri, Boburshox ko‘chasi 161 uy [адрес: Узбекистан, ул. Наманганская область, город Наманган, улица Бобуршоха 161 дом], [address: Uzbekistan, Namangan region, Namangan city, Boburshokh street 161 house.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

O‘QUVCHILARDA BILIM OLISHGA BO‘LGAN IJOBIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISH

© N.Inomova[1]✉, N.S.Temirov[2]✉
[1,2]Farg`ona shahar №25 DMTT, Farg`ona, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada ta'lim tizimida o‘quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish, ularda mustaqil fikrlash, aqliy faollikni oshirish va ta'lim jarayonini samarali tashkil etishga oid masalalar yoritilgan.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – o‘quv jarayonlarida bilish faoliyatini rivojlantirishga ko‘maklashuvchi usul va vositalarni aniqlash, o‘quvchilarning qiziqishini oshirish va ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashga erishishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda ta'lim jarayonida bilish faoliyatini rivojlantirishga oid ilmiy adabiyotlar tahlili va o‘quv jarayonidagi kuzatishlar asos qilib olingan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar o‘quv vaziyatlarini tashkil etish va o‘quvchilarning mustaqil faoliyatga yo‘naltirilganligi bilish jarayonini sezilarli darajada samarador qilganini ko‘rsatdi. Shuningdek, diqqatni jamlash va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish o‘quvchilarning ta'limga bo‘lgan qiziqishini oshirishga xizmat qilgan.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, bilish faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim jarayonlari o‘quvchilarning aqliy faolligini oshirishga va ularda o‘z-o‘zini hurmat qilishni shakllantirishga yordam beradi.

Kalitso'zlar: bilish faoliyati, ta'lim jarayoni, mustaqil fikrlash, mantiqiy tafakkur, diqqatni jamlash, o‘quv vaziyatlari, o‘quvchilar qiziqishi.

Iqtibos uchun: Inomova N, Temirov.N.S. O`quvchilarda bilim olishga bo`lgan ijobiy munosabatlarni shakllantirish. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B 406-414.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗИТИВНОГО ОТНОШЕНИЯ К ОБРАЗОВАНИЮ У СТУДЕНТОВ

© Н. Иномова[1]✉, Н.С.Темиров[2]✉
[1,2]Город Фергана 25-ДМТТ, Фергана, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются вопросы организации образовательного процесса в системе непрерывного обучения, акцент сделан на развитие

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

познавательной активности учащихся, формирование независимого мышления и повышение эффективности образовательных технологий.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — разработка эффективных методов и средств для развития познавательной деятельности учащихся, увеличения их заинтересованности в учебном процессе и повышения качества образования.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования были изучены педагогические и психологические труды, а также проведён анализ образовательного процесса в контексте повышения познавательной активности учащихся.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показывают, что создание учебных ситуаций и привлечение учеников к активной самостоятельной деятельности способствует значительному улучшению их познавательных способностей, концентрации внимания и логического мышления.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: исследование подтвердило, что использование методов активизации познавательной деятельности в учебном процессе позволяет не только улучшить академическую успеваемость, но и развить у учащихся навыки самостоятельного анализа, самооценки и мотивации.

Ключевые слова: познавательная деятельность, образовательный процесс, самостоятельное мышление, логическое мышление, учебные ситуации, интерес учащихся.

Для цитирования: Иномова Н., Темиров Н.С. Формирование позитивного отношения к учебе у студентов.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 406-414.

FORMATION OF POSITIVE ATTITUDES TO EDUCATION IN STUDENTS

© Nafosat Inomova[1]✉, Nabijon S. Temirov[2]✉
[1,2]Fergana city 25-DMTT, Fergana, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the development of cognitive activities in students within the continuous education system, focusing on fostering independent thinking, intellectual activity, and enhancing the effectiveness of educational processes.

AIM: the main goal of the study is to improve students' cognitive abilities by integrating innovative methods and tools, increasing their engagement in the learning process, and enhancing the quality of education.

MATERIALS AND METHODS: the research involved analyzing pedagogical and psychological literature, as well as observing educational practices aimed at expanding students' cognitive activities.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings demonstrated that designing educational scenarios and involving students in active, independent tasks significantly enhanced their cognitive capabilities, attention focus, and logical thinking skills.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

CONCLUSION: the study confirmed that implementing methods to stimulate cognitive activity in the educational process not only improves academic performance but also fosters students' ability to independently analyze, evaluate, and maintain motivation.

Key words: cognitive activity, educational process, independent thinking, logical reasoning, educational scenarios, student engagement, innovative education.

For citation: Nafosat Inomova, Nabijon S. Temirov (2024) 'Formation of positive attitudes towards learning in students', Inter education & global study, (9(1)), pp. 406-414. (In Uzbek).

Mamlakatimizda joriy etilgan uzluksiz ta'lim tizimida olib borilayotgan ijobiy ishlar yo‘nalishi O‘zbekiston Respublikasi "Ta'lim to‘g‘risida"gi Qonunda, нетarlicha qayd etilgan. Belgilangan yo‘nalishlar uzluksiz ta'limning barcha bo‘g‘inlari oldiga yuksak vazifalar qo‘ymoqda.

Kelajagimiz vorislari bo‘lgan yoshlami komil inson sifatida shakllanishlari uchun umuminsoniy va milliy madaniy qadriyatlardan unumli foydalanish, ularni yangi texnika va texnologiya bilan qurollantirish lozim ekanligi qayd etilmoqda. Ta'lim muassasalari, o‘qituvchilar, tarbiyachilar va ota-onalar zimmasiga yuklatilgan murakkab vazifalar davlat ahamiyatiga ega bo‘lib, ularni amaliyotga joriy etish orqali ta'lim va tarbiya texnologiyasini takomillashtirishni, ta'lim olish uzluksizligini puxta va ixcham tizim sifatida ishlashini ta'minlash mumkin.

Bunda ayniqsa, ta'lim tizimi tarbiyalanuvchilarining jismoniy, axloqiy va aqliy etukligini ta'minlash vositalariga alohida e’tibor berish zarur.

Shuning uchun bilim olish, kasbiy tayyorgarlik ta'limning ham obekti, ham subekti hisoblanmish o‘quvchidan mustaqil tafakkurni va aqliy faollikni talab qiladi. Har qanday o‘quv-tarbiyaviy jarayon ota-onalar, o‘qituvchi hamda o‘quvchilar munosabatini ifodalovchi murakkab pedagogik tizim hisoblanadi.

Psixologiyada bilish faoliyatini kengayishida ta'lim jarayonlarining o‘rni haqida Fransiyalik olim J.Godfruaning "Что такое психология" nomli 2-jilddan iborat kitobida antik dunyodan boshlab inson psixikasi, uning qalbi, hislari, xulqi masalalari diqqat markazda bo‘lgan ekanligi, psixologiyaning fan sifatida rivojlanishida faylasuflarning qarashlari, tabiiy fanlar rivoji, 17-asrdan boshlab falsafa fanidan turli fanlarning ajralib chiqishi, 18 va 19-asrlarda Kondilyak, Lokk, Yum yondashuvlari asoslab berilgan. Psixologiyaning bilish jarayonlarining rivojlanishida nemis psixologi va fiziologi Vilgelm Vundt (1832-1920)ning xizmati, uning tomonidan maxsus tajribaviy sinov laboratoriyalarining tashkil etilishi va mohiyati ochib berilgandir.

Rossiyalik psixolog olim R.S.Nemov uch jilddan iborat "Psixologiya" kitobida psixologiya atamasi 16-asrda birinchi marta qo‘llanilganligini, ong va o‘zini kuzatish tufayli inson o‘zidagi psixik xolatlarni o‘rgana borganligini, keyinchalik insonning faoliyati sohasida shu psixik jarayonlarni o‘rganish zarurati etilganligini izohlab bergan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Mazkur holatlarda o‘quvchilar o‘zaro bilish munosabatlari, muloqotga kirishadilar. Bolalarning bilish faoliyatlari hissiy idrok, nazariy tafakkur va amaliy faoliyat birligidir. U ta'limning har bir bosqichida vujudga keladi va muntazam ravishda rivojlanib boradi. Bilish faoliyati o‘quvchilarning ijtimoiy aloqalari va o‘quv faoliyatlarining barcha turlarida mustahkamlanadi. Shu bilan bir qatorda, o‘quvchilar bilish faoliyatining kengayishida o‘quv jarayonlarida muayyan topshiriqlarni bajarishlari ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Pedagogik atamalar lug‘atida bilishga qo‘yidagicha ta'rif beriladi:

1) ta'lim jarayonida o‘quvchi va talabalarga taqdim etilgan o‘quv materialining o‘zlashtirilganlik darajasi;

2) borliq va uning obektiv qonuniyatlarini o‘rganish, o‘zlashtirish, egallash jarayonidir.

Demak, bilish faoliyati jarayonida o‘quvchi taqdim etilgan bilimlarni o‘zlashtiradi va tevarak atrofdagi voqelikni anglab etadi.

Ma'lumki, bizni o‘rab turgan tashqi olamdagi narsa va hodisalarning juda ko‘p belgi va xususiyatlari mavjud. Masalan, narsalarning rangi, ta'mi, hidi, qattiq yoki yumshoqligi, g‘adir-budur yoki tekisligi, harorat va boshqalar. Ana shu narsa va hodisalarning turli xil belgi, xususiyatlarini biz ham turlicha sezgi a'zolarimiz orqali ongimizda aks ettiramiz.

Tevarak-atrofimizdagi narsa va hodisalarning turli xil belgi hamda xususiyatlari har doim ham bizning sezgi a'zolarimizga ta'sir etib turadi. Natijada bizda turli sezgilar hosil bo‘ladi. Chunonchi, nurlarning ko‘zimizga ta'sir qilishi natijasida ko‘rish sezgisi, har xil tezlik va kuchlanishdagi havo to‘lqinlarining qulog‘imizga ta'sir etishi natijasida eshitish sezgisi, nafas olish paytida havo bilan birga burun bo‘shlig‘iga kirgan har turli modda zarrachalarining ta'siri natijasida hid sezgisi, biror narsani qo‘limiz yoki badanimizga tegib ta'sir etish natijasida teri (taktil - biror narsaning terimizga tegishi) yoki bosim sezgisi va shu kabi sezgilar har doim hosil bo‘ladi.

Demak, sezgi deb, atrofimizdagi narsa va hodisalarning sezgi a'zolarimizga bevosita ta'sir etishi natijasida ularning ayrim belgi va xususiyatlarini miyamizda aks ettirilishini aytamiz.

Sezgi bilish jarayonlari ichida oddiy psixologik jarayon bo‘lib, tashqi olamdagi narsa va hodisalarni aks ettiradi. Tashqi olamdan kelayotgan qo‘zg‘atuvchilarning muayyan resteptorlarga bevosita ta'sir etish orqali ayrim belgi va xususiyatlarni va organizm ichki holatini aks ettiradi. Ma'lumki, insondan sezishning dastlabki bosqichi hissiy bilishdan boshlanib, keyinchalik u mantiqiy bilishga o‘tadi. Sezgi ham oddiy psixologik jarayon bo‘lgani bilan uning yuzaga kelishi o‘z-o‘zidan hosil bo‘lmaydi. Ular jumlasiga quyidagilar kiradi:

1. Sezgi a'zolariga ta'sir etadigan narsa va hodisaning bo‘lishi;

2. Sezuvchi apparat, ya'ni analizatorning mavjud bo‘lishi;

Masalan, havoning sovuqligini, temirning qattiqligini, qorning yumshoqligi va boshqalarni sezamiz.

Sezgi idrok bilan bog‘liq bo‘ladi, lekin narsa va hodisani idrok qilishdan oldin uni sezish lozim, shu bois sezgilar materiyaning sezgi a'zolarimizga ta'siri natijasidir. Sezgi

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

axborotlarini qabul qilib, tanlab, to‘plab, har bir sekundda axborotlar oqimini qabul qilib va qayta ishlab miyaga etkazib beradi. Natijada tevarak - atrofdagi tashqi olamni va organizm o‘z ichki holatini adekvat "mos" aks ettirishi hosil bo‘ladi. Sezgi a'zolari tashqi olamning inson ongiga olib kiradigan yo‘llaridan biridir. Ta'lim jarayonida kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ixtiyoriy, barqaror, mustahkam, kuchli, faol ongli diqqatni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoit yaratilishi lozim. Bilish jarayonida mustaqil aqliy faoliyat ko‘rsatish, misollar, masalalar echish, didaktik mashqlar bajarish, takrorlash yordamida ixtiyoriy, ongli diqqat tarkib topadi. 7-8 yoshli bolalarda diqqatni ixtiyoriy tarzda bir nuqtaga jamlash, taqsimlash, ongli ravishda boshqarish ko‘nikmalari shakllanadi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ma'lum darajada o‘z faoliyatlarini mustaqil rivojlantira oladilar. Ular o‘z rejalari, harakatlarining izchilligini so‘z orqali tasvirlab beradilar. Rejalashtirish yordamida o‘quvchilarning ixtiyoriy diqqatlari tarkib topib rivojlanadi. Kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarni bilish faoliyatiga jalb etish turli aqliy faoliyat usullarini taqozo qiladi. O‘quvchilarning bilim zaxiralari moddiy olam haqidagi tasavvurlari yordamida boyib borib bilish faoliyatining shakllanishida o‘quv jarayoni muhim o‘rin egallaydi.

Misol uchun, bolada mantiqiy uylash etilmay turib uni mantiqiy fikr yuritishga o‘rgatish foydasiz. 3-7 yoshli davrdagi bolalarning asosiy faoliyati quyidagicha: predmetli o‘rganish; Individual va predmetli o‘yinlar, jamoaviy syujetli rolli o‘yinlar; Individual va guruhlarda ijod; musobaqa o‘yinlari; munosabat o‘yinlari; ro‘zg‘or mehnati.

Bolalarning bilish jarayonlarida ushbu o‘yinlarning ahamiyati kattadir. Mutaxassislar shaxsning rivojlanishi moddiy olam bilan bog‘liq bo‘lib inson turmush tarzi uning ongini belgilaydi, deb hisoblaydilar. Insonning bolalikdagi rivojlanishida o‘quv-biluv faoliyati muhim o‘rin tutadi. O‘quvchilar bilish faoliyatining kengayishi, birinchi navbatda, ularning ilmiy hodisalar, fikrlar, g‘oyalar, dalillar va xalqning ijtimoiy tajribasini o‘zlashtirishlari natijasida amalga oshadi. Pedagogika fanida rivojlanish va o‘qitishning o‘zaro aloqadorligi o‘ziga xos tarixiy taraqqiyot yo‘liga ega. Dastlab, pedagoglar o‘quvchilarning rivojlanishi o‘z-o‘zidan amalga oshadi, degan fikrni ilgari surganlar. Ta'limning rivojlanish ta'sirini aniqlaganlaridan so‘ng, ular bu ta'sirning beixtiyor xarakterga ega ekanini ta'kidlaganlar. SHu bilan bir qatorda, o‘quvchilarni o‘qitish va aqliy rivojlantirish muammosi bo‘yicha shaxsiy nuqtai nazarlar vujudga keldi.

Mazkur nuqtai nazarning asosiy mohiyati yaxshi tashkil etilgan o‘quv jarayoni o‘quvchi rivojlanishini jadallashtiradi. Ta'lim nafaqat yakunlangan turkumlarda quriladi.

Ushbu yondashuv asosida pedagogika fanida ta'limda faoliyatli, individual, tabaqalashgan yondashuv nazariyasi vujudga keldi. Shaxsning rivojlanish jarayonida bir xillik mavjud emas.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun bu vaqt obrazli tafakkur qilish asosida intellectual rivojlanish davridir. Bu asosan o‘quv-biluv jarayonida amalga oshadi. O‘quv biluv jarayonida shaxsning boshqa jihatlari rivojlanmaydi. Biz o‘quvchilar uchun etakchi bo‘lgan rivojlanish yo‘nalishini asoslashga harakat qilamiz. Intellektual rivojlanishda o‘z-

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

o‘zini hurmat qilishning asosini o‘quvchilarning shaxsiy ijobiy tajribasi tashkil qiladi. Bu o‘quv-biluv jarayonida namoyon bo‘ladi.

Kuzatishlar shuni ko‘rsatmoqdaki, aksariyat o‘quvchilarda bunday tajriba mavjud emas. O‘z faoliyati natijasidan qoniqmaslik o‘quvchilar o‘z-o‘zlarini hurmat qilishlarining asosini tashkil eta olmaydi. Bu yo‘nalishda muhim o‘rin egallaydigan qonuniyatlardan biri o‘quvchilarda muayyan o‘quv vaziyatlarida bilish faoliyatining kengayishi, shaxsiy tenglik hamda o‘z-o‘zlarini hurmat qilishdan iborat. Bu o‘quvchilar faoliyatlari orqali namoyon bo‘lib bilish jarayonida yo‘l qo‘yilgan xatolar o‘quvchining kayfiyati va rivojlanishiga muayyan ta'sir ko‘rsatadi. O‘quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etish jarayonida o‘qituvchi o‘z oldiga bu faoliyatni qanday kengaytirish kerak, degan savolni qo‘yishi lozim. Mavjud ilmiy manbalarning tahlili va amalga oshirilgan kuzatishlar natijasida o‘quvchilardagi bilish faoliyati quyidagi tarkibiy qismlardan iborat: bilish qiziqishlari; o‘quv maqsadlari; hissiyotlar: shaxsiy bezovtalik va hissiy barqarorlik; yutuqlarni qo‘lga kiritish va muloqot qilishga bo‘lgan ehtiyoj; intellektual layoqatlilik va muloqotga kirishuvchanlik; shaxsiy tajribalar hamda ko‘nikmalar.

Rus fiziologiyasi va ilmiy psixologiyasining atokdi namoyondasi I. M. Sechenovning (1829—1905) «Bosh miya rsflekslari» degan mashxur asari 1863 yilda bosilib chiqdi. «Insondagi psixik va fiziologik jarayonlar—degan edi Sechenov—bu bir xil tartibdagi hodisalar, bir-biriga yaqin real dunyoga xos bo‘lgan hodisalardir».

Sechenov psixik jarayonlarning asosi bosh miya reflekslaridir, degan ta'limotni ilgari surdi. Sechenov davomchisi I. P. Pavlov oliy nerv faoliyati fiziologiyasiga doir mashhur asarlarida psixik moddiy substrat faoliyatidagi asosiy konuniyatlarni va ayrim jarayonlarning nerv-fiziologik mexanizmlarini ochib berdi. Izlanishlarimizning asosini muayyan o‘quv vaziyatlarida o‘quvchilarning bilish faoliyatlarini kengaytirishning samarali yo‘llarini tashkil qiladi. O‘z-o‘zini hurmat qilish har bir shaxsning tahliliy sifatidir. Buning tarkibini tahlil qilish orqali o‘quvchining mayllari, qadriyatlari, tayanadigan qoidalarini aniqlashga muvaffaq bo‘lindi.

O‘quv-biluv jarayonida bilish faolligini rivojlantirishga bag‘ishlangan tadqiqotlarda o‘quvchilarning mustaqilligidan kelib chiqqan holda ular faolligini ta'minlash uch yo‘nalishga ajratilgan: namunaga asoslangan taqlidiy; izlanuvchilikka asoslangan ijrochilik; ijodiy bilish faoliyati. Taqlidiy faoliyat harakatning tayyor namunalari asosida hosil bo‘ladi. Ideal tarzda bo‘lgani singari, predmetlilik asosida ham o‘quvchilarni tirishqoq bo‘lishga undaydi. Izlanuvchilikka asoslangan ijrochilik faoliyati tadqiqotchilik faoliyati bilan qiyosiy tarzda o‘qituvchi tomonidan taklif etilgan muammoli vaziyatlarni echish yo‘llarini mustaqil tarzda izlashdan iborat. Ijodiy faoliyat esa bilish faoliyati hosil bo‘lishining yuqori shakli sifatida muammolarni echishning yangi, o‘ziga xos usullarini izlash, o‘z xattiharakatlarini mustaqil boshqarishning yuqori ko‘rsatkichlarini namoyon qilish hamda mazkur darajani shaxsiy faollik bilan qiyoslash mumkin.

An'anaviy ta'lim sharoitida bilish faoliyati o‘qituvchining o‘quvchilarga tayyor bilimlarni o‘zlashtirishga yo‘naltirilgan harakati sifatida tushuniladi. Mutaxassislar bosqichma-bosqich bilish faoliyatining yangi darajalariga o‘tish zarurligini tushuna

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

boshladilar. Dastlab bilimlarning muayyan qismi, keyinchalik esa barcha axborotlar o‘quvchilarga tayyor tarzda uzatilmasligi lozimligini mutaxassislar nazariy jihatdan asoslashga muvaffaq bo‘ldilar. O‘qituvchi o‘quvchilarga muloqot asosida taqdim etadigan axborotlarning muayyan qismi mustaqil izlanish uchun asos bo‘lishiga erishish nazarda tutilmoqda.

O‘quvchilarning bilish faoliyatlarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan ilmiy yondashuvlar ikkita asosiy yo‘nalishni o‘z ichiga qamrab oladi:

1. Didaktik yondashuvlar. Bunda asosiy e'tibor o‘qituvchilar faoliyati, o‘quvchilarning bilish faoliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan metodik vositalarning o‘rnini o‘rganishga qaratilgan.

2. Psixologik yondashuv. O‘quvchilar o‘zlarining psixologik-pedagogik xususiyatlarini hisobga olgan holda bilish faoliyatidan foydalanadilar. Bilish jarayonining barcha darajalarini tahlil qilishdan ko‘zda tutilgan maqsad - uning turlarini aniqlashdan iboratdir. Chunki bilish turlari ta'lim jarayonida o‘quvchilarning o‘zlashtirish usuli sifatida namoyon bo‘lishi lozim. SHu bois, bilish faoliyatini o‘zlashtirishning turlarini aniqlashni o‘z oldimizga maqsad qilib qo‘yganmiz. O‘quvchining bilish faoliyati muayyan ko‘rinishlar, shakllar, vositalar, usullar, yo‘llar, metodlar yordamida amalga oshiriladi. SHunga ko‘ra, quyidagilarni ta'kidlash mumkin: tabiiy sharoitdagi maktab amaliyotida bilish faoliyatini turli-tuman ko‘rinishlarda vujudga keltirish; o‘quvchi bilish faoliyatining hosil bo‘lish turlari, ko‘rinishlari, usullari, shakllari, metodlariga ega bo‘lishi; o‘qituvchilar bilish faoliyati turlarining yagona tasnifi mavjud emas.

Bilish faoliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan o‘quv jarayonlari loyihalashtirilganda umumlashgan bilish ko‘nikmalari o‘z-o‘zidan vujudga kelmaydi. CHunki mazkur jarayonda maqsadga yo‘naltirilgan maxsus o‘quv vaziyatlari amalga oshadi. SHu bilan bir qatorda, o‘quvchilarni umumlashgan ko‘nikmalarni egallashga tayyorlashning muhim tarkibiy qismi ularda xususiy xarakterdagi o‘quv-biluv ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat.

O‘quvchining bilish faoliyatini rivojlantirishda o‘quv vaziyatlari o‘ziga xos didaktik ahamiyat kasb etadi. O‘quv faoliyati shunday vositaki, uning yordamida o‘quvchi o‘quv predmeti mazmunini o‘zlashtirishga intiladi. O‘quvchi faoliyati o‘quv predmeti mazmunini o‘zlashtirishga yo‘naltiriladi. Ma'lumki, o‘qituvchi o‘quvchi faoliyatini boshqarish holatini vujudga keltiradi. Bu jarayon o‘quvchi o‘z faoliyatini mustaqil boshqarish imkoniyatiga ega bo‘lgunga qadar uzluksiz tarzda davom etadi. Bu jarayonda o‘qituvchining vazifasi o‘quvchining mayllarini hisobga olish, rejalashtirish, uning faoliyatini nazorat qilish va tuzatishdir.

O‘rganish o‘quvchida o‘z xatti-harakatiga ishonch tug‘diradi. Mazkur ishonchni egallash boshlang‘ich ta'lim jarayonida amalga oshiriladi. Bunga o‘quvchining bilish faoliyatini rivojlantirish orqali erishiladi. Bugungi kunga kelib aksariyat o‘quvchilar o‘z bilim zahiralarini kengaytirishga intilmayotganiga guvoh bo‘lishi mumkin. Ular darslarda faol ishtirok etmaydilar, o‘quv jarayonidan tashqaridagi erkin faoliyatiga ko‘proq qiziqadilar. Buning sabablarini izlash va bartaraf etish pedagogikaning ustuvor masalalaridandir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

O‘quvchilar maktabga borar ekanlar, o‘qituvchilar va sinfdoshlarining mehr-muhabbati, e'tiborini qozonishiga harakat qiladilar.

Muammoning echimi uzluksiz ta'limning o‘ta muhim masalalaridan biridir. Bugungi kunda "o‘quvchi nima uchun sinfdan-sinfga o‘tgan sari o‘qishga bo‘lgan qiziqishni yo‘qotadi?", "Bunga kim aybdor, o‘qituvchimi yoki o‘qitish metodlarimi?", "O‘quvchining bilish jarayoniga bo‘lgan qiziqishini uyg‘otishda o‘qituvchi qanday o‘rin egallaydi?", "O‘qituvchi qanday qilib, nima yordamida o‘quvchilarda o‘quv-biluv jarayoniga bo‘lgan qiziqishni oshira oladi, bunda qanday vositalardan foydalanish kerak?" kabi savollar o‘z echimini kutmoqda.

Pedagoglarning e'tirof etishlaricha, o‘quvchining muvaffaqiyatlari uning o‘quv-biluv faoliyatiga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. O‘qishga bo‘lgan qiziqish o‘quvchilarda bilimlarni muvaffaqiyatli o‘zlashtirshdan ruhlangandagina vujudga keladi. O‘quvchi mehnati jarayonida quvonchini his qilsa, qiyinchiliklarni bartaraf etganligidan faxrlansa, o‘quv jarayoniga alohida qiziqish bilan qaray boshlaydi. SHuning uchun ham o‘qituvchi o‘quvchilarga o‘quv mehnatidan quvonish vaziyatini yaratishi kerak. O‘quvchilar qalbida g‘urur va o‘z muvaffaqiyatlariga loyiqlik hissini tarkib toptirish lozim. Muvaffaqiyat har bir o‘quvchi erisha olishi uchun qulay bo‘lgan o‘quv vaziyatini vujudga keltirish orqali ta'minlanadi. Mutaxassislar o‘quv vaziyatida o‘quvchining bilish ehtiyojlarini qondirish uning rivojlanishida muhim o‘rin egallashini ta'kidlab kelmoqdalar. Agar o‘quvchiga o‘quv vaziyatida muvaffaqiyat qozonish imkoniyati berilsa, u hayotda ham to‘g‘ri yo‘l tanlay oladi.

Xulosa qilib aytganda, o‘quv vaziyatini vujudga keltirish o‘quvchining bilish faoliyatini rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratishini har tomonlama asoslashga harakat qilmoqdalar. Agar o‘quvchi bilishga intilsa, bilim olishga ehtiyoj sezsa, ularda sog‘lom mayllar va qiziqishlar hosil bo‘ladi va ular bilish jarayonida muvaffaqiyat qozonadilar.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Maxmudov, Q. S. O. G. L., Shayxislamov, N. Z. O. G. L., & Jo, B. B. O. G. L. (2020). O‘zbek va xorijiy tillarda antonimlar tavsifi, o‘rni va ularnig turli jihatdan tasniflanishi. Science and Education., (Special Issue 3).
2. Juraboyev, B. B. (2020). Nemis tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuv. Science and Education, 7(7), 215-220.
3. Joraboyev, B. B. O. (2021). Using authentic materials on english lessons. Academic research in educational sciences, 2(2).
4. Joraboyev, B. (2020). Nemis tilida juft otlar va ulaming o‘zbek tilida ifodalanishi. Science and Education, 1(Special Issue 4).
5. Журабоев, Б. (2020). Мотивированные люди для удовлетворения своих собственных потребностей. Academic research in educational sciences, (3).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

6. Juraboyev, B. B. U. (2021). Problems and solutions for online teaching and learning of foreign languages. Academic research in educational sciences, 2(Special Issue 2).
7. Samarova, S. (2018). Forming Creative Vision of Person as Universal Method Enhancing Creativity. Eastern European Scientific Journal, (6).
8. Samarova, S. R. (2019). Methods and technologies for the development of creative thinking of pupils. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 7(10), 37-43.
9. Samarova, S. R., & Mirzayeva, M. M. (2020). The problem of the formation of creative abilities of students in foreign psychology. An International Multidisciplinary Research Journal, 10(5), 1937-1943.
10. Рахманова, М. К. (2019). Ёшларнинг маънавий тарбиясида кддимги Урта Осиё маънавий-маданий меросининг аҳамияти. "Глобаллашув шароитида ватанпарварлик тарбиясининг маънавий-маърифий технологиялари" республика илмий-амалий конференцияси, 206-209.
11. Рахманова, М. К. (2019). Изучение стратегии обучения. Приориоритетные векторы развития промышленности и сельскогохозяйства материалы II международной научно-практической конференции, 7, 95-101.
12. Рахманова, М. К. (2019). Талабаларда ижтимоий фаолликни ривожлантиришнинг назарий методологик асослари. Халк таълими, (1), 24-29.
13. Рахманова, М. К. (2019). Таълим технологиялари оркали касб танлашда онгли муносабатни шакллантириш. Халқаро илмий-амалий конференцияси, 323-326.
14. Рахманова, М. (2020). Таълим жараёнида ўқув мунозараларини ташкил этишда ўқитувчининг педагогик махорати, ижодкорлиги ва фаоллиги. "Oriental Art and Culture" Scientific-Methodical Journal, 4(4), 68-73.
15. Ражабова, И. Т. (2020). Лингводидактические аспекты глаголов, выражающие перемещения, на уроках русского языка с учащимися с узбекским языком обучения. Academic research in educational sciences, (4).

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Nafosat Inamova,** psixolog, [**Нафосат Инамова**, психолог], [**Nafosat Inamova,** psychologist]; manzil: 150100, O'zbekiston, Farg'ona viloyati, Shahar: Farg'ona, Shifokorlar ko'chasi, 62A [адрес: 150100, Узбекистан, Ферганская область, Город: Фергана, улица Доктор, 62A], [address: 150100, Uzbekistan, Fergana region, City: Fergana, 62A, Yekadalar street]

✉**Temirov Nabijon Soli o`g`li**, professor, [**Темиров Набиджон Соли огли**, профессор], [**Nabijon S. Temirov** doctor of sciences]; manzil: 150100, O'zbekiston, Farg'ona viloyati, Shahar: Farg'ona, Shifokorlar ko'chasi, 62A [адрес: 150100, Узбекистан, Ферганская область, Город: Фергана, улица Доктор, 62A], [address: 150100, Uzbekistan, Fergana region, City: Fergana, 62A, Yekadalar street].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

FILOLOGIYA TA’LIM YO’NALISHI TALABALARINI MATN BILAN ISHLASH BO‘YICHA MALAKASINI OSHIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR

© M.N. Xojayeva[1]✉
[1]Namangan davlat pedagogika instituti, Namangan, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada filologiya ta’lim yo‘nalishi talabalarining matn bilan ishlash bo‘yicha malakasini oshirish, ularning duch kelayotgan muammolari va ushbu muammolarni hal etish bo‘yicha amaliy yechimlar tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – filologiya ta’lim yo‘nalishi talabalarining matn bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirish va bu jarayonda tanqidiy pedagogika, o‘qish materiallarini diversifikatsiya qilish hamda texnologiyalardan foydalanishning afzalliklarini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda matn bilan ishlash metodologiyasi va filologik ta’lim jarayonida qo‘llanishi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar ko‘rsatdiki, tanqidiy fikrlash va turli janrlar bilan ishlashga asoslangan yondashuv yordamida talabalar matnni tahlil qilish va tushunish bo‘yicha malakalarini sezilarli darajada oshirgan. Shuningdek, texnologiyalarni o‘quv jarayoniga integratsiya qilish talabalar o‘rtasida matn bilan ishlashga bo‘lgan qiziqishni kuchaytirgan.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, matn bilan ishlash bo‘yicha metodologiyalarni takomillashtirish filologiya talabalarining akademik va professional muvaffaqiyatlariga hissa qo‘shadi.

Kalit so‘zlar: filologiya, matn ko‘nikmalari, tanqidiy fikrlash, o‘qishni tushunish, matn tahlili, pedagogika, ta’limda texnologiya, tilshunoslik.

Iqtibos uchun: Xo‘jayeva M.N. Filologiya ta’lim yo‘nalishi talabalarini matn bilan ishlash bo‘yicha malakasini oshirish: muammolar va yechimlar. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.415-420.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАВЫКОВ ТЕКСТОВОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ФИЛОЛОГИ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ

© М.Н. Ходжаева[1]✉
[1]Наманганский государственный институт иностранных языков, Наманган, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются проблемы и решения, связанные с совершенствованием навыков текстовой работы студентов-филологов, а также их роль в образовательном процессе.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — повысить уровень подготовки студентов-филологов в работе с текстами, используя интеграцию критической педагогики, диверсификацию учебных материалов и современные технологии, а также выявить преимущества таких подходов в формировании текстовых компетенций.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании был проведён анализ научной литературы по текстовой работе и её применению в образовательном процессе филологических направлений.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что внедрение критического подхода, расширение репертуара учебных текстов и использование технологически усовершенствованных инструментов значительно повышают навыки анализа, интерпретации и критического мышления студентов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что применение современных методик текстовой работы в филологических вузах способствует более глубокому пониманию текстов и улучшению образовательного процесса.

Ключевые слова: филология, текстовые навыки, критическое мышление, понимание прочитанного, анализ текста, педагогика, технологии в образовании, лингвистика.

Для цитирования: Ходжаева М.Н. Совершенствование навыков текстовой работы студентов-филологов: проблемы и решения. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 415-420.

IMPROVING TEXT-WORKING SKILLS OF PHILOLOGICAL STUDENTS: PROBLEMS AND SOLUTIONS

© Malika N. Xodjaeva[1]✉
[1]Namangan State Institute of Foreign Languages named after I.Ibrat, Namangan, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the problems and solutions related to improving the text-working skills of philological students and their role in the educational process.

AIM: the main objective of the study is to enhance the level of philological students' preparation for working with texts by integrating critical pedagogy, diversifying reading materials, and using modern technologies, as well as identifying the advantages of these approaches in developing text-related competencies.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on text-working methodologies and their application in the educational process in philological fields.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that implementing a critical approach, expanding the repertoire of study texts, and using technology-enhanced tools significantly improved students' skills in text analysis, interpretation, and critical thinking.

CONCLUSION: the study results confirmed that applying modern text-working methods in philological education contributes to a deeper understanding of texts and enhances the overall educational process.

Keywords: philology, text skills, critical thinking, reading comprehension, text analysis, pedagogy, technology in education, linguistics.

For citation: Malikakhon N. Khojaeva. (2024) 'Improving text-working skills of philological students: problems and solutions', Inter education & global study, (9(1)), pp. 415-420. (In Uzbek).

Matni tahlil qilish, tushunish va talqin qilish ona-tili fanida asosiy o‘rin tutadi, bu o‘quvchilardan til, adabiyot va madaniyat haqida chuqur va nozik tushunchalarni shakllantirishni talab qiladi.[1] Biroq, ko'plab talabalar ushbu ko'nikmalar bilan kurashadilar, ularning akademik o'sishi va kasbiy tayyorgarligiga to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ushbu muammolarni hal qilish filologiya sohasida talabalarning matn bilan ishlash qobiliyatlarini oshirish, shu orqali ularni ham akademik, ham kasbiy kontekstda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan tahliliy, izohlash va ifodalash qobiliyatlari bilan jihozlash uchun muhim ahamiyatga ega.[2] Ushbu maqolada filologiya talabalarini matnlar bilan ishlashga o‘rgatishda uchraydigan umumiy muammolar ko‘rib chiqiladi va o‘qituvchilar talabalarning natijalarini yaxshilash uchun amalga oshirishi mumkin bo‘lgan maqsadli yechimlar taqdim etiladi. Ko'pgina talabalar tanqidiy tahlil qilish bilan kurashadilar, ko'pincha chuqurroq talqin qilmasdan matnlarga sirt darajasida yondashadilar. Ushbu cheklov tanqidiy fikrlash bo'yicha tuzilgan treningning yo'qligi va tahlildan ko'ra esda saqlashga e'tibor berish tendentsiyasidan kelib chiqadi.

Talabalarning matnlarga ta'siri ma'lum janrlar yoki lingvistik shakllar bilan cheklanishi mumkin, bu ularning turli yozish uslublari, ritorik vositalar va madaniy kontekstlarga moslashish qobiliyatini cheklaydi. Ushbu tor ta'sir notanish yoki murakkab matnlarni tahlil qilishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Filologiya dasturlari ko'pincha nazariy bilimlarga ustunlik beradi, garchi muhim bo'lsa-da, ba'zan matnni tahlil qilish va sharhlash uchun zarur bo'lgan amaliy ko'nikmalarni soya qilishi mumkin. Bu o'quvchilarning bilimlarini samarali qo'llashga tayyor bo'lmasligi mumkin.[3] Texnologiya matn tahlilini kuchaytirishi mumkin bo'lsa-da, ba'zi talabalar tushunish va talqin qilishda yordam beradigan raqamli vositalar bilan tanish bo'lmasligi mumkin. Bundan tashqari, an'anaviy o'qitish usullari har doim ham ushbu texnologiyalarni o'z ichiga olmaydi, bu

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

talabalarning raqamli matn tahlilini o'rganish imkoniyatlarini cheklaydi. Filologiya yo'nalishi talabalari uchun tilni bilish samarali matn bilan ishlash uchun asosdir. Lug'at, grammatika yoki lingvistik bilimlardagi bo'shliqlar, ayniqsa, tarixiy yoki klassik adabiyotlarda o'quvchilarning matnlarni to'g'ri tushunish va tahlil qilish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin. Ushbu to'siqlarni bartaraf etish uchun o'qituvchilar matn ko'nikmalarini rivojlantirishga har tomonlama yondashuvni rivojlantirish uchun mo'ljallangan bir qator strategiyalardan foydalanishlari mumkin:[4]

1. "Tanqidiy fikrlash"ni o'quv dasturiga integratsiyalash. O'qituvchilar o'quvchilardan matnlarni so'roq qilish, sharhlash va tanqid qilishni talab qiladigan mashqlarni o'z ichiga olgan holda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishi mumkin. Sokratik savol-javob, munozara sessiyalari va aks ettiruvchi jurnallar kabi usullar o'quvchilarda analitik fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi.[5] Talabalarni taxminlarga qarshi chiqishga va bir nechta istiqbollarni o'rganishga undash ularning matnlarga bo'lgan munosabatini chuqurlashtiradi va nozik tushunishga yordam beradi. Talabalarni turli janrlar, tillar va tarixiy kontekstlar bilan tanishtirish ularning turli uslublar va madaniy nuanslar bilan tanishishini kengaytiradi. Talabalar turli davrlar, mintaqalar va mualliflarning asarlarini tahlil qilish orqali turli til va adabiy usullarni tanib olish va sharhlash qobiliyatiga ega bo'ladilar. O'qish materiallarining bu kengaytirilgan repertuari nafaqat ularning matn ko'nikmalarini yaxshilaydi, balki murakkab yoki notanish matnlarni tushunishda moslashuvchanlikni rivojlantiradi.

2. Nazariyani amaliy qo'llash bilan muvozanatlash. Nazariya va amaliyot o'rtasidagi tafovutni bartaraf etish uchun filologiya dasturlari matnga izoh berish, guruh muhokamalari va amaliy tadqiqotlar kabi ko'proq amaliy mashg'ulotlarni o'z ichiga olishi kerak. Nazariyani amaliy qo'llash talabalarga lingvistik tushunchalarni bevosita matnlarga qo'llash imkonini beradi, nazariy asoslar haqidagi tushunchalarini mustahkamlaydi, shu bilan birga ularning tahliliy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Talabalardan matnlarni mustaqil izohlash va baholashni talab qiladigan topshiriqlar matn ishiga bo'lgan ishonchini oshiradi. Matnni tahlil qilish dasturlari, muvofiqlashtirish dasturlari va onlayn annotatsiya platformalari kabi raqamli vositalar talabalarning matnlar bilan ishlash qobiliyatini sezilarli darajada oshirishi mumkin. O'qituvchilar texnologiyani o'quv dasturiga integratsiyalashlari, talabalarni Voyant Tools, AntConc va boshqa lingvistik dasturlar kabi vositalardan foydalanishga o'rgatishlari kerak. Ushbu manbalar talabalarga mavzular va so'z chastotalarini kuzatishdan stilistik naqshlarni o'rganishgacha bo'lgan matnni chuqur tahlil qilish imkonini beradi.[6] Talabalarni ushbu vositalar bilan tanishtirish orqali o'qituvchilar ularga zamonaviy filologiyada tobora dolzarb bo'lgan raqamli ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam berishlari mumkin. Tilni bilishdagi kamchiliklarni bartaraf etish uchun o'qituvchilar lug'atni rivojlantirish, grammatikani tekshirish va tarixiy til shakllarini kontekstual tahlil qilishga qaratilgan tilni boyitish mashg'ulotlarini o'tkazishlari mumkin. Seminarlar, intensiv o'qish mashg'ulotlari va lug'atni rivojlantirish mashqlari o'quvchilarning asosiy til ko'nikmalarini mustahkamlaydi, ularga matnlarga ravonlik va ishonch bilan yondashish imkonini beradi.[7] Filologiya talabalarining ehtiyojlariga

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

moslashtirilgan tillarni bilish dasturlari ularning matnlarni sharhlash va tahlil qilish qobiliyatini sezilarli darajada oshirishi mumkin.

Amaliy ilovalar strategiyalari maqsadli tadbirlar va o'quv rejasiga mos keladigan kurs komponentlari orqali amalga oshirilishi mumkin. Bunga misollar kiradi:

Matnni hamkorlikda tahlil qilish loyihalari: Talabalar murakkab matnlarni birgalikda tahlil qiladigan guruh loyihalarini belgilash hamkorlikda o‘rganish va muammolarni jamoaviy hal qilishga undaydi, o‘quvchilarning tanqidiy fikrlash va talqin qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

O'qishlar bo'yicha haftalik mulohaza insholari: Talabalardan qisqa insholarda o'qiganlari haqida mulohaza yuritishlarini talab qilish faol ishtirok etishga yordam beradi va ularga shaxsiy talqinlarni rivojlantirishga, tanqidiy fikrlashni kuchaytirishga imkon beradi.

Raqamli asboblar bo'yicha tematik seminarlar: Matnni tahlil qilish uchun maxsus raqamli vositalar bo'yicha seminarlar o'tkazish amaliy tajribani ta'minlaydi va talabalarga turli tahliliy yondashuvlar bilan tajriba o'tkazish imkonini beradi.

Madaniyatlararo o'qish dasturlari: Bir nechta madaniy kontekstdagi matnlarni o'z ichiga olgan o'qish ro'yxatlarini taklif qilish o'quvchilarning talqin qilish ko'nikmalarini kengaytirib, ularni yanada moslashuvchan va madaniy jihatdan xabardor qiladi.[8]

Xulosa. Filologiya yo’nalishi talabalarining matn malakasini oshirish ularning o‘quv va kasbiy muvaffaqiyatlari uchun zarurdir, chunki bu ko‘nikmalar ularning lingvistik va adabiy ekspertizasining asosini tashkil qiladi. Cheklangan tanqidiy fikrlash, turli xil o'qish materiallarining etishmasligi va amaliy qo'llashning etarli emasligi kabi umumiy muammolarni hal qilish orqali o'qituvchilar o'quvchilarni matnlar bilan chuqur shug'ullanish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalar bilan jihozlashlari mumkin. Texnologiyani integratsiyalash, o'qish tanlovlarini kengaytirish va tanqidiy fikrlash mashqlarini kiritish matn ko'nikmalarini rivojlantirishga har tomonlama yondashish imkonini beradi. Ushbu maqsadli yechimlar orqali filologiya talabalari matnni tahlil qilishda ko'proq malakaga ega bo'lishlari mumkin, matnlarni tanqidiy tushuncha va madaniy sezgirlik bilan sharhlash va baholashga qodir. Bu yaxshilanishlar ularni nafaqat kelajakdagi ilmiy izlanishlarga tayyorlaydi, balki tilshunoslik va adabiyotning kengroq sohasiga mazmunli hissa qo‘shish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Mirzayeva, Oynisa Shermat qizi. "FILOLOGIYA FANLARINI RIVOJLANTIRISH YO‘LIDAGI TADQIQOTLAR." Educational Research in Universal Sciences 2.5 (2023): 499-507.
2. Irgasheva, Nasiba. "FILOLOGIYA FANLARI TA'LIMI MAZMUNIDAGI YANGILIKLAR." Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences 3.12 (2024): 140-145.
3. Mashhura, Qurbonova. "BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA MATNLAR BILAN ISHLASHDA USULLARI." Ustozlar uchun 55.2 (2024): 158-163.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

4. Shukurovna, Haqulova Gulnora. "ONA TILI DARSLARIDA MATN BILAN ISHLASH." Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi 18.2 (2024): 67-71.
5. Farxodovna, Fozilova Mohigul. "TIL TA'LIMIDA MATN BILAN ISHLASH ORQALI O 'QUVCHILAR MA'NAVIYATINI SHAKLLANTIRISH." Konferensiyalar| Conferences. Vol. 1. No. 10. 2024.
6. Sirojiddin o'g'li, Salohiddinjon Sayfiyev, and Rahimjonov Masrur Nugmanovich. "Ona tili darslarida matn bilan ishlash."Modern education and development 12.3(2024):5-18.
7. Salisheva, Zilola. "O 'ZBEK TILINI IKKINCHI TIL SIFATIDA O 'QITISHDA MATN BILAN ISHLASHNING O 'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI." QUALITY OF TEACHER EDUCATION UNDER MODERN CHALLENGES 1.1 (2023): 405-409.
8. To'ymurodovna, Nazarova Dilnavoz. "ONA TILI DARSLARIDA MATN BILAN ISHLASHNING INNOVATSION USULLARI." Научный Фокус 1.2 (2023): 655-663.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xojayeva Malikaxon Nosirjon qizi**, mustaqil tadqiqotchi [**Ходжаева Маликахон Носиржон кизи**, независимый исследователь,] [**Malika N. Xodjaeva**, independent researcher]; manzil: Namangan viloyati, To'raqo'rg'on tumani, "Yangiobod" MFY, Saodat ko'chasi, 28-uy, [адрес: Узбекистан, Наманганская область, Туракурганский район, МФЙ «Янгиобод», улица Саодат, дом 28], [address: Uzbekistan, Namangan region, Turakurgan district, "Yangiobod" MCG, Saodat street, house 28].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

MAQSADGA ERISHISH UCHUN GURUH YONDASHUVLARINI SOLISHTIRISH VA TAQQOSLASH

© Z.S. Mahmudova[1]✉

[1]Mirzo Ulug`bek nomidagi O`zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali, Jizzax, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada turli guruh yondashuvlari orqali maqsadga erishish masalalari tahlil qilinadi. guruh dinamikasi, shaxsiy hissalar va guruhning umumiy maqsadlariga yetishish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik ko‘rib chiqiladi. tadqiqot nazariyalar va real hayotiy holatlarni o‘rganishga asoslangan.

MAQSAD: ushbu tadqiqotning maqsadi funksional guruh yondashuvi, ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi va guruh birlik yondashuvlarini taqqoslash va baholashdan iborat. maqsadga erishishda ushbu yondashuvlarning samaradorligi va qo‘llanilish imkoniyatlari o‘rganiladi.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot mavjud ilmiy adabiyot va nazariyalarni tahlil qilishga asoslangan. shuningdek, futbol jarimalarida guruh jarayonlarini videotasvir asosida o‘rganish kabi real holatlar o‘rganildi. nazariy va empirik uslublar guruh tuzilmasining maqsadga erishishga ta’sirini baholash uchun qo‘llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tahlil natijalari guruh yondashuvlari maqsadga erishish jarayonida muhim rol o‘ynashini ko‘rsatdi. funksional yondashuvlar vazifa bajarish va strukturaga asoslangan o‘zaro munosabatlarni rag‘batlantiradi. ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi umumiy guruh identifikatsiyasi va birlikni kuchaytiradi, guruh birlik yondashuvlari esa ishonch va hamkorlikni oshiradi. tadqiqotda yondashuvlarning vazifalar va maqsadlar bilan uyg‘unlashtirilishi samaradorlikni oshirishi aniqlangan.

XULOSA: guruh ishida maqsadga erishishni kuchaytirish uchun ko‘p qirrali yondashuv tavsiya etiladi. funksional yondashuv, ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi va guruh birlik strategiyalarining elementlarini birlashtirish orqali guruhlarning maksimal samaradorligi ta’minlanadi. guruhning o‘ziga xos dinamikasi va maqsadlariga mos keluvchi yondashuvni tanlash samaradorlikni oshirish uchun zarurdir.

Kalitso‘zlar: guruh dinamikasi, funksional guruh yondashuvi, ijtimoiy identifikatsiya nazariyasi, guruh birlik, maqsadga erishish, jamoaviy jarayonlar, taqqoslash tahlili.

Iqtibosuchun: Mahmudova. Z. S. Maqsadga erishish uchun guruh yondashuvlarini solishtirish va taqqoslash.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.421-434.

СРАВНИВАТЬ И ПРОТИВОПОСТАВЛЯТЬ ГРУППОВЫЕ ПОДХОДЫ К ДОСТИЖЕНИЮ ЦЕЛИ

© З.С. Махмудова[1]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

[1]Джизакский филиал Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека, Джизак, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: статья посвящена анализу различных групповых подходов в достижении целей. Рассматриваются взаимосвязь групповой динамики, индивидуального вклада и коллективных усилий, направленных на успешное выполнение задач и повышение эффективности групповой работы.

ЦЕЛЬ: цель исследования заключается в сравнении и оценке трех подходов: функционального группового подхода, теории социальной идентичности и подхода групповой сплоченности. исследование направлено на выявление их сильных и слабых сторон, а также их влияния на достижение целей в групповой работе.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: исследование основано на анализе научной литературы и реальных кейсов, включая видеонаблюдения за групповыми процессами в спортивных командах. Применены теоретические и эмпирические методы для оценки влияния структурных факторов и групповых подходов на эффективность достижения целей.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: анализ показал, что каждый из подходов имеет свои преимущества в зависимости от контекста групповой работы. Функциональный подход способствует структурированному выполнению задач, теория социальной идентичности укрепляет групповые связи, а подход сплоченности усиливает доверие и сотрудничество. Выявлено, что комбинированный подход, интегрирующий элементы всех трех стратегий, обеспечивает наилучшие результаты в достижении групповых целей.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подчеркивают важность выбора подхода, соответствующего специфике группы и её целей. Рекомендуется использовать интегративный подход, объединяющий элементы функционального подхода, теории социальной идентичности и групповой сплоченности для достижения максимальной эффективности.

Ключевые слова: групповая динамика, функциональный подход, социальная идентичность, групповая сплоченность, достижение целей, групповые процессы, сравнительный анализ.

Для цитирования:Махмудова.С.З. Сравнивать и противопоставлять групповые подходы к достижению цели.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 421-434.

COMPARE AND CONTRAST GROUP APPROACHES TO GOAL ATTAINMENT

© Saidaposhaxon Mahmudova[1]✉
[1]Jizzakh branch of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Jizzakh, Uzbekistan

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes various group approaches to achieving goals, emphasizing their relevance and effectiveness in specific real-world scenarios. it reviews key theories and methodologies of group dynamics, highlighting the interplay between individual contributions and collective goals in group settings.

AIM: the study aims to compare and evaluate three different group approaches—functional group approach, social identity theory, and group cohesion and unity approach. the objective is to assess their effectiveness in goal achievement and their applicability in various group work scenarios.

MATERIALS AND METHODS: the study involves a critical analysis of existing literature and theories on group dynamics, complemented by case studies of team processes, including video observations of real-time group activities such as football penalty shootouts. empirical and theoretical methodologies were applied to evaluate group structures and their impact on goal achievement.

DISCUSSION AND RESULTS: the analysis revealed that group approaches play a significant role in defining and achieving goals. while functional approaches emphasize structured interactions and task-oriented roles, social identity theory highlights the importance of shared group identity and cohesion. group cohesion and unity approaches were found to foster interpersonal trust and collaboration. the study underscores that group approaches tailored to specific objectives are more effective in achieving desired outcomes.

CONCLUSION: a multifaceted approach integrating elements of functional group strategies, social identity theory, and group cohesion models enhances goal achievement in group settings. the study concludes that the choice of group approach should align with the specific goals and dynamics of the group to maximize effectiveness.

Key words: group dynamics, functional group approach, social identity theory, group cohesion, goal achievement, team processes, comparative analysis.

For citation: Saidaposhaxon Mahmudova (2024) 'Compare and contrast group approaches to goal attainment', Inter education & global study, (9(1)), pp. 421-434. (In Russ).

Что касается достижения цели, то одним из первых предложил модель, подчеркивающую необходимую близость связи программы обучения с воспринимаемыми требованиями к компетентности: знание, выполнение и принятие правильных решений со стороны обучаемого. Тем не менее, несколько других ранее независимо друг от друга предлагали или применяли аналогичную модель с аналогичными последствиями. Их выводы заключались в том, что программа обучения должна продолжаться до этого момента и не далее до тех пор, пока компетентность не будет фактически достигнута, а затем продолжать измерять компетентность, сравнивая применение обучения с медициной,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

предлагая рецепт, подготовленный путем диагностики неисправностей, а также добавляя и вычитая обучение, которое еще не было включено в программу.

Цель этого исследования была двоякой. Его первоначальная цель заключалась в сравнении и противопоставлении существующих теорий поведения малых групп, называемых подходами символического действия, с первоначально разработанной теорией группового поведения автора. Автор использовал две высокоэффективные теории, которые сделали неразрывными два методологически связанных вопроса: как смысл существует как в самих себе, так и в данной социальной структуре, и какова вероятность отношений между акторами, при данных значениях? Эти два теоретически обоснованных вопроса в течение первого пятилетнего периода превратились в теорию групп, исследующую наиболее центральные проблемы межгрупповых и лидерских отношений, а также в руководящую основу для групповых исследований. Было установлено, что эти подходы не различаются ни по анализу, ни по уровню обобщения. Было обнаружено, что оба подхода могут быть интерпретированы как эмпирические приложения, вытекающие из одной и той же общей парадигмы. По сути, именно формулировки на описательном уровне схожих целей, но с различными инсайдерскими исследовательскими интересами, привели к различиям в двух моделях. Таким образом, попытка сосредоточиться на устном межгрупповом подходе должна была стать точным эмпирическим описанием используемой групповой динамики. Однако в описании было обнаружено, что ни один из подходов не является адекватным. Оба эти подхода к динамике малых групп получили дальнейшее развитие. Вторая цель этого исследования состояла в том, чтобы проверить пересмотренные теории с помощью эмпирических исследований. Эта попытка привлекла непосредственное внимание к наиболее сложной и технической проблеме использования структурно заинтересованного, теоретически подверженного влиянию подхода групповой социальной динамики. То есть, когда и в какой степени должны быть сведены к минимуму максимизированные проблемные условия прототипа, неявной, однонаправленной модели? Далее уточняются следующие проблемы: 1. В какой степени направленность структурно заинтересованного, теоретически подверженного влиянию подхода должна отличаться от анализов, разработанных в соответствии с той же философией группы? 2. Могут ли эти открытые поведенческие реакции, модифицированные для оптимального взаимодействия, создать измеримую сплоченность группы, конкурентоспособность и/или различия в производительности между группами задач? 3. Обусловлен ли узкий диапазон допустимых реакций компонент социальной динамики узкоспециализированными характеристиками групповых задач с небольшим числом функционального опыта членов группы?

Групповой подход к консультированию сложен и очерчен многими способами. Психологи различаются как по отдельности, так и в литературе. Будь то определения или типологии консультирования, они относятся к другим новичкам в

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

мире группового консультирования, которые в настоящее время теряются в объеме этой информации. Хотя для целей данной работы основной задачей являются определения. Однако не существует теоретической основы, которая была бы структурирована в логический ряд группового подхода разных авторов по отношению к достигнутым целям, и сравнить взаимоотношения между группами на первом и второстепенном уровнях будет затруднительно.

Теоретическая основа, в понимании автора, необходима для структурирования знаний об общих и беспристрастных аспектах, которые принято называть тем или иным явлением – «групповым консультированием» или «консультативными группами». Она должна позволять объяснить суть, определить важность решаемой проблемы, сформировать ее понимание, определить род знаний объекта исследования, разработать методологии изучения области консультирования. Иными словами, теоретическая основа, построение которой предполагает привязку имеющихся данных к той или иной категории общих соображений, позволяет наложить на исследуемые вопросы обоснованное представление, с самого начала представить определенную методологическую стратегию, не упуская из виду основные цели и возникшие трудности.

Групповые подходы, также известные как групповые методы или стратегии, представляют собой методы сотрудничества, используемые группами для улучшения взаимодействия и решения различных проблем, будь то клинические, административные или образовательные. Существуют различные подходы, основанные на теоретическом обосновании, и их можно классифицировать как центральные или периферийные по своей природе. Центральные подходы, такие как психодинамическая, когнитивно-поведенческая терапия и гуманистическая феноменология, делают акцент на содержании и взаимодействии внутри группы. К периферическим подходам, которые в меньшей степени заботятся о групповом наполнении, относятся драматерапия, музыкотерапия, арт-терапия, а также подходы к управлению и поддержке. Каждый из этих подходов оценивается на основе широкого спектра критериев для выявления факторов, способствующих максимальному достижению целей и повышению эффективности группы. В данной работе представлена структура групповых подходов и проведен сравнительный анализ для оценки вклада каждого подхода в достижение групповых целей.

Достижение цели является наиболее важным аспектом групповой работы. Группы — это сложные организации, включающие в себя дорогостоящие интерактивные процессы между членами группы. Группы создаются, и их работа оплачивается с целью создания чего-то значимого, что улучшает жизнь члена группы или последующего клиента. Группы должны оцениваться с точки зрения значимости и степени достижения целей, а не только с точки зрения побочных продуктов работы и дезадаптивных изменений. Хотя производительность зависит в первую очередь от отдельных членов группы, структура группы существенно влияет на производительность. Группы, которые обычно отвечают за

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

целенаправленные действия, такие как команда здравоохранения, группа учителей, команда экспертов или производственные группы, должны иметь четко сформулированную цель, вокруг которой может быть построен весь групповой контент и взаимодействие. Групповые подходы, направленные на улучшение группового взаимодействия и, соответственно, производительности группы, а также на уменьшение количества периферийных ситуаций, препятствующих достижению групповой цели, имеют важное значение.

Достижение целей, то есть достижение целей, имеет основополагающее значение для групповой работы; В противном случае у группы просто нет смысла. Независимо от уникальности и дифференциации, все группы одинаково стремятся к достижению целей, которые могут быть как единственными, так и множественными. Если группа не в состоянии достичь своей цели (целей), ее статус как группы может считаться аннулированным. На самом деле, такая неудача совпадает с фундаментальной неспособностью группы удовлетворить свою самую основную потребность. Несмотря на многочисленные факторы, которые могут препятствовать этому процессу, теоретически группа может просто не функционировать более эффективно, чем отдельный член. В свете таких тривиальных замечаний все же можно задаться вопросом, в каком отношении различные подходы могут повлиять на достижение цели (целей) в группе. Учитывая, что цели имеют фундаментальное значение для групп, необходимо провести вдумчивое исследование для сравнения различных подходов с точки зрения этого фактора.

Рассматривая взаимосвязь между подходами и достижением целей в групповой работе, групповые подходы можно сравнивать и противопоставлять индивидуалистическим, кооперативным и конкурентным групповым подходам, поскольку они считаются основными подходами к проведению групповой работы. С таким же успехом можно использовать групповые подходы, отличные от достижения цели. Например, техники могут быть изучены в ходе групповой работы. Тем не менее, цель данного анализа состоит в том, чтобы сосредоточиться на достижении цели. В целом, кооперативный групповой подход указывает на то, что этот групповой подход способствует достижению целей в групповой работе, что и принимается в качестве отправной точки в данном анализе. Тем не менее, существуют доказательства, опровергающие это в соответствии с интерпретацией достижения цели в свете подхода кооперативной группы. Кроме того, приводятся убедительные доказательства того, что конкурентный групповой подход особенно способствует достижению целей в групповой работе. Следовательно, частично сделан вывод о том, что конкурентный и кооперативный групповые подходы приводят ко всем желаемым результатам индивидуалистического подхода, в то время как конкурентные групповые подходы приводят к увеличению достижений и отношения, направленного на членов конкурентной группы и на парные ресурсы.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Работа в группах – это форма лечения, и признание множества различных и сложных потребностей клиентов – это то, что делает важным выявление различий между группами. Разные группы также требуют разных подходов к групповой работе. Существует множество различных возможностей для группировки и перегруппировки индивидуумов. Различные типы групповой работы, естественно, являются просто вариациями двух основных видов: подхода, ориентированного на задачу, и подхода, ориентированного на процесс. Группируя Джейн и отделяя от себя других, учитель делает другой вид группы более явным. Мы обсудим пятнадцать различных типов групп, используемых в сообществе, и характеристики каждой из них.

Психообразовательные группы предназначены для улучшения понимания пациентами одного или комбинации психических заболеваний, лекарств, лечения, личных стрессоров, жизненных стрессоров, личных отношений, работы, рабочих стрессоров, социальной поддержки, общения и эмоционального выражения через образовательные, процессуальные, целевые или структурированные мероприятия. Психообразовательные группы высокоорганизованы, структурированы и целеустремленны. В отличие от консультационных групп, которые в первую очередь предназначены для устранения симптомов, психообразовательные группы служат для создания учебного опыта для развития навыков, необходимых для уменьшения симптомов или управления ими. Различные модели включают лекцию-дискуссию, дискуссию, семинар и структурированную деятельность.

Лекция-дискуссия является наиболее часто используемой моделью. Он начинается с вводной лекции руководителя группы, за которой следует углубленное обсуждение. При презентации новых навыков или техник решения проблем модель семинара используется для того, чтобы помочь пациентам распознать свои чувства и применить их сразу после структурированной деятельности. Цели семинара обычно включают, но не ограничиваются навыками решения проблем или отношений, эмоциональным выражением или освобождением, доверием и поддержанием безопасности. Психообразовательные группы будут достигать следующих целей в отношении своих основных проблем: повышение осведомленности о болезнях, развенчание распространенных мифов и страхов, повышение соблюдения режима приема лекарств, улучшение личной жизни, устранение стресса и жизненных стрессоров, установление личных отношений, улучшение занятости, устранение стрессовых факторов на работе, установление социальной поддержки, улучшение коммуникативных навыков и развитие эмоционального выражения.

Существует много типов терапевтических групп, но наиболее распространенными группами, ориентированными на лечение пациентов, являются консультации. Лидер группы в этом типе группы регулярно встречается с группой, чтобы обсудить свои проблемы. Эти группы иногда называют Т-группами. Группы поддержки — это еще одна форма группы, ориентированной на пациента.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Некоторым больным раком, например, рекомендуется создать группу поддержки, в которой они могут выразить свои опасения и страхи по поводу операции, юмора, последствий ухода и влияния физического состояния на чувства и опасения. Для каждого типа группы действуют свои правила и нормы. Эти рамки определяют отношения, которые развиваются между членами группы. В последующем обсуждении мы сравним и сопоставим некоторые сходства и различия между Т-группами и группами поддержки. В центре внимания дискуссии находится вопрос о том, как различные структуры групп связаны с целями группового лечения.

Т-группы и группы поддержки: Некоторые больницы имеют долгую историю группового лечения онкологических больных. Первый подход к этому состоянию включал методы Т-групп и был разработан для структурированных, неструктурированных и полуструктурированных сред. Фасилитаторы Т-группы отбираются на основе их потенциальной эффективности в стимулировании эмоционального роста индивидуумов в группе. Этот подход ориентирован на пациента и, как правило, не предоставляет информацию и рекомендации по медицинской помощи. В других группах были группы поддержки, в которых оплачиваемый персонал брал на себя роль лидера. В дополнение к Т-группам и группам поддержки, существуют также неструктурированные социальные группы поддержки. Примерами таких групп являются такие группы, как «Уважение Бога».

В группе индивидуально структурированных, целеустремленных и целеустремленных индивидуумов каждому члену выделяется определенный и персонализированный набор ролей, задач и правил в цепочке аморфно нисходящей власти. Здесь между членами группы практически нет общения, за исключением тех, кто относится к собственной структурированной, основанной на задаче роли. Информация, собранная членами группы, по сути, является секретной и редко распространяется. Любая форма коммуникации является конкурентно-тактической. Важно отметить, что внимание извне сосредоточено на информации, необходимой для выполнения задачи. При таких структурных исключениях поражаются жалкие умы и искалеченное чувство человечности; Не существует коллегиальных подходов к обучению, будь то дискуссии, основанные на вопросах, творчестве, доверии, непредубежденности, юморе, размышлении или смехе.

Групповые структуры относительно плоские, а межличностные иерархии активно разрушаются. Будучи лидером, человек целенаправленно переключается между различными ролями: инициатор, разъясняющий, синтезатор, посредник, суфлер, хронометрист и гармонизатор. Основа лидерства заключается в активном разрешении группового вербального участия в коллективном поведении. В идеале, ни один из участников не должен доминировать в групповом обсуждении. Здесь внимание сосредоточено на вводе информации от людей, полученной в каждом сознании. Благодаря доверию человека, предоставляющего свой потенциал, сознание расширяется. Формулировки варьируются от фактов, связанных с

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

содержанием, до совместного мышления через чувства; Мысль за мыслью возникают, создавая паутину сложных, переплетенных мыслей, внутри которых коммуникации представляют собой сладкий поток, в настоящее время затрагиваемый всеми нынешними умами, и узлы редко игнорируются.

Групповые результаты в подавляющем большинстве положительные. Это удовлетворение в основном генерируется единением через коммуникативное поведение группы. В одном уме присутствует чувство спокойствия, размышлений и глубины, будь то последние 30 минут или 30 лет. Внешнее давление отбрасывается в сторону; Сознание замирает и царит ясная тишина. Предусматриваются неопределенные узлы. Спонтанно и совершенно бессознательно вызванное нарастающим теплом, исходящее от медленно излучающегося ядра существа, как будто за очевидным цветущим садом собственной зрелости как человеческого существа, сокровенным, под теплом всех присутствующих умов, ухаживали повсюду.

Взаимодействие между членами группы создает, поддерживает и увековечивает коллективные стандарты поведения. Нормы могут быть относительно тривиальными предписывающими стандартами, такими как дресс-код или пунктуальность, или включать в себя ценности и основополагающие убеждения, определяющие повседневное поведение. Коллективные стандарты, касающиеся поощрения и наказания за поведение, взаимодействуют с групповой сплоченностью, которая усиливает и формирует эффект процессуального знания, тем самым влияя на достижение цели. Нормы контролируют групповую динамику, определяя управляемые правилами способы поведения, проявляя свою силу через ожидания продолжения взаимодействия. Взаимодействия воспроизводят социальные ожидания, которые становятся относительно стабильными, но постоянно изменяются с помощью механизмов обратной связи в постоянно меняющейся среде. Социальные ожидания, как правило, имеют эмерджентный характер. Они не просто аддитивно сконструированы на основе индивидуальных ожиданий, но, будучи установлены, они ограничивают индивидуальное поведение. В крайних случаях групповая динамика может сокрушить индивидуальные потребности, убеждения или восприятие, угрожая личной целостности. Интенсивность сдерживающих эффектов зависит от иерархии социальных ожиданий, при этом как уверенность, так и коллективные ожидания являются более ограничивающими по сравнению с ожиданиями, регулируемыми правилами выполнения задач или пунктуальностью. Когда цели не эквивалентны, хорошо структурированные ожидания могут привести к заметно отличающимся путям развития группы из-за расходящихся процедурных знаний.

Как и в случае со многими другими групповыми процессами, существует множество исследований, которые изучают, как групповая сплоченность развивается с течением времени. Наиболее заметной моделью является четырехступенчатая модель. Модель предполагает, что группы развиваются на

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

четырех различных стадиях, включая 1) формирование, 2) штурм, 3) нормирование и 4) исполнение. Важно отметить, что группы могут регрессировать через эти стадии, чаще всего возвращаясь к фазе шторма, например, когда присоединяются новые участники или добавляются дополнительные задачи. Каждый из этапов кратко описан ниже.

В фазе Формирования будет существовать зависимость от лидера, который является единственным человеком, который знает, чего от него ждут. Группа пытается создать структуру и определить четкого лидера. Опасения сосредоточены на принятии и членстве. Поведение задач не является последовательным, зависимость от лидера высока, а поведение участников является предварительным. Часто возникает тревога, дистресс или дискомфорт. В настоящее время, в соответствии с социальными нормами, члены поощряются к взаимодействию и изучению друг друга.

В фазе Шторма возникает конфликт между личными отношениями и групповыми задачами. Боевые роли начинают возникать там, где люди занимают гораздо более сильные позиции, что приводит к межличностным конфликтам и конкуренции за лидерские роли. Опасения сосредоточены на власти и влиянии. Действительно, может быть высокий уровень оборонительной реакции и поиска козлов отпущения, риск того, что личные цели могут превалировать над коллективными. Есть неформальные коалиции, могут быть попытки дискредитировать лидера.

На этапе нормирования царит солидарность и командный дух. Существует общее согласие с групповыми нормами. Неуважение избегается, и участники могут с пониманием относиться к слабостям друг друга. Происходит больше сотрудничества, и группа более умело подходит к выполнению задач. Опасения сосредоточены на близости и принятии. Появляется ощущение психологической безопасности и избегается открытая конфронтация. Критика умеренна и сосредоточена на групповых целях, а не на личных чувствах.

В фазе Исполнения существует взаимозависимость. Группа в целом зрелая, готовая к сотрудничеству, доверчивая, открытая и в целом расслабленная. Есть конструктивные, умело улаженные разногласия, а из разногласий – рост и потенциал для инновационных подходов. Существует баланс между коллективной и индивидуальной ответственностью. Цели достижимы, а консенсусные решения — рутина. Поощряется творческое решение проблем. Новые участники, которые присоединяются, могут пройти другой путь по этапам.

Оценка эффективности группы влечет за собой рассмотрение ряда переменных, часто называемых показателями групповых результатов. Несмотря на то, что эффективность часто определяется с точки зрения успешного достижения целей, показатели группового процесса способствуют более полной оценке эффективности группы. Рассмотрение процессов и практики групп может привести к измерению результатов в терминах либо степени удовлетворенности

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

групповым опытом, либо производительности членов группы как группы. Удовлетворенность групповым опытом может быть оценена с помощью как косвенного, так и прямого подхода. Косвенные подходы могут включать наблюдение за групповым взаимодействием, поведением или выполнением групповых задач или продуктом групповой работы. Прямые подходы обычно включают в себя интервью с членами группы или использование анкет для выяснения их характеристик, отношений, чувств или восприятия их группового опыта. Эффективность работы членов группы как группы может быть оценена как косвенно, так и косвенно. Косвенные подходы могут включать в себя фиксацию результатов групповых обсуждений, поведения или выполнения задач на основе тщательного изучения групповых записей или документов. Прямые подходы включают в себя запись репрезентативных ответов членов группы на характер их группового поведения и отношений. К другим часто используемым показателям оценки эффективности группы относятся степень, в которой группа достигает целей, вклад члена в достижение цели, важность конкретных целей для общей производительности группы в восприятии членов группы или различные показатели социальных результатов. Показатели социальных результатов могут включать в себя расчет количества и частоты поведения, направленного на каждого члена, общую площадь площади, используемой членом, или установление социальной дистанции между различными парами членов группы. Оценка эффективности группы может включать в себя рассмотрение различных показателей успеха. Показатели успеха обеспечивают критерии, по которым можно оценивать достижение целей. Любая группа может учитывать широкий спектр переменных при оценке эффективности своих обсуждений. Наиболее часто упоминаемые критерии успеха, вероятно, будут включать в себя такие аспекты, как полезность идеи или суждения, вызванного обдумыванием, для помощи в принятии решения или выбора, степень, в которой, как считается, группа учитывала запоздалую или новую информацию при принятии идеи или выбора, а также точность, с которой, как считается, идея или суждение, произведенное обдумыванием, формулирует или приближается к «правильному» или «идеальному» ответу.

Эффективность любой группы может быть оценена с помощью различных критериев или парадигм результатов. Среди них выделяются индивидуальный выигрыш, групповой выигрыш, сравнение с контрольными группами, измерение после прекращения и оценка достижения цели. Каждый из этих показателей имеет свои преимущества и недостатки. Каждая из этих парадигм будет объяснена, и будут рассмотрены обстоятельства, в которых они могут быть наилучшим образом использованы.

Индивидуальный выигрыш — это парадигма измерения результата, разработанная многими исследователями. Этот тип оценки определяет, достигли ли индивиды, испытавшие участие в группе, своих целей или задач в большей

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

степени, чем если бы они не участвовали в групповом опыте. Процент участников, которые считают, что их индивидуальные потребности или цели были удовлетворительно достигнуты, обычно является показателем группового успеха. Основная трудность в этой проблеме оценки может заключаться в правильной оценке первоначальных целей или задач всех индивидуумов и того, были ли они достигнуты в достаточной степени. Кроме того, чрезвычайно трудно определить внешние переменные окружающей среды, которые могут повлиять на достижение цели.

При тщательном изучении данных, полученных от участников групп после завершения их групповых сессий, стало очевидно, что в анализе одних и тех же исходных данных по определенным аспектам будут наблюдаться расхождения по двум различным причинам. Одно из оснований различий связано с вариациями в анализе исходных данных только по одному аспекту двумя группами, а другое относится к анализу дополнительных аспектов, проводимому только одной группой.

В начале любого из анализов было бы полезно признать этот аспект анализа, а именно необходимость осторожности при тестировании интуитивных целей. Часто существует тенденция считать, что интуитивная цель уже хорошо определена, в то время как обычно это не так. Все проверяемые цели, вероятно, будут иметь ряд компонентов, причем некоторые из них гораздо легче определить по сравнению с другими.

В обоих случаях необходимость осторожности также возникает с точки зрения того, что конкретное индивидуальное утверждение воспринимается как репрезентативное для согласованной цели группы. Вполне вероятно, что такие публичные заявления, сделанные отдельными лицами, могут обозначать только определенные компоненты более широкой общей цели.

Подводя итог, можно сказать, что существует явное указание на необходимость убедительных доказательств того, что любые различия в анализе целей не являются просто свидетельством различий в отслеживаемых компонентах или того, как достигается одна и та же цель. В противном случае необходимо было бы продемонстрировать, что расходящиеся процедуры, которые привели к этим различиям, оказывают столь же различное влияние на показатели успеха, используемые при мониторинге достижения групповых целей.

Цель статьи состоит в том, чтобы сравнить и сопоставить три различных групповых подхода, имеющих отношение к достижению целей: функциональный групповой подход, подход теории социальной идентичности и подход групповой сплоченности и единства. Каждый из этих подходов предварительно очерчен, за которым следует критический анализ их индивидуальных сильных и слабых сторон. Впоследствии используются тематические исследования, чтобы проиллюстрировать практическую применимость групповых подходов в реальных сценариях. В заключение дискуссии высказывается предположение о том, что группы, решившие достичь целей, должны тщательно обдумать выбор группового

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

подхода, поскольку каждый из трех подходов имеет заметные сильные и слабые стороны с точки зрения достижения целей. Предполагается, что многогранный подход является эффективным, интегрируя элементы функционального группового подхода, подхода теории социальной идентичности и подхода групповой сплоченности и единства для обеспечения максимального потенциала достижения целей.

Групповые подходы на этапах формирования, работы и прекращения демонстрируются в нескольких реальных кейсах на примере реальных командных процессов. Для того чтобы изучить контекст используемых групповых подходов, также приводятся процедуры, разработанные для каждого примера. В обоих примерах примеры командных процессов состоят из материалов видеонаблюдений. Материал видеонаблюдений за командными процессами был использован в качестве достоверного средства для изучения возникновения групповых подходов в групповых процессах. Несмотря на то, что контекст каждого примера различен, они имеют несколько схожих характеристик. Оба примера относятся к командному процессу с участием нескольких членов команды. Кроме того, они включают в себя фазу off-time между компонентами кейса, которая выделяет несколько этапов для процесса, в котором участвует команда. Футбольные серии пенальти Футбольные пенальти являются очень важными настройками для изучения групповых подходов во время возникновения критических ситуаций, поскольку при ближайшем рассмотрении они состоят как из индивидуальных действий, так и из командных действий в критические моменты. Следовательно, они обладают взаимодействием между индивидуальными и командными способами действия, рассматриваемыми в исследовательской проблеме данного случая. В этом обзоре я не пытался создать последовательную теорию взаимосвязи между эмерджентными «особенностями» бизнес-групп и конкретными целями, для достижения которых они используются. Отчасти это связано с состоянием наших знаний в обеих областях. Отчасти это также связано с количеством возможных комбинаций характеристик группы и целей, которые могут быть у членов группы. Тем не менее, сравнения, подобные тем, которые были предприняты, проливают свет на вопрос о том, можно ли найти вместе некоторые характеристики групп и цели, для которых они используются.

По-видимому, существуют как некоторые соответствия, так и некоторые несоответствия между использованием групп и индивидуальных характеристик, таких как пол, возраст, раса, профессия и студенческий статус, а также групповых атрибутов, таких как размер, структура, состав, лидерство и цель. Эти результаты не являются ни особенно удивительными, ни особенно единообразными. Далее, конечно, эти сравнения – лишь часть истории. Обоснованность подхода к групповой работе, взятой в целом, должна оцениваться в связи с характером групповой задачи, с групповыми процессами и с особенностями группы как единицы реальности.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Мы рассмотрели сравнительный анализ нескольких подходов к групповым задачам в той мере, в какой они связаны с моделями достижений. Для достижения поставленной цели данный анализ позволяет сделать следующие выводы. Во-первых, имеется достаточно доказательств того, что общей целью социально-психологических исследований переговоров является валидация простого арифметического аддитивного механизма достижения цели. Социологический теоретико-игровой анализ, напротив, не ограничивает внимание аддитивными выплатами или полезными моделями.

Во-вторых, имеется достаточно данных, указывающих на то, что социологические подходы явно исследуют либо совместное, либо раздельное расположение удовлетворяющих агентов, которые достигают своих целей. Социальная психология, напротив, демонстрирует только количество случаев, в которых имело место групповое соглашение, и сходство между агентами, которые считали такое соглашение необходимым. Следовательно, усилия, необходимые для совместного согласования удовлетворяющих агентов, не были рассмотрены.

В-третьих, социально-психологическая литература демонстрирует вклад либо сигналов вербального влияния, либо общих интересов в совместное выравнивание удовлетворяющих агентов. Ни в одном из социологических исследований не говорится о нормах вклада в процессы совместного выравнивания.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Фельдштейн Д.И. Психологические основы общественно полезной деятельности подростков. М.: Педагогика, 1982
2. Хрипкова А.Г. Возрастная физиология. М.: Просвещение, 1978
3. Социально-нравственные аспекты семьи и семейного воспитания. Горький, 1979
4. Шилова М.И. Изучение воспитанности школьников. М.: Педагогика, 1982

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Saidaposhaxon Mhmudova**, [**Саидапошахон** Махмудова], [**Saidaposhaxon Mhmudova**]; manzil: O‘zbekiston, Jizzax viloyati, Jizzax shahri Sh.Rashidov shox ko'chasi, 259 uy [аддрес: Узбекистан, ул. Джизакская область, город Джизак, ответвление улицы Ш. Рашидова, дом 259.], [address: Uzbekistan, Jizzakh region, Jizzakh city, Sh. Rashidov branch street, house 259.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

EKRAN SAN'ATIDA OVOZ VA NOVERBAL MULOQOT

© T.M. Tajimuradov[1]✉

[1]O`zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali, Nukus, Qoraqalpog'iston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada ovoz va noverbal muloqotdan foydalanish, ekranda badiiy obraz yaratishning ahamiyati to`g`risida ayrim mulohazalar keltirilgan.

MAQSAD: Ekran san'atida ovoz va noverbal muloqotdan unimli foydalangan xolda, film va seriallarda badiiy obrazni yanada boytish.

MATERIALLAR VA METODLAR: Ekran san'atida badiiy vositalar: musiqa, shovqin, so`z va noverbal muloqot orqali qahramoning his-tuyg`ularini zamon va makonini to`laqonli ochish.

XULOSA: O`zbek milliy ekran san'atining shakllanish va rivojlanishda kino ijodkorlar sermahsul asarlari, milliy qadriyatlarining mohiyatan sof milliy xususiyatni ekranda namoyish qilish qilishga xarakat qilishmoqda. Badiiy vositalardan samarali foydalanish, ekran tilini, ekran madaniyati va san'atini yanada takomillashtiradi.

Kalit so'zlar: ekran, so`z, noverbal, musiqa, shovqin, uyg`unlik, his-tuyg`ular, obraz.

Iqtibos uchun: T.M. Tajimuradov. Ekran san'atida ovoz va noverbal muloqot. /Inter education & global study. 2024. №9(1) B. 435-442.

ГОЛОС И НЕВЕРБАЛЬНАЯ КОММУНИКАЦИЯ В ЭКРАННОМ ИСКУССТВЕ

© Т.М. Тажимурадов[1]✉

[1]Узбекский государственный институт искусств и культуры Нукус филиал, Нукус, Каракалпакстан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье представлены некоторые размышления о важности использования голосового и невербального общения для создания художественного образа на экране.

ЦЕЛЬ: обогатить художественный образ в фильмах и сериалах, эффективно используя голосовое и невербальное общение в экранном искусстве.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Художественные средства экранного искусства: музыка, шум, вербальное и невербальное общение для полного раскрытия чувств персонажа во времени и пространстве.

ВЫВОД: В становлении и развитии узбекского национального экранного искусства кинематографисты стараются показать на экране чисто национальный

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

характер культурных ценностей. Эффективное использование художественных инструментов еще больше улучшает экранный язык, культуру и искусство.

Ключевые слова: экран, слово, невербальная речь, музыка, шум, гармония, эмоции, образ.

Для цитирования: Тажимурадов Т.М. Голос и невербальная коммуникация в экранном искусстве. // Inter education & global study. 2024. №9. (1) С. 435-442.

VOICE AND NON-VERBAL COMMUNICATION IN SCREEN ART

© Tazhimuradov Y. Mahmud[1]✉
[1]Uzbek State Institute of Arts and Culture Nukus branch, Nukus, Karakalpakstan

Annotation

INTRODUCTION: This article presents some reflections on the importance of using voice and non-verbal communication to create an artistic image on the screen.

AIM: to enrich the artistic image in films and TV series by effectively using voice and non-verbal communication in screen art.

DISCUSSION AND RESULTS: Artistic means of screen art: music, noise, verbal and non-verbal communication for the full disclosure of the character's feelings in time and space.

CONCLUSION: In the formation and development of the Uzbek national screen art, cinematographers try to show on the screen the purely national character of cultural values. The effective use of artistic tools further improves screen language, culture and art.

Key words: screen, word, non-verbal speech, music, noise, harmony, emotions, image.

For citation: Tazhimuradov Y. Mahmud. (2024) 'Voice and non-verbal communication in screen art', Inter education & global study, (9(1)), pp. 435-442. (In Uzbek).

Qadim zamonlardan ota-bobolarimiz ovozdan muloqot, xabar yetkazish, ogohlik, chorlov va madaniy xordiq chiqarish maqsadlarida foydalanganlar. Misol tariqasida jarchi, muazzin, hofiz, sozandalar qo`llagan karnay, surnay, nog`ora va dovul kabi akustik vositalarlarni keltirish mumkin.

Inson olamni 90 foizga yaqin ko`rish orqali, 8-9 foiz eshitish, 1-2 foizni paypaslab ko`rish, hidlash va ta'm bilish yo`llari bilan idrok etadi. SHunday ekan insonning asosiy idrok etishi ko`rish va eshitish orqali yuzaga keladi. Tasvir va ovozning paydo bo`lishini, fizik jihatdan qaraydigan bo`lsak, ikkalasi ham to`lqindir. yorug`lik tezligi 299 792,5 ±0,15 km/s, ovoz tezligi 340 km/s. O`rtada harakat tezligining katta farqini ko`rishimiz mumkin. Nur va ovoz to`g`ri harakatlanadi, biror jismga uriladi, og`adi, singadi va qaytadi. Ekran san'atini yaratishda ham ayni jihatlarni, xususan insonning psixologik idrok etishiga katta e'tibor qaratishimiz kerak. Ekran san'atida vizual va audiovizual vositalarning ahamiyati juda katta.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Tasvir vositasida makon, zamon, vaqt, buyumlarning tuzilishi, rangi to`g`risida ma'lumot olsak, ovoz tufayli makon, manbaning joylashish o`rni, xarakteri va boshqa jihatlarini anglaymiz. Ekran san'atida ovoz tasvirni badiiy jihatdan mukammallashtirib, voqelikni to`laqonli his qilishimizga xizmat qiladi.

"Ovoz, xuddi tasvir kabi, asosiy ma'lumot yetkazuvchi, u orqali inson dunyoni anglaydi, shu jumladan joylashgan makon haqida ma'lumot oladi. SHu bilan birga, eshitish va ko`rish o`rtasidagi muhim farqlaridan biri quyidagicha: agar biz ob'ektni faqat ko`rish orqali vizual idrok qilsak, u holda ob'ektdan chiqayotgan ovozni, uning joylashish o`rnidan qat'i nazar, ovozni eshitish orqali anglaymiz. Asosiysi, ovoz manbasini ko`rmasdan ham, biz ko`pincha bu manba qaerda joylashganligini aniq bila olamiz va ovozning xarakteri bo`yicha, hatto qorong`uda ham, biz hozir qaysi makonda ekanligimizni bilib olamiz". [1.30.b.]

Ekran san'atida ovoz katta kuchga ega badiiy vositalardan sanaladi. Ekran san'atida ovozlar uchta shakli mavjud: so`z, musiqa va shovqin.

Ekran san'atida so`z muhim badiiy vositalaridan biri. So`z muallifning g`oyasidan kelib chiqqan holda kadrda yoki kadr ortida, dialog va monolog shakllari qo`laniladi. So`zning talaffuzi, ohangi, badiiy shakl, uslub, janr xususiyatlari, ijro texnikasi, artikulyasiya va boshqa jihatlariga qarab so`z ma'nolari o`zgarab, obraz yaratishga katta hissa qo`shadi.

Ekran asarlarida obrazlar talqinida ovozga alohida e'tibor beriladi. So`z isonlar o`rtasidagi asosiy muloqot vositadir. So`z qahramonning o`y-xayollari, ichki kechinmalarini yetkazib berish vositasidir. Tomoshabinga tushunarli bo`lishi uchun ovoz tiniq, aniq bo`lishi, so`z voqeaga mos, mohiyatni ochib berishga xizmat qilishi kerak. So`zning jarangdor, tiniq bo`lishi, tembri va ma'nosi tomoshabinga ruhiy ta'sir ko`satadi. CHiroyli ovoz yordamida odamlarni maftun qilish yoki noaniq, yoqimsiz va soxta ovoz bilan zeriktirish, hatto nafrat hislarini uyg`otish mumkin. Co`z tufayli filmdagi voqealar rivojlanadi, qahramonning ichki olami ochilib boradi. "Ovozning kuchi, balandligi va tembri odam haqida juda ko`p axborot beradi. Odamning jismoniy holatida yoki uning hissiyotlarida yuz bergan har bir o`zgarish darhol uning ovozida o`z aksini topadi. Inson ovozi – bu qudratli quroldir".[2.144-145.b]

Ekran san'atida so`zlarning baland yoki past yangrashi, qahramonning yuqori kayfiyati, quvonchu-shodliklari yoshlik, kuch-quvvatga to`laligini, yoki aksincha, tushkun kayfiyat keksalik, xastalik, zaiflik kabi ruhiy-jismoniy holatlarini tomoshabinga yetkazib beradi. Qahramon nutqining ravonligi, ko`tarinki ruhi va ovozning yuqori tonda bo`lishi qahramonning his-tuyg`ulariga tomoshabin e'tiborini tortadi. Agar xursand, jonli ovoz birdaniga to`xtasi, tinch va zaif bo`lib qolsa, tomoshabining e'tibori ham kamayadi. Ovozning jarangli bo`lishi, baland ton atrofdagilarga to`g`ridan-to`g`ri ta'sir qiladi. Juda yuqori tondagi ovoz quloqni qomatga keltirib, yoqimsiz xolatlarin keltirib chiqaradi. Juda baland ovoz, daxshatli, tashvish, xavotir va qo`rqinchli voqealarni ochib berishda qo`l keladi.

Qahramonning o`rtacha ovozda gapirishi o`ziga bo`lgan ishonchi, ilmi va qat'iyatidan darak beradi. Bunday ovozli qahramonlar ishonchli, himoyachi va halol inson obrazida

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

namoyon bo`ladi. Mayin, past tondagi va har bitta gap, jumlaning oxirida yanada pasayib ketadigan so`z tushkunlik yoki charchoq alomatlarni ko`rsatib beradi. Pastroq ovoz ishonchli va o`zi yoqtiradigan insonlar bilan muloqatda ishlatiladi. Juda past ovozda gapirish, hissiyotlarga boy, u juda mayin, silliq, qalbiga kirib boruvchi ovozdir. Bu ovoz sevgi sahnalarini namoyish qilishda juda qo`l keladi. Bunga qo`shimcha ravishda qahramonning bir tekis qo`l harakatlari, mayin nigohi, silliq bajarilgan noverbal signallardan foydalaniladi. Bunday ovoz qahramonning mehr-muhabbati, ichki hayajon va his-tuyg`ularini ko`rsatib beradi. Bundan tashqari, sir, maxfiy ma'lumotlar ham past ovozda ifodalanadi.

Ekran san'atida ovoz kadrdagi qahramonning qaysi planda ekaniga monand bo`lishi kerak. Masofa qanchalik yaqin bo`lsa shuncha baland, uzoq bo`lsa past. Tasvir yirik planda bo`lsa, ovoz ham baland bo`lishi kerak. Umumiy planlardi past ovoz bo`lishi kerak. YA'ni, tabiiy holdagidek eshitilishi kerak.

Ekran san'atida so`zning juda baland, yuqori, o`rta, pastroq, juda past tonli ovozda ishlatilishi, ovoz kontrastidan foydalanish, so`zning talaffuzi, ohangi qahramonning ko`tarinki kayfiyatda, kibrli, zavqli, tushkun yoki his-hayajon bilan gapirishi obrazning mavqei, ichki olami va salohiyatini namoyon qiladi. Aktyor so`zlarni qanday talaffuz qilayotgan juda muhimdir. "Butun dunyoga mashhur teatr arbobi K.S.Stanislavskiy "ha" so`zini 400 xil ohangda ayta olgan. Har safar u "ha" deganda boshqa hisni anglatgan". [3.149.b]

Inson xursand bo`lganida ovozi jarangdor bo`ladi. Jahl bilan gapirganda insoning ovozi keskin balandlab, chiyildoq tus oladi. CHarchaganda ovoz xirillagan, qo`shimcha tovushlar paydo bo`ladi. Xafa bo`lgan insoning ovoz pasaya boradi.

"Insoniyat muloqotni faqatgina verbal vositalar bilan emas, balki noverbal vositalar – tana harakati, mimika va gestika bilan ham amalga oshiradi. Noverbal vositalar verbal muloqotdagi yashirin maqsad, ehtiyoj, nuqtai nazar yoki his-tuyg`ularni aniq bayon etishga, og`zaki nutq ustuvorligini kuchaytirishga xizmat qiladi". [4.85.b.] Noverbal muloqot ovozsiz filmlarda unumli foydalanilgan. Buning yorqin misoli, jahon kinosining taniqli aktyor CHarli CHaplin filmlaridir. O`zbek kinosida taniqli aktyorlar Murod Rajabov va Muhammad Iso Abdulxairovlar ijro qilgan rollarida ko`rishimiz mumkin. Noverbal muloqot qahramonning his-tuyg`ularini to`liq ko`rsatib berishda va yanada ta'sirchan qilishda yaxshi samara beradi. Masalan, sevishganlar sahnasidagi mayin harakatlar, imo-ishoralar, qo`lning ko`rsatkich barmog`ini oldinga cho`zish, buyruq va undov belgisiga o`xshagan, ikkala qo`lini oldinga cho`zib, iltijo qilayotgandek, keskin yoki ma'yus nigohlar, yuz ifodasi, kulish, boshni chayqash, xayron qolish, sezgi, gapirishdan to`xtab qolish, rozilik, norozilik, qo`l barmoqlaridagi harakatlar, og`izni qo`l bilan yopish, tana holati, tashqi ko`rinish, suhbat paytidagi oraliq masofa, pardoz, qo`rquvdagi yuz mimikalari, kimningdir sirini bilmagan xolda aytib yuborish, qo`llarni boshga, belga, orqaga, ko`krak ustiga qo`yib turish kabi xatti-harakatlar, noverbal muloqotlar so`zning ma'nosini kuchaytiradi, ma'no va mazmun qo`shadi. Tomoshabinning e'tiborini tortib, obrazni to`laqonli ochib berishga xizmat qiladi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

“Noverbal muloqot so`zlarga tayanmaydigan harakat va jestlardan iborat bo`lgan barcha shakllarni o`zida mujassam etgan til sifatida mashhur. Bu, o`z navbatida, noverbal faktorlarning ta’siri natijasidir- yurish-turish, yuz tuzilishi, qarash, o`zni tutish, kiyinish va h.k. Noverbal signallarning qiymati shundaki, ular so`zlardan farqli o`laroq o`z-o`zidan, samimiy tarzda nutqqa chiqadi. Ish yuzasidan muzoqaralarda noverbal signallar katta ahamiyatga egaligi eksperimental tadqiqotlarda tasdiqlanadi, ya’ni so`zlar (biz shunchalik katta ahamiyat beradigan) faqat 7 foiz ma’noni, 38 foiz tovush va intonasiya ma’nosini va 55 foiz imo-ishoralar suhbat mazmunini ochib bera oladi”.[5.482.b] Noverbal vositalardan biri kulishdir. Kulish, tabassum qilish, handon otib kulish, qiqirlab kulish, hingillab kulish, kinoyali kulish, miyig`ida kulish har biri o`ziga xos ma’noni ifodalaydi. Bu esa qahramonning pinhoniy o`y-fikr va samimiy his-tuyg`ularini aniq oshkor qiladi.

“Men ko`pincha suhbatdoshimning yuz ifodasida uning aytgan fikriga mos kelishini ko`raman, - deb yozgan buyuk nemis faylasufi, shoiri va musiqachisi Fridrix Nisshe.[6.224.b.] Ekran sa’atida noverbal muloqotdan foydalanish orqali qahramon hodisaga o`zning haqiqiy munosabatini, sof his-tuyg`ularini aniq va tiniq ko`rsatib beradi. Noverbal muloqotni badiiy filmlarda qo`llashimiz o`zbekona madaniyatni, milliy urf-odatlarimiz va qadriyatlarimizni ko`rsatib berishda, so`zning ma’no-mamunini ochishda juda yaxshi samara beradi. Noverbal muloqot faqatgina so`zni boyitib qolmasdan badiiy obrazning ham to`laqonli bo`lishini ta’minlaydi.

Musiqiy ovozlar deganda ma’lum bir tonga ega bo`lgan inson ovozi va musiqiy asboblardan taralayotgan tovushlar tushuniladi. Musiqa va qo`shiq umuminsoniy va milliy qadriyatlarni namoyon qiluvchi san’at turidir. Ma’lumki, ushbu san’at turi insonning ichki ma’naviy dunyosiga, his-tuyg`ulariga, tasavvuriga, dunyoqarashiga va xulq-atvoriga katta ta’sir o`tkazadi. Musiqa tili tarjimonsiz ham barcha halqlarga tushunarli. Ekran san’atida musiqaning o`rni beqiyos. Bugungi kunda filmni, serial yoki biror ko`rsatuvni ovozsiz, musiqasiz ko`rishni ta’savvur qilish qiyin. Musiqa filmning g`oyasi, voqea mazmuni, qahramonning ichki dunyosi, uning his-tuyg`ulari, kayfiyatini ifodalaydi. Filmning janr va uslubga qarab musiqa yaratiladi yoki tanlanadi. Bu esa filmning janrini va uslubini yanada boyitib, muallif g`oyasini to`liq ochib berishga yordam beradi. To`g`ri tanlangan musiqiy yechim tasvir bilan o`zaro bog`lanib, tomoshabinga sinxron vizual ma’lumot yetkazadi. To`g`ri topilgan musiqiy yechim, syujet mazmunniga mos, inson va olam, hayot go`zalligi, yaxshilik va yomonlik, kuch-kudrat va zaiflik kabi jixatlarni aks ettirib, voqelikni o`ziga xos shaklda namoyon qiladi. Film musiqasi sodir bo`layotgan voqea, qahramonning his-tuyg`ulari, orzu-umidlari, xohish-istaklari, o`y-xayollarini o`zida aks etirib, obrazni ochib beradi. SHundagina tomoshabinga filmning g`oyasi va qahramonning his-tuyg`ulariga to`g`ri yetkaziladi. “Filmni to`g`ri tashkil etilgan ovozli olami, o`z mohiyatiga asosan, musiqalidir - bu esa asl kino musiqasidir”. [7.83.b]

Film janriga monand ravishda musiqa ham o`zgarib boradi. Drama, melodrama, sarguzasht, tragediya va komediyaga mos musiqa tanlanadi. “Musiqa va mazmunda badiiy g`oyalar umumlashgan holda aks etadi, musiqiy obrazlarning o`zaro munosabatlari taqqoslanish, to`qnashuv, rivojlanish jarayonida shakllanadi”.[8.] Bu jixatlar film mazmunini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ochib berib, voqealarni rivojlantiradi, qahramonning ruhiyatini ko`rsatadi, bir so`z bilan aytgganda, badiiy obraz yaratishga katta hissa qo`shadi.

Ekran san'atida musiqa badiiy vosita sifatida muhim o`rin tutadi. Musiqa filmdagi voqea muhiti va qahramonning ichki olamini aks etiradi. Har qanday musiqa voqea sodir bo`lgan hudud, zamon, etnografik, geografik davrni belgilab, milliy xususiyatlarni, qahramonning qaysi millatga mansubligini ko`rsatadi. Musiqiy kompozisiya yordamida qahramonning o`zgacha jixatlarini ko`rsatib berish imkoniyati yuzaga keladi. Musiqiy yechim muallifning g`oyasi, tasvirlanayotgan voqea-hodisaga muallifning qarashi va shaxsiy munosabatini bildiradi.

Musiqaning ritmi, tempi, tembri, dinamikasi film va undagi epizodlar ritmini yaratishga katta xissa qo`shadi. Musiqaning ritm va dinamikasi tez bo`lsa, musiqaga monand kadrlar almashnuvi tezlashadi, natijada filmning ritmi ham tezlashadi. Aksincha, sokin bo`lsa, sekinlashadi. Musiqa filmning montaj jarayonida, filmning ritmini belgilashda asosiy harakatlantiruvchi kuch va estetik omil bo`lib xizmat qiladi. SHu bilan birga, ekrandagi badiiy asar epizodlarining umumiy ritmini musiqiy elementlar, zarbali qismlar belgilab, kadrlar oralig`i, tasvir va musiqaning ritmi hamda uyg`unligini ta'minlab beradi. "Musiqa kadrga qarab qo`yib chiqiladi, qahramonlar va voqelikning borishi bunda ahamiyatli, lekin o`zi yo`lini yo`qotmasdan, tempi va xarakterini saqlagan holda tasvir bilan hamohang taasurot uyg`otishi kerak". [9.488.b.] Ekran ijodkorlari musiqadan unumli foydalanib, badiiy obrazlar yaratadi va maxsus musiqiy saundtreklar yordamida film reklamasi va targ`ibotini olib borishadi.

SHovqin – betartib tovushdir. SHovqin baland talaffuz qilingan so`zlar, turli harakat, tabiat hodisalari, janjal, qichqiriq, to`polon, shovqin-suron, shahar va ko`cha shovqinlari, taqillashlar, gumburlashlar, xirillashlar, bo`kirishlarda ifodalanadi. SHovqin nafaqat hayotdagi voqelikni anglashda, balki ekran san'atida voqealarning hayotiy bo`lishini ta'minlab, kuchli badiiy ifoda vositasi bo`lib xizmat qiladi.

Ekran san'atida shovqinlar badiiy vositalar qatoriga kiradi. Filmda shovqinlar (xuddi musiqa va so`z kabi) kadrdan ortida va kadr ichida bo`ladi.

SHovqinlar ham funksional ahamiyati bilan ajralib turadi. Ularning ba'zilari asosiy, boshqalari ikkilamchi, boshqalari esa fon vazifasini bajaradi.

SHamolning esish natijasida paydo bo`ladigan tovush, qushlarning sayrashi, har xil shitirlashi, itlarning hurishi, ot kishnashi, shahar shovqini, mashinalar shovqini, gavjum joylar shovqini, bir so`z bilan aytganda, har qanday turdagi shovqin hayotimizning bir qismiga aylanib ulgirgan. Ekran san'atini ham shovqinlarsiz tasavvur qilish qiyin, chunki ular hayotda ham, ekranda ham bizning doimoiy hamrohimiz bo`lib qolgan.

Filmning g`oyasi, epizodning mazmuni, muallif o`z oldiga qo`ygan maqsadiga qarab shovqinlar o`z o`rnida foydalanadi. SHovqin voqeaning muhiti, qahramonning his-tuyg`ularini ko`rsatib beradi. Misol uchun, tasvirda qor yog`moqda, tomoshabin tasvir orqali qorni ko`rdi, shamol va izg`irin, shovqinni baland yoki pastligi orqali sovuqning shiddatini his qiladi. yoki erta sahar, mayin quyosh nurlari, so`lim bog` tasviri, sukunat, qushlarning

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

sayrashi kabi shovqinlar orqali osuda hayot aks etadi. Urush epizodida otda jang qilayotgan jangchi shiddati yoki otayotgan to`p dahshatini shovqinsiz his qilish imkonsiz.

SHovqinning e'tiborni tortishi, musiqa, so`z va tasvirning yashirin ma'nosini ochib berishi, voqeaning eng muhim daqiqalarida ishlatilishi tomoshabinda zarur hissiy taassurot uyg`otadi. "Ammo, yaxshi o`ylab topilgan ovoz yechimining, kinoning boshqa vositalari (tasviriy, ritmik va boshqa xususiyatlari bilan birgalikda), kadrning o`zgarishi, (epizodning va hatto film obrazining) ma'nosini, ma'joziy-ramziy darajasini yanada yuqoriroq olib chiqishi mumkin". [10.189.b.] Ekrandan so`z, musiqa va shovqinlar o`z ohangiga ega, baland-past, og`ir-engil, ochiq-yopiq, nozik-qo`pol kabi jixatlarni o`zida mujassam etgan. Bu esa ekranda badiiy obraz yaratishda juda qo`l keladi.

Tasvir va ovoz vositalarining o`zaro birlashishi natijasida ekran san'atida vizual tasvir va ovozli obraz paydo bo`ladi.

Fransuz tadqiqotchisi Mishel SHionning fikricha, "audiovizual uyg`unlik faqatgina ovoz va tasvir aniq ma'no-mazmunga yo`naltirilganda namoyon bo`ladi". [11.38.b] Ekrandagi barcha badiiy vositalarning uyg`unligi, bir-birini to`ldirib, harakatdagi tasvirning va ovozning plastikalari birlashib, voqeaning ma'no-mazmunini to`ldiradi va ruhiy jihatdan ta'sirchan bo`lishini taminlaydi. "Turli xil tembr xarakteri tufayli va tegishli qo`shimcha shovqinlar, ovoz ma'lum bir makonda sodir bo`layotgani voqea taassurotini uyg`otadi va kuchaytiradi. Ba'zida kadrdan tashqaridagi ovoz butun bir voqeani anglatishi va hatto ekrandagi voqeaning "sababi" bo`lishi mumkin". [12.33.b] Ovozdan noto`g`ri foydalanish, filmning mazmuniga putur yetkazib, noto`g`ri ma'lumot beradi. "Ovozni noto`g`ri qo`llash... ekranning tasviriy yutuqlarini barbod qilishi mumkin". [13.317.b.]

Ekran san'atidagi barcha badiiy vositalar, dramaturg, rejissyor, tasvirchi, rasssom, ovoz rejissyori, aktyor, montaj ustasi va boshqa ko`plab ijodkorlarning mahorati birlashgandagina, badiiy jixatdan yetuk, his-tuyg`ulari boy asarlarni tomoshabinga xavola qila olamiz. Ekran san'atida badiiy-ifoda vositalarining imkoniyatlaridan amaliyotda samarali foydalanish, ekran tilini, ekran madaniyati va san'atini yanada takomillashtiradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Ф.Познин.Экранное пространство и время. Санкт-Петербург.2021г.388с.
2. М.Машарипов Тақдир хўжайини ёки тақдирингизни ўзингиз яратинг. http://e-library.namdu.uz
3. М.Машарипов Тақдир хўжайини ёки тақдирингизни ўзингиз яратинг. http://e-library.namdu.uz
4. Қ. Қахаров. Ўзбек ва немис ҳалқлари мулоқотида паралингвистик воситаларнинг қўлланилиши. FarDU. Ilmiy xabarlar. 2017.4.
5. Ш. Қудратова.Новербаль воситалар ҳақида айрим мулоҳазалар.Жамият ва инновациялар.Общество и инновации.Society and innovations.Special Issue. 4 (2021).
6. Ф. Ницше. По ту сторону добра и зла.М. Итало-сов. изд-во «Сирин»,1990г.416с.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

7. А. Тарковский. Запечатлённое время . 2010г. 117с.
8. https://uz.wikipedia.org/wiki/ Musiqa.
9. Эйзенштейн С.М. Собр. соч. в 6-ти т. Т. 3. Искусство. Масква.1969г.
10. Е.А.Русинова. Формирование звуковых пространств в кинематографе. Диссертация. Москва. 2021г.
11. Chion M. Audio-Vision: Sound On Screen. - New-York: Columbia University Press, 1994y.139p.
12. В. Ф.Познин-Выразительные средства экранных искусств: эстетическиий и технологический аспекты. Автореферат диссертация.Санкт-Петербург 2009г.
13. С.М. Эйзенштейн. Собр. соч. в 6-ти т. Т. 2. 1964г. - 564с.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Mahmud Tajimuradov Yuldashovich**, katta o'qituvchi, [**Тажимурадов Махмуд Юлдашович**, старший преподаватель], [**Mahmud Y. Tajimuradov**, Senior lecturer]; manzil: Qoraqalpog'iston Respublikasi, Nukus shahri, Qoraqalpog'iston ko'chasi, raqamsiz uy, [адрес: Республика Каракалпакстан, г. Нукус, Каракалпакстанская улица, дом без номера], [address: Republic of Karakalpakstan, Nukus, Karakalpakstan street, house without room]; tojimurodovmahmud1975@gmail.com

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

GLYUTTONIK DISKURSDA MILLIY-MADANIY TUSHUNCHALARNI KO‘RIB CHIQISH

© G‘.A. Kalibayeva[1]✉

[1]Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada g’lyuttonik diskursda milliy-madaniy tushunchalarni tahlil qilish hamda ularning madaniyatlararo muloqot va tarjima jarayonlaridagi ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Ayniqsa, "pichoq" kabi arxetiplarning o‘zbek madaniyatidagi o‘rni va lingvistik-kultural ahamiyatiga alohida e’tibor qaratiladi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – g’lyuttonik diskursning madaniyat, adabiyot va ijtimoiy hayotdagi o‘rnini o‘rganish, shuningdek, uning tarjima va kommunikatsiya jarayonlaridagi qo‘llanilish imkoniyatlarini aniqlashdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda g’lyuttonik arxetiplar, xususan, "pichoq" atamasining o‘zbek madaniyatidagi qiyofasi, shuningdek, boshqa madaniyatlardagi shunga o‘xshash tushunchalar ilmiy adabiyotlar va etnografik kuzatuvlar asosida tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar g’lyuttonik nominatorlarning madaniyatlararo kontekstdagi ahamiyatini ochib berdi. "Pichoq" kabi nominatorlar ongsizlikdagi madaniy kodlarni o‘zida mujassamlashtirgan bo‘lib, ularni to‘g‘ri talqin qilish muloqot samaradorligini oshirish uchun muhimdir.

XULOSA: tadqiqot natijalari g’lyuttonik nominatorlarni kontseptual tahlil qilish orqali tarjima aniqligi va madaniy tushunishni oshirish imkoniyatini tasdiqladi. "Non", "stol", "pechka" va "pichoq" kabi tushunchalarni o‘rganishda taklif etilgan kontseptual model tarjimonlar uchun to‘liq ma’lumot bazasini yaratishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: g’lyuttonik diskurs, milliy-madaniy tushunchalar, arxetiplar, g’lyuttonimlar, kontseptual tahlil, madaniyatlararo kommunikatsiya, tarjima aniqligi.

Iqtibos uchun: Kalibayeva G‘. A. G’lyuttonik diskursda milliy-madaniy tushunchalarni ko‘rib chiqish (o‘zbek madaniy arxetiplari misolida). // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 443-447.

РАССМОТРЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫХ ПОНЯТИЙ В ГЛЮТОНИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

© Г.А. Калибаева[1]✉

[1]Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека, Ташкент, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматриваются национально-культурные понятия в глюттоническом дискурсе и их значение в процессах межкультурной коммуникации и перевода. Особое внимание уделено архетипам, таким как «нож», в узбекской культуре и их культурно-лингвистическим значениям.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — изучить концептуальные и практические аспекты глюттонического дискурса, его роль в культуре, литературе и социальной жизни определённых наций, а также его применение в переводе и коммуникации.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании анализировалась научная литература, проводились этнографические наблюдения и концептуальный анализ глюттонических архетипов, таких как «нож», в узбекской культуре, а также их сопоставление с аналогичными понятиями в других культурах.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что понимание культурных и языковых особенностей глюттонических номинативов, таких как «нож», имеет важное значение в межкультурном контексте. Эти номинативы несут подсознательные культурные коды, которые требуют тщательной интерпретации для обеспечения эффективной коммуникации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: исследование подтвердило, что анализ глюттонических номинативов через концептуальную рамку способствует повышению точности перевода и культурного взаимопонимания в межкультурной коммуникации. Предложенная концептуальная модель, применимая к терминам «хлеб», «стол», «печь» и «нож», помогает создавать полные информационные банки для переводчиков.

Ключевые слова: глюттонический дискурс, национально-культурные понятия, архетипы, глюттонимы, концептуальный анализ, межкультурная коммуникация, точность перевода.

Для цитирования: Калибаева Г.А. Рассмотрение национально-культурных понятий в глюттоническом дискурсе (на примере узбекских культурных архетипов). // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 443-447.

DEALING THE NATIONAL-CULTURAL CONCEPTS IN GLUTONIC DISCOURSE

© Gulnoza A. Kalibayeva[1]✉
[1] National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the national-cultural concepts in gluttonic discourse and their significance in intercultural communication and translation processes. special attention is given to archetypes, such as knives, in uzbek culture and their cultural and linguistic implications.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

AIM: the study aims to analyze the conceptual and practical aspects of gluttonic discourse, focusing on its role in the culture, literature, and social life of specific nations, as well as its application in translation and communication.

MATERIALS AND METHODS: the study is based on scientific literature, ethnographic observations, and conceptual analysis of gluttonic archetypes, particularly in uzbek culture, and their comparison with similar concepts in other cultures.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings highlight the importance of understanding cultural and linguistic features of gluttonic nominatives like "knife" in the intercultural context. these nominatives carry subconscious cultural codes and require careful interpretation to ensure effective communication.

CONCLUSION: the study confirms that the analysis of gluttonic nominatives through a conceptual framework can improve translation accuracy and cultural understanding in intercultural communication. the proposed conceptual model, applied to terms like bread, table, stove, and knife, aids in creating comprehensive information banks for translators.

Key words: gluttonic discourse, national-cultural concepts, archetypes, gluttonyms, conceptual analysis, intercultural communication, translation accuracy**.**

For citation: Gulnoza A. Kalibayeva. (2024) 'Dealing the national-cultural concepts in gluttonic discourse (in the example of Uzbek cultural archetypes)', Inter education & global study, (9(1)), pp. 443-447. (In Uzbek).

Understanding the gluttonous lexicon of one nation for representatives of seven languages and cultures is one the original language of the glutonym is the subconscious of the participants of communication it may take some time for him to realize the pragmatic associations in his thinking. The reason is that some glutonyms are lexical specific ideas and concepts in human thinking, mentioning their characteristics summation can be generated. In the lexicon of every nation there are such gluttonous nominatives that they are simply nominatives of food or food rather, national gluttonous archetypes of this nation.

Archetype - (Greek: Archetypon - the first basis of an image, model) - a stable "scheme" characteristic of human thinking, creative imagination construction and collips, motif and their various combinations. The concept of an archetype is related to the teachings of the Swiss psychologist K. Jung became popular.

Another archetype of the Uzbek gluttony landscape is “pichoq”. In her scientific research, Garikh scientist M. Fayzullaeva cites the following from the traditions related to the architepe of knives in the Surkhondarya region: "The traditions related to knives have been preserved among the inhabitants of the region. For example, they adhered to the belief that if the knife is pointed, the enemy will be killed, and if the blade of the knife is pointing up, it will attract a mine. When passing a knife, hold it by the handle so as not to cause a fight. They followed the tradition of trying not to touch the tips of the knives, and

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

if the tips of the knives touched each other, they would beat them to the ground. When praying on the table, a knife was taken from the table so as not to cut off the power of the prayer. With a knife to cut the kirna (kinna) caressed. It is not believed that if a girl sharpens a knife, she will sharpen her happiness. Similar types are common nowadays. For example, in marriage ceremonies, when a person with bad intentions is getting married. They believe that these young people will not be happy if they burn the knife upside down"?

In fact, the knife gluttony "has mystical power in archetypal thinking, a companion on the road at night, protects from the evil eye, its fall is a disaster, it must be kept aside from the table, it also has the property of cutting the blessing, when handing it to someone, the blade cannot be directed at someone " is the summation of several subconscious concepts, as well as the archetype of fearlessness and courage: Tig'ini ko'zdan kechirdim. Har nechuk pichoq ancha dalda bo'ldi. Yo'ldorga esa u bilan ishi yo'q, huddi ov oldidan sheriklarini kutayotgandek, sharqiy-shimoliy tomonga tiklib qolgan, bir-ikki bosh burganni hisobga olmaganda, Sarvar tarafga qiya ham boqaolmayotgandi ("G'animlar" Normurod Norqobilov). "Picho" the word is used not only for physical, but also for mental injury: Butun vujudi pichoq sanchganday og'rirdi. Qo'li qayerga tegsa, igna kirgandek his etardi. ("Qaynona", Ahmad Lutfiy Qozonzchi). There is a legend that losing a knife is bad luck for a young man, and its unsharpness indicates that the young man does not pass the word in the family: Azonga yaqin tush ko'ribman. Tushimda hov bir galgidek jajji pichoqchamni yo'qotib qo'yganmishman-da, piq-piq yig'layverib shishib ketganmishman. ("Judolik diyori" Murod Mansur).

These aspects of the knife archetype correspond to Chinese traditions associated with the use of kuayzi (note) for food consumption. In China, dropping or breaking a "kuayzi" portends disaster. A similar ethnographic taboo can be observed in Uzbek culture. It is a tradition that came from Russian culture to our marriage, that a guest comes when the fork, spoon and knife are dropped. In the Chinese linguistic culture, to lick "kuayzi" food intended for eating or to show something or someone with it and perform other actions is considered an insult to culture and traditions, disrespect for the rules around the table.

Sometimes it can be difficult for people from other cultures to understand and translate gluttonous nominees. In the process of intercultural communication, it is advisable to analyze any form of translation, oral, written, sectoral, etc., first of all, gluttonyms that play an important role in the archetype of the nation, and only when a complete information bank is formed, it is appropriate to start communication and translation.

Based on the above, we recommend the conceptual analysis model of the following glutonyms of bread, table, stove, and knife in the imagination of native language representatives. The information bank formed according to the following categories helps the translator to create a complete picture of these glutonyms and ensure adequacy in translation.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Qurbonov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M – Adabiyotshunoslik lug‘ati - Toshkent: Akademik nashr, - 2013 B37.
2. Why translating Russian menus into English doesn’t work// Café Karimbek in Samarkand review.
3. Ундрицова М.В. Глюттонический дискурс: лингвокультурологические, когнитивно-прагматические и переводические аспекты. Дисс...канд. филол. наук. – М: 2015. – С. 152.
4. Xoshimova D.R. – Features of grow Senstae-expressive speech in English language at the Students via Conceiving by listening // European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 7 (12). https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=A23kR88AAAAJ&citation_for_view=A23kR88AAAAJ:u5HHmVD_uO8C
5. Xoshimova D.R. – Features of Improvement sensate – expressive speech while teaching listening students applying Mnemonic Base. // Eastern European Scientific Journal, 158-161. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=A23kR88AAAAJ&citation_for_view=A23kR88AAAAJ:9yKSN-GCB0IC
6. Muxamatjonova D.R. – the effectiveness of the use of repetition translation in poetry // Central Asian research journal for Interdisciplinary (CARJIS) https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=9yBD-W8AAAAJ&citation_for_view=9yBD-W8AAAAJ:IjCSPb-OGe4C
7. Muxamatjonova D.R. – the effectiveness of the use of repetition in poetry // Central Asian research journal for Interdisciplinary studies (CARIJ) 2 (1). https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=9yBD-W8AAAAJ&citation_for_view=9yBD-W8AAAAJ:roLk4NBRz8UC

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kalibayeva Gulnoza Abduraximovna**,mustaqil tadqiqotchi [**Калибаева Гульноза Абдурахимовна**, независимый исследователь], [**Gulnoza A. Kalibayeva,** independent researcher,]; manzil: 100174, Toshkent shahar, Olmazor tumani, Universitet ko’chasi, 4-uy., [адрес: 100174, город Ташкент, район Олмазор, улица Университет, дом 4.], [address: 100174, Tashkent city, Olmazor district, Universitet street, house 4].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

AN’ANAVIY XONANDALIK TA’LIMI TARIXI

© R.M. Abdullaev[1]✉
[1]O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISh: ushbu tadqiqotda an’anaviy ijrochiligimizdagi tarixiy manbalarda buxoro ahli musiqa ilmi rivojiga munosib hissa qo‘shib kelayotganligi bilan sharqu g‘arbda alohida e’tirofga sazovor bo‘lib kelayotgan ustozlar xaqida va ayrim ijroviy lavhalar xaqida fikr va mulohazalar keltirilgan.

MAQSAD: an’anaviy ijrochiligimizning gultoji bo‘lgan maqomlar va ular asosida yaratilgan halq ashulalari, bastakorlar asarini o‘zbek milliy musiqa san’ati oliy o‘quv dargohlarida ta’lim olayotgan yosh avlodga o‘rgatish.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: an’anaviy xonandalik fanini o‘qitish zamirida mumtoz ashulalarning talaba ruxiga ta’siri, ularda paydo qiladigan fikriy o‘zgarishlar va etnik – estetik rivojlanishida yaqqol namoyon bo‘ladi.

XULOSA: an’anaviy honandalik tarixini o‘qitish orqali o‘quv samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so‘zlar: xusranaviyot, choma(chokomak), tranak (tarona), patvoja (paxlaviyot), rikob, rikobiy, goh, gohlar xaqida, xunob, gulipartav.

Iqtibos uchun: Abdullaev R.M. Folklor va etnografiya fanini o‘qitishda yangi uslublar (O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti misolida). // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 448-452.

ИСТОРИЯ ТРАДИЦИОННОГО ПЕВЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

© Р.М. Абдуллаев[1]✉
[1]Государственный институт искусств и культуры Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в этом исследовании представлены мнения и комментарии об учителях и некоторых исполнителях, которые получают особое признание на востоке и Западе, посколку исторические источники в нашем традиционном исполнении показывают, что жители Бухары вносят достойный вклад в развитие музыкалной науки.

ЦЕЛЬ: научит молодое поколение, получающее образование в высших учебных заведениях узбекского natsionalного музыкалного искусства, традициям

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

традиционного исполнителства и созданным на их основе народным песням, произведениям композиторов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛТАТЫ: в основе преподавания традиционного пения лежит влияние классического пения на ученического духа, проявляющееся в возникающих в них изменениях мышления и этно – эстетическом развитии.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: традиционная история хонанда приобретает все болшее значение для повышения эффективности обучения за счет преподавания.

Ключевые слова: хусранавият, Чома (чокомак), транак (Тарона), патвоя (Пахлавият), рикоб, рикоби, Гох, о Гох, хунаб, гулипартав.

Для цитирования: Абдуллаев Р.М. Совершенствование методов преподавания фолклора и этнографии в высших учебных заведениях (на примере Государственного института искусств и культуры Узбекистана). // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 448-452.

THE HISTORY OF TRADITIONAL SINGING EDUCATION

© Rustam M. Abdullayev[1]✉
[1]Uzbekistan state institute of art and culture, tashkent, uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this study presents opinions and comments about teachers and some performers who receive special recognition in the east and west, since historical sources in our traditional performance show that the inhabitants of bukhara achieve a worthy contribution to the development of musical science.

AIM: to teach young singers who receive education in higher educational institutions of the Uzbek national musical art, the traditions of traditional performance and folk songs based on them, works by composers.

OVERVIEW AND RESULTS: the teaching of traditional singing is based on the attraction of classical singing to the educational spirit, manifested in the activation of changes in thinking and ethno–aesthetic development in them.

CONCLUSION: the traditional history of the reader is becoming increasingly important for improving the effectiveness of learning through teaching.

Key words: khusranaviyat, Choma (chokomak), tranak (Tarona), patvoya (Pahlaviyat), rikob, rikobi, Goh, o Goh, hunab, gulipartav.

For citation: Rustam M. Abdullayev. (2024) ‘New methods for teaching folklore and ethnography in higher educational institutions (in the example of Uzbekistan State Institute of Arts and Culture)’, Inter Education & Global Study, (9(1)), pp. 448-452. (In Uzbek).

An’anaviy ijrochiligimizning gultoji bo‘lgan maqomlar va ular asosida yaratilgan halq ashulalari, bastakorlar asarini O‘zbek milliy musiqa san’ati oliy o‘quv dargohlarida ta’lim olayotgan yosh avlodga o‘rgatish, aniqrog‘i, ularning tafakkuri, ongiga singdirish kundan – kunga dolzarb ahamiyat kasb etib bormoqda. Xususan, an’anaviy xonandalik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

fanini o‘qitish zamirida mumtoz ashulalarning talaba ruxiga ta’siri, ularda paydo qiladigan fikriy o‘zgarishlar va etnik – estetik rivojlanishida yaqqol namoyon bo‘ladi.

Agar biz Buxoro maqom xonandalik maktabi to‘g‘risida so‘z olib borsak, aynan ushbu maqolamizda masalaning ma’lum jihatlarini tadqiq qilishga xarakat qilamiz. Buxoro nafaqat osori-atiqalari, balki ma’naviy-ma’rifiy qadriyatlari bilan ham alohida ajralib turadi. Buxoro ahli musiqa ilmi rivojiga munosib hissa qo‘shib kelayotganligi bilan Sharqu G‘arbda alohida e’tirofga sazovor bo‘lib kelayotgani hech kimga sir emas.

Mashhur musiqashunos Otanazar Matyoqubov o‘zining “Maqomat” kitobida Levi Boboxonovning ijrochilik iste’dodi haqida quyidagilarni yozadi: “Levicha, odatda, bir yarim –ikki soat to‘xtamasdan ashula aytgan. Ijro jarayonining ana shunday uzluksiz bo‘lagi Buxoro sozandalari tilida payt, Xorazmda esa davr deyiladi. Har bir payt og‘ir,ulug‘vor kuy va qo‘shiqlardan boshlanib, oxiriga qarab tobora yengillashib, sho‘x o‘ynoqi asarlarga o‘tib boradi. Eshituvchiga zerikarli bo‘lmasligi uchun sozanda nafaqat kuy va ashulalarning holatini, balki cholg‘u asboblarini ham almashtirib turgan. U og‘ir va salobatli ashulalarning jo‘rligini satoda boshlab, ildamroq lirik kayfiyatdagilarini tanburda, sho‘x o‘ynoqilarini esa, doyra jo‘rligida kuylashni xush ko‘rgan. Aytishlaricha, davra qizib, ashulaga berilib ketgan paytida hofizning tanburni otadigan odati bo‘lgan. Shunda ukasi Yov tanburni ilib olib, unga doyrani uzatar ekan” (O.Matyoqubov ”Maqomat”, “Musiqa” nashriyoti, T.2004, 295-bet).

Levi Boboxonov Shashmaqomni kuylashda Buxoro maqomxonlik maktabiga xos bo‘lgan uslublardan mohirona foydalangan. U xususan, ashulaning yuqori avjiga chiqqanida uning yanada jarangdorligini oshirish uchun “Gul partav” usulini qo‘llagan. Bunday usulni qo‘llash har qanday hofizga ham nasib etavermagan. (“Gul partav”- , ashulaning baland pardasiga chiqqanda yanada yuqoriga sakrab tik avjlar hosil qilishdan iborat). Ma’lumki, Shoshmaqomni aytish uchun ko‘p holda Avji Turk, Zebo Pari, Muhayyar kabi avj va turli namudlardan foydalaniladi. Levicha hofiz yuqorida aytilgan avjlardan tashqari maqomxonlikda “Xunob” nomli yangi avj ijod qiladiki, buni ko‘pgina hofizlar o‘z ijro jarayonida ishlatish imkoniga ega bo‘lmaganlar.

Buxoroda ham har bir yetuk san’atkor xalq mumtoz ashulalarini ijro etish bilan birga musiqa san’atining murakkab janri bo‘lmish Shashmaqomni ham chuqur bilishi va uning sho‘balarini ijro etganda ular bilan bog‘liq bo‘lgan murakkab usullarni doyra jo‘rligida aytish mahoratiga ega bo‘lishi shart edi. Ana shu xususiyat Domla Halimda mavjud bo‘lib, u ijro etgan barcha ashulalariga doyrada o‘zi jo‘rnavozlik qilar edi. Buxoro musiqa maktabining atoqli vakili domla Halim Ibodov bilan ijodiy munosabatda bo‘lgan etnograf Ye. Romanovskaya Domla Halim ovozining ta’sir kuchi va ijro uslubini quyidagicha tavsiflagan: “...u ashulani go‘zal tembrli tovushda tiniq va erkin ijro etishdan tashqari qudratli nafasga ham ega edi va bir nafasda ashulaning juda murakkab avjlarini ustalik bilan ijro etar, shuningdek, tovushni uzoq cho‘za olar edi. U tabiiy ovozga ega

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

bo‘lib, umrining oxirigacha ashulani xuddi yoshlardek osonlik bilan ijro etardi, ashula avjiga “yuz” marta chiqqanda ham uning ovozida ozgina bo‘lsa ham kuchanish alomatlari sezilmaydi”. Haqiqatdan ham Domla Halimning ovozi tenor –altina bo‘lib, juda yuqori pardalarda tiniq jaranglaydigan “Shikami” ovoz bo‘lgan Domla Halimga xos mohirona ijro uslubi faqat milliy san’atkor va shinavandalar tomonidangina emas, balki boshqa xalq musiqa mutaxasislari tomonidan ham juda yuqori baholanadi. Xususan, Moskva va Leningrad konservatoriyalarining vokal kafedrasi professori A. Migay va boshqalarni uning baland ovozi va ijro uslubi qoyil qoldirgan.

1921 yilda Buxoroda ochilgan Sharq musiqa maktabida faoliyat ko‘rsatgan Ota Jalol (1845-1928) o‘zining faoliyati davomida Levi Boboxonov, Borux Zerkiev, Domla Halim Ibodov, Hoji Abdurahmon Umarov, Turobqul Qorovulbegi, Tohirjon Davlatzoda, Mirzo Abdukarim Vobkandiy, Ma’rufjon Toshpo‘latov, Najmiddin Nasriddinov va boshqa iste’dodli sozanda –xonandalarga Buxoro musiqa maktabi an’analarini qat’iylik bilan o‘rgata boshlaydi. Ota Jalolning Buxoro musiqa maktabi tarixida amalga oshirilgan eng muhim ishlaridan biri u 1924 yilda Abdurauf Fitrat tashabbusi Ota G‘iyos va V. Uspenskiylar bilan birga Buxoro shashmaqomini notaga ko‘chirib, uni Moskvada nashr ettiradi. Ota Jalol “Buzruk”, “Rost”, “Navo”, “Dugoh”, “Segoh” va “Iroq” dan iborat olti maqomning nasr va mushkilot qismlarini notaga ko‘chirtirar ekan, u har bir sho‘baning usul va ohang tuzilishini nuqsonsiz ijro etishga erishadi. Buxoro musiqa maktabining atoqli namoyandasi Ota Jalolning iste’dodi va mustahkam xotirasiga tan bergan etnograf V. Uspenskiy: “Ota Jalol keksa bo‘lishiga qaramay, uning baland va yoqimli ovozi, o‘tkir xotirasi saqlanib qolgan edi. Bu hofiz barcha Shashmaqom sho‘balarning kuy va she’rlari bilan bir qatorda 18 turdan iborat maqom usullarini o‘z yodida chuqur saqlab qolgan san’atkordir”,-deb ta’kidlab o‘tgan edi.

Atoqli hofizlar Mullato‘ychi Toshmuhammedov va Shorahim Shoumarov Buxoroga kelganda Ota Jalol uyiga mehmon bo‘lib, undan “Girya” qo‘shig‘ini o‘rganib olganliklari haqidagi ma’lumotning manbalarda qayd etilgani ham Buxoro musiqa maktabining salohiyatidan dalolat beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Шашмақом сабоқлари. Мақола ва маърузалар тўплами. 1 – тўплам Тошкент 2005.
2. Шашмақом сабоқлари. Мақола ва маърузалар тўплами. 2 – тўплам Тошкент 2005.
3. О.Матёқубов. Мақомот. Тошкент. 2005
4. Ўзбек халқ мусиқаси. 5 – том. Тўпловчи ва нотага олувчи Ю.Ражабий. Тошкент 1959.
5. Ў. Расулов. “ Анъанавий хонандалик ўқитиш методикаси” Тошкент 2006.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Абдуллаев Рустам Мамаражабович**, "Фолклор ва етнография" кафедраси профессори [**Абдуллаев Рустам Мамаражабович**, профессор (и.о.) кафедры «Фолклор и этнография»], [**Rustam M. Abdullayev**, acting professor of the "Folklore and Ethnography" Department]; манзил: O‘zbekiston Respublikasi, Toshkent sh., Mirzo Ulug‘bek tumani, Yalang‘och dahasi, 127 "A" уй. 100164, [адрес: Республика Узбекистан, г. Ташкент, Мирзо-Улугбекский район, массив Ялангоч, дом 127 «А», 100164], [adress: Republic of Uzbekistan, Tashkent city, Mirzo Ulugbek district, Yalangoch area, house 127 "A", 100164.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

NASRIY FOLKLOR JANRLARIDA TRANSFORMASIYA

© S. Alimov[1]✉
[1]O`zbekiston Davlat san'at va madaniyat instituti, Toshkent, O`zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada xalq og`zaki ijodi janrlar tizimida o`zaro munosabat orqali mazmun va mohiyatni ifodalovchi og`zaki so`z san'ati yaratilishi va xalq ijodining bu xususiyati transformasiya orqali namoyon bo`lishi haqidagi mulohaxalar keltirilgan.

MAQSAD: janrlar munosabatidagi transformasiyaning struktural-tipologik tipi og`zaki ijod namunalari formal belgilariga nisbatan o`zaro bog`lanish, ta'sir jihatlariga tegishli bo`lsa, uning semantik tomondan aloqasi asosan g`oyaviy mazmunni ifodalashda namoyon bo`ladi. har bir folklorga tegishli tushuncha, umumiy g`oya semantik jihatdan o`zaro transformasiyalangan syujet, motiv, obraz va personajlarning formal jihatlari emas, balki asosiy maqsadni bayon qilishga xizmat qiladigan mohiyatini belgilaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: nasriy fol'klor janrlari, xususan, ertak, afsona, rivoyat va miflar o`rtasidagi transformasiya jarayonlarini tahlil qilish va orqali yangi bilim va ko`nikmalarni takomillashtirish.

XULOSA: janrlar munosabatidagi transformasiyaning struktural-tipologik tipi og`zaki ijod namunalari formal belgilariga nisbatan o`zaro bog`lanishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so`z: folklor, transformasiya, diffuziya, ijtimoiy-maishiy hayot, mif, obraz, ertak, afsona, rivoyat, poetik tasavvur.

Iqtibos uchun: Alimov S. Nasriy folklor janrlarida transformasiya (Lukmoni hakim yertagini o`rganish misolida). // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.453-459.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ФОЛЬКЛОРНЫХ ЖАНРОВ В ПРОЗЕ

© С. Алимов[1]✉
[1]Узбекский государственный институт искусств и культуры, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в данной статье представлены размышления о создании устного искусства слова, выражающего содержание и сущность в системе жанров народного творчества и проявлении этой особенности народного творчества через трансформацию.

ЦЕЛЬ: если структурно-типологический тип трансформации по отношению к жанрам относится к аспектам взаимосвязи и влияния по отношению к формальным

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

признакам словесного творчества, то его смысловая связь проявляется главным образом в выражении идейного содержания. Концепция каждого фольклора, общая идея определяет суть семантически преобразованного сюжета, мотива, образа и персонажей, служащего выражению основной цели, а не формальных сторон.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: анализ и совершенствование новых знаний и умений через процессы трансформации между жанрами прозаического фольклора, особенно сказками, легендами, повествованиями и мифами.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: структурно-типологический тип трансформации по отношению к жанрам имеет большое значение по отношению к формальным признакам устного творчества.

Ключевые Слова: фольклор, трансформация, распространение, социально-бытовая жизнь, миф, образ, сказка, миф, нарратив, поэтическое воображение.

Для цитирования: Алимов С. Трансформация жанров прозаического фольклора (на примере анализа сюжета и структуры сказки «Луқмони ҳаким»). // Inter education & global study. 2024. №9(1). С.453-459.

TRANSFORMATION OF FOLKLORE GENRES IN PROSE

© Saidqul Alimov[1]✉
[1] Uzbekistan State Institute of Arts and culture, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article presents reflections on the creation of oral art of the word, expressing the content and essence in the system of genres of folk art and the manifestation of this feature of folk art through transformation.

AIM: if the structural-typological type of transformation in relation to genres refers to aspects of interrelation and influence in relation to the formal features of verbal creativity, then its semantic connection is manifested mainly in the expression of ideological content. The concept of each folklore, the general idea, determines the essence of the semantically transformed plot, motive, image and characters, serving to express the main goal, and not the formal aspects.

DISCUSSION AND RESULTS: analysis and improvement of new knowledge and skills through processes of transformation between genres of prose folklore, especially fairy tales, legends, narratives and myths.

CONCLUSION: the structural-typological type of transformation in relation to genres is of great importance in relation to the formal features of oral creativity.

Key words: folklore, transformation, distribution, social and everyday life, myth, image, fairy tale, myth, narrative, poetic imagination.

For citation: Saidqul Alimov. (2024) ‘Transformation of prose folklore genres (on the example of the plot and structure analysis of the "Luqmoni hakim" fairy tale)’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 453-459. (In Uzbek).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Transformasiyalangan biror motiv, obraz yoki personaj o‘zining asl mohiyatini yo‘qotmagan holda janrga mansub boshqa asarning g‘oyaviy-badiiyligi yuksak bo‘lishi, ommaviylik ahamiyati yanada kuchayib, zarur ijtimoiy-estetik vazifa bajarishiga yordam beradi. Fikrimiz dalili sifatida o‘zbek xalq og‘zaki ijodi ko‘p tomligi turkumida chop etilgan “Lo‘qmoni hakim” ertaklar, naqllar, kulgi-hikoyalar, latifalar to‘plamiga kirgan “Safsatai ishkal”, “Bo‘lmaganga bo‘lishma”, “Luqmoni hakim” tipidagi folklor namunalarining o‘zga janrlar bilan munosabatini tanishtirib chiqish maqsadga muvofiqdir. Bular orasida “Luqmoni hakim” ertak janri sifatida berilgani bilan uning struktural-tipologik xususiyati, kompozisiyasiga qarab, bir necha kichik epik janrlarning o‘zaro munosabatlari asosida vujudga kelganligi ma’lum bo‘ladi. Luqmoni hakim obrazi bilan bog‘liq naql, afsona va rivoyatlar ko‘plab uchraydi, ularning ko‘pchiligi yozib olinib, nashr ham etilgan[11.5]. “Luqmoni hakim” ertagi syujeti chizig‘ini tashkil qiluvchi voqealar asosan Luqmon obrazi atrofida sodir bo‘ladi. Bu ertak bir necha mustaqil syujetli xalq nasridan tashkil topgan asar bo‘lib, quyidagi kompozisiya tuzilishiga ega:

a) Iskandar Zulqarnayn – suv osti dunyosi odamlari – Toyirjon vazir – nisbatiga qurilgan bo‘lib, suv osti dunyosi odamlarining Iskandar Zulqarnayn oldiga qo‘ygan sharti epizodi;

b) Iskandarga suv osti odamlari yuborgani uchun va uning malika tomonidan o‘zlashtirilishi, podshohning xotini bu nonni bechora sifatida kamsitib Luqmonga yedirilishi, uning hakimga aylanishi epizodi;

v) Sehrli undan tayyorlangan nonni yegan Luqmonning mashhur to‘quvchilik kasbiga ega bo‘lishi, Iskandar o‘zi va o‘g‘liga olamda yo‘q matodan Luqmonga kiyim tiktirishi, ortib qolgan o‘sha mato parchasidan Luqmon o‘z o‘g‘liga kiyim tikishi, bundan g‘azablangan shoh Luqmon va uning o‘g‘lini Oqtepa cho‘lda qazilgan qadimiy zindonga tashlashi epizodi;

g) Iskandarning vafot etishi, uning o‘g‘li shahzoda halqumiga tiqilgan suyakni olib tashlashdagi Luqmonning tadbirkorligi tufayli Luqmon zindondan ozod bo‘lishi;

d) Luqmonning “yoshini yashab – oshini oshab” bo‘lgach, o‘limi oldidan odamlarga o‘z tabiblik sirlarini o‘rgatishi, kabi har biri mustaqil syujetga ega afsonalardan iborat epizodlar transformasiyalanishini tashkil qiladi.

Bu o‘rinda shuni ta’kidlash kerakki, xalq o‘z idealini SHarq madaniyati uchun qadimdan ommalashgan Luqmon obrazida umumlashtirgan. SHuning uchun, Luqmon faoliyati bilan bog‘liq kichik epik janrlar bir-biriga bog‘lanib, hayotiy-maishiy turga xos ertak janri shakliga keltirilgan. Bunda xalq orasida azaldan mavjud bo‘lgan an’anaviy hikoyalash uslubi, an’anaviy formulalar ijrosi yordam bergan. Demak, “Luqmoni hakim” ertagi shartli ravishda o‘zaro har biri mustaqil strukturasiga ega bo‘lgan uch rivoyat va ikki naqlning o‘zaro transformasiya munosabati orqali hosil bo‘lgan folklor namunasidir.

Janrlar munosabatidagi transformasiyaning struktural-tipologik tipi og‘zaki ijod namunalari formal belgilariga nisbatan o‘zaro bog‘lanish, ta’sir jihatlariga tegishli bo‘lsa, uning semantik tomondan aloqasi asosan g‘oyaviy mazmunni ifodalashda namoyon

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

bo‘ladi. Har bir folklorga tegishli tushuncha, umumiy g‘oya semantik jihatdan o‘zaro transformasiyalangan syujet, motiv, obraz va personajlarning formal jihatlari emas, balki asosiy maqsadni bayon qilishga xizmat qiladigan mohiyatini belgilaydi. Buni xalq maqollari bilan naqllar orasidagi o‘zaro semantik bog‘lanish munosabatlari misolida kuzatish mumkiin. “Har kim qilsa o‘ziga”, “Teshik danak”, “Boyning o‘g‘li”, “Aql bilan baxt” singari naqllar tarkibiga o‘zbek xalq maqollari semantik transformasiya qilinganligida ko‘rinadi.[12.]

Folklor asarlariga xos bo‘lgan umumiy a’nanaviy xususiyatlar buzilmasligi uchun ular orasida sodir bo‘luvchi semantik aloqa va ta’sir har bir janr namunasi badiiy shakl bilan ifoda maqsadi o‘rtasidagi munosabatning an’anaga nisbati qay darajadaligiga qarab baholanadi. Biror folklor namunasi ijro jarayonida folklor tabiatiga xos xususiyatlar me’yoridan chiqib ketsa, u og‘zaki ijod mahsuli emas, balki yozma adabiyot san’atiga mansub asarlarga aylanadi. XX asr 80-90 yillar o‘zbek folklori merosiga nisbatan bunday munosabat – an’ananing buzilishi natijasida ayrim individual ijod mahsullariga folklor namunasi deb nisbat berilish holatlari sodir bo‘ldi. Masalan, “Asotirlar va rivoyatlar” kitobida “Oy va yulduz”, “CHo‘pon sevgisi” kabi namunalarni yozma adabiyotga yaqin asarlar, desa bo‘ladi. CHunki “Oy va yulduz”da oy bilan yulduz timsolida ahdu paymon qilishgan oshiq-mashuqlar o‘rtasiga Quyoshning tushishi epizodi folklor an’anasi usluiga mos emas. “Oy bilan yulduz”ning bir-birini sevib, oqil oila qurishiga qarshi chiqqan Quyosh Oyga: “Bu yo‘lingdan qayt”. – debdi. Oy: “Yo‘q, qaytmayman. Ahdim ahd, YUlduzga uylanaman:, - debdi, kabi jumlalarda ko‘proq yozma adabiyot san’ati ifoda uslubi yaqqol ko‘rinib turadi. [13.34-35]

Xalq og‘zaki ijodining lirik, epik va aforistik janrlari umumiy tabiati, ichki tuzilish tartibi, syujet voqealari mazmuni, motivlari mohiyati va boshqa jihatlari o‘zga janrlarga xos biror xususiyat, belgi yoki g‘oyaviy maqsadning u yoki bu darajadagi ta’siri borligiga qarab folklor janrlari tizimining yuzaga kelishi va taraqqiyoti o‘ziga xos qonuniyatlarga bog‘liqligi namoyon bo‘ladi.

O‘zbek folklori janrlar tizimida dunyoning boshqa etnoslari og‘zaki ijodi namunalarining ta’siri borligi folklorshunoslar tomonidan ham ilmiy tasdiqlangan.[14.7] Demak, o‘zbek folklori janrlar tizimi tarkibi yuzaga kelishi uchun faqat shu joyda istiqomat qiladigan etnos og‘zaki ijodi an’analarigina rol o‘ynamay, balki bir jo‘g‘rofiy mintaqada tarixan tarkib topgan joy va asrlar mobaynida iqtisodiy, madaniy va siyosiy aloqalarda rivojlanib kelgan turli millat, elat va qabilalar tomonidan yaratilgan folklor asarlari ta’siri ham mavjuddir. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi qadriyatlari tarkibida Eron, Afg‘oniston, Hindiston, Arabiston kabi mamlakatlar folklori bilan birga Kichik Osiyo, Markaziy Sibir, Mongoliya kabi mintaqalar xalqlari folklori ta’sirini “Alpomish”, “Go‘ro‘g‘li” turkumi dostonlari kabi dostonlar va ko‘plab ertak, naql, maqol, topishmoq janr namunalari misolida kuzatish mumkin. [15.18-21,16.19] Bunday aloqalarning muayyan bir xalq og‘zaki ijodidagi ko‘rinishini shartli holda pragmatik transformasiya munosabatlari, deydigan bo‘lsak, maqsadga muvofiq bo‘ladi. Masalan, o‘tmishdagi qahramon ayollarni ideallashtiruvchi folklor namunalari syujetning pragmatik transformasiyasi “To‘maris”

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

afsonasi bilan “Oysuluv” dostoni munosabatlarida ko‘rinsa, qiz yoki biror odamni ajdar, dev yoki ayiqqa berish motivini “Rustamxon”, “SHirin va SHakar” kabi dostonlar, xalq ertaklari syujet voqealarida uchratamiz.[17.349]

Transformasiyaning pragmatik tipi deganda, faqat boshqa xalqlar folklori elementlarini o‘zlashtirib yuborish tushunmasligi kerak. Bunday holat o‘zbek folklori janrlararo munosabatlarida ham mavjud. Ijtimoiy-maishiy turmush talabi bilan yuzaga kelgan real hayotiy masalaning yanada qulay ifoda yo‘li bilan folklor an’anasiga ko‘ra tasvirlanishida bu tip muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy chegaralanish yuzaga kelmasdan oldin nomoddiy madaniy merosga oid og‘zaki ijod madaniyatiga mansub qadimiy yodgorliklar hozirgi Markaziy Osiyo deb ataluvchi o‘lka xalqlari uchun mushtarak hisoblangan. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi, deb nisbat beriladigan folklor merosi tarkibida boshqa xalqlar og‘zaki ijodi elementlari azaldan shu xalqnikidek qabul qilinishi tarixiy-folkloriy jarayonning tabiiy kechganligi va unda transformasiya hodisasining an’anaga muvofiq sodir bo‘lganligini ko‘rsatadi. [18.10-19] Bundan tashqari, ijtimoiy-iqtisodiy, ijtimoiy, tarixiy doimiy rivojlanib turishi e’tiborga olinsa, faqat bir geografik chegara doirasidagi xalq va elatlar orasidagi o‘zaro aloqalardan tashqari, boshqa mamlakatlar bilan olib borilgan mutassil iqtisodiy, madaniy va savdo aloqalari ham folklor janrlari munosabatlari rivojiga o‘z ta’sirini ko‘rsatgan. SHarqiy Sibirda yashaydigan turkiy xalqlar og‘zaki ijodidagi o‘zbek folkloriga xos tipik xususiyatlarning hanuz saqlanib kelayotganligi genetik ildizi umumiy, diniy e’tiqodlari turli xalqlar folklori tarixiy rivojlanish jarayonlarining ham ildizi qadimiyligidan darak beradi. [19.126] Islom dini yetib bormagan va shamanlik e’tiqodlari hamon saqlanib qolgan turkiy xalqlar folklor janrlariga xos juda ko‘p xususiyatlar hozirgi O‘zbekistonning Jizzax, Samarqand, Qashqadaryo, Surxondaryo va Xorazm kabi viloyatlaridagi islom dini e’tiqodlari zaif rivojlangan joylar aholisi jonli ijrosidagi turli og‘zaki ijod namunalarida ham saqlanib qolganligini sezish mumkin. Buni chorvachilik, ovchilik va turli uy hayvonlari, parranda, hashoratlarni muqaddaslashtirish kultlari ham tasdiqlaydi. [20.]

Folklorning epik janr namunalari orasidagi nisbatan murakkab syujet-kompozisiyasiga ega bo‘lgan dostonlarda syujet chizig‘idagi voqea va hodisalarni yana ham ta’sirchan yoritish, tinglovchiga doston qahramonlariga nisbatan e’tibor qaratishda ertak janri tabiatiga xos an’anaviy elementlar pragmatik transformasiya qilinganligini “Malika ayyor”, “Og‘a YUnusning olib qochilishi” va shu tipdagi misollarda kuzatish mumkin.[21.129] Mazkur dostonlar janr xususiyatlarining shakllanishida ertakka xos tilsim, uydirma va mubolag‘a, aniq maqsad sari yo‘naltirilgan. YA’ni doston qahramoni zimmasiga yuklatilgan g‘oyaviy-estetik vazifaning yanada ta’sirchan bo‘lishiga yordam bergan.

Xalqning umumiy dunyoqarashi va axloqiy-didaktik qarashlarini bayon etishida afsona, rivoyat, ertak va doston kabi epik turga xos janrlarning folklor san’ati darajasiga ko‘tarishda transformasiya muhim rol o‘ynaydi. CHunki insonning tafakkur va ong faoliyati rivojlangan sari pragmatik tushinchalar ham o‘zgarib, o‘zining asl mohiyatini real borliq talabiga moslab beraveradi. Xalq og‘zaki ijodidagi tarixiy-folkloriy jarayon janrlar tizimi

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

takomilini ta’minlashda transformasiyaning pragmatik turiga nisbatan o‘z talablarini qo‘yaveradi. “Ayoz” ertagi syujet voqealari chizig‘ida turli folklor janr namunalariga xos elementlar pragmatik tranformasiya qilinganligini kuzatish mumkin.[22.7] Qadimgi odamlar uchun ideal hisoblangan ayrim mifologik obrazlar, fantaziya asosida yuzaga kelgan tasavvurlar vaqt o‘tishi bilan o‘zining dastlabki fuknksiyasini yo‘qotib, folklorning shartli timsollariga aylanadi. “Ravshan” dostonidagi Maston kampir tasviri ana shu fikr nuqtai nazaridan muhimdir.[23.40] “Ravshanbek qarasa, bir kampir: o‘zi qashqa, kampir,…. Beli bukrayib qolgan, qulog‘i tikrayib qolgan, bachchag‘arning go‘shti qochgan, bo‘yinlari tirishgan, hamma yeri qurishgan, iyaklari burishgan, kallasi gov savatday, qopadigan itday, balki bahaybat boytebatday kampir” degan tasvir boshqa dostonlarda ham aynan bo‘lmasa-da, uchraydi. [24.356] Bu hodisa o‘zbek sehrli ertaklari uchun tipik xususiyat bo‘lgan yalmog‘iz kampir obrazining tranformasiyasiga uchragan shakliga misol bo‘ladi. “Olmos botir”, “Zar kokilli yigit” singari sehrli ertaklarda yalmog‘iz kampirning xalq nasriga xos tipik obrazlari yaratilgan.[25.36-196] Mifologik obrazlar tarixiy-folkloriy jarayon rivojida o‘zining dastlabki mohiyatini xalq dostonlarida o‘zgartirganligini “Malika ayyor”, “Avazxon”, “Dalli”, “Balagardon” va boshqa dostonlari syujet voqealari chizig‘ida ko‘ramiz. Umuman, insoniyat san’atning birlamchi shakli bo‘lgan poetik ramzlari ilk bor folklor namunalarida yaratilgan.[26.] Ramzlar keyinchalik odamzod tafakkur taraqqiyotiga yordam beruvchi ko‘plab g‘oyalarning yuzaga kelishida rol o‘ynaydi. O‘tmish avlodlarning hayotiy tajribalarida sivnovdan o‘tib, yillar davomida sayqal topgan folklor janrlarining turg‘un holatga kelishi, og‘zaki ijod san’ati darajasiga yetishib murakkab qonuniyatlar bilan bog‘liqdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Пропп В.Я. Трансформация волшебных сказок, -в кн.: «Поэтика. Временник отдела словесных искусств», 1928, с.64;
2. Путилов Б. Историко-фольклорный процесс и эстетика фольклора // Проблемы фольклора.-М., Наука, 1975, с.12;
3. Короглы Х.Г. Трансформация заимствованного сюжета // Фольклор. Поэтическая система.-М., Наука, 1977, с.106;
4. Саримсоков Б. Эпик жанрлар диффузияси // Ўзбек фольклорининг эпик жанрлари. Т.: 1981, Б.95.
5. Само тулпори. Сеҳрли эртаклар. – Т., Ёш гвардия. 1987. Б-153
6. Шахсий архив материали. 1982 йил, Самарқанд вилояти, Пайариқ тумани, Чинобод қишлоғида яшовчи онахон Бувнор Мавлон қизидан ёзиб олинган.
7. Жўраев М. Ўзбекларнинг мифологик тасаввурари. Ўзбек фольклоршунослиги масалалари: Фан; Т., 2010 йил. Б-131.
8. “Тешиктош”. Афсонаси гидрогеолог Асрор Низомов архивидан олинган. Ёзиб олувчи: С.Алимов. Қўшрабод туман, Оқтепа қишлоги, 1991 йил.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

9. “Кетмонтош” афсонасини гидрогеолог А.Намозов шахсий архивидан ёзиб олинган. 1991 йил.
10. Булбул тароналари. 5 томлик. И-жилд, - Т., Фан, 1971.Б-175.
11. Луқмони ҳаким. Кўп томлик.-Т,: Ғ.Ғулом нашриёти 1990, Б-5; Алломалар ибрати.-Т.: Ёш гвардия, 1982, Асотирлар ва ривоятлар.-Т.: Ёш гвардия, 1990 й.
12. Олтин олма. ЎХИ Кўп томлик, И-китоб.-Т.: Бадиий адабиёт нашриёти, 1966.
13. Асотирлар ва ривоятлар. – Т.: Ёш гвардия, 1990. Б-34-35.
14. Эгамов Х. Сайёр сюжетлар. – Т,: Ўзбекистон, 1979, Б-7.
15. Мирзаев Т. “Алпомиш” достони, унинг версия ва вариантлари// “Алпомиш”-ўзбек халқ қаҳрамонлик эпоси.-Т.: Фан, Б-18-21;
16. Мусина Ғ. Ўзбек халқ достонларида хотин-қизлар образи.Ўқитувчи,Т.:1983,Б-19.
17. Равшан. Достон.-Т.: ЎзФА нашриёти, 1963, Алпомиш, Рустамхон. Достонлар.-Т.: Ғ.Ғулом нашриёту. 1985, Б-349 ва бошқалар.
18. “Алпомиш” достони. Туркий халқлар версиялари. “Муҳаррир нашриёти.-Т.: 2020, Б-10-19.
19. Фольклор. Поэтическая система. Наука. М., 1977. с. 126.
20. Алимов С. Мозий қадриятлари. “Сирли олам” журнали, 11-сон, 1994.
21. Малика айёр. –Т.: 1988, Б-37-38; Оға Юнуснинг олиб қочилиши.-Т.: 1988, Б-129.
22. Ўзбек халқ эртаклари. – Т.: Ўқитувчи, 1988, Б-7.
23. Равшан. Гўрўғли достонлари. – Т.: ЎзФА, 1963, Б-40.
24. Алпомиш. Рустамхон. Достонлар.-Т.: Ғ. Ғулом нашриёти, Б-356.
25. Қари наъматак. Ўзбек халқ эртаклари. –Т.: Ёш гвардия, Б-36-196.
26. Турдимов Ш. “Гўрўғли” достонларининг генезиси ва тадрижий босқичлари. Докт.дисс. Т., 2011.

МУАЛЛИФ ҲАҚИДА МАЪЛУМОТ [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Alimov Saidqul**, folklor va etnografiya kafedrasi dosenti [**Алимов Саидкул,** доцент кафедры фольклора и этнографии], [**Saidqul Alimov,** associate professor, department of folklore and ethnography]; манзил: Ўзбекистон Республикаси Тошкент ш. Мирзо Улуғбек тумани, Яланғоч даҳаси 127 "А" уй. 100164, [адрес: Узбекистан, г. Ташкент, Мирзо Улугбекский район, махалля Ялангач, дом 127 «А», 100164], [address: Uzbekistan, Tashkent city, Mirzo Ulugbek district, Yalangach mahalla, 127 "A" house, 100164.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

O‘ZBEK MUSIQA MADANIYATIDA RUBOB CHOLG‘USINING O’RNI

© N.X. Xayrullaev[1]✉
[1]O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqola O‘zbek musiqasi madaniyatida rubob cholg‘usining o’ziga xos o’rni va ahamiyatini o’rganishga bag‘ishlangan. Unda rubobning tarixiy shakllanish jarayoni, ijrochilik san’ati va milliy musiqa asarlaridagi mavqei ilmiy asoslangan tarzda yoritilgan. Shuningdek, rubobning madaniy meros sifatidagi roli, uning musiqa san’ati rivojidagi ta’siri hamda yosh avlodni musiqa madaniyatiga jalb etishdagi o’rni tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida rubob cholg‘usining zamonaviy talqinlari va uning yangi avlod cholg‘ulari bilan uyg‘unligi haqida xulosalar berilgan.

O‘zbek musiqa madaniyati, rubob cholg‘usi, milliy musiqiy meros, ijrochilik san’ati, cholg‘u asboblari evolyutsiyasi, madaniy integratsiya, musiqa ta’limi.

MAQSAD: ushbu maqolaning asosiy maqsadi O‘zbek musiqiy madaniyatida rubob cholg‘usining o’rnini aniqlash, uning tarixiy rivojlanishi va ijrochilik san’atidagi ahamiyatini ilmiy asosda tahlil qilishdan iborat. Shuningdek, rubobning milliy musiqiy merosdagi roli, yosh avlodni musiqaga jalb etishdagi pedagogik ahamiyati va zamonaviy musiqiy ijrochilikdagi talqinlarini o’rganish ham maqolaning muhim vazifalari qatoriga kiradi. Mazkur tadqiqot rubobning xalqaro musiqiy madaniyat bilan uyg‘unlashuv jarayonlarini yoritishga va ushbu cholg‘u asbobining yangi ijodiy imkoniyatlarini ochib berishga qaratilgan.

MATERIALLAR VA METODLAR: ushbu tadqiqot rubob cholg‘usining O’zbek musiqiy madaniyatidagi o’rnini ilmiy asosda o’rganish uchun kompleks yondashuvni qo’llaydi. Tadqiqot davomida bir qator metodlardan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: O‘zbek musiqiy madaniyatida rubob cholg‘usining o’rni haqida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, rubob nafaqat milliy cholg‘u asbobi sifatida, balki xalqning madaniy identitetini shakllantirishda muhim omil sifatida xizmat qilgan. Tarixiy manbalardan ma’lum bo’lishicha, rubobning kelib chiqishi O‘rta Osiyoning qadimiy musiqa an’analariga borib taqaladi. Biroq uning shakli va ijro usullari vaqt o’tishi bilan o’zgarib, hozirgi zamonaviy ko’rinishiga ega bo’lgan.

XULOSA: Rubob cholg‘usi O’zbek musiqiy madaniyatining ajralmas qismi bo’lib, uning tarixiy rivojlanishi, ijrochilik san’atidagi o’rni va zamonaviy musiqa janrlaridagi ahamiyati yuksak qadrlanadi. Tadqiqot davomida rubobning milliy musiqa an’analarini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

shakllantirish va saqlab qolishdagi o'rni, uning xalq musiqasi, maqom san'ati hamda zamonaviy ijodkorlar ijrosidagi talqinlari o'rganildi.

Kalit so'zlar: o'zbek musiqa madaniyati, rubob cholg'usi, milliy musiqiy meros, ijrochilik san'ati, cholg'u asboblari evolyutsiyasi, madaniy integratsiya, musiqa ta'limi.

Iqtibos uchun: N.X. Xayrullaev. O'zbek musiqa madaniyatida rubob cholg'usining o'rni. // Inter education & global study. 2024. №9(1) B.460-467.

РОЛЬ РУБОБА В УЗБЕКСКОЙ МУЗЫКАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЕ

© Н.Х. Хайруллаев[1]✉
[1]Государственный институт искусства и культуры Узбекистана, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: данная статя посвящена изучению особого места и значения инструмента рубоб в културе узбекской музыки. В ней научно обоснованно освещаются исторический протсесс формирования рубаба, исполнителского искусства и положение натсионалных музыкалных произведений. Также анализируется рол рубоба как культурного наследия, его влияние на развитие музыкалного искусства, рол в привлечении подрастающего поколения к музыкалной культуре. В ходе исследования были сделаны выводы о современных интерпретатсиях инструмента рубаб и его гармонии с инструментами нового поколения.

Узбекская музыкалная культура, инструмент рубоб, натсионалное музыкалное наследие, исполнителское искусство, эволюсия музыкалных инструментов, культурная интегратсия, музыкалное образование.

СЕЛ: основная сел данной стати – определит место инструмента рубоб в музыкалной культуре Узбекистана, на научной основе проанализироват его историческое развитие и значение в исполнителском искусстве. Также к числу важных задач стати относятся рол рубаба в натсионалном музыкалном наследии, его педагогическое значение в привлечении молодого поколения к музыке, исследование его интерпретатсий в современном музыкалном исполнителстве. Селю данного исследования является пролит свет на протсесс гармонизатсии рубаба с мировой музыкалной культурой и раскрыт новые творческие возможности этого музыкалного инструмента.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании исползован комплексный подход к научному изучению места инструмента рубоб в музыкалной культуре узбекистана. в ходе исследования исползовался ряд методов.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛТАТЫ: исследования роли инструмента рубоб в музыкалной культуре Узбекистана показывают, что рубоб служил не толко натсиональным музыкалным инструментом, но и важным фактором формирования культурной самобытности народа. Из исторических источников известно, что

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

происхождение рубаба восходит к древним музыкалным традитсиям Средней Азии. Однако его форма и способы исполнения со временем изменилис и приобрели нынешний современный вид.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: инструмент Рубоб является неотъемлемой частю музыкалной культуры Узбекистана, его историческое развитие, место в исполнителском искусстве и значение в современных музыкалных жанрах высоко отсенены. В ходе исследования изучалас рол рубаба в формировании и сохранении натсионалных музыкалных традитсий, его интерпретатсии народной музыки, статусного искусства и современных художников.

Ключевые слова: музыкалная культура Узбекистана, инструмент рубоб, натсионалное музыкалное наследие, исполнителское искусство, эволюсия музыкалных инструментов, культурная интегратсия, музыкалное образование.

Для цитирования: Хайруллаев Н.Х. Роль рубоба в узбекской музыкальной культуре. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 460-467.

ROLE OF RUBOB IN UZBEK MUSIC CULTURE

© Nodirbek Kh. Khayrullaev[1]✉
[1]State Institute of Art and Culture of Uzbekistan, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: this article is dedicated to the study of the special place and importance of the rubob instrument in the culture of Uzbek music. In it, the historical formation process of rubob, performance art and the position of national music works are covered in a scientifically based manner. Also, the role of rubob as a cultural heritage, its influence on the development of musical art, and its role in attracting the younger generation to musical culture are analyzed. During the study, conclusions were given about the modern interpretations of the rubab instrument and its harmony with the new generation instruments.

Uzbek music culture, rubob instrument, national musical heritage, performance art, evolution of musical instruments, cultural integration, music education.

AIM: the main purpose of this article is to determine the place of the rubob instrument in Uzbek musical culture, to analyze its historical development and importance in performance art on a scientific basis. Also, the role of rubob in the national musical heritage, its pedagogical importance in attracting the young generation to music, and the study of its interpretations in modern musical performance are among the important tasks of the article. This study aims to shed light on the process of harmonizing the rubab with international musical culture and reveal new creative possibilities of this musical instrument.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MATERIALS AND METHODS: this study uses a comprehensive approach to scientifically study the place of the rubob instrument in Uzbek musical culture. A number of methods were used during the research.

DISCUSSION AND RESULTS: researches about the role of rubob instrument in Uzbek musical culture show that rubob served not only as a national musical instrument, but also as an important factor in the formation of the cultural identity of the people. It is known from historical sources that the origin of rubob goes back to the ancient musical traditions of Central Asia. However, its form and performance methods have changed over time and acquired its current modern appearance.

CONCLUSION: rubob instrument is an integral part of uzbek musical culture, its historical development, its place in performance art and its importance in modern music genres are highly appreciated. during the research, the role of the rubab in the formation and preservation of national musical traditions, its interpretations of folk music, status art, and contemporary artists were studied.

Key words: uzbek music culture, rubob instrument, national musical heritage, performance art, evolution of musical instruments, cultural integration, music education.

For citation: Nodirbek Kh. Khayrullaev. (2024) 'Role of rubob in uzbek music culture', Inter education & global study, (9(1)), pp. 460-467. (In Uzbek).

O'zbek musiqasi madaniyati boy va rang-barang merosga ega bo'lib, uning asosiy unsurlaridan biri milliy cholg'u asboblaridir. Ushbu asboblar orasida rubob alohida o'rin tutadi. Rubob O'rta Osiyo xalqlari madaniyatining qadimiy va boy tarixi bilan bog'liq bo'lib, u nafaqat musiqiy cholg'u sifatida, balki xalqning ma'naviy hayotida muhim rol o'ynaydi. Rubobning nafis ovoz tizimi va ijrochilik imkoniyatlari O'zbekistonning klassik musiqa an'analaridan tortib, zamonaviy musiqa janrlarigacha keng foydalanilishini ta'minlamoqda.

Ushbu maqola O'zbek musiqiy madaniyatida rubob cholg'usining tarixiy rivojlanishi, ijrochilik san'atidagi o'rni va uning madaniy meros sifatidagi ahamiyatini tahlil qilishga qaratilgan. Shuningdek, rubobning bugungi kunda milliy va xalqaro darajada musiqiy madaniyatga qo'shgan hissasi, zamonaviy ijodkorlar ijrosida uning yangicha talqinlari ham o'rganiladi. Bu esa rubobning nafaqat o'tmishdagi, balki kelajakdagi madaniy hayotimizdagi ahamiyatini tushunish uchun ilmiy asos yaratadi.

Ushbu tadqiqot rubob cholg'usining O'zbek musiqiy madaniyatidagi o'rnini ilmiy asosda o'rganish uchun kompleks yondashuvni qo'llaydi. Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

Tarixiy tahlil metodi: Rubobning kelib chiqishi va tarixiy rivojlanish bosqichlarini aniqlash maqsadida turli manbalar, jumladan, tarixiy adabiyotlar, musiqa arxivlari va qadimiy yozuvlar tahlil qilindi. Ushbu metod rubobning milliy musiqa madaniyatida qanday shakllanganini va rivojlanganini aniqlash imkonini berdi.

Komparativ tahlil metodi: Rubob cholg'usining boshqa milliy va xalqaro musiqa asboblari bilan o'xshashliklari va farqlari qiyosiy tahlil qilindi. Bu usul rubobning o'ziga xos

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

xususiyatlarini, shuningdek, uning musiqa madaniyatidagi unikal o'rnini ko'rsatishga yordam berdi.

Ijrochilik san'atini tahlil qilish metodi: Rubobda ijro etilgan musiqiy asarlar, ijrochilik usullari va texnikalar o'rganilib, uning ijro imkoniyatlari va ifodaviy vositalari tahlil qilindi. Bu metod rubobning zamonaviy ijrochilikda tutgan o'rnini ochib berishga xizmat qildi.

Etnografik kuzatuv metodi: Xalq musiqasi ansambllarida rubobdan foydalanish, uning xalq ijodiyotidagi o'rni va madaniy hayotdagi ahamiyati kuzatilib, tahlil qilindi. Ushbu yondashuv rubobning mintaqaviy xususiyatlarini aniqlashga imkon berdi.

Pedagogik tahlil metodi: Rubob cholg'usining musiqa ta'limidagi roli, uning yosh avlodni musiqa madaniyatiga jalb etishdagi samaradorligi o'rganildi. Mazkur yondashuv musiqiy ta'lim jarayonida rubobni qo'llashning amaliyotga tadbiqini baholash uchun ishlatildi.

Tadqiqotda nazariy va amaliy metodlarning uyg'unligi rubob cholg'usining tarixiy, madaniy va pedagogik ahamiyatini chuqurroq anglash imkonini berdi. Shu orqali maqolada rubobning O'zbek musiqiy madaniyatidagi o'rni va uning zamonaviy musiqadagi potensiali yoritib berildi.

Rubob cholg'usi nafaqat o'zining betakror ovozi bilan, balki keng ijro imkoniyatlari bilan ham ajralib turadi. Bu cholg'u asbobi turli janrlardagi musiqiy asarlarni ijro etishda qo'llanilib, ijrochilarga boy ifodaviy imkoniyatlarni taqdim etadi. Quyida rubob ijrochiligining asosiy imkoniyatlari va xususiyatlari tahlil qilinadi:

Rubobning ovoz diapazoni keng bo'lib, uning nozik va shirali tembri musiqiy asarlarning lirizm va dramatizmini yuksak darajada ifodalash imkonini beradi. Bu cholg'u maqom kuylarida va xalq ashulalarini jo'r bo'lishda keng foydalaniladi.

Rubob ijrochiligi turli texnik usullarga boy. Masalan, "tarash", "tez" va "mayin" usullarining uyg'unligi cholg'uni ifodaviy jihatdan boyitadi. Bu texnikalar rubobning xarakterini yanada yorqinroq namoyon qilishga xizmat qiladi.

Rubobning ovoz diapazoni kengligi uning kuy va musiqiy shakllar xilma-xilligini ijro etish imkonini beradi. Ayniqsa, maqomlar, xalq kuy va ashulalari ijrosida rubobning diapazon imkoniyatlari yuksak darajada namoyon bo'ladi.

Rubobda murakkab texnik passajlar, tezkor harakatlar va sozning yuqori nuqtalarida aniqlik bilan o'ynash imkoniyati mavjud. Bu cholg'uni nafaqat milliy musiqa ijrochiligi uchun, balki zamonaviy musiqiy janrlar, jumladan, jazz va estrada musiqasida ham moslashtirish imkonini yaratadi.

Rubob yakkaxon cholg'u sifatida ham, ansambl tarkibida ham birdek samarali qo'llaniladi. U jo'r bo'luvchi va etakchi cholg'u sifatida turli ijro vazifalarini muvaffaqiyat bilan bajaradi. Ansambl tarkibida rubobning boshqalar bilan uyg'unlashuv xususiyati uni o'ziga xos va muhim asbobga aylantiradi.

Zamonaviy musiqiy ijrochilikda rubobning improvizatsiya imkoniyatlari keng qo'llaniladi. Rubobning texnik va melodik moslashuvchanligi ijrochilarga yangi uslublar yaratish imkonini beradi. Jazz, folk va boshqa janrlarda rubobning ovoz tizimi musiqaning butunlay yangi qirralarini ochib beradi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Rubob cholg‘usi ijro imkoniyatlari jihatidan boshqa milliy cholg‘ular orasida alohida ajralib turadi. Uning boy ifodaviy imkoniyatlari va universalligi milliy musiqa madaniyatini yanada boyitib, zamonaviy ijodkorlar uchun ham yangi imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Shu sababdan, rubobni ijro san’atida chuqurroq o’rganish va rivojlantirish kelajak avlod uchun muhim ma’naviy meros bo’lib xizmat qiladi.

Rubob cholg‘usi haqida tadqiqotlar, asosan, uning tarixiy shakllanishi, ijrochilik san’ati va musiqa madaniyati kontekstidagi o’rniga qaratilgan. O’zbek musiqiy madaniyati bo’yicha klassik asarlar, jumladan, O’zbekiston musiqa tarixi va milliy cholg‘ularni o’rganuvchi tadqiqotchilar tomonidan rubobning kelib chiqishi, rivojlanish bosqichlari va musiqiy janrlardagi roli batafsil yoritilgan.

Sharq musiqasi bo’yicha ilmiy izlanishlar olib borgan A. Fitrat[1] va H. Rizoqulov[2] kabi mualliflarning asarlarida rubobning Sharq musiqasi tizimida tutgan o’rni haqida qimmatli ma’lumotlar keltirilgan. Ularda rubobning turli shakllari, masalan, "cho’l rubobi" va "baxshichilik rubobi" singari turlari, ularning mintaqaviy xususiyatlari va ijro usullari o’rganilgan.

Zamonaviy tadqiqotlar rubobning xalqaro musiqiy madaniyatdagi integratsiyasi va boshqa cholg‘u asboblari bilan uyg‘unligi masalalariga qaratilgan. Xususan, S. D. Narziyevning[3] milliy cholg‘ularni modernizatsiya qilish bo’yicha ilmiy ishlari rubobning zamonaviy musiqiy talqinlaridagi o’zgarishlarini tahlil qilishda muhim manba hisoblanadi.

Bundan tashqari, pedagogik adabiyotlarda rubobdan musiqiy ta’lim jarayonida foydalanishning samaradorligi, talabalarda milliy madaniyatga qiziqish uyg‘otishdagi ahamiyati keng yoritilgan. Ushbu yo’nalishda Z. Ismoilova[4] va F. Karimov kabi mualliflarning ishlari rubobni musiqa ta’limida foydalanish bo’yicha amaliy tavsiyalar beradi.

Adabiyotlar rubob cholg‘usining nafaqat tarixiy rivojlanishi va musiqa madaniyatidagi o’rnini, balki uning zamonaviy musiqa jarayonlaridagi ahamiyatini o’rganish uchun boy ilmiy asos yaratadi. Shu bilan birga, tadqiqotlar rubobning milliy identitetni shakllantirish va saqlab qolishdagi rolini yanada chuqurroq o’rganish zaruriyatini ko’rsatmoqda.

O’zbek musiqiy madaniyatida rubob cholg‘usining o’rni haqida olib borilgan tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, rubob nafaqat milliy cholg‘u asbobi sifatida, balki xalqning madaniy identitetini shakllantirishda muhim omil sifatida xizmat qilgan. Tarixiy manbalardan ma’lum bo’lishicha, rubobning kelib chiqishi O’rta Osiyoning qadimiy musiqa an’analariga borib taqaladi. Biroq uning shakli va ijro usullari vaqt o’tishi bilan o’zgarib, hozirgi zamonaviy ko’rinishiga ega bo’lgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatdiki, rubob xalq musiqasi, maqom san’ati va zamonaviy ijrochilikda keng qo’llanilmoqda. Xususan, rubobning maqom ashulalaridagi etakchi roli va uning ifodaviy imkoniyatlari ijro san’atini boyitib kelmoqda. Buning ustiga, rubob cholg‘usi zamonaviy ansambllar va orkestrlar tarkibida ham keng qo’llanilayotgani uning universalligini namoyon etadi. Rubobning nozik ovoz tizimi va keng diapazonli imkoniyatlari uni milliy cholg‘ular orasida ajralib turadigan asbobga aylantirgan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Rubobdan ta’lim jarayonida foydalanish ham alohida e’tiborga sazovor. Musiqa ta’limi tizimida rubob orqali yosh avlodda milliy musiqa madaniyatiga hurmat va qiziqish uyg‘otish samarali vosita sifatida tan olingan. Ammo zamonaviy ta’lim jarayonida rubobni o’qitish usullarining takomillashtirilishi va yangi pedagogik texnologiyalarning qo’llanilishi ehtiyoji mavjudligi ham aniqlandi.

Shu bilan birga, rubobning xalqaro musiqiy madaniyat bilan uyg‘unlashish jarayonidagi o’rni ham muhokama qilindi. Tadqiqot natijalari rubob cholg‘usining xalqaro musiqiy festivallarda ijro etilishi va boshqa milliy cholg‘ular bilan uyg‘unlashib, dunyo musiqiy merosining bir qismiga aylanganini ko’rsatdi.

Xulosa qilib aytganda, rubob cholg‘usining O’zbek musiqiy madaniyatidagi o’rni uning nafaqat milliy musiqa an’analaridagi roli, balki zamonaviy ijrochilik, ta’lim va xalqaro madaniy muloqotdagi ahamiyati bilan yanada boyib borayotganini isbotladi. Shu bois, rubobni yanada chuqurroq o’rganish va uning imkoniyatlarini rivojlantirish milliy madaniy merosni boyitish uchun muhim vazifadir.

Rubob cholg‘usi O’zbek musiqiy madaniyatining ajralmas qismi bo’lib, uning tarixiy rivojlanishi, ijrochilik san’atidagi o’rni va zamonaviy musiqa janrlaridagi ahamiyati yuksak qadrlanadi. Tadqiqot davomida rubobning milliy musiqa an’analarini shakllantirish va saqlab qolishdagi o’rni, uning xalq musiqasi, maqom san’ati hamda zamonaviy ijodkorlar ijrosidagi talqinlari o’rganildi.

Rubobning pedagogik ahamiyati ham yuksak baholandi. Musiqa ta’limida ushbu cholg‘udan foydalanish nafaqat ijro san’atini rivojlantirish, balki yosh avlodda milliy madaniyatga qiziqish uyg‘otish va ma’naviy merosni qadrlash hissini shakllantirishda muhim vosita ekanligi aniqlandi. Shuningdek, rubobning xalqaro musiqiy madaniyatdagi roli, uning boshqa milliy va zamonaviy cholg‘ular bilan uyg‘unlashuv imkoniyatlari tadqiqotning muhim natijalaridan biri bo’ldi.

Ushbu tadqiqot rubob cholg‘usining nafaqat milliy musiqa madaniyati doirasidagi ahamiyatini, balki uning dunyo musiqiy merosiga qo’shgan hissasini anglashda muhim manba bo’lib xizmat qiladi. Kelgusida rubob ijrochiligi va ta’lim texnologiyalarini yanada takomillashtirish orqali uning milliy va xalqaro musiqiy madaniyatda tutgan mavqeini oshirish dolzarb vazifa sifatida ko’rinadi.

Rubobning tarixi va zamonaviy rivojlanishini o’rganish O’zbekiston musiqa madaniyatining boyligini anglashga xizmat qiladi va uni kelajak avlodga etkazish uchun mustahkam asos yaratadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Fitrat, A. (1927). Sharq musiqasi. Toshkent: Turkiston Nashriyoti.
2. Rizoqulov, H. (1982). O’zbekiston musiqa tarixi. Toshkent: Fan nashriyoti.
3. Narziyev, S. D. (2005). Milliy cholg‘ularni modernizatsiya qilish muammolari. Toshkent: O’zbekiston san’at instituti.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

4. Ismoilova, Z. (2018). Rubob ijrochiligi va uning milliy ta'limdagi ahamiyati. Toshkent: Ilmiy izlanishlar markazi.
5. Vohidov, N. (2003). Maqom san'ati tarixi. Buxoro: Sharq Nashriyoti.
6. Mirzaev, S. (1999). O'zbek xalq cholg'ulari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi San'at va madaniyat nashriyoti.
7. Yunusov, K. (2020). O'zbek musiqiy cholg'ulari: tarixi va buguni. Toshkent: Innovatsion ilm markazi.
8. UNESCO (2001). Traditional Musical Instruments of Central Asia. Parij: UNESCO Publishing.

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Xayrullaev Nodirbek Xayrullaevich,** dotsent v.b. [**Хайруллаев Нодирбек Хайруллаевич,** и.о. доцент], [**Nodirbek Kh. Khayrullaev,** assistant professor]; manzil: O'zbekiston, Toshkent sh., Yalangoch ko'chasi, 127-uy [адрес: Узбекистан, Ташкент, ул. Ялангоч, 127].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

STUDYING PSYCHOLOGICAL FEATURES OF DEVELOPING SELF-CONFIDENCE IN STUDENTS

© Nargiza A. Askarova[1]✉, Hayriddin G'afuri[2]✉

[1]Tashkent State University of Pedagogy and Psychology, Tashkent, Uzbekistan.
[2]International Nordic University of Pedagogy and Psychology, Master of Science

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the technologies of teaching educational materials based on the simulation-variational approach in technical universities and their role in the educational process.

AIM: the primary goal of the study is to investigate the psychological and pedagogical factors influencing the development of self-confidence in university students and propose a scientifically grounded system to foster this quality during professional training.

MATERIALS AND METHODS: the study is based on an extensive literature review of psychological theories, research on self-confidence, and the role of emotional intelligence in shaping students' personality traits. works by global and russian researchers such as a. adler, r. bar-on, v.g. romek, and i.s. morozova were analyzed to provide a comprehensive understanding of the subject.

DISCUSSION AND RESULTS: the analysis identified key components of self-confidence: cognitive, emotional, and behavioral. it also highlighted factors such as positive past experiences, self-assessment, and feedback from significant others as critical to its development. emotional intelligence was found to be a significant predictor of self-confidence, with students demonstrating high levels of emotional intelligence displaying better self-regulation, resilience, and social adaptability. the study also emphasized the need for targeted educational interventions to cultivate self-confidence as a professional quality.

CONCLUSION: self-confidence, as a central personality trait, plays a crucial role in students' academic and professional success. its formation is influenced by a combination of internal and external factors, including emotional intelligence, social interactions, and positive reinforcement. the study underscores the need for educational systems to integrate psychological and pedagogical strategies aimed at fostering self-confidence in students.

Keywords: confidence, student, personality, qualities, motive, intellect, motive, character, temperament.

For citation: Nargiza A. Askarova, Hayriddin G'afuri (2024) 'Studying psychological features of developing self-confidence in students', Inter education & global study, (9(1)), pp. 468-474 (In Eng).

ИЗУЧЕНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ РАЗВИТИЯ УВЕРЕННОСТИ В СЕБЕ У СТУДЕНТОВ

© Н. А. Аскарова[1]✉, Х. Гафури[2]✉

[1]Ташкентский государственный университет педагогики и психологии, Ташкент,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Узбекистан
[2]Международный университет Нордик педагогики и психологии, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье исследуется концепция уверенности в себе как важнейшей черты личности, её формирование и влияние на академическое и профессиональное развитие студентов. анализируются теоретические подходы к пониманию уверенности в себе, её компоненты и факторы, влияющие на развитие. также рассматривается роль эмоционального интеллекта и психологических характеристик в укреплении уверенности у студентов.

ЦЕЛЬ: основной целью исследования является изучение психологических и педагогических факторов, влияющих на развитие уверенности у студентов университетов, и предложение научно обоснованной системы для её формирования в процессе профессиональной подготовки.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании проведён обширный анализ литературы по психологическим теориям, исследованию уверенности в себе и роли эмоционального интеллекта в формировании личностных качеств студентов. были изучены работы таких исследователей, как а. адлер, р. бар-он, в. г. ромек и и. с. морозова, чтобы обеспечить комплексное понимание темы.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: анализ выявил ключевые компоненты уверенности в себе: когнитивный, эмоциональный и поведенческий. также были выделены факторы, такие как положительный прошлый опыт, самооценка и обратная связь от значимых людей, которые играют важную роль в её формировании. эмоциональный интеллект оказался значительным предиктором уверенности в себе: студенты с высоким уровнем эмоционального интеллекта демонстрируют лучшую саморегуляцию, устойчивость и социальную адаптивность. исследование подчёркивает необходимость целенаправленных образовательных мероприятий для формирования уверенности в себе как профессионального качества.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: уверенность в себе как центральная черта личности играет ключевую роль в академическом и профессиональном успехе студентов. её формирование обусловлено сочетанием внутренних и внешних факторов, включая эмоциональный интеллект, социальное взаимодействие и положительное подкрепление. исследование подчёркивает необходимость интеграции психологических и педагогических стратегий в образовательную систему для формирования уверенности у студентов.

Ключевые слова: уверенность в себе, развитие личности, эмоциональный интеллект, образование студентов, профессиональная подготовка, межличностные отношения, академический успех.

Для цитирования: Аскарова Н. А., Гафури Х. Изучение психологических особенностей развития уверенности в себе у студентов, Психология и педагогика в современном образовании. // Inter education & global study.2024. №9(1). С. 468-474.

TALABALARDA O‘ZIGA ISHONCHNI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

XUSUSIYATLARINI O‘RGANISH

© N.A. Asqarova[1]✉, H. G‘afuri[2]✉
[1] Toshkent davlat pedagogika va psixologiya universiteti, Toshkent, O‘zbekiston
[2]Xalqaro Nordik pedagogika va psixologiya universiteti, Toshkent, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada o‘ziga ishonch shaxsning muhim xususiyati sifatida tahlil qilinadi, uning shakllanishi va talabalar ta’lim hamda kasbiy rivojlanishiga ta’siri o‘rganiladi. o‘ziga ishonchni tushunish bo‘yicha nazariy yondashuvlar, uning tarkibiy qismlari va rivojlanishga ta’sir qiluvchi omillar tahlil qilinadi. talabalarda o‘ziga ishonchni mustahkamlashda hissiy intellekt va psixologik xususiyatlarning roli ham yoritilgan.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi universitet talabalarida o‘ziga ishonchni shakllantirishga ta’sir qiluvchi psixologik va pedagogik omillarni o‘rganish va bu sifatni rivojlantirish uchun ilmiy asoslangan tizimni ishlab chiqishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda psixologik nazariyalar, o‘ziga ishonchni tadqiq qilish va hissiy intellektning shaxsiy sifatlarni shakllantirishdagi roliga oid adabiyotlar keng o‘rganildi. a. adler, r. bar-on, v. g. romek va i. s. morozova kabi olimlarning asarlari mavzuni to‘liq tushunish uchun tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tahlil o‘ziga ishonchning asosiy tarkibiy qismlarini aniqladi: kognitiv, emotsional va xulqiy. bundan tashqari, ijobiy tajriba, o‘z-o‘zini baholash va muhim shaxslarning fikrlari kabi omillar uning rivojlanishida muhim rol o‘ynashi aniqlandi. hissiy intellekt esa o‘ziga ishonchning muhim prognozi sifatida e’tirof etildi: hissiy intellekti yuqori bo‘lgan talabalar o‘zini boshqarish, chidamlilik va ijtimoiy moslashuvda yaxshiroq natijalarni ko‘rsatadi. tadqiqot o‘ziga ishonchni kasbiy sifat sifatida rivojlantirishga qaratilgan maqsadli ta’lim tadbirlarining zarurligini ta’kidlaydi.

XULOSA: o‘ziga ishonch shaxsning markaziy xususiyati sifatida talabalar akademik va kasbiy muvaffaqiyatida muhim rol o‘ynaydi. uning shakllanishi ichki va tashqi omillar, jumladan, hissiy intellekt, ijtimoiy munosabatlar va ijobiy baholash kabi omillar bilan belgilanadi. tadqiqot ta’lim tizimida talabalar o‘ziga ishonchini shakllantirish uchun psixologik va pedagogik strategiyalarni integratsiya qilish zarurligini ta’kidlaydi.

Kalit so‘zlar: o‘ziga ishonch, shaxsiyat rivojlanishi, hissiy intellekt, talabalar ta’limi, kasbiy tayyorgarlik, shaxslararo munosabatlar, akademik muvaffaqiyat.

Iqtibos uchun: Asqarova N.A., H. Talabalarda o‘ziga ishonchni rivojlantirishning psixologik xususiyatlarini o‘rganish.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 468-474

The problem of self-confidence has attracted the attention of scientists since the end of the 19th century. It was studied by A. Adler, R. Alberti, E. Berne, J. Wolpe, W. Wendpand, P. Wanzweig, W. James, F. Zimbardo, D. J. Lieberman, A. Lazarus, A. Maslow, F. Perls, K. Rogers, Krudestam, A. Salter, J. Smith, R. and R. Ulrich, E. From, H.-W. Hoefer, E. Shostrom, M. Emmons, R. Engoni and others. In Russia, self-confidence was studied by B. G. Ananyev, F. E. Vasilyuk, V. I. Garbuzov, I. V. Dubrovina, S. V. Kovalev, A. M.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Prikhozhan, A. Prudchenkov, V. G. Romek, T. A. Repina, T. O. Smoleva, E.A. Sereyakova, A.V. Tolstykh, and many other researchers.

In order to characterize the concept of "confidence", it is necessary to consider the various points of view of researchers on the nature and essence of this phenomenon. This concept appeared in connection with the tasks of psychological correction and psychotherapy. Analyzing the features of the development of this term, L.Yu. Nagovets considers the concepts of various psychological schools. Thus, in behaviorism, A. Salter suggested that the formation of an insecure personality is caused by the predominance of inhibition processes over excitation processes; such a person cannot openly and spontaneously express their feelings, desires and needs, is limited in self-realization and therefore experiences difficulties in contacts with other people. D. Volpe suggested that self-doubt is based on social fear that arises in certain situations.

E.V. Kazantseva considers confidence as a psycho-emotional state that turns into uncertainty only when the planned course of activity is destroyed. The social-cognitive approach describes self-confidence in terms of social attitudes, behavioral stereotypes in one's social environment. In the cognitive-behavioral direction, confidence is considered as a way of self-perception, self-assessment, reflecting attitudes towards one's own personality. According to I.S. Morozova and N.Yu. Budich, past experience has an impact on self-confidence; in cases of lack of skills, a situation of failure arises; negative experience reduces self-confidence and strengthens the experience of failure. I.L. Zinovieva, I.V. Vainer, V.G. Romek understood self-confidence as a socio-psychological characteristic of personality; E.I. Smagliy and N.D. Levitova defined self-confidence as a condition for success in activities. J. Volpe and A. Lazarus defined social fear as the main cause of self-doubt.

According to V.G. Romek, self-confidence is a personality trait, the core of which is the individual's positive assessment of his skills and abilities as sufficient to achieve goals that are important to him and to satisfy his needs. Insecurity arises from a number of factors, the main one of which is multiple negative assessments from significant people. According to the author, the factors of self-confidence are the individual's self-assessment of his own behavioral repertoire and faith in its effectiveness. Empirically, V.G. Romek together with V.B. Vysotsky came to the conclusion that self-confidence is the acceptance of one's actions, decisions, skills as correct, appropriate, i.e. self-acceptance. The author identifies the following components in the structure of self-confidence: - cognitive, - emotional, - behavioral.

The functions of self-confidence are studied by I.G. Skotnikova, she says that self-confidence performs two important functions: cognitive; regulatory.

O.P. Nikitina includes the phenomena of self-esteem and resilience in the concept of self-confidence. Within the framework of the systemic approach, E.P. Ilyin suggests that all phenomena associated with confidence should be considered as a holistic symptom complex, a behavioral description of some hypothetical single mechanism that has stability. For example, I.S. Morozova and N.Yu. Budich say that there are different forms of expressing confidence: personal, situational, mental state of confidence, which has its own

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

specifics and plays an important role in human activity. The authors believe that confidence, acting as a whole style of self-regulation, includes a style of organizing the thought process and specific emotional-evaluative auto-stimulation of the individual. M.I. Starov and T.N. Efimova believe that confidence includes faith in oneself, in one's strengths, in one's success and luck. Confidence is manifested in the following aspects: a sense of confidence (an internal sense of strength, right and correctness); confident behavior, characteristic of people with a strong position, a demonstration of strength; decisiveness (certainty in decision-making).

According to O.B. Simatova, the content of educational and professional activity, its forms and methods have an important impact on the development of emotional intelligence. The specifics of students' educational and professional activity, together with a number of other factors (individual psychological properties of the individual, professional focus, motivational component, etc.), is one of the conditions for the development of emotional intelligence of future professionals.

When studying the interhemispheric features of emotional intelligence of students, L.K. Antropova, V.Yu. Kulikov, A.A. Osintseva and L.A. Kozlova, based on the obtained facts, concluded that a connection has been established between emotional intelligence and the lateral type of an individual, there are features of its manifestation depending on professional education, and there is a need to take into account these psychophysiological features in the development of the ability to manage emotions and form self-motivation in psychologists. M.A. Nguyen thinks that a person who has emotional self-awareness (which follows from emotional intelligence) is "in unison" with his internal emotions and understands how his feelings are reflected in work. This requires competence in the emotional qualities of the personality, psychological characteristics of personality states and their role in psychological activity, which is an important criterion for the productivity of a psychologist. A different understanding of the term is found in I.S. Morozova. She defines self-confidence as "an important condition for increasing the productivity of students' educational and cognitive activity." She believes that all phenomena associated with confidence should be considered as a holistic symptom complex, as a behavioral description of some hypothetical single mechanism that has stability. I.S. Morozova also talks about the presence of personal (formed on the basis of past experience of interaction) and situational (formed autonomously) self-confidence.

At the same time, the level of personal self-confidence can be detected through the achievement motivation indicator, because confident people can be characterized as more assertive and more goal-oriented, and these qualities are usually associated with the dominance of the tendency to success. In addition to personal and situational confidence, there is the so-called mental state of confidence, which has its own specifics and plays an important role in human activity. However, V.P. Ivashkene believes that confidence is faith, a firm, impeccable, unshakable faith of a person in someone or something, that is, self-confidence is faith in oneself and in one's strengths, which affects human behavior.

According to D. Goleman, a high IQ level can help a person only in situations where it is necessary to solve specific intellectual problems, apply specific knowledge, but it will be

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

completely useless when it is necessary to normalize the emotional background. A self-confident person combines such qualities as intelligence, the ability to make the right decisions and emotional intelligence. Later, R. Bar-On put forward his own concept, in which self-confidence was also found among the components of emotional intelligence. The author defined emotional intelligence as non-cognitive abilities, knowledge and competence that give a person the potential to successfully overcome various life situations affect a person's ability to cope with challenges and pressure from the external environment. He was the first to talk about the concept of "emotionality coefficient" similar to the intelligence quotient. A.I. Savenkov, studying the professionally important qualities of psychology students, noted that an important quality is emotional intelligence, namely the characteristics of calmness and self-confidence. Emotional intelligence also includes an intrapersonal structure, self-confidence, along with self-esteem, responsibility and others, are its constituent components. Students with a high level of emotional intelligence are self-actualizing individuals who are inclined to self-analysis of their professional and life paths through deep elaboration of their own emotional sphere. Young people, taking control of their expression, can most productively manage their behavior, overcome anxiety, anger and irritation more easily, become much more flexible and tactful in situations of interpersonal interaction. Emotionally developed people like to observe the behavior of others, try to understand the characters and actions of others. They read facial expressions and gestures well. Such people like to meet and learn, they are inquisitive, feel sympathy and accept the fact that we are all different. This helps to adjust your behavior and make the right decisions. After all, there is no point in discussing important things with a person immersed in his own problems, it is better to wait a little so that the decisions are as balanced and effective as possible.

An adult who does not have such a quality as self-confidence subsequently has problems both in his personal and professional spheres. Doubts about his own abilities make him take many unjustified actions or hesitate, experience a significant influence on decisions by the opinions of others. Self-confidence is a personality trait, the core of which is a positive assessment by the individual of his own skills and abilities as sufficient to achieve goals that are important to him and satisfy his needs. The basis for the formation of such assessments is a sufficient behavioral repertoire, positive experience in solving social problems and successfully achieving his own goals. For the formation of self-confidence, it is not so much objective success in life, status, money, etc. that is important, as a subjective positive assessment of the results of his own actions and assessments that follow from significant people. In the structure of self-confidence, three most important components can be distinguished: general self-confidence, social courage and initiative in social contacts.

Self-confidence is a personality trait, in the center of which is the individual's positive attitude towards himself. Confidence is formed in the process of learning and education. Uncertainty is based on social fears, lack of social skills, negative self-verbalization and self-assessment, irrational beliefs. Self-confidence is of great importance for a student, since the formation of all its aspects and its emotional sphere, the development of abilities, learning ability, readiness to perceive and assimilate information depend on this quality of personality. The contradiction between the needs of society for students with developed self-

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

confidence and the real situation in this society, insufficient attention in the educational process to the psychological and pedagogical conditions and technologies for developing the most important professional quality of students determined the problem of the study.

REFERENCES | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Goleman, D. Emotional Intelligence. Why It May Mean More Than IQ / D. Goleman. - M.: Mann, Ivanov and Ferber, 2013. - 340 p.
2. Ilyin, E.P. Emotions and Feelings. / E.P. Ilyin. - St. Petersburg: "Piter", 2001. 752 p. - (Series "Masters of Psychology").
3. Ivashkene, V.P. Analysis of Physical Activity and Self-Confidence of Students of Humanities Faculties of Lithuanian Universities / V.P. Ivashkene, V.V. Skirene, Yu.Yu. Cepelione // Pedagogy, Psychology and Medical-Biological Problems of Physical Education and Sports. - 2013. - P. 23-29
4. Kazantseva, E.V. Self-Confidence as an Important Personality Quality /E.V. Kazantseva, S.Z. Zakharovich// Education and Science. -2004.- P.56-80.
5. 36. Nagovets, L.Yu. Personal Confidence as a Psychological Phenomenon / L.Yu. Nagovets // Pedagogical Education in Russia.- 2012.- P.45-60.
6. Romek, V.G. Self-Confidence as a Social and Psychological Characteristic of a Personality: Dis. ... Cand. Psychol. Sciences. - Rostov n / D: Publishing House
1. RSU, 1997.- 140 P.
7. Romek, V.G. The Concept of Self-Confidence in Modern Social Psychology // Psychological News. Issue 1. Part 2. Rostov n / D: Publishing House of RSU,
2. 1996. P. 132-138.
8. Romek, V.G. Confidence training in interpersonal relationships / V.G. Romek.- SPb.: Rech, 2003.-320 p.
9. Simatova, O.B. Specifics of emotional intelligence of university students studying at various faculties / O.B. Simatova // Bulletin of the Irkutsk State University. Series: Psychology.- 2017.- Pp.78-100.
10. Starov, M.I. Theoretical and methodological analysis of the phenomenon of "self-cnfidence" in domestic and foreign sciences / M.I. Starov // Bulletin of Tambov

AUTHORS INFO [MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT] [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ]

✉**Nargiza A. Askarova**, Associate Professor; [**Аскарова Наргиза Абдивалиевна**, доцент кафедры психологии] [**Asqarova Nargiza Abdivaliyevna**, Psixologiya kafedrasi dotsenti] адрес: Узбекистан, Ташкент, Чиланзарский район, ул. Бунёдкор, д. 27, [manzil: O‘zbekiston, Toshkent shahar, Chilonzor tumani, Bunyodkor ko‘chasi, 8/2-uy], [address: Uzbekistan, Tashkent, Chilanzar district, Bunyodkor street, 27.]

✉**Hayriddin Ghafuri**, Master of Science, **[Хайриддин Гафури**, магистр], **Hayriddin G‘afuri**, magistr, [**Hayriddin G‘afuri**, magistr]; адрес: Узбекистан, Ташкент, Чиланзарский район, ул. Бунёдкор, д. 8/2, [manzil: O‘zbekiston, Toshkent shahar, Chilonzor tumani, Bunyodkor ko‘chasi, 8/2-uy], [address: Uzbekistan, Tashkent, Chilanzar district, Bunyodkor street, 8/2.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

OILADA MODDIY YETISHMOVCHILIK HISSINI NAMOYON BO'LISHINING IJTIMOIY – PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

© X.Raximova [1]✉

[1] "Oila va xotin – qizlar"ilmiy tadqiqot instituti,Toshkent,O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: moddiy yetishmovchilik hissi oilada ijtimoiy va psixologik jarayonlarga ta'sir qiluvchi muhim omildir. Ushbu his oilaviy muhit, farzandlar tarbiyasi va ijtimoiy barqarorlikka sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Mazkur maqolada moddiy yetishmovchilikning oiladagi namoyon bo'lish xususiyatlari va ularning ijtimoiy-psixologik ta'siri o'rganiladi.

MAQSAD: maqolaning asosiy maqsadi – moddiy yetishmovchilik hissining oilaviy muhitga ta'sirini aniqlash, ushbu muammolarni bartaraf etish yo'llarini tavsiya qilish va oilaviy muhit barqarorligini ta'minlash uchun psixologik yordam mexanizmlarini taklif qilish.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda oila psixologiyasi va ijtimoiy psixologiyaga oid nazariy manbalar tahlil qilindi. So'rovnomalar, intervyular va kuzatish usullari orqali moddiy yetishmovchilik hissining namoyon bo'lish holatlari o'rganildi. Olingan ma'lumotlar statistik va sifatli tahlil usullaridan foydalanib umumlashtirildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moddiy yetishmovchilik oilaviy stress, ziddiyat va ijtimoiy izolyatsiyaga olib keladi. Ushbu holatlar bolalarning psixologik rivojlanishiga, ota-onalar o'rtasidagi munosabatlarga salbiy ta'sir qiladi. Psixologik yordam ko'rsatish va oila a'zolarining hissiy barqarorligini ta'minlash orqali ushbu muammolarni kamaytirish mumkin.

XULOSA: moddiy yetishmovchilik oilaviy barqarorlik va psixologik holatga salbiy ta'sir ko'rsatishi sababli, oilalarga psixologik yordam mexanizmlarini ishlab chiqish va qo'llash zarur. ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimlarini kuchaytirish ushbu muammolarni hal etishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: moddiy yetishmovchilik, oila psixologiyasi, ijtimoiy barqarorlik, stress, psixologik yordam.

Iqtibos uchun: Raximova X. Oilada moddiy yetishmovchilik hissini namoyon bo`lishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 475-481.

СОЦИАЛЬНО - ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЧУВСТВА ФИНАНСОВОЙ НЕДОСТАТОЧНОСТИ В СЕМЬЕ

©Х.Рахимова[1]✉

[1]Научно-исследовательский институт «Семья и женщины - девушки», Ташкент, Узбекистан

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: ощущение материальной нехватки является важным фактором, влияющим на социально-психологические процессы в семье. Это чувство оказывает существенное влияние на семейную среду, образование детей и социальную стабильность. В данной статье рассматриваются проявления материальной депривации в семье и их социально-психологическое влияние.

ЦЕЛЬ: основная цель статьи - определить влияние чувства материальной нехватки на семейную среду, рекомендовать пути устранения этих проблем, а также предложить механизмы психологической поддержки, обеспечивающие стабильность семейной среды.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании проанализированы теоретические источники семейной психологии и социальной психологии. С помощью анкетирования, интервью и методов наблюдения были изучены случаи проявления ощущения нехватки материала. Полученные данные были обобщены с использованием методов статистического и качественного анализа.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показывают, что материальные лишения приводят к семейному стрессу, конфликтам и социальной изоляции. Данные ситуации оказывают негативное влияние на психологическое развитие детей и отношения между родителями. Эти проблемы можно уменьшить, оказав психологическую поддержку и обеспечив эмоциональную стабильность членов семьи.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: поскольку материальный недостаток отрицательно влияет на стабильность семьи и психологическое состояние, необходимо разрабатывать и применять механизмы психологической поддержки семьи. Укрепление систем социальной поддержки имеет важное значение в решении этих проблем.

Ключевые слова: материальный недостаток, семейная психология, социальная стабильность, стресс, психологическая поддержка.

Для цитирования: Рахимова.Х. Социально - психологическая характеристика чувства финансовой недостаточности в семье.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 475-481.

SOCIAL-PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE MANIFESTATION OF A FEELING OF FINANCIAL INSUFFICIENCY IN THE FAMILY

© Xusnora Raximova[1]✉
[1]"Family and Women - Girls" Scientific Research Institute,Tashkent,Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the feeling of material deprivation is an important factor affecting social and psychological processes in the family. This feeling has a significant impact on the family environment, child rearing, and social stability. This article examines the

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

features of the manifestation of material deprivation in the family and their socio-psychological impact.

AIM: the main purpose of the article is to determine the impact of the feeling of material deprivation on the family environment, recommend ways to eliminate these problems, and propose psychological support mechanisms to ensure the stability of the family environment.

MATERIALS AND METHODS: the study analyzed theoretical sources on family psychology and social psychology. The manifestations of the feeling of material deprivation were studied through questionnaires, interviews, and observation methods. The data obtained were summarized using statistical and qualitative analysis methods.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study show that material deprivation leads to family stress, conflict, and social isolation. These situations negatively affect the psychological development of children and relationships between parents. These problems can be reduced by providing psychological support and ensuring the emotional stability of family members.

CONCLUSION: Since financial deprivation negatively affects family stability and psychological well-being, it is necessary to develop and implement mechanisms for psychological support for families. Strengthening social support systems is important in solving these problems.

Keywords: financial deprivation, family psychology, social stability, stress, psychological support.

For citation: Xusnora Raximova.(2024)‘Social-psychological characteristics of the manifestation of a feeling of financial insufficiency in the family, (9(1)), pp. 475-481. (In Uzbek).

O‘zbekistondagi oilalarning notinchlik sabablari aniqlanishiga ko‘ra, eng ko‘p xavotirli va notinchlikni keltirib chiqarayotgan omil moddiy yyetishmovchilik ekani ma'lum qilindi. Ma'lum qilinishicha, oilalarning notinchlik sabablari orasida moddiy yyetishmovchilik (39,3 foiz) yetakchi bo‘lmoqda. Bundan tashqari notinchlikni keltirib chiqaruvchi omillar sirasiga spirtli ichimlik yoki giyohvandlikka ruju qo‘yish (14,5 foiz), doimiy oilaviy janjallar (25,9 foiz), muqim turar joy yo‘qligi (5,7 foiz) kirgan. Boshqa sabablar tufayli oilaning notinch ekanligi (14,5 foiz) ham aniqlangan.

Oxirgi yillarda yurtimizda oiladagi moddiy yyetishmovchilik muammosiga kuchli e’tibor qaratilmoqda. Mamlakatimizda insonlar moddiy etishmovchilik hissidan qutulish uchun psixologiyaga chuqqurroq kirib borishmoqda, shu tufayli shaxsdagi moddiy etishmovchilik hissini ijtimoiy psixologik muammo sifatida o’rganishni maqsad qilib qo’ymoqdamiz. Psixologik nuqtai nazardan, qashshoqlik oila asoslari va avloddan-avlodga o'tadigan qadriyatlar shaklida namoyon bo'ladigan shaxsiy munosabat sifatida qaraladi. Moddiy yetishmovchilik hissi doirasidan chiqish uchun, avvalo, hamma narsani o'zgartirish vaqti keldi, degan qat'iy qaror qabul qilishi kerak. Agar inson turmush o'rtog'i

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

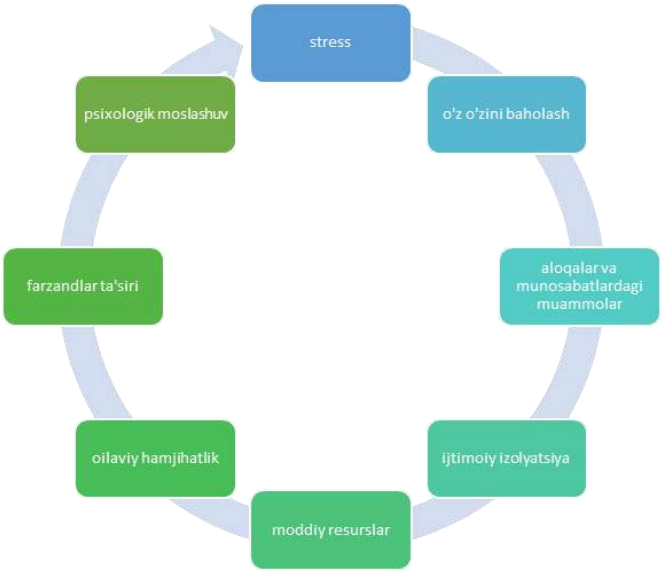
bilan nimadir qilish kerakligini sekin muhokama qila olsa hech narsa bo'lmaydi. Inson kuchli istak va moddiy etishmovchilik yuzaga kelayotganligini tan olishi kerak. Avvalo, fikrlash tarziga e'tibor berishi kerak. Hamkasblaridan biri yangi kvartira sotib olganini bilganida yoki hovlida ajoyib mashinani ko'rganida boshdan kechirgan his-tuyg'ularini his qilishni boshlashi kerak. Agar his-tuyg'ularini ijobiy deb atash mumkin bo'lsa, unda bu yaxshi. Boshqalar uchun baxtli bo'lish qobiliyati va agar xohlasa, u ham shunday moddiy ne'matga ega bo'lishi mumkinligini fikrlash ajoyibdir. Yana bir narsa, agar inson butun dunyo uchun g'azab va norozilik to'lqinlarini his qilsa unda bu inson o'zi bilan bir qatorda barcha atrofdagilarni ham pastga tortadi ya'ni ustanovkalar noto'g'riligiga olib keladi. Inson, u shunchaki omadli edi, uning boy ota-onasi bor degan o'y fikrlar bilan yashasa hechqachon moddiy etishmovchilik hissidan qutula olmaydi. Tafakkurni tubdan o'zgartirish bu eng katta o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Inson shuni tushunishi kerakki endi u bola emas, balki har qanday moddiy boylikni topish va qo'lga kiritishga qodir bo'lgan etuk inson, agarda inson ustanovkalarini, tafakkurini o'zgartira olsa hamma narsaga erisha oladi.

Olib borilgan keng qamrovli adabiyotlar tahliliga (masalan, L.B. Shneyder) tayanadigan bo'lsak, shaxsga ta'sir etuvchi dastlabki ijtimoiy omil sifatida oila alohida ahamiyat kasb etadi. Sababi, shaxs psixologik xususiyatlarining qay tarzda shakllanishi uni o'rab turgan ijtimoiy muhitga bevosita bog'liqdir. Oiladagi sog'lom muhit, oila a'zolarining bir-birlarini qo'llab-quvvatlashlari, ota-ona-farzand munosabatlaridagi iliqlik, samimiylik va yana do'stlar yaqin qarindoshlar bilan o'rnatiladigan muloqotning darajasi bolalar ijtimoiylashuvidagi muhim omillardan hisoblanadi.

Moddiy yetishmaslik hissi hayotni tanlashni jiddiy cheklaydi. Moddiy yetishmasligi bor va moddiy yetishmovchiligi yo'q insonlar o'rtasida madaniy farqlar yo'q, ammo noaniq va beqaror tashqi muhitning turli sharoitlariga oqilona moslashish mavjud. Ba'zi tadqiqotchilar ta'kidlaganidek, moddiy yetishmovchilikdagi insonlar uzoq myddatli reja tuzishmaydi va shu sababli ularning muvaffaqiyat istiqbollari qisaqa muddatli bo'ladi.

Moddiy yetshmaslik - bu insonning ruhiyatiga ta'sir qiladigan va uning kognitiv funktsiyalarini kamaytiradigan holat. Moddiy yetshmaslikka uchragan insonlar dolzarb kundalik muammolarni hal qilishga qaratilgan va ular murakkabroq muammolarni hal qilish uchun kognitiv resurslarga ega emaslar. Shuning uchun ular yomonroq o'qiydilar, yomon ishlaydilar, testlarni yomon o'tkazadilar va hokazo. Bu holat qashshoqlik holatini saqlab qolish uchun sharoit yaratadi. Biroq, moddiy yetshmaslik - bu hayotdagi vaqtinchalik cheklovlar holati bo'lib, unga inson o'z shaxsiyatining ma'lum psixologik xususiyatlari yordamida moslashadi va bunda unga ma'lum mafkuraviy xususiyatlar yordam beradi. Oilada moddiy yyetishmovchilik hissi, ularning ijtimoiy va psixologik holatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu holat o'zini turli shakllarda namoyon qiladi va oila ichidagi muvozanatni, shuningdek, a'zolarning bir-birlariga bo'lgan munosabatlarini o'zgartirishi mumkin. Oila a'zolari moddiy yyetishmovchilikni boshdan kechirganida, quyidagi asosiy ijtimoiy-psixologik xususiyatlar yuzaga keladi:

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

1. Stress. Oilaning moliyaviy holati yomon bo'lsa, ko'pincha stress va tashvishlarni keltirib chiqaradi. Bu oila a'zolarida doimiy xavotir, noaniqlik hissi va kelajak haqida qayg'ularni yuzaga keltiradi. Moddiy qiyinchiliklar oilaning psixologik barqarorligini buzishi va qarorlar qabul qilishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkin. Stress omillari ijtimoiy omillar sifatida tushuniladi: insonning normal hayotini buzadigan (yo'q qiladigan) yoki xavf tug'diradigan ob'ektiv hodisalar sifatida harakat qiladigan iqtisodiy yoki oilaviy muvaffaqiyatsizliklar.

2. O'z-o'zini baholashning pasayishi. Moddiy qiyinchiliklar oila a'zolarini o'z - o'zini baholashiga ta'sir qilishi mumkin. Oila a'zolari, ayniqsa ota-ona, o'zlarini yaxshi ta'minlay olmasliklari, farzandlarini moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlay olmasliklari sababli, o'zlariga nisbatan baholashlari pasayib ketish ehtimoli kuchli bo'lishi mumkin. Bu, o'z navbatida, depressiya va o'ziga ishonchsizlikni keltirib chiqarishi tabiiy.

3. Aloqalar va munosabatlardagi muammolar. Moddiy yyetishmovchiliklar oila ichidagi munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatishi orqali oila a'zolari o'rtasida tushunmovchiliklar, kelishmovchiliklar va ziddiyatli vaziyatlar ko'payadi. O'zaro janjallar, moliyaviy stressdan kelib chiqqan holda, oilada hursandchilikni kamaytirishi va yaqinlikni yo'qotishga olib kelishi mumkin.

4. Ijtimoiy izolyatsiya. Moddiy yetishmovchilikni boshdan kechirayotgan oilalar ko'pincha ijtimoiy izolyatsiya bilan yuzlashadi. Ular boshqa odamlar bilan muloqot qilishdan, ijtimoiy tadbirlardan chetlanishlari mumkin, chunki moliyaviy imkoniyatlar cheklangan va bu ularni boshqalar bilan teng sharoitda bo'lishdan qochishga majbur qiladi. Bu izolyatsiya, o'z navbatida, ruhiy salomatlikni yanada yomonlashishiga olib keladi.

5. Moddiy resurslar bilan bog'liq qarorlar. Oila a'zolari moliyaviy yyetishmovchilikni yengish uchun ba'zan hissiy qarorlar qabul qilishlari mumkin. Bu qarorlar oilaviy resurslarni tejash yoki yangi daromad manbalarini topishga qaratilgan bo'lishi mumkin.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Shu bilan birga, ba'zi holatlarda, moliyaviy qiyinchiliklar oila a'zolarini yangi imkoniyatlarga ochiqroq qilishiga yoki ko'proq mehnat qilishga undaydi.

6. Oila a'zolarining hamjihatligi. Moddiy qiyinchiliklarga qarshi turish uchun oila a'zolari o'rtasidagi hamjihatlik, yordam va qo'llab-quvvatlash juda muhimdir. Oila a'zolari bir-birini tushunishlari, kuchli aloqa o'rnatishlari va birgalikda ishlashlari, stressni kamaytirishi va ijtimoiy-psixologik barqarorlikni saqlashga yordam beradi.

7. Farzandlarning ta'siri. Moddiy yyetishmovchilik farzandlarning psixologik holatiga ham salbiy ta'sir qilishi mumkin. Farzandlar, ayniqsa yosh bo'lsa, oilaviy qiyinchiliklarni sezishadi va bu ularda xavotir, o'z - o'ziga nisbatan ishonchsizlik yoki noqulaylik hissini keltirib chiqarishi mumkin. Shuningdek, moddiy yyetishmovchilik farzandlarning kelajakka bo'lgan umidini kamaytirishi va o'zlari uchun yaxshiroq sharoitlar yaratishga qaratilgan harakatlarga olib keladi.

8. Psixologik moslashuv. Oila a'zolari moddiy qiyinchiliklarga qarshi turishda o'zlarining psixologik moslashuvchanliklarini oshirishga intilishadi. Bu, ularning hozirgi holatga moslashish, yangi imkoniyatlarni qidirish va ijtimoiy-psixologik resurslarni rivojlantirishni anglatadi.

Oilada moliyaviy yetishmovchilik hissi turli omillarga bog'liq bo'lishi mumkin, masalan, kam daromad, yuqori darajadagi qarzlar, kutilmagan xarajatlar yoki byudjetni rejalashtirishningyetishmasligi. Bu muammolar stress va xavotirni keltirib chiqarishi va oila a'zolarining hissiy farovonligi va munosabatlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday muammolar yuzaga kelmasligi uchun biz avvalo moddiy yetishmovchilik hissini ko'rib chiqishimiz zarur. Moliyaviy yetishmovchilik hissi paydo bo'lishiga olib keladigan asosiy sabablares quyidagilarni tashkil etadi: - Kam daromad yoki daromadning beqarorligi. Agar oila a'zolarining doimiy daromad manbalari bo'lmasa yoki ish haqi barcha ehtiyojlarni qondirish uchun etarli bo'lmasa, bu kelajak haqida tashvishlanishni keltirib chiqaradi; - Asossiz xarajatlar yoki pulni noto'g'ri boshqarish - agar xarajatlar nazorat qilinmasa, bu mablag'larning doimiy taqchilligiga olib kelishi mumkin. Haddan tashqari sarf-xarajatlar, jamg'armalar yoki byudjetning yetishmasligi oilaning asosiy ehtiyojlarini ta'minlay olmasligiga olib kelishi mumkin; - Qarzning yuqori darajasi - Agar oilada kredit yoki boshqa qarz majburiyatlari bo'lsa, bu doimiy bosim hissini keltirib chiqaradi, chunki pulni qaytarish kerak va yangi kreditlar vaziyatni yanada og'irlashtirishi mumkin; - Kutilmagan xarajatlar - avtomobilni ta'mirlash, tibbiy xarajatlar, ish joyini yo'qotish yoki boshqa fors-major holatlari kabi. Bunday holatlar ko'pincha oila mablag'larining tez kamayib ketishiga olib keladi; - Moliyaviy rejalashtirishning yo'qligi - Agar oilada aniq moliyaviy reja bo'lmasa, daromad ancha yuqori bo'lsa ham, bu resurslardan suboptimal foydalanishga olib kelishi mumkin; - Ijtimoiy bosim va boshqalar bilan taqqoslash - Tashqi omillar, masalan, tanishlar, do'stlar yoki hamkasblarning turmush tarzi, oiladagi holati yaxshi bo'lishiga qaramasdan o'zinin boshqalar bilan solishtirish orqali, o'zini moddiy tomondan kam ta'minlangandek his qilishi mumkin.

Moliyaviy yetishmovchilik hissi bilan qanday kurashish mumkin degan savolga quyidagicha yechim berish mumkin. Budjetni yaratish va xarajatlarni nazorat qilish.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Daromad va xarajatlaringizni rejalashtirish va kuzatish sizga keraksiz xarajatlarni aniqlashga va ustuvorliklarni belgilashga yordam beradi; - Qarzni kamaytirish - qarzlaringizni asta-sekin to'lash mablag'larni bo'shatishga yordam beradi va moliyaviy majburiyatlar bilan bog'liq stressni kamaytiradi; - Kutilmagan vaziyatlar uchun zaxira fondini yaratish - bu kutilmagan xarajatlarda o'zingizni yanada ishonchli his qilish imkonini beradi; - Qo'shimcha daromad manbalarini qidirish - bu frilanserlik, yarim kunlik ish yoki daromadingizni oshirish uchun investitsiya bo'lishi mumkin; - Psixologik yordam - shuni yodda tutish kerakki, ko'plab muammolarning echimi bor va moliyaviy maslahatchi yoki psixologdan yordam so'rash foydali bo'lishi mumkin. Moliyaviy jihatdan yetarli emasligini his qilish murakkab va ko'p qirrali masala, ammo to'g'ri yondashuv va qadamlar bilan siz vaziyatni o'zgartirishingiz va moliyaviy barqarorlikka erishishingiz mumkin.

Yuqoridagu keltirilgan ma’lumotlardan shuni xulosa qilish mumkinki, oila ichidagi moddiy yetishmovchilik, uning a'zolarining ijtimoiy-psixologik holatiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatadi. Bu holat stress, tashvish, o'z-o'zini baholashning pasayishi, janjallar va ijtimoiy izolyatsiya kabi salbiy ta'sirlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bilan birga, oilaviy hamjihatlik va qo'llab-quvvatlash, moddiy qiyinchiliklarga qarshi turishda muhim rol o'ynaydi va psixologik barqarorlikni saqlashda yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Величкин Е. психология богатства и бедности. // portalus.ru /modules/psychology/rus_readme.php…№1464695240
2. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: Учебное пособие для вузов. – Изд. 4-е. – М.: Академический Проект; Трикста, 2008. – 736 с.
3. Дрынкина Т.И. Социально-психологические особенности «бедных» и «богатых» // Материалы науч.-практ. конф. «Ананьевские чтения – 2008: Психология кризисных и экстремальных ситуатsiй: междисциплинарный подход» / Под ред. Л.А. Цветковой, Н.С. Хрусталёвой. – СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2008. – С. 106–107.
4. Lewis Oscar. The culture of poverty. Scientific American Issue Number, 1966, vol. 215, pp. 19–25.
5. Mani A. Poverty impedes cognitive function. Sciense, vol. 341, no.6149, pp. 976–980
6. Селье Г. Стресс без дистресса. М., Прогресс, 1979. – 80 с.
7. https://kun.uz/news

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Raximova Xusnora**, tayanch doktorant, [**Рахимова Хуснора**, докторант], [**Khusnora Rakhimova** doctoral student];manzil: Toshkent sh., Chilonzor tumani, ko‘ch. Chilonzor 25, [аддрес: г. Ташкент, Чиланзарский р-н, ул. Чиланзар 25], [address: Tashkent, Chilanzar district, st. Chilanzar 25].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

ЭМОЦИОНАЛЬНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: ЧТО МЫ ЗНАЕМ И ЧТО НОВОГО?

© Л.Т. Казимова[1]✉

[1]Ургенчский государственный педагогический институт, Ургенч, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются концепция и историческое развитие эмоционального интеллекта (ЭИ), его значение в образовательной и психологической практике, а также результаты современных исследований.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — раскрыть сущность эмоционального интеллекта, определить механизмы его формирования, а также выявить преимущества применения ЭИ в образовательных и социальных контекстах.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании был проведен анализ научной литературы, посвященной эмоциональному интеллекту, его компонентам, измерению и внедрению в образовательный процесс.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что применение концепции эмоционального интеллекта в образовательной практике способствует развитию социально-эмоциональных навыков студентов и повышению их академической успеваемости.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что использование эмоционального интеллекта в образовательных и психологических программах может повысить их эффективность и способствовать более гармоничному личностному развитию обучающихся.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, психология, обучение, социальные навыки, эмоциональное развитие, когнитивные способности, инновационное образование.

Для цитирования: Казимова Л.Т. Эмоциональный интеллект: исследования и перспективы развития. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 482-492.

HISSIY AQL: BIZ NIMANI BILAMIZ VA NIMA YANGILIK?

© L.T. Kazimova[1]✉

[1]Urganch davlat pedagogika instituti, Urganch, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada hissiy intellektning mohiyati, tarixiy rivojlanishi, tadqiqotlar yutuqlari hamda uning ta’lim va psixologiya sohalaridagi ahamiyati tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – emotsional intellekt tushunchasini yoritish, uning rivojlanish mexanizmlari, o‘lchov metodlari va ta’lim jarayonida qo‘llanilishining afzalliklarini aniqlashdir.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda emotsional intellekt nazariyasi va amaliyotiga oid ilg‘or tadqiqotlar, o‘lchov vositalari va ularning ta’lim jarayoniga tatbiqi bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar emotsional intellekt yondashuvi asosida ta’lim jarayonida talabalar o‘z bilimlarini chuqurroq tushunib, ijtimoiy va hissiy ko‘nikmalarini sezilarli darajada rivojlantirganini ko‘rsatdi.

XULOSA: tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, ta’lim jarayonida emotsional intellekt asosida innovatsion yondashuvlardan foydalanish nafaqat o‘quvchilarning amaliy ko‘nikmalarini, balki ularning umumiy rivojlanish salohiyatini ham oshiradi.

Kalit so‘zlar: hissiy intellekt, aql, funktsiyalar, fikrlash, psixologiya, individual, motivatsiya, qobiliyat.

Iqtibos uchun: Kazimova L.T. Emotsional intellekt: tadqiqot va rivojlanish yo‘nalishlari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 482-492.

EMOTIONAL INTELLIGENCE: WHAT DO WE KNOW AND WHAT IS NEW?

© Leyla T. Kazimova[1]✉
[1]Urgench State Pedagogical Institute, Urgench, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the concept and historical development of emotional intelligence (EI), its significance in educational and psychological practices, and the findings of contemporary research.

AIM: the main objective of the study is to explore the essence of emotional intelligence, identify its formation mechanisms, and highlight the benefits of implementing EI in educational and social contexts.

MATERIALS AND METHODS: the study involved an analysis of scientific literature related to emotional intelligence, its components, measurement methods, and application in the educational process.

DISCUSSION AND RESULTS: the results demonstrated that integrating emotional intelligence into educational practices enhances students' socio-emotional skills and significantly improves academic performance.

CONCLUSION: the study results confirmed that applying emotional intelligence in educational and psychological programs can enhance their effectiveness and foster holistic personal development among learners.

Keywords: emotional intelligence, psychology, education, social skills, emotional development, cognitive abilities, innovative education.

For citation: Leyla T. Kazimova. (2024) ‘Emotional Intelligence: Research and Development Directions’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 482-492 (In Russian)

Исторически концепция эмоционального интеллекта как части человеческого познания или когнитивной деятельности возникает в 18 веке, когда

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ученые разделили человеческое познание на три различных раздела, представленных (Rizk, 2003) следующим образом:

Знание: сюда входят такие функции мозга, как память, мышление, решение проблем и принятие решений. Сюда также входит интеллект.

Эмоции; включая чувства и настроения.

Побуждения; включая инстинктивные, биологические и приобретенные или усвоенные (Ризк, 2003).

В двадцатых годах прошлого века Торндайк представил концепцию социального интеллекта, определив ее как способность понимать и управлять другими, чтобы действовать мудро в человеческих взаимодействиях (Гоулман, 2000). Значительное развитие после этого произошло в исследованиях и работах, которые изучали концепцию эмоционального интеллекта, его природу и масштаб, один из важнейших предметов прикладной психологии, которые занимали исследователей и ученых в академических и образовательных кругах. Это было частью активного научного движения, появившегося в начале пятидесятых двадцатого века и направленного на переосмысление традиционного понимания интеллекта или теории коэффициента интеллекта (IQ), на которой основывались известные тесты интеллекта, как для отдельных лиц, так и для групп. Эта теория имела много критиков и привела к развитию новых теорий и школ мысли, которые сыграли большую роль в психологическом и образовательном наследии, таких как теория когнитивного конструирования (Гилфорд, 1967) и теория множественного интеллекта Гарднера, появившаяся в начале восьмидесятых прошлого века. В этой теории Гарднер выделил семь различных типов интеллекта, включая то, что он назвал межличностным интеллектом и внутриличностным интеллектом, оба из которых связаны с концепцией эмоционального интеллекта (Гарднер, 1983), а также самую последнюю из этих теорий, которая является теорией эмоционального интеллекта (Сэловей и Майер, 1990 и Гоулман, 1995), и теорией успешного интеллекта Штернберга 1996. На самом деле термин «Эмоциональный интеллект» впервые появился в 1985 году в названии неопубликованной докторской диссертации, представленной аспирантом в Union Institute в городе Цинциннати в американском штате Огайо, его звали Уэйнлеон, а название исследования было: «Исследование эмоций, развитие эмоционального интеллекта; самоинтеграция; отношение к страху, боли и желанию (теория, структура реальности, решение проблем, противоречие, расширение, настройка, выход, отпускание). В своем исследовании Уэйнлеон представил философскую основу, чтобы подчеркнуть природу эмоционального интеллекта и то, как развивать его в себе и в других с помощью образования. По иронии судьбы, он подчеркнул коллективное подавление эмоций для адаптации к цивилизованному миру, что может помешать нашему эмоциональному росту, что вызывает эмоциональное невежество, ведущее к значительным проблемам в современном мире, таким как депрессия, наркомания, болезни, религиозные конфликты, насилие и войны.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Исследователь отметил, что мы делаем это независимо от наших мотивов в результате укоренившихся ошибочных убеждений о природе эмоций и важной роли, которую они играют в нашей жизни (Elkhader, 2002). В 1990 году всеобъемлющее научное исследование под названием «Эмоциональный интеллект» исследователей Майера и Саловея было опубликовано в известном периодическом издании. Это исследование представило Эмоциональный интеллект как группу навыков, которые помогают точно оценивать и выражать эмоции, управлять эмоциями человека и других, а также использовать эмоции в мотивации, планировании и достижении; исследование также включало обсуждение многих вопросов, включая: исторические концепции, которые говорят об интеллекте в отличие от эмоций, компоненты Эмоционального интеллекта, определения Эмоций и Настроения и то, как они отличаются, обзор образовательной литературы по традиционному пониманию интеллекта и Эмоционального интеллекта в современной психологии. Они отметили, что младенцы и малыши учатся определять эмоции в себе и в других и различать эти эмоции по выражениям лиц своих родителей и реагировать на них в раннем возрасте. Они также отметили, что эмоции выполняют основные функции, в том числе:

• Работают как система сигнализации с рождения, поэтому младенцы кричат, когда им нужно что-то, например, поесть или сменить одежду, и смеются в ответ на улыбки других людей.

• Это указывает другим, что существенные изменения происходят внутри индивида и его окружения.

• Они формулируют и улучшают мышление по мере взросления индивида, указывая на существенные изменения в себе или своем окружении.

• Помогают индивиду предсказывать будущие события и принимать соответствующие решения (Salovey, and Mayer, 1990).

Два исследователя продолжили публиковать статьи на тему «Эмоциональный интеллект», и разработали две шкалы для его измерения, хотя их работа осталась в академических кругах и не была широко известна в других местах (Mayer and Salovey, 1993, 1997, 1999). Основная заслуга в том, что концепция эмоционального интеллекта и его культура стали широко известны, на самом деле принадлежит исследователю Дэниелу Гоулману, который опубликовал свою первую книгу в 1995 году под названием: «Эмоциональный интеллект». Почему он может быть важнее IQ? Книга приобрела широкую популярность и известность в академических кругах и в других местах, и было издано пять миллионов экземпляров книги. Эта книга открыла новые горизонты и произвела своего рода революцию в американской культуре особенно в образовании и бизнесе. Он также писал статьи в New York Times и журнале Popular Psychology, а затем опубликовал свою вторую книгу под названием «Работа с эмоциональным интеллектом» в 1998 году, которая была направлена на деловой рынок и

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

расширила его определение эмоционального интеллекта, включив 25 навыков и способностей (Elkhader 2002). Ключевая роль эмоционального интеллекта заключается в понимании и управлении эмоциями, которые следует учитывать в программах консультирования по ЭИ. Для многих исследователей и общественности концепция интеллекта на протяжении многих лет ограничивалась коэффициентом интеллекта (IQ), который они считали особенно важной частью адаптивности человека к различным жизненным ситуациям. Они также отметили, что эмоциональный интеллект — это система когнитивных способностей, которая состоит из четырех компонентов:

• Способность точно понимать эмоции после их оценки и выражения.

• Способность вызывать эмоции и достигать их, чтобы способствовать мышлению.

• Способность понимать эмоции и эмоциональные знания.

• Способность регулировать эмоции, чтобы способствовать когнитивному и эмоциональному развитию (Mayer, Caruso, & Salovey, 1999).

Определение Гоулмана

Гоулман определил эмоциональный интеллект как группу навыков и компетенций, которые позволяют человеку идентифицировать свои и чужие чувства, а также мотивировать себя, эффективно управлять своими эмоциями и отношениями с другими. Эти компетенции и навыки включают пять областей: самосознание, управление эмоциями, самомотивацию, эмпатию и общение с другими или социальные навыки. Он дал объяснение каждой из этих пяти областей и считал, что самосознание является ключом к эмоциональному интеллекту, поскольку оно связано с пониманием чувств (Goleman, 1995).

Определение Алотмана

Алотман определил эмоциональный интеллект как «способность осознавать и отмечать эмоции и собственные чувства, понимать и уметь четко формулировать эти чувства и регулировать эти чувства на основе наблюдения и хорошего понимания эмоций и чувств других, чтобы иметь возможность взаимодействовать с ними в позитивных социальных и эмоциональных отношениях, которые повысят способность человека к умственному, эмоциональному и профессиональному развитию, и приобретать все большее количество позитивных жизненных навыков» (Алотман, 2017).

Определение Алотмана и Ризка

После обширного обзора доступной литературы по этой теме Алотман и Ризк пришли к выводу, что эмоциональный интеллект состоит из четырех основных компонентов:

• Осознание эмоций

• Управление эмоциями

• Регулирование эмоций

• Эмпатия (Алотман и Ризк, 2001).

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Они также отсортировали различные определения эмоционального интеллекта на две категории:

Первая — это определения, которые рассматривают эмоциональный интеллект как способность понимать собственные эмоции, контролировать и регулировать их в соответствии с пониманием эмоций других и вести себя в жизненных ситуациях соответствующим образом.

Во-вторых, это определения, которые рассматривают эмоциональный интеллект как группу эмоциональных и социальных навыков, таких как самосознание и способность контролировать эмоции, настойчивость и энтузиазм, самомотивация, эмпатия и социальные навыки, которые человек обладает и нуждается в том, чтобы добиться успеха в своей жизни и карьере (Alothman & Rizk 2001).

(Определение Семадони:

Семадони утверждает, что эмоциональный интеллект является одной из форм социального интеллекта, который является способностью понимать внутренние эмоции и чувства или эмоциональные состояния других (El Semadoni, 2007).

Предложение Насифа

Насиф представил тезис под названием «К установлению теоретической основы эмоционального интеллекта», значение эмоционального интеллекта, основные теоретические шкалы и основные шкалы, используемые для его измерения, поддержку и противодействие понятию эмоционального интеллекта. Исследователь рассмотрел каждую из этих тем, представив и прокомментировав их в трех рамках, в которых классифицируется большинство теорий эмоционального интеллекта, а также шкалы и практические приложения, связанные с ними. Эти три структуры таковы:

• Современная структура, которая рассматривает эмоциональный интеллект как культурное движение или культурное направление, которое отражает интеграцию между движением стоицизма или старой философской школой мысли, которая выступает за освобождение от эмоций и развертывание рациональность и здравый смысл, а также западное романтическое движение, которое появилось в 18 веке и отстаивало роль инстинктивного мышления и эмпатии для решения некоторых проблем, которые не могли быть решены одной лишь логикой. Это направление решило проблему конфликта между мозгом и эмоциями.

• Структура, которая рассматривает эмоциональный интеллект как коллективный личностный атрибут, который считается важным фактором успеха человека в его карьере. Эта школа рассматривается как переклассификация черт личности, которые были указаны некоторыми исследователями в рамках личных способностей, социальных способностей, адаптивности, управления стрессом и общего настроения.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

• Третья структура, которая рассматривает эмоциональный интеллект как способность мозга или совокупность способностей, которые помогают человеку понимать и управлять своей эмоциональной информацией. Эти способности и возможности отличаются от тех, которые попадают в традиционное понимание интеллекта (Насиф, 2003). После рассмотрения вышеупомянутых определений эмоционального интеллекта мы предлагаем определение, что эмоциональный интеллект — это группа личных и социальных способностей и навыков, которые отражают способность человека осознавать свои собственные личные эмоции и выражать их позитивно, а также осознавать эмоции других и умело справляться с ними и сопереживать им, в дополнение к способности мотивировать себя для достижения своих целей.

Теории эмоционального интеллекта

Исследования в области эмоционального интеллекта и формулирование теорий, которые его объясняют, продолжали прогрессивно расти с каждым днем на протяжении всей истории психологии, и различные предложения и теории должны были быть тщательно изучены, чтобы доказать их ценность, поскольку научная теория должна иметь возможность объяснить явление, которое другие теории не могут объяснить. Поэтому любая новая теория должна приводить к предположениям, которые могут быть исследованы и сравнены с другими теориями, чтобы установить, может ли теория привести к развитию науки, и оставаться подлежащим исследованию, направленному на изучение ее собственных конкретных положений (El Semadoni, 2007). Шкалы эмоционального интеллекта

Несмотря на то, что исследователи в течение длительного периода времени интересовались измерением коэффициента интеллекта (IQ), они не проявили аналогичного интереса к измерению эмоционального интеллекта, который только стал известным качеством в девяностых годах прошлого века. Несколько шкал представляют собой различные теоретические основы, на которых были построены шкалы EI для различных возрастных групп.

Шкала эмоционального интеллекта Салливана для детей

Салливан сконструировал и разработал шкалу, которая обладает целостностью и точностью для измерения эмоционального интеллекта детей от дошкольного до младшего школьного возраста, которая была названа Шкалой эмоционального интеллекта для детей (EISC). При построении этой шкалы использовались два основных источника. Первый — это Многофакторная шкала эмоционального интеллекта, которая была разработана Майером, Каруссо и Саловеем для измерения интеллекта взрослых и подростков. Второй — это теория эмоционального интеллекта Майера и Саловея и разработанное ими определение, в котором говорится, что EI — это группа способностей, включающая способность осознавать и понимать эмоции и управлять ими на личном уровне и в отношениях с другими людьми (Салливан, 1999).

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Шкала Майера, Каруссо и Саловея

Три исследователя разработали

Многофакторную шкалу эмоционального интеллекта, основанную на концепции ЭИ, которая была разработана ими и другими в течение десяти лет исследования предмета, что привело к теоретической структуре ЭИ как нового типа интеллекта, который отличается от нормального интеллекта или традиционного понимания интеллекта. Более того, тот факт, что ЭИ можно определить как группу способностей, которые могут измеряться и изучаться с использованием определенных шкал, которые используются для измерения умственных способностей. Таким образом, они разграничили концепцию ЭИ и другие концепции, связанные с личностными качествами и инстинктами, которые обычно измерялись с помощью шкал самооценки. Исследователи назвали свою шкалу Многофакторной шкалой эмоционального интеллекта (МЭИ). Исследователи изучили, является ли ЭИ одной способностью или рядом способностей, и как он соотносится с другими основными переменными, включая интеллект в отношении артикуляции и 15 шкал измерения других качеств личности (Майер, Карузо и Саловей, 1999).

Шкала Алотмана и Ризка (2001)

Два исследователя провели исследование, направленное на разработку научного инструмента, который измеряет эмоциональный интеллект и выявляет его компоненты. Исследование также было направлено на определение психометрических показателей шкалы, чтобы иметь возможность изучить, как он соотносится с другими динамиками личности, и как предсказать эмоциональный интеллект с помощью реальных и надежных переменных. Главный вопрос, на который попыталось ответить исследование, был: можно ли измерить эмоциональный интеллект методическим способом и определить его пределы и компоненты?

Исследование проводилось на выборке группа из Колледжа образования Университета Элмансуры в 1998–1999 годах.

Исследователи сформулировали инструмент исследования на основе доступных иностранных шкал и принятого ими методического определения. Разработка шкалы прошла следующие этапы:

• Подготовка 64 вопросов, на которые нужно ответить с помощью пятиуровневой шкалы, и фильтрация этих вопросов в соответствии с ее формулировкой и соблюдением методического определения.

• Подготовка инструкций и применение шкалы к тестовой группе для отбрасывания неподходящих вопросов.

• Проведение структурного анализа для разделения компонентов эмоционального интеллекта и подразделов (разделов) каждого из них. Было обнаружено, что 6 вопросов не имеют достаточного количества подразделов,

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

чтобы быть связанными с любым из пяти компонентов. Таким образом, окончательные вопросы стали 58 вопросами.

• Они устанавливают стабильность шкалы, вычисляя переменные стабильности с использованием метода Кронбаха Альфа, при этом переменные стабильности статистически указаны на уровне 0,01 (Алотман и Ризк, 2001).

Шкала Бар-Он

Бар-Он разработал всеобъемлющий пример эмоционального интеллекта за период десяти лет исследований и изучения и использовал этот пример в качестве основы для разработки нескольких шкал для незаконного введения того, что он назвал эмоциональным коэффициентом.

Одна из шкал, которая приняла этот пример, — опросник эмоционального коэффициента Бар-Он, молодежная версия (EQ). Опросник в своей полной и окончательной версии состоит из (60) абзацев и подходит для возраста от 7 до 18 лет. Краткая версия включала 30 вопросов (Бар-Он и Паркер, 2000).

Шкала Махмуда

Исследователь провел исследование, направленное на выявление связи между эмоциональным интеллектом студентов университета и некоторыми из их знаний и переменных настроения. Он построил шкалу для своего исследования, используя некоторые из исследовательских и теоретических рамок в дополнение к некоторым иностранным и арабским шкалам, которые имелись в его распоряжении. Затем он сформулировал компоненты шкалы, которые были 92 компонентами на основе примера Голдмана 1999 года, которые включали личные способности (эмпатия, социальные навыки). Для достижения психометрических условий шкалы он использовал фактический анализ и достоверность шкалы, основанную на общем результате шкалы, в дополнение к присущей достоверности, он применил это к группе из 70 мужчин и студентки четвертого курса факультета образования в Университете Кина в Египте. Для проверки стабильности он использовал метод повторного тестирования и внутреннюю стабильность. Шкала в ее окончательной версии состояла из 88 подразделов (Махмуд, 2002).

Шкала Ризка

В своем исследовании Ризк стремился подготовить программу для повышения осведомленности об эмоциях и проверить, насколько она эффективна для повышения эмоционального интеллекта студентов университета; поэтому он подготовил свою шкалу для этой цели. Шкала в ее окончательной версии состоит из 70 параграфов, каждый из которых описывает гипотетическую ситуацию, в которой студенты могут оказаться во время своей повседневной деятельности. Каждый из этих параграфов имеет несколько вариантов ответов, чтобы люди могли выбрать свои ответы, и человек оценивается по шкале в соответствии с оценкой выбранного ответа. Шкала оценивает эмоциональный интеллект как общую оценку и пять дополнительных оценок. Шкала была разработана и подготовлена в своей первоначальной версии (92 абзаца) из многих иностранных и арабских источников,

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

а затем применена к 45 студентам арабского языка в колледже Элтаиф университета Ом-Элькура в Королевстве Саудовская Аравия с целью убедиться в ясности инструкций и формулировок вопросы теста. В результате этого теста было отброшено 15 неясных абзацев. Чтобы установить психометрические условия теста, исследователь проверил достоверность содержания шкалы. Что касается стабильности, Ризк использовал повторное тестирование на выборке из 67 студентов с того же факультета (Ризк, 2003).

Классификация шкал эмоционального интеллекта Насифа

Исследователь классифицировал теоретическую основу, используемую при измерении эмоционального интеллекта, на три группы:

• Группа шкал, которые опираются на самооценку, на которую человек отвечает на свои вопросы.

• Группа шкал, которая опирается на сбор информации наблюдателями.

• Шкалы для измерения производительности и способностей, которые менее подвержены влиянию того, что называется социальным принятием, или готовности давать неправдивые ответы. Они считаются лучшими способами измерения эмоционального интеллекта. Исследователь также отмечает некоторые шкалы, которые были разработаны для измерения эмоционального интеллекта, в том числе: Многофакторная шкала эмоционального интеллекта (MEIS), Опросник эмоционального интеллекта Бар-Она и Опросник эмоциональной емкости Бояциса и других (Насиф, 2003).

Эмоциональный интеллект — это способность распознавать поведение персонала и поведение других, управление личным поведением в общении с другими, эмпатия и способность вызывать самоинтеллект. Психологические расстройства у школьников могут вызывать множество поведенческих проблем, если их не диагностировать на ранней стадии, и их можно решить, если уделять им должное внимание и заботу. Этих детей можно вылечить, и они могут получить отличные достижения интеллекта и академического прогресса.

Обзор теоретических и практических последствий ЭИ, включая шкалы, проливает свет на то, что эмоции являются одной из самых мощных сил во взаимодействии людей. Способность воспринимать, понимать и управлять эмоциями необходима для создания оптимальных отношений. Применение такой теоретической информации поможет в улучшении эмоционального интеллекта.

Значимость исследования представлена с точки зрения применения исследования на детях. Включение программ ЭИ с раннего возраста в школы может быть использовано для развития их жизненных навыков и того, как они функционируют как взрослые с точки зрения их социальных взаимодействий и будущих карьерных устремлений. Это важная прикладная цель. Это будет полезно, если будут одобрены его эффективные результаты, которые можно будет использовать для достижения и выполнения различных планов и политика

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

включения нескольких навыков эмоционального интеллекта в образовательную школьную программу и мероприятия для школьников во всем обществе.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Алотман Ф. и Ризк М. (2001): Эмоциональный интеллект: концепция и измерение. Психология, ежеквартальный журнал, издаваемый Египетской Генеральной книжной организацией, апрель июнь
2. 3. Bar-On, R и Parker J (2000). Эмоциональный и социальный интеллект: выводы из эмоционального коэффициента инвентаризации (EQ).
3. B R. Bar-on & J.D.A. Parker (Eds), Справочник и эмоциональный интеллект. Сан-Франциско: Jossey-Bass.
4. El Semadoni S (2007): Эмоциональный интеллект: основанные приложения - разработка (i 1). Амман: Dar AlFikr издательство и печать.
5. Goleman D (1995). Эмоциональный интеллект: почему он может иметь значение больше, чем IQ. Нью-Йорк: Bantam book.
6. Махмуд А.А. (2002): Связь между эмоциональным интеллектом и некоторыми когнитивными и неврологическими переменными. Социальные и образовательные исследования, 8 (4): 229-321.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Kazimova Leyla Tahirovna**, katta o‘qituvchi [**Казимова Лейла Тахировна**, старший преподаватель], [**Leyla T. Kazimova,** senior lecturer]; manzil: Gurlan ko‘chasi, 1-A, Urganch, 220100, O‘zbekiston, [адрес: ул. Гурлан, 1-A, г. Ургенч, 220100, Узбекистан], [address: 1-A, Gurlan Street, Urgench, 220100, Uzbekistan].

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

O‘QITUVCHILAR VA TALABALAR O‘RTASIDAGI PSIXOLOGIK MUNOSABATLAR: BOSHQARUVNING O‘ZGARUVCHAN TABIATI

© U. Y. Elmurodov[1]✉

[1]Samarqand davlat universitetining Kattaqo‘rg‘on filiali, Samarqand,O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada oliy ta’lim tizimida o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi psixologik munosabatlarning ta’lim jarayoniga ta’siri va boshqaruv jarayonidagi o‘zgaruvchanlik bilan bog‘liq muhim jihatlar tahlil qilinadi. Ushbu munosabatlarning ta’lim muassasasining ichki iqlimini shakllantirishdagi o‘rni ham ko‘rsatilgan.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi psixologik munosabatlarni o‘rganib, ularning ta’lim samaradorligini oshirishga ta’sirini aniqlash, boshqaruv jarayonlarida bu munosabatlardan samarali foydalanish yo‘llarini ishlab chiqishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqotda psixologik munosabatlar va ularning ta’lim jarayonidagi o‘rni bo‘yicha ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi, shuningdek, boshqaruv jarayonlari uchun psixologik yondashuvlar qo‘llanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi ijobiy psixologik munosabatlar ta’lim jarayonining samaradorligini oshiradi, boshqaruv usullarini takomillashtiradi va ta’lim muassasasida sog‘lom muhit yaratadi.

XULOSA: tadqiqot natijalari oliy ta’lim tizimida o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi psixologik munosabatlarning ahamiyatini va ularning boshqaruv jarayonlariga ta’sirini tasdiqladi. Bu munosabatlarni samarali boshqarish orqali ta’lim sifatini oshirish mumkinligi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: o‘qituvchi, talabalar, psixologik munosabatlar, boshqaruv, ta’lim jarayoni, motivatsiya.

Iqtibos uchun: Elmurodov U.Y. Oliy ta’lim tizimida o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi psixologik munosabatlar: boshqaruvning o‘zgaruvchan tabiati. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B. 493-499.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ПРЕПОДАВАТЕЛЯМИ И СТУДЕНТАМИ: ИЗМЕНЧИВАЯ ПРИРОДА УПРАВЛЕНИЯ

© У.Ю. Элмуродов[1]✉

[1]Каттакурганский филиал Самаркандского государственного университета, Самарканд, Узбекистан

Аннотация

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ВВЕДЕНИЕ: в статье анализируются психологические отношения между преподавателями и студентами в системе высшего образования, их влияние на эффективность образовательного процесса и роль в формировании управленческих стратегий и внутреннего климата учебных заведений.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — изучить влияние психологических отношений между преподавателями и студентами на эффективность образовательного процесса, выявить их роль в управленческих процессах и разработать подходы для повышения качества образования.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в исследовании был проведен анализ научной литературы по психологическим аспектам образовательного процесса, а также использованы методы исследования управленческих процессов и мотивации в образовательной среде.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что положительные психологические отношения между преподавателями и студентами способствуют повышению эффективности образовательного процесса, формируют доверие и стимулируют мотивацию студентов.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: результаты исследования подтвердили, что управление образовательным процессом с учетом психологических отношений между преподавателями и студентами может повысить качество обучения, улучшить образовательную среду и способствовать развитию студентов.

Ключевые слова: преподаватель, студенты, психологические отношения, управление, образовательный процесс, мотивация.

Для цитирования: Элмуродов У.Ю. Психологические отношения между преподавателями и студентами: изменчивая природа управления. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 493-499.

PSYCHOLOGICAL RELATIONSHIPS BETWEEN TEACHERS AND STUDENTS: THE CHANGING NATURE OF MANAGEMENT

© UlugbekY. Elmurodov[1]✉
[1]Kattakurgan Branch of Samarkand State University, Samarkand, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article analyzes the psychological relationships between teachers and students in higher education, their influence on the effectiveness of the educational process, and their role in shaping management strategies and the internal climate of educational institutions.

AIM: the main objective of the study is to examine the impact of psychological relationships between teachers and students on the effectiveness of the educational process, identify their role in management processes, and develop approaches to enhance educational quality.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature on the psychological aspects of the educational process and applying methods to study management processes and motivation in the educational environment.

DISCUSSION AND RESULTS: the results showed that positive psychological relationships between teachers and students contribute to improving the effectiveness of the educational process, fostering trust, and stimulating student motivation.

CONCLUSION: the study results confirmed that managing the educational process with consideration of psychological relationships between teachers and students can enhance the quality of education, improve the educational environment, and promote student development.

Key words: teacher, students, psychological relationships, management, educational process, motivation.

For citation: Ulugbek Y. Elmurodov (2024) 'Psychological relationships between teachers and students: The changing nature of management', Inter education & global study, (9(1)), pp. 493-499. (In Uzbek).

Oliy ta'lim tizimida o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi psixologik munosabatlar ta'lim jarayonining asosiy komponentlaridan biridir. Ushbu munosabatlar boshqaruv strategiyalarini shakllantirishda va ta'lim muhitini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi. O'zgaruvchan ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlar, shuningdek, yangi texnologiyalarning joriy etilishi, bu munosabatlarning dinamikasini o'zgartirib, boshqaruvning yangi yondashuvlarini talab qiladi.

Oliy ta'lim tizimida o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi munosabatlar ta'lim jarayonining muhim qismini tashkil etadi. Boshqaruv psixologiyasi bu munosabatlarni o'rganib, ta'lim muhitini yanada samarali va qulay qilishga yordam beradi. O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi ijobiy psixologik aloqalar, o'quv jarayonining muvaffaqiyatli bo'lishida muhim ahamiyatga ega.

O'qituvchilar ta'lim beruvchi sifatida talabalar uchun bilim manbai bo'lib, ularning motivatsiyasini oshirish va o'z-o'zini rivojlantirish jarayonida muhim rol o'ynaydilar. Talabalar esa o'z navbatida o'qituvchilarning sa'y-harakatlarini qabul qilib, bilim olish va shaxsiy o'sishga intilishlari zarur. O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi munosabatlar ijtimoiy tarmoq orqali yangilanadi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bu aloqalarni yanada qulaylashtiradi, lekin shuningdek, munosabatlarning yuzaki bo'lishiga ham olib kelishi mumkin.

O'qituvchilarning emotsional intellekti talabalar bilan muloqotda samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ularning his-tuyg'ularini boshqarish va boshqalarini tushunish qobiliyati ta'lim jarayonida o'zaro ishonchni mustahkamlashga yordam beradi.

Talabalarni boshqarish, ularning akademik muvaffaqiyatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar samarali boshqarish orqali talabalar o'qish jarayonida faol ishtirok

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

etishga, savol berishga va o'z fikrlarini bildirishga rag'batlantiriladi. Bu esa, bilimlarni yaxshiroq egallashga yordam beradi.

Samarali boshqarish, ta'lim muhitining sog'lom va ijobiy bo'lishini ta'minlaydi. Talabalarni boshqarish jarayonida o'qituvchilar o'zaro hurmat, hamkorlik va o'zaro tushunishni rivojlantiradilar. Bu, talabalar o'zlarini qulay his qilishlariga va ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga undaydi.

Talabalarni boshqarish jarayoni, ularga o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. O'qituvchilar talabalarni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal qilishga va qarorlar qabul qilishga undash orqali, ularning shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashadilar.

Talabalarni boshqarish, ta'lim jarayonining muhim jihatidir va uning ahamiyati keng qamrovli. Akademik muvaffaqiyat, ijobiy ta'lim muhitini yaratish, emotsional rivojlanish, o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash orqali talabalarni boshqarish, nafaqat ularning o'qish jarayonini yaxshilaydi, balki kelajakdagi muvaffaqiyatlariga ham ta'sir qiladi. Shuning uchun, ta'lim muassasalari va o'qituvchilar talabalarni boshqarishga e'tibor qaratishlari zarur xisoblanadi. Talabalarning o'z-o'zini motivatsiya qilish qobiliyati va o'qituvchilarning qo'llab-quvvatlashi o'rtasidagi o'zaro ta'sir ta'lim jarayonida katta ahamiyatga ega. Bu, o'z navbatida, o'qituvchilarning pedagogik yondashuvlariga ta'sir ko'rsatadi. Boshqaruvdagi o‘zgarishlar Boshqaruv jarayonlarida o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi psixologik munosabatlar o'zgaruvchanligini inobatga olgan holda, quyidagi usullarni qo'llash mumkin:

1. Qaror qabul qilish: O'qituvchilar talabalar fikrlarini hisobga olish orqali qaror qabul qilishda qatnashishi kerak. Bu, ularning ishtirokini oshirish va o'zaro munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi.

2. Ochiq muloqot: Talabalar bilan ochiq va samimiy muloqot o'rnatish, o'qituvchilarning ishonchini oshiradi va ularning fikrlarini qabul qilishga imkon yaratadi.

3. Psixologik muvaffaqiyat: O'qituvchilar talabalar psixologik holatini inobatga olib, ularning ehtiyojlariga javob beradigan yondashuvlar ishlab chiqishlari lozim.

Psixologik munosabatlarning ahmiyati

1. O'zaro ishonch: O'qituvchilar va talabalar o'rtasida o'zaro ishonch mavjud bo'lsa, bu ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi. O'qituvchi talabalar fikrini hurmat qilishi, talabalar esa o'qituvchining bilimiga ishonishi zarur.

2. Motivatsiya va qiziqish: O'qituvchilar talabalarni qiziqtirish va ularni o'qishga rag'batlantirishda psixologik omillardan foydalanishlari kerak. O'zaro munosabatlar orqali motivatsiyani oshirish, ta'lim sifatini yaxshilashga olib keladi.

3. Emotsional qo'llab-quvvatlash: Talabalar o'qituvchilarining emotsional qo'llab-quvvatlashini sezishlari, o'zlarini qulay his qilishlariga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, ularning akademik muvaffaqiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Boshqaruvning O'zgaruvchan tabiati

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

1. Yangi texnologiyalar: Onlayn ta'lim va raqamli platformalar boshqaruv munosabatlarini o'zgartiradi. O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi muloqot yangi formatlarga o'tishi, mos ravishda boshqaruv usullarini yangilashni talab qiladi.

2. Talabalar fikri: Talabalarning fikrlarini tinglash va ularga e'tibor berish, boshqaruv jarayonini demokratlashtiradi. Bu, o'z navbatida, talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi munosabatlarni mustahkamlashga olib keladi.

3. Diversifikatsiya: O'qituvchilar turli yondashuvlarni qo'llash orqali talabalarning individual ehtiyojlariga moslashishi kerak. Bu, psixologik jihatdan samarali boshqaruvni ta'minlaydi va talabalar uchun qulay muhit yaratadi.

Ta’lim muassasalari sharoitida boshqaruvning o‘ziga xos xususiyatlari quyidagicha: – sub’ekt va ob’ekt o‘rtasidagi munosabatlarning o‘ziga xosligi: boshqarish ob’ekti va sub’ekt bir vaqtning o‘zida; – Otm nisbati normalangan va normalanmagan ishchi soat; – Otm mehnat xususiyati, rag‘batlantirish; – Oliy ta’lim muassasasining ichki va tashqi muhitining dinamikasi; Oliy ta’lim muassasasi boshqaruviga tizimli yondashuvidagi asosiy tushuncha «tizim» atamasidir. Tizimni bir qator o‘ziga xos xususiyatlarga ega bo‘lgan hodisa, jarayon yoki ob’ekt sifatida ko‘rib chiqish mumkinligini ta’kidlash o‘rinli ko‘rinadi. Tadqiqotchilarning ishlarini tahlil qilish kelajakdagi ishlarda hisobga olinadigan tizimlarning o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlaydigan quyidagilarni aniqlashga imkon berdi: - tizim o‘zaro bog‘liq va o‘zaro bog‘liq qismlar to‘plamidir. Tizimni tarkibiy qismlar, ularning aloqalarini o‘rnatish asosida tavsiflash mumkin. Tizimning xatti-harakati uning elementlarining xatti-harakatlari va xususiyatlari bilan belgilanadi; - tizimlar paydo bo‘ladigan, ajralmas bo‘lib, butun xususiyatlarining ularning tarkibiy elementlari xususiyatlarining yig‘indisiga qisqartirilmasligi, shuningdek, integratsiyaning so‘nggi fazilatlarining paydo bo‘lishi bilan tavsiflanadi; - tizim elementlari xilma-xilligi bilan ajralib turadi, har bir element o‘z funksiyalari va tuzilishiga ega bo‘lsa, tizim ham bo‘lishi mumkin; - tizimlar tashqi omillar ta’siriga munosabat bildirganda sifatli aniqlik va xususiyatlarni saqlab qoladi, bu uning barqarorligini ta’minlashga imkon beradi; - tizimni alohida ko‘rib chiqishda tashqi muhit ta’siridan cheklash mumkin bo‘lsa, uni izolyatsiya qilingan ob’ekt sifatida ham ko‘rib chiqish mum-kin; - tizim ma’lum bir muhitda mavjud bo‘lgan va rivojlanayotgan, atrof-muhitga ta’sir ko‘rsatadigan ob’ektiv haqiqatning bir qismi sifatida ishlaydi. - tizim ierarxiya bilan tavsiflanadi, chunki u tizimostining tarkibiy qismidir; - tizimlar rivojlanish darajasida farq qiladi; - tizimlar ichki tashkil etilgan hodisadir; - tizimlar barqaror. Yuqorida ta’kidlab o‘tilganidek, bu tizimli yondashuv oliy ta’lim muassasalarini boshqarish uchun zarur shartdir. Iqtisodiyotda tizimli yondashuv tizim tahlili metodologiyasidan foydalangan holda o‘rganilayotgan ob’ektlarni umuman o‘rganishning murakkab jarayoni sifatida qaraladi.

O'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi psixologik munosabatlar, boshqaruv jarayonini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'zgaruvchan sharoitlarga mos ravishda boshqaruv strategiyalarini yangilash va psixologik yondashuvlarni qo'llash, ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi. Ushbu munosabatlarni yaxshilash orqali, ta'lim muassasalari yanada rivojlanishi va talabalar uchun qulay muhit yaratishi mumkin. O'qituvchilar va

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

talabalar o'rtasidagi boshqaruv psixologiyasi ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'zaro ishonch, emotsional qo'llab-quvvatlash va motivatsiya bu munosabatlarning asosiy jihatlari hisoblanadi. Ta'lim muassasalari boshqaruv psixologiyasidan foydalanib, o'qituvchi-talaba aloqalarini yaxshilash orqali, ta'lim sifatini oshirishlari mumkin. Talabalarni boshqarishda psixologik yondashuv, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Motivatsiya, o'zaro aloqalar, emotsional qo'llab-quvvatlash va fikrni rag'batlantirish orqali talabalar bilan ijobiy munosabatlarni o'rnatish mumkin. O'qituvchilar psixologik yondashuvlarni qo'llash orqali talabalarni yanada muvaffaqiyatli va qulay muhitda tarbiyalashlari mumkin.

Ta'lim jarayonida talabalarni boshqarishda o'qituvchining ahamiyati juda katta. Motivatsiya berish, ijobiy aloqalar yaratish, pedagogik strategiyalarni qo'llash va emotsional qo'llab-quvvatlash orqali o'qituvchilar talabalar muvaffaqiyatini oshirishda muhim rol o'ynaydilar. O'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki talabalar uchun mentor va motivator sifatida ham muhimdir. Ularning roli ta'lim jarayonini samarali va qulay qilishda asosiy omil hisoblanadi.

Ta'lim jarayonida talabalarni boshqarish, o'qituvchilarning muvaffaqiyatli faoliyatini ta'minlaydigan muhim jihatdir. O'qituvchilarning samarali boshqaruvi, talabalar uchun ijobiy ta'lim muhitini yaratish, motivatsiyani oshirish va emotsional qo'llab-quvvatlash imkoniyatini taqdim etadi. Boshqarish jarayonida o'qituvchilar individual yondashuvni qo'llash orqali talabalarni rag'batlantirish, ularning o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi.

Samarali boshqarish, shuningdek, talabalar o'rtasida sog'lom o'zaro aloqalarni rivojlantirishga, ularning emotsional va akademik muvaffaqiyatini oshirishga, va o'qitish jarayonini diversifikatsiya qilishga xizmat qiladi. Ta'lim muassasalari va o'qituvchilar, talabalarni boshqarishga e'tibor qaratib, nafaqat ularning akademik muvaffaqiyatini ta'minlaydi, balki shaxsiy rivojlanishlariga ham yordam beradi.

Shu tariqa, talabalarni boshqarish ta'lim sifatini oshirish, talabalarning o'zlariga bo'lgan ishonchini kuchaytirish va kelajakdagi muvaffaqiyatlarini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. O'qituvchilar, o'z rollarini anglab, zamonaviy pedagogik yondashuvlarni qo'llash orqali, talabalar uchun yanada qulay va samarali ta'lim muhitini yaratishlari lozim. Bu esa, ta'lim tizimining yanada rivojlanishiga va talabalar muvaffaqiyatiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Saipova M.L. Pedagog shaxsida makiavellizmga moyillikni diagnostika va korreksiya qilishning ilmiy-metodik imkoniyatlarini takomillashtirish: Psixologiya fan. bo‘yicha falsafa doktori (PhD) .. diss.avtoref.: 19.00.06. – T.: O‘zMU, 2018
2. Elmurodov U.Y Oliy ta’lim tizimi rahbarlarida liderlik qobiliyatini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari (PhD) .. diss.avtoref.: 19.00.05. – T.: SamDu, 2023
3. Boymurodov N. Rahbar psixologiyasi. T.: «Yangi asr avlodi», 2007. – 328 b.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

4. Maslow, A. H.(1954). Motivation and Personality. New York: Harper & Row. - Motivatsiya nazariyasi va talabalar ehtiyojlari haqida.
5. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. Contemporary Educational
6. Bandura, A. (1997). Self-Efficacy: The Exercise of Control. New York: W.H. Freeman. - O'z-o'zini boshqarish va ishonch haqida.
7. Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The Power of Feedback.Review of Educational Research, 77(1), 81-112.- Ta'lim jarayonida fikr bildirishning ahamiyati.
8. Sharan, S., & Sharan, R. (1992). Group Instruction: A Guide for Teachers. New Delhi: Sage Publications. - Guruh ishida talabalarni boshqarish haqida.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉ **Elmurodov Ulug‘bek Yusup o‘g‘li**, o‘qituvchi,(PhD). [**Элмуродов Улугбек Юсуп огли**, преподаватель, (PhD)], [**UlugbekY. Elmurodov,** lecturer, (PhD)]; manzil: O‘zbekiston, Samarqand viloyati, Kattaqo‘rg‘on shaxri, Amir Temur ko‘chasi, 27a. [адрес: Узбекистан, Самаркандская область, город Каттакурган, улица Амира Темура, дом 27a.], [address: Uzbekistan, Samarkand region, Kattakurgan city, Amir Temur street, 27a.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

ZAMONAVIY MAKTAB O`QUVCHILARNI MA`NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA KOGNITIV-PSIXOLOGIK TO'SIQLARNING TASIRI

© H.T. To‘xtayev[1]✉
[1]Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti, Denov, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada o‘quvchilarni ma’naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirish masalalari yoritilgan. Maqolada tarbiya jarayonining inson xulq-atvoriga, ichki kechinmalariga va ijtimoiy munosabatlariga ta’siri tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – ma’naviy-axloqiy tarbiya jarayonlarini takomillashtirish, psixologik to‘siqlarni bartaraf etish va o‘quvchilarda ijtimoiy-madaniy qadriyatlarni shakllantirish uchun samarali usullarni aniqlashdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida ma’naviy-axloqiy tarbiyaga oid adabiyotlar va psixologik manbalar tahlil qilingan. Shuningdek, psixologik to‘siqlarni bartaraf etishga qaratilgan metodlar sinovdan o‘tkazilgan.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarda ma’naviy-axloqiy ko‘nikmalarni shakllantirish nafaqat dars jarayonida nazariy bilimlarni o‘zlashtirish orqali, balki ularning amaliy faoliyatida ham namoyon bo‘ladi. Psixologik to‘siqlarni bartaraf etish jarayoni tarbiyaning samaradorligini oshirishda muhim omil ekanligi tasdiqlandi.

XULOSA: ma’naviy-axloqiy tarbiyani takomillashtirish o‘quvchilarda ijtimoiy-madaniy qadriyatlar va mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Psixologik to‘siqlarni aniqlash va ularning oldini olish bu jarayonning muvaffaqiyatini ta’minlaydi.

Kalit so‘zlar: ma’naviy-axloqiy tarbiya, psixologik to‘siqlar, ta’lim jarayoni, ijtimoiy qadriyatlar, mustaqil fikrlash, tarbiya samaradorligi.

Iqtibosuchun: To‘xtayev H.T. Zamonaviy maktab o`quvchilarini ma`naviy-axloqiy tarbiyalashda kognitiv-psixologik to`siqlarning tasiri.// Inter education & global study. 2024. №9(1). B.500-505.

ВЛИЯНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ПРЕПЯТСТВИЙ В ДУХОВНО-НРАВСТВЕННОМ ВОСПИТАНИИ СОВРЕМЕННЫХ ШКОЛЬНИКОВ

© Х.Т. Тухтаев[1] ✉
[1]Институт предпринимательства и педагогики Денова, Денов, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматриваются вопросы совершенствования духовно-нравственного воспитания учащихся в условиях современного общества. особое

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

внимание уделено влиянию воспитательного процесса на формирование личности, её поведение и социальные отношения.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — разработка методов и подходов, направленных на устранение психологических барьеров и совершенствование процесса духовно-нравственного воспитания учащихся.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: исследование проводилось на основе анализа литературных источников по вопросам воспитания и психологических барьеров, а также изучения педагогических методов, способствующих формированию духовно-нравственных ценностей.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты исследования показывают, что успешное духовно-нравственное воспитание требует не только усвоения теоретических знаний, но и их применения в практике. устранение психологических барьеров способствует повышению эффективности воспитательного процесса и формированию у учащихся устойчивых нравственных качеств.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: совершенствование духовно-нравственного воспитания учащихся является важным элементом образовательного процесса, способствующим их личностному росту и формированию моральных ценностей. Выявление и устранение психологических барьеров позволяет добиться значительного повышения качества воспитания.

Ключевые слова: духовно-нравственное воспитание, психологические барьеры, образовательный процесс, моральные ценности, личностный рост, воспитание.

Для цитирования: Тухтаев Х.Т. Влияние познавательных и психологических препятствий в духовно-нравственном воспитании современных школьников.// Inter education & global study.2024. №9(1). С. 500-505.

THE EFFECT OF COGNITIVE-PSYCHOLOGICAL OBSTACLES IN THE SPIRITUAL-MORAL EDUCATION OF MODERN SCHOOL STUDENTS

©Hasan T. Toxtayev[1]✉
[1]Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy, Denov, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article explores the improvement of moral and ethical education for students in the context of modern society. it emphasizes the impact of education on personality development, behavior, and social relationships.

AIM: the primary aim of the study is to identify effective methods for overcoming psychological barriers and enhancing the moral and ethical education process for students.

MATERIALS AND METHODS: the study is based on the analysis of literature on moral and ethical education and psychological barriers, alongside the exploration of pedagogical methods fostering the development of moral and ethical values.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

DISCUSSION AND RESULTS: the findings indicate that successful moral and ethical education requires not only theoretical knowledge acquisition but also its practical application. addressing psychological barriers enhances the efficiency of the educational process and fosters stable moral qualities in students.

CONCLUSION : improving moral and ethical education for students is a crucial component of the educational process, contributing to their personal growth and the establishment of moral values. identifying and eliminating psychological barriers significantly enhances the quality of education.

Key words: moral and ethical education, psychological barriers, educational process, moral values, personal growth, education improvement.

Forcitation: Hasan T. Toxtayev (2024)`The effect of cognitive and psychological obstacles in the spiritual and moral education of modern schoolchildren ' media competence, (9(1)), pp. 500-505. (In Uzbek).

Bugungi globallashuv jarayonida o‘quvchilarni ma’naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirish inson kamolotining asosini tashkil etadi. Chunki ma’naviy-axloqiy tarbiya kishining xatti-harakatida, odobida, ichki kechinmalarida va, ayniqsa, insonlarning bir-biriga bo‘lgan munosabatlarida, g‘amxo‘rliklarida, hurmat qilishlarida, bilimlarida, his-tuyg‘ularida, xulq-atvorlarida, namunali faoliyatlarida namoyon bo‘ladi. Ma’naviy-axloqiy tarbiya tuzilishining asosini inson faoliyati tashkil etadi. Chunki faoliyat – bu insonni o‘rab turgan dunyoga bo‘lgan munosabatining o‘ziga xos xususiyatlari, bir maqsadga qaratilgan hayot mazmunidagi o‘zgarishlar, tuzatishlar kabilarni tashkil etadi. Faoliyatning asosiy ish turi mehnat hisoblanadi. U insonning jismoniy va ma’naviy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Mehnat insonning muloqot, o‘qish faoliyatlari bilan chambarchas bog‘liq.

Psixologik to'siq insonning o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiquvchi va uning faolligi to'sqinlik qiluvchi psixologik tabiatning ichki to'siqlari sifatida ham tavsiflanadi. Psixologik to'siq organizm darajasida insonning individual xususiyatlari: temperament, neyrodinamik xususiyatlar, tormozlanish va qo'zg'alish jarayonlarining tezligi va hakozalar bilan bog'liq psixik holatlarda namoyon bo'ladi. To'siqlar salbiy hissiy tajribalar, jamiyatning ijtimoiy me'yorlari va talablariga mos bo’lmagan reaksiyalar yoki individual psixologik xususiyatlar shaklida ifodalanishi mumkin va tashvishlanish, ikkilanish, xato qilishdan qo'rqish, shuningdek, o’ziga nisbatan bahoning pastligi va hatto agressiya sifatida ham his qilinishi mumkin. To'siqlar har qanday faoliyatning samaradorligini pasaytiradi, chunki ular stress, noaniqlik va salbiy hissyotlar paydo bo'lishiga hissa qo'shadi, shuning uchun inson vaziyatga etarlicha javob bera olmaydi va turli sohalarda qiyinchiliklarga duch keladi. Psixologik to'siq – bu shaxsning ichki e'tiqodlari bilan mos kelmaydigan holat bo'lib, u o'z maqsadiga erishish, boshqalar bilan muloqot qilishda ochiq bo'lish qiyinlashadi. Modomiki har qanday harakat kuchli hissiy zo’riqishga olib keluvchi ichki qarama-qarshi xarakterga ega ekan, ushbu holatni boshdan kechirish

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

insonning harakatni muvaffaqiyatli bajarishiga to'sqinlik qiladi va faoliyatni amalga oshirish to'xtashiga yoki buzilishiga olib keladi.

O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirish – bu o'z-o'zini boshqarish, o'z-o'ziga doimo tanqidiy qarash, kamchiliklarni o'zidan qidirish, o'z-o'ziga talabchan bo'lish; hamma joyda aniq ishlarni vijdonan bajarish, o'z-o'zini tarbiyalash, bunda kuchli va kuchsiz tomonlarni aniqlash, axloqiy tarbiyalanganligini, bilimlarni yaxshi egallaganligi, axloqiy tuyg'ularning rivojlanganligi, maqsadga intilish, dovyuraklik va hal qiluvchanlik, mustaqil fikrga ega bo'lish, talabchanlik, tashabbuskorlik, mustaqillik, o'z-o'zini idora qilish va tuta bilish tashkil etadi.

Ma'naviy-axloqiy bilimlar o'quvchi faoliyatida ma'naviy ko'nikma va malakalarni shakllantiradi. Demak, ma'naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirish o'quvchilarning maktabda turli ijtimoiy-gumanitar fanlar asoslarini egallashlari borasida paydo bo'ladi. Ma'naviy-axloqiy bilim orqali ma'naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirishga erishiladi. Hayotda, tajribada bilimlilik bilan bilimsizlik ma'naviy-axloqiy tarbiyaning barobar emasligini ko'plab uchratish mumkin. Buning isbotini Imom al-Buxoriy rivoyat qilgan «Ilmdan boshqa najot yo'q va bo'lmagay» yoki «Beshikdan qabrgacha ilm izla» hadislarida ko'rishimiz mumkin. Bilim – o'quvchilarning axloqiy me'yorlarida aloqalari va munosabatlarida namoyon bo'ladi. O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashni takomillashtirishda ta'lim-tarbiya jarayoni mazmuni, shakl va metodlarini takomillashtirish alohida o'rin egallaydi. Bu o'qituvchining bilim saviyasiga, pedagogik mahoratiga, san'atkorligi, salohiyatiga bog'liq. O'quvchining darslarda olgan nazariy bilimi, amaliy ko'nikma va malakalari ularning turmushida, xulq-atvorida, jamiyatdagi kishilarga bo'lgan munosabatida namoyon bo'ladi. Ma'naviy-axloqiy tarbiya har bir shaxsni madaniyat, ma'rifat dunyosiga olib kiradi.

Ma'naviyat insonni kamolotga yetkazuvchi eng noyob sifat va fazilatlardir, ana shu insoniy fazilatlar bilan shakllangan barkamol inson jamiyat taqdirida muhim ahamiyat kasb etadi.

Inson ma'naviyatining mohiyati bir-biri bilan uzviy bog'langan aqliy, axloqiy, ilmiy-amaliy, mafkuraviy fazilatlarning yaxlit tizimi ekanligini unutmasligimiz darkor. Vatanparvarlik, millatparvarlik, milliy iftixor tuyg'ulari, ona tiliga hurmat, tabiatni muhofaza etish, har qanday sharoitda ona yurt ma'naviyatini, davlatimiz mustaqilligini qo'llab-quvvatlash, sharqona urf-odatlarimizga, qonunlarimizga, milliy qadriyatlarimizga hurmat bilan qarash va himoyalash, shu bilan birga, g'arb davlatlarining millatimiz, dinimiz va urf-odatlarimizga yot g'oyalariga qarshi kurashishga qodirligi kabi xislatlarning hammasi ma'naviyat bilan bog'liq. Bu o'z navbatida axloq bilan bog'lanib ketadi.

Axloq - ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib ta'lim muassasasi o'quvchilarida halollik, poklik, adolatlilik, saxovat, e'tiqod, burch, vijdon, olijanoblik, fidoyilik kabi fazilatlarni shakllantiradi. Axloq keng qamrovli tushuncha sifatida inson faoliyatining hamma jabhalariga ta'sir ko'rsatadi. Axloq hamma sohada: o'qishda, ishlab chiqarishda, turmushda, oilada, bo'sh vaqtda kishilar xulq-atvorini, insoniy muomala va munosabatlarini tartibga soladi. Axloq ijtimoiy ongning boshqa shakllaridan farq qilib

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ma'naviy vazifalarni bajaradi. Jamiyatni mustahkamlashda kishilarni yagona maqsadga yo'naltirishda muhim o'rin tutadi.

Insoniyat taraqqiyotida axloq muhim o'rin tutadi. Sharqning buyuk mutafakkirlari insonni axloqiy kamol toptirish, uni har tomonlama rivojlantirish, ma'naviy qiyofasini shakllantirish – jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan, deb bilganlar. Inson axloqiy, umuman, ma'naviy va ma'rifiy jihatdan kamol topishi jarayonida turli tarixiy bosqichlardan: johillikdan odillikka, nodonlikdan ilmga, yovuzlikdan ezgulikka, vahshiylikdan insoniylikka o'tarkan, jamiyat ham shu tariqa rivojlanadi. Ikki muqobil ibtido – yovuzlik va ezgulik, jaholat va kamolotning o'zaro kurashi ta'sirida inson va jamiyat taraqqiyotini belgilagan, inson aql-zakovat sohibi sifatida o'zini anglashiga olib kelgan. Bu ikki muqobil kuch kurashi jamiyatdagi mavjud ijtimoiy munosabatlarda ifodalansa, insonga nisbatan uning ichki olamiga xos nafs bilan qalb, aql bilan aqlsizlik, yaxshilik bilan yomonlik o'rtasidagi kurashda ifodalanadi.

Barkamol avlodning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga asosiy omil bo'lib xizmat qiladigan manbalar – bu Islom dinining muqaddas kitobi (Qur'oni karim) hamda buyuk vatandoshlarimiz Imom al-Buxoriy, Imom at-Termiziy, Al-Hakim at-Termiziy kabi muhaddis olimlarning Payg'ambarimiz Muhammad (sollallohu alayhi vasallam)ning aytgan ibratli so`zlari va ko`rsatmalari bayon etilgan muborak hadislari to'plamlari va ular asosida ta'lim-tarbiya to'g'risidagi yozilgan hamda Muso al-Xorazmiy, Ahmad al-Farg'oniy, Burhoniddin al-Marg'iloniy, Mahmud az-Zamaxshariy, Abu Ali ibn Sino, Bahouddin Naqshband, Alisher Navoiy, Amir Temur, Mirzo Ulug'bek, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi buyuk siymolarimiz va boshqa mutafakkir allomalar to'plagan ma'naviy-axloqiy tarbiyaga oid asarlari hisoblanadi.

Axloq muayyan jamiyat va davrda o'zgarishlarga uchrashi, rivojlanishi, so'nishi mumkin. Har bir xalqning yoki millatning o'ziga xos axloq me'yorlari bilan bir qatorda, insoniyat tomonidan qabul qilingan umumbashariy axloq me'yorlari ham bor. Bunday axloq me'yorlari jamiyatning umumiy taraqqiyoti va rivojlanishiga samarali ta'sir ko'rsatadi.

Insonning ma'naviy-axloqiy tarbiyasida uning xulqqa, hodisalarga berayotgan ma'nosi muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologik to'siqlar ayni ma'no buzilishi, noto'g'ri talsqin etilishi oqibati hisoblanilib, yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasida ularning oldini olish choralarining ko'rilishi bu jarayon muvaffaqiyatini ta'minlovchi asosiy omillardan hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Alexander HA. Education in Ideology. J. Moral Edn., 2005;34(1):118.
2. Braskamp L, Trautvetter LC, Ward K. How university fosters faith development in students? [Electronic Version]. Spiritual. Higher Edn. Newslet. 2005;2(3):1-6.
3. Chaudhury. Styles of parenting and development of moral reasoning in children. Indian Psychol. Rev. 1992;27(1):129-131.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

4. Chile M, Simpson G. Spirituality and community development: Exploring the link between the individual and the collective. Commun. Develop. J. 2004;39(4):318331.
5. Garcia D, Moradi S, Amato C, Granjard A, Cloninger K. Well-being and morality. Psych. J. 2018;7:53-54.
6. Good M, Willoughby T. Adolescence is a sensitive period in spiritual development. Child Dev. Perspect. 2008;2:32-37.
7. Henry BF. Education as a Moral Activity. Presented at a Centre For Leadership Learning Dinner Seminar at the University of Calgary; c2000.
8. Chorshanbiyevich N. F. IMPACT OF COGNITIVE-PSYCHOLOGICAL BARRIERS ON THE IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL INNOVATION //World Bulletin of Social Sciences. – 2023. – T. 26. – C. 75-78.
9. Jana S Moral Development in Children: What are its stages and what you should do; c2018. https://www.momjunction.com/articles/stages-of-moraldevelopment-in-children_0082017/ retrieved on 11-1218.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**To`xtayev Hasan Toshpo`lat o`g`li**, tayanch doktorant, [**Тохтаев Хасан Ташполат огли,** докторанта.], [**Hasan T. To‘xtayev,** doctoral student]; manzil: O‘zbekiston, Surxondaryo viloyati, Denov tumani Bog’ ko’chasi 112-uy [аддрес: Узбекистан, Сурхандарьинская область, Деновский район, улица Бог, 112], [address: Uzbekistan, 112 Bog' street, Denov district, Surkhandarya region.]

Ilmiy-nazariyvametodikjurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

SOG'LOM BOLA RIVOJLANISHIDA RAQAMLI AUTIZM MUAMMOSINING IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MASALALARI?

© D.R. Otajonova[1]✉, Z.B. Bilolova[2]✉
[1,2]Alfraganus universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: maqolada raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi sabab bolalar orasida ommalashib borayotgan "raqamli autizm" haqida tushunchalar, bu muammoning paydo bo'lish omillari va bolalar rivojlanishiga bo'lgan ta'siri o'rganiladi. Bolalarning ekran oldida ko'p vaqt sarflashi natijasida yuzaga keladigan psixologik va ijtimoiy muammolar tahlil qilinadi.

MAQSAD: tadqiqotning asosiy maqsadi – raqamli autizm muammosini erta aniqlash va uning bolalar rivojlanishiga salbiy ta'sirini kamaytirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdir.

MATERIALLAR VA METODLAR: tadqiqot davomida autizm, ayniqsa, raqamli autizm bilan bog'liq ilmiy adabiyotlar va statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Shuningdek, pandemiyadan keyin ushbu muammo dolzarbligini oshirgan omillar o'rganildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: natijalar shuni ko'rsatdiki, bolalarning erta yoshda ekran oldida uzoq vaqt o'tkazishi, ularning ijtimoiy va psixologik rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. "Raqamli autizm" bolalarning nutqiy rivojlanishining pasayishi, ijtimoiy muloqot qobiliyatlarining cheklanishi va tanqidiy fikrlash qobiliyatining zaiflashishi kabi muammolar bilan bog'liq. Buning oldini olishda ota-onalar va pedagoglarning faol ishtiroki muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA: raqamli autizmni erta aniqlash va oldini olish bolalar rivojlanishini ijobiy tomonga o'zgartirishi mumkin. Tadqiqot natijalari ota-onalarga bola tarbiyasida texnologiyalardan oqilona foydalanish bo'yicha aniq tavsiyalarni taqdim etadi. Shuningdek, bolalar hayotida sog'lom rivojlanish va muloqotni kuchaytirishga qaratilgan amaliy choralar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: autizm, raqamli autizm, bolalar rivojlanishi, internet, ruhiy buzilishlar, ta'lim samaradorligi, tavsiyalar.

Iqtibos uchun: Otajonova D.R., Bilolova Z.B. Sog'lom bola rivojlanishida raqamli autizm muammosining ijtimoiy-psixologik masalalari. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.506-513.

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПРОБЛЕМЫ ЦИФРОВОГО АУТИЗМА В РАЗВИТИИ ЗДОРОВОГО РЕБЕНКА?

© Д.Р. Отаджонова[1]✉, З.Б. Билолова[2]✉

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

[1,2]Университет Альфраганус, Ташкент, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в статье рассматривается феномен «цифрового аутизма» как актуальной социальной и психологической проблемы в контексте развития детей. анализируются его причины, связанные с чрезмерным использованием экранных устройств, а также влияние на когнитивные, речевые и социальные навыки ребенка.

ЦЕЛЬ: основная цель исследования — изучить влияние «цифрового аутизма» на развитие детей и предложить рекомендации для родителей и педагогов по предотвращению этой проблемы.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: в ходе исследования был проведен анализ научной литературы, статистических данных и экспертных рекомендаций, касающихся влияния цифровых технологий на детей.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: результаты показали, что продолжительное пребывание детей перед экранами приводит к снижению социальных навыков, замедлению речевого развития, а также к нарушению критического мышления. установлено, что ограничение экранного времени и активное участие родителей в жизни детей способствуют предотвращению подобных проблем.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: исследование подтверждает необходимость разработки и внедрения стратегий по контролю использования цифровых устройств детьми. рекомендуется ограничить экранное время, способствовать активному взаимодействию ребенка с внешней средой и развивать его когнитивные и социальные навыки.

Ключевые слова: аутизм, цифровой аутизм, развитие детей, интернет, социальные навыки, рекомендации, психология.

Для цитирования: Отаджонова Д.Р., Билолова З.Б. Социально-психологические аспекты проблемы цифрового аутизма в развитии здорового ребенка. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 506-513.

SOCIO-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF DIGITAL AUTISM IN THE DEVELOPMENT OF A HEALTHY CHILD?

© Dilrabo R. Otajonova[1]✉, Zamira B. Bilolova[2]✉
[1,2]Alfraganus University, Tashkent, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: the article examines the phenomenon of "digital autism" as a pressing socio-psychological issue affecting children's development. It explores the causes, primarily linked to excessive screen time, and the impact on cognitive, speech, and social skills.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

AIM: the main aim of the study is to investigate the effects of "digital autism" on children's development and provide recommendations for parents and educators to prevent this issue.

MATERIALS AND METHODS: the study involved analyzing scientific literature, statistical data, and expert recommendations related to the impact of digital technologies on children.

DISCUSSION AND RESULTS: the findings indicate that prolonged screen exposure among children leads to reduced social skills, delayed speech development, and impaired critical thinking. Limiting screen time and encouraging parental involvement in children's activities have been shown to mitigate these challenges.

CONCLUSION: the study highlights the need for strategies to regulate children's use of digital devices. Recommendations include limiting screen time, fostering active engagement with the environment, and enhancing cognitive and social skills through interactive activities.

Keywords: autism, digital autism, child development, internet, social skills, recommendations, psychology.

For citation: Dilrabo R. Otajonova, Zamira B. Bilolova. (2024) 'Socio-psychological aspects of the issue of digital autism in the development of healthy children', Inter education & global study, (9(1)), pp. 506-513. (In Uzbek).

Autizm (grekcha «autos» – «o'zim» degan so'z) – bu ruhiyatning o'ziga xos holati bo'lib, bemor tashqi olam, atrofdagilar bilan muloqot qilishni istamaydi. U yolg'izlikni yoqtiradi. Yana bir xil xatti-harakat va shunday so'zlarni takrorlaydi. Autizm tashxisli bola o'z olamida yashaydi. Fikrlashi boshqalarnikiga o'xshamaydi. Ularning xatti-harakatlari real voqelik bilan bog'liq emas. Bemorlarning harakatlarida hissiy kechinmalar asosiy o'rin tutadi. Bu kasallik sindromi o'g'il bolalarda qiz bolalarga nisbatan ko'p uchraydi.

Raqamli autizm - 4 yoshgacha bo'lgan bolalarning ekran oldida ko'p vaqt sarflashi sabab ularda autizmga o'xshash alomatlar yuzaga kela boshlashi bilan namoyon bo'ladi. Bu atama, ayniqsa, pandemiyadan keyin ko'p ishlatila boshlandi. Internetdan tartibsiz foydalanish natijasida raqamli autizm yoki virtual autizm kasallikgi kelib chiqadi. Autist bolalarga tashqi dunyoga befarqlik, o'zi bilan o'zi gaplashish, ijtimoiylasha olmaslik, hislarni ajrata olmaslik kabi holatlar xos.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, internet foydalanuvchilarining har uchinchisi – bolalar. Ular internet orqali o'yin o'ynashadi, video ko'rishadi va shu orqali turli ko'rinishlarda axborot iste'mol qilishadi. Autizm markazining statistikasiga ko'ra:1975 yilda 5000 boladan 1 tasiga autizm tashhisi qo'yilgan;2005 yilda 500 boladan 1 tasida;2014 yilda esa 68 boladan 1 tasida autizm aniqlangan.

2008 yilda Amerikaning Pediatriya akademiyasi quyidagi tavsiyalarni berdi: 0-2 yoshli bolalarga mul'timedia texnologiyalari va qurilmalariga yaqinlashish imkoniyatini to'liq cheklash; 3-6 yoshli bolalarga kuniga 1 soatdan ortiq ruxsat bermaslik; 6-12 yoshdagilarga esa maksimum 2 soatgacha ruhsat berish tavsiya qilindi.

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Bolani kuniga 2 soatdan ko‘p ekran oldida qoldirish me’yordan ortiq hisoblanadi va bola rivojlanishida quyidagi xavflar paydo bo‘lishi mumkin: kognitiv qobiliyatida sustkashlik; ijtimoiy munosabatlarga kirisha olmaslik; ko‘z orqali kontaktning yo‘qligi; nutqiy rivojlanishdan orqada qolishi; kommunikativ ko‘nikmalarning pasayishi; tanqidiy fikrlashning buzilishi; hamda yolg‘izlik hissi raqamli autizmning belgilaridir.

Kasallik 80% xollarda o’g’il bolalarda ko’proq kuzatiladi. Klassik autizmda destruktsiya nevrologik asosga ega bo’lgan biologik faktorlar bilan bog’liq bo’lib, jarayon qaytmas xarakterga ega. Miyaning ushbu sohalarida sinaplar qayta xosil bo’lmaydi. Raqamli autizmda esa neyron rivojlanishi lozim bo’lgan sohalarining stimulyatsiya bo’lmasligi hisobiga nutqning rivojlanmasligi va b.q. belgilar yuzaga keladi. Bu jarayon qaytar xarakterga ega hisoblaniladi.

Autizmning eng yangi tarixi quyidagi muhim sanalarni o'z ichiga oladi:

Graham Farmelo, "Eng g'alati odam" nomli kitobida, 1902 yilda tug'ilgan Pol Dirakni o‘rganadi va autizmni tanimaganligi va hatti-harakatlari haqida yozadi. (1902/2011);

Rossiyaning Kiev shahridagi bolalar psixiatri Gruniya Suxareva “Nemis psixiatriyasi va nevrologiyasi” jurnalida autistik xususiyatlarga ega bolalar haqida maqolasi chop etildi. (1926);

Nyu-Yorkdagi ruhshunos Luiza Despert bolalarning shizofreniya kasalliklarining 23 ta holatini yozdi, ularning ba'zilarida bugungi kunda autizm tasnifiga o'xshash alomatlari bor edi. (1938);

Hans Asperger autizm yoki autismus bo'lgan bolalarning birinchi ilmiy tadqiqotini nashr etadi. U Vena shahridagi shifoxonada autizm va Asperger sindromi bo'lgan 100 nafar bola bilan ishlagan bo’lishiga qaramay, ushbu tadqiqotda faqatgina to'rt nafar bola ishtirok etgan.(1943);

Leo Kanner, "Asab bola" jurnalida erta autizm bilan kasallangan 11 nafar bemorni (1944 yilda yaratilgan) tavsiflab beruvchi "Offektiv aloqaning autistik bezovtaligi" nomli maqolasi nashr etildi. (1943);

Bruno Bettelxaym autizmning sababi sifatida “sovitkichli ona” nazariyasini ilgari surdi va "Bo'sh qal'a" nomli kitobini yozdi. (1967);

DSM-Ida autizm belgilari bo'lgan bolalar bolalik davridagi shizofreniya deb ataldi. (1952);

Shimoliy Londonda autistik bolalarga yordam berish jamiyati shakllandi (keyinchalik Milliy autistik jamiyatga aylanadi). (1962);

Bernard Rimland «Infantil autizm: sindrom va uning xulq-atvori nazariyasining ta'siri» nomli kitobini nashr etdi. (1964);

Ole Ivar Lovaas autistik bolalar uchun ABA terapiyasining nazariyasini ishlab chiqishga kirishdi. (1964);

Sybil Elgar maktabi ochildi va "autizmli bolalar uchun ta'lim va g'amxo'rlik" boshlandi. (1965);

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Autistik bolalar ota-onalari guruhi autistik bolalar milliy jamiyati (hozirda Amerikaning autizm Jamiyati deb nomlangan) birinchi uchrashuvini o'tkazdi. (1965);

Vashingtondagi Autistik bolalarning birinchi yillik kongressi Milliy jamiyati bo'lib o'tdi. (1969);

Buyuk Britaniyada autizmli odamlar uchun birinchi mutaxassislik markazi “Somerset sudi” ishga tushdi. (1972);

"Har bir nogiron bolaga ta'lim", "Ilgari maktabdan chiqarib yuborilgan bolalar uchun" shaxsiy ehtiyojlarini qondirish, va natijalarini yaxshilash uchun davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash" aktlari qabul qilindi. (1975);

DSM-III infantl autizm kasalliklari uchta muhim xususiyatga ega bo'lgan mezonlarni o'z ichiga oladi. (1980);

Susan Moreno autizm bilan bog'liq bo'lgan "Qoldiq Autism Bülteni" (keyinchalik "ko'proq autistic odamlarga" yoki "MAPP" deb nomlangan);

24 yoshli autistik yoshli erkakning videoklipi - "autistik yigitning portreti" chiqdi. (1986);

DSM-III-R PDD-NOS qo'shib, autistik bolalar tashxisiga biroz ko'proq moslashuvchanlikni oshiradi. (1987);

autizm, nogironlik bo'yicha ta'lim to'g'risidagi qonunga (IDEA) ega bo'lgan alohida nogironlik toifasiga kirdi va bu xizmatlarni olishni osonlashtirdi. (1990);

"Autizm Network International tashkiloti autistik kishilar guruhi tomonidan yaratiladi. (1992);

DSM-IV dagi autizmga tashxis kategoriyasiga ko'proq subtip va boshqa alomatlar qo'shiladi. (1994);

Ketrin Maurits "Meni ovozimni eshiting: oilada autizmga qarshi urush" (1994);

Autizmni davolash metodlari islab chiqila boshlandi va natijada Autizm bemor bilan gaplashdi. (1995/2007);

Endryu Wakefield "Lancet" dagi o'z maqolasini e'lon qildi va autizm xavotirlari sababli MMR emlovini endi ishlatmasligini aytdi. (1998);

Susan Senator "Autizm bilan tinchlik o'rnatish" (2005);

Autizmga qarshi kurash to'g'risidagi qonun (2006/2011);

Amelia Baggs YouTube'ga "Mening tilimda" videosini yozadi (2007);

CDC / ADDM hisoboti autizm tarqalishining 150 nafar bolada 1 nafarini tashkil etadi (1994 yilda tug'ilgan bolalar). (2007);

Jenni MakKarti, nasl-nasab va boshqa atrof-muhit omillari autizm keltirib chiqaradi deb hisoblaydigan avlodni qutqarish bilan ishlay boshlaydi. (2008);

Alison Singer Autism Science Foundation ni ishga tushirdi. (2009);

CDC / ADDM hisoboti autizm tarqalishining 110ga (1998 yilda tug'ilgan bolalar) 1ga oshganini bildiradi. (2009);

dori-darmonlar qo'llash ta'qiqlandi. (2010/2004);

CDC / ADDM hisobotida autizm tarqalishining 88ga (2000 yilda tug'ilgan bolalar) 1 ga oshganligi ko'rsatilgan. (2012);

CC BY NC ND

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

CDC / ADDM hisobotida autizm tarqalishining 68ga (2002 yilda tug'ilgan bolalar) 1ga oshgani aytiladi. (2014).

Stiv Silberman “NeuroTribes: Autizm merosi va neyrologiyaning kelajagi” nomli kitobida, “autist odamlar doimo insoniyat jamoasining bir qismi bo'lgan"- deb aytilgan. Bugungi kunda autizmning 98 ta turi bo‘lib, ularning har biri alohida hususiyatlar bilan kechadi va o‘ziga xosdir. Autizmning ayrim turlarida bolalar tashqi muhitdan uzilib qoladi, bir guruhi esa o‘zini o‘zi eplay oladi. Yana shunday autist bemorlar borki, ulardan mashhur olimlar yetishib chiqadi. Bunga Eynshteyn, Motsart, Charlz Darvin, Tomas Jefferson, Bill Geytsni misol qilib keltirish mumkin.

Shu vaqtgacha autizm kasalligini genetik kasallik deb hisoblashgan. Lekin so‘nggi ma'lumotlarga ko‘ra, autizm kasalligi atrof-muhitdagi zararli-kimyoviy moddalarning ko‘payishidan, 4 yoshgacha bo‘lgan bolalarning ekran oldida ko‘p vaqt sarflashidan kelib chiqmoqda va raqamli autizm dolzarblashib bormoqda. Hayoti You Tubedan iborat bo‘lib qolgani uchun odamlar bilan muloqot qila olmay qolgan, xuddi qisqa videolar kabi mavzudan mavzuga sakrab o‘tib ketadigan, virtual dunyoga tushib qolishni orzu qiladigan bolalar ko‘payib bormoqda. Qo‘rquv uyg‘otuvchi videolarni tomosha qilish miyaning kichik miqdorda dopomin qabul qilishiga sabab bo‘ladi. Dopomin tanani rag‘batlantiruvchi funksiyani bajaradi va biror harakatni qayta-qayta bajarishga xohish uyg‘otadi. Bu harakat ular videoda ko‘rgan xavfli vaziyatni takrorlab ko‘rish istagi bo‘lishi ham mumkin.

Rozaliya Gabdulhaqovaning fikriga ko‘ra, kichik yoshdagi bolani video qo‘yib chalg‘itish – muammoni hal qilmasdan uni vaqtincha tinchitish degani.

“Bolakay biror vaziyatni qabul qilolmagani uchun yoki nimadandir norozi bo‘lgani uchun yig‘laydi. Ona esa buni tushunib muammoni hal qilish o‘rniga uni telefon bilan chalg‘itib turadi xolos. Bolaning yoshiga qarab uning xarxashasi ham har xil bo‘ladi. Masalan, 3 yoshli bola xohishlarini yaxshi tushuna olmaganidan yoki talab qilishni o‘rganayotgani uchun injiqlanishi mumkin. Undan kichik yoshdagi bola esa qo‘liga telefon berishlariga o‘rgangan bo‘lsa yana shuni talab qilayotgan bo‘ladi. Sababi bolalarga bir xillik ko‘proq yoqadi va u video ko‘rib xotirjam bo‘lishga o‘rgangan bo‘lsa, yana shuni talab qiladi.

Sog’lom bola rivojlanishida va raqamli autizm kasalligini oldini olishda quyidali tavsiyalarga amal qilish muhim hisoblaniladi: kasallikni erta aniqlab muhitni o‘zgartirish; ona bolaning yoshidan kelib chiqib, u uchun ekran oldida o‘tirish o‘rniga yangi mashg‘ulot o‘ylab topish; bola xarxashasining aniq sabablarini o‘rganib, hal qilishga harakat qilish;bolaning kun tartibini tuzish, ekran oldida o‘tadigan vaqtini boshqa mashg‘ulotlarni bajarishga almashtirish; bolalarni ko‘proq ko‘chada, tabiat qo‘ynida muloqotda bo‘lishiga e’tibor berish; maktab yoshidagi bolalarda raqamli hayotga sarflangan vaqtni ota-onalar nazoratini o‘rnatish, kuzatib borish, har kuni ilovalardan foydalanish uchun cheklov o‘rnatish; ekspertlar tomonidan 1-2 yoshli bolalarga multimedia texnologiyalariga yaqinlashish imkoniyatini to‘liq cheklash, 3-6 yoshli bolalarga kuniga 1 soatdan ortiq izn bermaslik, 6-13 yoshdagilarga 1-2 soatgacha ruxsat berish tavsiya qilinadi.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Zamonaviy dunyoda «o‘rgimchak to‘ri» – internetda o‘tkaziladigan vaqtni majburan cheklash yoki undan foydalanishdan butunlay voz kechish deyarli imkonsiz. Ammo gadjetlardan oqilona foydalanish, ularni ishlatish odobiga rioya qilish muhimdir. Bunday sharoitda bolalarni gadjetlardan cheklash emas, ularni qarovsiz qoldirmagan holda axborot iste’moliga o‘rgatib borishdan to‘g‘rirog‘i bo‘lmasa kerak. Bunda ko‘p narsa ota-onaning sabriga bog‘liqdir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Manouilenko I, Suxareva - Asperger va Kannerdan oldin. Nord J Psixiatriya. 2015 yil, avgust; 69 (6): 479-82
2. Beyker, Jeffrey, P. Autizm 70 da - chegaralarni qayta ko'rib chiqish. N Engl J Med 2013; 369: 1089-1091
3. Fellowes, Shoh. Kanner aslida autizmning birinchi hisobini ochib berdimi? 1938 yilgi sir. Autizm va rivojlanish kasalliklari jurnali. Iyul, 2015 yil,45-son,7-son, 2274-2276-son
4. Feinstein, Adams. Autizm tarixi: kashshoflar bilan suhbatlar.
5. Silberman, Stiv. NeuroTribes. 2015 yil.
6. Умаров Б.М. Акрамова Ф.А. “Ўзбекистонда оилавий психологик хизматнинг долзарб муаммолари”. Монография.
7. Умаров Б.М., Сайдуллаев А. Фарзанд тарбиясига бефарқ бўлмайлик (ёки ёшлар хулқ-атворига оид психологик чизгилар). Услубий қўлланма. Т.: 2016. ООО “HAYOT NASHR”. -56 б.
8. Умаров Б.М. Психологические причины преступного поведения несовершеннолетних в Узбекистане. / Вестник интегративной психологии, Выпуск 14, 2016. Москва. Стр. 184-187.
9. Билолова, З. Б. (2022). Ота-оналар саводхонлиги оила мустаҳкамлигининг таянчи сифатида. Barqarorlik va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali, 2(11), 480-483.
10. Бекназарова, С. С., & Билолова, З. Б. (2020). Социологическое исследование на тему:«пути повышения эффективности защиты детей от негативной информации в сети интернет». Современное состояние медиаобразования в России в контексте мировых тенденций: материалы II международной научной конференции. Таганрог, 15 октября 2020 г., 1(1), 159.
11. Bilolova, Z. B. (2019). Application of information and communication systems and technologies in the social support and rehabilitation of families. Методы науки, 5(5), 18-19.
12. Bilolova, Z. B. (2015). Sog‘lom avlod tarbiyasida oila va mahallaning hamkorligi. Xalq ta'limi, 1(5), 113-118.
13. https://uza.uz/oz/

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

MUALLIF HAQIDA MA'LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Otajonova Dilrabo Ramil qizi**, 3-kurs talabasi, [**Отажонова Р. Дилрабо,** студентка 3 курса], [**Otajonova R. Dilrabo** 3rd-stage student,]; manzil: 100190, O'zbekiston, Toshkent shahri, Yunusobod tumani, Yuqori Qoraqamish ko'chasi, 2a-uy, [адрес: Узбекистан, г. Ташкент, Юнусабадский район, ул. Юкори Каракамыш, дом 2а.], [address: Uzbekistan, 100190, Tashkent city, Yunusabad district, Yukori Karakamish street, house 2a.]

✉**Bilolova Zamira Baxtiyarovna,** psixologiya fanlari falsafa doktori (PhD) [**Билолова Замира Бахтияровна,** доктор философии (PhD)психологических наук], [**Bilolova Zamira Bakhtiyarovna**, doctor of philosophy in Psychological Sciences (PhD)]; manzil: 100190, O'zbekiston, Toshkent shahri, Yunusobod tumani, Yuqori Qoraqamish ko'chasi, 2a-uy, [адрес: Узбекистан, г. Ташкент, Юнусабадский район, ул. Юкори Каракамыш, дом 2а.], [address: Uzbekistan, 100190, Tashkent city, Yunusabad district, Yukori Karakamish street, house 2a.]

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
Научно-теоретический и методический журнал
Scientific theoretical and methodical journal
INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Original paper

OILADAGI ROLLAR VA IJTIMOIY USTANOVKALAR - OILA MUSTAHKAMLIGININING MUHIM OMILI SIFATIDA

© O.E. Eshmuradov[1]✉

[1]Termiz davlat pedagogika instituti, Termiz, O‘zbekiston

Annotatsiya

KIRISH: ushbu maqolada ijtimoiy ustanovkalar insonlarning xulq-atvori va qarorlariga ta’sir ko‘rsatadigan ijtimoiy normalar, qadriyatlar va kutilmalardir. Oila mustahkamligi ushbu ustanovkalar orqali shakllangan o‘zaro munosabatlar, mas’uliyat, rollar va gender rollariga bog‘liq. Ijtimoiy ustanovkalar milliy madaniyat va etnik an’analarga qarab farq qiladi va har bir jamiyatda oila hayotining qanday tashkil etilishi, o‘zaro munosabatlar va konfliktlarni hal qilish usullari boshqacha bo‘lishi mumkin.

MAQSAD: mazkur mavzuning maqsadi oiladagi rollar va ijtimoiy ustanovkalarning oila mustahkamligiga ta’sirini o‘rganish, oilaviy barqarorlikni ta’minlashda ularning o‘zaro bog‘liqligini tahlil qilish va bu borada samarali yondashuvlarni taklif etishdan iborat.

MATERIALLAR VA METODLAR: oila psixologiyasi, gender sotsiologiyasi va ijtimoiy ustanovkalar bo‘yicha ilmiy adabiyotlar. So‘rovnoma, intervyu va kuzatuv natijalari, sotsiologik tadqiqotlar ma’lumotlari va huquqiy hujjatlar oila va gender tengligi bo‘yicha milliy va xalqaro qonunchilik.

MUHOKAMA VA NATIJALAR: tadqiqot natijalari oiladagi rollar aniq belgilangan hollarda oilaviy barqarorlik yuqori bo‘lishini ko‘rsatdi. An’anaviy rollar (erkak – ta’minlovchi, ayol – tarbiyachi) hali ham ba’zi jamiyatlarda ustunlik qiladi, lekin zamonaviy oilalarda rollarning moslashuvchanligi ko‘proq uchraydi.

XULOSA: tadqiqot natijalariga ko‘ra, oiladagi rollar va ijtimoiy ustanovkalar oila barqarorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Quyidagilar asosiy xulosalar sifatida belgilandi: 1.Rollarning muvozanatli taqsimlanishi oilaviy barqarorlikni oshiradi. Zamonaviy oilalarda rollarning moslashuvchanligi va teng taqsimlanishi muvaffaqiyatli munosabatlarning asosi hisoblanadi. 2.Ijtimoiy ustanovkalar va qadriyatlar oilaning umumiy barqarorligiga katta ta’sir ko‘rsatadi. Gender tengligi va o‘zaro hurmatni qo‘llab-quvvatlovchi ustanovkalar oilaviy mustahkamlikni ta’minlashda muhim o‘rin tutadi.

Kalit so'zlar: oila, rollar, ijtimoiy ustanovkalar, oila mustahkamligi, gender tengligi, muloqot, an’anaviy yondashuv, zamonaviy yondashuv.

Iqtibos uchun: Eshmuradov O.E. Oiladagi rollar va ijtimoiy ustanovkalar - oila mustahkamligining muhim omili sifatida. // Inter education & global study. 2024. №9(1). B.514-522.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

РОЛИ И СОЦИАЛЬНЫЕ ИНСТИТУТЫ В СЕМЬЕ - КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ПРОЧНОСТИ СЕМЬИ

© О.Э. Эшмурадов[1]✉
[1]Термизский государственный педагогический институт, Термиз, Узбекистан

Аннотация

ВВЕДЕНИЕ: в этой статье социальные нормы — это социальные нормы, ценности и ожидания, которые влияют на поведение и решения людей. Сила семьи зависит от отношений, обязанностей, ролей и гендерных ролей, формируемых посредством этих институтов. Социальные институты различаются в зависимости от национальной культуры и этнических традиций, а также того, как организована семейная жизнь, отношения и методы разрешения конфликтов, в каждом обществе могут быть разными.

ЦЕЛЬ: цель данной темы – изучить влияние семейных ролей и социальных институтов на силу семьи, проанализировать их взаимозависимость в обеспечении стабильности семьи и предложить эффективные подходы в этом отношении.

МАТЕРИАЛЫ И МЕТОДЫ: научная литература по семейной психологии, гендерной социологии и социальным институтам. Результаты опроса, интервью и наблюдений, данные социологических исследований и правовые документы национального и международного законодательства по вопросам семьи и гендерного равенства.

ОБСУЖДЕНИЕ И РЕЗУЛЬТАТЫ: Результаты исследования показали, что стабильность семьи выше, когда семейные роли четко определены. Традиционные роли (мужчина-добытчик, женщина-воспитатель) по-прежнему доминируют в некоторых обществах, но в современных семьях более распространена ролевая гибкость.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: согласно результатам исследования, семейные роли и социальные институты оказывают прямое влияние на стабильность семьи. В качестве основных выводов были определены следующие: 1. Сбалансированное распределение ролей повышает стабильность семьи. В современных семьях гибкость и равное распределение ролей являются основой успешных отношений. 2. Социальные нормы и ценности сильно влияют на общую стабильность семьи. Институты, поддерживающие гендерное равенство и взаимное уважение, играют важную роль в обеспечении стабильности семьи.

Ключевые слова: семья, роли, социальные институты, сила семьи, гендерное равенство, коммуникация, традиционный подход, современный подход.

Для цитирования: Эшмурадов О.Э. Роли и социальные институты в семье - как важный фактор прочности семьи. // Inter education & global study. 2024. №9(1). С. 514-522.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

ROLES AND SOCIAL INSTITUTIONS IN THE FAMILY - AS AN IMPORTANT FACTOR IN THE STRENGTH OF THE FAMILY

© Olmosbek E. Eshmuradov[1]✉
[1] Termez State Pedagogical Institute, Termez, Uzbekistan

Annotation

INTRODUCTION: in this article, social norms are social norms, values, and expectations that influence people's behavior and decisions. Family strength depends on the relationships, responsibilities, roles, and gender roles formed through these institutions. Social institutions vary depending on national culture and ethnic traditions, and how family life is organized, relationships, and methods of conflict resolution may be different in each society.

AIM: the purpose of this topic is to study the influence of family roles and social institutions on family strength, analyze their interdependence in ensuring family stability, and propose effective approaches in this regard.

MATERIALS AND METHODS: scientific literature on family psychology, gender sociology, and social institutions. Results of surveys, interviews, and observations, sociological research data, and legal documents of national and international legislation on family and gender equality.

DISCUSSION AND RESULTS: the results of the study showed that family stability is higher when family roles are clearly defined. Traditional roles (male breadwinner, female caregiver) still dominate in some societies, but role flexibility is more common in modern families.

CONCLUSION: according to the results of the study, family roles and social institutions have a direct impact on family stability. The following were identified as the main findings: 1. A balanced distribution of roles increases family stability. In modern families, flexibility and equal distribution of roles are the basis for successful relationships. 2. Social norms and values have a strong impact on overall family stability. Institutions that support gender equality and mutual respect play an important role in ensuring family stability.

Key words: family, roles, social institutions, family strength, gender equality, communication, traditional approach, modern approach.

For citation: Olmosbek E. Eshmuradov. (2024) ‘Roles and social institutions in the family - as an important factor in the strength of the family’, Inter education & global study, (9(1)), pp. 514-522. (In Uzbek).

Ijtimoiy ustanovkalar insonlarning xulq-atvori va qarorlariga ta’sir ko‘rsatadigan ijtimoiy normalar, qadriyatlar va kutilmalardir. Oila mustahkamligi ushbu ustanovkalar orqali shakllangan o‘zaro munosabatlar, mas’uliyat, rollar va gender rollariga bog‘liq.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Ijtimoiy ustanovkalar milliy madaniyat va etnik an'analarga qarab farq qiladi va har bir jamiyatda oila hayotining qanday tashkil etilishi, o'zaro munosabatlar va konfliktlarni hal qilish usullari boshqacha bo'lishi mumkin.

Ilg'or xalq an'analarining ijobiy ta'sir etishini nazarda tutib, o'zaro hurmat mehr-muhabbat, mas'uliyat qadr-qimmat, burch, o'zaro yordam ruhida tarbiyalash, chekish, alkogol ichimliklarni iste'mol qilishga nafrat hissini singdirish uy-ro'zg'or ishlarini bajarishga amaliy va psixologik jihatdan tayyorlash yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlashda muhim o'rin tutadi.

L.Vgotskiy, A.Leontev, A.Luriya, S.Rubinshteyn, D.Elkonin, V.Davidov, P.Galperin, V.Slobodchikov, I.Mesyajev, G.Zuckerman, P.Blonsky, V.Zinchenko, A.Zaporozhets, A.Sokolov kabi olimlarning nazariyalariga ko'ra, bola rivojlanishi ijtimoiy muhit, faoliyat va bilish jarayonlarining o'zaro ta'siri orqali shakllanadi. Ular ta'limda faollik, mustaqil fikrlash, o'yin va ijodkorlik faoliyatlari orqali bilish qobiliyatlarini rivojlantirishni muhim deb bilganlar.

L.Vgotskiy ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasining asoschisi bo'lib, u bola rivojlanishida ijtimoiy muhit va muloqot hal qiluvchi rol o'ynashini ta'kidlagan. Uning "Yaqin rivojlanish zonasi" (ZPD) kontseptsiyasi bolaning kattalarning yordamida bilimlarni qabul qilish darajasini oshiradi. Vgotskiy, bolaning rivojlanishi asosan madaniy tajriba va muloqot orqali sodir bo'ladi, degan g'oyani ilgari surgan. Til va muloqot bolaning fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega deb bilgan. U bola rivojlanishini individual jarayon emas, balki ijtimoiy jarayon deb ko'rgan. Uning fikricha, bola kattalar va tengdoshlari bilan muloqot qilish orqali yangi bilimlar va ko'nikmalarni o'zlashtiradi. Vgotskiyning asarlari ta'lim psixologiyasida ham keng qo'llaniladi. Uning nazariyasi bo'yicha bola bilimi jamiyatda shakllangan tajribalar va madaniy an'analar orqali rivojlanadi. Vgotskiy bola rivojlanishini o'rganishda kontekstual va madaniy omillarning ahamiyatini ta'kidlagan. U bolaning psixologik rivojlanishini tahlil qilishda individual va ijtimoiy jarayonlarni birlashtirgan. Vgotskyning til, tafakkur va ijtimoiy munosabatlar haqidagi tadqiqotlari ta'lim jarayonida ham muhim o'rin tutadi. U shuningdek, bolalarning bilish jarayonlarida o'yin va qo'llab-quvvatlovchi muhitning ahamiyatini ko'rsatgan. Uning asarlari pedagogika va rivojlanish psixologiyasi sohasidagi muhim tadqiqotlar hisoblanadi. Vgotskiy bolaning rivojlanishini doimiy ravishda ijtimoiy muloqot orqali amalga oshadigan jarayon deb hisoblagan. Uning nazariyalari bolalarning jamiyatdagi o'z o'rnini topishida muhim hissa qo'shgan. Vgotsky bolalar bilan ishlashda ularning atrof-muhit va madaniy aloqalarini chuqurroq tushunish lozimligini ta'kidlagan.

Bizning fikrimizcha, etnopsixologik xususiyatlar oiladagi munosabatlarning shakllanishida katta rol o'ynaydi. Har bir millat va madaniyat o'ziga xos qadriyatlar va an'analarga ega. Ushbu qadriyatlar oilaning ichki tashkil etilishi, rollarning taqsimlanishi va munosabatlarning o'rnatilishida muhim rol o'ynaydi. Ayrim jamiyatlarda ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlar qat'iy tartib-qoidalarga asoslanadi. Boshqa madaniyatlarda esa bu munosabatlar ko'proq ochiqlik va hamkorlikka asoslangan. Etnik

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

xususiyatlarning oilaviy munosabatlarga ta’siri oilaning birligiga hissa qo‘shadi. Shu sababli, oila a’zolari bir-birining etnik va madaniy qadriyatlarini hurmat qilishi muhim.

A. Leontev faoliyat nazariyasining asoschisi bo‘lib, u inson psixikasini faoliyat orqali rivojlanishini o‘rgangan. Leontevning fikricha, psixik rivojlanish jamiyat va shaxs o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir orqali shakllanadi. U faoliyatni shaxsning asosiy hayotiy ehtiyojlarini qondirish va maqsadlarga erishish vositasi deb bilgan. Faoliyat jarayonida shaxs o‘zining bilim va tajribalarini kengaytiradi. Leontev inson faoliyatining uchta asosiy komponentini ko‘rsatib o‘tgan: maqsad, vosita va natija. Uning fikricha, bola bilimlarni faqat faoliyat va ijtimoiy munosabatlar orqali o‘zlashtiradi. Shaxsning rivojlanishi faoliyatning mazmuni va ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liqdir. Leontev bola faoliyatini tahlil qilib, ularning jamiyatdagi rolini tushunishda muhim qadam qo‘ygani bilan tanilgan. Faoliyatning mazmuni va maqsadi bola uchun muhim ijtimoiy tajriba hisoblanadi. U faoliyat jarayonida bolalarning bilimlarini kengaytirish va ko‘nikmalarini rivojlantirishning ahamiyatini tushuntirgan. Leontev psixikaning rivojlanishini individual jarayon emas, balki ijtimoiy jarayon sifatida ko‘rgan. Shuningdek, u faoliyat orqali shaxsiy tajriba va bilimlarni boyitish mumkinligini ta’kidlagan. Uning tadqiqotlari shaxsning faoliyat orqali o‘zini rivojlantirishi va jamiyatga moslashishi haqida yangi nazariyalar yaratishga imkon bergan. Leontev faoliyat va psixologik rivojlanishning o‘zaro bog‘liqligini chuqur tahlil qilgan. Uning nazariyalari ta'lim jarayonida faoliyat va amaliyotning ahamiyatini ko‘rsatadi. Leontevning faoliyat nazariyasi psixologiya va pedagogikada keng qo‘llaniladigan metodologik yondashuvlardan biridir.

A. Luriya nevropsixologiyaning asoschilaridan biri bo‘lib, uning tadqiqotlari bosh miya faoliyati va bola rivojlanishi o‘rtasidagi bog‘liqlikni o‘rganishga qaratilgan. Luriya miya faoliyatining psixologik jarayonlarga qanday ta’sir qilishini chuqur tahlil qilgan. U miya va bilish jarayonlari o‘rtasidagi munosabatni o‘rganish orqali psixologiyaning yangi yo‘nalishini yaratdi. Luriya ko‘p yillik tadqiqotlari orqali xotira, diqqat, tafakkur va til kabi psixologik jarayonlarning miya bilan bog‘liqligini ko‘rsatgan. Uning fikricha, miya faoliyatining buzilishi bolaning bilish qobiliyatlariga ta’sir ko‘rsatadi. U bolaning psixologik jarayonlarini chuqur tahlil qilish uchun eksperimental usullarni ishlab chiqdi. Luriya nevropsixologiyaning amaliy tadqiqotlarini olib borib, turli nevrologik kasalliklar va ularning psixikaga ta’sirini o‘rgangan. U miya faoliyatining rivojlanishi bilan bog‘liq jarayonlarni bolalarda sinovdan o‘tkazgan. Luriyaning nevropsixologiya bo‘yicha tadqiqotlari bola rivojlanishi va o‘quv jarayonlariga yangi yondashuvlarni yaratgan. U psixologik va nevrologik jarayonlarni birlashtirish orqali shaxsning umumiy rivojlanishini chuqur tushuntirishga yordam bergan. Luriya miya faoliyati va psixologik rivojlanish o‘rtasidagi bog‘liqlikni amaliy tajriba orqali isbotlagan. Uning tadqiqotlari nevrologik kasalliklarni davolashda psixologik usullarni qo‘llashga yo‘naltirilgan. Shuningdek, Luriya miya faoliyatining o‘quv jarayonlaridagi o‘rnini o‘rgangan. Uning tadqiqotlari ta’lim va nevrologiya sohasida yangi yo‘nalishlarni ochib bergan. Luriya psixologik rivojlanishni bosh miya faoliyati bilan bog‘liq holda o‘rganish bo‘yicha yetakchi olimlardan biri bo‘lgan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

S. Rubinshteyn faoliyat nazariyasini rivojlantirgan olimlardan biri bo‘lib, u psixikaning insonning faoliyati bilan uzviy bog‘liqligini ta’kidlagan. Rubinshteynning fikricha, inson psixikasi uning faoliyat va ijtimoiy munosabatlari orqali rivojlanadi. U faoliyat psixologik jarayonlarni tashkil etuvchi asosiy omil ekanligini ko‘rsatgan. Rubinshteyn inson faoliyati uning ichki va tashqi omillarining o‘zaro ta’siri natijasida shakllanishini tadqiq qilgan. Uning tadqiqotlari shaxsning bilish jarayonlari va faoliyati o‘rtasidagi bog‘liqlikni tushuntirishga qaratilgan. Rubinshteyn shaxsning faolligi uning ijtimoiy muhit bilan o‘zaro ta’siri orqali namoyon bo‘lishini ta’kidlagan. U psixik rivojlanishni faqat ichki jarayon sifatida emas, balki faoliyat orqali shakllanadigan jarayon sifatida ko‘rgan. Rubinshteynning izlanishlari faoliyatning inson hayotidagi ahamiyatini chuqurroq tushunishga yordam bergan. Uning tadqiqotlari inson faoliyati va uning bilish qobiliyatlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ochib bergan. Rubinshteyn insonning ichki motivlari va tashqi ijtimoiy omillarning faoliyatdagi rolini o‘rgangan. U faoliyatning inson shaxsiyatini shakllantirish va rivojlantirishdagi o‘rni haqida yangi nazariyalarni ilgari surgan. Rubinshteyn psixologik jarayonlarni tushuntirishda faoliyat va ijtimoiy ta’sirning ahamiyatini ta’kidlagan. Uning faoliyat nazariyasi shaxsning jamiyatda o‘z o‘rnini topishida qanday rol o‘ynashini chuqur tahlil qiladi. Rubinshteynning izlanishlari ta’lim va psixologik yondashuvlarda yangi metodlarni ishlab chiqishga imkon yaratgan. Faoliyat psixologiyasiga oid tadqiqotlari psixologiya sohasida keng tarqalgan metodologik asoslardan biri hisoblanadi.

Bizning fikrimizcha, oilada qaror qabul qilish jarayoni ijtimoiy ustanovkalarga bog‘liq. Odatda, oilada qarorlar qanday qabul qilinishi jamiyatdagi an'analar va qadriyatlarga asoslanadi. Ayrim jamiyatlarda qarorlar ko‘proq patriarhal tuzum asosida erkaklar tomonidan qabul qilinadi. Boshqa jamiyatlarda esa oiladagi barcha a’zolar qaror qabul qilish jarayoniga teng huquqli tarzda ishtirok etadi. Qaror qabul qilish jarayonida ijtimoiy ustanovkalarning o‘zgarishi oilaning ichki muvozanatini saqlashga yordam beradi. Bu jarayon oilaning ichki hamjihatligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, oila a’zolari o‘zaro kelishuv asosida qarorlar qabul qilsa, oila mustahkamligi ortadi.

D.Elkonin bolalar psixologiyasi sohasidagi yetakchi olimlardan biri bo‘lib, u o‘yin orqali bola rivojlanishining muhimligini ta'kidlagan. Elkonin bolaning psixik rivojlanishi o‘yin faoliyati orqali sodir bo‘lishini va uning bu faoliyatdan o‘z ijtimoiy rollarini o‘rganishini ko‘rsatgan. U bolaning o‘yin orqali o‘zini anglash va atrofidagi dunyoni tushunish jarayonlarini tahlil qilgan. Elkonin o‘yinning rivojlanish bosqichlarini tadqiq qilgan va uni bolalarning bilish jarayonlariga ta’sir etuvchi omil deb bilgan. U bolalarning ijtimoiy rollarni o‘zlashtirishida o‘yin faoliyatining hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini ta’kidlagan. Elkoninning tadqiqotlariga ko‘ra, bolalar o‘yin jarayonida ijtimoiy rollarni sinab ko‘radilar va jamiyatda qanday munosabatlar shakllanishini o‘rganadilar. U o‘yin faoliyatining bola tafakkurini rivojlantirishdagi rolini chuqur tadqiq qilgan. Elkonin bola rivojlanishida o‘yinning psixologik ahamiyatini ko‘rsatib bergan. Uning fikricha, bola faqatgina o‘yin jarayonida jamiyatdagi rol va qoidalarni o‘rganib, o‘zini rivojlantiradi. Elkoninning tadqiqotlari o‘yin faoliyatining ta’lim jarayonidagi o‘rnini tushunishda katta hissa qo‘shgan.

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

U bolalar rivojlanishini turli bosqichlarga ajratib, har bir bosqichda o‘yinning turli xil funksiyalarga ega ekanligini ko‘rsatgan. Elkoninning tadqiqotlari bolalar rivojlanish psixologiyasi va pedagogikada keng qo‘llaniladi. U bolalar o‘yinini o‘rganishda eksperimental usullardan foydalangan va amaliy tadqiqotlar o‘tkazgan. Elkonin bolaning o‘yin orqali o‘z shaxsiyatini shakllantirish jarayonlarini tushuntirgan. Uning izlanishlari bolalar o‘yinining rivojlanish jarayoniga qanday ta’sir qilishini o‘rgangan muhim tadqiqotlardan biridir.

V.Davidov ta'lim psixologiyasining asoschilaridan biri bo‘lib, u bilish jarayonlarini chuqur tahlil qilgan. U ta'lim jarayonida bolaning fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga katta ahamiyat bergan. Davidov ta'lim jarayonini bolaning faolligini oshirish va uning bilish qobiliyatlarini mustahkamlash uchun muhim deb bilgan. U ta'limning asosiy vazifasi bolalarning o‘quv faoliyatini rivojlantirish va ularning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshirish deb hisoblagan. Davidovning tadqiqotlariga ko‘ra, o‘quv jarayonida bolalarning bilish faoliyatini rivojlantirish uchun ularni faol jalb qilish lozim. U bolaning bilish qobiliyatlari faoliyat jarayonida shakllanishini ta’kidlagan. Davidovning tadqiqotlari o‘quv jarayonidagi amaliyot va nazariya o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatadi. U bolalarning bilim olish jarayonida faqat o‘rganish emas, balki mustaqil izlanishlar ham muhimligini ta’kidlagan. Shuningdek, u bolaning bilish qobiliyatlarini rivojlantirishda faollik va ijodkorlikni oshirishning ahamiyatini ko‘rsatgan. Davidov o‘quv jarayonida bolalar o‘rtasidagi hamkorlik va muloqotning ahamiyatini chuqur o‘rgangan. U o‘quv jarayonida bola faqat ma’lumotni qabul qilishi emas, balki uni tahlil qilish va yangi bilimlarni yaratishi kerakligini ta'kidlagan. Davidov ta'lim jarayonini bolalarning bilish jarayonlariga asoslangan yondashuv sifatida ko‘rgan. U bolalarning o‘qitish jarayonida muammolarni mustaqil hal qilish qobiliyatlarini rivojlantirish muhimligini urg‘ulagan. Davidov ta'lim psixologiyasida yangi nazariyalar yaratgan va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish yo‘nalishida izlanishlar olib borgan. Uning nazariyalari ta'lim tizimida keng qo‘llanilmoqda.

P.Galperin o‘qitishning psixologik nazariyasi asoschisi bo‘lib, u bolalar bilim olish jarayonlarining bosqichlarini tadqiq qilgan. Galperin bolaning bilim olish jarayonini aniq bosqichlarga ajratib, ularni qadam-baqadam rivojlantirish mumkinligini ta’kidlagan. Uning fikricha, bilim olish jarayoni bolaning faoliyatiga asoslangan bo‘lishi kerak. Galperinning tadqiqotlari o‘qitish jarayonida amaliy faoliyat va nazariy bilimlarni birlashtirishga qaratilgan. U bolaning o‘rganish jarayonidagi har bir bosqichda o‘zini anglash va bilimlarni qo‘llash qobiliyatlarini rivojlantirish muhimligini ko‘rsatgan. Galperin bolalarni faol o‘qitish va ularning bilish jarayonlarini chuqur tushuntirish uchun maxsus o‘quv metodlarini ishlab chiqqan. U bolalarning bilim olish jarayonini to‘liq anglab yetishi uchun dastlab amaliyotdan foydalanish lozimligini ta’kidlagan. Galperinning tadqiqotlari o‘quv jarayonini optimallashtirish va bolalarning bilish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. U bolaning o‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llash orqali anglashini o‘rganish jarayonining hal qiluvchi bosqichi deb bilgan. Galperin ta'limda bola uchun faoliyat va ijodkorlikning ahamiyatini urg‘ulagan. U o‘quv jarayonida bolalarni mustaqil bilim olishga undashning muhimligini ko‘rsatgan. Galperin ta'lim jarayonida bolaning bilish qobiliyatlarini

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

rivojlantirish uchun ko‘p bosqichli metodlarni ishlab chiqqan. Uning tadqiqotlari ta'lim jarayonini tizimli yondashuv orqali o‘rganishga asos bo‘lgan. Galperinning nazariyalari ta'lim psixologiyasida keng qo‘llanilmoqda va o‘quv jarayonini optimallashtirishda foydalanilmoqda. Uning asarlari pedagogik metodikalarni ishlab chiqishda muhim manba hisoblanadi.

Bizning fikrimizcha, oila mustahkamligi uchun oilaviy rollar aniq belgilanishi lozim. Har bir oila a’zosining o‘z vazifasi va mas'uliyati bo‘lganda, oila a’zolari o‘rtasidagi nizolar kamayadi. Oiladagi rollar ijtimoiy ustanovkalar orqali belgilanishi milliy qadriyatlar bilan bog‘liqdir. O‘zaro hurmat va bir-birining rollarini qabul qilish oila barqarorligiga katta hissa qo‘shadi. Agar oila a’zolari o‘z rollarini to‘g‘ri bajarsa, oilada uyg‘unlik va tinchlik bo‘ladi. Bu jarayonda ijtimoiy ustanovkalar oilaning muvaffaqiyatli faoliyat ko‘rsatishiga yordam beradi. Oiladagi rollarni aniq belgilash o‘zaro ishonch va mas'uliyat hissini oshiradi.

V.Slobodchikov bolalar rivojlanishi va ta'lim jarayonidagi psixologik jarayonlarni chuqur tahlil qilgan olimdir. U bolalarning ta'limda faolligi va o‘z-o‘zini rivojlantirish jarayonlarining ahamiyatini ta’kidlagan. Slobodchikov ta'lim jarayonida bolalar bilan hamkorlikda ishlash va ularni mustaqil ravishda bilim olishga yo‘naltirish zarurligini urg‘ulagan. U ta'lim jarayonida bolaning psixik rivojlanishiga e’tibor berish lozimligini ko‘rsatgan. Slobodchikovning tadqiqotlari ta'lim jarayonida ijodkorlik va faollikni rivojlantirishga qaratilgan. U o‘quv jarayonini bolalarning ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga moslashtirish zarurligini ta'kidlagan. Shuningdek, u ta'limda bolalarning mustaqil bilim olish va uni qo‘llash qobiliyatlarini rivojlantirishning ahamiyatini ko‘rsatgan. Slobodchikovning fikricha, ta'lim jarayonida bolalar o‘z bilish qobiliyatlarini mustaqil ravishda rivojlantirishi lozim. U ta'lim jarayonida bolaning shaxsiy tajribalari va bilimlarini muhim omil deb bilgan. Slobodchikovning tadqiqotlari bolalar rivojlanishi va ta'lim jarayonida ijodiy yondashuvlarning o‘rni haqida yangi nazariyalarni yaratgan. U ta'lim tizimida bolalarning bilish jarayonlarini o‘zaro aloqalar orqali rivojlantirish zarurligini ko‘rsatgan. Slobodchikov o‘quv jarayonini faqat bilim olish jarayoni emas, balki ijtimoiy va psixologik rivojlanish jarayoni deb hisoblagan. Uning tadqiqotlari ta'lim psixologiyasida yangi metodlar yaratishda muhim hissa qo‘shgan. Slobodchikov ta'lim jarayonida hamkorlik va ijtimoiy o‘zaro ta’sirlarning ahamiyatini chuqur o‘rgangan. Uning tadqiqotlari bolalar rivojlanishida ta'limning ijodiy va innovatsion yondashuvlarini ko‘rsatadi.

I.Mesyajev pedagogik psixologiya sohasida yetakchi olim bo‘lib, u ta'lim jarayonida shaxsning ijtimoiy-madaniy rivojlanishiga alohida e’tibor bergan. Uning tadqiqotlari ta'lim jarayonida shaxsiy bilim va tajribalarning ahamiyatini ko‘rsatgan. Mesyajevning fikricha, ta'lim jarayoni shaxsning madaniy va ijtimoiy tajribalari bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, bola shu jarayonda rivojlanadi. U bolalarning bilish qobiliyatlari va psixik rivojlanishini ijtimoiy munosabatlar orqali shakllantirish zarurligini ta'kidlagan. Mesyajev ta'limda faollik va ijodiy yondashuvlarning bolalar rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatgan. U bolaning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning ta'limdagi o‘rni haqida chuqur izlanishlar olib borgan. Uning fikricha, ta’lim jarayonida shaxsiy va madaniy tajribalarni birlashtirish lozim. Mesyajev ta’lim jarayonida ijtimoiy va madaniy

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

o‘zgarishlarning ta’sirini chuqur o‘rgangan. U ta'lim jarayonini jamiyatning ijtimoiy rivojlanishida muhim omil sifatida ko‘rgan. Mesyajevning tadqiqotlari o‘quv jarayonida bolalarning bilish jarayonlarini ijtimoiy munosabatlar orqali rivojlantirishga qaratilgan. U bolalarning bilim olish jarayonida o‘z tajribalarini anglash va rivojlantirishning ahamiyatini ta’kidlagan. Mesyajevning tadqiqotlari ta'lim jarayonida o‘zini anglash va jamiyatda o‘z o‘rnini topish jarayonlarini ko‘rsatadi. Uning asarlari pedagogik va psixologik tadqiqotlar sohasida keng qo‘llaniladi. Mesyajev bolalarning bilim olish jarayonida ijtimoiy va madaniy muhitning ahamiyatini ko‘rsatgan. Uning tadqiqotlari ta’lim jarayonini ijtimoiy rivojlanish bilan bog‘lashni o‘rgangan muhim ishlar hisoblanadi.

Bizning fikrimizcha, oila mustahkamligi uchun ijtimoiy ustanovkalar va etnopsixologik xususiyatlar birgalikda ishlashi kerak. Bu omillar oiladagi munosabatlarni shakllantiruvchi asosiy omillardan biridir. Har bir oila a’zosi ijtimoiy ustanovkalarga va oilaviy qadriyatlarga rioya qilishi kerak. Oilaning milliy va etnik xususiyatlari inobatga olinmasa, nizolar yuzaga kelishi mumkin. Oilaviy munosabatlarni mustahkamlash uchun har bir a’zo bu xususiyatlarga hurmat bilan qarashi lozim. Shuningdek, ijtimoiy ustanovkalar zamon talablariga mos ravishda o‘zgarishi zarur. Oilaviy barqarorlik va mustahkamlik uchun bu muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI | СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ | REFERENCES

1. Oila psixologiyasi. Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik. G‘.B. Shoumarov tahr. ost. - Toshkent, 2009. 113 b
2. Karimov X.K. O‘zbek oilalarida er-xotin nizolarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari: Psixol. f. n. ilmiy darja. olish uchun yozilgan dis.. - T.: 1994. - 102 b.
3. Eshmuradov O.E. Oila mistahkamligini ta’minlashning ijtimoiy psixologik omillari: Psixol. f. b.f.d ilmiy daraja. olish uchun yozilgan dis.. - T.: 2022. - 82 b.
4. Eshmuradov O.E. Oila mustahkamligiga ta’sir etuvchi ijtimoiy ustanovkalarning etnopsixologik xususiyatlari Monografiya.. Termiz 2024. - 32 b.

MUALLIF HAQIDA MA’LUMOT [ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ] [AUTHORS INFO]

✉**Eshmuradov Olmosbek Elamanovich,** Termiz DPI Amaliy psixologiya kafedrasi mudiri, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent, [**Эшмурадов Олмосбек Эламанович,** заведующий кафедрой прикладной психологии Термезского ДПИ, доктор философских наук в психологии, доцент,], [**Olmosbek E. Eshmuradov,** Head of the Department of Applied Psychology of the Termez DPI, Doctor of Philosophy in Psychology, Associate Professor]; manzil O‘zbekiston, Termiz tumani, “Yangiobod” MFY, At-Termiziy ko‘chasi 1 A-uy Pochta index: 190111 [адрес: Узбекистан, Термезский район, МФУ «Янгиабад», улица Ат-Термизы 1 А-уй Почтовый индекс: 190111], [address: Uzbekistan, Termez district, MFP "Yangiabad", At-Termizy street 1 A-uy Postal code: 190111].

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Muassis: Buxoro davlat pedagogika instituti

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2023-yil 08 avgust №-111889-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2024 yil 31 yanvardagi 350-son qaroriga asosan pedagogika, san’atshunoslik, psixologiya, fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxati” ga kiritilgan https://oak.uz/pages/4802

Jurnal 2023 yilda tashkil etilgan bo‘lib bir yilda 8 marta o‘zbek, rus va ingliz tillarida nashr etiladi. Pedagogika, psixolgiya, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan ilmiy jamoatchilikni ilm-fan natijalari bilan tanishtirish; ilm-fan rivojlantirishning dolzarb masalalariga tadqiqotlarining ustuvor yo‘nalishlari doirasida olib borilgan ilmiy ishlarning asosiy natijalari to‘g‘risida ma’lumot berish; yangi istiqbolli loyihalar va texnologiyalarni joriy etish; ta’lim va tarbiya bilan bog‘liq nazariy va amaliy ishlar; fan va ta’limning innovatsion rivojlanishi; fundamental va amaliy tadqiqotlarni qo‘llab-quvvatlash uchun qulay axborot muhitini yaratishning asosiy ilmiy natijalarini o‘z ichiga oladi. Shuningdek, zamonaviy ta’limning muammo va paradigmalarini o‘rganish, rivojlantirish va amaliyotga tadbiq etish bo‘yicha nazariy tavsiyalar berishdan iborat. Nashr qilingan materiallardan O‘zbekiston Respublikasi hamda xorijning yetakchi olimlari, tadqiqotchi izlanuvchilar foydalanishi ko‘zda tutilgan.

Jurnalning kalit so‘zlari:

Oliy pedagogik ta’lim nazariyasi va amaliyoti; umumiy va maxsus pedagogika, psixologiya va san’atshunoslik; pedagogika va innovatsiya, integratsiya; O‘zbekiston va xorijiy mamlakatlarning ta’lim tizimi; ta’lim jarayoni; ko‘p madaniyatli va mintaqaviy ta’lim; III Renessans, XXI asrdagi ta’lim; ta’lim va tarbiya sohasidagi milliy hamda umuminsoniy qadriyatlar; ta’lim sifatini monitoring qilish; ta’lim dasturlari; oliy, umumiy o‘rta va professional ta’limining davlat ta’lim standartlari; o‘qituvchilarni tayyorlash tizimidagi ta’lim texnologiyalari.

Guvohnoma raqami №-111889
Mas’ul kotib: Mamurova D.I.
30.11.2024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Учредитель: Бухарский государственный педагогический институт

Журнал зарегистрирован Агентством информации и массовых коммуникаций при Администрации Президента Республики Узбекистан свидетельством №111889 от 08 августа 2023 года.

Журнал включен в список национальных изданий, рекомендованных для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD), доктора наук (DSc). Согласно решению Президиума ВАК РУз от 31 января 2024 г. №350. По направлении педагогики, искусствоведение и психологии https://oak.uz/pages/4802

Журнал был основан в 2023 году и выпускается в год 8 раз на узбекском, русском и английском языках. Он предназначен для ознакомления научного сообщества с результатами научных исследований соискателей ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в областях педагогики, психологии и искусствоведения. Журнал информирует о ключевых научных достижениях, проводимых в рамках приоритетных направлений исследований, касающихся актуальных вопросов развития науки. Также в нем рассматриваются новые перспективные проекты, технологии и идеи, связанные с образованием, воспитанием, инновациями, а также созданием благоприятной информационной среды для поддержки фундаментальных и прикладных исследований. Журнал также предлагает теоретические рекомендации по изучению, разработке и внедрению современных подходов к образованию. Материалы, опубликованные в журнале, предназначены для ведущих ученых и исследователей из Республики Узбекистан и других стран, и направлены на стимулирование дальнейших исследований, развитие науки и образования.

Ключевые слова журнала:

Теория и практика высшего педагогического образования; общая и специальная педагогика, психология и искусствоведение; педагогика и инновации, интеграция; система образования Узбекистана и зарубежных стран; образовательный процесс; мультикультурное и региональное образование; образование эпохи Возрождения, XXI веке; национальные и общечеловеческие ценности и ценности в сфере образования и воспитания; мониторинг качества образования; образовательные программы; государственные образовательные стандарты высшего, среднего и профессионального образования; образовательные технологии в системе подготовки педагогических кадров.

Идентификационный номер №-111889
Ответственный редактор: Мамурова Д.И.
30.11.2024

ISSN 2992-9024 (online)
2024, №9(1)

Founder: Bukhara State Pedagogical Institute

The journal is registered by the Agency of Information and Mass Communications under the Administration of the President of the Republic of Uzbekistan with certificate No. 111889 dated August 8, 2023.

The journal is included in the list of national publications recommended for publishing the main scientific results of dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD), Doctor of Science (DSc). According to the decision of the Presidium of the Supreme (Higher) Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan dated January 31, 2024 No. 350. In the direction of pedagogy, art science and psychology https://oak.uz/pages/4802

The journal was founded in 2023 and is published 8 times a yeain Uzbek, Russian and English. It is intended to familiarize the scientific community with the results of scientific research of applicants for the degrees of Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Sciences (DSc) in the fields of pedagogy, psychology and art history. The journal informs about key scientific achievements carried out within the framework of priority research areas related to topical issues of science development. It also examines new promising projects, technologies and ideas related to education, upbringing, innovation, as well as the creation of a favorable information environment to support fundamental and applied research. The journal also offers theoretical recommendations on the study, development and implementation of modern approaches to education. The materials published in the journal are intended for leading scientists and researchers from the Republic of Uzbekistan and other countries, and are aimed at stimulating further research, the development of science and education.

Key words of the journal:

Theory and practice of higher pedagogical education; general and special pedagogy, psychology and art criticism; pedagogy and innovation, integration; education system of Uzbekistan and foreign countries; educational process; multicultural and regional education; Renaissance education, XXI century; national and universal values and values in the field of education and upbringing; monitoring the quality of education; educational programs; state educational standards of higher, secondary and vocational education; educational technologies in the system of teacher training.

Identification number№-111889
Managing editor: Mamurova D.I.
30.11.2024

CC BY NC ND

2992-9024

BY NC ND